c

c

MIHAI MARTIŞ

DE LA 1SILU1ATA LA GAiNDtil

CIVILIZAŢIE, ISTORIE ŞI CULTURA INDIANA

v

DITURA ŞTIINŢIFICĂ ŞI ENCICLOPEDICĂ
' BUCUREŞTI, 1987

Introducere

India, această ţară imensă şi plină de contraste, atît ca elemente geografice şi aspecte ale vieţii sociale, cît şi ca patrimoniu spiritual şi cultural, atrage şi fascinează pe oricine se avîntă spre a o cunoaşte. A pătrunde însă universul indian, atît de deosebit, şi a-1 interpreta sub toate aspectele şi dimensiunile sale, prin prisma omului european contemporan, devine dificil. Nu e de mirare că, din exterior, Orientul era privit ca ceva miraculos şi greu de explicat.

Cultura şi în special filozofia Indiei, exprimate în imnurile din *Rig Veda* şi epopei, au luat naştere din vremuri imemoriale, odată cu înaintarea arienilor în văile luduşului şi Gangelui. După anul 1000 î.e.n. s-a dezvoltat o civilizaţie specific indiană, datorită impactului acestora cu alte civilizaţii orientale, asupra cărora au exercitat o influenţă considerabilă.

Patrimoniul ştiinţific, literar şi artistic al Indiei Antice şi medievale a preocupat fără încetare omenirea din toate timpurile. Hinduismul şi budismul ca şi cele şase sisteme filozofice şi religioase : *nyăya, vaiseshika, sămhhya, mîmănsă, vedănta* şi *yoga* au avut influenţe nu numai asupra dezvoltării numeroaselor civilizaţii din Orient, dar s-au răspîndit şi la diferite alte popoare.

Mulţimea de tezaure antice şi medievale, de o impresionantă măreţie şi originalitate în construcţie : cetăţi şi ziduri de apărare, acoperind zeci de kilometri pătraţi, palate somptuoase cu decoraţiuni excelent executate în aur, temple bogate şi grote-temple săpate în rocă dură, coloane, purtînd edicte şi inscripţii cioplite în piatră şi şlefuite, cu o vechime de peste 2500 ani, un stîlp turnat din fier încă de acum 2000 de ani stau mărturie realităţilor vieţii sociale, transformărilor şi frămîntărilor popoarelor ce stăpînesc de milenii marele subcontinent al Indiei.

Cartea de faţă îşi propune să ofere cititorilor istoria şi civilizaţia poporului indian. Prezentarea unei astfel de problematici, într-un număr limitat de pagini, duce neîndoios la eliminarea multor momente şi elemente tot atît de importante, precum şi la concizia expunerii, ţinînd cont că trecutul pătrunde adînc în istorie şi că popoarele Indiei

se întind pe uriaşul spaţiu al centrului şi sudului Asiei. Ea reuşeşte însă, să surprindă, succint, momentele esenţiale ale dezvoltării sociale, economice, politice şi spirituale, pe care le expune gradat, în desfăşurarea lor cronologică.

O particularitate de căpetenie a societăţii indiene o constituie trecerea foarte lentă de la un sistem de relaţii de producţie la altul, ormduirile sociale coexistînd în paralel de-a lungul epocilor, încît o periodizare netă a acestora ar părea oarecum formală. Preistoria şi istoria antică a Indiei (înainte de apariţia scrisului) se pierd cu multe milenii îu urmă. Cele mai vechi monumente cunoscute despre trecutul Indiei sînt rămăşiţe ale aşa numitei *Civilizaţii a Văii Indusului,* evaluată a fi din mileniul IV—III î.e.n., contemporană cu alte civilizaţii, dezvoltate pe văile marilor fluvii Nil, Tigru, Gange şi Hoan-Hă. Acestea sînt primele formaţiuni statale de tip sclavagist apărute, care au fost cunoscute sub denumirea de *despoţii orientale.* Cum ele dovedesc ajungerea la un nivel de dezvoltare foarte înalt, rezultă că mai înainte parcurseseră un drum multisecular pentru a ajunge la această evoluţie.

După dispariţia civilizaţiei străvechi din Valea luduşului, consecinţă a inundaţiilor distrugătoare ale Indusului, au urmat migraţiile indo-arieaiior. Este sigur că la venirea triburilor indo-arieue, acestea au găsit îti India o populaţie locală, cu un nivel mai înalt de civilizaţie, de la care au împrumutat multe elemente din sistemele organizatorico-sociale. Se poate afirma că prima mare fuziune culturală s-a produs între iudo-arienii care migrau din nord şi nord-vest şi dravidienii băştinaşi, dar între civilizaţia primitivă din Valea Indusului şi a perioadelor care an urmat, deşi se simte o legătură, există o anumită discontinuitate îu timp şi în caracterul lor[1].

Istoriografia veche a Indiei, şi îu general a Orientului, deşi vastă, este mai puţin bogată decît a altor zone de pe glob; ea este mereu adăugită şi corectată, ca urinare a descoperirilor noi. a investigaţiilor şi metodelor din ce în ce mai perfecţionate de cercetare. J. Nehru referindu-se la istoriografia Indiei spunea : „Spre deosebire de greci, chinezi şi arabi, indienii antici nu erau istoriografi. Şi e păcat, căci ne-au îngreuiat precizarea datelor sau a cronologiei exacte. Evenimentele se suprapun, se împletesc şi creează o confuzie îngrozitoare. Savanţii contemporani nu găsesc decît treptat cheia labirintului istoriei indiene. *Râjatarahgini,* de Kalhana — o istoric a Kaşmirului scrisă în secolul al XII~lea e.n. — poate ii considerată drept singura carte istorică veche propriu-zisă. Pentru rest trebuie să recurgem, în căutarea de referiri întîmplătoare, la istoria imaginară din lucrările epice şi din alte cărţi, la unele documente vechi, inscripţii, monumente de artă şi arhitectură, la monede şi la vasta literatură sanscrită, precum şi, fireşte, la însemnările călătorilor străini care au vizitat India şi anume grecii şi chinezii, iar într-o perioadă mai tîrzie, arabii.

Această lipsă de preocupări istorice nu a avut repercusiuni asupra maselor, pentru că, întocmai ca în alte ţări, şi chiar în mai mare măsură, ele îşi făureau imaginea trecutului din mituri şi din legende care se transmiteau din generaţie în generaţie. Această istorie imaginară, acest amestec de fapte şi de legende au căpătat o largă răspîndire şi au dat poporului o bază culturală trainică şi permanentă[2].

Istoriografia Indiei, formată în special din lucrările produse în timpul dominaţiei britanice, interpretează evenimentele istorice fie din punctul de vedere al colonialistului — subiectiv, cu aroganţă şi dispreţ pentru ceea ce este autohton, exacerbînd rolul elementului englez civilizator — sau din unghiul istoricului indian care, pornind de la izvoare reale, dă o interpretare a faptelor apropiată de adevărul istoric, dar nu în totalitate obiectivă, întrucît ura şi prejudecăţile faţă de cotropitorii englezi au lăsat urme şi asupra conştiinţei cercetătorului indian. Tot J. Neliru scria : „Se prea poate ca atît englezii cît şi indienii să greşească, deşi greşelile lor sînt diametral opuse. Majoritatea eovîrşitoare a documentelor şi a dărilor de seamă pe baza cărora se schiţează în mod amănunţit şi se alcătuieşte istoria Indiei, provin din izvoare englezeşti şi reflectă în mod inevitabil, punctul de vedere ai englezilor. înseşi condiţiile înfrîngerii şi ale destrămării au împiedicat să se facă înregistrarea cuvenită a evenimentelor de către partea indiană, iar multe din însemnările existente au fost distruse în timpul marii răscoale din 1857. Iar însemnările care au scăpat de distrugere, au fost ascunse în arhivele de familie şi nu au putut fi date publicităţii de teama consecinţelor. Ele au rămas împrăştiate, puţin cunoscute şi multe din ele au pierit aşa, în stare de manuscris, din cauza invaziei termitelor şi a altor insecte care mişună în India. Mai tîrziu cîud unele din aceste documente au fost găsite, e!e au proiectat o lumină nouă asupra multor evenimente istorice. Chiar şi istoria Indiei scrisă de englezi a trebuit să fie întrucîtva modificată ; în acelaşi timp s-a format o concepţie indiană a istoriei, cu mult diferită de cea engleză ... "[3]

Fără îndoială, contribuţia majoră în istoriografia Indiei o au istoricii şi specialiştii indieni şi englezi ale căror studii şi lucrări, alături de rezultatele altor cercetători contemporani, sînt folosite ca izvoare şi documentaţii de istoricii şi indianologii celorlalte ţări doritoare de a cunoaşte istoria şi civilizaţia Indiei.

în România preocupările pentru cunoaşterea istoriei şi civilizaţiei Indiei, de dată relativ recentă, s-au îndreptat mai mult spre studierea şi interpretarea lucrărilor indiene de^nare valoare literară şi filozofică. S-a început prin folosirea unor traduceri şi prelucrări de opere literare indiene apărute în vreuna din limbile europene cunoscute : engleza, germana, franceza, rusa şi altele; în scurt timp s-a trecut la studierea limbii sanscrite şi hindi. Ca urmare a înfiinţării Asociaţiei de Studii Orientale din Republica Socialistă România,

în anul 1950, avînd centrul în Bucureşti, cercul oamenilor de ştiinţă şi cultură orientală, ca şi al amatorilor de cunoaştere a culturii Orientului, s-a mărit, iar preocupările în aceit domeniu au căpătat un caracter organizat.

Această lucrare, reprezentînd o prezentare selectivă a evoluţiei economice, politice, sociale şi culturale a popoarelor care stăpînesc marele subcontinent indian, sperăm că va reuşi să suscite cititorului interesul pentru cunoaşterea şi înţelegerea drumului parcurs de India, din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi, ctt importantele lui implicaţii în contextul istoriei universale.

AUTORUL

Notă asupra transcrierii cuvintelor specifice

Terminologia specifică şi numele proprii din prezenta lucrare au fost transcrise respectîndu-se grafia folosită în lucrările de specialitate indiene, apărute în limba engleză. Pentru unii termeni mai des întîlniţi însă în literatura română s-a recurs la *Dicţionarul Enciclopedic Român* şi la alte lucrări şi publicaţii anterioare (Krişna, pentru zeu Krishna, nu şi pentru rîul Krishnă ; Vişnu, pentru zeul Vishnu ; Lacknau, pentru oraşu! Lucknow; Panjab, pentru regiunea Punjab şi altele).

în partea întîi a lucrării, majoritatea cuvintelor specifice fiind provenite din sanscrită şi transpuse în limba curentă prin alfabetul indian, *devanăgan,* în scopul indicării unei pronunţii riguroase a acestora, au fost utilizate şi semnele diacritice :

— (linie) deasupra unei vocale indică accentuarea ei.

. (punctul) dedesubtul unei consoane:

ţ şi d se pronunţă respectiv t şi d, avînd **vîrful** limbii întors spre vălul palatin.

ş se pronunţă ca ş în limba română.

r se pronunţă ri (cu i scurt).

n se pronunţă n (avînd vîrful limbii întors spre vălul palatin).

s se pronunţă între ş şi s.

n se pronunţă n muiat, ca în cuvîntul francez *carnpagnie.*

n se pronunţă ca în cuvîntul englez *king.*

m nazalizează vocala precedentă, ca în cuvîntul francez *bon.* rîr"vv

începînd cu partea a doua (India în evul mediu) a lucrării, în ideea simplificări *i* (idee adoptată de fapt şi de mulţi autori indieni şi străini în lucrările lor) nu s-au uiai utilizat semnele diacritice decît în cazuri cu totul excepţionale.

huni şi musulmani, de la apariţia lor, în mileniul 2 î.e.n., şi pînă la mijlocul sec. al XVTII-lea.

Lanţul de munţi înalţi din nord, Himavat, include nu numai crestele Munţilor Himalaya, înveşmântate în zăpadă, ci şi ramificaţiile mai puţin înalte, Patkai, Lushai şi dealurile Chittagong în est şi lanţurile Suleiman şi Kirthar în vest. Ele coboară spre mare şi despart India de valea împădurită Irrawaddy, pe de o parte, şi platoul deluros al Iranului, pe de alta. Aceste ramificaţii aparţin statelor Birmania, Bangladesh, Nepal şi respectiv Pakistan, vecine Indiei.

Imperiul Indian, aşa cum era înainte de 15 august 1947, se întindea în cîteva puncte peste aceste graniţe naturale, încorporînd nu numai Belucistauul dincolo de lanţul Kirthar ci şi micile suprafeţe răspîndite în Golful Bengal.

Situarea teritoriului Indiei este între 61° şi 96° longitudine estică şi între 8° şi 37° latitudine nordică. Lungimea sa cea mai mare este de circa 2 896 km, iar lăţimea de circa 2 190 km, totalizînd o suprafaţă de 3,3 milioane km^2, cu o populaţie de 746 milioane locuitori în anul 1984.

India se împarte în patru regiuni distincte :

1. Ţara deluroasă din nord, denumită în cronicile puranice *Parvatâsrayin,* întinsă de la junglele mlăştinoase Tarai pînă la cres tele Munţilor Himalaya, cuprinzînd terenurile înalte Kashmir, Kangra, Tehri, Kumaan, Nepal, Sikkim şi Bhutan.

2. Marea cîmpie aluvionară din nord — Cîmpia Indo-Gangetică — cuprinzînd văile producătoare de grîu ale In dusului şi afluenţilor săi, deşertul nisipos al Sindului şi Rajputana fertilă, ca şi supra feţele udate de Gange, Jamuna şi Brahmaputra. Situată între lanţul Munţilor Himalaya la nord şi Podişul Deccan la sud, această cîmpie este una din cele mai vaste din lume, măsurînd 2 000 km în lungime şi cîteva sute de km în lăţime.

3. Platoul central indian şi Deceanul, întins la sud de cîmpia Gangelui şi separat de restul peninsulei prin lanţul muntos Partpatra, Munţii Vindhya, Munţii Vindhya de vest, Munţii Ghaţii de vest şi Munţii Ghaţii de est. Podişul Deccan, vechi soclu de formă triunghiulară, compus din platouri cu altitudini de 4—500 m, ce urcă spre margini în sistemele muntoase Vindhya la nord, Ghaţii la vest şi Ghaţii la est, este un ţinut fertil şi bogat. Dealurile cu vîrfuri netede constituie forma lui caracteristică: adevărate forturi naturale care combinate cu junglele de netrecut au ajutat pe vechii locuitori Maratha să reziste la invazii şi cuceriri.

4. Cîmpiile maritime;, lungi şi înguste din sud, întinse de la Munţii Ghaţi pînă la mare şi înglobînd ţinuturile de coastă cu porturi bogate, Konkau şi Malabar, ca şi deltele fertile ale; rîurilor Godavari, Krishna şi Kaveri. Munţii Ghaţi de est şi de vest se unesc spre sud,

formînd marea masă de dealuri Nilgiri sau Munţii Albaştri, care domină cîmpiile litorale Malabar (1 400 km lungime), lagunare, pe coasta de vest către Marea Arabiei şi Coromandel (700 km lungime) — joasă, nisipoasă şi lagunară — de pe coasta de est către Golful Bengal.

Aceste compartimentări teritoriale, făcute pe considerente naturale, nu coincid cu diviziunile tradiţionale ale ţării, cunoscute în antichitate (vechea literatură se referă la cinci diviziuni ale Indiei).

Istoria Indiei, ca şi a altor ţări din lume, a fost influenţată în evoluţia ei de factorii geografici, care nu au fost însă determinanţi. Mediul geografic în India a avut un rol progresist în timpul dezvoltării capitaliste, deoarece se explicau fenomenele vieţii sociale prin factori (pămînteşti) naturali, idee îndreptată împotriva concepţiilor misticismului teologic. Factorul hotărîtor al dezvoltării sociale este modul de producţie a bunurilor materiale, mediul geografic puţind influenţa dezvoltarea socială, grăbind-o sau frînînd-o, dar nu ca factor decisiv.

Fiecare unitate teritorială naturală amintită are particularităţile ei în istorie: 1. Străbaterea cîmpiei indiene de rîuri adînci şi lanţuri şerpuite de munţi, flancate de deserturi nisipoase sau de păduri de nepătruns, a favorizat tendinţa de izolare şi divizare a grupurilor umane în mici unităţi politice şi chiar sociale. Orientarea spre unire şi alianţă este de remarcat, din cele mai vechi timpuri, mai mult în cîmpiile nordice şi marele platou central al peninsulei, unde curg rîurile mari ce izvorăsc din Munţii Himalaya şi Ghaţii de vest. 2. Lanţurile de munţi din nord au separat India de restul Asiei, facilitînd, în decursul timpului, crearea unei civilizaţii distincte. 3. Păsurile din munţi, ca şi marea, nu au fost numai porţi de invazie îşi cucerire, ele au înlesnit schimburile culturale şi comerciale, precum şi cunoaşterea civilizaţiei indiene în lume. 4. întinsele ţinuturi de coastă au facilitat dezvoltarea porturilor comerciale prospere, prin care India a întreţinut legături cu alte ţări ale lumii.

O examinare atentă a conglomeratului de rase, caste şi credinţe dezvăluie totuşi un adînc substrat de unitate, dovedit în special după anul 1947, cînd India a primit un sistem unitar de administrare şi o linie modernă de educaţie. Fundamentul continuităţii indiene, pe teritoriul actual, stă înscris în cronicile puranice :

"Uttaram yat samudrasya
Himădreschaiva dakshinam
Varsham tad Bhâratam năma
Bhărati yatra santatih"

(*Vishnu* ***Purăna,*** II, 3.1.)

(„Ţara aşezată la nord de ocean şi la sud de munţii înzăpeziţi se numeşte Bhărala ; acolo locuiesc urmaşii iui Bhărata".)

India actuală are graniţă cu Pakistanul la nord-vest, R.P. Chineză la nord, Nepalul la nord-est, Birmania, Bangladeshul şi Bhutanul la est şi Oceanul Indian (Golful Bengal şi Marea Arabiei) în rest (statul insulă Sri I,anka în sud).

Relieful, de o mare varietate, cuprinde întinse lanţuri muntoase, largi cîmpii şi podişuri, plaje marine etc. în nord, Munţii Himalaya, cel mai înalt lanţ muntos din lume, cu 40 de vîrfuri peste 7 600 m, culminînd cu piscul K_2—Chogori (Godwin Austen) de 8 611 m (virful Ciomolungma de 8 881 m aparţine Nepalului), se desfăşoară pe o lungime de circa 2 400 km şi o lăţime ce variază între 240 şi 360 km. Lanţul himalaian e format din trei şiruri aproape paralele, separate de podişuri şi văi, unele foarte fertile (Kaşmir, Kulu ş.a.) şi continuă spre sud cu o succesiune de coline, *siwalik,* formate din material aluvionar adus de rîurile ce izvorăsc diu munţi.

Capitala Indiei este oraşul New Delhi, la sud de vechiul oraş Deliii, situat în Cîmpia Indo-Gangetică, pe malul drept al rîului Jamuna şi are peste 3,6 milioane locuitori. Alte oraşe mari şi aglomerate sînt: Calcutta (8 milioane locuitori), Bombay (6,5 milioane locuitori), Madras (3,2 mii.), Allende Nagar (Hyderabad) (2 mii.), Bengalore (1,7 mii.), Ahmedabad (1,8 mii.), Kanpur (1,3 mii.), Poona (1,2 mii.), Nagpur (1 mii.), kacknau (0,9 mii.), Agra (0,7 mii.), Benares (0,6 mii.), Jabbalpur (0,55 mii.), Allahabad (0,55 mii.) ş.a.

Oraşe porturi principale sînt: Calcutta, Bombay, Mormugas, Madras., Vishakhapatnam, Cochin, Kandla şi Paradip.

Reţeaua hidrografică e dominată de fluviile Gange (2 700 km) şi Brahmaputra (2 960 km), ambele cu izvoarele în Himalaya şi care se varsă în Golful Bengal printr-o imensă deltă, pe care India o împarte cu statul Bangladesh. Aceste fluvii sînt navigabile circa 1 500 kilometri şi favorizează irigaţiile solului din jur. în podişul Deccan mai importante sînt rîurile Godavari, Krishna, Cauveri, Narbada, Mahanadi.

Clima dominant tropical-mtisonică prezintă patru anotimpuri : anotimpul rece (decembrie—martie) cu temperaturi pînă la 23 °C în ianuarie; anotimpul cald (aprilie-mai); anotimpul ploios (iunie — septembrie) şi anotimpul musonului de sud-vest (octombrie —noiembrie). Musonul de sud-vest, care vine încărcat cu umiditate, provoacă precipitaţii bogate (3 —5000 mm/an), atingînd pînă la 12 000 mm/an

Ja Cherrapungi, în nord-estul ţării, unul din cele rnai ploioase locuri din lume. Din cîrnpia Gangelui, precipitaţiile scad de la est spre vest, iar în podişul Deccan, datorită barierei muntoase, precipitaţiile sînt foarte reduse. Lanţul himalaian protejează India de vînturile reci de iarnă care vin din Asia nordică şi înaltă.

Vegetaţia reflectă diversitatea regimului precipitaţiilor : pădure deasă pe coasta Malabar şi în Assam, junglă la poalele Himalaiei, savană în statul Bihar şi cîmpia Bengal, stepe cu mărăcini şi porţiuni de deşert spre nord-vest (deşertul Thar, Sind ş.a.).

Fauna, deosebit de bogată şi variată, cuprinde peste **500** de specii de mamifere, din care reprezentative sînt: leul, mai ales în Gujarat, tigrul, declarat animal naţional, cu varietatea locală „tigrul Bengal", leopardul, leopardul de zăpadă, pantera, j^isica sălbatică, hiena, şacalul, lupul, vulpea, ursul, elefantul asiatic, rinocerul,. cu specia unicornis în Bengal şi Assam, porcul sălbatic, cîtcva specii de antilope, gaurul (cel mai mare bou sălbatic din lume), **cîteva** specii de maimuţe; peste **150** genuri de reptile (crocodili, şopîrle, şerpi — pitonul, cobra etc.) ; şi peste 2 000 de specii de păsări, constituind una din cele mai bogate avifaune din lume (păunul — pasăre naţională—, papagali, fazani, cocori, raţe şi gîşte sălbatice **etc).**

Resursele minerale sînt abundente, iar în perioada de după cucerirea independenţei au contribuit din plin la dezvoltarea multilaterală a industriei naţionale indiene.

Economia, în curs de dezvoltare, e bazată pe agricultură, care concentrează 70% din populaţia activă şi contribuie cu 45% la realizarea venitului naţional. Terenurile agricole ocupă jumătate din suprafaţa ţării; fertilitatea solurilor este ridicată iar în unele zone **se** realizează două culturi pe an. Randamentul este însă destul de scăzut din cauza slabei dotări tehnice şi a condiţiilor climatice.

Dezvoltarea industriei, strîns legată de cea a centralelor electrice, a luat mare avînt după cucerirea independenţei, construindu-se — atît cu forţe proprii cît şi în colaborare cu alte state — fabrici şi uzine pe tot cuprinsul ţării, în special lîngă marile centre aglomerate şi în apropierea resurselor de materie primă. Siderurgia s-a dezvoltat la Jamshedpur, Bokaro, Valea Damodar, Rurkhela ş.a. ; metalurgia neferoasă la Mettur, Alupuram, Tundoo ş.a. iar construcţiile de maşini (autovehicule, nave, locomotive, utilaj energetic şi altele) în Bomba.v, Calcutta, Vishakhapatnam, **Benares,** Chittaranjan, Deliu

ş.a. Industria chimică este preponderentă la i Calcutta, Bombay, Sindri ş.a., iar industria materialelor de construcţii în Madras, Lakheri ş.a.

Reţelele de comunicaţii şi transport sînt compuse din i căi ferate — 60 138 km, din care 3 952 km electrificate ; căi rutiere ~ 1 337 000 km, din care 28 819 şosele naţionale; căi navigabile interne ~ circa 8 000 km; căi aeriene transportînd circa 455 milioane tone-kilometri leagă azi toate regiunile ţării, asigurînd, prin comerţul intern, aprovizionarea completă a populaţiei în orice sezon sau situaţie, de asemenea facilitează legăturile, tot mai strînse, dintre locuitorii marelui subcontinent.

Reţelele comerciale externe, cu aproape toate stateie lumii, permit un volum anual de circa 4 miliarde de dolari, cu o dinamică în creştere.

PARTEA I

INDIA ANTICĂ

„Profeţilor, strămoşilor noştri celor dinţii deschizători ai drumului".

RO VEDA

CAPITOLUL I

Civilizaţia preistorică a Indiei

(600'M0 î.e.n - 1600 !.c.n.)

India a fost locuită încă din zorii omenirii. Primii locuitori care au lăsat urme materiale aparţin epocii de piatră, paleolitice şi mai tîrziu neolitice. Uneltele din piatră ale epocii paleolitice (quarţite) sînt cioplite brut. Metalele nu erau cunoscute şi cei mai mulţi din oamenii epocii primitive nu aveau locuinţe stabile. Nu cunoşteau agricultura, hrana de bază fiind carnea, fructele şi vegetalele crescute sălbatic în jungle. Probabil nu ştiau încă să facă focul; se temeau de animalele sălbatice, iar viaţa pe care o duceau se deosebea puţin de cea a animalelor.

Uneltele neolitice (după anul 6000 î.e.n.), tot din piatră, sînt frumos modelate şi şlefuite. Oamenii neoliticului au început cultivarea pămîntului cu cereale şi pomi fructiferi şi au domesticit animalele — boul şi capra. Au descoperit confecţionarea oalelor din lut, mai întîi manual, iar apoi cu ajutorul roţii. Ştiau să facă focul pe care îl aprindeau prin frecarea a două bucăţi de lemn sau bambus, locuiau în peşteri ai căror pereţi (mai tîrziu) îi decorau (prin cioplire) cu scexie de vînătoare sau reprezejrtînd dansatori. Torceau lîna şi bumbacul şi ţeseau îmbrăcăminte. îjn general, ardeau morţii în cimitire, după care aşezau peste ei blocuri enorme de piatră, cunoscute ca *megaliţi* (menhire, cromlche, dolmene). Mai tîrziu, cenuşa morţilor a fost pusă în urne şi apoi acoperite cu megaliţi. Relicve preistorice, atît paleolitice cît şi neolitice, constînd în loctrri împrejmuite cu piatră pentru arderea morţilor, urne pentru cenuşă, unelte din piatră, topoare, cuţite, decoraţii pe pereţii peşterilor ş.a. au fost descoperite la Bellary, PalJavaram şi Tinnevelly, districte de Tamil Nadu (Madras), la Mirzapur în Uttar Pradesh (Provinciile unite), precum şi în alte locuri de unde au fost depuse în muzee.[4]

Folosirea metalelor a reprezentat un progres uriaş, dar tranziţia de la piatră la metal a fost un proces destul de lent, dovedit de faptul că uneltele din metal au o strînsâ asemănare ca formă celor din piatră din neolitic, fiind utilizate în paralel. Primul metal folosit a fost cuprul şi mai tîrziu fierţii. Bronzul mi a fost cunoscut, la început, decît in Valea Indusuhii.

Descendenţi ai acestor oameni primitivi supravieţuiesc încă în unele părţi retrase ale Indiei, în junglele inaccesibile, rămăşiţe ale întinsei păduri *Vindhyane.* Cele mai importante din aceste triburi sînt' *Sanlalii,* la vest de Calcutta ; *Klwnzii,* pe dealurile din Orissa si *Gonzii* în India Centrală. Ei vorbesc mai ales dialectele aşa numitului grup' *Munda* de limbi, diferit de ariană sau dravidiană. Trăiesc din vînat şi cultivă cereale în luminişuri defrişate de ei în junglă. Pe'ligia este *Animismul* sau venerarea spiritelor : toate lucrurile bune **sau** rele care împînzesc pădurea au suflet. Puţini au adoptat hiduismul sau creştinismul, aduse de misionari cutezători.

Civilizaţia Văii Inclusului. Dravidicuii. Civilizaţia Văii Indusuîui numită şi Civilizaţia Harappa, este cunoscută datorită oraşelor sate construite după planuri bine întocmite şi avînd un sistem uimitor de organizare, întreţinere şi curăţenie. Cercetările arheologice efectuate la Mohenjo-Daro, în districtul Larkana (Sind), la Harappa, în districtul Montgomery (Panjab) — unităţi administrative ale Pakistanului — şi la Lothal şi Kalibangan în India, au identificat o civilizaţie care s-a dezvoltat de-a lungul malurilor luduşului, fiind datată cu peste 3 000 de ani î.e.n. şi despre care nu se ştiuse aproape nimic pîuă în anul 1921, cînd au început săpăturile arheologice. în timpul de maximă înflorire (2 500—1900 î.e.n.), civilizaţia luduşului se întindea de la graniţa Afganistanului la vest, pînă în statul Uttar Pradesh la est, şi de la Manda (Jammu) în nord, pînă la Bhagatrav (G-ujarat) la sud. [Pe fîsia de pămînt, între albia Indusului şi canalul Nara (şesul Larkana), se ridică Moheujo-Daro sau ,,Dealul Morţii". Regiunea din jur este foarte fertilă, fapt pentru care a primit denumirea de *Nakhlistăn* sau *Grădina Sindului.* Mai la nord se află ruinele fostului oraş Harappa. Comerţul maritim se făcea prin Lothal, un oraş-port situat la capul golfului Cambay, unde avantajul ancorării vaselor a determinat dezvoltarea lui după o concepţie propriu, ştiinţifică. Docul Lothal este printre cele mai timpurii din lume şi unic în felul lui. Măsurînd 220 m X 35 m, era împrejmuit cu zid, iar intrarea şi ieşirea corăbiilor era posibilă numai în timpul fluxului. Un model miniatural al unei corăbii găsite acolo dă o idee despre vasekmaritime ale timpului, avînd chila foarte ascuţită. Kalibangan, un alt oraş, era probabil un centru religios, după cum menţionează un sigiliu, descoperit aici, numindu-1 „ţinutul sfînt".

Excavările practicate în zonă au scos la iveală ,'oraşe înfloritoare, construite din cărămidă arsă, cu străzi largi şi drepte şi cu un sistem complicat de dreuare. Teoria susţinută mult timp' că invazia triburilor ariene ar fi distrus oraşele Indusului a fost abandonată; în faţa dovezilor mai concrete care atestă că ele au fost distruse [de inundaţiile Indusului, cînd (după anul 1900 î.e.n.) harapauii le-au părăsit şi au migrat în cîmpia Indo-Gangetică'şi în Gujarat. Unele din aceste

orașe, îutr-o perioadă anterioară, fuseseră deja grav avariate de inundații și refăcute de cea șapte ori.

Studiul arheologic al acestor ruine a stabilit gradul înalt de dezvoltare la care ajunseseră locuitorii lumii vechi de aici. Clădirile mari și mici, bicamerale, unele adevărate palate cu fațade de 25 metri și adîncime de 30 metri, aveau ziduri groase de 1,2—1,5 metri, O rnare baie publică de 54 X 32 metri, cu ziduri din cărămidă arsă de 2,4 metri grosime, s-a găsit în centrul orașului Mohenio-Daro. Populația acestui oraș aparținea epocii Chalcoîitice și folosea atît arme din piatră cît și din cupru. Ei purtau coliere din aur și argint incrustate cu diferite pietre prețioase, confecționau, de asemenea, vase din lut, ornamentate, precum și statuete și jocuri de copii' din ceramică. Li se atribuie realizări remarcabile în domeniul științific și tehnologic, atestate de exactitatea cu care oamenii ludușului au stabilit unități fizice fundamentale pentru măsurarea lungimii, greutății și timpului; unele unități fiind folosite și în prezent.

Diviziunile în sistemul zecimal, încrustate pe o scală de fildeș descoperită la Lothal, sînt cele mai mici cunoscute vreodată în epoca precreștină. Fiecare diviziune măsoară 1,704 mm, iar zece astfel de diviziuni se'apropie de *angula* din Arthas'âstra (17,78 mm) care era unitatea de bază a măsurării în timpurile maurieue (sec. II î.e.n.). Cele trei dimensiuni ale zidului și fundației docului de la Lothal pun in evidență folosirea multiplilor acestor unități de măsură a lungimii. La Mohenjo-Daro s-a ■ găsit un fragment de riglă gradată, făcută dintr-o cochilie, care mai are doar nouă gradații; cinci din aceste gradații măsoară 3,3528 cm, adică a zecea parte din *piciorul* egiptean.

La Lothal au fost găsite două serii de greutăți; cele mai mici măsuri din serie fiind respectiv 1,8233 gr și 1,2184 gr. Cea mai mică greutate descoperită și utilizată curent în timpurile harapane era de 0,8516 gr, unitatea de greutate fiind 13,625 gr. Dublul ei, 27,584 gr, corespunde unciei grecești vechi de 27,2 gr, ceea ce face pe unii cercetători să afirme că această unitate de măsură a fost adoptată cu timpul și de alte popoare vestice, ajungînd pînâ la greci. O impresionantă descoperire a fost făcută în ultimul timp la Lothal. Ea constă dintr-o serie de discuri din aur cîntărind : 50 mg, 100 mg, 2500 mg, 2750 mg, 2800 mg, 2900 mg, 3000 mg și 3250 mg, ceea ce dovedește o cîntărire de înaltă precizie și o progresie^definită în sistemul zecimal ai măsurilor de greutate. Aceste discuri erau folosite pentru cîiitărirea aurului și obiectelor prețioase, precum și ca valoare de schimb. Primele măsuri avînd raportul 1,2, 10, corespund măsurilor *dhănya* (50 mg), *gunja* (100 mg) și *masaka* (500 mg) folosite mai tîrziu în Arthas'ăstra.

Instrumente și scule de măsurare, compase pentru măsurat unghiul de 30°, burghiul spiral și fierăstrăul circular dovedesc atît inventivitate cît și stadiu! înalt de progres.

l,a Molienjo-Daro s-a găsit o scală marcată cu 22 diviziuni a cărei utilizare (sugestie dată de unii cercetători ca W. A. Fairservis), ar fi fost pentru calculul lunii calendaristice de 29, 1/2 zile, iar cercurile punctate în dreptul diviziunilor 11, 13, 15—16, şi 21—22 ar indica fazele lunii.[5]

Cea **mai** mare descoperire constă într-un număr impresionant de sigilii (cea 3 000) din piatră (steatită, o varietate **compactă** de talc) inscripţionate pe fondul unor figuri reprezentînd tauri, animale cu un corn ş. a. Aceste sigilii, după cum mărturisesc cercetările de la Lothal, erau folosite pentru sigilarea cargourilor şi mărfurilor, autentificînd sursa şi destinaţia lor şi, uneori, ca amulete. Descifrarea scrisului de pe sigilii, într-un sistem alfabetic parţial pictografic, a constituit o preocupare pentru oamenii de ştiinţă atît indieni cît şi străini (A. S. **Ross** 1953, P. Meriggi 1934, S. Langdon **1931,** G.R. Hunter 1934, H. Heras 1958, Pran Nath 1946, Swami Sankarananda 1964 şi alţii).

Cercetătorul S. Ivangdort a arătat că un semn **proto-indian** este .analog, sub aspectul grafiei, cu semnul sumerian *gal* („cel mare", aplicat unei divinităţi) şi **a** încercat să stabilească o legătură între caracterele scrierii harapane şi ale scrierii Brăhmi. G. R. Hunter merge mai departe căutînd să arate asemănări ale semnelor proto-indiene cu semnele proto-elamite şi sumeriene. Heras opina că scrierea indus era pictograiică cu logografică, iar limba era dravidiană; elementul de bază în susţinerea teoriei sale îl constituia ideea greşită (pe atunci larg răspîndită) că aşezările Indusului ar fi fost distruse de invadatorii arieni şi că oamenii Indusului ar fi fost inamicii arienilor, excluzînd evidenţa copleşitoare că distrugerea aşezărilor • Indusului s-a datorat calamităţilor naturale, respectiv inundaţiei. Desigur teoria a fost mult comentată şi ţinută sub rezervă. Cercetătorii indieni Pran Nath şi Swami Sankarananda cad în extrema cealaltă, interpretînd sigiliile ca produse de cultură ariană iar limba o consideră sanscrită.

în anii 1968—1969 o formaţie finlandeză condusă de Asko Parpola, şi asistată de oameni de ştiinţă indieni, sovietici, americani, francezi şi italieni, a efectuat o analiză structurală a scrierii Indusului cu ajutorul computerelor. Ei s-au concentrat asupra interpretării lingvistice, **presupunând,** *a priori,* a fi o limbă dravidiană sau proto-**dravidiană şi** au dat valoare de cuvînt celor mai multe semne, din care să obţină valori silabice. S-a presupus, de asemenea, că **anumite** semne care sînt terminaţii invariabile au servit ca sufixe inflexionale, argument important pentru susţinerea apartenenţei dravidiene, fără a. se ţine seama de faptul că şi indo-ariana are asemenea sufixe. Mai departe, semnele pe care ie considerau variabile au şi ele cîteva variante şi de multe ori ele nu sînt terminaţii. Pentru **a** le da terminaţii au fost făcute cîteva „secţionări" arbitrare în inscripţii. Echipa

•

finlandeză a analizat un număr de 2 942 sigilii, couţinmd un număr de 14 616 senine (unele apărînd de mai multe ori), adică în medie 5 semne pe sigiliu. Dintre sigilii sînt 8 cu texte mai lungi de 15 semne ; cel mai lung, de 26 semne, este scris pe trei feţe ale unei prisme triunghiulare. Cel mai lung text continuu are 17 senine, scrise pe trei rînduri consecutive şi încă 3 sigilii cu 14 semne scrise pe un singur rînd. Lista semnelor distincte a numărat un total de 395 semne, plus 4 neidentificabile. Cu aceste elemente s-a pornit la analiza prin computer, făcîndu-se pentru fiecare inscripţie cîte o cartelă perforată, imprimîndu-se cele mai importante informaţii necesare, după un cod numeric stabilit. Semnele compuse (de legătură, circumgrafe, supergrafe şi înserate) au fost codificate ca semne independente. Textul codificat mergea invariabil de la dreapta la stînga. S-a mai ţinut seama de provenienţa sigiliului (locul găsirii), tipul şi forma textului (pătrat, dreptunghiular, cu sau fără agăţătoare etc), numărul de rînduri, motivul pictografic (pom, animal, om, peşte, scenă mai complexă etc.) şi altele.

între anii 1973—1980 cercetătorii Mahadevan şi Fairservis au tratat, de asemenea, pseudo-picturile şi chiar semnele liniare simple ca desene (ex : semnul D ca „arc" ; semnul U ca „borcan" etc), iar combinaţiile lor cu semnul om le-a interpretat ca „arcaş", ,.hamal" etc, adică ideografe, şi le-au atribuit înţelesuri de cuvinte specific dravidiene.

Cercetarea sovietică (tot cu ajutorul computerelor) ai cărui rezumat e expus foarte pe scurt de J. M. Cazai în cartea *Civilizaţia luduşului şi enigmele ei,* căutîud asemănarea textelor Indusului cu alte texte contemporane, a clasat scrierea luduşului în categoria scrierilor hierogiificc, iar examinarea particularităţilor gramaticale ale limbii protoiudiene, în comparaţie cu alte limbi contemporane ei, o apropie de limbile dravidiene.

Dificultăţile întîmpinate în descifrare au fost multe. Inscripţiile de pe sigiliile luduşului erau atît de scurte îneît^nu puneau la îndemînă vreo cheie prin repetarea de cuvinte sau fraze. în al doilea rînd, fiind un scris amestecat, în care erau folosite atît desenele cît şi semnele liniare, există o dificultate aparentă în a hotărî dacă semnele trebuiesc a fi tratate ca litere sau ca expresii fonetice. în una şi aceeaşi inscripţie se pot vedea desene „pasăre" şi „cîmp" şi cîteva alte semne liniare. Mai derutantă a fost interpretarea anterioară greşită a semnelor combinate. Teoriile lansate de arheologi că oraşele luduşului ar fi fost distruse de arieni au imprimat o pistă falsă că limba sigiliilor ar fi dravidiană.

Dr. R. S. Rao, arheolog, inspector la Institutul de Arheologie din India, după laborioase studii şi cercetări, pare că a reuşit să descifreze scrierea luduşului[6]. Din sumarul prezentat în *Indian Foreign Review,* voi. 17, nr. 3/1979 desprindem următoarele concluzii:

Scrisul timpuriu al **Văii** luduşului folosea desene şi semue de bază, în total 62. înscrisul **tîrziu** al Văii **Inclusului (19Q0** —1600 î.e.ii.) prin eliminarea desenelor şi reţinerea numai **a semnelor** liniare, numărul lor a fost redus la 22, aşa cum o dovedesc sigiliile descoperite la I,ot~ hal îu anul 1964.

Scrisul Văii luduşului folosea consoane combinate, *Samyukta aksharas,* formate din unirea a două sau mai multe semne de bază (ceea ce a derutat studiile anterioare, ducînd la umflarea numărului semnelor de bază la circa 400). Aceasta fiind situaţia, scrisul era fonetic şi nu ideografic, ceea ce dezvăluie caracterul său nedravidian. în scrisul luduşului scribii harapani adăugau scurte liniuţe la semnele lor de bază pentru a le accentua. La scrierea *Bruhmi* (sec. III î.e.n.) şi *Nagăn* erau, de asemenea, ataşate astfel de linii la semnele de bază, pentru a indica valoarea vocalică **(ex.** /. = ta şi **X** = tă). **Suprapunerea** parţială a semnelor stabileşte clar că inscripţiile au fost scrise de la dreapta la stînga, de ei şi citirea lor trebuie făcută astfel (sînt totuşi cîteva sigilii la care **rîndul** al doilea e scris de la stînga la dreapta). Scrierea Văii Indusului are asemănări cu scrierea alfabetică semitică şi proto-semitică (sec. **XVI—XIV** î.e.n.) care se făcea tot de la dreapta la stînga, iar circa 75% din semnele scrisului harapan tîrziu sînt corespondente sau identice cu aproximativ 75% din semnele **scrierii** nord-semitice, avînd aceleaşi valori fonetice. Aplicarea de linii scurte pentru accentuarea valorii vocalice, sau folosirea semnului U, cu valoare de *d* din limba hitită, în urma unei consoane sau unita cu ea, în acelaşi scop, ca şi folosirea de semne combinate pentru a exprima sunete silabice şi consonante legate, ceea ce limba semitică nu făcea, au permis harapanilor să scrie limba lor *neseinitică.*

Vocabularul şi semantica (sensul lexical al cuvintelor din punct de vedere descriptiv, comparativ şi mai ales istoric) limbii luduşului arată o *strinsă afinitate cu limbile indo-europene* (exemple : *ap* = apa; *pav* == *pur* ; *bhaga* = darnic ; *sada* = eminent; ***para*** = suprem sau dincolo ; *dă* ==■ **a da**; *săs* = conducere sau conducător; *gâ* = **cîntec** ; *mad* — bucurie sau plăcere ; *maha* — mare sau şef ; *ăr -a.* elogia ; *ăla* — dătător ; ***pat*** = guvern sau guvernator ; *pâ = [pa)* = protecţie ; de asemenea *aeka, tr,* ***hapta,*** *dasă, soia,* **însemnînd** respectiv : unu, **trei,** şapte, zece, şi o sută. Toate aceste cuvinte sînt folosite cu acelaşi ,sens în vechea limbă indo-ariaaă, adică limba **din** *Rig Veda.*

Rig Veda includefpopoarele Druliyu şi **Puru** printre arienii Pa neajana. Ui **pot** ii identificaţi cu Drh şi Pr din inscripţiile **luduşului,** în care erau numiţi ,.protectori" si „guvernatori". în timp ce *papr* din sigiliile Indusului e un popor (trib), *fipru* din *Rig Veda* e un rege Dasa. După *Satapatha Brahmana,* Dasa a salvat Mana **de la potop** (inundaţie). Amîndouă, Mana şi Dasa, sînt menţionate m sigiliile Indusului. Se poate trage concluzia că *Rig Veda* a menţio-

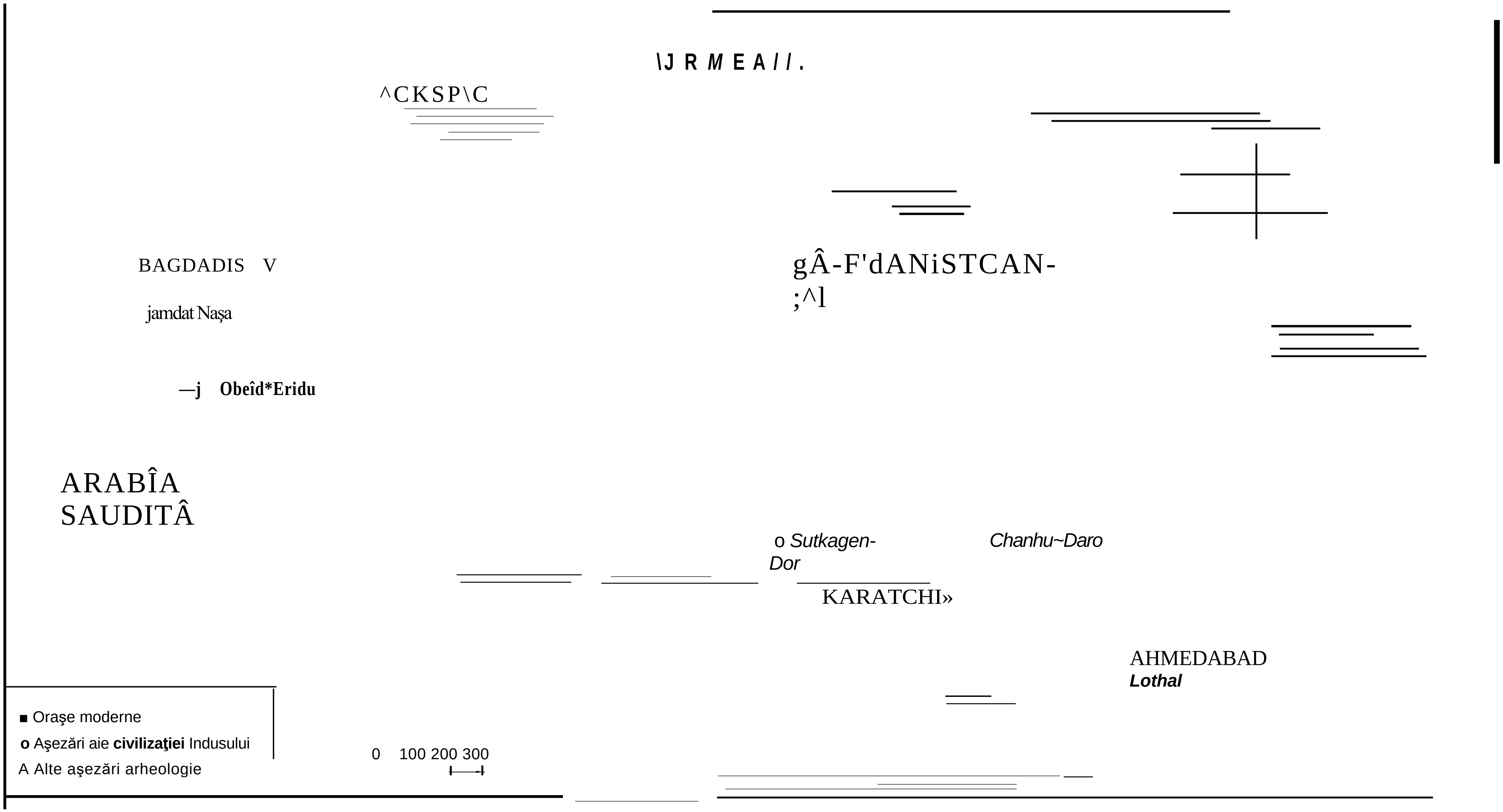

Marile aşezăzi arheologice di Mesopotamia pînă în india

:

nat nu numai **numele** eroilor *Civilizației luduşului,* dar **reaminteşte şi** mari **evenimente,** ca **inundaţia** care a distrus oraşele luduşului. *Agni,* se spune, ar **fi fost redobîndit** din **apă *(Rig Veda),* ceea** ce poate fi **o** aluzie la reînvierea venerării locului la arienii vedici în zilele harapane tîrzii, după ce oraşele Indusului au fost distruse de inundaţie.

în concluzie, scrisul luduşului care era la origine **un** scris **mixt,** format din 62 de semne, **incluzînd** desene, a **fost** ordonat **într-un** scris alfabetic format **din** 22 de semne **prin anul** 1600 î.e.u., iar semnele sale consoane au fost baza sistemului consonant (alfabetic) semitic (incluzînd pe cel fenician). **Ambele** scrisuri sînt de la dreapta la stînga. Cea mai mare contribuţie a *Civilizației Indusului* este sistemul alfabetic de scriere, dezvoltat din unul silabic. Scrierea Brăhmi care a urmat cu meticulozitate principiul luduşului de formare a consoanelor de legătură şi utilizare a semnelor auxiliare pentru valoarea vocalei trebuie să se fi dezvoltat din scrierea harapană tîrzie, după cum e arătat iu diferite inscripţii megalitice. Limba Indusului a fost **o** formă mai timpurie a vechii indo-ariene (rig-vedice) şi nu aparţinea familiei Austrice sau Dravidiene. Populaţia Indusului era fără îndoială amestecată, dar elementul dominant în ea, după cum arată sigiliile, vorbea o limbă indo-ariană, deoarece în sigilii apar foarte puţine cuvinte ueindo-ariene.

Scribii harapani> au putut scrie **într-o** limbă indo-europeană întrebuinţiud semne cu valori fonetice comune cu limba **proto**-semitică, datorită a două trăsături specifice scrisului lor: 1) indicarea vocalei de mijloc prin semne diacritice şi 2) formarea consonantelor unite, *samyukta aksharas,* prin legarea semnelor de bază ca în scrierile Brăhmi şi Devanăgan. Desenele din scrierea harapană erau **folosite** ca silabe a căror valoare fonetică s-a determinat pe **principiul** aerofouie, dată **fiind** apropierea ei de vechea **indo-ariană** (vedică). Limba indus e o formă mai timpurie a limbii din *Rig Veda.* Limba indus a scos la iveala cîteva cuvinte arhaice care au supravieţuit mai tîrziu în alte limbi (avestauă şi hitită), de asemenea a dezvoltat numai patru cai/uri substantivale, iu loc de opt, notate m *Rig Veda.* în sigiliile luduşului apar clar timpurile trecute ale verbelor.

Sigiliile erau folosite de conducători sau de agenţii lor, subliniind o ierarhie, ex. : protector, guvernator, mare conducător **etc. şi** care erau caracterizaţi binevoitori, puternici, capabili să înfrîngă inamicul, iar în altele sfinţi. Numele oamenilor conducători **şi** sfinţi ce apar în sigilii sîut menţionaţi în *Rig Veda;* **ex.** : ***Atr* (Atri),** *Mana* (Mânu), *Dasa, Kasap* (Kas'yapa), *Baka, Rbh, Daksha,* ***Drh*** (Druhu). *Papr* (Pipru), *Sasa, Sara,* etc.

Clanurile Indusului, se pare, au format confederaţii sau **grupări** politico-religioase, **întrucît** se **întîlneşte** *Drh, Asva, Sakra* **etc.** „ca protectori ai **celor** cinci" şi *Vria* „conducător **al** celor sas-.".

Confederaţii asemănătoare sînt menţionate în *Rig Veda,* ex. : Paficajanah al căror *Drhus era.* unul.

Cele mai multe sigilii erau folosite pentru autentificarea bunurilor, dar există unele care menţionează epitetele zeilor, sacrificii si formule religioase cerînd protecţie. Altele menţionează nume de provincii ca : Haptadvipa, Dakshadvipa, Pantdvipa, sau Bhandramadvipa (ţară de bun augur) ce poate fi identificată cu Valea Sarasvati.

Harapanii nu numai că vorbeau o limbă indo-europeauă dar celebrau rituri religioase care au fost adoptate mai tîrziu de arienii vedici (venerarea focului, sacrificiul de animale şi altele). Obiectele găsite arată credinţa religioasă şi cultul Zeiţei Mamă, asemănător cultului âakti de mai tîrziu, în care apar idei şi credinţa că energia feminină este sursa întregii creaţii. Un sigiliu reprezintă un zeu aşezat în poziţie^yoga şi înconjurat de animale. S-a spus că e **personificarea** lui âiva (Rudra), iar identificarea era întărită de descoperirea unor piese din piatră care înfăţişează *Siva Lingă* (organul mascul sau Phallusul), formă în care âiva mai este venerat şi astăzi. Părerile mai recente bazate pe studierea inscripţiei şi a unor pasaje din *Rig Veda* îl identifică cu Agni, zeul focului. La Mohenjo-daro există semne de apartenenţă şi la cultul *Bhakti* (devotare către "un singur zeu], precum şi ceva ce pare asemănător doctrinei filozofice a metempsihozei.

Dravidienii au existat în India mai înainte de începutul istoriei scrise, probabil au venit spre India din Belucistan prin pasul Bolan sau de-a lungul coastei. Presupunerea se bazează pe existenţa tribului ***Brahui*** la graniţa Belucistaului, care vorbeşte o limbă identificată a fi dravidiană. Se poate însă ca dravidienii, care locuiau Ilin-dustauul, să fi migrat spre suci, în timp ce tribul *Brahui* să fie o **grupare** dravidiană deplasată spre nord, înaintea venirii indo-arienilor. Dravidienii se caracterizau prin tenul şi ochii de culoare închisă, nas ceva mai mic, păr abundent şi statură scundă. în prezent, ei vorbesc limbi diferite (tamil, telugti, malayalam şi kanara) de cele indoariene. Foarte de timpuriu au dezvoltat o cultură proprie, ai: consolidat regate puternice care au purtat relaţii comerciale pe ma-re cu Egiptul şi Asia de Vest. Peste ei au venit indo-arieuii.

Descoperirile de pe cursul inferior al Văii luduşului dovedesc o viaţă socială şi o civilizaţie avansată, un spirit şi organizare de clan şi nicidecum o viaţă primitivă sau nomadă. Sir John Marshal[7], autoritate în materie de civilizaţie din Valea Indusului, care a condus săpăturile, ajunge la concluzia că: 1. în acea epocă era prezent elementul religios, dar nu devenise preponderent în viaţa socială ; — Civilizaţiile descoperite nu erau în formă incipientă ci, prin gustul artistic, arhitectonic, şi rafinament, dovedesc o existenţă multiseculară.

Civilizaţia Văii luduşului nu era singura, toată India a cunoscut asemenea civilizaţii cu un grad mai mare sau mai mic de dezvoltare.

Relaţiile populaţiei din Valea luduşului cu *Civilizaţia sumeriană* dm acea epocă sînt dovedite de existenţa unei colonii indiene probabil comerciala, la Akkad. Mărfuri din regiunea Văii luduşului' (produse dm bumbac, mărgele **din** piatră, fildeş şi altele) ajungeau pe pieţele **de** pe malurile Tigrului şi Eufratului, şi invers (produse din lină). Aceste schimburi comerciale au condus la influenţe reciproce privind confecţionarea de bunuri, de obiecte de arta, p'eeeţi etc. „Dintre ruine au iost scoase podoabe foarte bogate din aur şi argint" pietre preţioase şi porţelan, vase din aramă **ştemuită,** unelte şi arme **din** metal (...). Planul bine chibzuit ai străzilor şi **splendida reţea** de canalizare dovedesc existenţa unei administraţii municipale permanente"[8]. *y*

Ruinele oraşelor din zidărie, obiectele **şii** sigiliile scoase la iveală **ca** urmare a excavărilor efectuate sînt asemănătoare cu cele găsite la Hassuna, **Kisb,** Uruk şi Ur din Mesopotamia, **coresptmzînd civilizaţiei sumeriene,** datate de arheologi ca din mileniul aî IlI-lea i.e.n., corespunzînd domniei regelui Sargon I (2316—2262 î e n) perioadei Isin (2017-1794 î.e.n.) şi Larsa (2025-1763 î.e.a.Y Se consideră că perioada dintre secolele XXIV şi XVIII î.e.n.. este cea mai prosperă, cu multe legături între popoarele **Indusului** si ale Mesopotamiei. Acest lucru e confirmat şi ele textele de la Akkad care menţionează relaţii de comerţ cu ţinuttirile din Valea luduşului m perioada celei de a lîl-a dinastii din Ur ^2118—2C07 î.e.n.) şi a dinastiei Larsa. O tăbliţă cu texte cuneiforme, datată în anul al X-lea al domniei regelui Gimgunum din Larsa (1923 î.e.n.), tioartâ amprenta unui sigiliu harapan. în straturile arheologiei superioare ale oraşelor Indusului s-a găsit o mărgea de faianţă, a cărei analiză spectrală o identifică colierelor din Cnossos din Creta (sec. XVI î.e.n.), ceea ce permite să considerăm că perioada de sfîrşit a istoriei Harappa este după secolul al XVI-lca î.e.n. Săpăturile din peninsula Kăţhiăvyăr^ au arătat că după decăderea oraşelor centre din Valea **Indusului,** aici au mai continuat să existe oraşe şi sate de tip Harappa chiar cu forme şi activităţi modificate.

Populaţia **s-a** deplasat .progresiv spre sud şi spre est, colonizînd noi teritorii. Odată cu acdfesta au luat naştere diferite variante ale civilizaţiei Indus, **avînd** o bază comună, aceleaşi tradiţii şi viaţă soeial-economică de agricultori, negustori şi meşteşugari. Variantele de civilizaţie apărute, atestate de descoperirile din peninsula Kăţhiă-wăr, sînt efectul corelării dintre *Civilizaţia Harappa* şi culturile locale eneolitice, iar diferitele aspecte luate **de** aceste civilizaţii corespund unei diversităţii pe bază etnică, la nivelul de evoluţie 'al regiuniloi unde ea s-a implantat.

Unii cercetători sînt tentaţi să considere regresul, în ansamblu, al civilizaţiei luduşului datorită unui fenomen de „barbarizare'*, provenit prin difuzarea ei odată cu lărgirea peste **măsură şi în** timp scurt a frontierelor sale, prin încorporarea de teritorii mai puţin evoluate. Că pe valea luduşului decăderea oraşelor s-a produs într-o- 'perioadă care coincide cu năvăliri exterioare ale unor triburi iraniene sau vecine din Belucistan, or chiar a triburilor indoariene, o confirmă întăriturile (în ruină) oraşelor Harappa şi Mohenjo-Daro, precum şi casele incendiate şi scheletele unor persoane ucise în plină stradă; dar năvălirile nu au constituit cauza esenţială, iar distrugerea oraşelor centrale ale *Civilizaţiei Văii* ***Inclusului*** nu a însemnat şi dispariţia culturii însăşi sau a poporului care o crease.

CAPITOLUL II

întemeierea Indiei; Hinduse. Epoca Vedică

In'db-arienii. Pe cursul superior al văii Indusului continuă o altă cultură, dezvoltată de un popor care se intitula *Ărya,* sau arieni. *Ărya* însemna ,,străin" sau „abia sosit" în epoca vedică, iar mai tîrziu „om de origine nobilă sau stăpîn". Cunoaşterea acestei cultun o datorăm imnurilor vedice, socotite ca cele mai vechi compoziţii literare ale lumii indo-ariene. Datele furnizate de lingvistica comparată şi de alte ştiinţe arată că la origine iranienii şi indienii locuiau împreună, lormînd comunitatea indo-iraniană. Aceasta se demonstrează prin apropierea limbilor vechilor lor documente scrise *(Avesta* la iranieni şi *Rig Veda* la indieni), asemănător credinţelor religioase şi a numeroaselor instituţii sociale vechi.

Se estimează câ patria de origine a arienilor (locul unde au locuit strămoşii iranienilor şi indienilor) este Asia Centrală, în ţinuturile de păşune dintre rîurile Oxus şi Syr-Daria.;

Arienii constituiau uu popor de oameni înalţi, frumoşi, avînd **nasul** lung şi drept, fizionomia regulată şi care vorbeau o limbă înrudită cu limbile: greacă, latină, celtică, germanică şi slavonă din Europa. Ocupaţia lor de căpetenie fiind agricultura şi păstoritul, ei nu'au dezvoltat aşezări de felul celor din valea de jos a Indusului. - Datorită unor cauze puţin cunoscute, poate secetei ori presiunii din partea altor triburi invadatoare, ei au migrat spre sud. O grupare [a]. Săsit calea spre Iran, unde, punînd stăpînire pe vechile popoare Şi civilizaţii, au întemeiat vestitul imperiu al Ahernenizilor, **din** care se trăgea Cirus (anul 559 î.e.n.) şi care a durat pînă îu^anul 331

a trecut munţii Hindi de . AIexa?dru A ccl Marc. O altă grupare Kabul, Gumai,' **Kuram şf** *L*S* ^ m Afgaratan, de unde prin enii **au pătruns** în **SSa î** i tr< r catori a mtrat în Panjab. Indo-ari- ci cu intenţia de a se st KT '" succ^ive nu cu intenţii prădalnice precum şi turmele şi drSe ' TlSPcf T*" ^ ? femdk şi «* valuri separate , umil rf/ n nord"^st **prin** Iran şi altul din nord prin Kaşmir. I 1 savan# cred ca au venit în două .

nu p mulţi oameni (e vorba de o ză cu rezerve leniului al £ d oZle. E Stimarea făcută ^ cei mai one fte azi . spre secol ^e XI - X î.e.n. ^ : TM Indmnolo ul Max MfiLler plasea- £ I ! ^ £? "S^Jfe a doUa jumătate a gâ spre al III-lea mil eni f^'^ G' ^f" încea^ă să-1 împin-rievedico 1 r f ! mll emu. Regiunea unde s-au compus imnurile Sompozi?ie **Aerară** a lumii indo-ariene "St icc rimicfcl ti jabulu.(regimiea Amb~a1^ unde s-a d -XI î e n aShnită t f^ ^ Co_ plCtat"' datată în secolul

unde Sea ce nî Pre Straturi ak ?^«^ sa presupunem că în această Ut ?IUă k pătrun^rea tribu-

I

Rig cu numii ?" ?rtlflcat' Mahăva ^ **numele pre-indo-europeană** al oraş

?SŞ££S

menţionat Mohenjo-Daro

S5S

5
4

ri" m Panjab şi în Haryana oPCre Straturi ak

răpună"[11]. Indo-arieuii îi urau pe localnici datorită pigmentului închis al pielii, nasului turtit şi riturilor religioase stranii şi îi numeau *Dasyu* sau *Dăsa,* care înseamnă non-arieni, respectiv sclavi. Hi vorbeau un grai neînţeles de indo-arieni, aveau fortăreţe şi cirezi de vite, rîvnite de noii veniţi, de asemenea dispreţuiau religia bazată pe sacrificii. Venerau probabil *phaJlusul,* ceea ce îi face pe unii cercetători să îi lege de oamenii care au desfăşurat civilizaţia preistorică a Văii de jos a luduşului şi care, în procesul de extindere amintit, dezvoltaseră împreună cu populaţiile locale, dravidiene, cu care s-au amestecat în decursul timpului, noi civilizaţii. Deosebit de triburile Dăsa, socotite ca băştinaşe, existau şi alte triburi, credincioase zeului Indra. Acestea se pare că formau două grupări rivale, una cuprindea triburile SrifTjaya si Bhărata, ambele elogiate de familia de preoţi *Bharadvăja,* cealaltă, formată din triburile Yadus, Turvasas, Druhyus. Anus şi PuittS, era găsită adesea în alianţă cu triburile indigene. Primele două triburi din grupa a doua erau numiţi Dăsai într-un pasaj din *R-ig Veda* iar celelalte trei ca Purus (cei cu vorba ostilă) sau *Dasyu* cu înţelesul de 11011-arieiii.

Se poate ca poporul mitico-istoric *(juna)* Bhărata să reprezinte tot un neam indo-arian diferit de grupul Yadus. în amintirea migrării bharaţilor nu se păstrează nici o menţiune în vreunul diu imnuri, în timp ce triburile Yadus si Turvasas sînt amintite ca nouveuite. în *Rig Veda,* prinţii Bhărata sînt menţionaţi aducîtid jertfă către Drishadvatî, Sarasvatî şi Ăpayă, rîuri din partea de vest a regiunii Madhyadesa, spre nord-vestul frontierei. Sacrificiile erau asociate cu cultul Agni (zeul focului).

Bharaţii şi aliaţii lor srinjayi au fost la început socotiţi inferiori duşmanilor lor şi ,,au fost despuiaţi de posesiunile lor". Prin venirea la conducere a dinastiei Tritsu, aceştia au prosperat mai ales sub Divodăsa şi fiul sau nepotul acestuia, Sudăs. 3Îi au avut lupte cu triburile rivale Yadus, Turvasas, Druhyus, Anus şi Purus, pe care le-au învins, iar după aşa numita „bătălie a celor zece regi", bharaţii şi-au asigurat supremaţia peste popoarele indo-ariene (<?«-*tapatha Brahmana* din textul Vedic).

Mai importante dccît conflictele dintre triburile indo-arieue au fost luptele lor cu non-arienii, care, treptat, au condus la extinderea stăpînirii indo-ariane către est. Lui Divodăsa îi e atribuită lupta împotriva unui şef Dăsa, numit Sambara. Politica sa a fost continuată de Sudăs, care a zdrobit o combinaţie ostilă de triburi indigene pe malurile Jamunei. în campania împotriva triburilor Dâsa, bharaţii au fost secondaţi cu iscusinţă de rivalii lor, tribui Purus, condus de regele lor Trasa dasyu (teroarea dasailor).

Identificarea eventualei suprafeţe geografice ocupată de triburile^ rigvedice se poate contura, dat fiind menţionarea unor denumiri care s-au păstrat chiar cu modificări : *Kub'hă* (Kabul) ; *Suvăslu*

--*VA!fc^-~X-~-~

(Maruwardwan).
Sarasvati, Drishadvatt (Rakshi sau Chitaug) ; *Jumnă, Gangă* si *Saruyu* Menţionarea lor implică posesiunea indo-arieuilor asupra unei părţi importante a ţării de la est de Afganistan pînă la valea superioară a Gangelui. Partea cea mai mare a acestei suprafeţe purta şi denumirea de *Sapta Sindhu* sau Ţara celor şapte rîuri. E posibil ca această suprafaţă mare de teren să nu fi fost integral ocupată de indo-arieni, întrucît sînt amintite şi clanurile dasailor Vis'ah, care trebuie să fi ocupat o parte din acest teritoriu.

O problemă importantă o constituie relaţiile dintre cultura Văii Indusului şi civilizaţia indo-ariană vedică, privită ca sursă a tuturor civilizaţiilor care au urmat în India. între acestea au existat diferenţe,' care i-au făcut pe unii arheologi să nege vreo legătură între ele., dar asemănările observate ca urmare a ultimelor descoperiri fac pe mulţi oameni de ştiinţă să susţină existenţa unor mari influenţe, si mai ales a faptului că indo-arienii au învăţat de la vechii locuitori ai Văii Indusului arta scrisului şi credinţa religioasă.

Rodul acestor sinteze au fost populaţiile indiene şi civilizaţia indiană, avînd trăsături distinctive atît ale unora cit şi ale altora. Coliziunea dintre cele două grupări a dat naştere la probleme de ordin rasial şi politic. Triburile dravidiene supuse aveau o cultură veche, însă noii veniţi, indo-arienii, se considerau o rasă superioară, ceea ce a creat o prăpastie care a dus la dezvoltarea treptată a sistemului de castă.

Viaţa socială şi economică a iiido-arieiiilor. *Rig Veda* zugrăveşte un tablou clar asupra vieţii sociale a indo-arienilor, precum şi a trăsăturilor lor. Erau oameni simpli, puternici, mult asemănători ţăranilor de azi din Panjab. I^a baza organizării politico-sociale a poporului vedic stătea familia. Existau şi unităţi administrative mai^mari sub denumirea de *grăma, vis* şi *jana*, iar în unele pasaje se întîlnesc colective de *jane*. Această succesiune arată mărimea lor crescîndă, conducătorul janei era însuşi regele.

Forma de guvernământ predominantă a triburilor rig-vedice era de tip monarhic ; au fost cunoscute însă şi comunităţi nemo**narhice,** în special în veacurile mai tîrzii. Termenul *jyeshţha,* în textele Păli *jeţţhaka,* probabil însemna acelaşi fel de organizaţie ca a republicilor tribale din timpurile începutului budismului.

Statul rig-yedic, *râshţra,* era condus de un ***răjan*** sau rege care era „fără rivali sau distrugător de rivali", de obicei ereditar. *Riq V eda* nu atestă vreun caz de monarh ales, în schimb *Atharva Veda* are citeva referiri **privind** alegerea rajanului de către popor. Datoria regelui era să protejeze tribul şi teritoriul tribului, conducînd luptele cu duşmanii **din** afară. Ei era ajutat de funcţionari; cei

mai importanţi fiind capelanii, *purohita.* Un personaj **important** era conducătorul armatei, *senăm,* care se ocupa cu organizarea **şi instruirea** armatei în timp de pace şi conducea operaţiunile în **lupte.** Arma principală era arcul cu săgeţi, iar descendenţii familiilor nobililor purtau îmbrăcăminte de război (zale, coif şi scut). N"u se foloseau elefanţi **în luptă,** în schimb aveau fortăreţe mobile, ***pur charishnu,*** pentru asaltul cetăţilor. Se mai foloseau drapele, **instrumente** muzicale, curieri şi agenţi de spionaj. Răjanul, deşi conducătorul poporului, nu guverna fără consimţămîntul maselor, reprezentate de adunarea]ioporului, *samiti,* şi de adunarea bătrîniior, *sabhă,* din care nu puteau face parte femeile. *Sabkâ* emitea decizii privind problemele publice, iar mai tîrziu administra justiţia.

Familia, element de bază al vieţii sociale, locuia în aceeaşi casă. Tatăl, stăpînnl casei, *grihapati* sau *dampati,* se îngrijea de familia sa pe care o iubea, dar, impunîndu-şi uneori autoritatea mergea **pînă** la acte de cruzime faţă de un membru care ar fi apucat căi greşite. Familiile se rugau pentru cit mai mulţi feciori, sistemul fiind pater-lineal. Fetele erau mai puţin dorite dar, odată născute, primeau afecţiunea şi educaţia corespunzătoare. Căsătoria vedică era considerată un act sfînt. Iată un vers din imnul „nunţii vedice" adresat soţiei:

> „Ferită de ochiul rău, soţul tăn nu te jigneşte; Blinda cu animalele, prietenoasă şi plină de energie, Xaşte eroi; iubeşte zeii şi trăieşte în fericire ; Adă buaă-stare bipedelor noastre şi patrupedelor noastre".

Poligamia era rar întîlnită, dar niciodată poliandria. Văduva avea voie să se recăsătorească. Femeile nu erau persoane independente în faţa legii, ele trebuiau sprijinite de bărbaţii lor, în schimb acasă era stăpînă, *dampati,* ca îşi bărbatul. *Rig Veda* nu arată separarea femeilor.

îmbrăcămintea şi podoabele — costumul vedic — erau compuse din trei părţi: lenjeria de corp, *mvi;* îmbrăcămintea, *vâsa* sau *paridhăna* şi o mantie *adhivăsa, atka* sau *drăpi.* Hainele erau confecţionate **din** bumbac, piele de capră sau lînă şi vopsite în diferite **culori,** adesea brodate cu aur. Pe cap purtau turbane (şi femeile şi bărbaţii) sub care **aveau păr** lung pieptănat, iar femeile cozi împletite.

Arienii rig-vedici erau dispersaţi în sate. Cuvîntul ***nagara*** (oraş) nu apare în imnuri. Se găseşte menţiunea de *pure* (case) de mărimi considerabile făcute din piatră. Unele case par a fi executate cu o sută de ziduri, dar acestea nu pot fi decît forturi sau locuri de refugiu, în privinţa organizării satului sînt puţine detalii. Hxista un funcţionar denumit *grămam* şi altul *vrăjapali,* care se ocupau de afacerile civile si militare ale satului şi conduceau în bătălie ; pare să fi fost capii de familii. Ferma şi **cîmpurile** arabile în sate apar proprietate individuală ori familială, în timp ce păşunile erau co-

mune. Ocupaţia principală **era** agricultura, iar **câmpurile** cultivate, ***urvară*** sau ***kshetra,*** erau **adesea** irigate şi îngrăşate cu băligar. Se cultivau cereale — *dhăna* ***sa.Xi.yava*** (orz sau ore;:) — pe care le măcinau. Creşterea vitelor şi a altor animale domestice era la fel de importantă. Vacile erau bine îngrijite pentru lapte, iar cirezile de **vite** erau duse zilnic la păşunat de un paznic, *gopa.* Arienii creşteau şi alte animale : boi de tracţiune, cai, **dini,** capre şi oi.

Hrana zilnică principală era compusă din grîne prăjite, prăjituri, *apupa,* lapte şi derivatele lui, precum şi zarzavaturi şi fructe. Se obişnuia şi mîncarea cu carne, **în** special la festivităţi şi petreceri de' familie. Sacrificarea vacilor nu era privită cu ochi buni; în diferite pasaje apărînd cuvîntul *aghnyă,* care înseamnă, să nu fie ucise[1]-. Apa de băut se obţinea din **rîuri** şi izvoare, *wtsa,* de asemenea din puţuri săpate. Transportul şi păstrarea ei se făcea în găleţi de lemn sau vase de lut. Alte băuturi erau *soma* şi *sură* (bere de orz). Soma era un extras din plante ce creşteau pe muntele Mujavat din Hirnalaya, era toxică, fapt pentru care i s-au pus restricţii, fiind permisă numai pentru ceremonii religioase. Mai tîrziu a fost interzisă.

Comerţul şi industria erau la fel de răspîndite iar negustorii, *pani,* care se pare a nu fi fost arieni, erau proverbiali prin avariţie. Schimbul de mărfuri se făcea probabil în natură, mărfurile principale fiind îmbrăcămintea, velinţele şi pieile. Unitatea standard valutară era vaca, dar se utilizau şi colierele din aur, *nishka,* ca mijloace de schimb. Nu s-au găsit urme care **să** ateste folosirea de monezi din aur sau alt metal, dar *nishka* sigur a pregătit calea spre o astfel de metodă de schimb, mai ales că *Rig Veda* se referă la ***mană*** de aur emisă de autoritatea babiloneană.

Ca mijloc de transport foloseau trăsurile *ratha* cu cai şi carele *anas* cu boi, pentru transportul de persoane şi respectiv mărfuri.

Există controverse în privinţa transportului pe apă, dacă se foloseau bărcile numai pentru transportul pe rîuri sau şi pe mare. Referirea la *mană* de aur babiloneană ne face să credem că a existat şi navigaţie maritimă — „corăbii cu o sută de vîsle".

Meşteşugul se reducea la prelucrarea lemnului (căruţe, găleţi, cupe, **case), a** metalului (arme, unelte şi ornamente din diferite metale), aur şi *ayas* (cupru sau bronz, alţii cred că e vorba de fier), a pieilor (haine, arcuri, scuturi, căşti) şi a linii şi bumbacului pentru ţesături de tot felul, la care iucrau atît bărbaţii cît şi femeile, precum şi olăritul cu prelucrare manuală a ceramicii.

A Distracţiile practicate erau alergările de cai sau trăsuri cu cai, \ inatoarea şi dansurile de război şi rituale, ultimele fiind practicate Şi ae femei. Cîntăreţii vedici slăveau viaţa şi nu moartea. Cadavrele eiau^arse şi nu apare nicăieri arderea văduvei.

Familiile vedice, ***kulas,*** erau grupate în unităţi mai mari, după înrudire, *sajatya* şi după culoare, *vama.* Este important de menţionat că in. imnurile *Rig Vedei* **nu** apar restricţii rigide, tipice castei. Nu era oprită intercăsătoria, schimbarea ocupaţiei. Un viciu a] omului vedic era jocul cu zaruri, iar imnul *Tinguirca Jucătorului* caută să înfiereze acest păcat care devenise copleşitor.

Castele. în *Vede* apar pentru prima oară relatări despre sistemul de castă, deşi exista de mai înainte *(vama).* Cuvîntul „castă" de origine latină — castus— înseamnă puritatea rasei. Ideea de castă la indo-arieni a luat naştere pentru diferenţiere în privinţa culorii pielei, *vama.* O dată cu apariţia diviziunii sociale a muncii casta a fost determinată (şi multiplicată) căpătînd mai tîrziu un caracter ierarhic riguros. Dar, la început această diferenţiere era limitata şi mai puţin categorică. în epoca brahmanismului ea a căpătat extindere şi în special rigiditate, societatea indo-ariană s-a organizat după ***Dharma*** devenită statut, lege etică şi religie a întregii vieţi sociale *(Codul lui Mânu).* Caracterul de rigiditate dat de noţiunea *Karnia,* precizează subordonarea individului unei caste precise şi, ca atare, supus funcţiilor şi obligaţiilor inerente acelei caste din care s-a născut. Mânu — primul legiuitor — este un personaj mitic, neconfirmat istoric. *Codul lui Mânu,* redactat între secolele XII şi VI î.e.n. cuprinde 12 cărţi: Creaţiunea ; Tainele şi noviciatul; Căsătoria, datoria capului de familie; Precepte pentru mijloace de existenţă ; Reguli de abstinenţă şi curăţire; Datoriile anahoreţilor şi asceţilor ; Purtarea regilor şi a castei militare ; Datoriile judecătorilor ; Legile civile şi penale, datoriile castei negustorilor şi castei servitorilor ; Castele amestecate, datoriile castelor în caz de nevoi; Penitenţe şi espieri; Transmigrarea sufletelor şi fericirea de apoi,

în forma în care s-a păstrat (circa 25% din lucrarea iniţială), opera lui Mânu este mai mult o culegere de- norme privind conduita civilă si religioasă a omului. întreaga lucrare e dominată de un puternic spirit religios, de asemenea sancţiunea, în cele mai multe cazuri, este religioasă. *Codul lui Mânu* demonstrează o remarcabilă cunoaştere a realităţilor vieţii sociale.

Brahnianismul. în acele îndepărtate timpuri, ocupaţiile fiind ereditare, au dat posibilitatea brahmanilor să înveţe pe dinafară *Vedele* şi diferitele ceremonii religioase legate de ele, iustaurînd un fei de monopol al acestei îndeletniciri, în mîna cîtorva familii (brahmane), membre ale castei preoţilor, care se considera în fruntea ierarhiei castelor. Ei se socoteau descendenţi din *Rsi (Rişi)* —vizionari sau profeţi —de la care se presupunea că s-au dezvăluit imnurile. Fiind devotaţi cultului zeilor, duceau o viaţă aspră, înconjurată de respect, dispreţuind profiturile materiale şi îndeplinind cu credinţă obligaţiile castei lor. Caracterul sacru al funcţiei lor le jjermitea o serie de privilegii, cel mai de seamă fiind primirea de daruri sau

domenii echivalente cu rangul şi averea donatorului. Dat fiind că donaţia urma să fie răsplătită de zei, atît în viaţa prezentă cît şi în cele viitoare, substanţa lor mergea pînă la prevalare, fără însă aiunge la dezmoştenirea familiei. Astfel, brahmanii au intrat în oosesia unor vaste domenii şi averi, pentru care impozitul îl plăteau „sub formă de fapte pioase".

Brahmanismul propovăduia credinţa în spiritul universal, considerat creator al lumii, esenţă a tuturor lucrurilor, precum şi credinţa îu metempsihoză (transmigraţia sufletului prin încarnări succesive în plante, animale şi oameni, purificîndu-se treptat pînă se contopea cu sufletul universal—Dumnezeu). De fapt, brahman în sanscrită înseamnă *Absolutul.* Exagerarea spirituală a brahmanilor a fost combătută de Buddha, care, în încercarea de a educa masele, a ridicat învăţători din rîndurile intangibililor. Acesta a dovedit falsitatea propagandei brahmane care susţinea incapacitatea claselor inferioare de a fi educa.te.

A doua castă, a celor privilegiaţi, o forma nobilimea războinică cu funcţia de guvernare, casta denumită *Răjanya* sau *Kshatriya.* Era casta dominantă şi reprezenta aristocraţia militară sclavagistă, din care făcea parte regele şi era formată din familia sa cu anturajul şi vasalii săi.

A treia castă, a oamenilor liberi, din care făcea parte pătura comercianţilor, manufacturierilor, bijutierilor, ţesătorilor, olarilor şi agricultorilor, era numită *Vaisya.* Avînd drept ca şi brahmanii şi kşatriya la învăţarea *Vedelor,* ei erau integraţi în sistemul *Dharmei,* evident consideraţi inferiori. Prin munca lor susţinută şi mai ales prin comerţ maritim şi caravanier, unii au ajuns să adune a\'eri considerabile, obţinînd posturi înalte în guvernarea ţării.

Casta a patra *Sudra,* înglobînd pe cei lipsiţi de privilegii, născuţi să servească pe ceilalţi, erau consideraţi inferiori atît social cit şi religios. în ea erau integraţi indigenii cu pielea închisă la culoare, dar mai tîrziu li s-au adăugat arienii de condiţie modestă şi decăzuţii. Ei făceau parte totuşi din *Dharma,* deşi erau dispreţuiţi şi socotiţi impuri. Naşterea lor în această castă fiind socotită o consecinţă a faptelor săyîrşite în vieţile anterioare, ei nu se vor putea elibera *din* ea decît printr-o nouă naştere şi numai dacă în această viaţă, în *Sudra* fiind, vor fi model de supunere şi conştiinţă în îndeplinirea îndatoririlor. Ei aveau de plătit impozite 'mici, în schimb erau constrmşi să facă toate corvezile satului, si obligaţi să locuiască în afara satului.

Cei fără castă, numiţi în texte „josnic născuţi", erau aceia care aveau o stare nedemnă, în limbaj antic numiţi *Paria,* sau intangibili. *Ţ}*_ practicau meserii dispreţuite si includeau pescuitorii, măcelarii, *ri* -acfr"> călăii, groparii, cioclii etc. Din cei fără castă, categoria *Chandăla* este cea mai des citată îu *Vede.* Erau obligaţi să locuiască

în afara satului, ueavînd voie să se arate vederii oamenilor din celelalte caste; iar dacă printr-o întîmplare cineva ar fi zărit un *chăndăla,* trebuia să îndeplinească un ritual de purificare. Omorîrea unui *chăndăla* nu era considerată faptă mai gravă ca omorîrea unui cîine. în aceeaşi categorie a oamenilor fără castă erau incluşi străinii, *mleccha,* de orice categorie, de la vizitator pînă la ambasador. Ei nu aparţineau *Dharmei* şi nici nu erau iniţiaţi în *Vede* ; totuşi primeau onorurile şi consideraţiile calităţii cu care ajunseseră iu India, fără a se încălca unele reguli esenţiale.

Micştii erau născuţi dintr-o mezalianţă, neaparţimnd nici unei caste; aceasta nu-i împiedica însă, să obţină posturi onorabile sau să exercite profesiuni respectabile.

Sclavii, avînd aceeaşi provenienţă şi regim cunoscut din istoria greacă sau romană, se cumpărau, se vindeau, se moşteneau, se dăruiau, sau se puteau răscumpăra. Ivi îndeplineau muncile grele din casele stăpîiiilor şi nefiind obligaţi să-şi aibă de grijă, erau poate mai avantajaţi decît casta *$udra.*

Această delimitare strictă a sistemului de castă impunea ocupaţii şi reguli de viaţă ereditare şi ermetic închise. Practicarea eudogarniei (căsătorie în cadrul aceleiaşi caste), a zădărnicit mii de ani creşterea spiritului unitar, naţional şi patriotic. în ciuda propovăduirii brahmane la supunere faţă de rînduielile pămînteşti, la pasivitate şi împăcare cu suferinţa, nu au lipsit fricţiunile şi rcvolte-ie din partea castelor înjosite şi lipsite de consideraţie.

Sistemul de castă a intrat în contradicţie cu dezvoltarea social-politică a Indiei, îneît în epoca capitalismului a început să-şi piardă din însemnătate, iar Constituţia Indiei din anal 1950 a desfiinţat inegalitatea politică şi juridică a castelor*.

Reîiyta. Arienii din ej^oca vedică timpurie, ca de altfel şi alte popoare antice, venerau elementele şi fenomenele naturii, personificate în cîte o zeitate cu caracter preponderent *în* anumite perioade şi situaţii. Această formă de religie, provenită din vechiul animism, a fost caracterizată de Friedrich Max Miiller[ly] ca henotheism sau

* In prezent sistemul castelor, deşi subzistă numai teoretic, este mai complex decît în trecut, cu toate că legal (prin Constituţie) a fost desfiinţat. Astăzi societatea indiană numără aproximativ trei mii de caste şi subcaste, divizate in principal pe criteriul ocupaţiei oamenilor. în anii de după independenţă 31. Gandhi, Ram Moliau Roy, Rabindranath Tagore, sprijinind punerea în aplicare a Constituţiei, au condus acţiuni susţinute pentru înlăturarea formelor de discriminare, de caste. Sistemul însă, vechi de peste 3000 de ani, cu rădăcini adînc împlîntate în mentalitatea societăţii indieiie, întîrnpină încă obstacole în rezolvare. Adepţii sistemului de castă au considerat, şi consideră, inegalitatea socială ca pe o poruncă divină; prin urmare destinul omului nu poate fi schimbat. Merg cu exagerarea pînă acolo îneît nu ajută un om sărac, bolnav, schilod sau cerşetor, pentru a nu încălca voinţa lui *Ram-Ram* (Dumnezeu) care a hotărît ca acela să se chinuie şi să sufere; mai mult, opreşte şi pe altul să-1 ajute. Iată deci cum sistemul castelor, cu toată suita sa de dogme şi canoane a constituit, şi constituie încă, o frînă importantă în calea progresului economic şi politic al Indie:.

k thenoteism. Pantheomil vedic cuprinde treizeci şi trei de astfel de >-+j clasificate în zei ai cerului, ai soarelui, ai zilei, ai furtunii, ai *u* **buhului** ai pămîntului şi ai **riturilor** sfinte. Zeităţile abstracte ca : ***J)hâtri*** (întemeietorul) ; *Vidhătri* (diriguitorul), *Visvakarman* (a toate •at'orul). *Prajăpati* (stăpînul fiinţelor), *Sraddhă* (credinţă), ***Manyu*** (furia) şi-au făcut apariţia mai tîrziu. Printre cele mai vechi zeităţi vedice aflăm de *Dyaus* (Zeus, tatăl zeilor) — zeul strălucitor al cerului _ sţ *pyithivî* — mama, zeiţa pămîntului — care au fost aruncaţi în infern d*e *Varmia* (zeul cerului) şi de *Indra* (zeul tunetului şi al ploii). Varuna devine zeitatea cea mai sublimă în pantheonul vedic timpuriu si către el se îndreaptă poporul pentru iertarea păcatelor, aşa cum o vor face mai tîrziu către *Vishnu* (Vişnu).

„Dacă aui păcătuit împotriva omului care mă iubeşte,
Dacă am greşit vreodară faţă de un frate, prieten sau coleg,
Sau faţă de vecinul nostru, sau faţă de străin,
O Varuna, iartă păcatul nostru.
O Varuna, oricare ar fi ofensa ce ca oameni
O săvîrşim faţă de oastea cerească,
Cînd pentru dorinţa de putere, încălcăm legile tale.
Nu ne pedepsi pentru acest păcat, O Dumnezeule!"[11]

Caracterul conştient al păcatului şi încrederea în iertarea divină, prin rugăciuni adresate lui *Varuna,* este una din primele rădăcini ale doctrinei *Bhakti* de mai tîrziu. Aşa cum *Varuna* este stăpînul (cerului) universului şi păzitorul legilor morale, Indra este stăpînul aerului, zeul furtunii, al trăsnetului şi al ploii precum şi al războiului, luminatul stăpîn care:

,,A ucis şarpele, cînd s-au revărsat apele,
Şi a despicat cavernele munţilor înalţi.
... a făcut toate lucrurile nestatornice,
A umilit şi destrămat culoarea *dăsa* (rasa demonică),
Care dispune de soarta oamenilor răi (zgîrciţi),
Ca jucătorul cîştigător de miza jucătorilor".[15]

Opus şi duşman al zeului *Indra* este *Krişna,* menţionat iii imnurile vedice şi identificat apoi în textele puranice ca fiind rîuî Krishnă. Cu timpul, Indra a devenit zeul principal, în timp de ***Varuna*** a trecut pe un plan inferior, numai stăpîn al apelor.

Alte zeităţi vedice cereşti sînt: *Mitra,* fratele lui *Varuna* — ca fii ai zeiţei eternităţii, *Aditi,* care personifică acţiunea binefăcătoare a soarelui; *Surya,* iluminatorul; *Savitri,* însufleţitorul; *Pushăn,* **ţii**-torul;^ *Vishnu* (Vişnu) *Urukrama,* soarele colindător, gemenii *Asvini* sau *Năsatya,* poate ai stelelor dimineţii şi serii, mai tîrziu deveniţi zei ai tămăduirii alături de *Dioscuri*; *Ushas,* zeita iubită a zorilor de zi.

Intre cer şi pămînt sînt zeii aerului, în afară de *Indra.* Din această giupă fac parte: *Măruţii,* zeii furtunii; ***Vâyu*** şi *Vata,* zeii vuitului; *Kudra,* zeul groaznic al furtunii şi fulgerelor ; *Parjania,* zeul ploii..

Ca zeităţi terestre principale erau : *Agni*, zeul focului : *Soma,* băutura nemuririi; *Sarasvah,* zeiţa învăţăturii.

în afara zeităţilor enumerate, *Vedele* mai personifică şi alte elemente tot atît de importante şi de venerate ea : *Vidhătri,* ordonatorul ; *Hiranyagarbha,* germenul de aur; *Prajâpati,* stăpînul creaturilor; *Brahmanaspati,* stăpînul rugăciunii (spiritului).

O trăsătură importantă a religiei vedice timpurii este tendinţa către *monoteism* sau chiar *monism*, idee în care prefigurează credinţa că Dumnezeu este unul sub diferite denumiri şi personificări:

> „Bi îl numesc *Indra, Mitra, Vanina* şi *Agni;* El este *Garutmat* — pasărea cerească ; Celui ce-i unul, poeţii îi dau multe nume. Ei îl numesc *Agni, Yama, Mălarisvan".*

Sau în imnul adresat lui *Hiranyagarbha* şi lui *Viivakarman:*

> ,.Cine este tatăl nostru, creatorul, făcătorii! nostru? Cine cunoaşte fiecare loc şi fiecare creatură ? Prin cine, chiar zeilor li s-au dat nume ? Către el merg toate celelalte creaturi să-1 roage".

Şi, în sfîrşit, în cîntecul creaţiei, după care la început:

> ,,. . . Nu exista nici moarte, nici nemurire. Nu exista vreo deosebire între zi *şi* noapte. Unul singur respira calm; singur se menţinea. Nu era nimeni afară de el, nici ceva deasupra lui".
>
> {*Rig Vecia,* X, 129)

în ritualul vedic, sacrificiile ocupau un loc de seamă cu care ocazie sa ofereau alimentele considerate plăcute zeilor. Fiind asemuiţi cu oamenii, ofrandele constau din lapte, prăjituri de făină, elixir soma, carne, grîne şi fructe. .Sacrificiile erau făcute numai de brahmani, fiind consideraţi intermediarii dintre zei şi oameni. în schimbul ofrandelor aduse, zeii aveau grijă să trimită ploile la timp, să îe sporească averile, să alunge demonii, foametea, boala.

Cu trecerea timpului, viaţa religioasă vedică a suferit mari schimbări, în special datorită tendinţelor monoteiste, precum şi datorită castei preoţeşti brahmane interesate. Au fost dezvoltate sacrificiile folositoare preoţilor, odată cu introducerea în canonul sacru a superstiţiilor populare, credinţa în spirite, spiriduşi, vrăji, formule magice şi puteri supranaturale. Gloria vechilor zeităţi a fost slăbită şi altele noi le-au luat locul, rămînînd doar trei principale : *Brahma* — fiinţa universală sau „Absolutul", care sălăşluieşte în fiecare lucru; ghidul intern nemuritor; *Vishnu* (Vişnu) — salvatorul omenirii din suferinţă, apare în *Rig Veda* prin înlocuirea lui Varuna ; *Siva* (Siva) — împăciuitorul, era privit ca marele zeu — *Mahâdeva* — provenit din fostul zeu *Rudra,*

Via fa duna moarte. Din imnurile vedice nu se deduce a fi existat o teorie consecventă privind această problemă. Corpul mortului era 'ncincrat pe un rug funerar de către rudele sale, iar cenuşa risipită "ntr-un rîu, aşa cum se face şi azi. Soţia nu era arsă odată cu soţul ei dar i se'spunea să se întoarcă în regiunea de origine (locul natal). Se credea că sufletul mortului a plecat către părinţi, imde este primit de *Yama,* primul om mort, devenit regele morţii. *Yama* îl mdeca şi potrivit faptelor sale de pe pămînt era răsplătit sau pedepsit în viata următoare. în perioada vedică timpurie, ideea reîncarnării în alt corp **nil** era încă apărută.

Manifestări culturale indo-ariene. Indo-arienii, ca şi predecesorii lor băştinaşi, au **avut** manifestări cultural-literare : relatări poetice si imnuri evocatoare a diferite zeităţi, cîntate în timpul sacrificiilor oferite în onoarea lor. Considerate de revelaţie divină, atribuite unor înţelepţi legendari, transmise apoi oral de către barzi de profesie si 'da preoţii brahmani, au căpătat formă literară şi aspect esoteric, destinat numai cercului restrîns brahmanic. Către a doua jumătate a mileniului al doilea, documentele literare, filozofice şi religioase ale antichităţii indiene au putut fi scrise, devenind *Vedele* sau „cărţile sfinte" ale brahmanilor şi hinduşilor.

Vedele (de la vid = a cunoaşte) cuprind imnuri, rugăciuni, ritualuri pentru jertfe, cunoştinţe foarte variate, vrăjitorii şi relatări poetice despre natură (nimic nu atestă că ele au fost create iniţial pentru zei sau temple). în acelaşi timp, apar meditaţii despre tainele naturii şi se dezvoltă spiritul cercetării. Indo-arienii timpurilor vedice nu aveau nici temple nici reprezentări ale zeilor lor, ceea ce a dus la dispariţia **unor** zeităţi, precum şi la apariţia altora mai noi.

Imnurile vedice conţin idei morale şi nobile despre zeităţi şi despre puritatea şi onestitatea vieţii. Iată imnul adresat zeului *Vanina* :

„— Puternicul *Varuna,* care conduce de sus, priveşte în jos
• Asupra acestor lumi; regatul său, ca şi cum l-ar ţine în *mină;*
Cînd oamenii îşi închipuie că fac ceva pe furiş, el ştie.

Nimeni nu poate să stea sau să meargă, sau să se furişeze pe nesimţite.
Ori să se ascundă în nişe întunecoase, ori să pîudească din celule secrete.
Căci *Varuna* îl detectează şi îi descopere mişcările.
Două persoane pot aranja un complot, împreună,
Public sau singuri, dar El — Regele — este acolo, al treielea ;
Şi vede tot. Acest pămînt fără margini e al lui.
Cerul nesfirşit e al lui, ale cărui adîncuri nu le poate nici un om măsura".

Meditaţiile privind tainele naturii l-au condus pe autorul Vedelor la realizarea *Imnului Creaţiei Universului,* intitulat de Max Miiller — *Zeului Necunoscut.*

,,Nu exista nici ceva, nici nimic. Ceva care să facă cerul luminos
nu era;
Nici margini cerul nu avea, în apropiere sau în văzduh deasupra.

Ce acoperea totul ? Ce apăra ? Ce ascundea ?
Era abisul nesfârşit al apei ?
Na era moarte, deşi nimic nu era nemuritor;
Nn există liotar între zi şi noapte;
Numai unul singur respira fără răsuflare,
în afara lui nu era nimic.
IJra întunecime şi totul era învăluit în întuneric profund,
Un ocean fără lumină, un haos fără formă.
Germenul care zăcea învelit într-o coaja
Se dezlănţuie deodată, o natură născută din putera căldurii"[18].

Literatura vedică constă din patru grupuri de compoziţii literare :

1) *Literatura Vedică veche* — *Mantra* — care cuprinde patru colecţii — *Samhite:*

— *Rig Veda* (1028 imnuri) este o colecţie de imnuri adresate diferitelor zeităţi şi recitate de un preot numit *Hotri.*

—■ *Sama Veda* sau *Cartea Cîntărilor,* conţinînd cîntece destinate a fi cîntate la sacrificiul *Soma* de către o clasă specială de preoţi numiţi *Udgătri.* Ultimele părţi (mai puţin şaptezeci şi cinci de cîntece) sînt o reluare din *Rig Veda.*

— *Yajur Veda* sau *Cartea Preotului Sacrificiilor,* constă din strofe luate din *Rig Veda,* în plus conţinînd formule necesare preotului care oficia sacrificiile.

— *Atharva Veda* sau *Cartea Formulelor Magice* este o colecţie de cîntece, vrăji şi formule magice, prin care se credea că se stabileşte armonia şi se alungă spiritele rele. Este diferită de *Riq Veda* şi are o vechime asemănătoare, adică din perioada vedismului presacerdotal.

2) *Brahmanele,* conţine relatări pentru rugăciune şi ceremonii de sacrificiu, de asemenea mituri cosmogonice şi legende vechi.

3) *Aranyakele* sau textele pădurii, conţine instrucţiuni pentru pustnicii care locuiesc în pădure.

4) *Upanishadele,* sau doctrinele esoterice sau secrete, mai înseamnă a sta alături profesor de elev, pentru a învăţa, neauzit de nimeni, imnurile şi speculaţiile cu caracter filozofic asupra *Absolutului* sau *Eu*[lui] *Universal.*

Literatura şi ştiinţa ariană din perioada vedică a cunoscut şi alte preocupări cu diferite subiecte despre care găsim menţiuni în mai multe liste din *Upanishade.* Dintre acestea amintim: *Itihăsa-purăna,* legendă şi învăţătură veche; *Răsi,* matematici, *Daiva,* cunoaşterea minunilor; *Nidhi,* cronologie; *Văkovăkya,* dialectici; *Brahmavidyâ,* cunoaşterea absolutului; *Bhutavidyă,* demonologie; *Kshatra vidyă,* ştiinţă militară; *Nakashatra vidyă,* astronomie; *Devajana vidyă,* dans şi muzică, şi altele tratînd despre fonetică, ritual, gramatică, etimologie, metrică şi astronomie.

Arhitectura vedică se presupune că ar fi existat, întrucît texte din Vede se referă la clădirile susţinute de coloane şi la structurile

o suta de ziduri şi uşi, iar aluziile asupra figurii zeului ***Indra*** fac pe mulţi indianologi să creadă într-o _ sculptură vedică.

Organizarea socială şi relatările privind viaţa şi sănătatea publică, 'p[ar a atesta] exist[611]^ ştiinţelor medicale, chirurgicale şi fo-losire'a leacurilor şi plantelor medicinale. Arta medicală reuşise să deosebească destul de precis un număr de boli. Dar medicul, *bhishaj,* era (încă) un ucigaş diabolic ca şi un tămăduitor de boală, iar vră-iile şi farmecele erau privite ca avînd aceeaşi eficacitate ca şi plantele medicinale şi leacurile. Utilizarea protezelor la picioare în locul celor amputate marchează, totuşi, un progres în domeniul chirurgical.

Observarea şi numirea **cîtorva** stele şi astre ca şi a diferitelor **lor** poziţii, reprezintă începutul preocupărilor în domeniul astronomiei si măsurării timpului.

CAPITOLUL III

Perioada epică

Cadrul epic. Cu trecerea timpului, respectiv după sec. **VIII** î.e.n., indo-arienii, continuînd să se înmulţească, au fost nevoiţi să migreze mai spre est, în căutare de noi terenuri agricole şi păşuni. Poate şi sosirea unor **triburi** migratoare dinspre nord-vest a accelerat aceasta mişcare. în timpul cînd *Vedele* au fost scrise, ei trecuseră districtul Ambălă, apoi deşertul dintre Răjputăna şi munţi şi ocupaseră ţara dintre Gange şi Jamuna, cunoscută ca Madhya-des'a, sau Ţara de mijloc. Panjabul fusese uitat, iar Gangele luase locul luduşului ca rîu sacru.

Disputele interne dintre triburile ariene ca şi supunerea **majorităţii** clanurilor băştinaşe non-ariene au dus la apariţia unor regate mai mari şi mai puternice, prin absorbirea şi încorporarea altora mici şi slabe. A urmat extinderea dominaţiei politice şi culturale spre sud, îneît către încheierea perioadei vedice, pădurile Vindhya fuseseră trecute, iar indo-arienii îşi stabiliseră regate puternice în Deccan. la nord de Godăvari. Centrul lumii indo-ariene era acum mijlocul ţării şi se întindea de la **Sarâsvatî** pînă la Gange, fiind ocupat în principal de triburile Zuru, Panchăla. Lkhchavi, găkya, **Vriji,** Maîla şi altele de care va fi vorba în continuare.

Creşterea puterii regatelor şi amestecarea triburilor au dus inevitabil la _ amplificarea autorităţii regilor, care în perioada vedică tirzie pretindeau a fi stăpîni absoluţi ai tuturor supuşilor săi. exceptmd poate,_ pe^ brahmani. Dar chiar brahmanii erau „siliţi să renunţe la voinţă", în timp ce membrii castelor de jos (şi sclavii) erau

supuşi a fi expulzaţi sau omorîţi după voinţă. Monarhii învingători în lupte ridicau pretenţii de „rege universal", *Râjavihajanina,* dornu al întregului pămînt, singur conducător al ţării pînă ia mare. El hotăra oficierea de sacrificii, corespunzătoare rangului şi evenimentului : *Răja Suya,* sfinţirea regală; *Vâja-peya,* băutura puterii; *Asvamedha,* sacrificiul calului. Aceasta din urrnă se oficia numai de regii consideraţi atotputernici şi numai la acţiuni de mare însemnătate încheiate cu succes şi cînd primeau omagiile altor regi şi însemnul credinţei supuşilor.

Tendinţa şi dorinţa de supremaţie l-au determinat pe regele din est să se intituleze *satnrăţ* — atotputernic —, cel mai important faţă de regii ţării de mijloc, din nord, din vest sau din sud, fapt întîmpiuat cu ostilitate şi rezistenţă atît din partea adunărilor populare — *sabhă* — şi — *samiti* —, cît şi din partea brahmanilor, casta preoţească cunoscătoare a *Vedelor.* Conflictul dintre regi şi brahmani e redat în textele vedice de mai tîrziu. *Atharva Veda* confirmă puterea adunărilor *sabhă* şi *samiti* de a înlătura regii tiranici şi pe unii funcţionari. Odată cu înmulţirea regatelor şi a puterii lor s-a trecut la elaborarea unor sisteme eficiente de administrare, prin crearea de reţele de funcţionari civili, militari şi ecleziastici, precum şi la fixarea contribuţiilor, taxelor şi îndatoririlor poporului şi unităţilor populare.

Perioada epică, la fel ca şi perioada vedică, îşi are izvoarele scrise în două poeme epice — epopei — de mari proporţii: *Mahăbhărata,* povestea Casei Bhărata şi *Rămăyana,* istoria lui Rama, care conţine şi poeme ce preamăresc faptele şi moartea vitejească a unor mari eroi.

Ca origine, aceste poeme au fost balade compuse de artişti populari (barzi), însoţitori ai regelui în bătălii, apoi recitate la curţi şi festivaluri publice, cu sau fără acompaniament de lăute. Ambele epoj)ei, cu timpul, au fost dezvoltate şi modificate, dar concepţia originală, ca la orice cronică, se baza probabil pe fapte istorice reale.

Maliăbîiărafa — sec. V î.e.u. — sec. V e.n. —, este cel mai lung poem epic din lume, conţinînd peste 200 000 de *sloka* (versuri) şi este atribuită înţeleptului Vyăsa. Conţinutul lui înserează colecţia vechilor legende asupra marelui război dintre ramurile rivale ale tribului Bhărata (Kaurava şi Pânda va).

De partea panda văilor s-au angajat popoarele : Srinjaya, Matsya, Yădava, Panchăla şi regii din Magadha, Chedi, Kăsî (Beuares), iar de partea tribului Kuru popoarele din est: Kosala (Oudh), Videha (Biliar), Anga (Bhăgalpur), Banga (Bengal), Kalînga (Orissa), şi popoarele din vest: Sindhu, Gandhăra, Ballika (Bactria).

Armatele s-au întîluit pe cîmpul Kurukshetra, aproape de actuali Delhi, iar Krişna a acţionat ca vizitiu pe carul de război a! lui 'rjuna. I/Upta îndîrjită a 'durat optsprezece zile şi s-a terminat cu . frîngerea totală a kuravăilor, care în final au fost ucişi.

înaintea bătăliei, Krişna i-a amintit lui Arjuna, fiul regelui . i îndatoririle **războiului,** iar cuvintele **lui** formează celebrul tec ceresc, *Bhagavad Gită,* unul din cele mai frumoase şi mai profunde poeme filozofice din lume. Dialogul dintre **Krişna** şi Arjuna 'eziută trecerea de la negativismul brahman la principiul nou al ^tiunii ceea ce constituie o cotitură în **gîndirea** hindusă şi în istoria poporului indian (dezvoltată mai tîrziu de **Mahătina** Gaudhi şi **Jawa**-harlal **Neh.ru).**

Apariţia în liniile **inamice** a unor cunoscuţi, rude, prieteni şi chiar a dascălilor lui Arjuna, 1-a făcut pe acesta să refuze să mai lupte. De ce să-i omor pe ai mei ? simt cum gura **îmi** seacă, picioarele mi se înmoaie si corpul meu tremură. Cum vom putea fi fericiţi, **ucigîndu-ne** propria familie" ?[17].

Răspunsul şi sfatul lui Krişua este considerat o perlă a literaturii indiene: „E adevărat că înţelepciunea stă în reacţia egală la,durere si plăcere, la cald ca şi la frig. Interesul naşte ataşament, ataşamentul dorinţă şi dorinţa mînie. De aceea, nimic nu echivalează, **în** drumul spre suprema fericire, cu desprinderea de tot ce este material şi contingent. Dar nu este vorba decît de faze tranzitorii; ceea ce există nu poate înceta să existe ; sufletul îşi schimbă vechiul corp, aşa cum omul îşi schimbă haina ; lupta trebuie să se dea. Acţiunea este superioară inacţiunii. Ai dreptul la acţiune, dar la una detaşată, fără mobil, fără să te gîndeşti la fructele ei."[18]

Lupta s-a dat, **Arjuna** a ieşit învingător, dar cu ce preţ ! Cîmpia era acoperită de cadavre sfîşiate, şi străbătută de tînguiri.

A fost încoronat ca rege Yudhishţira, cel mai mare dintre prinţii **Păndu,** şi în mijlocul marii serbări s-a oficiat *Asvamedha* (sacrificiul calului) pentru a asigura prosperitatea regatului.

După mulţi ani, pandavaii, bătrîui şi sătui de viaţă, au instalat pe tron pe tînărul prinţ Parikshit, iar ei, împreună cu vîrstnica regină Draupadî s-au pregătit pentru a merge pe muntele Meni (olimpul indian! unde erau primiţi în raiul zeului Indra.

Mahăbhărata mai cuprinde şi un număr de povestiri devenite celebre, atît ca teme cît şi ca mod de expunere : *Nala şi Damayantl şiSavitri şi Satyavan* sînt reprezentative printre acestea. **Damayantî** îşi **redobîndeşte** soţul pierdut după mulţi ani de căutare ; iar **Savitri** (Alcesta hindusă) cîştigă înapoi, prin eroism, pe Satyavan **din** ghiarele **ltu** Yama, zeul morţii.

îtamayana (probabil sec. IV î.e.n.), **a** doua epopee a literaturii sanscrite, de dimensiuni mult mai mici decît *Mahăbhărata, '24* 000 versuri, se presupune a fi fost compusă de înţeleptul **Vălmîki.** Este istoria prinţului Râma, fiul lui Dasaratha, rege în Ayodhyâ, locul **unde** azi e statul Oudh.

Râma e deposedat de regat de răutăcioasa lui mamă vitregă. **Împreună** cu soţia lui, Sîtă, fiica lui **Janaka,** regele din Videha

(Biliar) şi cu fratele său **Laksbmana,** ei este exilat în pădurea Daudaka, marea **porţiune** de junglă de la poalele munţilor Vindhya. Aici îşi petrecea timpul, subjugînd ,.demonii" (fără îndoială, e vorba d.-locuitorii sălbatici ai pădurii). în acest timp. Sită este răpită de Răvana, regele „demonilor" şi dusă în insula Larikă (Ceylon). Răni;!. şi Lakshmana pleacă în urmărire: spre insula I.,ankă şi ajutaţi de Sugrîva şi Hanumău, zeii maimuţă, şi de ostile lor, construiesc un pod din pietre de-a curmezişul strîmtorii, peste care trec în insulă. Ei salvează pe Sită, apoi 3a timpul potrivit se întorc în Ayodhyă, ocupă regatul pe care Râma îl va conduce în continuare cu înţelepciune şi dreptate.

Vedele, Mahăbhârata şi *Rămăyana* sînt operele cele mai importante din literatura sanscrită. Dar, în **timp** ce *Vedele* se limitau la un domeniu strict, fiind cunoscute **numai** de brahmani, marile epopei *Makăbhăraia* şi *Rămăyana* au un caracter universal prin introducerea unei game mai largi de elemente legate de popor şi de clasele sociale, avînd mai mare putere de circulaţie în mase. Eroine ca Draupadî şi Sită, Savitri şi Damayantî devin idealurile sexului feminin indian, după cum Râma şi Lakshmana, Bhima şi **Arjuna** erau eroii ideali.

Aceste epopei constituie tezaure din care în repetate rîndu;i s-au inspirat poeţii, dramaturgii, povestitorii şi compozitorii, atît în arta şi literatura indigenă cît şi în cea universală[19].

Ele dezvăluie aspecte ale vieţii sociale din epoca eroică. Regele trăia cu demnitate şi lux în palatul său, înconjurat de nobili, curte şi dansatoare ; ocupaţiile fiind războiul, vînătoarea, băutura şi jocurile de noroc. Conducea regatul, ajutat de miniştrii şi consilierii săi, precum şi de o reţea funcţionărească bine pusă la punct. în timp de război era şeful armatei. Nobilii, urmînd exemplul regelui, duceau aceiaşi fel de viaţă. Sistemul de caste devenise mai precis şi tot atît de rigid. Ospitalitatea şi templul pentru o gazdă erau privite ea obligaţii sacre. Faptele de vitejie şi sentimentele de înalt cavalerism dau epopeilor o notă caracteristică. Dezertarea, fuga din faţa inamicului, lovirea unui războinic inamic prins, sau uciderea prizonierului neînarmat, precum şi maltratarea femeii, copilului şi bătrînului erau fapte de mare degradare umană. Femeia ■ deţinea un loc înalt în societate, **pe** care *Mahăbhărata* o numeşte ,,jumătatea omului, prietenul său cel mai credincios, un izvor continuu de virtute, plăcere şi bogăţie, un tovarăş în singurătate, un părinte la sfat şi un repaus în trecerea prin sălbătăcia vieţii".

Reşedinţa regală în perioada **epică** era plasată, după descrierile **din** epopei cît şi din textele budiste, iu oraşe fortificate, *pur ;* de asemenea, se face aluzie la oraşe, *nagara,* prevăzute cu ziduri înalte, metereze puternice şi porţi. Aceste puţine oraşe aveau parcuri, străzi luminate cu torţe, apă de rîu şi izvoare, rigole de scurgere, **prăvălii**

tru **negustori,** locuri de lucru pentru meseriaşi, sediu **administrativ si** pentru justiţie etc. Şase astfel de oraşe **sînt** menţionate * textele budiste: Ch'ampă, Răjagriha, Srăvastî, Săketa (Oudh), Kaus'âmbi şi Benares (Taxila şi Păţaliputra **nu** sînt menţionate). Curtea' interioară a reşedinţei regale era **prevăzută** cu grădini de flori **si** parcuri de odihnă, terenuri de joc şi alei, fîntîni, rigole şi altele. Femeile se îndeletniceau cu muzica, dansul şi jocurile.

Poporul simplu trăia în sate, în locuinţe modeste, din chirpici, acoperite cu paie, fiind expuse oricînd la incendii. îmbrăcămintea era simplă, formată dintr-o tunică din bumbac, o bucată de pîuză în **jurul** soldurilor şi alta cu care îşi înfăşurări capul. Bărbaţii purtau cercei (inele în urechi) şi îşi vopseau barba. Foloseau umbrele şi încălţăminte.

Majoritatea populaţiei se ocupa cu agricultura şi creşterea vitelor, *gkoshă,* dar sînt referiri şi la „sate de meşteşugari", olari, dulgheri şi fierari. în partea de nbrd-vest pămînturile se cultivau în comun, de către toate rudele. Fiecare individ sau familie îşi lua cantitatea de produse de care avea nevoie, iar restul se distrugea pentru **a** nu încuraja trîndăvia. în valea Gangelui, terenul arabil, proprietate a statului, *gramakshetra,* era divizat în loturi, ţinute de capii de familii care îşi conduceau singuri proprietăţile, dar cooperau între ei pentru lucrările de apărare şi irigaţie, sub îndrumarea unui conducător, *bhojaka (gramika).* Proprietăţile erau în general mici, sclavi puţini si folosiţi doar ca servitori pe lîngă casă. Alimentaţia era formată din produse agricole (orez), lapte şi derivatele lui, iar carnea numai din animale sau păsări vînate. Ei mmcau la masă comună. Uciderea animalelor era socotită o cruzime şi un sacrilegiu ; simţul de milă pentru fiinţele însufleţite se reflectă în îndemnul ,,să nu fie ucisă **vaca** fără vină".

Satele aveau autonomie, dar sub suzeranitatea regelui care primea cotă-parte asupra produselor şi avea dreptul de a numi pe conducătorul şi pe funcţionarii satului .care făceau şi colectarea. Ţăranii satelor, **atît** femeile cît şi bărbaţii, aveau grijă de **bunurile** comune, iar rezultatele cooperării lor puteau fi văzute iu construirea de rezervoare, lacuri de acumulare şi canale de irigaţie. Cu toate aceste măsuri, ei nu puteau scăpa întotdeauna de foamete, datorită calamităţilor naturale.

O mare parte din populaţie, atît la oraşe cît şi la sate, se ocupa cu„ mt:ŞteŞugurile, care erau foarte diversificate.' în afara acelora arătaţi **mai** sus, lucrătorii în piatră şi fildeş ca şi pictorii de fresce aveau mare_ căutare mai ales la oraşe.' Ştiinţa şi arta meşteşugului se moştenea din tată în fiu. Meşteşugarii 'erau organizaţi în corporaţii, *sreni* .conduse de un maistru, *pramitkha,* sau de un meşter mai **bătrîn,** *jyeshţliaka* ; iar toate corporaţiile erau sub **conducerea** supremă **a trezorierului** statului, ***bhândâsărika.***

Nu se ştie daca sistemul corporaţiei se răspîndise şi asupra comercianţilor si navigatorilor. Unii aveau conducători de caravane, *sărthavăha,* şi lucrau în uniune sub un şef, *sreshţliîn ;* dar evidenţele arată că existau şi negustori care îşi duceau singuri afacerile. Activitatea navigatorilor şi negustorilor este descrisă în textele *Păli,* a căror dată este incertă. Se făceau călătorii pe coastele Birmaniei, peninsula Malaeca, Ceylon şi chiar în Babylon ; dar cea mai mare parte a traficului era în susul şi în josul marilor rîuri Indus, Gange şi a afluenţilor lor. Porturile maritime principale erau: Bhrigukaehcha (Broach), Surpăraka (Sopara, la nord de Bombay), şi, probabil, Tămralipti (Tamluk în Bengalul de vest) ; iar ca porturi riverane : Sahajăti (India centrală), Kausămbî pe Jamuna, Benares, Champă, şi mai tîrziu Păţaliputra pe Gange şi Pattala pe Indus. Drumurile principale de acces plecau din Benares şi Srăvastî. O cale importantă lega centrele comerciale şi meşteşugăreşti din Valea Gangelui cu Asia centrală şi de vest, trecînd prin Taxila ; iar alta pleca din sudul Biliarului (Răjagriha) prin Srăvastî pînă pe malurile râului Godăvari. Ceva mai greu era drumul care trecea prin deşertul Răjputăna către porturile de pe Indusul de jos şi în Deccan pînă la gura rîului Narinada ; pe acest drum negustorii se aventurau să meargă numai conduşi de călăuze care se orientau după stele.

Principalele mărfuri de comerţ erau : mătasea, muselina, broderiile, fildeşul, bijuteriile şi aurul. .Sistemul de schimb în natură mai exista, dar apăruse şi monezi de cupru, *kărshăpana,* şi de argint, *purăna* sau *dharana.*

Monarhia nu era singura formă de guvernare, atît în est cît şi în vest. în sudul Biliarului, Oudh, Mălwa şi Panjab, rajahii aveau puterea supremă ; ei duceau luptă continua pentru extinderea autorităţii lor asupra vecinilor şi triburilor libere şi războinice, conduse de adunarea bătrînilor, şi care nu recunoşteau autoritatea unui singur monarh. Regii se deosebeau şi ei: în est se intitulau singuri monarhi, *ekarăţ,* în timp ce în Valea Indusului, regele comanda în război, dar guvernarea o lasă senatului de bătrîni. Raja din Madhyadesa (aşa cum relatează poemele epice) nu era autocrat. Bl conducea afacerile statului cu ajutorul adunărilor *sabhă,* adesea formate din prinţi, nobilime şi şefi militari, uneori fiind admişi preoţi şi reprezentanţi ai claselor de jos. în unele triburi, adunările *sabhă* erau adunări populare şi nu admiteau decît măsuri administrative în folosul poporului.

Monarhiile erau adeâea ereditare, dar sînt şi cazuri de alegere din rîndurile familiei regale, sau chiar din afară. E menţionat un caz în Panjab, de alegere ca rege a celui mai demn om din stat. Cu extinderea regatelor, prin încorporarea de noi teritorii, a apărut funcţia de guvernator şi vicerege, numit dintre cei apropiaţi regelui, dintre nobilii războinici şi, uneori, epopeile arată familii regale lăsate să domnească în continuare, dar vasale.

Administraţia justiţiei era tot în puterea regelui, dar lucrările judiciare erau încredinţate judecătorilor, ***vyăvahărika.*** Existau judecătorii si tribunale, instanţa supremă fiind însuşi regele. Se judeca după legi dar şi după „obiceiul **pământului".**

Apărarea statului şi a poporului era asigurată de armată, compusă din pedestrime, cavalerie, care de luptă şi elefanţi; unele relatări literare se referă şi la nave de luptă şi flote existente pe Indus. Poemele epice conţin **ştiri** despre organizarea armatei şi menţinerea unui corp mare de funcţionari şi ofiţeri care adesea era foarte costisitor. Pe lîngâ rajă, exista viceconsulul, *uparăjan ;* generalul, *senăpati ;* trezorierul, *bhăndăgărika;* şi altele.

Hinduismul. în perioada în care au fost compuse epopeile a avut loc un număr de schimbări în religie. Zeii conducători, către sfîrştul perioadei vedice, formau trinitatea, *trimurti,* de care s-a amintit înainte : Brahma — creatorul; Siva — distrugătorul; Vişnu — salvatorul.

Hinduşii ortodoxi sînt adepţi ai altui Siva şi Vişnu. Siva, marele zeu — *Mahădeva* — este fioros şi puternic. Consoarta lui e Părvatî (Kălî sau Durgă), iar fiul lor este Ganesa, zeul cu cap de elefant. Vişnu, pe de altă parte, este blînd şi binefăcător, el a coborît pe pămînt în diferite încarnări, pentru salvarea umanităţii. încarnările principale au fost ale eroilor epici Râma şi Krişna, ambii veneraţi de milioane de hinduşi. Nobilii si războinicii au mai păstrat totuşi şi pe Indra, ca zeu al războiului.

Miturile populare despre crearea **lumii,** despre zei şi diferitele lor încarnări, precum şi alte legende, au fost adunate în cîteva cărţi denumite *Purănc,* sau povestiri vechi, formînd un grup de 18, care s-au aranjat şi scris mult mai tîrziu.

Şcolile preoţeşti au devenit din ce în ce mai puternice, brahmanii nu numai că moşteneau învăţătura din **tată** în fiu, corespunzător castei, dar urmau şi şcoli de înaltă cultură. Pentru folosul şcolarilor s-au întocmit cărţi de explicare şi comentare a *Vedelor,* cunoscute sub numele de *Brahmane* şi *Upanişadc.*

In viaţa brahmanului se deosebeau patru părţi distincte *(ahrame) :* ~~ După primirea darului sacru respectiv primirea în castă, băiatul era încredinţat ca discipol, *cheia,* unui profesor, *guru.* Acesta îl învaţă partea din *Vede* apartinînd ordinului, împreună cu *Brahmana* respectivă (comentariile), precum şi ritul complicat al sacrificiilor vedice. Limbajul vedic — sanscrit — nemaifiind un grai vorbit atît de popor cît şi de brahmani în viaţa zilnică, s-a ivit necesitatea întocmirii de studii lingvistice (gramatică, etimologie, metrică etc.) care să faciliteze descifrarea corectă a textelor. în paralel au apărut studii privind astronomia, cu mişcarea corpurilor cereşti, în funcţie de care trebuiau oficiate ceremoniile religioase.

'— După acest stagiu care dura doisprezece ani, tînărul intra în serviciul castei, unde ducea o viaţă lumeasca, avînd familie şi îndeletnieindu-se cu activităţi rentabile.

~ Către bătrîneţe se retrăgea iu pădure-, ca sihastru. în post şi rugăciune.

— în cel din urmă stagiu, înainte de moarte, devenea un ascet pribeag, avînd asupra lui numai castronul de cerşetor şi cana de apă.

Creşterea puterii brahmanilor, ca şi efectuarea unui ritual complicat într-o limbă moartă, neînţeleasă de marea majoritate a credincioşilor hinduşi, a condus la o revoltă înpotriva acestora, iniţiată şi susţinută de casta nobililor — *Kşatriya.* Au început să apară noi credinţe religioase şi doctrine, iar filozoful Kapila, fondatorul şcolii *Sâmkhya* propovăduia ateismul. Doctrina trarsmigrării sufletelor, propovăduită de alţii, susţinea trecerea sufletului de la o viaţă la alta şi reîncarnarea într-o clasă superioară sau inferioară, în funcţie de modul de comportare din viaţa anterioară.. Scutirea de renaştere — *Moksha* —- putea fi obţinută prin pocăinţă — *top a* — sati printr-o disciplină religioasă cunoscută ca — *Yoga* —. Vechile cărţi, *Brahmanele,* care cuprindeau învăţăturile interne date de *guru* discipolilor aleşi, au în cuprinsul lor şi relatarea acestor doctrine.

Apariţia **Jaiiiismului şi Budismului.** Mişcările împotriva supremaţiei preoţeşti brahmane, susţinătoare a principiului rigid al castelor şi apariţia unor noi doctrine religioase, ce constituie un element progresist faţă de vechiul sistem, au dus la slăbirea autorităţii *Vedelor* şi preoţilor vedici. Unele doctrine au eliminat sacrificiile din ritualul brahmanic, altele au ajuns chiar la negarea existenţei lui Dumnezeu şi a graţiei divine.

în secolul al Vl-îea î.e.n. şi-au făcut apariţia doi învăţători de neam princiar, aparţinînd castei Kşatriya. Doctrinele şi învăţăturile lor au cucerit religios aproape toată Asia, avînd efectul cultural şi civilizator în est tot atît de eficient ca şi creştinismul asupra vestului

Vardhamăna Mahăvîra, întemeietorul sectei ***Tain*** (jainism), era fiul lui Siddhărtha, conducătorul din Kundapura şi Tris'ală, descendent dintr-o familie nobilă Magadha. S-a născut la Vais'ălî, lîngă Patna, în jurul anului 550 î.e.u. Copilăria lui e învăluită în obscuritate, iar ca tînăr, conform tradiţiei, se parc a se fi căsătorit cu o prinţesa numită Yasbdă. în scurt timp **şi-a** părăsit familia, alăturmdu-se unui grup de asceţi care practicau pocăinţe severe în vederea mîntuiiii. După paisprezece ani de pocăinţă, el părăseşte grupul şi devine capul unei secte numită ***Nirgrantha*** (descătuşării), cunoscută mai tîrziu ca jainişti sau adepţii lui Jaina (cuceritorul). El a nmrit la vîrsta de 72 de ani la Pără în Biliarul de Sud (aprox. anul 477 î.e.n,!. lâsînd un număr de 14 000 de discipoli.

Jainismul a început ca religie reformistă împotriva brahmanis**raului. 331** neagă autoritatea *Vedelor,* dar păstrează ritualul brahma-

■ Consideră ascetismul pocăinţa severă şi autoperfecţionarea morală D1C' rincipalele mijloace ale **mântuirii.** Doctrina jainistă înlocuieşte Coiiccpţia brahmanică despre sufletul universal, prin existenţa **unor**

de adepţi, **mai** cu seamă în Rajasthan şi Bombay.

Budismul. Gautama, mai tîrziu numit Buddha (înţeleptul sau învăţatul) s-a născut în jurul anului 566 î.e.n., la poalele munţilor Himalaya, la frontiera Nepalului, unde cu ani înainte Zoroastru (Zalathustra), cel dinţii dintre marii conducători ai iranienilor (ramura răsăriteană a rasei iudo-europene), îşi învăţase poporul să considere viata ca pe o luptă necontenită între **Ahriman** şi Ormuzd, zeii bine lui şi răului. g|

Tatăl lui **Buddha,** numit âuddhodana, era căpetenia tribului **âăkya,** rajahul de Kapilavastu de la frontiera Nepalului. Mama şa, Mană **Măyă,** era fiica unui rege **vecin.** Se măritase foarte tînără **şi** nu a avut moştenitori pînă la vîrsta de 50 de ani. Fiind însărcinată, a plecat de la palatul soţului spre regatul tatălui său, pentru a naşte. Pe drum, într-o noapte cînd se odihnea sub copacii răcoroşi^din **I/Um**bini, a dat naştere copilului pe care 1-a numit Siddhărtha sau Săkya Muni (înţeleptul s'akyior). La naştere mama Măyă a murit[20].

Gautama, tînărul prinţ, fu căsătorit la vîrsta de 16 ani cu verişoara sa, Yas'odhară şi trăiau liniştiţi aşteptînd vremea cînd el urma să devină rege al **poporului** săkya. Iva vîrsta de 28 de ani, ieşind de cîteva ori cu trăsura afară din palat, a avut ocazia să vadă o parte din realităţile vieţii oamenilor de rîrid: săraci, bătrîni obidiţi şi slăbiţi, muncind din greu, oameni bolnavi de lepră, cadavre intrate în putrefacţie pe caidarîm etc. Despre toate aceste realităţi, bătrînu! servitor Cianua îi răspundea că lumea e plină şi că aşa este legea vieţii, că nimic nu e veşnic şi că pe toţi îi aşteaptă moartea, de care nu scapă nimeni. Soţia sa tocmai născuse pe fiul său, Răhula, cînd intr-o noapte, Gautama, urmat de servitorul sau Cianna, părăsi palatul, pentru a merge să cugete la dezlegarea tainei vieţii, fiind dezgustat de viaţa de la palat, inactivă si nefolositoare şi mîhnit de înfăţişarea morţii, el însuşi fiind bolnav.

_Pe_ atunci, popoarele Indiei erau în transformare, băştinaşii mărunţi şi **negricioşi** fiind învinşi şi ocupaţi de războinicii **îndo-arieni,** care impuseseră sistemul castelor brahmane. Tînărul prinţ se afundă singur m ţinuturile sălbatice, Vindhya, după ce tot ce avuse de preţ trimisese acasă prin Cianna.

Părăsirea familiei, în schimbul unei vieţi ascetice, denumită

m a multe pocăinţe şi viaţă austeră) în timp ce stătea]a copac de bambus, a obţinut *Iluminarea {bodhij.* El a început să

'7*? *.«enunţare,* a făcut-o Siddhartha Gautama la vîrsta de 29 de
m iJupa mult ăi i i

predice noua sa doctrină, în locui actualului parc al **Căprioarei** din Sărnăth lingă Benares. **împreună cu primii** săi cinci discipoli, a întemeiat ordinul budist de călugări — ***Sahgha*** — care cutreierau satele din Biliar şi Oudh, **predicând** noua doctrină. Buddha a murit în anul 486 î.e.n. (de o criză de dizenterie, după ce **mîncase** o **niÎHcare** alterată), la vîrsta de 80 de **ani,** la **Kusînagara,** azi Kasia în **Uttar Pradesh.** Cenuşa rezultată din arderea lui, ca si castronul şi alte rămăşiţe **au** fost împărţite între discipoli, iar mai tîrziu au **fost** adunate şi îngropate sub o movilă de **pămînt** denumită *Stupă* sau *Dăgoba.*

Grija păstrării nealterate **a învăţăturilor** maestrului a condus ia **o** seamă de consilii budiste : la **Răjagriha,** unde au participat peste 500 de călugări, pentru a aduna si învăţa pe de rost şi exact toate spusele lui, apoi la **Păţaliputra** şi **în** alte locuri; limba folosită era *păli,* vechiul dialect magadlia. Cărţile sfinte — *Biblia Budistă* — în **limba *pali,*** au fost împărţite în trei *piţaka* sau coşuri:

• — *Vinăya* — cuprinde reguli pentru disciplina monastică a ordinului.

— *Sutta* — conţine cinci colecţii de discursuri religioase, pre cum şi proverbe şi anecdote ale maestrului.

— *Abhidhamma* — înserează discuţii pe tenie filozofice.

Asemănări substanţiale există între învăţătura lui Mahăvira şi a Ini Buddha. Ambele au părăsit autoritatea *Vedelor* şi au înfruntat pretenţiile brahmanilor, ca singura castă în măsură a efectua riturile icîigioase. Amîndouă propovăduiau doctrina în limba poporului — prăkrita — şi nu a preoţilor brahmani neuzuală, — sanscrita —. **Ambele** admiteau discipoli din toate castele şi clasele sociale şi din ambele sexe, de asemenea se opuneau sacrificiilor animalelor. Punctul central al doctrinelor îl constituia *Karma,* sau efectul cumulat al faptelor din vieţile anterioare, datorită cărora sufletul era născut din nou şi **din** nou. Despărţirea de *Karma* si ajungerea în *'Nirvana* se obţinea numai prin : puritatea vederilor ; puritatea aspiraţiilor ; puritatea ::radirii; puritatea vorbei; puritatea conduitei; puritatea **contemplării,** de asemenea, prin evitarea lăcomiei, furtului, minciunii, pasiunilor false, căutării de pricină şi luării de viaţă.

Comportarea dreaptă şi conştiinţa împăcată duc la obţinerea «mituirii şi nu ceremonialul şi ritualul religios. Ambele religii se adresează claselor interesate, neînchistate în reguli de castă ca brahmanii. Bi propovăduiau formarea de comunităţi monastice retrase şi peşterile muntoase pentru rugă şi venerare.

Jainiştii susţineau forme extreme de pocăinţă greu **acceptate** de marea masă a oamenilor, în timp ce budiştii erau mai moderaţi, folosind o **cale** lesnicioasă multora, ideea nonviolenţei şi ascetismul jainist duceau pînă la nesacrificarea chiar a insectelor şi plantelor şi la descotorosirea de tot ce este lumesc, inclusiv de îmbrăcămintea corpului.

Mahăvîra şi Buddha au înfiinţat aceste secte ca pe nişte religii **noi** ceea ce au făcut pe adepţii lor de mai tîrziu să-i considere mai mult decît profeţi şi să le atribuie merite divine. Extremismul şi exagerarea mijloacelor austere ale jainismului au făcut ca acesta să nu depăşească hotarele Indiei, în timp ce budismul, prin caracterul său popular şi mai omenesc, s-a răspîndit în peste jumătate din continentul asiatic. Trăsătura caracteristică profund umană a învăţăturii budiste este autoîncrederea. Trebuie să învăţăm a fi „călăuzele **noastre"».** . ,

Ura nu **va** înceta niciodată prin ură; ura încetează prin iubire.

,Nu prin naştere devine cineva proscris, nu prin naştere devine cineva brahman; prin fapte devine cineva proscris, prin fapte devine cineva brahman."

Religia budistă a apărut ca o mişcare ideologică îndreptată împotriva sistemului de castă brahrnanic şi reflectă nemulţumirea unor pături sociale lipsite de drepturi (a claselor de jos), tipice societăţii sclavagiste indiene.

Prin propovăduirea ascetismului, pasivităţii, renunţării la plăceri şi în special a neîmpotrivirii la rău, budismul a l'rînat lupta maselor pentru progres.

CAPITOLUL IV

Imperiul Magadha (650 î.e.n. — 28 î.e.n,)

India în secolul VII î.e.n. în acest secol migraţia iudo-arienilor continua încă spre est, astfel că, în **timpurile** budiste, mijlocul ţării, care fusese teatrul epopeilor, era depăşit spre sud, **pînă** la Magadha (Biharul de sud). Ţara era împărţită într-un mare număr de state mănmte, unele conduse de regi, altele constituind republici tribale. Regatele erau mai numeroase, iar literatura hinduşilor brahmani de **mai** tîrziu, ca şi canonul sacru budist, pomeneşte peste şaisprezece astfel de state situate de la Kabul pînă peste Godăvari: *An ga* — Binarul de est; Magadha — Biliarul de sud; *Kăsl* — Benares; *Kosala* — Oudh; *Cheii* — între Jamuna şi Narbada ; *Vatsa* — Allăhăbăd ; ***Kttru*** — Delhi; *Panchăla* — Bareilly; *Matsya* — Jaipur ; *ăurasena* -— Mathură; *Asmaka* — Godăvari; *Avanti* — **Mălwa**; *Gandhâra* — Peshăwăr şi *Kamboja* — la sud de Kaşmir. Dintre republicile tribale, mai importante au fost **statele**: ***Lickchavis,*** *Săkva* (căruia îi aparţinea Buddha), *Vriji* sau *Videha şi^Malla.*

Oamenii îşi trăiau viaţa în sate, ocupîndu-se cu agricultura şi creşterea vitelor, oraşele fiind rare. Pădurea supravieţuitoare a Mare-

îui Codru era ascunziş pentru **animalele** sălbatice, **sclavi şi** tîlhari Meşteşugul şi comerţul luaseră avînt, iar breslele *(sreni)* erau înfloritoare. Apăruseră monezi rudimentare din argint şi cupru, toate găurite. Atît în est cît şi în **vest,** se deschiseseră drumuri la mare, permiţînd negustorilor **budişti să** iacă comerţ cu Birmania, **pornind de la Champă** pe Gange; de asemenea spre vest pornind de **la** Bhrigukacheha (Broach) şi ajungînd pînă în Babilon şi coasta **Arabiei.** Guvernarea se făcea cu ajutorul adunării statului care se ocupa de probleme **administrative** după obiceiul tribului. Populaţia plătea taxele în natură, probabil in orez.

In imaginaţia poeţilor vedici exista ideea unui rege **universal,** textele vedice de mai tîrziu menţionează cîţiva regi care „ati înconjurat pămîntul", cucerind **totul. în** realitate, au fost cucerite triburi mici **alăturate** şi aduse în situaţia de vasalitate de către triburi mai mar: şi mai puternice, iar în sec. VI textele brahmane confirmă existenta unor conducători, *sămrăjya,* care: au supus regatele din jur **formînd** state mari şi jDuternice. Cel mai mare se întindea din Hindukuş pînă în iiysore. Dintre statele ridicate în această perioadă au fost: Vriji sau Videha în districtul Muzaffarpur, care nu avea rege, fiind condus de o adunare populară şi nobili ca orice republică şi sfatul **Malla,** compus din republici mai mici: Săkya, Bharga şi Maurya. S-au ridicat însă şi patru regate ameninţînd independenţa atît a regatelor mai mici cît si a statelor tribale. Acestea au fost : Avanii, cu capitala la'Ujjain în Mălwa, Vatsa, cuprinzînd districtele de lîngă Allăhăbăd, Kosala, cuprinzînd ţinutul actualului Oudh., cu capitala la Ayodhyă; Magadha, cel mai puternic, cuprinzînd districtele Patna şi Gayă în partea de sud a Biliarului.

Stalul Magadha. în sec. VI şi V î.e.n., tronul statului Magadha, cu capitala la Rajgir, a fost ocupat de o suită de regi pe care cronicile puramce o numesc Dinastia Sais'unăga, după numele primului rege din această dinastie. (Scriitorii budişti plasează Dinastia Sais'unăga mai tîrziu, după o altă dinastie — Haryarika). Cel mai important din dinastie, al cincilea în ordine, a fost Bimbisăra, uns ca rege de tatăl său la vîrsta de 15 ani. Evenimentele au avut loc, conform relatărilor din cronicile ceyloneze, în anul 544 î.e.n. EI s-a căsătorit cu o prinţesă din Kosala, ceea ce i-a dat avantajul alianţei matrimoniale cu familiile conducătoare din Kosala şi Vaisălî. Bimbisăra a dus o politică de expansiune înspre nord, anexînd statul Aiiga (Bhăgalpur), apoi ajungînd pînă la graniţa cu Nepalul, *în* timpul domniei lui, statul era bine organizat şi înfloritor, iar noua sa capitală, Girivraja, a fost înfrumuseţată şi întărită cu cinci **valuri** de apărare.

Gautama Buddha şi Mahăvîra, întemeietorii sectelor budistă şi jainistă, au avut succese depline în timpul domniilor lui Bimbisăra şi a fiului său, Ajătasatru. După o poveste, Ajătasătru şi-ar fi omo-

rît tatăl, iar Buddha l-ar fi condamnat pentru această faptă. Ajătas'atru a construit un fort la confluenţa Gangelui cu rîul Sona (Son), care mai tîrziu a devenit noua sa capitală sub denumirea de Pătaliputra. în acest timp, triburile republicane de la graniţa de **nord** şi nord-vest s-au constituit într-o ligă duşmană lui Ajătas'atru, ceea ce 1-a făcut pe acesta să fortifice Păţaliputra. în războiul care a ayut **loc,** datorită tenacităţii lui şi abilităţii miniştrilor acestuia, a ieşit învingător şi a dispus anexarea la imperiu a teritoriului vrijilor. Mai tîrziu, statul Kosala a trecut direct sub conducerea statului Magadha, care devenise puterea cea mai mare din India de est. în acelaşi timp, regele Persiei, Darius (aprox. **500** î.e.n.), anexase o parte din Panjab. Ultimul rege al Dinastiei Saisunăga a fost doborît de un fiu vitreg uzurpator, numit Nanda, care a întemeiat Dinastia celor *Nouă Nanda,* despre care se ştiu foarte puţine lucruri.

Chandragupta Maurya. în anul 325 î.e.n. regele Mahăpadma 1-a exilat din Păţaliputra pe tînărul Chandragupta, probabil membru al aceleiaşi familii regale Nanda. UI a **fugit** în Punjab, unde a întîlnit invazia macedoneană a lui Alexandru cel Mare. După moartea lui Alexandru, a organizat o răscoală a poporului împotriva stăpîm'torilor străini, devenind conducător cu titlul de eliberator. în anul 322 î.e.n. şi-a întors privirile spre Păţaliputra, unde a provocat o rebeliune, 'răsturnînd pe ultimul rege Nanda, care era foarte nepopular, în această acţiune a fost ajutat în mare măsură de Kauţilya, devenit apoi ministrul său. Chandragupta era un conducător viteaz, dar fără scrupule. Bun organizator, a supus diferitele republici tribale mici şi regatele din jur, devenind astfel conducător al unui stat puternic şi unitar, incluzînd întregul nord al Indiei pînă la Munţii Vindhya. Chandragupta a fost întemeietorul primului Imperiu Indian, pe care 1-a condus din capitala sa — Păţaliputra.

în anul 305 î.e.n., Seleucos, unul din generalii lui Alexandru cel Mare, autoînscăunat stăpîn al Babilonului, de la Marea Mediterană pînă la Indus, a încercat să repete cuceririle lui Alexandru şi să invadeze India. Dar Chandragupta, care avea o armată enormă de **600 000** de oameni, plus elefanţi şi care de război, 1-a învins. Seleucos s-a mulţumit să încheie pace, predînd învingătorului un teritoriu întins, compus din satrapiile din Kabul, Aria (Herat), Arachosia (Kandahar) şi Gedrosia (Belucistan). Includerea în imperiul Maurya a acestui teritoriu este atestată în inscripţiile şi evidenţele împăratului Asoka. Seleucos i-a dat în căsătorie lui Chandragupta o prinţesă greacă, primind în schimb un cadou de 500 elefanţi de război. Aceştia s-au dovedit cei mai folositori în războaiele lui cu vecinii din vest, unde, nefiind cunoscuţi pînă atunci, au produs mare panică printre duşmani. Seleucos a trimis un ambasador, pe nume Megasthenes, la curtea lui Chandragupta de la Păţaliputra. Megasthenes a stat acolo mai mulţi ani şi a scris valoroase relatări despre India Antică,

ele formînd principala sursă de informaţii externe asupra stării din ţară. Mai găsim şi izvoare interne, printre care o carte în sanscrită, intitulată *Arthasăstra* — oare pare a fi opera lui Kauţilya — şi edictele lui As'oka, nepotul lui Chandragupta.

Administraţia. Imperiul lui Chandragupta a fost guvernat în mo,d centralizat, avînd o reţea de servicii bine pusă la punct, care arată cit de mult se dezvoltase ideea de guvernare şi organizare ca efect al budismului. Imperiul era împărţit în cinci provincii sau departamente, guvernate de viceregi, prinţi ai familiei regale, iar provincia centrală era administrată de însuşi împăratul din Păţaliputra. La înscăunarea viceregilor, împăratul făcea ..instructaj" cu fiecare, arâtinclu-le îndatoririle ce le reveneau în această funcţie. Ei aveau oraşe de reşedinţă în provinciile pe care le guvernau, adică la Taxila, Ujjain, Tosali (în Orissa) si Suvarnagirî (probabil Maski în părţile Nizamului). înainte de a ajunge împărat, As'oka a fost vicerege a două provincii. Sub viceregi, ierarhia funcţională era gradată cu grijă, formînd un fel de serviciu civil, care cuprindea comisionarii, ofiţerii districtuali, secretarii şi funcţionarii. Guvernul central era sub controlul personal al împăratului. Conducător absolut, ajutat de un consiliu de miniştri, împăratul era totuşi accesibil subalternilor şi supuşilor pentru a le rezolva diferitele nemulţumiri sau a înfrîna eventuale abuzuri sau nedreptăţi.

Împăratul reprezenta curtea supremă de apel în toate cazurile civile şi criminale. Legile emise de curte se aplicări pretutindeni în imperiu, fără favoritisme sau sisteme preferenţiale, îneît puteau fi pedepsiţi sau destituiţi chiar judecătorii care se făceau vinovaţi de incorectitudine sau lipsă de interes în îndeplinirea datoriei. Codul penal era teribil-de aspru şi sever. în cazurile de crimă se recurgea la tortură, iar pedepsele aplicate erau destul de crunte — bătaia şi mutilarea fiind aplicate chiar pentru culpe mai puţin grave.

Capitala şi probabil şi alte oraşe din imperiu erau administrate de şase consilieri, ca împuterniciţi municipali. Aceştia aveau în subordine servicii şi funcţionari repartizaţi pe probleme : manufactură, bresle, comerţ, pieţe, sistem de control al măsurilor, perceperea taxelor şi datoriilor, precum şi un serviciu de conducere a străinilor care vizitau ţara. Oraşul era împărţit în patrii sectoare. Străzile erau dispuse regulat, cu rigole pe margini, care deversau într-un şanţ mare colector, ce înconjura oraşul. Curăţenia oraşului era ţinută cu străşnicie, iar aruncarea gunoaielor în stradă se pedepsea ca infracţiune. Casele fiind confecţionate în majoritate din lemn, cu iminent pericol de incendiu, existau instrucţiuni care reglementau modul de folosire a focului, precum şi o briga'dă comunală de stingere, dotată cu cele necesare.

Veniturile. Principala sursă de venituri o constituia producţia agricolă. Toate terenurile erau privite ca proprietate a coroanei. Statul

-percepea u:i itnpozit-rentă, reprezentînd o cotă-parte asupra producţiei, între 1/6 şi 1/4, plătită în natură sau în bani. Existau şi alte impozite şi taxe asupra meseriilor, comerţului, vămilor, transportului şi altele. Negoţul era încurajat, iar drumul regal **de** la **Pâţaliputra** la frontieră era bine întreţinut în acest scop,(avînd hanuri şi locuri de odihnă şi alimentare la intervale dese. Comerţul cu statele vecine, China, Asia Centrală, **Birmania** şi **estul** îndepărtat, precum si cu statele din sudul Indiei şi cu lumea vestică era foarte prosper şi îmbogăţea veniturile imperiului.

Armata. Marea armată a lui Chandragupta era împărţită în patru arme: infanteria, cavaleria, carele de luptă şi elefanţii, organizate la fel cu serviciile civile. Capitala imperiului, Pâţaliputra, era fortificată, avînd de jur-împrejur un şanţ lat şi adînc, preclun şi un zid de apărare cu aproape 600 turnuri şi cu porţi de intrare păzite.

Persoatia împăratului era păzită permanent cu multă grijă, ca şl cum s-ar fi temut de complot. Cu toată guvernarea sa bună, Chandragupta Maurya era uepopular şi privit ca un parvenit, legile şi pretenţiile lui excesive nemulţumeau poporul, deprins din timpul vechilor rajahi cu munca dezordonată şi lipsită de orizont. El îşi dădea seama de toate acestea şi-şi luase măsurile de siguranţă, folosind o armată de spioni. Mergea înconjurat de o gardă de soldaţi-femei, care ţineau pe privitori la distanţă; de asemenea, niciodată nu dormea în acelaşi loc. După tradiţiile jainiste, Chandragupta a fost convertit la religia lui Mahăvira. El a abdicat de la tron şi s-a retras în statul Mysore.

Asoka. Chaudragupta a murit în anul 298 î.e.n. El a fost urmat de fiul său, Bindusăra, care a păstrat imperiul aşa cum îl lăsase tatăl său, adică cea mai mare parte a nordului Indiei, iar din podişul Deccan pînă la Chiteldrug în Mysore. Bindusăra a murit în anul 273 î.e.n. şi a fost urinat de fiul său, Asoka (273 î.e.n. — 232 î.e.n.), fost vicerege de Taxila şi Ujjain.

Istoria acestor timpuri se bazează pe documente înscrise într-un număr de edicte cioplite pe coloane sau plăci speciale de piatră, edicte date de însuşi împăratul Asoka. Acestea, în majoritate, arată modul său de guvernare.

în primii ani, Asoka a continuat guvernarea după modelul lăsat de tatăl şi bunicul său, păstrînd imperiul aşa cum îl primise, după care a pornit în campanie de război şi a cucerit statul Kalinga sau Orissa. Ca urmare a războiului s-au luat în captivitate 150 **000** oameni, din care 100 000 au fost omorîţi, iar ceilalţi au pierit de foame sau boală. îndată după război, Asoka a fost convertit la budism. Evenimentul a avut o mare importanţă asupra domniei lui, întrucît Asoka a hotărît să guverneze în concordanţă cu regulile *Legii Pietăţii* propovăduită de Buddha.

în cuvinte mişcătoare şi patetice, Asoka înscrie căinţa sa **pentru** ceea ce a făcut: „Fără întîrziere, după ce Kalinga fusese anexata, Majestatea Sa Sfîntă a început să pună în aplicare Legea Pietăţii, ataşamentul pentru această lege şi învăţarea ei. De aici apare remuşcarea Majestăţii Sale Sacre că a cucerit Kaliuga ; iar cucerirea unui popor necucerit în prealabil a însemnat moarte, masacru şi luare de captivi. Asta este un motiv de profundă durere şi regret pentru Majestatea Sa."

în tot timpul lungii sale domnii el nu a mai purtat vreun război agresiv, în schimb s-a devotat îmbunătăţirii soartei supuşilor din vastul său imperiu. Scurt timp după convertire, Asoka a devenit un. adept laic al budismului *(upasaka),* iar mai tîrziu, însoţit de preceptorul sau, Upagupta, soţia şi fiica sa, a făcut un pelerinaj la locul sfînt budist, ridicînd şi o coloană care să marcheze locul unde s-a născut Buddha. în anul 240 î.e.n., el a convocat un consiliu al călugărilor budişti la Păţaliputra pentru a clarifica cîteva puncte de dispută a doctrinei budiste şi pentru a revizui scriptele.

Trăsătura caracteristică a domniei lui Asoka a fost devotamentul şi grija pentru poporul său. Toată viaţa şi-a consacrat-o îmbunătăţirii condiţiilor lui de trai, în care scop a gravat inscripţii pe plăci de piatră, pe stînci şi pe coloane, în cele patru colţuri ale imperiului, explicîud principiile care trebuie să ghideze atît pe guvernanţi, cît şi pe guvernaţi. Aceste ordonanţe erau aşezate în locuri vizibile, în aşa fel, ca atunci cînd mulţimea se aduna, să aibă posibilitatea să le citească sau să-i fie citite. în toate acestea, Asoka vorbeşte despre el ca *Tatăl poporului:* „Toţi oamenii sînt copiii mei".

El a acordat încredere funcţionarilor săi şi le-a dat mînă liberă în decernarea de recompense sau aplicarea de pedepse. Asoka a permis să fie accesibil supuşilor săi ziua şi noaptea, chiar în timpul mesei, în trăsură, sau cînd se afla în apartamentele sale particulare, sau ale doamnelor. îi asculta şi le făcea dreptate : „Nu simt niciodată că am făcut destul în străduinţa mea pentru promptitudine. Trebuie să lucrez pentru bunăstarea poporului meu". Asoka era un exemplu, iar funcţionarii săi trebuiau să-1 urmeze : „Iyasă-i pe mici şi mari să trudească singuri", era zicala pe care o repeta adesea.

Caracteristic la Asoka era că punea în practică tot ceea ce propovăduia. Asoka intenţiona să insufle poporului o credinţă simplă ş* practică; să nu se vorbească despre Nirvana, Karma sau despre alte noţiuni şi doctrine adînci, pe care poporul simplu nu le înţelegea. Legea Pietăţii *(dhamma)* consta din „tratament convenabil sclavilor şi servitorilor, ascultare faţă de mamă şi tată, să cedezi faţă de prieteni, colegi, rude, asceţi şi brahmani, abţinere de la sacrificarea prin masacru a vietăţilor". Asoka a fost budist, dar spre deosebire de alţi conducători, el îngăduia fiecăruia să creadă iu absolută libertate, aşa cum dorea, ajutînd în mod egal toate sectele religioase. Eî

IMPERIUL ASOKA

A Edicte pe stmca X
Edicte mici es st nea .1
£JIC:E pe coloane

: .. — =iE=£ Go\1u\ -Benga

d (M ad ras) = -----------------

s-a străduit din toate puterile să oprească sacrificarea **animalelor,** creînd opinia milei pentru toate creaturile în viaţă. I^a urcarea sa pe tron a fost tăiat un mare număr de vite pentru aprovizionarea bucătăriilor regale cu carne, însă, încet-încet, As'oka a interzis acest lucru, ba, mai mult, a fost abandonată chiar vînătoarea, distracţia favorită a regilor.

în timpul lui s-au executat şi reamenajat şosele, pe marginea cărora s-au plantat pomi pentru adăpostul oamenilor şi animalelor de soarele arzător şi s-au înfiinţat şi construit case de odihnă şi hanuri foarte dese. A ridicat spitale pentyu oameni şi animale şi a indicat aprovizionarea acestora cu plante medicinale şi droguri.

Codul penal rigid şi teribil de sever al lui Chandragupta a fost atenuat, iar o dată pe an se deschideau temniţele şi prizonierii erau graţiaţi. As'oka nu a abolit pedeapsa capitală, dar înainte de pronunţarea sentinţei i se dădea condamnatului un răgaz de trei zile, în timpul cărora era vizitat de poporul pios, cu scopul de a-1 face să se pocăiască. As'oka avea ofiţeri supraveghetori, cenzori, care făceau turul provinciilor pentru a constata dacă dorinţele, ordinele şi **legile** erau executate corect. Ei aveau ordine speciale să controleze pe „grăniceri" şi dacă populaţia junglei, sălbatică, sau semisălbatică, era tratată cu bunăvoinţă.

Una din acţiunile principale ale lui As'oka a fost să expedieze misionari budişti, care să predice *Legea Pietăţii* în toate regiunile ţării si în alte ţări. Cîţiva din aceştia au ajuns la prietenii săi, **A.nti**ochus, rege al Siriei, Ptolomeu, rege al Egiptului şi la conducătorii greci, iar alţii au trecut în Birmania, în India de sud şi în Ceylon. Misiunea din Ceylon a fost condusă de Mahinda (Mahendra), fiul împăratului sau fratele lui (după alte relatări), care din anul 250 î.e.n. a rămas acolo pînă la moarte.

Misionarii budişti, mai mult chiar, au dus cu ei şi multe elemente clin cultura ţărilor lor. Astfel Mahinda a dus în Ceylon arta **cioplirii** în **piatră** şi folosirea irigaţiei, pe care As'oka le aplicase cu atîta succes în India.

Prosperitatea ţării. Imperiul lui As'oka a fost vast, iar inscripţiile şi coloanele care există încă arată că se întindea peste : Kaşmir, Nepal, întreaga Indie — afară de Assam — şi pînă la graniţa de nord a statului Mysore. India nu fusese niciodată atît de **fericită** ca în timpul ultimilor treizeci de ani ai domniei lui As'oka. Pacea şi liniştea, lucruri rare în istoria ei, nu erau tulburate, întrucît nu existau inamici nici înăuntru şi nici în afara graniţelor ei.

Guvernul era uman iar vistieria era plină. Comercianţi din est **cît** şi din vest se revărsau în capitală aducîud tot felul de bunuri. As'oka era în relaţii prieteneşti cu vecinii din vest şi negocia cu Antiochia şi înfloritoarea Alexandrie. Drumul regal lega Păţaliputra cu drumurile comerciale spre Bactria, Asia Centrală şi rîuî Oxus; iar

mărfurile erau duse în jos pe rîul Oxus la Marea Caspică şi Marea Neagră, iar de acolo în Europa. Un drum comercial mergea de la pătaliputra, în direcţie sudică la Ujjaîn, mare centru comercial, iar de acolo la Broach, marele port pentru corăbii ce ducea spre Adeti şi Golful Persic. Negustorii budişti, nefiind obstrucţionaţi de religie şi de grupurile conservatoare ale castelor — ca hinduşii — erau marinari curajoşi şi ajungeau pînă la Alexandria. Comerţtri era reglementat şi taxat cu stricteţe, căci, o mare parte din venituri se percepea din această sursă. în pieţele capitalei puteau fi văzute obiecte de podoabă din aur şi argint, cosmetice, perle din India de sud si Ceylon, piei şi covoare din Asia Centrală, museline, bumbacuri şi mătăsuri din Birnmuia, China şi estul îndepărtat. Monezile erau încă primitive (tipul găurit), ceea ce făcea ca banii greceşti să fie mai căutaţi.

Poporul era dornic să vadă procesiuni religioase, care erau organizate de stat, precum şi dansuri, lupte între oameni, lupte intre elefanţi şi alte animale, alergări, trageri cu arcul, şah, drame etc. ; apăruseră profesiile de sanitar (medic), actor, cîntăreţ, bard, dansator şi recitator. Hanuri, restaurante şi ospătarii erau numeroase, iar breslele organizau acolo serbări publice pentru membrii lor. Sclavia se practica, dar sclavii erau trataţi cu bunătate şi-şi puteau răscumpăra libeiil^ea. Megasthenes a fost impresionat de înaltul caracter moral al indienilor, de sinceritatea şi onestitatea lor : „ei nu aveau nici încuietori la uşi, întrucît hoţia era aproape necunoscută".

Sînt multe documente care atestă că educaţia era larg răspîndită în toate ţările budiste şi fără îndoială aceasta s-a datorat în principal mînăstirilor. Corespondenţa se pare a ii fost mult folosită, precum şi contabilitatea în socoteli guvernamentale. Sanscrita era limba preoţilor, în timp ce limba *Prakrita*-[1] era vorbită de popor. Mahăvlra ca şi Buddha propovăduiseră în dialectul Magadhi, devenit acum limba oficială a imperiului. Două forme de scriere erau folosite :

— *Brahmana* — alfabetul brahman — care se scria şi citea de la stînga la dreapta şi constituie originea scrisului *Dcvănagari* de astăzi.

— *Kharoshţhi,* folosită numai la frontiera de uord-vest, se scria şi citea de la dreapta la stînga.

Inscripţiile lui As'oka sînt cele mai vechi documente scrise în vreo limbă indiană, exceptînd sigiliile din Mohenjo-Daro, găsite receut.

Preoţii vedici nu foloseau temple de nici un fel; Budiştii însă depuneati raclele maeştrilor în nişte movile mari de cărămidă pe care le numeaii *stupă* sau *dăgoba*; acestea erau înconjurate de un gard puternic pentru a ţine la distanţă eventualii intruşi. Un original grup de stupe, construit de As'oka şi încasetat în piatră, în perioada următoare, se găseşte la Sanchi in provincia Bhopal. Portalurile splendide, *torana,* au fost adăugate mai tîrziu, în timpul regilor Andhra din Deceau. Gardurile şi portalurile sînt acoperite cu sculpturi

reprezeutînd sceue din viaţa lui Buddha şi totodată aruncă o rază de lumină asupra vieţii cotidiene de atunci, redînd tablouri simple şi sugestive despre un popor cu adevărat "prosper.

As'oka a înălţat columne înalte care să marcheze locurile sfinte, scena de naştere si moarte a lui Buddha ; zece din acestea se păstrează iar cea mai înaltă are 12 m. Aceste coloane suit monolite din gresie lustruită, îneît lucesc ca metalul. Deplasarea lor de ia carieră la locul de montaj se consideră o mare performanţă tehnică, amintindu-ne de marile construcţii egiptene. Arta sculpturii şi lustruirii pietrei se pare a fi fost luată de la perşi.

Descendenţii lui **Aâoka.** Siirşitul **dinastiei Maurya.** Âs'oka a murit în anul 232 î.e.n. şi, curios, nu se ştie nimic despre împrejurarea morţii sale. După tradiţiile puranice, a fost urmat de fiul său Kunăla, nemenţionat în cronicile din Kăshmîr care îl atestă ca urmaş pe alt fiu. Jalauka. După toate probabilităţile, imperiul lui As'oka, după moartea sa, a fost împărţit între fiii săi, considerîndu-se independenţi, in Panjab, Kalinga, vechiul stat de bază Magadha şi altŞ!% Timp de un secol şi jumătate s-au succedat la domnie o suită de conducători lipsiţi de importanţă, neinfluenţînd cu nimic situaţia imperiului desmembrat. în timpul celor din urmă descendenţi Maurya, imperiul a suferit o continuă decădere. Separarea Kaşmirului şi probabil şi a Berarului a fost menţionată de istoricul kaşmirian, Kalhana şi mai tîrziu de Kălidăsa în una din piesele sale *(Mălavikăgnimitram).* Către sfîrşitul sec. III î.e.n. regele Subhăgasena stăpînind Valea luduşului s-a intitulat „regele indienilor", dar se pare a nu fi fost descendent Maurya în linie directă.

Decăderea imperiului Maurya, după unii autori, s-ar datora reacţiei brahmanilor privilegiaţi, cărora nu le convenea politica religioasă a lui Asoka şi trecerea lui la budism, deşi nici el nici urmaşii Ini nu au arătat vreo poziţie ostila brahmanismului.

în această perioadă, regele elen Meuandru a invadat India şi a ajuns pînă la Păţaliputra, cînd a fost chemat înapoi, întrucît Panjabuî fusese invadat de sciţi *(ăakai).*

în anul 73 î.e.n. ultimul rege din dinastia Suuga a fost detronat şi ucis, iar imperiul Magadha, redus la un mic regat, a fost condus un timp de o altă dinastie, Kănva, ia rîndul ei răsturnată de conducătorii Andhra din Deccau (anul 28 î.e.n.).

CAPITOLUL V

Invaziile din nordul şi nord-vestul Indiei

Invazia persană. **Dintotdeauna cîmpiile fertile** şi irigate ale văii luduşului **au** atras popoarele **din** afară, **făcîndu-i** pe invadatori să pătrundă aproape **fără** încetare prin trecători.

Perşii, ramura iraniană a **indo-arienilor,** sub conducerea lui Cirus, întemeietorul dinastiei **Ahemenizilor** (cea 558 î.e.u.), au ridicat în vest un mare imperiu care a pătruns şi în India, distfugîud oraşul Kăpis'a, la nord-vest de Kabul şi făcînd districtele de la vest de Indus tributare lor. în anul 516 î.e.n., Darius, cel mai renumit din această dinastie, **a** trimis pe Skylax, **un** mercenar **de** origine greacă, să exploreze **Panjabul.** El **a** trecut munţii în Gandliăra (azi districtele **Răwalpindi** şi Kabul **din Peshăwăr)** de unde, construind o mică flotă, **a** navigat pe Indus în jos **pînă** la vărsare, iar de acolo pe mare s-a întors în Persia. Pe baza informaţiilor furnizate de **Skylax, Darius** a cuprins Panjabul si 1-a anexat imperiului, făcînd Valea luduşului (pînă la deşertul **Răjputăna)** a **douăzecea** *satrapie* a sa. Panjabui **şi Sindul** au plătit tribut imperiului persan 360 talanţi de aur pe an (Sindul, în acea vreme, era mult mai fertil şi bogat ca azi datorită ploilor mai abundente). în anul 480 î.e.n., Xerxes, fiul şi urmaşul lui Darius I, a luat contingente băştinaşe din Sind şi Panjab, care au luptat alături de perşi împotriva grecilor.

Alexandru ce] Mare. De la ocuparea Panjabulni de Darius şi pînă la invazia lui Alexandru cel Mare puţine sînt documentele istorice care să transmită informaţii despre aceste regiuni, exceptînd eîteva scrieri greceşti, printre care ale lui Herodot. Arienii din Panjab migraseră spre Valea Gangelui şi priveau pe oamenii din Vest de Indus ca pe nişte barbari necivilizaţi. Indusul devenise graniţa dintre Persia şi India.

în anul 327 î.e.n. pacea ţării este din nou întreruptă. Alexandru Macedon, unul din cei mai mari cuceritori ai lumii antice, făcîndu-se singur stăpîu al Greciei, a pornit să distrugă imperiul persan, itiamicul de neîmpăcat al Greciei. îi bate pe perşi în mai multe **mari** bătălii, iar Darius III, ultimul rege din dinastia Ahemenizilor este ucis. Alexandru s-a hotărît apoi să invadeze India ; a trecut munţii Hindukuş şi şi-a făcut tabără la Kabul, de unde a supus triburile sălbatice care locuiau în munţii ce străjuiesc trecătorile spre India, după o dîrză rezistenţă a acestora.

în anul următor, armata macedoneană, cu lăncile lungi şi armură strălucitoare, a străbătut trecătorile si a intrat în India, traversai d

Jndusul pe un pod de vase spre Ohind, circa 20 km de Attock. Capitala Panjabului de Nord era la Taxila, unde domnea prinţul Âmbhi, care prudent, în loc să lupte, i-a urat bun-venit lui Alexandru iar armata greco-niacedoneanâ bucuroasă că se va odihni după eforturile depuse, a continuat drumul spre Taxila. Alexandru luase cu el mulţi istorici şi oameni de ştiinţă, iar aceştia au dat o interesantă relatare despre India şi despre Taxila : „Era un oraş mare universitar, in care oamenii din clasele înalte trimiteau pe fiii lor pentru a fi educaţi."

Se învăţau cele trei *Vede,* medicina, dreptul şi alte discipline. Datorită ocupaţiei persane, populaţia era foarte amestecată şi se practicau multe obiceiuri străine. Unii expuneau corpurile morţilor pentru a fi devorate de vulturi (obiceiul există şi azi la cei ce se trag din parşi) ; alte triburi aplicau obiceiul *sad,* arderea văduvelor odată cu a soţului mort; acestea i-au şocat deosebit pe greci şi macedoneni. Alexandru s-a arătat mai interesat de cerşetorii religioşi *(sanyasi).* Mulţi din aceştia puteau fi văzuţi în pieţe publice, practieîud pocăinţe şi austerităţi, amintindu-i de *cynicii* din ţara lui. Unul din aceşti asceţi, Kalanos (Kalyana) a însoţit pe greci înapoi la Babilon şi şi-a dat foc să moară acolo. I,a Taxila, Alexandru a ţinut un mare concurs cu sporturi şi jocuri, oferind premii aliaţilor săi indieni.

Bătălia de la Hydaspes. Regele statului vecin numit Porus (Paurava) se duşmănea cu vecinul său Ămbhi al Taxilei, şi nu era dispus să se supună grecilor, ori să le permită să mărşăluiască prin ţara lui. Exista un singur vad peste rîul Hydaspes (Jhelum) unde Porus a aranjat armata sa, avind 30 000 infanterişti, 4000 cavalerişti, 300 care de război şi 200 elefanţi de război; el însuşi fiind un mare războinic (avea înălţimea de 1,95 ui). Grecii au fost impresionaţi de purtarea soldaţilor indieni afirmînd ca în arta războiului ei erau mult superior, altor naţiuni asiatice.!

Rîul Hydaspes era iu revărsare, şi, dacă ar fi încercat sa treacă, avînd inamicul pe malurile din faţă mai înalte, îni'rîugerea ar fi fost sigură. Alexandru însă a trimis cercetaşi de.-a lungul rîului care au adus ştirea că la cea 25 km mai sus exista un loc unde forţa rîului era spartă de cîteva insule, şi pe unde trecerea lor neobservată putea fi X>osibilă. într-o noapte furtunoasă, Alexandru, cu un corp de cavalerie, protejat de întuneric, s-a furişat, a manevrat trecerea şi, după ce a capturat cîteva trupe indiene care supravegheau locul, a căzut în flancul armatei lui Porus prinzînd-o din două părţi; la un semnal, infanteria lui Alexandru, însoţită de unităţi date de regele din Taxila, a început trecerea. Trupele indiene erau aranjate în masă compactă, cii elefanţii postaţi în intervale de-a lungul liniei, iar în mijlocul liniei din faţă se afla Porus pe un elefant gigantic. înaintarea grecilor era însoţită de un vacarm făcut de bătăi din tobe şi sunete de trompete, iai cavaleria lor depăşea cu mult nevoile acestei lupte, dat fiind că din cauza noroiului carele de război indiene se împotmoliseră, iar

arcaşii de munte dezorientaţi alergau în jurul lor, revărsînd torente de săgeţi la întîmplare. După un timp, elefanţii înnebuniţi de rănile primite au început să dea înapoi, călcînd peste soldaţii din spatele lor şi -provocînd o totală derută, urmată de un masacru teribil. Porus a luptat vitejeşte piuă şi-a pierdut cunoştinţa din cauza hemoragiei. A fost găsit şi predat cuceritorului:

— ..Cum doreşti să fii tratat ?" a întrebat Alexandru.

— ..Procedează ca un rege" — a răspuns Porus; "**cînd** am **spus ca** un rege, totul e conţinut în asta."

Alexandru a procedat ca un rege; 1-a restaurat pe tronul său, iar acesta i-a devenit un aliat loial.[23]

Alexandru şi-a continuat drumul în direcţia **sud-est,** supunînd micile principate şi teritorii tribale întîlnite; a trecut rîurile Chenăb şi Răvî, a luat cu asalt Săngala şi s-a îndreptat spre Hyphasis (Bias). Auzise de regatul Magadha şi de bogăţia Văii Gangelui şi intenţiona să le cucerească; dar la Bias soldaţii s-au răsculat şi au refuzat să meargă mai departe. Alexandru a ridicat douăsprezece altare mari, pentru a marca limitele cele mai îndepărtate la care ajunsese şi cu inima grea s-a întors înapoi spre Jhelum. Ei şi-a conceput un 'plan îndrăzneţ de a merge în josul Indusului, către coastă, şi să se întoarcă în Babilon pe mare. A fost construită o mare flotă de corăbii sub comanda **lui** Nearchos, în care s-au îmbarcat materialele, în timp ce armata mergea de-a lungul malurilor. In diferite locuri, pe cursurile inferioare ale văilor Răvî şi Chenăb, au avut loc lupte sîugeroase **în** special cu triburile numite Mălava. Din loc în loc, au fost stabilite posturi fortificate, iar în octombrie 325 î.e.n. a fost atinsă gura fluviului, de unde Alexandru a încercat să se îndrepte spre casă pe uscat, prin Makran, în timp ce navele, sub amiralul Nearchos, mergeau pe mare spre golful Persic, la gura fluviului Tigru. Marşul prin deşertul din **Belucistan** a însemnat pierderea multor oameni din cauza căldurii şi lipsei de apă. Alexandru a murit în Babilon în anul 323 î.e.n., la vîrsta de 32 de ani, după care marele său imperiu a început să se dezmembreze.

în Panjab, Chandragupta Maurya a început lupta de eliberare; a alungat garnizoanele străine, a închegat un stat unitar din toate statele şi triburile indiene, iar cînd Seleticos a invadat Panjabul şi Sindul, 1-a **înfrînt** pe acesta.

Invaziile lui Darius şi Alexandru în India au avut ca efect pozitiv punerea pentru prima dată în legătură a estului cu vestul. Funcţionarii perşi şi greci, în activitatea lor din Valea Indusului, şi-au făcut simţită prezenţa pe diferite căi. S-au introdus scrierile aramaice şi un nou alfabet denumit *y avan ani,* precum şi noi linii în arhitectură şi artă. Căile de comunicaţii au stabilit legături între popoare, iar în India a apărut ideea de stat unitar, transpusă în faptă de Chandragupta Maurya şi As'oka. Filozofii greci (elenistici) au făcut cunoştinţă

cu filozofiile şi religiile indiene (budistă, jainistă şi brahmană), la rîndul lor indienii au copiat sistemul monetar, descoperirile astronomice şi altele.

Sciţii şi Părţii au intrat în Panjab şi şi-au stabilit regate Ia Taxila, Mălwa, Kăţhiăwăr şi Gujarăt, numindu-le satrapii după denumirea persană. Ultimul rege elenistic cunoscut, Hermaios, a fost alungat de aceştia. Venirea lor în Panjab se datoreşte faptului că, în Asia Centrala, năvăliseră peste ei triburile de kushăni, iorţîndu-i să niigreae către sud.

Kushănii (Yue-Chi), la rîndul lor, au fost expulzaţi din vest ui Chiliei şi s-au îndreptat spre Bactria. Ei au trecut Munţii Hindtikuş şi sub conducerea lui Kadphises I, au intrat îa Paujab (cea 48 e.n.). Fiul său, Kadphises II, **şi-a** extins domeniile, subordonînd sau reducînd cele mai multe din satrapiile scitice. Făcînd, în continuare, cuceriri în Asia Centrală, el a intrat în conflict cu chinezii care l-au alungat.

Cel mai mare dintre regii kuşani a fost Kanishka (78 e.n.}, care şi-a stabilit capitala la Peshăwăr (în Afganistan). Cuceririle lui s-au întins mult spre est, ocupînd Oudh şi Benares, pînă la Păţaliputra *p* Budh-Gayă. Expediţiile sale în Asia Centrală au fost încununate de succes, cucerind ţinuturile Koiiian, Yarkand şi Kâşgar. Aceste cuceriri **l-au** adus în contact strîns cu romanii; acum controla marele drum de comerţ din Asia Centrală care ducea de la Bactria prin Kăşgar în China ; mătasea chineza, foarte căutată în Imperiul roman, trecea pe acest drum. Relaţiile prieteneşti dintre romani şi kuşani l-au determinat pe Kanishka să trimită la Roma o ambasadă. Influenţa romană asupra kuşanilor s-a făcut simţită în curînd, cînd Kanishka a bătut monedă de aur care imita aureii romani şi se presupune că-şi atribuise titlu] de *Caesar.*

Faima lui Kanishka nu se arată numai prin cuceririle sale ci şi prin arta şi arhitectură; o serie de monumente şi sculpturi pot fi văzute şi azi (în ruine) la Peshăwăr (în Afganistan). Interesante sînt statuia lui, în mărime naturală, inscripţiile şi monezile emise de el care sprijină afirmaţia că aparţinea religiei budiste, încă de la începutul domniei. La curtea lui erau bine primiţi artiştii, scriitorii şi oamenii de ştiinţă, printre care se pare că a fost şi renumitul dramaturg, poet şi filozof, As'vaghosha, care a scris opera *Buddha C har Ha.*

După o domnie de peste patruzeci de ani Kanishka a murit Se spune că el a fost omorît de ofiţerii săi. Succesorii nu s-au ridicat la valoarea acestuia, iar după Vasudeva I, imperiul s-a desmembrat într-un număr de regate mai mici.

Răspîndirea budismului. Este greu de precizat religia căreia îi aparţineaţi kuşanii; monezile găsite din timpul lui Kanishka, în afara celor budiste, reprezintă un număr de zeităţi, cele mai multe zoroastriene, dar şi greceşti şi hinduse, care arată că el a domnit peste

o populaţie foarte amestecată şi cu diverse religii. Kanishka, după cum am amintit, fusese convertit la budism, ca şi Menandru. Răspîndirea budismului în Pan jab se datora faptului că nu impunea restricţii de castă, iar filozofia vieţii era simplă: ,,Descotoroseşte-te de *Karma* prin trai corect şi vei intra în *Nirvana* şi nu vei mai fi încarnat."

Crezul era practic şi îl urmau de obicei oamenii simpli. în această formă primară fusese propagat de misionarii lui **Aăoka** şi devenise religia de bază în Ceylon, Birmania şi Siam. IJra o religie curată, nefalsificată, îmbrăţişată de majoritatea populaţiei din sud; cunoscută ca ***Htttayăna*** sau „vehicolul mic".

Budismul, devenit religie a nomazilor din stepele Asiei Centrale şi a oamenilor din triburile de frontieră, se amestecase cu diferite alte credinţe şi superstiţii, aîterîndu-şi caracterul. Buddlia nu mai era privit ca un învăţător care murise ci ca o fiinţă divină care apăruse deja pe pămînt în multe încarnări anterioare. Aceste încarnări, *Boâhisattve,* erau socotite chiar mai importante ca însuşi Gautama. Forma curată a religiei budiste de la origine nu era idolatră, dar cu timpul au fost introduse întruchipările **lui** Buddha — *Bodhisattvele* — în temple şi altare bogat decorate, cu drapele, veşminte, muzică, tămîie, procesiuni şi toate care concurau la un ritual măreţ. Aceasta era *Mahăyăna* sau „vehicolul mare", din nord. în această **formă** a ajuns în Tibet, China şi Japonia, de-a lungul marilor căi comerciale deschise de kuşani.

în vremea cînd budismul suferea modificările amintite, acelaşi lucru se întîmpla cu celelalte religii răspîndite în India. în secolul II î.e.n., Râma şi Krişna din epopei, care la origine erau eroi-oameni, au început să fie priviţi ca încarnări ale lui **Vişnu** ; şi, în timp ce budiştii întocmiseră liste ale încarnărilor anterioare — *Bodhisattve* — ale lui Buddha, jainiştii aveau liste asemănătoare ale predecesorilor lui Mahăvîra — *Tirthahkarr* — iar secta *Vishnava,* zece reîncarnări ale lui Vişnu. Hi susţineau că salvarea era deschisă pentru toţi şi putea fi cîştigată prin devotament către Dumnezeu — *Bhakti* — mai îesne decît prin pocăinţă şi ritual. Cultul lui Siva nu rămînea mai prejos ; era reprezentat ca ascet tipic şi venerat sub formă de ***phallas***; iar taural *Nandi* devenise simbolul său.

Budismul a ajutat la civilizarea şi rafinarea nomazilor sălbatici ai stepelor Asiei Centrale, pe timpul **lui** Kanishka. Acesta, după convertire, a devenit un stăpîn liberal al artei, literaturii şi religiei. A reconstruit Peshăwărul, devenind o capitală splendidă, ci: multe mînăstiri budiste. Pentru a păstra cu evlavie cîteva relicve ale lui Buddha, el a înălţat un turn la Peshăwăr, a adunat, de asemenea, im număr de erudiţi budişti la curtea sa, printre care As'vaghosha şi Năgărjuna. în timpul lui, s-a ţinut marele consiliu budist, prezidat de Asvagosha şi Vasumitra, pentru a pune la punct unele probleme ■contradictorii ale doctrinei budiste. Consiliul a avut loc la Kanish-

kapura în Kaşmir, cu care ocazie s-au emis un număr de decrete, gravate pe plăci de cupru şi îngropate sub o *stupă.* La consiliu au participat peste 500 de călugări budişti din diferite părţi ale Indiei. Pentru gravarea scrierilor şi pentru decorarea clădirilor, Kanishka a apelat la artişti din multe părţi, în special greci. Limba folosită în scrierile din timpul lui a fost sanscrita şi nu păli. O raclă conţinînd cenuşi* a lui Bnddha a fost găsită lîngă Peshăwăr, iar pe ea erau cuvintele : „Agesilaos, supraveghetor al mînăstirii *(viharâ)* lui Kanishka".

La început Buddha era reprezentat prin portretul lui sau prin diferite simboluri; mai tîrziu însă, artiştii l-au conceput sub forma zeului elenistic Apolo, iar în China şi Japonia prezintă trăsăturii»: modelelor realizate de greci la curtea lui Kanishka. De atunci au rămas fresce, inscripţii şi picturi, reprezentînd povestiri din cărţile *Jătaka şi* pot fi văzute azi în muzeele din Lahore şi din unele oraşe ale Indiei. Aceste picturi şi sculpturi, în special, au format o şcoală indo-elenistică, cunoscută ca *Şcoala Gandhări,* după numele districtului în care a luat fiinţă.

Iisflueiiţe **străine** în civilizaţia indiană. începînd din anul 516 î.e.n. şi pînă în anul 220 e.n. India a fost în contact cu marile imperii din vest, care au influenţat puternic dezvoltarea civilizaţiei hinduse. Primii au fost perşii care au stăpînit Panjabul aproape două veacuri. Ei au adus arta scrisului, astfel că primele documente scrise, ca. şi edictele lui As'oka, au fost făcute sub influenţă persană. Construcţiile indiene, mai înainte de anul 516, erau din lemn, la fel cu cele din Birmania de azi; pentru ca după această dată să fie utilizată piatra de construcţii. Mai tîrziu arta persană în cioplirea artistică şi înbinarea. pietrei s-a materializat în marile edificii şi oraşe din epoca lui As'oka. S-au creat opere nemuritoare din piatră şlefuită şi lustruită, ce poartă inscripţii de valoare (în special coloanele lui As'oka). Caracteristicile construcţiilor nord-indieue de atunci sînt mult asemănătoare cu cele găsite în Persia, mai ales în oraşul regal Persepolis. ^

Stabilirea grecilor în Panjab a adus odată cu artiştii şi lucrătorii lor, în majoritate din Siria, şi un nou curent de prelucrare a pietrei, în chipuri de zeităţi, pe care hinduşii ca şi budiştii şi l-au însuşit cu repeziemne. Sistemul monetar incipient, cu monezi brute şi găurite, a fost repede influenţat de frumosul sistem monetar ai grecilor şi romanilor, mai ales că acesta era căutat de negustori, avînd valoare de schimb superioară şi internaţională.

Relaţiile comerciale, politice şi artistice au facilitat schimburi de idei, făcînd sa pătrundă în India multe descoperiri şi cunoştinţe de astronomie şi matematică din Alexandria, marele centru comercial şi de învăţămînt de la gurile Nilului. Nu se ştie în ce măsură drama hindusă a fost influenţată de piesele greceşti care se jucau la curtea lui Menandru. B de reţinut că relaţiile dintre India, Grecia şi Roma, în primele patrn secole ale erei creştine au fost strînse şi că

negustorii indieni, adeseori sînt întîiniţi în oraşele din vest: Antiohia, Palmyra şi Alexandria, în timp ce corăbiile greceşti frecventau porturile maritime şi fluviale indiene.

Pe la anul 45 e.n. marinarul grec Hippalos, descoperă regularitatea vînturilor musonice, **făcînd** posibilă traversarea Oceanului Indian în 45 de zile, în locul navigării anevoioase pe lingă coasta Arabiei. Scurtarea timpului de navigaţie **a** micşorat corespunzător distanţa dintre est şi vest, iar pe uscat avansarea romanilor pînă la Tigru, a apropiat frontierele romane de cele indiene la mai puţin de 1000 de kilometri.

CAPITOLUL VI

Civilizaţia indiana în timpul Imperiului Maurya. Influenţele greco-seitice

(324 î.e.n. — 320 e.n.)

Perioada descrisă anterior se caracterizează prin apariţia **marilor** imperii, care se întindeau de la Hindukuş pînă în văile rîurilor Godăvarî şi Krishnă. Scrierile greceşti şi monezile rămase, confirmă existenţa multor state conduse monarhic dar şi existenţa unor guvernări autonome tribale, prima formă fiind predominantă. Trăsătura caracteristică a acestei perioade o formează asocierea la domnie a unui colaborator subordonat, în persoana unui prinţ de sînge sau a unei căpetenii aliate (prinţ de coroană sau rege junior). în literatură acest mod de guvernare a fost denumit diarhie, *dvairăjya,* secundul monarhului primea adesea onorurile şi titlurile, egale cu ale acestuia.

Monarhul, mai ales la începutul perioadei, deşi socotit un simplu muritor, era alesul zeilor, sau — folosind termenul introdus de greci — rege divin sau regină divină. Părţii atribuiau monarhului titlul *devavrata,* aplicat numai eroilor mitologici, iar împăraţii kuşani şi sciţi pe acela de *devaputra,* sau fiul cerului. Adesea ei conduceau ostile în bătălie, după cum relatează scriitorii greci contemporani evenimentelor despre împăraţii Chandragupta, As'oka, Khăravela, Gautamîputra şi alţii. în timp de pace emiteau ordonanţe, numeau oameni **îa** posturile importante, acordau scutiri de taxe, luau parte la guvernarea civilă şi se ocupau de justiţie. Poporul, adesea considerat „copilul împăratului", era condus de corpuri de funcţionari organizaţi pe provincii, dar sub controlul împăratului şi a corpului de inspectori. Către sfîrşitul perioadei, apare guvernul central al împăratului, corn-

pus din miniştri şi împuterniciţi pe probleme, numiţi de împărat şi răspunzători în faţa acestuia.

Despre organizarea socială şi administrativă **sînt** trei categorii de evidenţe i inscripţiile, relatările greceşti şi chineze şi observatorii **romani.** I/ticrarea cea mai cuprinzătoare este *Arthaiăstra,* atribuită lui Kauţilya, ministrul lui Chandragupta Maurya, iar scriitorul cel mai competent a fost ambasadorul Megastenes. Marile documente se găsesc însă în colecţiile puranice.

Corpul administrativ civil şi militar era extins şi costisitor, ceea ce făcea ca veniturile imperiului, în principal cele provenite din taxe agrare, contribuţii în natură (1/6—1/4 asupra producţiei agricole), taxele pe sare, asupra comerţului intern şi extern, taxarea proprietăţilor imobiliare, a animalelor, a noilor născuţi şi morţilor, tributul şi altele să fie substanţiale şi riguros percepute. Evitarea corupţiei şi proastei administraţii se realiza prin rotare, la cinci ani sau trei ani, a funcţionarilor din administraţia civilă. O mare parte din venituri era folosită pentru dezvoltarea şi întreţinerea armatei şi a corpului de ««aducători militari, care, pe timpul lui Chandragupta, aşa cum am văzut, era foarte mare.

Ivucrările publice edilitare şi de îmbunătăţiri funciare prin irigaţii au fost ajutate şi conduse de oameni de specialitate, stimulaţi de împăraţii dinastiei Maurya, Chandragupta şi în special **Asoka**; **o** magnifică lucrare a fost amenajarea lacului Sudarsana din Kăţhiăwăr, construit de Pushyagupta Vais'ya. Mai tîrziu pe timpul lui Asoka lacul a fost suplimentat cu o seamă de canale executate de Tushăspha. Coastruirea de şosele pietruite ca şi de spitale pentru oameni şi animai© arată grija atribuită propăşirii economice şi asigurării condiţiilor lesnicioase de viaţă. împărţirea provincială, sub conducerea viceregilor **anuniţi** de împărat, şi districtuală *(ăhăra),* condusă de administratori care mai tîrziu au luat titlul de ***răjă,*** evidenţiază modul descentralizat de guvernare şi administrare, dar care în perioada **post-raasrprană** a avut efect distructiv, prin dezmembrarea imperiului şi ruperea provinciilor ca state autonome. Autoguvernarea locală provincială din epoca Maurya a dus la o concurenţă în realizarea de opere de ©omstrucţii citadine şi de artă şi la o egalizare a nivelului de **dezvoltare** pe întreg teritoriul imperiului. Prefecţii de oraş, *naqaraka,* menţionaţi în edictele lui Asoka, fiind ajutaţi de alţi funcţionari, purtau grija propăşirii edilitare a oraşelor.

Wn factor important al epocii mauryene îl formează atenuarea diferenţei dintre caste şi a faptului că funcţionarii aleşi sau numiţi erau din orice castă, credinţă sau naţionalitate — chiar din casta vaijya sau greci — şi puteau ocupa funcţiile cele mai înalte în stat. Astfel, cu apariţia altor credinţe şi influenţe străine, rigiditatea regulilor de castă a fost afectată, ceea ce a dus la interalianţe între familiile conducătoare indigene şi străine, precum şi între cele patru caste.

Aceasta a determinat pe unii conducători să ia măsuri de stăvilire a procesului, prin susţinere?, castei brahmanilor şi oprimarea castelor de jos, vais'ya şi sudra. Totodată, au apărut două caste noi, aceea a supraveghetorilor şi a consilierilor. Megastenes pomeneşte de împărţirea poporului în castele filozofilor, agricultorilor, crescătoriler de vite şi vînătorilor, negustorilor şi meşteşugarilor, soldaţilor, supraveghetorilor şi consilierilor. Cit priveşte casta Kşatrîya, a nobililor, nu se cunoaşte exact cauza, dar către sfîrşitul perioadei a intrat în disgraţie. Femeile, după cum ne informează aceleaşi însemnări greceşti şi unele texte epigrafe indiene, studiau filozofia şi duceau o viaţă austeră. Se practica poligamia în special de către conducători şi nobili, iar paza persoanei regelui a fost încredinţată femeilor. As'oka caracteriza femeia ca existând special pentru înfăptuirea multor ceremonii triviale şi nedemne. în inscripţii apare şi termenul *Olodhana,* însemnînd separarea femeilor *(harem).* Sclavia era recunoscută şi legiferată dar nu era folosită decît de clasele înalte şi de rege; sînt referiri în special la femeile sclave care puteau fi cumpărate, vîndute sau dăruite ; indienii nu puteau fi trataţi ca sclavi.

Traiul oamenilor era simplu, hrana principală fiind orezul; casele erau proprietate şi nu se încuiau, furtul fiind ceva cu totul aeeidental. Nu se beau băuturi alcoolice (vin) decît cu ocazia sacrificiilor şi nu existau oameni fără ocupaţie. Cîntecul, dansul şi muzica instrumentală constituiau elementele esenţiale în organizarea festivalurilor, adesea patronate de rege. Turnirurile armate, între oameni, elefanţi, ca şi alergările de căruţe, la care luau parte concurenţi din toate regiunile ţării, formau jocurile şi elementele recreative 'de preferinţă. Scriitorii budişti şi jainişti se referă la un joc desfăşurat pe o planşetă împărţită în pătrate, care în final, a devenit şahul, *ashţapada,* şi care a căpătat o popularitate neaşteptată în timpurile lui Bana (descris în *Harska-Charita)* şi a lui Ratnăkara (descria în *Haravvjaya* sec. IX e.n.). Poporul simplu, spre deosebire de aristocraţie şi intelectualitate, pare să fi fost împărţit în trei categorii : fermierii; crescătorii de vite şi vînătorii; negustorii şi manufaeterierii. Prima categorie, după mărturiile greceşti, locuia în sate .şl se ocupa cu agricultura, fiind scutită de război sau alte servicii publice ; în schimb plătea o cotă-parte asupra produselor şi taxe funciare, *bali,* în natură, care foloseau aprovizionării oraşelor. Unele gi-ădini şi cîmpuri agricole, prin decizie regală, erau scutite de aceste dări. Terenurile rurale erau supuse uneori la inundaţii şi distrugeri de recolte, dar prin grija statului se distribuiau seminţe şi hrană celo; loviţi de calamităţi. Distrugerea dăunătorilor, păsări şi arjimale răpitoare, era făcută de vînători şi crescători de vite. Uneltele necesare agriculturii erau asigurate de manufacturieri, care erau scutiţi de taxe, dar făceau în schimb anumite servicii statului. Veniturile regatului (imperiului), în afara celor obţinute de la clasa agriculto-

rilor, mai proveneau din comerţul intern si extern. Inscripţiile din Năgărjuuikondă atestă relaţii comerciale cu Siria, Egiptul, Grecia, Ceylonul, China, Golful Persic şi Imperiul roman. Negustorii erau atit indieni cît şi străini, iar mărfurile exportate de India erau: plantele aromate, pietrele preţioase, muselinele fine şi altele; iar cele importate: vinurile dulci, smochinele uscate, vasele de argint, îmbrăcăminte fină şi unguente alese : de asemenea se aduceau cîntăreţi şi femei pentru haremuri. Reţeaua de rîuri din nordul Indiei facilita transportul comercial, iar descoperirea drumului direct peste Oceanul Indian — aşa cum s-a amintit — părăsind drumul de coastă, a scurtat mult calea parcursă de corăbiile comerciale. Moneda de schimb, mai răspîndită, era cea romană din aur (aureii) şi sînf menţiuni că o mare cantitate de aur roman intrase în India pe timpul împăratului kuşan Kadphises II. Existau şi monezi indiene din argint şi din cupru chiar în perioada Maurya *(ratis* din argint şi respectiv *kăkani* din cupru). Numele de *kărshâpana,* atribuit uneori monezii ratis, era folosit în sud pentru monezile din aur şi argint.

Meşteşugul în această epocă era îndreptat spre confecţionarea de arme, unelte agricole, bărci şi corăbii pentru navigaţie pe rîuri, obiecte de podoabă din aur şi pietre preţioase, ţesături, museline fine, *ganqetic* şi îmbrăcăminte de bumbac şi mătase toarsă. în timpul imperiului Maurya industria manufacturieră căpătase o dezvoltare atît de mare îneît s-a instituit un comitet municipal la Păţalipntra care să se ocupe de această problemă; iar din documentele epocii Sătavăhana rezultă că meseriaşii din aceeaşi branşă se constituiseră în bresle sau corporaţii, *sreni,* (a ţesătorilor, aîămarilor, presărilor de ulei, lucrătorilor în bambus, a negustorilor cu grîne, a făuritorilor de utilaje hidraulice etc.)

Religia în timpul imperiului Maurya, şi a succesorilor, apare puţin deosebită faţă du vechea religie vedică. Relatările scriitorilor greci şi latini din inscripţii şi monezi, precum şi scrierile de mai tîrziu, atestă existenţa zeului ©mbrios, ca zeu al ploii, reprezentând pe Indra sau Parjania ; de asemenea Gangele apare ca rîu sacru. Scriitorul roman Quintus Curtius povesteşte că o imagine a lui Hercule a fost adusă în faţa armatelor lui Porus înainte de lupta cu macedonenii şi-1 identifica cu Văsudeva. Asoka apare ca inovator religios intitulîndu-se *Devănampiya,* sau alesul zeilor. Sacrificiile erau foarte răspîndite în această perioadă, efectuîndu-se şi de persoane particulare, iar în timpul ceremoniei se permitea consumul de băuturi alcoolice. *Asvamedha* (sacrificiul calului) şi *Văjapeya* (consacrarea regelui), altădată rezervate numai marilor conducători, puteau fi oficiate şi de prinţi. Brahmanii aveau de luptat cu doctrine eterodoxe ca: budismul, jainismul, ajivikismul, pe cît de puternice prin patronajul conducătorilor (Maurya, Kanishka) pe atît de populare. Statuile lui Buddha erau venerate la fel cu icoanele brahmanice,

odată cu o largă răspindire a frăţiilor de călugări budişti (iu ş Gandhăra, China, Chilăta, Tosali, Aparănta, Variga, Vanavăsi, Yavana, Damila, Palura şi Ceylon).

în secolul II î.e.n., în Deccan şi în centrul Indiei s-a răspîndit cultul lui Vasudeva şi âaiikarshana, reprezentîud pe Krişna şi pe fratele sân.

Activitatea literară, susţinută şi patronată de dinastiile coudu-cătoare, a cunoscut o frumoasă înflorire. Renumitele opere *Kauţiliya Arthasăstra, Kalpasîdra* de Bhadrabăhu, şi *Kathă Vaithn* sîiit atribuite tradiţional acestei perioade, ca şi o parte din operele grămăticului Paţaiîjali care, după unii autori, ar aparţine unei epoci anterioare. El cunoştea epopeea Păudu *(Mahâbhăratu)* şi face referiri la povestirile dramatice *Kamsabadha* (uciderea lui Kariisa de către Krişna), la *Balibahdha* (legarea lui Bali de către Vişnu), de asemenea menţionează *ăkhyăne,* sau povestiri de Yavakrîta Yayăti, Văsavadattă şi alţii. în acelaşi fel s-au completat şi recompus părţi din *Mahabhărata* şi *Râmăyana,* totodată apare *Mănava Dharma Sâslra* (Principiile lui Mânu) care menţionează pe greci (yavana), sciţi (saka) şi părţi (pahlava), printre clanurile Kşatriya, ca ignorîad riturile sacre brahmanice. Alte opere atribuite acestei epoci sînt: opera gramaticală *Kâtantra,* scrisă de Sarvavarman şi operele literare : *Brihat-Kathă* din Gunădhya ; *Găthă Saptasati* a lui Hala ; toate in timpul dinastiei Sătavăhana. în perioada kuşanilor au trăit renumiţi cărturari ca : As'vaghosha de care am amintit — Charaka, Sus'ruta, Năgărjuua, Kumăralăta şi probabil Aryadeva.

în aproape toate domeniile de activitate indiană din această epocă se face simţită influenţa greco-romană, ca efect al contactului dintre aceste două lumi. între statele greceşti şi cele indiene (Magadlia şi Mălwa) au fost şi schimburi de ambasade, care au facilitat pătrunderea de negustori, meseriaşi, intelectuali şi filozofi. Sistemul monetar indian a fost puternic dominat de sistemele vestice, iar în ştiinţă, filozofie şi astronomie schimburile de idei nu mai sînt o probabilitate. Din monumentele înălţate în această perioadă, ale căror ruine există, unele sînt construite conform concepţiilor religioase budiste, altele celor brahmanice, creştine ş.a.m.d.

în perioada post mauryană, dezintegrarea imperiului a dus la destrămarea sistemului de guvernare stabilit de As'oka, în special în acele părţi ale imperiului căzute sub dominaţie greacă şi scitică, unde s-au introdus noi metode şi criterii de taxare, care au dus la scăderea condiţiilor de bunăstare ale poporului. Desele schimbări ale dinastiilor conducătoare străine au introdus modul de administrare prin funcţionari ereditari, mai ales în satrapiile Taxila, Mathură, Ujjain etc. de asemenea, serviciul civil a căpătat influenţă şi caracter militarist. Scrierile greceşti din această perioadă ne infor-

rneaxă asţipi» revenirii la separatismul castelor *(vama)* şi asupra perioadei,, de stagiu în disciplina religioasă *(asrama).* Brâu oprite interaliaiiţeje de orice natură (căsătorii, meserii etc.) precum şi trecerea dinti:-o castă în alta.

CAPITOLUI, VH

Gupta (320 e.n. — 496 e.n.)

hitiîa <ie nord. Invaziile dinspre nord ale sciţilor şi cuceririle lor în India s-au ciocnit de primul obstacol în Deccan, unde Gautamlputra.' Sătakarni (dinastia Sătavăhana) a opus o rezistenţă dîrză şi le-a dat lovituri armate puternice obligîndu-i să se oprească. Acelaşi Gautamîputra, apărîndu-şi ţara, înfrînge trupele invadatoare ale părţilor (pahlava) şi grecilor (yavana). Puterea acestora era însă departe de a fi anihilată, mai ales că sciţii aveau conducător un mare războinic supranumit *Fiul Cerului,* iar în vest altă ramură scitică, sub marele satrap Rudradăman I, îşi refăcuse forţele şi era gata de luptă.

Mărturiile chineze atestă că în jurul anului 230 e.n. puterea kaşană (Ytie-ehi) era încă de temut. Apariţia nagailor în Valea Jamui'tei a împins pe sciţii din nord spre frontiera de nord-vest a Indiei,' rămînînd numai Malwa şi Kăţhiăwăr sub conducerea urmaşi-r lui Rudradăman.

Imperiul Magadha, după perioada de strălucire sub Chandragupta Maurya .şi A solea (325—232 î.e.n.), nu a mai avut posibilitatea ■d se afifrne, iar efupă răsturnarea dinastiei Kănva, de către conducătorii Aadhra (28 î.e.n.), informaţiile despre el sfat foarte puţine. Ştiri ceva mai precise sînt asupra prinţului Chaudra Gupta, devenit conucător cu faimă, mai mult în urma căsătoriei cu prinţesa Kumăladevî,: dîn vechea şi istorica familie I,ichchhavi, cunoscută din timi)urtle îuî Buddha. Urcînd, în urma căsătoriei, pe tronul din Păţaliputra, in scurt timp reuşeşte să se impună şi extinde graniţele regatului, cucerind statele Oudh şi Bihar, piuă la Prayăg (Allăhăbăd), .a coufiuenţa Gangelui cu Jamuua. Evenimentul s-a sărbătorit cu mare pompă, însoţit de încoronarea lui ca rege, Chaudra Gupta I, mareînd friceputul *Erei Gupta* (26 II, anul 320 e.n.).

Sami^dra Gnpta, fiul lui Chandra Gupta I şi al prinţesei avi, a urmat la tron tatălui său 10 ani mai tîrziu, adică în anul >30 e.ii. şi e considerat unul din cei mai războinici monarhi ai In-diei. A. supus mai întîi întregul nord al Indiei, între Munţii Himalaya ;•: rîul Narbada, făcînd din diferitele principate existente în Mălw*

si Panjab feude ale sale. Spre sud s-a oprit iniţial la Munţii Vindhya, dar după doi ani a străbătut şi junglele dese ale acestor manţi, ajungînd pe coasta Kalinga (Orissa) şi urmîndu-şi apoi drumul de coastă pînă la Nellore. în drumul său de întoarcere a primit supunerea rajahilor prin a căror teritorii trecea, de asemenea i s-ati oferit daruri bogate şi mari sume, ca tribut din partea acestora. Paisia lui Samudra Gupta ajunsese atît de mare îucît, după relatările scriitorului chinez Wang-Hiuen-Tse, regele Sri Meghavarma al Ceylonului i-a trimis ambasadori. Acesta i-a primit cu bunăveinţf, şi le-a permis să construiască o mînăstire budistă la Budh Ga,^-a. unde se afla şi pomul sacru sub care stătea Buddha cînd a primit iluminarea. I,a întoarcerea din sud, Samudra Gupta a oferit solemn Sacrificiul Calului *(Asvamedha)*, ceremonie ce se făcea totdeauna de conducătorii suverani supremi ai Indiei. Cu această ocazie, Samudra Gupta a bătut monezi de aur purtînd pe ele simbolul calului, care apoi s-au distribuit în special la brahmani. Cîteva din acestea au fost găsite.

Imperiul devenise vast, cupriuzînd cea mai mare întindere cunoscută pînă atunci. Printre vasalii săi se numără regii şi conducătorii din : Samataţa (în Bengalul de vest), Davăka (în Assam), Kămarip;i (în Assamul de vest), Nepal, Kartripura, diferite state tribale din Panjab, Mălwa şi vestul Indiei (Yaudheya, Madraka, Ăbhîra şi Sanâkănîka), precum şi descendenţii sciţi ai *Fiului Cerului*, Statele din sud nu au fost anexate : Kosala, Mahăkăntăra, Kurala, Pithapnrata (în districtul Godăvarî), Madras, KăEcliî, Avamukta, Veiigi (între Godăvarî şi Krishnii), Nellore, Vis'ăkliapatnam şi Ar cot, primind de acolo numai tribut şi daruri ca de la state independente. Din Deecan nu a anexat imperiului decît ţinutul Rohilkliand şi Doab, între Gangt. şi Jamuna.

Samudra Gupta a fost nu numai un mare războinic şi cuceritor, dar şi un iubitor al artei, însuşi cîntînd în orele libere din lăută *(vina)* şi scriind poezii sau discutînd cu poeţi şi învăţaţi despre scripturile sacre. Monezi din timpul lui îl reprezintă pe împărat în scaunul său înalt şi cu lăuta în mînă. Deşi adept al brahmanismului el a încurajat şi pe budişti. Celebrul înţelept budist Vasubandhu s-a bucurat de patronajul său. Cel mai important document privind evenimentele din timpul domniei lui este poemul *Elogiu fimdrw împărat,* scris în stil *kăvya,* de poetul laureat Harishena şi gravat pe o coloană a lui Asoka la Prayăg (Aîlăhăbăd). Kste poate una din ironiile istoriei, să găseşti scris, în sanscrita clasică, relatări asupra războaielor sîngeroase şi cuceririlor lui Samudra Gupta, alături de edicte în Prăkrita simplă a marelui conducător (Asoka), care cu şase secole înainte susţinea că „cea rnai mare cucerire este aceea a Legii Pietăţii". Un alt document important din vremea luî este epigraful de la Eran, în Uttar Pradesh.

Chandra Gupta Iî. Samudra Gupta a murit prin anul 300 e.n. şi a fost urmat de fiul său Chandra Gupta II supranumit *Vikramăditya* sau soarele vitejiei. După unii autori, lui Samudra Gupta i-ar fi urmat Râma Gupta, fiul mai mare al său, dar care a fost un conducător slab şi nu există documente care să ateste existenţa acestuia.

Chandra Gupta II a continuat politica de cuceriri a tatălui său, folosind **atît** metode paşnice, în speţă a înrudirilor prin căsătorie, **cât** şi metode armate. El a acceptat căpeteniei nagailor din Provinciile Centrale şi de Sus să se căsătorească cu prinţesa Kuberanăgă, de asemenea s-a aliat cu puternica familie Văkă'ţaka din Deccan, dînd în căsătorie pe fiica sa Prabhăvatl lui Rudrasena II. Avînd asigurate aceste alianţe a trecut la distrugerea sciţilor din Mălwa de vest şi Kăţhiăwă'r, obţinînd succes deplin. Monezile rămase de ia el, ca şi lucrarea *Harsha Charita,* scrisă de Bana, atestă această victorie şi este intitulat domn atît al Păţaliputrei cît şi al Ujjainului. Distrugerea sciţilor şi omorîrea căpeteniei chiar în oraşul lor de reşedinţă i-au adus lui Chandra Gupta II o seamă de supranume, în care era lăudat, şi a făcut să apară diferite legende şi povestiri fantastice.

Declinul **imperiului** Gupta. Chandra Gupta II a fost urmat la tron de fiul său, Kumăra Gupta I (415—455), care a menţinut imperitd în graniţele lăsate de predecesorii săi. Către sfîrşitul domniei lui însă, s-a ridicat foarte puternic poporul Pushyamitra, în Valea Narbada, care a slăbit mult puterea imperiului. Kumăra Gupta I a fost urmat de Skanda Gupta, care s-a făcut cunoscut prin luptele de apărare ale imperiului împotriva năvălirilor hunilor. I,a început laptele eroice au reuşit să stăvilească invazia, cu pierderi uriaşe de ambele părţi, dar valuri noi de huni s-au năpustit asupra imperiului, fărîmiţîndu-1 treptat, iar în anul 467 (aprox.) Skanda Gupta moare. Urmează o perioadă obscură în care s-au succedat o serie de conducători ai aceleiaşi dinastii (Kumăra Gupta II, Budha Gupta, Vainya Gupta, Bhănu Gupta, Puru Gupta şi alţii) care au căutat să menţină fragmente ale imperiului, dar, hunii reuşiseră să pătrundă mult în centrul Indiei, ajungînd pînă la Eran şi Mălwa de est. Se menţionează urmaşi ai fostei dinastii Gupta în nordul Bengalului pîuă în amil 544 e.n., după care, relatări destul de rare despre. descendenţi din această dinastie mai apar pînă în secolul VIII, cînd ea dispare.

Epoca imperinlui Gupta este caracterizată ca perioada cea mai prosperă a Indiei de pînă atunci, exceptînd poate scurta domnie a lui As'oka. Asupra acestei perioade relatările sînt destul de numeroase şi bine documentate, facilitînd stabilirea cadrului ei istoric. Cele mai de seamă însemnări aparţin unui număr de pelerini chinezi

convertiţi la budism şi veniţi la şcolile înalte din India să studieze limbile sanscrită şi pāli.

Pelerinul Fa Hien, împreună cu cinci tovarăşi au pornit din China, în jurul anului 400 e.n. către India, iar după nouă luni de mers, au ajuns la marginea deşertului Lop Nor. Trecerea deşertului a fost o încercare dramatică. Timp de şaptesprezece zile mica trupă 3-a tîrît peste nisipul fierbinte, lăsînd cărarea presărată de trupurile oamenilor şi animalelor care nu au putut rezista acestei curse a morţii. Ajunşi la Khotan, mare centru de comercializare a mătăsii, dintre India şi China, au fost bine primiţi de populaţie, în majoritate budistă. Trecerea munţilor spre Kaşmir, prin trecătoarea înaltă de 3000 m, cu prăpăstii şi ziduri de stîncă ce dădeau în valea în-Tolburată a Indusului, a fost o altă încercare, din care doi pelerini au pierit în viscol, iar doi s-au întors. Fa Hien singur, după toate peripeţiile, a ajuns în oraşul Peshăwăr, rămînînd în India şase ani, în timpul domniei lui Chandra Gupta II. Călătoria sa de întoarcere a făcut-o pe altă rută, plecînd cu corabia de la Tămralipti pe Gange, prin Ceylon, unde a rămas un timp considerabil, apoi trecînd prin insula Java, după alte multe aventuri a ajuns în China.

Fa Hien face următoarea descriere a Indiei: „Locuitorii sînt prosperi şi fericiţi. Numai acei ce cultivă proprietăţile regale plătesc o parte din produse ca rentă, dar ei nu sînt constrînşi să rămînă în posesia acestora mai mult decît le place. Regele nu aplică pedepse corporale, în schimb amendează pe delicvenţi şi chiar pe cei condamnaţi pentru aţîţare la rebeliune. După încercări repetate sînt pedepsiţi cu tăierea braţului drept. Conducătorii au fixate salarii. Oamenii de la ţară nu beau băuturi care intoxică şi nu ucid animale pentru hrană ..."

Printre multele instituţii de asistenţă socială care l-au impresionat au fost excelentele spitale gratuite, întreţinute de cetăţeni! „Aici vin toţi săracii şi pacienţii fără ajutor, suferind de toate felurile de infirmităţi. Ei primesc îngrijire bună şi sînt asistaţi de un doctor; mîncarea şi medicamentele fiind asigurate conform nevoilor lor. De menţionat că deşi budismul era aşa de popular, hinduismul îşi recăpătase puterea. Paria şi Chăndăla trebuiau să trăiască îa afara zidurilor oraşului; dacă intrau în oraş, ei trebuiau să lovească un gong pentru a avertiza pe trecători să nu-i atingă".

Una din trăsăturile caracteristice perioadei Gupta a fost dezvoltarea sanscritei clasice, folosită în cadrul celor „nouă giuvaere" (ramuri ale ştiinţei şi literaturii), care înfloreau la curtea imperială. I/a curte trăiau şi erau încurajaţi diferiţi poeţi şi oameni de ştiinţă, «are au creat opere de înaltă valoare ce au dat strălucire epocii, numită cîndva şi Renaşterea Hindusă.

Tradiţia atribuie acestei perioade pe renumitul dramaturg şi poet liric Kălidăsa, patronat de Chandra Gupta II şi care a lăsat

Irei drame: *Sakuntalâ, Vikratnorvasiya,* ***Mălavikăgnimiira,*** **prima** fiind o capodoperă apreciată şi admirată în întreaga lume. în aceeaş; perioadă, au mai apărut şi alte drame la fel de valoroase : ***Mrccha-****kaţiJui* „Căruciorul de lut", scrisă de regele ăildraka, ***Mudră*** *Răks-hasa,* adică inelul cu pecetea, scrisă probabil de Vishakhadatta, ş' *Dev* Chandra Guptam* al cărei autor este încă nesigur. Poezia lirică, al cărei reprezentant este considerat **tot** Kălidăsa, a dat epocii o **in-teresantă** descriere privind aspectele vieţii şi sentimentelor omeneşti caracteristice. Cea mai frumoasă este poema *Meghaduta* sau ,,Norul Mesager", în care exilatul Yaksha trimite un mesaj, prin norii negri de ploaie, iubitei lui soţii, în îndepărtaţii munţi Himalaya. în aceast? poemă, ca şi în *Riusatnhăra,* sau „Ciclul anotimpurilor" abundă ta-blourile şi scenele de dragoste.

Proza şi poemul epic au avut, de asemenea, reprezentanţi de sea-mă ca Dandin, ăăntideva, Kămandaka, care au abordat probleme de etică şi de organizare socială. Tot acum a apărut o nouă versiune **din** colecţia de fabule didactice *Panciatantra.*

Renaşterea hinduismului brahmanic din această perioadă a stimulat şi extins activitatea literaturii religioase şi juridice. **Marele cod** al legii *Mănava* ***Dharma*** *Săstra* sau „Legile **lui Mânu"** au fost redactate şi editate, stabilind în detaliu îndatoririle, drepturile şi privilegiile celor patru caste şi relaţiile dintre oamenii ce făceai?; parte din ele. Au fost compilate cele şase sisteme ortodoxe de **filozofie** iar marile epopei ***Măhăbhăraia*** şi *Rămăyana* au fost revizuite în forma lor actuală, îriserîndu-se în ***Mahabhărata*** şi marea ***Bkagavad*** *Gită.* poemă filozofică

i '.!

între secolele III şi VII e.n. utilizarea cărţilor devenise ceva obişnuit, ele se scriau, în nord, cu cerneală pe coajă de mesteacăn, **iar** în sud, cu un creion ascuţit, pe frunze de palmier, special pregătite. Sistemul educaţional s-a extins şi dezvoltat, înfiinţîndu-se noi şi renumite centre de învăţămînt la Păţaliputra, Nălandă şi **Valabil** în vestul Indiei. Astronomii şi oamenii de ştiinţă hinduşi, în colaborare şi schimburi de idei cu alte culturi înaintate din Grecia, Arabia şi Egipt, au dezvoltat ramurile ştiinţifice respective, studiind mişcările soarelui, **aie** lunii şi sistemului planetar. S-a estimat volumul pămîn-tului, iar astronomul Brahma Gupta a enunţat primul legea gravita-ţiei. Matematica şi ştiinţele fizice prin şcoala lor, *Vaiieshika,* au ajuns cu gîndirea aşa de departe, încît au propus teoria atomică. **Studiu]** avansat al medicinei, lăsat prin scrieri de către doi mari savanţi, Charaka şi Sus'ruta, pornind de la studierea efectelor drogurilor (vege-tale şi minerale) au dezvoltat ştiinţele botanice şi chimice.

Prelucrarea metalelor era bine cunoscută, iar renumitul stîip de oţel de la Melierauli (aproape de New Deliii) ce **poartă** o inscripţie a lui Chandra Gupta II (datată aprox. în anul 413 e.n.) este un minu-nat exemplu de **măestrie** a prelucrării oţelului. Stîlpul are 10 m înăJ-

ţime; 0,5 m diametru şi 6 tone greutate. Este datat în anul 380 *c.n.* dar unii îl socotesc cu mult mai vechi.

Spiritul deschis al împăraţilor Gupta a favorizat pătrunderea influenţelor străine — chineze, persane şi greceşti — în arta. ***Şcoala Gundkăra*** de sculptură, prin asimilarea influenţei greceşti, reuşeşte să realizeze opere de valoare în concepţie proprie indiană. Personificarea zeităţilor în figuri omeneşti a condus la crearea de statui înalte, suple, graţioase şi rafinate, sugerînd marea artă a sculptorului grec Fidias (sec. IV î.e.n.).

Pictura, ca decoraţie pentru zidurile templelor, **a** început să fie practicată, ajungînd la mare rafinament în celebrele picturi din peştera Ajantă (sec. IV—VI e.n.). Perfecţionarea metodelor de producere **a** mărfurilor şi bunurilor de larg consum a dat avînt gustului pentru frumos, materializat, în special, în ţesăturile pentru îmbrăcăminte feminină, devenită **fină** şi delicată.

Epoca Gupta prin linia sa caracteristică de progres în toate domeniile, de putere, întindere, unire, **organizare,** cultură şi bunăstare a oamenilor a primit, pe drept, calificativul de „Epocă de aur" a hindtiismului.

CAPITOLUL VIII

Invazia hunilor. Imperiul Kanauj.
Harsha (806 e.n. — 647 e.n.)

Hunii, de neam turanic, au năvălit din stepele Asiei Centrale şi Munţii Altai în secolul IV e.n. şi s-au împărţit în două grupuri principak. Unul a mers către vest spre Volga şi sub vestitul **Attila,** poreclit de contemporani ..Ciocanul lumii" sau „Biciul **lui** Dumnezeu", **a** devastat Imperiul roman (453 e.n.). Altul „Hoarda **Eftalită"** sau **hunii** albi, după omorîrea regelui sasanid, Firoz, (anul 484 e.n.), s-a stabilit în Bactria şi Gandhăra de unde executa atacuri asupra Indiei. Primele lor contacte cu India fuseseră luate în timpul Imperiului Gupta **(Kumăra** Gupta şi Skanda Gupta). Hunii, fioroşi, deosebit de **cruzi** şi sălbatici, cu fizionomie neobişnuită, avînd nasul turtit, ochii oblici în fundul capului şi faţa fără barbă erau monstruoşi la înfăţişare, nu aveau credinţă şi practicau obiceiuri respingătoare care' reuşeau să producă panică ori de cît ori apăreau. Invaziile lor au influenţat cursul normal al vieţii sociale a Indiei atît în est cît şi în vest. Gătre sfîrşitul secolului V şi începutul secolului VI e.n. stăpînirea bunilor s-a extins rapid în toate direcţiile, datorită paterii şi energiei

a doi conducători : Toramana şi fiul său Miliiragula. Din inscripţiile şi monedele rămase, ca şi din relatările bazate pe tradiţie ale lui Hiueii Tsang şi Kalhana, se trage concluzia că aceştia erau foarte tiranici şi cruzi. Miliiragula a cucerit Kaşmirul şi a invadat Mălwa, însă în anul 528 e.n., o reuniune a prinţilor hinduşi sub comanda urmi rajah, Yasbdharman, 1-a înfrînt, făcîndu-1 pe Miliiragula să i se închine. Yasodharman a devenit stăpîn, denumit *samrăt* sau împărat peste un teritoriu mai mare decît al împăraţilor Gupta. Urmaşii lui însă au fost slabi, iar perioada lor e puţin cunoscută.

După înfrîngere, hunii, împreună cu un trib înrudit nmtut „Gurjara" sau gujaraţi, au întemeiat un regat la Bhiiimal în Răjputăna, de unde au devastat ţinutul Kanauj şi Broach. Parte din aceştia au găsit calea spre Gujarăt sau ţara gujaraţilor, aşa cum a fost denumită după aceea. Multe triburi hunice şi gujare care au intrat în India in acest timp s-au stabilit aici, au adoptat religia hindusă şi, după un timp, s-au contopit cu populaţia băştinaşă, devenind hinduşi.

Centrul politic din nordul Indiei s-a mutat acum, din nou, de la Păţaliputra la Kurukshetra, în ţara sfîntă dintre Gange şi Jamuna. Aici, în oraşul sacru Thănesar, domnea un rajah numit Prabhăkaravardhana care avea doi iii, Răjya şi Harsha, şi o fată, Răjyas'rî, căsătorită cu un descendent al familiei Yas'ovarman, conducător a] maukharilor din Magadha si Răjputăna (şi care luptase ca si Skanda Gupta împotriva năvălitorilor). Alianţa dintre Maukhari şi Thănesar nu le-a îmbunătăţit situaţia fiind distruşi de conducătorii din Mălwa (probabil Deva Gupta, după inscripţiile lui Harsha), iar regina văduvă Răjyas'rî a devenit prizonieră la Kanauj. A urmat la domnia maukharilor fratele reginei văduve, Răjyavardhana, care la rîndul său a fost asasinat mişeleşte de Sasarika, regele din Gauda (Bengal). în urma acestui asasinat, nobilii din Kanauj şi Bhandi, de comun acord, l-au ales conducător pe tînărul prinţ Harsha, fratele mai mic al reginei văduve, Răjyas'rî şi care se distinsese ca soldat în luptele lor de pin ă acum.

Harsha a fost ales rege în anul 606 e.n. şi, după o campanie lungă de peste şase ani, a supus întregul nord al Indiei, de la Assaui pînă la Kăthiăwăr. în încercările sale de a trece Narbada, cu scopul cuceririi părţii de sud a Indiei, a fost învins de puternicul rege din Deccan, Pulakesin II din dinastia Chalukya. Se pare că în anul 642, după moartea sau retragerea de la domnie a lui Pulakesin II, Harsha si-a reînnoit atacurile spre sud, dar condiţiile, perioada şi rezultatele evenimentelor sînt neclare. în documentele timpurii apar şi referiri asupra unor expediţii în nord spre munţii înzăpeziţi ai Kaşmirului şi spre Sind, totuşi Răjputăna, Sindul şi Panjabul au rămas sub cuceritorii huni şi gujaraţi, neputînd fi supuse. împăratul Harsha a fost un mare războinic; se spune că cinci ani la rînd nici elefanţilor nu li s-a scos harnaşamentul şi nici soldaţii n-au abandonat armurile lor.

Imperiul său, mai mare decît imperiul Gupta, cuprindea : Thâtiesar (în Paujabul de est), Kanauj (în doabul gaugctic), provinciile Ahichcbhatră (Rohiikhand), ârăvastî (Oudh) şi Prayăg (Allăhăbăd). Evidenţele chineze atesta din anul 641 ca inclus în imperiu şi Magadha, de asemenea se pare că deveniseră vasale Orissa şi Mălwa. Puternicul imperiu Harsha nu a neglijat alianţele şi tratatele de prietenie cu vecinii, făcînd schimb de ambasadori cu China, alianţă cu regele dtt Kămarupa de dincolo de Brahmaputra şi chiar cu puternicii săi ir.arnici din sud Chalukya.

Asupra domniei iui Harsha există multe documente indiene şi străine, două din ele fiind de bază: un roman istoric, în stil *kăvya* intitalat *Harsha Charita,* scris de Bana, şi o povestire extrem de importantă asupra ţării şi conducătorilor ei, scrisă de învăţatul pelerin şi căîător chinez, Hiuen-Tsang (stăpînul legii). Acesta a plecat din China în. anul 629 e.n. şi a petrecut cincisprezece ani în India, în cursul cărora a vizitat fiecare regat din ţară, făcînd însemnări numeroase despre oameni, obiceiuri şi religii; opt din aceşti ani i-a petrecut la curtea lui Harsha, sau în teritoriile supuse.

Capitala imperiului era oraşul istoric Kanauj pe Gange, iar descrierile îl arată a fi fost un oraş bogat, cu clădiri frumoase şi grădini publice cu bazine cu apă. Mărinimia conducătorilor şi a altor patroni bogaţi era dovedită de mulţimea mînăstirilor existente în oraş ca şi a numeroşilor călugări, care împînzeau oraşul în costumele lor galbene, în tot timpul anului, mai puţin sezonul ploios, Harsha cutreiera ţara, supraveghind respectarea îndeplinirii legilor de către funcţionarii imperiali şi ascultînd personal plîngerile poporului. Funcţionarii trebuiau să păstreze cu grijă conturile şi socotelile zilnice, care oricînd puteau fi cerute de împărat şi controlate. în locurile pe unde se oprea, se construiau temporar tabere din bambus şi trestie, care erau arse la plecare.

De-a lungul drumurilor, la puncte stabile existau curieri, pentru a-1 ţine în contact cu diferitele părţi ale imperiului. Cu toată strădania împăratului şi a funcţionarilor săi pentru prosperitatea ţării ordinea şi bunăstarea nu au atins pe cele din timpurile descrise dt Fa Hien. Tîlhăria era frecventă, atît pe drumuri cîtşi pe căile principale ale rîurilor, încît chiar Hiuen-Tsang, cu tot respectul de care se bucura ca bătrîn budist, a fost atacat de mai multe ori şi abia a scăpa* cu viaţă. Pedepsele erau severe, mergînd pînă la mutilare, iar pedeapsa capitală nu era aplicată, cîte odată prinşii erau însă lăsaţi să moară de foame. Tortura şi judecarea prin cazne erau aplicate numai pentru a preciza vina unui prins. Ca şi pe timpul dinastiei Gupta, Harshs. menţinea case de odihnă pentru călători de-a lungul drumurilor,
p spitale pentru oameni, locuri pentru îngrijit animale şi alte
caritabile. instituţii caritabile Hiuen-Tsang dă o descriere
poporului interesantă asupra vieţii ,,Ei sînt inteligenţe naturale,
cinstiţi şi onorabili. în pro-

bleme de bani sînt fără şiretenie, iar în administrarea dreptăţii sînt politicoşi. Sînt sceptici privind răsplata pe altă lume şi clarifică lucrurile în luniea prezentă. Ei nu sînt înşelători sau perfizi, în conduită sînt fideli jurămintelor şi promisiunilor. în regulile de guvernare există o corectitudine remarcabilă, iar comportarea lor arată multă gentileţe şi amabilitate. Distanţi faţă de criminali şi rebeli, care sînt puţini la număr şi numai ocazional supărători".

în privinţa administraţiei **tot** Hiuen-Tsang spune; „Veniturile de pe domeniile coroanei sînt împărţite în patru părţi; prima este destinată execuţiei afacerilor statului, a doua pentru plata miniştrilor şi funcţionarilor coroanei, a treia pentru premierea oamenilor de geniu şi a patra pentru a face pomeni comunităţilor religioase. Aceasta fiind situaţia, taxele asupra poporului erau clare, iar serviciile cerute lor moderate. (...)• Cînd necesitatea unor lucrări publice se impune, e cerută munca obştească (...)".

Şcoala superioară din **Nălandă.** Este apreciată ca una din eele mai de seamă realizări; descrierea ei permite formarea imaginii exacte despre un institut budist indian existent cu treisprezece secole în urmă : „întregul stabiliment este înconjurat cu zid de cărămidă. O poartă se deschide înspre marele colegiu, din care se despart alte opt săli situate în centrul patrulaterului. Turnurile bogat sculptate şi minaretele ca în basme se înalţă ca nişte vîrfuri ascuţite de munţi; etajele de sus şi observatoarele fiind pierdute în negurile dimineţii. De la ferestre se vede cum vîntul încolăceşte norii în forme diferite, iar de la streaşinile înalte se poate observa conjunctura planetară. Jos, dedesubt, în adînc, lacuri mici, transparente poartă pe suprafeţele lor lotuşi albaştri, amestecaţi cu flori de *kanara* de culoare roşie aprinsă ; între ele creşte *amra* care aruncă o umbră plăcută peste toate. Toate curţile exterioare, în care sînt camerele preoţilor, sînt cu patru estrade. Estradele au streaşini sculptate şi colorate, stîlpi şi balustrade, iar acoperişul cu ţiglă reflectă lumina în mii de umbre (■••)■ Sălile de lectură erau aproape o sută la număr şi adesea numărul studenţilor permanenţi se ridica la zece mii; mai mult, ei erau zeloşi şi gravi, iar încălcarea cuvîntului faţă de conducător, era practic necunoscută .... Disciplina era strictă (...) Goana după plăceri aparţine vieţii lumeşti, setea de cunoştinţe vieţii religioase. Revenirea la o carieră laică, după acceptarea celei religioase, este considerată o mare dezonoare. Pentru încălcarea regulilor comunităţii, vinovatul este dojenit în public; pentru o greşeală mică el este condamnat la aplicarea tăcerii; pentru o greşeală mai mare el este eliminat. Acei care sînt eliminaţi astfel pe viaţă, rătăcesc pe drumuri negăsind loc de refugiu; cîteodată ei se limitează la ocupaţia lor de mai înainte", Despre programul şcolii se spune : „Cursul care cuprindea gramatică, medicină, logică şi morală, adesea se continua de la al şaptelea an al elerilor piuă la al treisprezecelea (.. .) Astfel caracterul său e

format şi conştiinţa sa e perfectă. Iată de ce erau ţinute examene şi atribuite grade". „Cînd renumele unui om a ajuns la o distincţie **înaltă** el convoacă o adunare pentru discuţie. Bl face aprecieri asupra talentului sau lipsei de talent a acelor care iau parte la ea, şi daca unul din adunare se distinge prin limbaj rafinat, observaţie subtilă, pătrundere adîncă şi logică severă, este urcat pe un elefant, acoperit cu ornamente preţioase şi condus de o suită de admiratori la poarta niînăstirii. Dacă din contra unul din membrii adunării se **încurcă în discaţie, ori** foloseşte fraze neelegante, sau încalcă o regulă de logică, ei îl mînjesc cu noroi şi-1 aruncă într-un canal {. . .)".

Religia. Harsha, fiind un om religios, a fixat convocarea de adunări la Prayăg, odată la cinci ani. Hiuen-Tsang a fost destul de norocos să sosească tocmai în timpul uneia din ele ca să poată însemna : „Regele mergea în procesiune de-a lungul malurilor Gangelui la Kanauj, însoţit de conducătorii statelor Kămarupa şi **Valabhî,** alţi optsprezece rajahi de feude, **4000** de călugări budişti, un număr de brahmani şi jainişti şi trei sute de elefanţi. Harsha, înveşmântat ca un zeu, ajuta să se transporte pe umeri, într-o lectică, o statuie din am a lui Buddha, în timp ce o altă statuie şi mai mare (mărime naturală), era aşezată într-un turn pe malul rîului, pentru a se închina la ea. După un mare festin, era ţinută o discuţie publică, dar numai regele **ordona** asta ; dacă cineva vorbea împotriva stăpînului legii, limba, lui ar fi fost smulsă din rădăcină (Hiuen-Tsang nu a constatat prea rnulţî oponenţi) (. . .) . O altă convocare interesantă se ţinea la **Prayăg,** pe nisipurile de la confluenţa Gangelui **cu Jamuna** (asemănătoare bîlciurilor anuale). La această serbare se distribuiau cadouri la toată lumea prezentă (indiferent de religie), budişti, brahmani, jainişti şi chiar eretici. Regele acorda drept carităţi religioase, toată averea sa personală şi odoarele acumulate în ultimii cinci ani: halatele, bonetele, cerceii; brăţările **etc,** apoi în faţa întregii asistenţe, cerea de la sora lui un veşmînt ordinar şi îmbrăcîndu-se cu el, aducea veneraţie lui «Buddha celor zece regiuni» şi se bucura că averea sa a **fost** oferită pentru merite religioase."

Hiuen-Tsang s-a întors în China, ţara lui natală, urmînd drumul prin Pamir, trecînd peste trecătoarea munţilor înalţi Kăşgar şi **prin** deşertul Lop Ncr. Bl a ajuns în ţinuturile sale de baştină în anul **645** eji., unde regele Chinei personal şi populaţia au venit să-i ureze bun venit. A petrecut restul vieţii traducînd şi editînd preţioasele manuscrise pe care le adusese cu el. A murit în anul 654 la **virsta de 64 de ani.**

Bate, fără îndoială, un caz fericit că ni s-au transmis relatări **asupra** | vieţii cotidiene din timpurile unui mare conducător hindus din pe^oada premahomedană. Descrierile lui ne arată că India cînd **era** scutită de invazii străine, era prosperă, iar conducătorii ei, lumi-

naţi, încurajau progresul şi sprijineau artele. Harsha însuşi, un excelent erudit, susţinea la curtea sa dezbateri.

El este autorul a trei drame, din care una, *Ratnavali,* sau *Colierul de ferle,* are calităţi deosebite. Era un caligraf desăvîrşit şi, Jtieru destul de curios, semnătura sa originală este pusă pe una din inscripţiile sale. Printre numeroşii oameni de litere de la curtea sa, cel mai de seamă a fost Bana, care a scris două opere în proză : *Harsha C burii a,* care descrie viaţa patronului său şi un roman intitulat *Kadambari,* într-o sanscrită mult înfrumuseţată şi complicată, cum era moda atunci.

Către sfîrşitul vieţii, Harsha a devenit un budist exagerat şi a interzis sacrificarea animalelor pe domeniile sale. El a murit în anul 647 e.n. nelăsînd în urma lui nici un moştenitor; astfel imperiul s-a destrămat într-un număr de mici state războinice, care se luptau între ele.

Declinul budismului. în ciuda patronajului lui Harsha, budismul a început treptat să piardă din puterea sa. S-a răspîndit o formă a budismului, *Mahâyăna,* care era asemănător cu hinduismul, astfel că cele două religii treptat s-au apropiat, pînă cînd hinduismul ortodox 1-a absorbit. Din relatările lui Hiuen-Tsang, se poate constata chiar din timpul lui Harsha disputa dintre cele două religii. I/a reuniunea de la Kanauj, brahmanii au dat foc platformei de lemn construită pentru a primi statuia lui Buddha, de asemenea au încercat asasinarea regelui. Sas'ărika, rajahul din Bengal, un şivaist devotat, a distrus pomul sacru şi urmele piciorului lui Buddha (de la Budh Gayă), de asemenea a dat foc mînăstirilor budiste. Cu timpul Păţaliputra, marele centru budist, a fost aproape părăsit, iar palatul lui Asoka lăsat în ruine. Sistemul castelor, adînc înrădăcinat în viaţa hindusă, arată că puterea brahmanilor nu a putut fi niciodată desfiinţată. Azi, în India nu există budişti propriu-zişi, dar ideile budiste au lăsat amprenta lor asupra hinduismului.

Impariul Kanauj după Harsha. După Harsha (646 sau 647), imperiul dezintegrat nu s-a mai putut afirma pînă în anul 836, cînd Bhoja I, din familia Pratihăra, a reuşit să întocmească din nou un imperiu cu capitala la Kauauj. Succesorii lui Harsha au căutat să menţină imperiul moştenit, dar luptele dintre ei 1-au destrămat. Dintre aceştia, Yas'ovarman şi poate Indraraja au fost mai de seamă, dînd imperiului pentru puţină vreme strălucirea de mai înainte.

în auul 672 suveranul cel mai puternic era în Madhyades'a şi se numea Ădityasena, fiul lui Mădhava Gupta, fost aliat al lui Harsha. Ădityasena a fost urmat de trei succesori: Deva Gupta, Vishrm Gupta şi Jîvita Gupta II. Dinastia fondată de Ădityasena a fost îa final distrusă de puterea Gauda care înaintase în direcţie vestică, dar, Gauda nu s-a bucurat multă vreme de linişte, căci regatul Kanauj 6-a ridicat dia ncra sub Yas'ovarman. Acesta 1-a ucis în bătălie pe regele

încercîn<l apoi să meargă pe urmele marelui Harsha, a sub-iflgt pe Vengi, din estul şi centrul Bengalului, pornind apoi către sad pînă la Narbada, unde s-a oprit şi s-a întors în capitala sa. Domnia lui a continuat în linişte, căutînd să stimuleze viaţa ştiinţifică, artistică şi literară şi a reluat relaţiile diplomatice cu China şi alte state. A murit în luptă cu un nou adversar, Lalităditva, care se ridi-ease în Kaşniir. După el a urmat o perioadă tulbure **pînă** în anul 1003, cînd domnia a fost preluată de **Samgrămarăja,** întemeietorul dinastiei Lahora. în timpul acestei dinastii viaţa este tulburată de un invadator teribil, Mahniud de Ghazni.

CAPITOLUI, IX

Regatele di21 nordul Indiei

Cînd, după două veacuri, prin anul 850 e.n., se instaurează ordinea şi liniştea, se constată că civilizaţia hindusă era mult schimbată. **în** fără se stabiliseră numeroase triburi străine, aducînd obiceiuri şi aeităţi noi. Triburile venite trăiau alături de populaţia băştinaşă, eare, la tîndul ei, se modificase faţă de vechea populaţie hindusă. Pentru prima dată întîlnim clanuri cu numele de Rajpuţi sau ,,fiii **legilor",** stabiliţi la început în nordul Gujarătului, statul Oudh şi)ara numită de acum Răjputăna; apoi, treptat răspîndindu-se în tot Hindustanul. Originea lor este **încă** neclară, dar existau treizeci şi două de clanuri rajputane împărţite în trei mari grupuri: Sfir-yavamshi, Chandravamshi şi Agnîkula — ultimul fiind cel mai ctmos-cut. Primele două se pretindeau a fi coborîtoare din soare şi lună, iar al treilea ar fi fost creat de zei din groapa cu foc (vulcanul) de pe **muntele** Abu. I^egenda spune că pe cînd *Parasu Rama* (zeul cu topo-ul) exterminase casta Ksatriya, oamenii rămăseseră fără conduc sau stăpîni, iar răul şi imoralitatea se răspîndiseră peste tot. A zeii au ridicat un nou grup nobiliar Ksatriya care să conducă

rul) exterminase casta Ksatriya, oamenii rămăseseră fără conducători

p Atunci

grup nobiliar Ksatriya care să conducă şi să protejeze lumea. Se presupune că această poveste s-ar referi la faptul că, după invaziile hu ailor şi a tribului Gurjara, ca şi a altor triburi din Asia Centrală, a < xistat o perioadă de anarhie şi jaf. Odată potolită invazia, aceste tri)uri s-au statornicit, iar conducătorii lor au fost admişi în masa **hindusă** de către preoţii brahmani.

Au existat patru clanuri mari Agnîkula: Pawari, Parihari, Chau-i şi Solanki sau Chalukya. Rajpuţii s-au răspîndit în tot Guja-rătul, Răjputăna şi apoi în Hindustan. Ei îl considerau pe capul clanului Sisodiă din Mărwăr ca pe şeful lor principal, de asemenea,

susţineau că aparţin familiei soarelui ca descendenţi din zeul eroi Rama din Ayodhyă.

Tinerii rajpuţi erau educaţi ca scutieri şi formau casta cavaleri-lor; iar la o vîrstă aptă pentru a ieşi la bătălie alături de părinţi[1] **lof,** eraii „confirmaţi", oficiindu-se ceremonia *kargbandai* sau **„furâ**-mîutal pe spadă" (asemănător ceremonialului cavalerilor europeni' I^a această ceremonie tînărul se prezenta cu lancea şi scutul să a şi îi era „încinsă sabia", odată cu depunerea unui fel de jurărnîntcava leresc ce cuprindea obligaţiile de a lupta pentru şeful său, de a protej; vacile şi pe brahmani, de a ajuta pe cei slabi şi lipsiţi de aj utor ş: altele.

Un personaj nelipsit de la curţile nobililor rajpuţi era bardul care cînta faptele eroice ale strămoşilor familiei, inspirînd ascultători ior sentimente şi idealuri nobile şi eroice. Bardul era considerat < persoană sacră; el supraveghea dacă regulile războiului erau respec tate întocmai.

Femeile rajputane erau tot aşa de viteze ca şi bărbaţii şi *aur.* **degrabă** şi-ar fi dat foc, decît să cadă în mîinile inamicului.

Imperiul **Pratihura.** Primul clan rajputan care s-a afirmat a fost clanul Pratihăra sau Parihara. După relatările epigrafice, Pra-tiharii sînt descendenţi din nobilul (kşatriya) Lakshmana (fratele lui Râma), cnnoscut nouă din *Rămâyana.* Părerile actuale îl atribuie rasei gurjara care s-a afirmat în sec. VI e.n. Gurjarii şi-au stabilit principate în Panjab, Mărwăr şi Broach, după cum **menţionează** în see. VII *Harsha-Charita* a lui Bana, relatările lui Hiuen-Tsang şi *Inscripţiile Aihole* ale lui Pulakesin II. Cuvînttl Pratihăra, caie în-seamnă uşier sau şambelan, leagă această denumire de faptul ca îi: sec. VIII, cîţiva şefi gurjari făceau de gardă la uşile unui rege rasîi-trakfit din Ujjain în timpul sacrificiilor. Tradiţiile însă pun numek în legătură cu I,akshniana, fratele lui Rama, care păzea uşa aces-tuia tn timpul exilului.

Clanul Pratihăra începe a fi cunoscut către mijlocul sec. VIII cînd se instaurează la conducere familia Vatsarăja (prin Kăgabhaia) care a căutat sa stabilească puterea gurjaraţilor in faţa ameninţări: arabilor din Sind şi a chalukyilor şi rashtrakuţilcr din Deccan. Un strănepot al lui Năgabhaţa I Vatsarăja a cucerit Bengalul şi s-a inti-tulat împărat, *sămrăt,* dar a fost învins şi alungat într-o puşti-fără drumuri, de către regele Dhruva al rashtrakuţilor din Deccan Fiul său Năgabhaţa II a avut mai mult succes, extinzîiid domeniu! din Sind (la nord) pîna în ţara Andhra (în sud) şi din Kăţhiăwăr '(în vest) **pînă** în Bengal (în est), unde a învins pe Dbannapăla regele Bengalului. La rîndul sau Năgabhaţa II a suferit înfrîngeri din partea rashtrakuţilor sub conducerea lui Govinda III.

Puterea Pratihăra a cunoscut perioada sa de glorie sub Bhoja I, nepotul lui Năgabhaţa II, ca*© a fost înscăunat la Eanauj în acui

g36 e.n. El a extins imperiul spre nord pînă la Kaşmir unde a fost oprit de regele âarikaravarman al Kaşmirului, iar în sud pînă la munţii Vlndhya unde a fost stăvilit de căpetenia rashtrakuţilor, Dhărăvarsha **,jin** Broach. în est, Bhoja I a învins oastea gauda (a Bengalului) şi d-a extins imperiul pînă la Păhărpur, în nordul Bengalului. Suleinian, negustor şi călător musulman care a vizitat imperiul lui Bhoja I, {^sserie elogios situaţia din imperiu ca şi calităţile armatei acestuia, în special ale cavaleriei.

Mahendrapăla I — fiul lui Bhoja I — a menţinut imperiul în situaţia lăsată de tatăl său. A urmat apoi fiul lui Mahendrapăla, Mahîpăla, c&ruia i-au succedat Bhoja II şi Viuăyakapăla. Mahîpăla a extins « mai mult imperial, care, după relatările poetului contemporan ce evenimentele, Răjaâekhara, se întindea la nord pînă la Kuluta iar la sud pînă în Kerala. în conflictul cu Indra III, regele rashtra-kut din Deccan, a fost învins şi alungat din capitala sa Kanauj, dar mai tîrziu pare să se fi reabilitat cu ajutorul unui rege chandella. Succesorii lui Mahîpăla nu au putut menţine integritatea imperiului, conţinuînd să reziste doar în valea superioară a Gangelui, iu unele părţi din Răjputăna şi Mălwa. Astfel triburile Chaluk}^a s-au declarat independente în Gujarăt, triburile Paramară în Mălwa, iar triburile Ghaudella şi Chedi în ţara dintre Jamuna şi Narbadda. L a începutul secolului al Xl-lea, apare un inamic temut, musulmanii, care sub Mahmud de Ghazni cuceresc Kauaujul în anul 1018.

Perioada imperiului Pratihăra s-a afirmat prin promovarea ştiinţelor, învăţămîntului, artelor şi literaturii, patronînd diferiţi oameni de ştiinţă ai timpului. împăratul Bhoja Ia fost el însuşi un om luminat si autor al unor opere de astronomie, arhitecutră şi poezie. De fapt în acea vreme mulţi din prinţii indieni erau oameni învăţaţi şi scriau poezii, drame şi alte lucrări care atestă strălucirea epocii. Bhoja I a construit şi un colegiu sanscrit, dedicat zeiţei Sarasvatî (a învăţăturii), de asemenea un mare lac ia Bhojapur (sud-est de Bhopăl), care acoperă o suprafaţă de 650 km^2. Marele dig construit din piatră, care înconjoară lacul, arată multă dibăcie în concepţie, proiectare şi execuţie.

Bengalul. Dinastiile Pala **şi Sena.** Partea de vest şi nord-vest a Bengalului era ocupată de poporul gauda. Referiri asupra lui apar destul de timpuriu în *Sul rele* lui Pănini, în *A/thasăstra* iui Kauţîlya şi chiar în cronicile puranice. în timpul dinastiilor Maurya şi Gupta, amintite anterior, Bengalul pare să fi făcut parte din imperiul Maga-*dha.,* deşi ţinutul Vaiiga (estul şi centrul Bengalului) dispunea de o oarecare autonomie. După căderea imperiului Gupta, Bengalul şi-a revendicat independenţa, iar sub piiternicul conducător Gopachandra Ş* a succesorilor acestuia, întregul Bengal (de est şi de vest) a devenit u3i stat unitar şi o mare putere militară. în anul 619, regele Sas'ănka a purtat război împotriva puternicei case Pushyabhuti, pretendentă

la domnie, pe care a anihilat-o, întărindu-şi astfel domnia şi regatul. După moartea lui âaslrika (637) se pare că regatul intră în posesia lui BMskaravarman de Kămarupa, aliatul din est al lui Harsha. Spre sfîrşitul secolului VII, estul Indiei a fost împărţit probabil între ultimii descendenţi Gupta din Magadha şi dinastia Khăndga din Bengalul de est, a cărei cronologie este nesigură. La începutul secolului VIIT, Bengaiii] (de est şi vest) a fost invadat de Yas'ovarman din Kanatîj, care a devastat o parte din ţară, adueînd-o într-o grav;!
1 stare de derută şi anarhie. Aproximativ *prin* anul 750, s-au ridicai grupări din rîndul poporului care au impus ca rege pe Gopăla ce a pus capăt dezordinilor şi a instaurat pacea. Odată cu el începe dina:> tia Pala ce se pretindea descendentă din soare şi mare. Deşi originea dinastiei este obscură, sufixul pala (protector) parc sâ-i arate pe descendenţi ca salvatori ai ţării. Primele descrieri despre dinastia Pala o denumeşte *Vangapaii* şi *Gaudesvara* ceea ce înseamnă că membri: ei erau conducători ai Bengalului de vest şi de est.

Fiul şi succesorul lui Gopăla, Dharmapăla, unul din cei mai mari conducători din Bengal, a domnit între anii 752—794 şi a adus Bengalului strălucirea fostului imperiu Magadha. EI 1-a învins pe Indra răja, a cucerit Kanaujul şi 1-a instaurat domn pe protejatul său Chak rayudha, de asemenea a extins imperiul din Himalaya, în nord, pînă la Gokarna, în sud. Stăpînirea sa în şesul gangetic a fost de scurtă durată, fiind învins şi alungat de rashtrakuţii din Deccau (aprox. 772), în timp ce pratiharii din vest, sub Năgabhata II, i-au alungat pe Chakrăyudha, vasalul şi protejatul său din Kanauj. Urmaşul lui Dharmapăla, Devapăla, a reluat luptele cu gurjarii (pratiharii) *diu* vest şi cu dravîdienii din sud, cucerind Assamul şi Ori6sa (Kalînga), de asemenea i-a înfrînt pe huni. După Devapăla puterea dinastiei şi a regatului pare să fi intrat în declin pentru o perioadă de două sau trei generaţii. A început să se afirme din nou în timpurile lui Gopăla II şi a lui Vigrahapăla II, după care a urmat adevăratul restaurator al dinastiei, Mahîpăla I (978). Acesta şi-a impus suzeranitatea asupra întregului Bengal. în jurul anului 1023, Bengalul a fost atacat de tamiîii din sud, sub ambiţiosul lor conducător Răjendra Chola I, cîştigător al cîtorva lupte.

Succesorii lui Mahîpăla I, Nayapăla apoi Vigrahapăla, au fost în conflict cu Karna Kalachuri, regele ţării Chedi din centrul Indiei, conflict încheiat prin căsătoria lui Vigrahapăla cu fiica regelui Chedi. După aceştia a urmat o suită de regi slabi, astfel în jurul anului 1100 supremaţia dinastiei Pala este distrusă de Vijayasena, întemeitorul altei dinastii, Sena, descendentă a unei familii din ţara Kanara din Deccau.

Sub dinastia Pala s-a răspândit budismul în Tibet, care a devenit un mare centru religios, de asemenea în nordul Bengalului s-au înfiinţat atît de multe mînăstiri *(vihară)* îneît ţinutul a primit numele de Bihăr.

Se spunea despre capitală că „oraşul întreg şi fortăreţele formau un colegiu budist".

Dinastia Sena s-a impus în aproape tot Bengalul la jumătatea sec. XII e.n. şi a obţinut supremaţia întregului est al Indiei *Aryâtarta* co capitala la Păţaliputra. Ultimul rege Sena a fost Lakshmana Sena avînd capitala la Nudiah (Nuddea) aproape de Calcutta, unde a înfiinţat un mare colegiu sanscrit pentru învăţarea logicii (există şi azi).

în anul 1199, invazia mahomedană, condusă de Muhammed Bakhtyar, locotenentul lui Muhammed Ghori, a pus capăt dinastiei Sena, iar populaţia care sub influenţa religiei budiste devenise adepta liuiştei şi păcii a fost surprinsă de invazie complet nepregătită ; oraşul Birjar fiind cucerit numai cu 200 de călăreţi. Toţi călugării rămaşi au fost trecuţi prin sabie, încît după masacru, învingătorul nu a mai găsit pe cineva care să-i poată tălmăci din cărţile bibliotecii, nefiind nici un supravieţuitor. Puţinii călugări care reuşiseră să scape, s-au refugiat în Tibet, luînd cu ei manuscrisele sanscrite, care apoi s-au tradus în limba tibetană, iar copii ale acestora mai există şi azi în bibliotecile din Lhasa şi în alte mînăstiri tibetane. După prădarea Biliarului, Muhammed Bakhtvar a continuat incursiunea către Nuddea unde se spune că a intrat deghizat ca negustor de cai, fiind însoţit numai de cîţiva oameni. Acolo, activitatea îşi urma cursul normal, iar regele a fost surprins în timp ce lua masa. La descoperirea duşmanului nu s-a mai putut face nimic ; regele a fugit desculţ, iar curtea sa (soţiile, copiii şi însoţitorii), împreună cu elefanţii şi bogăţiile imense, au căzut pradă năvălitorilor. Mahomedanii cuceritori au construit o capitală nouă la Gaur.

Kaşmirul făcuse parte din imperiile As'oka, Kanishka şi Mihiragula, iar în secolul VII, sub dinastia Kărkoţa, devenise o adevărată putere care concura cu puterile gangetice. Regele Lalităditya (se pare învestit de împăratul Chinei) a dus campanii victorioase împotriva lui Yasbvarman din Kanauj, împotriva tibetanilor şi turcilor de pe Indus şi a ucis pe regele din Gauda. Evenimentele domniei lui Lalităditya au fost descrise de Kalhaua, istoric din Kaşmir contemporan cu evenimentele. Nepotul lui Lalităditya, Jayăpîda Vinayăditya, a încercat să întreacă realizările bunicului său, dar a devenit odios prin încasările abuzive de impozite. Meritul lui a fost că a admis la curte şi a patronat mulţi oameni de ştiinţă şi artişti, printre care se numără Kshirasvămin, Udbhaţa, Dămodara Gupta, Vămana şi alţii. In anul 855, această dinastie e înlocuită de dinastia Utpăla, întemeiată de Avantivarman. împreună cu ministrul său Suyya, Avantivarrnan a devenit cunoscut prin irigaţiile realizate. Fiul şi urmaşul său, Saikaravarman, a extins graniţele Kaşmirului, ajun'gînd să ocupe Şi o parte din Paujab. A urmat o perioadă de declin, cu schimbări dese de regi, care a durat pînă în anul 1003 cînd puterea a fost pre-

luată de Sanigrămarăja, fondatorul dinastici Labora, *în* timpul căreia se produce o nouă invazie musulmană.

Viaţa socială din această perioadă este bine prezentată în cron;. cile, baladele şi poemele realizate de poeţii şi oamenii de ştiinţă aflat, la curţile regilor şi rajahilor, precum şi din multe relatări ale călătorilor străini ca Fa Hien, Hiuen-Tsang, Al-Biruni, Marco Polo şi **alţii.** De remarcat faptul că de la invazia hunilor (Mihiragula în secolul Vi pînă la a mahomedanilor (Mahmud de **Ghazni** în secolul XI), Indi; **a** fost scutită de orice ameninţare sau agresiune din afară, iar **tulburi** rile interne nu au avut efecte care să aducă modificări esenţiale ii viaţa socială, de s-au îndreptat spre întemeierea de regate puternic: şi înglobarea statelor mici sau fără rege. Această perioadă de pest< cinci secole de linişte a contribuit totuşi la o serie de modificări **privind** mentalitatea indiană. Se diminuase simţul patriotic şi naţiou::[1] oamenii deveniseră aroganţi si rezervaţi **considerînd** că nu **au** ce **învăţa** de la alţii. Al-Biruni, omul de ştiinţă care a **studiat** cel mai bine **problemele** indiene ale timpului notează : „Ei sînt de la natură zgîrciţi la **orbă,** iar ceea ce ştiau şi făceau, aveau cea mai **mare** grijă să nu o dea la iveală oamenilor altei caste, oamenilor apropiaţi şi cu **atîl** mai **mult** nici unui străin. . . Hinduşii cred că nu există **nici ■** ţară c;: a Ier, nici o naţie ca a lor, nici regi ca ai lor, nici religie ca . lor, nici ştiinţă ca a lor. . . Dacă ar fi călătorit şi s-ar fi amestec:; cu alte naţii, ei şi-ar fi schimbat desigur părerea".

Ţara era bine administrată, iar dările nu erau apăsătoare; :•;. percepea o şesime din recolta agricolă şi o taxă proporţională cu venitul pentru comunităţile negustoreşti şi meşteşugăreşti. **Munc.** forţată, deşi cunoscută, nu se folosea decît în scopuri excepţionale şi atunci se plătea. Drumurile şi căile navigabile pe rîuri erau, către sfîrşitul perioadei, mai puţin sigure, ceea ce a dus **la adoptarea unui** cod de **legi** penale mai sever. în cazurile **civile,** justiţia **manifest;** clemenţă, plîngeriîe erau studiate cu atenţie şi **se audiau** martori.

Hiuen-Tsang face observaţii importante asupra oamenilor ş; obiceiurilor. El spune că **oamenii aveau principii morale foarte curate** îneît nu ar fi săvîrşit o faptă care ştiau că e împotriva moralei şi legii, sau prin care şi-ar fi călcat cuvîntul dat.

El adaugă că în privinţa îmbrăcămintei, nu aveau croitori, iai culoarea albă era cea mai apreciată. Bărbaţii înfăşurau o **fîşie** *ăt* pînză în jurul mijlocului, în **timp** ce femeile **purtau** o rochie lungă şi largă. în nordul Indiei unde clima era rece se purtau jachete groase. **strînse** pe corp.

Se cultivau cereale, plante de consum şi industriale. **Mîncarea** se compunea din lapte, zahăr, prăjituri şi grîne prăjite, ulei, **fructe,** zarzavaturi, peşte, carne de oaie şi vînat. Tăierea şi consumul cărni: de vacă şi bou era oprit. Se extrăgeau substanţe minerale : aurti!

argintul şi cuprul care erau folosite pentru confecţionarea monezilor. *Ca* mijloc de schimb se mai utilizau perlele, coarnele de vacă şi altele. Existau şcoli de nivel superior în două centre importante, la Nalandâ şi Valabhî. Scriitorul musulman Al-Biruni spune : „Femeile erau bine educate şi luau parte activă la afaceri. Fetele învăţau să scrie şi să citească şi studiau sanscrita, pictura şi muzica. Bxista obiceiul căsătoriei de mici copii, de asemenea, practica *sati* (arderea soţiilor) la casta Kşatriya. Puterea brahmanilor era în creştere ; nu se făcea deosebire între castele vais'ya şi sudra, iar riturile religioase constituiau privilegiul claselor înalte. Pelerinii spre locurile sacre erau obişnuiţi...". Oamenii veneau la rîuri pentru festivalurile băii, de asemenea se ţineau serbările hinduse *Dasara, Diwali* şi *Holi.* Clasele înalte priveau zeii ca pe forme ale unui singur Dumnezeu, iar castele de sus din Madhyade-a, relatează Fa Hien „nu ucideau nici o creatură vie, nu beau băuturi toxice şi nu mîncau ceapă şi usturoi".

Prinţii rajputani erau hinduşi ortodoxi, prinţii Pala, însă, susţi-aeau budismul. Mulţi conducători rajpuţi au păstrat curţi măreţe şi au construit temple splendide. Remarcabile sînt cele construite de regii Chandel la Khajurăho, în India Centrală, în jurul anului 1000, de r.semenea îa Konărak şi Bhuvaneswar în Orissa. Literatura era încurajată de mulţi rajahi; Răjas'ekhara, care a trăit la curtea lui Hahendrapăîa de Kanauj şi a lui Mahipăla, a scris multe piese caie s-âu distins prin folosirea limbajului prăkrit. Răjă Bhoja din Dhăr şi Visala Deva din Delhi, mari patroni ai literaturii şi poeziei, au adăpostit la curţile lor mulţi savanţi şi artişti. Kaîhana, autorul lucrării *Răjatarahgini,* sau cronicile din Kaşmir, a trăit la Srinagar în jurul anului 1150. Jayadeva, autorul lucrării *Qita Govinda* (care este descriere poetică a dragostei lui Krişna cu Rădhă), şi-a desfăşurat activitatea în Bengal, la curtea lui Lakshmanasena, în jarul anului 1100. Cam în acelaşi timp, dialectele locale indiene au început să se dezvolte din limba prăkrită. Baladele cîntate de barzii din Răjputăna sînt cele mai vecîii exemple existente de limbă hindi veche. Proza romantică a lui Dandin, versiunea mai tîrzie a fabulelor didactice, *Pancatantra,* compoziţiile etice ale lui Săntideva, tratatele de politică scrise de Kămaudaka şi *Kathăsaritsăgara,* „Oceanul de poveşti" de Somadeva, pot fi menţionate ca scrieri ce îmbrăţişau genuri tot mai diverse de literatură, alături de eminenţii filozofi ai epocii, Sarikara şi Rămănuja. Către încheierea epocii, diferitele domenii de gîndire ale unui număr de oameni de ştiinţă ca : Bhoja din Dhăr, Somesvara III din Kalyăna şi Kshernendra din Kaşmir, arată preocupări pentru poezie, retorică, astronomie, arhitectură, medicină, muzică şi pictură.

Mahornedanii. în jurul micului oraş Ghazni, în munţii din Afganistan (între Kabul şi Kandahar), se ridicase, în anul 962 e.n., o dinas-

tie mahomedană condusă de Alptigin. Ginerele acestuia, Sabuktigfc (anul 977 e.n.) atras de cîmpiile mănoase ale Panjabului, 1-a învins pe prinţul rajput, Jaipal (986 e.n.) şi i-a invadat teritoriul. Pric anul 991, Jaipal a format o confederaţie a prinţilor hinduşi, din care făcea parte şi regele pariharilor din Kanauj, cu scopul respingerii invadatorului din ţinuturile Panjabului. Sabuktigin a obţinut însă o strălucită victorie asupra rajpuţilor, capturînd şi importantul ora-de frontieră Peshăwăr.

După Sabuktigin a urmat fiul său Mahmud, care şi-a însuşi; titlul de *Sultan de Ghazni.* Dotat cu calităţi de mare conducător, a devenit vestit prin cuceririle sale. La începutul domniei, se mulţumea să invadeze bogatele teritorii indiene, jefuind şi devastînd, ier după sfîrşitul campaniei se retrăgea peste trecători, încărcat cu prăzi bogate şi cu mii de prizonieri, printre care constructori dibaci cu care ridica construcţii în Ghazni. Atîţi de mulţi prizonieri au pierit prin trecătorile munţilor, încît aceştia au fost numiţi „Munţii Hindukuş" ceea ce însemna ucigaşi de hinduşi. în anul 1001, Mahmud 1-a capturat pe Jaipal şi familia sa. Jaipal, ruşinat de aceasta, s-a sinucis, arzîndu-se pe rug (fiind rajputan, a considerat că nu poate supravieţui după această dezonoare).

Ănandpal, fiul lui Jaipal, dorea răzbunarea tatălui său. 1$ a organizat o confederaţie compusă din conducătorii domeniilor Ujjairi Gwălior, Kanauj, Deliii şi Ajmer. Confederaţii au început lupta aviml o oaste foarte puternică, încît patruzeci de zile rajpuţii şi musulmanii s-au urmărit unii pe alţii pe cîrnpul de la Peshăwăr. Sultanul a fost obligat să-şi amenajeze un lagăr întărit cu tranşee. Kpjpuţii ar, atacat lagărul şi erau pe jsunctul victoriei, cînd elefantul iui ĂnandpaJ s-a speriat şi a fugit înapoi. Soldaţii rajputani, gîndiud că acesta era un semnal de retragere, au fugit şi ei înapoi, ceea ce i-a făcut pe musiîî-mani să şarjeze imediat, întoreînd înfrângerea îutr-o victorie. MareJ< fort Kăngra a fost luat, împreună cu o pradă bogată şi cu aceast;. rezistenţa rajputană a luat sfîrşit pentru un timp.

După cîştigarea bătăliei de la Peshăwâr, Mahmud a pornit o campanie asupra Indiei, acum fără apărare. El a capturat oraşi*; Mathură, sacru pentru zeul Krişua, unde era un templu magnific şi bogat, avînd cinci idoli din aur roşu, fiecare cu înălţimea de 4,6 metr: şi cu ochii din rubine nepreţuite, ilahmud 1-a dărîmat împreună cu alte temple, apoi a înaintat împotriva oraşului Kanauj, capitala statului Parihar, cel mai mare oraş din nordul Indiei. Rajahul Răjya-păla aflat acolo s-a supus, fapt care i-a înfuriat pe ceilalţi rajputiini încît l-au ucis ca trădător.

în anul 1024, Mahmud a executat ultimul şi cel mai remarcabi." raid spre bogatul templu Somuâth, situat pe malul mării, în ţinutul Kăţhiăwăr. Pentru a ajunge la Soinnăth, a trebuit să treacă deşertui Răjputăna, greu de străpuns, dar înaintînd prin Multan şi Ajmer.

a retşit să învingă obstacolele şi să ajungă la ţintă. Edificiul era puternic întărit, iar zidurile înţesate de apărători, care nu se temeau de atacul invadatorului. în dimineaţa următoare sosirii, steagul verde al Profetului a fost desfăşurat, iar musulmanii au înaintat cu scări pentra escaladare, în timp ce arcaşii susţineau puternic această acţiune. Buna organizare şi curajul apărătorilor şi-au dovedit valoarea prin respingerea atacului. Pentru a veni în ajutorul templului, prinţii rajputani din Gujarăt au adunat o armată, sub comanda rajahului din Anhilwar, dar această forţă a fost repede respinsă şi s-a continuat asediul. Brahmanii, presaţi de asediatori, s-au adunat în jurul altarului central, implorînd pe Dumnezeu „să ajutoreze pe adepţii săi" dar aceasta nu le-a folosit. Atacatorii au avut succes în cele din urmă *zi* au cucerit templul; cîţiva apărători au scăpat, dar cei mai mulţi au fost trecuţi prin sabie. Hinduşii au oferit sume imense cuceritorului, cerîndu-i să cruţe *phallusul* din templu, simbolul zeului Siva, dar Mahmud a spus că „el nu este un negustor ci un zdrobitor de idoli", apoi 1-a făcut bucăţi cu măciuca. Prăzile capturate la Somnăth, în aur şi bijuterii de toate felurile, au fost enorme. După o mare suferinţă, datorate arşiţei şi setei, soldaţii au făcut calea întoarsă spre casă, traversînd din nou deşertul.

Mahmud a fost un patron al artei şi literaturii; a refăcut oraşul Gha«ni cu clădiri mari şi frumoase şi cu moschei impresionante, multe din ele construite de meseriaşii hinduşi luaţi prizonieri. Printre artiştii de seamă de la curtea sa se numără şi poetul persan Firdousi, autorul operei *Şah Name* sau *Cartea regilor,* o mare epopee naţională persană, precum şi celebrul savant Al-Biruni, care a scris o **foarte** importantă lucrare despre India. Mahmud a anexat Panjabul dar nu a făcut nici o încercare de a ocupa permanent alte părţi ale Indiei, El a murit în anul 1030.

Poterile rajputane în secolul XIÎ. în perioada următoare raidului lui Mahmud de Ghazni, în India au avut loc diferite schimbări. Tribul rajputan, rathorii, luase locul pariharilor la Kanauj, iar în anul 993 alt trib rajput, tomaraii, a instalat o nouă capitală la Delhi, în partea unde stă ridicat turnul Qutb, pe care l-au înframuseţat cu temple. Triburile Sisodiă se aşezaseră în Mewăr, unde au construit fortăreţele Chitcr.

în anul 1172, se afirmă ca mare luptător al hinduismului Prithvi-ʳăj. (Bunicul sau, Vi sala Deva Chauhan, cucerise oraşul Delhi de la tomarai şi îşi însurase fiul, Somes'vara, cu fiica şefului **tomarailor,** din care căsătorie s-a născt:t Prithvirăj). Acesta a purtat multe războaie cu vecinii, dar vestea despre invazia mahomedană condusă *e Mtdiammed Ghori, urmaşul la tron al lui Mahmud Ghazni, **i-a** convins pe toţi hinduşii să lase deoparte certurile dintre ei. şi să se unească împotriva invadatorului.

în anul 1191, Prithvirăj s-a autodeclarat conducătorul unei puternice armate, la care fiecare conducător din nordul Indiei contribuise cu contingente. El 1-a aşteptat pe invadator la Tarăin, pe legendarul cîmp Kurukshetra, scena multor bătălii din istoria Indiei. Mahomedanii au fost învinşi, iar sultanul însuşi a fost rănit la mitul. Dar în anul următor, Muhammed Ghori s-a reîntors cu dorinţa arzătoare de a răzbuna ruşinea. Din nenorocire, Jaichănd, conducător de Kanauj şi Benares, şi raja din Anhilwar se duşmăneau de moarte, ceea ce a fost fatal pentru cauza rajputanilor, în plus hinduşii acordau mare atenţie şi încredere elefanţilor de război, în timp ce infanteria lor era prost instruită. Mahomedanii au dirijat pedestraşii să alerge în jurul enormei şi greoaei oşti hinduse, trimiţînd avalanşe de săgeţi pînă cînd aceasta a intrat în dezordine şi panică. Bătălia a fost decisă apoi de cavaleria musulmană îmbrăcată în zale. Prithvirâj a fost capturat şi ucis. Ajmerul jefuit, iar locuitorii trecuţi prin sabie sau luaţi prizonieri. Deliii, Benares, Gwălior şi alte localităţi au fost cucerite, iar Bengalul devastat şi prădat de unităţi ale lui Muhammed.

Prithvirăj, sau Rai Pithora, cum era numit cîteodată, este azi eroul popular al Indiei de nord, iar moartea sa vitejească este subiectul nenumăratelor balade recitate de barzi. Cea mai frumoasă din acestea este *Chand Raisa,* compusă de prietenul lui Prithvirăj şi poet de curte, Chand Bardai. Se spune că iniţial balada însuma 125000 de versuri, la care pe parcurs s-au făcut adăugiri.

Cauzele sacceselor mahomedane. S-au emis multe păreri pentru a explica de ce mahomedanii au depăşit pe hinduşi, în ciuda valorii arătate de ultimii pe cîmpul de luptă. Armatele musulmane se ©aracterizau prin ferocitate, tărie şi rezistenţă. Fiind departe de easă, ei ştiau că DU există retragere, deci trebuiau să cucerească sas să moară. Hinduşii erau rafinaţi şi civilizaţi, ceie cîteva veacuri de prosperitate le slăbiseră pregătirea militară. Oamenii nu mai înţelegeau să părăsească îndeletnicirile lor paşnice pentru profesiunea de soldat. Mahomedanii, din contra, erau uniţi prin religie austeră şi războinică. Ea îi învăţa că toţi membrii, indiferent de rasă şi rang, sînt fraţi: oricine accepta Islamul, indiferent că era sclav sau nobil, se putea ridica la cel mai înalt grad. în schimb hindusul trebuia să răniînâ în casta în care s-a născut, indiferent de calităţile şi meritele pe care le-ar avea în viaţă. Rajpuţii, deşi viteji, erau mîndri şi intoleranţi şi mai ales în permanentă ceartă între ei. în sfîrşit, organizarea armatei indiene era stîngace, lipsită de mobilitate şi în special de metode şi dotări moderne de luptă, încît, ori de cîte ori a fost atacată de forţe de cavalerie mobile, a fost repede adusă la dezordine.

Deccanul şi Gujaratul

în vechime Deccanui era separat de nordul Indiei printr-o fîşie de jungla aproape de nepătruns. E descris mult mai tîrziu de un căpitan de vas din Alexandria ca „fiind format din. regiuni de deşert şi munţi întinşi, acoperiţi cu jungle, mişunîud de animale sălbatice: leoparzi, tigri, elefanţi, şerpi enormi, hiene şi maimuţe de toate felurile"[24]. Pelerinul chinez, Fa Hien, arată că era imposibil pentru un călător să găsească o cale prin junglă, fără un ghid care să-1 treacă dintr-o parte în alta. în *Rămăyana* se arată că Deccanul era locuit de *Dasyui* şi *Râkshasai* sau de demoni. Aceştia erau, fără îndoială., locuitorii băştinaşi, împinşi de năvălitorii indo-arieni, care şî-au găsit refugiu în aceste fortăreşte sălbatice, naturale.

Conducătorii Ândlira. Primii conducători ai Deccantilui, despre care se ştie ceva, au fost Andhra (sec. III î.e.n. —sec. III e.n.) domnind peste o rasă dravidiană, ai cărei descendenţi sînt telugii de astăzi care locuia între estuarele rîurilor Godăvarî şi Krishnă. Pe vremea lui Chandragupta Maurya, se spune că regii Andhra erau puternici, cu armată numeroasă compusă din 100 000 trupe de infanterie, 2000 cavalerie şi 1000 de elefanţi. Popoarele Andhra împreună cu Bhoja, Pitenika, Rastika, Pulinda şi altele sînt enumerate ca supuse „legii Pietăţii" a lui As'oka. Se poate trage concluzia că regii din dinastia Andhra au fost pentru un timp vasali ai împăratului As'oka şi că şi-au recăpătat independenţa după moartea acestuia.

S-a arătat mai înainte că în anul 28 î.e.n. un rege Andhra a ucis pe ultimul din conducătorii dinastiei Kănva din Magadha, după care monarhii Andhra, care se pretindeau a fi descendenţi ai familiei Sătavăhana (ăătakarni), şi-au extins rapid domeniile pîna la oraşul sacru Năsik, la izvoarele rîului Godăvarî. în următoarele secole, dinastia şi-a consolidat puterea, astfel că la sfîrşitul secolului II e.n. ultirnul rege din familia Sătavăhana, Gautamîputra âri YajfTa âătakarni, a învins pe sciţii (sakai) din Gujarăt şi i-a împrăştiat în întreaga ţară udată de Godăvarî, peste Berar, Mălwa, Kăţhiăwăr şi Konkan. Cîţîva aui mai tîrziu, fitil său, âri Puîumayi, a purtat război cu Rudradăman, puternicul satrap din Ujjain, cu a cărui fiică s-a şi căsătorit. Dinastia Andhra a avut o perioadă lungă de domnie, pînâ în anul 225 e.n. cînd imperiul Sătavăhana a început să se dezmembreze.

în timpul dinastiei Andhra, componenţa populaţiei din Deccan era eterogenă, întrucît pe lingă diferitele triburi indigene cu familiile *iot* conducătoare, existau triburi de sciţi (sakai), greci (Ya vânai) şi [a]lţi străini. Viaţa economică era prosperă datorită în principal comerţului care înflorise de-a lungul coastelor vestice ale ţinutului,

unde luase fiinţă şi se dezvoltase un mare număr de porturi ca : Broach, Kalyăn, Thana şi altele, ce făceau negoţ cu Golful Persic şi coasta Arabiei, Negustorii greci din Alexandria aduceau vinuri, obiecte din =ticlă (pahare, oglinzi etc.) şi monedă, luînd în schimb pietre de onix. museline fine, parfumuri şi unguente solicitate de femeile din Imperiul roman. Drumuri bune treceau peste munţii Ghaţi şi se îndreptau spre centrele comerciale din Tagara şi Paithan, unde luaseră fiinţă şi depozitele pentru comerţul cu nordul Indiei şi cu Golful Bengal. Oraşul Paithan este descris ca „giuvaerul şi gloria Mahărăshtrei", cu palate bogate, temple răcoroase, drumuri largi, ziduri puternice şi şanţuri de fortificaţie şi cu locuri deschise pentru pieţe. Conducătorii Andhra au bătut monedă proprie din aur, argint şi cupru, iar cîteva din acestea poartă emblema unui vapor. Inscripţiile atestă existenţa - multor negustori şi uniuni comerciale, ca şi a unor căpetenii de caravane — *sărtkavăka* — şi a multor categorii de meşteşugari. Existau şi îndeletniciri ca: aurari — *s'rem* —, farmacişti, funcţionari, fizicieni şi altele. Ca şi meşteşugarii, aceştia erau organizaţi în comunităţi, acţionînd şi ca bancheri, care luau parte substanţială la investiţiile cu caracter social şi a aşezămintelor publice. Comunităţile stabileau orele de muncă şi plata muncii, de asemenea vegheau la educarea copiilor şi membrilor breslei. Afacerile breslei erau conduse de un consiliu, prezidat de un şef — *seth* — ales. Membrii găsiţi vinovaţi de corupţie erau amendaţi, iar banii încasaţi se foloseau în scopuri caritabile sau la noi investiţii.

în vederea guvernării, ţara era împărţită în *răshţre,* sau districte vasale şefilor de triburi — *mahăbhoji* — care erau supuşi conducătorului din Konkanul de nord. Urmau în ierarhie funcţionarii — *amâtya, mahămatri* şi *bhândăgăriki* sau ofiţerii trezorieri. Reţeaua legiuitorilor era împărţită în *case,* fiecare cu căpetenia sa. Capitala era la Năsik, un loc considerat sacru, pentru că acolo izvora rîul Godăvarî. Năsik era un centru renumit de pelerinaj, cu multe temple şi numeroşi "preoţi brahmani.

Mulţi oameni din Deccan fuseseră convertiţi la budism de către misionarii iui Asoka, iar conducătorii Andhra, deşi hinduşi ortodocşi, erau patroni liberali ai budismului, ceea ce a înlăturat antagonismul între cele două religii. Comunităţile călugărilor budişti au construit grote în diferite părţi ale munţilor Ghaţi, care serveau ca mînăstiri — *viharâ* — şi locaş de închinăciune. în centrul acestora se deschidea un hol spaţios — *chaitia* (capela) — cu două şiruri de stîlpi pe cele doua părţi. în jurul holului central erau chiliile sau camerele de zi ale călugărilor, iar în hol se ridica un mausoleu — *stupă* —, adesea *ă"* forma unui ceaun uriaş cu gura în jos, sub care se înmormîntau relicvele sacre. Exemplare interesante foarte îngrijit construite şi finisate mai sînt păstrate încă deşi nu mai sînt folosite. Ele se pot vedea la Kărli lîngă Poona, Năsik, Kanheri şi în alte locuri; erau înzestrate

si întreţinute din belşug de către regii şi nobilii de atunci, ca şi de breslele de meseriaşi şi de comunităţii negustoreşti, care mai în toate cazurile contribuiau şi la opera de construire.

Regii Andhra sprijineau literatura şi arta şi utilizau limba *Mahârăshtri prăkrit,* care-şi avea originea în Berar (pare să fi fost cel mai pur, din cele cinci dialecte p[r]akrite). *Sattasai,* o antologie a poeziilor lirice în dialectul prăkrit, scrisă de poetul Hala, pare a fi fost compusă în Deccan pe timpurile dinastiei Andhra.

Dinastia Andhra a continuat să menţină conducerea îu ţinutul de la gura rîului Krishnâ pînă către sfîrşitul secolului VI e.n., cînd popoarele supuse acestei dinastii au fost absorbite de cuceritorii lor, triburile Chalukya. După dezmembrarea imperiului Sătavăhana, Deccanul apare locuit de mai multe rase şi popoare printre care deosebim triburile Ăbhîra şi Traikutaka în Deccanul de vest; Văkăţaka în Berar ; Kalachura în centru şi est; Kadamba şi Ganga în districtele Kanara. Regii Văkăţaka din Berar prezintă un interes aparte, dat fiind că erau în relaţii de căsătorie cu împăraţii Gupta din nord şi datorită poziţiei lor centrale, ceea ce a înlesnit ca arta şi cultura marelui imperiu din nord să treacă în Deccan şi apoi mai departe în sud, în regatul pallava.

Regatul Chalukya din Bădîîmî a figurat ca unul din cele mai puternice din Deccan. Neamul Chalukya se pretindea a fi rajpntan, dar se pare că strămoşii lor la origine erau triburi gurjare, venite din Iran. Adevăratul întemeietor al dinastiei din Vătapi (actualul Bădăinî) a fost Pulakes'in I, descendent dintr-un conducător militar al regilor Kadamba de Banavăsi (districtul Kanara de nord). Acesta folosind o ocazie prielnică s-a răsculat formînd un stat nou în Karrmta, cu capitala la Vâtapi în sec. VI e.n. Fiul său, Kirtivarman, a extins regatul întemeiat de Pulakes'in I cucerind statele învecinate, Konkan, Vaijayantî (Mahărăshtră de nord) şi Mălvva.

Cel mai puternic rege, Pulakes'in II (608—642) a stăpînit întregul regat Andhra. Contemporan cu împăratul Harsha din Kanauj, a fost singurul care i-a stăvilit înaintarea spre sud, învingîndu-1 şi stabilind rîul Narbada graniţă între cele două regate.

Hiuen-Tsang, călătorul chinez, a făcut o vizită în Deccan în anul 641. în acel timp curtea lui Pulakes'in II era la Năsik, iar călătorul a avut mari dificultăţi pentru găsirea drumului prin junglele dese şi împînzite de tîlhari. Ţara era atunci cunoscută cu numele de Mahărăshtră. Hiuen-Tsang a fost impresionat profund de bunăvoinţa lui Pulakes'in şi de loialitatea vasalilor săi. El da o interesantă relatare asupra oamenilor. „Manierele lor sînt simple şi oneste ; sînt înalţi, trupeşi şi cu înfăţişare semeaţă. Oricine îe făcea un serviciu putea conta pe gratitudinea lor, dar cine-i ofensa nu scăpa de răzbunarea lor. Dacă cineva i-ar fi insultat şi-ar fi riscat vieţile pentru a şterge afrontul. Dacă cineva apela la ei fiind în neroie, ei ar fi uitat de

grijile ier proprii cu scopul de a sări în ajutorul lui. Cînd au de răzbu nat o injurie niciodată nu omit să dea avertisment dușmanului său după care își punea zalele și înșfăca lancea în mîna. în bătălie e. urmăreau fugarii, dar nu-i omorau pe acei ce se predau singuri. Cinci un general a pierdut o bătălie, în loc să-1 pedepsească corporal, îi puneau să se îmbrace în haine femeiești, și prin asta îl forțau să-ș •acrifice viața".

Faima lui Pulakesin II era așa de mare îneît a ajuns la urechile lui Khusru II, regele Persiei, cu care avea relații comerciale ca ș. schimb de ambasadori, scrisori și cadouri.

Hiuen-Tsang, foarte impresionat de armata lui Pulakesin, nt relatează: „războinicii care conduceau carele mergeau în bătălie drogați, iar elefanții erau de asemenea îmbătați înaintea unui angajament, încrezător în puterea războinicilor și elefanților săi, regek trata țările învecinate cu dispreț."

în anul 642, vechiul său dușman, regele palia va, Narasimhavai man, a invadat țara fără veste, în timp ce grosul forțelor Chalukys era în nord. Narasimhavarman, învingător, a distrus Vătapi piiniru. locuitorii sub sabie, contrar legilor lui Mânu care porunceau „să cruți zeii, brahmanii și populația civilă". Pulakesin pare să fi căzui în bătălie, iar imperiul chalukya a început să se destrame. Aproapt doisprezece ani a continuat anarhia în Deccan și abia în anul 6?<- e.n., regele chalukyilor, Vikramăditya, stăvilind parțial anarhia, a ocupat Kănclu, capitala palia va. Lupta a continuat cu șanse diferit». pînă în anul 767 cînd puterea Chalukya este înfrîntă de rashtrakuți.

Beelimil budismului. în imperiul Chalukya, budismul a fost înlocuit cu brahrnanismul și jainisnml. Jainiștii erau numeroși îndeo sebi în districtele Karnăța din sudul Deccanului. Dinastia Ganga, care a domnit în Mysore din sec. II pînă în sec. XI, a patronat pe jainiști și a ridicat cîteva statui de dimensiuni colosale, cioplite dintr-un singur bloc de granit. Cea mai impresionantă este statuia lui Gomata, un sfînt jainist, de circa 18 m înălțime, existentă pe o colină numită Sravana Belgola. Formele brahmane de venerare ai fost revizuite și au fost ridicate temple mărețe pentru Siva și Vișin;, prin săparea de „temple grote" în coastele de deal, după modeliu budist. Astfel la Bădămî, Ellora și Elephanta s-au executat exemplare unice ; uimitoare fiind imaginea cu trei capete a lui' Siva, Vișnu și Brahma — *Trimurti* — de la Elephanta. Capodopere însă trebuk socotite grotele de la Ajantă (59 km de Bombay și 108 km de Aurangabad), care ar fi fost construite între anii 550 și 642 e.n., considerate ultimele și cele mai splendide monumente de artă budistă din India. Cele treizeci de capele și mînăstiri budiste BInt tăiate în coasta abruptă a unei stînci în formă de seceră. Majoritatea sălilor sînt astfel construite îneît fluxul de lumină naturală se revarsă în ele cea mai mare parte a zilei. Atît fațada cît și interiorul

acestor camere reproduc fidel desenele structurale cunoscute la constructorii zilelor noastre. Pe pereţii dinăuntru sînt fresce, unele încă strălucind în culorile lor originale, şi ale căror teme derivă din povestirile legate de Buddha. Interioarele elegante, cu grinzi finisate şi holuri spaţioase la fel ca ale palatelor, au picturi murale cu scene reprezentînd prinţi şi prinţese, împodobite cu bijuterii, cu alai de însoţitori, muzicanţi, emisari străini acoperiţi cu cape de blană, veniţi cu misiuni necunoscute nouă; se văd cai de război cu harnaşamente colorate, maimuţe alergînd, păuni ţanţoşi, elefanţi şi o oaste de alte făpturi, care dominau lumea de artişti necunoscuţi.

• **Apariţia** parşilor. Un eveniment demn de luat în considerare este sosirea în anul 735 e.n. a zoroastrienilor, adoratori ai focului, strămoşii parşilor. Aceştia, izgoniţi din Khorăsăn de către mahomedani, s-au aşezat în Sanjan (Gujarăt) unde au fost bine primiţi cu condiţia adoptării cîtorva obiceiuri hinduse ; de exemplu, să nu mănînce carne de vacă. Cam în acelaşi timp, poate mai înainte, un grup mic de creştini din Syria s-a aşezat pe coastele Malabar.

Râshtrakuţii, case au distrus chalukyi (757 e.n.), erau o etnie indigenă, descendenţi ai nobililor feudali, guvernatori ai unei porţiuni din Deccan, în timpul dinastiei Andhra. La fel ca predecesorii lor, petreceau timpul mai mult în războaie cu vecinii. Unul din primii regi rashtrakuţi, Krishna I, s-a ocupat de construirea templului Kailăsa din Ellora. Acesta a fost realizat prin tăierea şi îndepărtarea unei coaste de deal de unde a fost dezvelită o stîncă imensă de piatră care, scobită şi ornată cu sculpturi, a dat Indiei şi lumii o minune arhitecturală. Templul Kailăsa este cel mai de seamă dintre templele din Ellora, avînd sculpturi de dimensiuni mari, el însuşi fiind de două ori mai mare în suprafaţă decît Partenonul şi odată şi jumătate mai înalt.

Tempieie-grote din Ellora, situate la 29 kilometri de Aurangabad **sînt** (de asemenea) în formă de lună nouă; spre deosebire însă de Ajantă, aceste temple şi mînăstiri, relativ mai tîrzii, nu sînt în exclusivitate budiste. Se găsesc aici şi temple hinduse şi jainiste, sculptate între secolele IV şi IX e.n. Altarele budiste sînt simple şi austere, în comparaţie cu cele hinduse şi mai ales cu cele sculptate între secolele VII şi IX, cînd budismul era în declin.

Cel rnai cunoscut dintre regii rashtrakuţi a fost Amoghavarsha I (815—877 e.n.) sau Vallabha Rai, care a adus imperiul la cea mai mare putere, întinzîndu-i hotarele de la mare la mare şi incluzînd o bună parte a regiunii Bombay. Imperiul era bogat şi prosper, fiind vizitat de călători arabi şi negustori, în special pe coastele de vest Şi care desfăşurau un comerţ înfloritor cu golful Persic şi Sindul.

Restaurarea Chalukylor. în anul 973, o ramură restaurată a cha-*ukylor, avînd capitala la Kalyăni în domeniul nizamului, a distrus Pe rashtrakuţi şi şi-a asigurat o lungă guvernare a Deccanului, pînâ

în jurul anului 1200. Regele Vikramăditya este cel mai cunoscut prin războaiele duse împotriva rivalilor săi Chola şi Pallava.

Această perioadă se caracterizează şi prin apariţia şi extinderea (aprox. anul 1167) unei secte hinduse reformiste *Vira—Siva* sau *Lingayat,* fondată de Basava, ministrul brahman al unui rajah uzurpato: numit Bijjala, ca rezultat al unei revolte duble împotriva tiranie; raselor preoţeşti brahmane şi a credinţelor eretice a jainiştilor. Potrivit unor relatări, Bijjala, care era jainist, persecuta pe lingayaţj pentru care a fost asasinat. I,ingayaţii, foarte numeroşi în ţinutu] Kanara, venerau pe Siva sub formă de *phallus* şi respingeau brahmanismul şi autoritatea vedelor.

Hoysalii, erau o familie din Mysore, a căror capitală era Dorasamudra, actualul Halebîd. Bittiga, primul conducător din această familie, bun organizator şi înfocat adept al religiei jainiste, a rezidit multe din templele acestora, distruse cu timpul. în schimb, urmaşul său Vishnuvardhana a fost convertit la venerarea lui Vişuu, de către celebrul filozof Râmănuja şi a zidit cîteva temple mărețe la Halebid şi Belur, cu un nou stil de arhitectură.

Yadavaii din Devagiri (Daulatăbăd în domeniile nizamului) ai:. fost marii rivali ai hoysalilor. Ambele dinastii au fost distruse de mahomedanii invadatori, cînd în 1294 Ala-ud-din, nepotul sultanului din Delhi, a trecut Narbada şi a forţat pe conducătorul yadavailor pe nume Rămachandra Deva, să-şi răscumpere viaţa pentru şase sute de *maundzi* de perle şi pietre preţioase. Ginerele său Harapăk Deva, care s-a răsculat în anul 1318, a fost jupuit de viu. în anul 1310 o altă forţă mahomedană, sub generalul Malik Kafur a jefuit capitala hoysalilor, după care a depăşit coasta Coromandel şi a prădat Madură, supunînd locuitorii la cruzimi oribile. în anul 1327 este distrus oraşul Halebîd de către Muhammed-bin-Tughlak.

în timpul domniei lui Rămachandra a trăit eminentul juris: sanscrit, Hemădri, care a scris multe opere tratînd despre ritualul hindus şi despre ceremonii. Se spune că el ar fi zidit multe tempk şi ar fi introdus scrierea cursivă *mo di* în Mahărăshtră. în timpii; aceluiaşi Rămachandra s-a compus, la Alandi în Deccan, primul poem Marathi *Glia de Jnâneswar.* Alt poet Marathi a fost Nămdeva. un adept al zeului Vithoba al templului din Paudharpur; se menţionează că "datorită acestor poeţi oraşele Alandi şi Pandharpur deveniseră oraşe de pelerinaj în Deccan.

Gujarătiil este ţinutul mănos dintre mare, munţii Ghaţii de vest şi rîul Tăptî la nord ; în Gujarât e inclusă adesea şi peninsula Kăţhiăwăr. Ca provincie, făcea parte din imperiul Maurya, iar cînd acesta s-a dezmembrat a fost invadat de yavanaii (greci) din Panjab şi de triburile pahlava şi saka (sciţi) din Seistăn. Sub conducerea prinţilor sciţi (marii satrapi), a fost anexat de imperiul Gupta, iar la dezmembrarea acestuia a suferit devastarea hoardelor invadatoare ale hunilor

şi apoi a gujaraţilor, care au dat regiunii numele de azi. După dinastia]Maitraka de Valabhî, sub care **obţinuse** măreţie şi prosperitate, fiind vasal lui Harsha, a urmat dinastia Chalukya sau Salankia, înrudită, fără îndoială, cu conducătorii cu acelaşi nume din **Deccan.** Capitala era la Anhilwar, actualul Patan. în timpul dinastiei Cbalukya (anul 1024), Mahmud de Ghazni a invadat ţara Gujarătului şi, după cum **s-a** arătat, a jefuit templul **Somnath.** Siddharăja, regele cel mai important din dinastie, venit la tron în anul 1094, era un mare admirator al jainiştilor şi patronul savantului jainist Hemachandra care a trăit la curtea sa. Regele Kumărapăla, succesorul său, a favorizat de asemenea, pe jainişti. în această perioadă atît regii cît şi bogătaşii şi negustorii jainişti au zidit temple frumoase şi ornate foarte bogat. Cîteva din acestea încoronează dealurile sacre Girnăr şi Satrunjaya din Kăţhiăwăr şi altele ce pot fi văzute în diferite părţi ale Gujarâtului; cele mai minunate fiind templele Dilăvară pe muntele Ăbu, zidite din marmură albă sculptată într-o manieră deosebită.

în anul 1197, oraşul Anhilwar a fost cucerit de musulmani si Gujarătul a devenit o provincie a sultanatului din Deliii.

CAPITOLUL XI

India de sud

Ţara Tamil, sau Dravidia, se află la sud de rîul Krishnâ şi ,-e deosebeşte de restul Indiei, de care o separă dealurile şi pădurile **din** Deccan, prin limba, cultura şi literatura proprie dravidiană, mult diferită de cea din nord. Isteria timpurie a poporului tamililor e puţin cunoscută. La o dată imprecisă dar destul de veche, au apărut grupuri de misionari indc-arieni şi chiar de colonişti, care au căutat să introducă obiceiuri hinduse în ceremonialul religios. Un astfel de grup, condus de Rishi Agastya, a înaintat spre sud, mergînd pe coasta de est a peninsulei pînă în Ţara Tamil şi a locuit pe dealurile Podiyil. După povestirile mitologice, Agastya a învăţat limba tamil de la însuşi Siva şi a fost primul autor de gramatică şi vocabular tamil. El a introdus în sud sistemul de organizare politică şi socială ariană. Poporul şi-a însuşit din obiceiurile şi doctrinele hinduse, dar cu mari modificări în sistemul castei, legilor căsătoriei, moştenirii etc. îticît Şi azi există aceste diferenţe.

Ţara Tamil era deosebit de bogată, posedînd mărfuri foarte căutate în comerţ : mirodenii, piper, produse din bumbac, pietre preţi-oase, perle si aur. în jurul anului 800 î.e.n., regele iudeu vSolomou

a trimis corăbii în sudul Indiei să aducă fildeş, aur, maimuţe şi păun; pentru decorarea palatelor sale[25].

Prosperitatea ţării se datora în mare parte comerţului, în specia; cu Imperiul Roman din vest. Marele centru comercial al acestui imperiu, cu care se întreţineau schimburi intense, era Alexandria, de unde negustorii mergeau la Aden apoi pe coasta Malabar şi în Ceylon Ceî mai important port de pe coasta Malabar era Cranganore, de unde romanii cumpărau piper, mirodenii, îmbrăcăminte de bumbac şi diferite feluri de pietre preţioase (berile, diamante, perle) pe care le plăteau în monedă de aur. Au fost găsite multe monezi romane, ceea ce face pe unii cercetători să sugereze existenţa de colonii romane la Madură şi chiar în alte locuri. Un poet tamil scrie despre „frumoa-■< ... corăbii încăpătoare ale grecilor, aducînd aur, care veneau la Periyar plescăind apa şi se întorceau încărcate cu piper". în anu! 20 î.e.n., un rege pändya a trimis ambasadă împăratului August, asigurînd trecerea liberă tuturor cetăţenilor romani prin domeniile sale. Regii tamili înşişi deţineau nave mari, care navigaţi de-a curmezişul Golfului Bengal şi făceau comerţ cu Ceylonul, Birmania, Java. Sumatra şi estul îndepărtat.

Din cele mai vechi timpuri, Ţara Tamil a fost împărţită în trei regate: Kerala sau Chera, pe coasta Malabar la vest, Pändya în sud, Cnoîa sau coasta Coromandel în est (numele vine de la Cfiola Mandalam). în inscripţiile lui As'oka aceste regate apar ca fiind independente. în afară de ceîe trei regate menţionate existau un număr de tribun băştinaşe independente, locuind în regiunea deluroasă din centru, ai căror conducători erau în conflicte permanente cu vecinii lor dravidicnii.

Primul lor rege cunoscut este un conducător chola, numit Kărikăl, care se presupune a fi trăit în jurul anului 100 e.n. El a invadat Cey-Joritil de unde a adus mii de captivi cu care a lucrat la marele dig de pe rîul Kăverî. Nu există documente, dar se pare că între diferitele tri-şori tamil, ca şi între acestea şi insula Ceylon au existat hărţuieli şi războaie în permanenţă.

Dinastia Palia va. Puterea Palia va a apărut în sudul Indiei îa ■eeolul al IV[lea] e.n. în urma pătrunderii continue a influenţelor culturale din nord. Capitala lor.Kănchî a devenit un loc de învăţămînt a] sanscritei, brahmanismului, budismului şi jainismului, iar influenţele lor s-au răspîndit peste tot. Istoria dinastiei Pallava a fost glorioasă, însă originea ei nu este încă elucidată. La început similitudinea fonetică dintre Pallava şi Pahlava a cbndus la presupunerea că erau părţi de origine din nord-vestul Indiei, dar părerea a fost abandonată in favoarea ideii unei origini indigene, în special a unei dinastii din nordul Indiei care a venit înspre sud, unde s-a adaptat tradiţiilor locale. Denumirea poate fi explicată ca o interpretate (sanscrit-prakrita; a numelui unui ţinut din jurul Madrasului, „Tondai Mandalam".

Mai sînt şi alte presupuneri, care o consideră ca ramură a dinastiei Vakâţaka din Deccau, dar documente care să ateste acest fapt nu sînt. important e că dinastia Pallava a fost o putere conducătoare care s-a menţinut în sud din jurul anului 600 e.n. pînă prin anul 750.

în anul 640, pelerinul chinez Hiuen-Tsang a vizitat Kăfîchî, capitala regatului Pallava *'■ din relatările lui se desprinde ideea că limba era complet diferită de cea din nord, locuitorii erau viteji şi demni de încredere, spirituali în public şi doritori de învăţătură. SoluJ era fertil şi bine cultivat, spre deosebire de ţara Chola care era un ţinut sălbatic şi acoperit cu jungle bîntuite de briganzi.

Primul rege cunoscut a fost Mahărăja Bappa Swami (pare a fi trn titlu şi mai puţin numele lui), care avea regatul în jurul regiunii KăncM. la sud de rîul Krishnă. Urmaşul lui Bappa Swami, Si Askandavarman, este menţionat în documentele prakrite ale familiei ca „adevăratul rege al marilor regi" şt oficia ceremoniile *Asvamedha, Vâjapeya* şi *Agnistoma.* Un urmaş mai important al său, Vishnugopa, în luptele cu împăratul Samudragupta a fost luat prizonier apoi eliberat şi repus îu drepturi. Teritoriile de sub conducerea monarhilor Pallava nu se limitau numai la regiunea Kăfichî, ci se extindeau asupra unei părţi din districtele Telugu şi Kanara, de asemenea îşi impusese suveranitatea asupra triburilor Ganga din est şi sud de Mysore precum şi asupra primelor triburi Kadamba.

Istoria familiei devine ceva mai precisă în timpurile regelui Sirii havishnu, la sfîrşitul secolului al VI-lea, căruia îi e atribuită cucerirea ţării Chola, după ce a învins pe toţi vecinii din sud, (Păndya şi Chera) inclusiv pe ceylonezi a căror ţară de asemenea a anexat-o.

Războaiele cu triburile Chalukya. Succesorul lui Sirhhavishnu, Mahendravarman I, este cunoscut în primul rînd prin activitatea religioasă şi literară ce s-a desfăşurat în timpul domniei lui. La început jainist, el s-a convertit la şivaism ceea ce a condus la executarea de temple-grote excavate la Chiugleput şi la nord şi sud de Arcot. Mahendravarman I este cunoscut şi datorită faptului că în tini pui lui au început conflictele regatului Pallava cu regatele Chalukya şi Păndya, conflicte care au durat apoi 150 de ani. Războaiele dintre ti erau urmate de jaf şi distrugerea capitalelor, de omorîrca populaţiei, a femeilor, copiilor şi chiar a brahmanilor.

In anul 610, regele Pulakesin II a cucerit provincia Vengi, între nurile Krishnă şi Godăvarî, iar în anul 642 regele pallava, Naraşimhavarman (625—645 e.n.) a răzbunat înfrîugerea prin uciderea lui Pulakesin II şi dărîmarea capitalei acestuia, Vata pi (Bădâmî), pînă M temelii. Lui Narasimhavarman îi sînt atribuite expediţii pe uscat Ş[1] pe mare împotriva Ceylonului.

al Luptele s-au reînnoit sub regii Vikramăditya I, fiul lui Pulakes'in pea ^ Vikramăditya al II-lea, strănepotul acestuia, care urmâ-

reau distrugerea familiei Narasimhavarmanilor. Victoria însă era cînd de o parte cînd de alta, pînă în secolul al VTII-lea; atunci apare din sud un nou duşman, triburile **Păndya. Aceştia,** sub conducerea Iu; Aditya Chola au atacat puternic regatul Kăîichl, slăbit de **războaie şi** l-au cucerit şi anexat la sfîrşitul secolului al JX-lea. Ei au făurit primul mare imperiu în sud. Regii Pallava, la început patroni ai sectelor budiste şi jainiste **aunost** convertiţi mai tîrziu la venerarea zeului Siva (şivaism) şi Visau (vişnavism). Oraşul capitală **KăncM** a devenit unul din locurile sacre ale Indiei, un notabil centru de mvăţămînt, puternic fortificat cu şanţuri şi ziduri triple, fruruo> aranjat în interior cu multe temple deosebit de bogate. Opera d-_ artă caracteristic Pallava se află la Mămallapuram, aproape de Madras, unde există încă cele *şapte pagode* construite de regele Narasimhavar-**man.** I,a fel ca celebrul templu *Kailăsa* de **la/EUora,** fiecare din acestea sînt cioplite dintr-un singur bloc de stîncă. Pe stînci sînt şi diferite sculpturi, cea mai reprezentativă fiind *Coborîrea Gangelor.*

Dinastia Chola. După căderea dinastiei Pallava, sudul Indiei a trecut sub conducerea dinastiei Chola, primul reprezentant fiind Ăditya. Cel mai important însă din dinastie a fost Rajendra cel Mare, devenit rege în anul 985 e.n. El a supus întreaga regiune a Madrasu-**lui,** mai puţin Madură- şi valea Tinne ; de asemenea, avîud o flotă **puternică** a anexat insulele Laccadive şi Maldive.

în anul 1005 a cedat domnia fiului său, Rajendra Choladeva cart a continuat cuceririle. El a învins pe Mahîpăla, conducătorul Biliarului şi Bengalului, de asemenea a trimis flota la Martabani în Birmania şi în peninsula Malaya, traversînd Golful Bengal. în cinstea reuşitei expediţiei de pe Valea Gangelui, Rajendra a construit o nouă capitală denumită Gangaikonda Cholapuram. Dinastia Chola a continuat războaiele cu vecinii,, mai ales cu regii Chalukya din Deccan, care însă, în anul 1052, i-a învins în bătălia de la Koppam pe rîui Krishnă.

Administraţia. Regii Chola au fost conducători înţelepţi care au dat poporului posibilitatea de participare la guvernare. Puterea regală era limitată şi completată de ,,cele cinci mari adunări", în speţă, a poporului, preoţilor, astrologilor, fizicienilor, şi a miniştrilor. Autoguvernarea locală stătea la baza modului de administrare, unitatea fiind grupul de sate, *kurram,* ce se conducea prin consiliul său de conducere, *inahăsabhă,* ales pentru un an prin tragere la sorţi. Consiliul de conducere avea în grijă visteria, se ocupa de justiţie, de irigaţii, de drumuri şi de cîmpurile satelor sectorului său. Importanţa şi puterea dată consiliilor satelor asigurau guvernul central de sprijinul poporului şi întăreau simţul de răspundere printre ţărani. Grupurile de sate formau la **rîndul** lor districte, *nădu,* care la un loc formau diviziuni mai mari. *koţţam,* conduse de ofiţeri regali, *adhikări.* Regatul întreg era împărţit în şase j^rovincii.

Veniturile proveneau din impozite anuale — o şesime asupra producţiei cîmpului — şi din taxe asupra importului, comerţului, meseriilor, minelor etc. Plata se făcea în aur sau în natură.

Regii Chola au fost recunoscuţi ca mari constructori; ei au înălţat diguri de-a curmezişul rîurilor, în scopuri de irigare, au construit jnari lacuri artificiale, unul din ele cu o lungime de 26 kilometri. Au ridicat temple de forma unor cavităţi pătrate, cu un bazin în mijloc, cel mai reprezentativ fiind cel din Tanjore. Caracteristica templelor tamil este un turn înalt, *gofiuram,* deasupra porţii de intrare, caic putea fi văzut de la mari depărtări. Unicul bloc de piatră formînd turnul templului din Tanjore are la bază 2,37 *m-* şi 80 tone greutate. Punerea lui în poziţie a necesitat confecţionarea unei rampe de 6,5 km lungime.

Dinastia Părtdya. Familia Păndya, în situaţie subordonată pe timpul dinastiilor Pallava şi Chola, s-a afirmat în secolul al XIII[lea] impunîndu-şi puterea deplină în sud. Sundara Păndya, cel mai mare rege din această dinastie, a învins pe hoysali, devenind astfel stăpîn peste întreaga peninsulă şi stabilindu-şi capitala la Madură. Din relatările cunoscutului călător veneţian, Marco Polo, care a vizitat portul Kayal la gura rîului Tămraparni (în anul 1288 şi 1293) rezultă că regele Păndya conducea ţara cu dreptate, încuraja comerţul şi negustorii străini, de asemenea avea magazii bogate cu perle şi pietre preţioase. De la el aflăm că pe coasta de est domnea o regină văduvă care „administra statul la fel de bine ca şi soţul său, ba chiar mai bine, fiind o înfocată adeptă a dreptăţii, echităţii şi păcii, ceea ce o făcea mai iubită de supuşii săi decît dacă ar fi fost doamna stăpînului lor de mai înainte". Aceasta era regina Rudrammă *$?iS7*— 1295) din dinastia Ganapati din Warangal.

în jurul anului 300 î.e.n. o parte din emigranţii jainişti din nordul Indiei sub conducătorul Bhadrabăhu au trecut în Mysore (la Sravaua Belgola) unde au făcut un aşezămînt jainist; de fapt jainismui era destul de răspîndit în sud.

în anul 259 î.e.n., împăratul As'oka a trimis dincolo de limitele de sud ale imperiului (probabil rîul Pennar), misionari budişti în cele trei regate. Aceştia au ajuns pîuă la rîul Tămraparni, dar nu au [a]vut succes în răspîndirea doctrinei budiste şi atunci au trecut în Ceylon unde budismul a prins uşor şi a devenit religie de bază.

La începutul erei creştine au luat fiinţă un număr de academii *sangam* — de limbă şi literatură tamil, din care cea mai importantă era la Madură, capitala regatului Păndya. Din literatura veche tamil [s"a]u păstrat foarte multe opere literare, majoritatea cu caracter religios, printre care opera — *Kural* ■—, atribuită unui ţesător sărac numit Tiruvalluvar (aprox. anul 200 e.n.), este cea mai cunoscută. A fost aenutnită *BibUa sudului* şi a devenit cea mai venerată şi populară

ca **rte** morală, religioasă, din sud de Godăvarî. Conţine peste **1300 de** poeme, iar învăţătura lor susţine casta, credinţa şi rasa.

Poeziile tamil sînt în majoritate scrise de conducătorii diferitelor secte ; astfel Mauikka Vasahar (sec. X e.n.) a scris ***Tiruvachakam,* sau** imnuri în onoarea lui Siva şi care sînt folosite la închinările zilnice în templele lui Siva. Poeţii **Âlvări — în** număr de doisprezece —au scris **imnuri** dedicate **lui Vişnu,** prin care se oferă **mântuirea** tuturor oamenilor, indiferent de castă. Cel mai renumit **dintre** Alvări a fost Tiru **Maugai**; iar unul din ei a fost femeie, numită **Andal.** Devotamentul personal către Dumnezeu, *Bhakti,* era doctrina conducătoare a poeţilor **tamil.** Patronajul acestora de către curţile regale i-a stimulat şi îu traducerea de opere din sanscrită în limba tamil, printre care *Mahăbhâi'ata ;* de asemenea, pe lîngă poezie a fost stimulată muzica, pictura şi sculptura, precum şi teatrul tamil, în care erau repre'zentate drame atît de tip dravidian **cît** şi arian.

Religia şi cultura. Ultimii regi Pallava precum şi regii Chola şi **Păndya** au fost hinduşi, adepţi, mai ales, ai zeului Siva. Sectele budistă şi jainistă au început să decadă, iar templele lor au fost transformate în **temple** hinduse. Persecutarea în special a jainiştilor de către regii Chola şi Păndya **a** dus chiar la uciderea unora din ei şi în final la distrugerea celor două secte. Exterminarea acestor două secte, considerate eretice s-ar datora şi apariţiei a doi reformatori religioşi, Saukarăchărya şi Rămănuja, a căror precepte moral-religioase s-au răspîndit foarte repede.

Sankarăchărya (născut probabil în Malabar în anul 78S) era profesor al şivaiştilor (doctrina **âiva).** înzestrat cu calităţi de oratorie şi bun organizator, călătorea prin ţară şi întemeia mînăstiii, *malhe.* Punctul central al' doctrinei sale era că brahmanul este singura realitate absolută; din el face parte sufletul omului; restul (obiecte, avere etc.) fiind iluzii, *maya.* UI este fondatorul şcolii *Vedânta* de filozofie şi a scris comentarii profunde asupra **scripturilor** hinduse.

Rămăniija, profesorul vişnuist (aprox. anul 1100 e.n.), a fost principalul adversar al doctrinei lui âaăkarăchărya. Ei a făcut şcoala la Kăîichî, după care a devenit profesor la ârirangam aproape de Trichmopoly şi în această calitate şi-a expus doctrina : zeitatea supremă **este Vişnu,** care în marea sa iubire pentru umanitate se încarnează din cînd în cînd şi vine pe pămînt între oameni pentru a-i învăţa să se ferească de rău. El a convertit pe regele hoysalilor, Vishuuvardhana, de la jainism la hinduism. învăţătura lui Rămănuja includea regali foarte rigide pentru mîncare, baie şi trai în general, ceea ce au făcut-o puţin populară în partea de nord unde oamenii erau mai îngăduitori cu aceste lucruri.

IMPERIUL GUPTA

NOTE BIBLIOGRAFICE

[1] Î1AX MULLER, — *Biographies of words and the home of the Aryas,* Apud: N lorga, — *Materiale pentru o istoriologie umană, p.* 293. Ed. Ac. R.S.R. Bucureşti 1968.

[1] J. NEHRXJ, *Descoperirea Indiei,* p. 105, E.S.P.L.A. Bucureşti 1956. • Ibidem, p. 316. [1] Descoperirea de unelte paleolitice, care atestă prezenţe omeneşti în subcontinentul indian, a fost făcută încă din anul 1863 de geologul Bruce Foote în regiunea Madr asului. [6] S.R. RAO, — *The DecipUerment of the Indus Script.* The Indian Museum, Calcutta 1981.

[6] S.R. RAO, — *Indus Script and Language,* Annals (B.O.R. institute Poona, 1980).

[7] JOHN MARSHAI,, — *Mohenjo-Daro and the Indus Civilisation,* (3 vol.),Arthur Probsthain, London, 1921.

[8] CHILDE GORDON, - *What Happened in Hislory,* pp. 112-114. Pelican Books, London, 1943.

[8] MAX MfJLLER, — *A History of Ancient Sanshtit Literatura,* London, 1860.

[D] B.G. TILAK, - *The Hymns of the Rig Vcda in the Pada Text.* London, 1873

[1] T. NEHRU, - *Op. citat,* p. 85.

[2] BIARDEAU MADELAINE, — *CUfs poul le. pensie hindoue,* p. 51, Paris. 1972. Din timpurile vedice, uciderea animalelor era în general oprită. Animalele sălbatice puteau fi vînate, în timp ce animalele domestice, doar sacrificate în scop religios, buturîndu-se de im regim superior celor sălbatice. Dintre animalele domestice vaca ocupa un loc privilegiat, dat fiind că produsele ei lactate făceau parte din ofrandele neanjmaliere aduse pe altare de către brahmani. Miturile simbolizează funcţia sacer dotala a brahmanului printr-o vacă, de unde vaca simbolizează chiar *Absolutul,* — Realitatea Absolută calitate simbolizată de brahmani. Vaca este deci un animal sacru; are suflu puternic şi coarne; şi reprezintă emblema fertilităţii. A ucide sau a sacrifica o vacă în afara altarului este un sacrilegiu tot atît de grav ca şi cnin ai sacrifica un brahman.

[B] MAK MtiLLER - *Op. citat.*

[H] APUD, R.C. JMAJTJMDAR & colaboratori, *An Advenced History of India. p.* 38, Macmillan & Co. L.T.D. London, 1963.

[5] Ibidem, p. 38.

[6] H.G. RAWLTNSON — *A concise History of the- Indian People,* p. 18, Diocesan Press, Madras 7, 1950.

[7] *Apud,* MIRCEA MALIŢA, - *Zidul şi Iedera, p. 13, Ed. C.R.* Bucureşti, 1977.

[8] Ibîdem, p. 13.

[18] în limba română epopeile au fost traduse parţial de : G. Bogdan Duică, I. Mirxălcescu, Bl. Emine;;cu, George Coşbuc, P. Ispirescu, A.E. Baconsky, Th. Simenschy, Sergiu Al-George, C. Poghirc ş.a.

[10] Naşterea lui Buddha e marcată pe *Coloana Rummindei* a lui Aâoka.

[21] *Dhanitnpada* sau *Calea legii ;* zicale din scriptura budistă.

[12] în secolul III î.e.n., limba curentă era prakrita; cu ea se transmiteau mesagiiie regale. Cîteva veacuri mai tîrziu, în arhivele regale apare sanscrita, limba preoţilor — limba cultă —.

în secolul V e.n. textele şi scrierile apar în limba numită *Păli* (dialect vechi Magadlia), dar neatestată de vreo evidenţă. Limba vorbită ca şi comentariile textelor erau în limba *Măgadhănăm Nirutti,* sau dialectul poporului niagadha, care era probabil un dialect vorbit în Magadha din primele timpuri ale budismului şi care încetase de a mai fi curent în zilele lui Asoka; el folosea un dialect oarecum diferit, în inscripţiile sale. în India de nord-est ce!e mai multe informaţii utilizabile trebn-,iesc găsite în canoanele timpurii, *Păli,* şi în cărţile sacre ale juniştilor.

" *Apud,* R.C. MAJUMDAR & colaboratori, op. citat, p. 67.

" *Apud,* H.G. RAWLINSON, *op. citat.* p. 94.

" *Biblia, Regi,* III, 22.

PARTEA a Ii-a

INDIA ÎN EVUL MEDIU

CAPITOLUL I

Cucerirea nordului Indiei de către musulmani

Orînduirea feudală. Evoluţia societăţii indiene, în contextul istoric al dezvoltării omenirii de-a lungul epocilor, a fost un proces îndelungat şi lent, caracterizat, mai mult ca în alte părţi ale lumii., prin convieţuirea paralelă a diferitelor orînduiri. Trăsături specifice orînduirii feudale au existat în India încă din antichitate (secolele III—IV e.n.), împletindu-se cu relaţii sclavagiste de producţie şi ale comunei primitive, cînd marele subcontinent indian a cunoscut perioade de înflorire, sub autoritatea puternicelor imperii Maurya, Gupta, Harsha etc, în timpul invaziilor şi migraţiilor străine sau chiar în perioadele de tranziţie şi de dezmembrare ale acestora. Modul de producţie *asiatic,* caracterizat prin proprietatea monarhului asupra îutregului pămînt aparţinînd statului, nu a alterat însuşirile poziţionale ale claselor sociale şi castelor specifice epocii; producătorii erau dependenţi de feudali şi obligaţi acestora, feudalii formau clasa exploatatoare, iar mijloacele de producţie se bazau pe o tehnică slabă.

Noua ordine — feudală — a constat în instaurarea stăpîuirii funciare feudale prin trecerea obştiilor săteşti în dependenţă faţă de aristocraţie (casta preoţească şi militară) atunci cînd monarhul şi-a arogat prerogative de atribuire a pămîntului în stăpîiiirea aristocraţiei, slujbaşilor regali şi instituţiilor religioase. Slăbirea în timp a autorităţii statului a permis aristocraţiei să nu se mai mulţumească cu beneficiile obţinute din drepturile de stăpînire acordate de monarh, au subordonat treptat obştiile, au acaparat pămînturile, au încălcat drepturile obştiilor asupra fondului funciar, astfel transformînd oamenii liberi independenţi.

Antagonismul dintre feudali şi ţăranii depedenţi s-a adîiicit prin existenţa sistemului de caste în care *brahmanii* şi *kshatriva* formau aristocraţia feudală iar *vaysia* şi *sudra* precum şi cei fără de castă formau marile mase dependente.

Dezvoltarea de oraşe, în care meşteşugurile şi comerţul au găsit cel mai întins cîmp de activitate, a stimulat tendinţa spre o producţie mai mare, respectiv perfecţionarea mijloacelor tehnice, a facilitat înlocuirea economiei naturale, specifice antichităţii, prin noi relaţii

ele producţie bazate pe economie de schimb şi relaţii comerciale, atît interne cît şi externe.

Acapararea şi acumularea de imense fonduri funciare şi mari venituri, precum şi deţinerea de importante posturi în conducerea statului au dus la o creştere corespunzătoare a puterii locale a marilor stăpînitori funciari şi prin aceasta la un proces tot mai accentuat de dezagregare a autorităţii de stat şi de fărîmiţare în stătuleţe ce îşi disputau întîietatea. Refacerea unităţii politice în nordul Indiei, începută în secolul VII (Harhsa) şi în India Gentrală şi de sud (dinastia Chaluckya) nu a fost de lunga durată, astfel că din secolul VIII India a devenit obiect de invazii şi cuceriri străine. Perioada de fărîmiţare feudală, datorită tendinţelor centrifuge ale feudalilor şi atacurilor turco-mongole din Asia Centrală (Mahinud de Ghazni) conduc în secolul al XlII-lea la o nouă perioadă de strălucire, prin refacerea statului, repunînd ordinea feudală pe baze noi mai bine conturate în timpul Sultanatului Delhi şi apoi al Imperiului mogul.

Apariţia Islamului. în anul 570 e.n., în oraşul Mecca s-a născut Mahomed, cel care avea să devină profet şi fondatorul religiei islamice, în tinereţe, ocupîndu-se de comerţ, s-a deplasat în multe locuri unde a luat legătură cu diferiţi doctrinari străini, prin intermediul cărora a cunoscut învăţăturile creştine şi mozaice determinîndu-î să creeze o doctrină proprie.

în această vreme Arabia era tulburată de războaie şi disensiuni între triburi, iar poporul era idolatru. Mahomed s-a proclamat drept profet trimis să cheme oamenii la credinţa într-un singur Dumnezeu. în afară de cercul familiei sale care îi adoptase doctrina, populaţia din Mecca era atît de ostilă noii credinţe încît Mahomed a fost nevoit să se retragă în oraşul învecinat Medina în anul 622. Acest an s-a numit *Anul Hegirei* (în limba arabă *hiijra*, înseamnă fugă) sau al retragerii şi este considerat începutul erei mahomedane, Cînd 10 ani mai tîrziu (632), Mahomed a murit, el fusese deja acceptat de arabi ca profet şi conducător divin. Succesorii săi religioşi, califii, au conius pe arabi la cucerirea ţărilor învecinate, iar Imperiul Bizantin şi Sasanid din Asia Mică şi Persia au fost distruse. I*a mai puţin de o sută de ani de la ,moartea profetului arabii năpădiseră Egiptul, Africa de Nord, Spania şi Turkestanul.

Islamul este o religie monoteistă, cu precepte 3tricte; adepţii «i credeau că misiunea lor este să convertească pe cei cu care veneau in contact; războiul împotriva necredincioşilor fiind socotit un război sfînt; a muri pentru acesta însemna a merge direct în paradi» ca martir.

Primul val de cuceritori arabi 8-a aşezat în centre ca ! Alexandria, Ramase, Bagdad, Cordoba (Spania) etc, unde au eonstruit moschei Ş» palate bogate şi au devenit stăpîni.

în jurul anului 637, arabii au început invaziile spre India prin expediţii care la început au dus la ocuparea Thanei (lîngă Bombay), Broachului apoi Golful Debal (în Sind) şi Al Kikan. Au ocupat satrapia Zaranj din sudul Afganistanului şi Makran din Belucistan, iar cătn finele secolului IX, au cucerit tot Sindul şi mare parte din Belucistan. Aceste provincii aparţineau lui Plarsha, după relatările lui Bana din *Harsha Charita.* După cum aminteşte Hiuen-Tsang, tronui Sindului era ocupat de dinastia Sudra, apoi de o altă dinastie Chach al cărui descendent, Dahir, a luptat vitejeşte împotriva invadatorilor arabi, conduşi de guvernatorul Irakului, Al-Hajjaj (anul 712 e.n.). Dahir a murit în luptă, iar arabii au ocupat întregul curs inferior aî Văii luduşului după care au pornit mai departe cuceririle. Cu mar: sacrificii au fost opriţi de forţele Chalukya în sud, Pratihari în est şi Karkota în nord (aprox. anul 960 e.n.).

între timp religia mahomedană s-a răspîudit la triburile nomade şi încă sălbatice din centrul Asiei: turce şi mongole care, ca toate popoarele crescute în munţi, erau extrem de puternice şi cu excelenţi soldaţi.

După cum am arătat (cap. IX partea I), în secolul al X-lea Alptigiu, un fost sclav turc al conducătorilor samanizi din Asia Centrală a fondat un regat independent al Ghazni, între Kabul şi Kandahar. Al cincilea urmaş al său, cunoscutul Mahmud de Ghazni (997—1030) a întreprins 17 invazii distructive în India. *în* anuj 1150, oraşul Ghazni a fost cucerit şi distrus, arzînd şapte zile şi şapte nopţi, iar cuceritorul, Muhammed Ghori a fost supranumit „lucediatorul lumii". Victoria lui Muhammed Ghori asupra oaste: rajputane a lui Prithviraj a fost decisivă şi a condus la înfiinţarea unei provincii musulmane în nordul Indiei. După aceasta au fost cucerite şi alte părţi ale Indiei de către doi ofiţeri credincioşi ai săi, Qutb-ud-din Aibak şi Ikhtiyar-ud-din.

Muhammed Ghori a fost omorît de un fanatic în anul 1206 şi nu a lăsat moştenitori bărbaţi, ceea ce a făcut ca viceregii să declare autonomia provinciilor pe care le primiseră spre guvernare. Astfel, Taj-ud-din Yildiz a luat tronul statului Ghazni; QutU-ud-din Aibak şi-a însuşit titlul de sultan al teritoriilor indiene cu conducători musulmani, avînd capitala la Delhi; Ikhtiyar-ud-din a devenit conducător al Bengalului şi Xasir-ud-din Qabacha guvernator în Multan şi Uch.

Consolidarea **paterii** musulmane în nordul Indiei. Qutb-ud-din (înseamnă „Şeaua Credinţei", nume dat de Muhammed Ghori) a fost la origine sclav din Turkestan, în proprietatea unui negustor bogat din Nishapur. Negustorul descoperind la el calităţi deosebite. 1-a dat la şcoală. După moartea negustorului el a fost vîndut altul negustor care 1-a dus la Ghazni unde a fost cumpărat (ca sclav) de Muhammed Ghori. Qutb-ud-din Aibak, prin calităţile sale, a cîş-

tigat încrederea lui Muhammed Ghori şi în scurt timp i s-a încredinţat postul de *Amir-i-Akhur,* sau stăpîn al grajdurilor. El **şi-a** întărit poziţia prin căsătoria sa cu fiica lui Taj-ud-din Yildiz, apoi şi-a căsătorit sora cu Nasir-ud-din Qabacha, iar fiica cu Iltutmish. încrederea acordată de către Muhammed s-a dovedit înţeleap'tâ căci în anul 1192 acesta a cucerit Hansi, Meerut, Delhi, Ranthambhor şi Koil. în anul 1194, 1-a ajutat pe stăpînul său, Muhammed la înfrîngerea lui Jaichand, rajahul din Benares şi Kanauj (se spune că o săgeată trasă din arcul **lui** a provocat moartea lui Jaichand). în anul 1197, 1-a pedepsit pe regele din Gujarat (Bhimdev II), prădîndu-i capitala, iar în 1202 a cucerit fortăreaţa Kalinjar **din** Bundelkhand. în acest timp, rude şi ofiţeri de ai lui cucereau **alte** regiuni ale Indiei, astfel că la începutul secolului al XlII-lea o mare parte din Hiudustan, de la Indus la Gange, era în stăpînirea armatelor musulmane. Qutb-ud-din, rămas sultan de Delhi, a încercat să unească domeniul său cu cel al Afganistanuhii, alungîndu-1 pe Taj-ud-diu Yildiz, dar după 14 zile acesta s-a întors şi la învins. în anul 1211 Outb-ud-din a murit.

Sultanul Shanis-ud-din **Iltutmish.** După cîţiva succesori fără însemnătate în conducerea regatului, nobilii din Delhi au invitat şi ales rege pe Iltutmish (Malik Shams-ud-din) care aparţinea unui trib numit Ilbari, din Turkestan. Dotat cu o inteligenţă şi dibăcie remarcabilă, precum şi cu o frumoasă înfăţişare, fusese cumpărat cu un preţ mare de Qutb-ud-din, în slujba căruia s-a ridicat, parcurgînd toate treptele ierarhice, la titlul de guvernator al Badauuului, S-a căsătorit cu fiica lui Qutb-ud-din iar după moartea stăpînului său a fost ales sultan de Delhi.

Faptul a stîrnit invidia celorlalţi guvernatori, iar în anul 1214 Taj-ud-din Yildiz a pornit din Ghazni, a cucerit Panjabul pînă la Thanesar şi a căutat să-1 supună pe Iltutmish. în ianuarie 1216, Iltutmish însă 1-a învins şi 1-a luat prizonier, trimiţîndu-î la Badauu, In acelaşi timp, Nasir-ud-din Qabacha care înaintase spre Lahore a fost înfrînt iar teritoriile anexate la sultanatul de Delhi. După un an de la aceste victorii, Iltutmish a fost confirmat de către marele calif din Bagdad, Al Mustansir Billah, ca *sultan-i-Azam* (mare sultan) peste toate ţările şi mările cucerite, recunoscînd prin aceasta autoritatea islamică a Califatului de Bagdad asupra Sultanatului de Delhi. Ca mare sultan Iltutmish cucereşte şi alte noi teritorii: Ranthambhor, dealurile Siwalik, parte din Bengal, Gwalior, Malwa, Ujjaiu Ş[1] în final Banian, cu care ocazie se îmbolnăveşte şi moare în anul 1236 după o domnie de 26 de ani.

în timpul său, Genghis Han, marele conducător al mongolilor [a]pare pentru prima dată (anul 1221) pe malurile Indusului. El **nu** [a] înaintat mai mult de Valea luduşului, iar Iltutmish este considerat [ca] cel care a salvat India de această invazie.

în afara marilor sale calităţi de războinic Iltutmish a fost şî an patron al artelor şi literaturii.

El a terminat marea moschee *Qutb* din Delhi, care este construită în, mare parte cu materiale din demolările templelor hinduse; de asemenea a terminat turnul *Qutb Minar,* cu sculpturile sale, adevărate minuni de arhitectură. în acel timp *Qutb Minar* ar fi putut fi înscris pe lista celor şapte minuni ale lumii.

vSituat în partea de sud a oraşului capitală New-Delhi, turnul dantelat, de 72 metri înălţime, cu tronsoanele de la bază din gresie roşie, iar cele de sus din marmură albă, are împrejur curtea, parcul şi ruinele unei moschei. în curte, lîngă vechea moschee este ridicat, stîlpul de fier (99,75%), despre care am mai vorbit, datînd din secolul IV—V, şi acum în starea în care a fost turnat, purtînd inscripţia lui Chandra Gupta al II[lea] (anul 413). Qutb Minar sau Turnul Victoriei — sau Slava Sultanilor — a fost probabil un minaret pe lîngă moscheea alăturată de unde credincioşii erau chemaţi la rugăciune. în jurul anului 1200 a fost începută construcţia de primul cuceritor Muhammed Ghori, completată şi terminată de Iltutmish între anii 1211 şi 1238, apoi reparată de Firuz Şah Tughlaq în secolul al XIV[lea] şi de Sikandra Şah Lodi în secolul al XV[lea]. în secolul al XIX[lea], vîrful a fost distrus de un cutremur, dar reparat mai tîrziu, încît acum e complet.

La 48 kilometri spre vest de Qutb Minar, pe un drum alăturat şoselei care actualmente duce spre aeroportul internaţional Palam, se ridică mausoleul considerat cel mai vechi din India, al lui Mahtnud, fiul lui Iltutmish, mort în anul 1229.

Sultana **Raziyya-ud-dia** (1238—1240), Sultanul Iltutmish a luat o măsură neobişnuită, indicmd pe fiica sa Raziyya ca urmaş al său. După o serie de tulburări privind obţinerea domniei, ea a fost aleasă sultană şi a fost prima dintre prinţesele mahomedane care a luat parte efectivă la afacerile statului. „A fost o mare suverană, înţeleaptă, dreaptă .{şi caritabilă, conducător al învăţaţilor, împărţitor de dreptate, nutrind duioşie pentru supuşii săi, cu talent militar, înzestrată cu toate atributele admirabile şi calificativele necesare pentru regi"[23]. S-a căsătorit cu Altuniya, un conducător turc, în speranţa că el va fi capabil să o însoţească în lupta contra nobililor rebeli din Delhi. Dar în timpul ciocnirilor, singură, cu toată armura pe ea şi aşezată pe un elefant, a condus trupele sale. Domnia ei nu a durat prea mult din cauza geloziei grupului de şefi turci — cunoscuţi ca „Cei Patruzeci" — care nu concepeau să fie conduşi de o femeie. Raziyya a fost forţată sa fugă şi împreună cu bărbatul ei au fost prinşi şi ucişi.

A urmat o perioadă de anarhie, iar conducători marionete — printre care şi Nasir-ud-din Mahmud, fiul cel mai mic al lui Iltutmish-erau ridicaţi şi alungaţi de „Cei Patruzeci", în a căror mîini era

adevărata putere. în sfîrşit, după moartea lui Nasir a fost ales sultan Ghiyas-ud-din Balban, aparţinînd faimosului trib Ilbari din Turkestan. Ghiyas-ud-din Balban (1266—1287) fusese iniţial sclav, însă datorită însuşirilor sale a ajuns să fie eliberat, să ocupe diferite funcţii şi apoi să devină guvernator. Deşi era bătrîn cînd a fost investit sultan, Balban a reuşit să înăbuşe rebeliunea şi dezordinea atît în Delhi cît mai ales în Bengal. Răsculaţii erau traşi în ţeapă sau călcaţi în picioare de elefanţi. Balban a fost un conducător deosebit de sever dar drept. A apărat frontierele împotriva mongolilor şi a tăiat drum prin junglă pentru a domestici triburile sălbatice. Se poate afirma, că datorită conducerii sale ferme Sultanatul Delhi a fost salvat de la dezagregare. Balban s-a făcut cunoscut şi ca un iubitor al artei şi literaturii, precum şi un sprijinitor al pătrunderii influenţelor străine, în special a celor persane. La curtea sa a introdus eticheta şi ceremonialul curţii persane şi a patronat pe renumitul poet Furnir Khusrav, supranumit ,,Papagalui Indiei".[24]

Balban considera suveranul ca pe reprezentantul lui Dumnezeu pe pămînt, cu singura grijă de a-şi face supuşii fericiţi, prosperi şi egali în faţa legii. Pentru a se informa asupra modului de administrare şi a felului cum funcţionarii săi îşi făceau datoria, el avea un corp de informatori care se deplasau din loc în loc în acest scop. Prin toate acţiunile sale a reuşit să ridice prestigiul Sultanatului Delhi. Moartea lui, la vîrsta de 80 de ani, a fost grăbită de vestea că prinţul Muhammed, fiul său cel mai mare, căzuse în bătălie împotriva invadatorilor mongoli.

După Ghiyas-ud-din Balban a urmat un conducător slab, Mu'iz-ud-din Kaiqubad, un tînăr de ÎS ani, care după moartea bunicului, tutorele său, s-a dedat la beţie şi dcsfrîu. în tot sultanatul s-a instaurat o stare de confuzie şi lupte pentru supremaţie. Mai puternice erau grupurile turce conduse de Aitamar Kachhan şi Aitamar Surkha şi grupurile Khalji, conduse de Jalal-ud-din Firuz. Ultimul a îufrînt puterea grupului turc, a omorît pe cei doi conducători şi a ocupat tronul sultanatului în anul 1290.

Dinastia de sclavi a durat aproape 100 de ani; iar puterea sa, respectiv a Sultanatului de la Delhi, a fost recunoscută în toate teritoriile corespunzînd azi regiunilor : Uttar Pradesh (Provinciile Unite), Agra, Oudh, Bihar, **Gwalior,** Sind şi cîteva porţiuni din India Centrală şi Rajputana. Guvernanţii Bengalului ţineau să rămînă independenţi, de asemenea suveranitatea asupra Panjabului a fost împiedicată de invazia mongolă. Conducerea a fost demnă şi nu s-a impus prin cruzime, decît în cazurile în care trebuia impusă puterea.

Extinderea sultanatului. Dinastia Khalji **(1290—1320).** La început, populaţia din Delhi nu a privit cu ochi buni ridicarea pe tron a lui Jalal-ud-din Firuz, datorită originii sale afgane. în legătură cu descendenţa sa, istoricul Barni (Zia-ud-din) socoteşte că el pro-

venea dintr-o rasă diferită de a turcilor, în timp ce alţi iistorici susţin originea turcă a familiei Khalji, avînd însă caractere deosebite de ale acestora datorită lungii convieţuiri cu poporul din Afganistan. El a urcat pe tronul Sultanatului din Delhi la vîrsta înaintată de 70 de ani. Barni îl caracterizează ca fiind un om cu însuşiri alese iar spiritul de dreptate, generozitate şi devotament cu care a guvernat au reuşit să schimbe aversiunea poporului în simpatie şi afecţiune. Stăpînit de ideea de a conduce în pace, fără oprimări şi vărsări de sînge, a iertat pe mulţi rebeli şi criminali ceea ce a diminuat respectul multora faţă de tron. Războaiele pe care le-a purtat erau conduse de nepotul său Ala-ud-din Khalji, care în campania împotriva fortăreţei Ranthambhor a fost învins. Reabilitarea dinastiei s-a făcut pi in înfrîngerea unei mari invazii mongole (150 000 de oameni) conduse de un nepot al lui Halaku (Hulâgu), în anul 1292. După înfrîngerea mongolilor, o parte din ei s-au retras din India, o altă parte, printre care un grup condus de Ulghu, un descendent al lui Genghis Han, s-a stabilit aproape de Delhi şi s-a convertit la islam. „Noii musulmani", cum au fost denumiţi, au devenit o permanentă cauză de teroare pentru populaţia din Delhi, întrucît s-au dovedit turbulenţi şi sălbateci.

Ala-ud-din Khalji. In ultima parte a domniei lui Firuz Şah, nepotul său Ala-ud-din a fost numit guvernator al feudei Kara în districtul Allahabad, distincţie care 1-a făcut să aspire la mai mult. El a condus o puternică invazie în Deccan, mergînd peste 1100 de km pînă în Devagiri (Daulatabad), unde a forţat pe regele Ramchandradeva din dinastia Yadava să se predea, după care (în 1296) încărcat cu prăzi şi bogăţii imense (aur, argint, mătase, perle şi pietre preţioase) s-a întors la Kara, feuda sa. Bătrînul sultan s-a grăbit să-şi întimpine nepotul victorios (îndemnat de fapt de un trădător), mergînd fără nici o gardă personală la Kara, unde în timp ce-1 îmbrăţişa, a fost ucis de partizanii lui Ala-ud-din.

Ala-ud-din Khalji s-a îndreptat apoi spre oraşul Delhi, unde bătrîna regină înscăunase pe fiul său Ibrahim, ca sultan. întîlnirea dintre armate s-a soldat cu trădarea lui Ibrahim care a fugit la Multan împreună cu mama sa, iar Ala-ud-din folosind prăzile aduse pentru mituirea nobililor din Delhi a fost înscăunat ca sultan în palatul roşu al lui Balban la 3 octombrie 1296. După ce a ucis şi întemniţat toate rudele sale de sînge, poziţia sa nu a fost mai puţin periclitată, avînd împotrivă forţele ostile turce, atitudinea sfidătoare a conducătorilor din Malwa, Rajputana şi Gujarăt, precum şi ameninţarea mongolilor. Ajutat de bunul său ministru şi general Zafar Han a respins cinci invazii mongole, astfel că aceştia nu au mai atacat India în timpul domniei lui. A condus apoi campanii împotriva fortăreţelor rajputane Chitor şi Ranthambhor. Cetatea Chitor a. fost prima cucerită, fiind slăbită de numeroasele asedii

anterioare musulmane. Se spune că şi femeile au luptat alături de bărbaţi, iar pentru a nu cădea în mina asediatorilor se aruncau singure în foc *(jauhar)*. După cucerirea cetăţilor, Ala-ud-din a anexat sultanatului provinciile Malwa şi Gujarăt, apoi Ujjain, Mandu, phar şi Chanderi, încît la finele anului 1305 tot nordul Indiei era un imperiu sub dinastia Khalji.

între anii 1307 şi 1310, Ala-ud-din a trimis o expediţie în sudul Indiei, sub favoritul său Mlik Kafur, în cursul căreia au fost supuse regatul Yadava (Devagiri) şi regatul Hoysala din Mysore. în anul 1311 a prădat marele templu hindus din Madura, capitala statului pandya, obţinînd prăzi care au depăşit orice aşteptări (20 000 de cai, 300 de elefanţi, peste 1200 kg aur şi imense cantităţi de argint, pietre preţioase şi perle). în anul 1312 statul Devagiri sub regele Sankaradeva, fiul şi urmaşul lui Ramchandradeva, a căutat să-şi recapete independenţa şi să nu mai plătească tribut Sultanatului din Deliii, dar Kafur Malik a pornit din nou către el, 1-a învins şi ucis, după care s-a stabilit pacea şi ordinea.

Sub Ala-ud-diu întregul sud al Indiei era vasal Marelui Sultanat din nord ce capitala la Delhi, iar sultanul domnea peste întreaga Indie. Principiul lui de conducere urmărea prosperitatea statului. în discuţiile sale cu Qazi Mughis-ud-din, din Biyana, un apărător al doctrinei ecleziastice islamice, Ala-ud-din spunea că prevenirea rebeliunilor e mai avantajoasă decît înăbuşirea lor fiindcă nu eşti nevoit să omori mii de oameni. El era un apărător al religiei islamice şi persecuta pe hinduşi, cărora le interzisese să călărească sau să poarte arme. Rebeliunile care au avut totuşi loc : a lui Akat Han, a unui nepot de soră, a lui Emir Urnar şi Mangu Han în Badaun şi Oudh, conspiraţia lui Haji Maula ca şi a „noilor musulmani", l-au condus la concluzia că sistemul administrativ era defectuos. Analizînd cu consilierii săi situaţia au stabilit patru cauze : indiferenţa sultanului faţă de afacerile statului; folosirea vinului; relaţiile intime dintre nobili şi solidaritatea dintre ei, care le dădeau posibilitatea să conspire ; abundenţa banilor, care generează rele, certuri şi neloialitate. Pentru preîntâmpinarea pe viitor a acestora a emis un cod şi regulamente şi a instituit organe de control (spioni) care îl informau permanent despre tot ce se petrecea în imperiu. A interzis folosirea băuturilor alcoolice, el dînd primul exemplu, prin distrugerea cantităţilor de vin existente în palat şi spargerea tuturor serviciilor de băut. A interzis adunările publice sau particulare ale nobililor încît aceştia să nu poată comunica între ei, sau să conspire. Taxele şi dările percepute erau foarte mari, pînă la jumătate din venit, astfel ca oamenii să nu poată să se îmbogăţească. Prin regulamente a stabilit pedepse foarte aspre împotriva acelora care ar fi încălcat legile. Armata era mare şi bine întreţinută dar soldele sr mici, tocmai pentru a nu se distribui bani.

Avînd visuri de cucerire a universului s-a intitulat singur **„AJ** doilea Alexandru", dar în anul 1312 viaţa sa a devenit o tragedie fiind cuprins de o boală incurabilă. în anul 1315 a murit (sau a fost omorît) şi a fost urmat de fiul său Qutb-ud-din Mubarak.

Ala-ud-din a fost viteaz şi un bun organizator, dar suspicios,, răzbunător şi nerecunoscător. A vărsat mult sînge nevinovat, ne~ cruţînd nici femeile şi copiii, dînd pedepse în masă pentru orice rebeliune sau conspiraţie. Iubea totuşi arta şi literatura şi îi place? să înveţe ; astfel după înscăunarea sa ca sultan — spune croniearuj Ferishta — a învăţat să citească în limba persană. In timpul şi la curtea lui au trăit savanţi eminenţi, poeţi, artişti şi arhitecţi, printre care poeţii Khusrav şi Hasan. A zidit forturi puternice, col mai important fiind fortul Alai, din piatră şi cărămidă, avîud şapte porţi. A mărit moscheea de la Mehrauli (lîngă New Delhi) şi a zidit în curtea ei, lîngă Qutb Miliar, încă un turn care după moartea sa a rămas neterminat. Urmaşul său Qutb-ud-din Mubarak a fost crud şi răzbunător; la o răscoală a statului Yadava, condusă de rajahul Harpala, acesta 1-a învins, iar pe rajah 1-a prins şi 3-a jupuit de viu. în anul 1320 a fost însă ucis în urma unei conspiraţii condusă de Khusrav Han, la rîndul său omorît sau alungat de (razi Malik,, care a fost ales sultan sub titlul Ghiyas-ud-din Tughlaq.

Dinastia **Tugttlaq *(Ili2l~-1'MH).*** Ghiyas-ud-din Tughlaq a fost, ales sultan Ia Delhi în Juna septembrie 1320. Tughlaq Şah, cum s-a intitulat denumind şi dinastia instaurată, se trăgea din tată turc, venit în Hindustan pe timpul lui Balbau, şi mamă hindusă din Panjab. Gâzi Malik, cum se numise mai înainte, pornind de la o poziţie modestă a urcat în cele mai înalte funcţii administrative numai datorită meritelor sale, tăriei de caracter şi educaţiei formate în şcoală.

Ca urmare a j>erioadei de confuzie şi dezordine de după Ala-ud-din, sistemul administrativ fusese dezintegrat iar autoritatea Sultanatului Delhi compromis, în special în provinciile de margine, în acelaşi timp, finanţele ţării secătuiseră datorită extravaganţei lui Mubarak şi Khusrav. Prima grijă *a* lui G,hiyas-ud-din Tughlaq a fost refacerea situaţiei administrative şi stoparea abuzurilor şi corupţiei. La încercarea de autonomie a stalului Kakatiya din Deccan, sub conducătorul lor Pratapa Rudradeva, acesta a trimis pe fiu! său cu armată, care 1-a mfrînt şi supus. O altă expediţie a fost condusă în 1325 în Bengal unde răscoale si certuri pentru domnie periclitau integritatea sultanatului. După această intervenţie atît Bengalul de vest cit şi cei de est au devenit provincii ale sultanatului. La întoarcerea sa din Bengal, Ghiyas-ud-din a fost ucis la Afganpur (10 km de Tuglaqabad), prin prăbuşirea unei construcţii din **lemn,** în care intrase. După relatările lui Ibn Battuta, eroaicar arab contemporan, această prăbuşire a fost pregătită de fiul său prinţul Jauna, care a şi urmat la tron.

Muhammed bin Tughlaq. Prinţul Jauna s-a declarat sultan, trei zile după moartea tatălui său (1325) sub titlul de Muhammed bin Tughlaq. El a venit la Delhi unde s-a instalat. în palatul imperial fără vreo opoziţie. Perioada lui Muhammed bin Tughlaq este foarte bine cunoscută datorită mai multor istorici contemporani: Zia-ud-<Jin Barai, Amir Khusrav, Yahiya bin Ahined Sarhindi, a călătorului arab Ibn Battuta şi a altor cîţiva cronicari persani: Şams-i-Siraj Afif, Ain-ul-Mulk Multani şi alţii. însemnările lui Ibn Battuta sînt de mare importanţă pentru istorie prin imparţialitatea şi multitudinea detaliilor lor. El a stat în India din 1333 pînă îu 1347, a primit diferite funcţii din partea sultanului din Delhi, printre care şi aceea de ambasador al său în China (anul 1342).

Muhammed bin Tughlaq, după cum relatează Ibn Battuta., era un om extraordinar, pe cit de strălucitor pe atît de excentric.

Dotat cu o memorie extraordinară şi o strălucită putere de asimilare a cunoştinţelor, stăpînea elemente de logică, filozofie, matematici, astronomie, ştiinţe fizice şi medicale, în acelaşi timp fiind un mare caligraf şi talentat în conceperea scrisorilor. Nemulţumit de comportarea supuşilor şi de nerecunoştinţa lor, a luat măsuri severe de pedepsire în masă a acestora, de asemenea a încercat multe măsuri administrative cu caracter de noutate care însă s-au încheiat, în majoritate, în chip dezastruos. Una din multele sale acţiuni arbitrare a fost decizia de a transfera capitala imperiului de la Delhi la Devagiri jfDaulatabad) în Deccan, ceea ce a adus mari prejudicii şi suferinţe poporului. Proiectul sultanului, după părerea unor istorici moderni, nu era lipsit de logică, întrucît noua capitală avea o poziţie centrală imperiului şi o situaţie strategică superioară. Mutarea s-a făcut numai parţial, dar motivele imediate pentru care sultanul a luat această măsură au fost salvarea populaţiei din regiunile Delhi, unde izbucnise o foamete teribilă şi poate şi dorinţa de a pedepsi pe unii supuşi pentru purtări neloiale faţă de sultan. Doi ^nefericiţi, unul orb şi altul •şchiop, care nu reuşiseră să se conformeze *)lecării din Delhi, au fost ucişi din ordinul sultanului. Cîud toată fosta capitală a rămas în întuneric deplin, sultanul a fost satisfăcut. Mai tîrziu văzînd greşala, a încercat să repopuleze oraşul Delhi, dînd ordin populaţiei să se reîntoarcă, dar el nu şi-a mai revenit multă vreme la vechea prosperitate, mai ales că zece ani mai tîrziu s-a încercat o nouă evacuare tot datorită foametei.

Muhammed bin Tughlaq a încercat experimentarea unor sisteme monetare noi, îucît a fost caracterizat ca „Prinţ al făuritorilor de monezi". El a emis moneda de aur *dinarul* şi moneda de argint *adqli,* cu valori echivalente greutăţii de aur inclus. După exemplele perşilor Şi chinezilor care emiseseră bancnote din hîrtie, el a emis monezi de cupru, garantate de stat, dar fără măsuri de precauţie privind contrafacerea lor. Acest lucru a condus la falsificarea masivă a acestora.

încît s-a impus adunarea lor în mari gr ămezi la Tughlaqabad şi Delki.

Devalorizarea cumplită a monezii s-a repercutat în întreaga economie a imperiului, în agricultură, industrie şi comerţ şi a fost urmată de răscoale şi rebeliuni, înăbuşite cu sălbâtăcie. Statul Oudh a fost derastat fără cruţare, iar poporul s-a refugiat în jungle. Răs coala condusă de nepotul său, Baha-ud-din, a fost înăbuşită în sînge, iar conducătorul a fost jupuit iar pielea umplută cu paie şi expus; în public. Aceeaşi soartă a avut guvernatorul din Bengal, FakJir-ud din Mubarak Şah, care a condus o altă răscoală. în ciuda represiunilor întreprinse, atît Bengalul cit şi provincia Coromandel de pe coasta Malabar din sudul Indiei şi-au obţinut independenţa.

în anul 1328 o invazie mongolă (tribul Chaghatai) 6ub conducerea lui Tarmashirin Han a devastat Panjabul şi ajunsese aproape de Deliii. A trebuit să i se ofere lui Tarmashirin Han mari sume de bani în aur şi importante daruri pentru a-1 face să se retragă.

Viziunea extravagantă a unei cuceriri universale î-a condus pe Muharnmed bin Tughlaq să-şi pregătească o armată enorma (370 000 de oameni) ceea ce a secat vistieria imperiului. încercării', de cucerire a Persiei, a Tibetului şi a Chinei au adus mari pierderi şi suferinţe în rândurile armatei, iar întreruperea campaniilor a fost singura măsură care a putut fi luată. în ultimii patru ani ai domniei, sultanul a trebuit să facă faţă unor serioase dificultăţi în aproape toate părţile imperiului. în Telingana s-au organizat mişcări naţionale hinduse împotriva conducerii musulmane avînd în sprijin pe regele statului Hoysala. Rezultatul a dus ia instaurarea regatului hindus Vijayanagar şi a altor principate în Decean. Altă răscoală s-a deslănţuit în statul Devagiri unde s-au pus bazele regatului Balimani. în campania de pedepsire a rebelilor din Sind si Gujarat, sultanul a murit de un atac de friguri, în anul 1351.

Din expunerea lui Ibn Battuta reproducem următorul pasaj : ,,(. . .) Muhammed mai presus de toţi oamenii se bucură dînd cadouri şi vărsând sînge. Da uşa sa se găsesc întotdeauna cîţiva cerşetori în pragul îmbogăţirii, ori cadavrele cîtorva nenorociţi care fuseseră executaţi. Sînt numeroase povestirile printre oameni asupra generozităţii şi curajului său şi despre cruzimea şi severitatea sa. Totuşi este cel mai umil dintre oameni şi unul care arată cea mai mare echitate. Riturile religioase sînt celebrate la curtea sa ; el este foarte drastic cînd e vorba de rugăciune şi de pedepsire a celor ce o neglijau ; dar caracteristica sa cea mai principală este generozitatea sa. Ţări la mare distanţă de India ca : Yemen, Khorasan şi Persia sînt pline de anecdote despre el; iar locuitorii lor îl cunosc bine ; şi ei nu sînt necunescători de binefacerile lui cu privire la străini pe care îi preferă indienilor şi îi favorizează şi-i onorează mult. El nu voia să-i numească străini, căci el gîndeşte că numele poate să rănească inima

si să tulbure mintea. Unul din nobilii Indiei a pretins că sultanul executase pe fratele său fără un motiv real şi 1-a citat să se înfăţişeze în faţa curţii de judecată *kazi* (cadiu). Sultanul a mers pe jos pînă la curtea de judecată, fără arme, a salutat, a făcut plecăciuni si a stat în picioare în faţa cadiului, pe care îl înştiinţase mai înainte sa nu se ridice la intrarea sa, sau să se urnească de la locul său. Judecătorul a dat decizia că suveranul era obligat să satisfacă pe reclamant pentru sîngele fratelui său; şi decizia a fost ascultată cum se cuvine (•••)•

Sultanul este sever în împrejurări ca neţinerea adunărilor credincioşilor şi îi pedepsea aspru; pentru acest păcat el a executat într-o zi nouă oameni. El trimitea spioni în pieţe, în vederea pedepsirii celor găsiţi acolo în timpul oficierii rugăciunii şi chiar a celor care ţineau caii funcţionarilor la poarta sălii de audienţă, dacă ei pierdeau rugăciunea. Sultanul era riguros în respectarea legii canonice. în 1340 a anulat datoriile care apăsau greu asupra comerţului şi a limitat taxarea la dijma legală şi zeciuială. în fiecare luni şi joi asista personal, între asesori, la judecăţi pentru a urmări să nu se întimple acte de opresiune şi nedreptate. Nimeni nu era oprit să îşi expună punctul de vedere în faţa regelui. Cînd s-a abătut asupra Indiei o foamete atît de mare incit o baniţă de grîu costa şase dinari, a ordonat ca timp de şase luni mîncarea să fie distribuită tuturor locuitorilor din Delhi, din magaziile regale. Fiecare persoană, mic sau mare, liber sau sclav, trebuia să primească 0,7 kg alimente pe zi"[25].

Firuz Şah Tughlaq. După moartea fulgerătoare a sultanului Muhammed bin Tughlaq (lîngă Tattah şi Sind), armata, fără conducător, stingherită de prezenţa femeilor şi copiilor care o însoţeau în campanie, s-a găsit în derută şi confuzie. Au început jafurile şi atacurile armate, făcute de bande rebele din Sind şi din mercenari mongoli veniţi în ajutorul sultanului. în această situaţie extremă, nobilii au ales sultan pe Firuz, primul nepot al lui Muhammed bin Tughlaq (1351), care se afla cu armata în Sind şi care pare a fi fost indicat ca urmaş chiar de Muhammed. Prima sa măsură a fost să degajeze armata din poziţia incomodă în care se afla în deşertul Sind şi să o pună în ordine şi disciplină. A pornit apoi spre Delhi, unde Khwaja-i-Jehan, mai marele curţii lui Muhammed, proclamase sultan un copil, pretins fiu al lui Muhammed. La apariţia lui Firuz Şah eu armata, acesta a capitulat fără obiecţii şi a fost iertat de Firuz, care a fost înscăunat oficial sultan.

încercările de a re cuceri provinciile pierdute de predecesorul său au fost lipsite de succes, datorită slăbiciunii sale, ezitărilor şi incapacităţii de a susţine eforturi. Campania întreprinsă în Bengal (1354), unde Shams-ud-din Iliyas Şah se declarase independent, a fost încununată de succes, dar la sfîrşit cînd să încheie tratatul de supunere s-a retras la Delhi din cauză că venea sezonul de ploi. O

soartă asemănătoare a avut şi a doua campanie din Bengal (1359) iar tratatul de pace s-a încheiat în condiţii favorabile bengalezilor, conduşi de Sikandar Şah, fiul şi succesorul lui Shams-ud-din Iliyas, A urmat o campanie în urma căreia a fost înfrîntă şi supusă cetatea Nagarkot, importantă mai ales pentru că s-au luat 300 de volume în sanscrită, tratînd diferite subiecte (păstrate în templul din **Jwala**-mukhi) şi traduse în limba persană de poetul curţii A'azz-ud-dir Khalid Hani, sub titlul *Dala'il-i-Firuz Şahi.* în anul 1361 a pornit o campanie pentru supunerea Sindului, întreruptă la moartea lui Muhammed bin Tughlaq. După suferinţe şi pierderi imense din cauza deşertului, s-a încheiat pacea cu sindienii conduşi de Jam Babaniya, aceştia acceptînd să plătească tribut Sultanatului Deliii. în ceea ce priveşte Deccanul nu s-a întreprins nimic întrucît Firuz Şah nu înţelegea să lupte împotriva oamenilor de credinţă **mahomedană.**

Firuz Şah ca musulman a persecutat pe hinduşi. El întreţinea relaţii cu califul din Egipt, care i-a acordat titlul de conducător religios al musulmanilor din India. Monezile sale poartă numele lui asociat cu cel de calif. Conducător destoinic, el a reuşit să restaureze prosperitatea ţării. în administraţie se văd primele semne de progres privind conducerea centralizată, ierarhică şi regulată a reţelei de funcţionari. Regele era suveran şi stăpînea după propria-i voinţă ; provinciile erau guvernate de generali, adesea prinţi din familia regala. Prim ajutor al regelui era un ministru. Funcţionarii erau plătiţi dir zeciueli sau din atribuirea veniturilor de pe o porţiune de pămînt Sistemul de calcule era foarte corect, iar documentele trebuiau păstrate cu grijă pentru verificările regulate ce se făceau de la centri; Sistemul monetar se baza pe monezi de aur şi argint, etaloanele standard fiind?păstrate cu grijă. Principala sursă de venituri provenea. din taxele asupra pămîntului *Kharaj (haraci)* sau zeciuiala *zakai*-sau a cincea parte asupra cîştigului din meşteşug sau extracţie minieră, *sharb;* zece la sută asupra producţiei irigate şi *jizya* sau taxa pe cap de nemusulman. Reţele de irigaţie au fost făcute pe suprafeţele lovite de foamete, prin construirea şi repararea canalelor şi rezervoarelor necesare. Pedepsele crude prin mutilare au fost abolite, iar impozitele considerate nedrepte şi apăsătoare au fost desfiinţate.

Sultanul era un om de cultură şi pasionat pentru construcţii. Din ordinul şi cu sprijinul lui s-au fondat oraşele Hissar şi Jaunpui din Provinciile Unite şi s-a ridicat o nouă capitală, Firuzabad, pe locul vechii aşezări Indraprastha, pe care a înfrumuseţat-o cu două coloan*.: de piatră a lui As'oka. Pentru realizarea construcţiilor din Firuzabad s-a folosit un mare număr de sclavi, ce fuseseră luaţi prizonieri în războaie. Mulţi din aceştia erau artizani, meseriaşi, decoratori şi constructori în piatră şi au refolosit materialele rezultate din demo larea templelor hinduse. Armata era organizată pe baze feudale,

grţii de profesie primeau concesiuni de pămînturi suficiente pentru a trăi confortabil iar cei temporari erau plătiţi din trezoreria regală. Armata, aproape în întregime formată din cavalerie, era mult superioară oştilor hinduse în privinţa spiritului militar, dibăciei şi instrucţiei. Oamenii veneau la oaste cu caii şi harnaşarnentul lor. în timpul domniei lui Firuz Şah, sclavia a căpătat cea mai mare extindere, după unii istorici contemporani depăşind cifra de 180 000. Către sfîrşitul vieţii sale a trebuit să facă faţă unei rebeliuni, conduse de fiul său Muhammed Han care însă a fugit, iar sultanul a conferit titlul rega>'nepotului său direct, Tughlaq Han. Firuz Şah a murit în septembrie 1388, după o domnie de 37 de ani.

După moartea acestuia au urmat certuri pentru domnie, iar sultanii slabi şi fără personalitate deveniseră marionete în mîinile cîtorva nobili egoişti şi fără scrupule. Tughlaq Şah a fost detronat de o conspiraţie în 1389, în favoarea vărului său Abu Baqr. în 1390 acesta a fost deposedat de domnie şi a urmat fiul său Humayun care a murit în anul următor. Ultimul sultan, Nasir-ud-din Mahniud din familia Tughlaq a fost ucis mişeleşte de rivali. Urmaşul său, eunucul Malik Sarvar (denumit conducătorul estului) s-a retras, făcîndu-şi regatul la Jaunpur. în acelaşi timp provincii ca Gujarat, Malwa, Khandesh şi altele s-au rupt de sultanat devenind independente ; tribul Khokar s-a revoltat în nord, iar hinduşii în Doab.g

Invazia lui Timmur. Aceasta era situaţia în Sultanatul Delhi, cînd Emir Timur, unul din cei mai teribili conducători militari cunoscuţi de istorie, a invadat India. Timur (Timur I,enk) era fiul lui Kmir Turghay, şeful ramurei Gurkan a turcilor Barlani. A luat tronul din Samarkand în anul 1369, după care s-a lansat în cuceriri agresive în Persia, Afganistan şi Mesopotamia, precum şi în Asia Centrală, la fel cum făcuse Genghiz Han înaintea lui. Timur a pornit din Samarkand în fruntea unei armate puternice (anul 1398), a trecut prin păsurile din nord-vestul Indiei, apoi a trecut Indusul, Jhelurn şi ■Ravi ajungînd la Talamba, pe care a prădat-o, iar populaţia a masacrat-o. Fortul Multan din apropiere fusese cucerit cu un an înainte de nepotul lui Timur, Pir Muhammed. Timur s-a îndreptat apoi spre Delhi, înfrîngînd armatele sultanului Mahmud şi ale generalului său Mallu Iqbal. Oraşul Delhi, fără apărare, a fost jefuit iar populaţia masacrată cu cruzime (50 000 morţi), iar o parte luată în captivitate (100 000 oameni) şi trimisă la Samarkand unde au lucrat la zidirea renumitei moschei *Moscheea Vineri.* După cincisprezece zile, Timur s-a îndreptat spre Firuzabad, a cucerit Meerut şi Kangra, apoi a jefuit Jammu.

încărcat cu prăzi şi captivi s-a întors la Samarkand, lăsînd în urmă foamete, molimă şi ruină. în acest timp, scrie cronicarul Badauni, „a căzut asupra oraşului Delhi o astfel de foamete şi molimă îincît l-au ruinat complet, iar locuitorii ori l-au părăsit ori au murit,

încît timp de două luni nici o pasăre nu a mişcat vreo aripă iv Delhi".

Sultanatul se dezmembrase complet, statele şi provinciile rede-venind independente*. în 1401, Mallu Iqbal s-a reîntors în Delhi, a preluat puterea şi 1-a chemat înapoi pe sultanul Mahmud care **fugise** în Gujarat. Mahmud a fost un rege slab şi nu a fost în stare să restau-reze situaţia sultanatului; a murit în 1413 şi cu el se stinge dinastia Tughlaq.

Dezmembrarea sultanatului Deliii. După sultanul Mahmud nobilii au ales conducător pe cel mai puternic dintre ei, pe Daulat Lodi Han. în anul 1414, Khizr Han, guvernatorul din Multan (Panja *b]* şi vicerege al lui Timur, profitînd de confuzia şi dezordinea din Delhi a venit cu armată, 1-a cucerit, iar pe Daulat Lodi 1-a trimis prizoniei la Hissar Firuza. Familia Khizr Plan pretindea a fi descendentă din Profet, intitulîndu-se *Seyyid,* deşi era de origine arabă, pretenţia parc a fi îndoielnică. Khizr Han nu s-a intitulat rege în Delhi, ci a lăsat conducător pe unul din fiii săi. Şah Rukh, cu obligaţia de a plăti tribut. Vechiul regat Delhi se redusese la un principat mic, a cărui suveranitate se întindea peste cîteva districte îu jurul oraşului. La moartea lui Khizr Han, acesta a lăsat ca urmaş al său la Delhi pe. fiul său Mubarak Şah (anul 1421), în timpul căruia a trăit Yahıya bin Ahmed Sarhindi, care a scris istoria acestei perioade. Mubarak Şah a fost victima unei conspiraţii, după care nobilii din Delhi au ales sultan pe Muhammed, un nepot al lui Khizr Hau. Acesta a domnit puţin, fiind asasinat în anul 1445, iar după el a urmat Ala-ud-diu Alam care în anul 1451 a abdicat în favoarea lui Buhlul Lodi.

Dinastia Lodi. Buhlul Lodi aparţinea tribului de afgani Lot' şi era nepotul sultanului Şah Lodi, guvernator de Sirhind. La moar-tea sultanului Şah Lodi, a urmat nepotul său Buhlul Lodi ca guvei nator de Lahore şi Sirhind, iar la abdicarea lui iUa-ud-din Alam ; luat şi conducerea oraşului Delhi. Făcînd parte dintr-un clan război nic dar fiind şi un om energic, activ şi ambiţios, a schimbat complc' starea de dezordine din Iîelhi, urmărind restaurarea vechiului şi puternicului sultanat. Pentru aceasta el a supus cîteva provincii apropiate (Mewat, Sambhal, Koil, Suket, Manipuri şi Bhongaor Rewari, Etawah, Chaudwar şi alte districte din Doab) pe care le-;[1] forţat să recunoască autoritatea sultanatului. Dar cea mai mare re? lizare a sa a fost supunerea regatului Jaimpur, după un război crud şi îndelungat. La întoarcerea din campania din Gwalior, sultanul ? căzut bolnav, iar în 1489 a murit. A urmat la tron al doilea fiu aJ

* (După invazia lui Timur situaţia Indiei se prezenta astfel: Bengalul era **indepeu dent**; Khwaja Jehan conducea independent provinciile Kanauj, Oudh, Kara, Daîma;: Sandila, Bahraich, Binar şi Jaunpur; ITuzaffar Şah în Gujarat; Dilawar Han era regi în Malwa; Khizr Han vicerege al **lui** Timur în Panjab şi Sindul de sus; Ghalib Hai: conducea Samana; Shams Han Bayana şi Muhamnied Han în Kalpi şi Mahoba).

său, Nizam Han, sub titlul de Sikander Şah. Acesta a supus Biliarul, unde 1-a numit guvernator pe Dariya Han, apoi a obligat pe rajahul din Tirhut să plătească tribut; de asemenea, a încheiat tratat de neagresiune cu conducătorul Bengalului. în anul 1504, inspectînd , provinciile supuse, a iniţiat fondarea oraşului Agra, pe care mai tîrziu 1-a făcut oraşul său de reşedinţă. A murit în anul 1517, urmat de fiul său Ibrahim I,odi, care a fost un conducător slab şi lipsit de capacitatea necesară conducerii regatului. Intrînd în conflict cu nobilii, aceştia au decis să-1 cheme în ţară pe Baber, regele din Kabul. Baber a acceptat invitaţia şi în urma bătăliei de la Panipat (poarta de intrare în India) Ibrahim şi-a pierdut viaţa. Odată cu aceasta Sultanatul Deliii a luat sfîrşit, India intrînd într-o nouă perioadă.

Caracterizarea perioadei Sultanatului. Cauzele căderii lui. Cei dintîi invadatori mahomedani constituiau un grup relativ mic de oameni faţă de întinderea vastă a ţării în care au pătruns. Comunicaţia între diferitele provincii se făcea anevoios, datorită lipsei căilor de acces la mare distanţă şi a impracticabilităţii unor drumuri. îu aceste condiţii controlul central al sultanatului asupra provinciilor era o operaţie aproape imposibilă. Măsura luată de Firuz Şah de înfiinţare a sistemului *cesiunii,* sau al domeniilor afectate nobililor, în locul plăţii salariilor reglementare, a slăbit şi mai mult controlul guvernului central asupra punctelor aflate la extremitate. Experienţele nesăbuite ale lui Muhammed Tughlaq şi în special încercarea de a transfera capitala, au ruinat statul. în Delhi au existat totdeauna două grupări antagoniste, musulmanii născuţi şi convertiţi pe de-o parte şi ceilalţi (hinduşii, grecii, părţii, hunii etc.) pe de alta. Sultanii erau ridicaţi sau doboiîţi fie de una fie de alta din aceste grupări, neexistînd stabilitate în conducere şi mai ales unitate de vederi. Aceste cauze au condus nemijlocit la dezbinări care au determinat căderea sultanatului.

în timpul perioadei de aproape 300 de ani, cît a durat sultanatul» hinduşii au trecut prin serioase încercări. Dacă primii invadatori ai Indiei, grecii, sciţii, părţii şi hunii, fuseseră absorbiţi de hinduism, nu acelaşi lucru s-a petrecut cu mahomedanii care au venit cu o religie bine definită, o cultură proprie şi au rămas separaţi ca rasă. Dacă primii mahomedani invadatori erau cruzi şi bigoţi, considerînd ca un drept al lor să jefuiască, să-i ia sclavi pe hinduşi, să distrugă templele Şi idolii, cu trecerea timpului însă lucrurile s-au schimbat. Intercăsătoriile au produs oameni cu vederi religioase mai largi, iar obiceiurile Ş-au amestecat. Mulţi hinduşi din clasa de jos au fost convertiţi la islam dar şi-au păstrat obiceiuri hinduse.

Mahomedanii ca străini nu cunoşteau limbile şi obiceiurile indiene, <ie aceea au permis multor nobili hinduşi să-şi păstreze funcţiile cu condiţia plăţii tributului, de asemenea au folosit un mare număr de slujbaşi hinduşi în districte. E probabil ca populaţia de la ţară să fi

fost mai puţin afectată de schimbarea conducerilor şi de influenţele mahomedane. Mulţi hinduşi au învăţat limba persană în scopul obţinerii de posturi superioare în administraţia ţării, de asemenea a luat fiinţă şi s-a răspîndit o limbă amestecată din cuvinte persane şi hinduse aşa numită *limba urdu* sau limba de tabără. Mahomedanii au folosit meşteşugari şi artizani hinduşi pentru construirea şi decorarea moscheilor şi palatelor lor.

Religia şi cultura. în această perioadă au avut loc importante schimbări religioase şi mişcări filozofico-morale. Credinţa *Bhakit* a început să cîştige teren întrucît adepţii acesteia susţineau că salvarea omului stă în puterea fiecăruia, bazată pe credinţa curată indiferent de castă şi independent de rituri şi ceremonii. Fără îndoiala că islamul a influenţat vechea credinţă vedică hindusă mai ales pria *Unicitatea Dumnezeească.* O sectă mistică persană, *Sufism,* convertise inujţi poeţi renumiţi şi, avînd multe precepte asemănătoare cu hinduismul, a cunoscut o mare răspîndire.

Profesorul Ramananda (secolul XIV) a continuat doctrina lui Rainanuja (care migrase din sudul Indiei în secolul XII), susţinînd devotament zeităţii Vişnu în încarnările sale ca Rama şi Krişna Nefăcînd deosebire între clasele de sus şi de jos, între hinduşi şi musulmani, el propovăduia salvarea sufletelor săracilor şi oprimaţilor Avea 12 discipoli printre care un rajputan, un pielar, un bărbier şi un ţesător musulman numit Kabir.: Acesta a atacat cu mult curaj credinţele hinduşilor ortodocşi ca şi pe ale musulmanilor, susţinînd că ,,Dumnezeu este unul, iar Allahşi Rama sînt numai denumiri diferite". ,,Mărgelele sînt dia lemn ; zeii din piatră; Rama şi Krişna sînt morţi şi plecaţi; *Vedele* sînt istorisiri vechi".-Kabir a compus nenumărate versuri în limba hindi cîntate şi azi de milioane de oameni din Hindustanul de Nord. Esenţa învăţăturii lui Kabir constă în aceea că „Dumnezeu e Spirit, iar cei ce se devotează lui trebuie să o facă în spirit şi credinţă".

Legenda morţii sale (1518) este foarte interesantă. Se spune că ucenicii săi se întrebau, cînd el zăcea pe patul de moarte, dacă trebuie să-1 ardă ca pe un hindus, saxi să-1 îngroape ca pe un musulman. El le-a spus să aştepte pînă va muri, cînd vor trebui să ridice giulgiul, dacă faţa sa va fi îndreptată către Benares, să fie incinerat iar dacă va fi orientată către Mecca să fie îngropat după riturile musulmane. Ei au făcut aşa; dar cînd au ridicat giulgiul nu exista nici un trup, ci un morman de trandafiri. Jumătate din aceştia au fost înmormîntaţi de mahomedani iar jumătate au fose luaţi la Benares, unde au fost arşi şi cenuşa împrăştiată în Gange,

Alt mare predicator al acestor timpuri a fost Nanak, fondatorul religiei *Sikh* care a reînviat doctrina monoteistă pură a Upanisiiadelor. Nanak s-a născut la Talwandi (Nankana) cea 40 km de Lahore, din familia Khatri, în anul 1469. El a căutat să pună capăt

c0oflictelor religioase şi, ca şi Kabir, predicînd monoteismul, urmărea apropierea între hinduşi şi musulmani, de asemenea desfiinţarea jti(&Tpr\tei de
diferenţei de castă şi idolatria. El scriea :
castă si idolatria. El scriea :

> ,,Religia constă nu numai în voibe;
> Cine consideră toţi oamenii ca egali este religios.
> Religia nu constă în frecventarea pe la morminte sau crematorii
> Sau să stai în poziţie de contemplare;
> Religia nu constă în pribegie prin ţări străine sau
> în baie la locuri de pelerinaj.
> Rărnîi curat printre necurăţeniile lumii;
> Astfel vei găsi calea religiei".

Se spune că odată un musulman i-a reproşat că doarme cu picioarele spre Mecca iar acesta i-a răspuns : „întoarce picioarele mele într-o direcţie unde nu este Dumnezeu".

în anul 1601, Guru Arjan a compilat Biblia Sikhă, *Adi Granth,* care cuprindea imnuri religioase în limba hindi de vest, cu dialectele din Panjab. Mai tîrziu, al zecelea Guru, Govind Sing, a transformat frăţia într-un mare ordin religios şi militar.

. Un adept al învăţăturilor lui Rămânând a fost scriitorul Tulsi Das, devotat lui Rama despre care a compus epopeea *Ramcharit Manas* (Lacul morţilor lui Rama) în dialectul hindi de est. Cîntecele şi poemele răspîndite chiar de el în nordul Indiei au fost îndrăgite de popor şi dăinuiesc şi azi. Ele dau un emoţionant tablou al vieţii lui Rama şi aventurilor lui pe pămînt şi sînt descrise ca şi cum s-ar fi reîntors în cer ca un Dumnezeu, hotărît să simpatizeze cu suferinţele oamenilor şi să-i salveze.

în afara acestor mişcări religioase au existat şi altele, de mai mică amploare, dintre care amintim redeşteptarea religioasă din Bengal, iniţiată de Chaitanya, devotat lui Krişna şi şcolile înfiinţate în Deccan pentru credincioşi şi poeţi devotaţi lui Vithoba, o formă a lui Vişnu.

CAPITOLUL II

Regatele independente din India în timpii! sultanatului Deliii

în timpul domniei sultanilor din Delhi, provinciile mai îndepărtate erau repartizate spre administrare generalilor, care acţionau ca reprezentanţi ai sultanului. Guvernul central, adesea, încurcat în. războaie şi tulburări dinastice nu îi putea conduce sau controla, astfel

că aceştia cu timpul s-au detaşat de sultanat şi au devenit conducători independenţi.

Bengalul. Suveranitatea sultanilor asupra Bengalului a fost totdeauna cu semn de întrebare. Distanţa de Delhi, bogăţia excesivă a regiunii ca şi simţul de libertate al conducătorilor i-a determinat pe aceştia să se ridice împotriva autorităţii centrale, transformînd-o într-una din provinciile în care au avut loc cele mai multe răscoale şi lupte pentru independenţă.

Cucerit în anul 1199 de Muhammed Bakhtiyar, Bengalul a pus mari probleme lui Iltutrnish şi lui Balban, iar mai tîrziu lui Ghiyas-ud-din Tughlaq. Bahadur Şah (Ghiyas-ud-din) a divizat provincia Bengal în trei regiuni administrative cu oraşele de reşedinţă la I,akhnauti, Satgaon şi Sonargaon. în timpul lui Muhammed bin Tughlaq. Bahadur Şah din nou s-a răsculat şi a proclamat independentă regiunea Sonargaon. După moartea sa în luptă, a urmat Bahram Han, iar mai tîrziu Mubarak (Fakhr-ud-diu).

Nordul Bengalului şi-a afirmat independenţa sub Ala-ud-din Aii Şah (anul 1339) care a mutat capitala de la Lakhnauti la Pandua, iar în anul 1345 Haji Iliyas, fratele vitreg al acestuia, a declarat independent întreg Bengalul, sub conducerea sa intitulîndu-se Shams-ud-din Iliyas Şah. El şi-a extins regatul atît în est cît şi spre vest, anexînd Sonargaonul şi primind tribut de la regatele Orissa şi Tirhut. Domnia sa a fost totuşi paşnică şi prosperă, după cum arată monezile rămase şi operele arhitecturale. A murit în anul 1357 la Pandua, urmat de fiul său Sikandar Şah care a domnit 36 de ani.

Pînă în anul 1490 Bengalul a fost condus în pace, bucurîndu-se de independenţă şi prosperitate, cînd Sidi Badr, un etiopian* ambiţios, a îndepărtat pe Mahmud Şah II şi s-a intitulat şah al Bengalului dormiind trei ani în dezordine şi tiranie. El a murit asediat la Gaur, în urma unei răscoale a nobililor conduşi de Ala-ud-din Husein, care a şi fost ales şah în locul lui, devenind cel mai important conducător al Bengalului. Era arab de origine, foarte învăţat şi înţelept, făcîndu-se deosebit ele popular în Bengal. Dinastia instaurată de el a durat peste jumătate de secol. A restabilit ordinea în administraţia de stat a Bengalului, a expulzat pe toţi etiopienii care se dovediseră turbulenţi, ameuinţînd chiar tronul. în dorinţa reîntregirii Bengalului, şi-a extins domeniul în sud pînă la Orissa, a reluat Magadha, a invadat temporar regiunea Assam şi a capturat oraşul Kamatpur din Bihar. Husein Şah a murit în anul 1518, urmat de fiul său Nusib Han sau Nusrat Şah, după care au urmat certuri pentru domnie, pînă în anul 1533 cînd se termină dinastia. Importanţa acestei dinastii constă şi în faptul că a lăsat opere arhitecturale de mare frumuseţe ca Marea Moschee de aur *Bara Sona Masjid* şi

'Etiopienii au fost aduşi ca .sclavi de Rukn-ud-din Barbac Şah îa anul 1460 '

moscheea *Qadam Rasul* (piciorul profetului), din Gaur; de asemenea, în timpul său s-a tradus pentru prima dată *Mahăbhărata* îo limba bengali.

; **Jauupur.** Oraşul Jaunpur de pe rîul Gutnti, la nord de Benares, a fost înfiinţat de Firuz Tughlaq, îa memoria vărului său Khwaja-i-Teiiau, care s-a proclamat la Jaunpur în 1394 *Siiltan-ush-Shark,* sau *Domn al estului.* Cel mai de seamă rege independent de Sultanatul Delhi din această familie (Shark) a fost Ibrahim Şah (1400—1440), care a domnit în pace şi prosperitate, fiind iubit de supuşii săi. Conducătorii din Jaunpur, oameni cu cultură, au protejat artele, muzica şi literatura, făcînd din oraşul lor un centru de învaţămînt, pe care l-au înfrumuseţat cu construcţii şi moschei caracterizate prin simplitate, fără minarete şi influenţate de arhitectura hindusă. Cea mai frumoasă moschee *Atala Masjid* construită de Ibrahim Şah există şi azi ca un strălucit exemplu de arhitectură simplă, masivă, fără intrări monumentale. Oraşul Jaunpur era atît de mîndru şi impunător îticit a primit titlul de *Şirazul Indiei.* Ultimul rege din această dinastie, Husein Şah, a fost învins de Sikander lyodi în 1476 şi s-a refugiat în Bengal unde a fost primit prieteneşte de regele cu acelaşi nume (Husein Şah). s

Malwa. Anexată Sultanatului Delhi, îa 1305, a fost guvernată de conducători musulmani pînă în 1401, cînd s-a declarat regat independent sub Dilawar Han Ghuri. în 1406 eî a fost urmat de ambiţiosul său fiu care a primit titlul de Huşang Şah. Acesta a întreprins numeroase războaie de cucerire : a ocupat Orissa (intrînd deghizat ca. negustor), apoi a capturat Kherla şi a luptat împotriva sultanatelor Delhi, Jaunpur, Gujarat şi Bahmani, însă fără succes. Fiul şi urmaşul său Ghazni Hau, un conducător slab, a fost deposedat de domnie de ministrul său Mahmud Khalji de Malwa care a instaurat noua dinastie de sultani (Khalji de Malwa). Acesta a continuat lupta cu sultanatele amintite, dar tot fără succes. Fiind un mare războinic el şi-a extins limitele regatului pînă la frontierele statelor Gujarat, Bundelkhand, Mewar şi Harauti. Cronicarul Ferishta î! caracterizează astfel: „Sultanul Mahmud era cuviincios, viteaz, drept şi învăţat şi în timpul domniei lui, supuşii mahomedani ca şi hinduşi erau fericiţi şi menţineau relaţii prieteneşti unii cu alţii". După o domnie de 34 <ie ani a urmat fiul său mai mare Ghiyas-ud-din, om paşnic care se •abţinea de la orice mîncare sau băutură dăunătoare. El a asigurat îegatului linişte şi prosperitate. Au urmat pe rînd la tron cei doi fii ai săi cînd Malwa a trecut sub suveranitatea Gujaratului şi în scurt timp a fost ocupată de moguli, sub conducătorul lor Humayun.

Gujarat. Această provincie, bogată prin comerţul său înfloritor, datorită porturilor Cambay, Surat şi Broach, a fost anexată Sultanatului Delhi în 1297 de" Ala-ud din Khalji. în 1401 s-a declarat ^dependentă, sub guvernatorul Muzaffar Şah. Nepotul şi urmaşul

său, Ahmed Şah, fondatorul oraşului Alimedabad, este cel mai (;i. noscut dintre conducătorii Gujaratului şi considerat adevăratul făuritor al independenţei lui. Dotat cu mult curaj .şi energie, a extins limitele regatului, învingînd pe sultanul din Malwa apoi pe conducătorii din Asirgarh, Rajputana şi din teritoriile învecinate. Datorită lui administraţia regatului a fost consolidată. El a mutat capitala la Ahmedabad, noul său oraş.

După anul 1451 regatul a intrat într-o perioadă de anarhie şi certuri pentru domnie, pînă în 1459 cînd puterea a fost preluată de un nepot al lui Alimed Şah, Mahmud Begarha. Multe poveşti şi legende au apărut asupra persoanei lui Mahmud Begarha dar principalul istoric musulman Ferishta relatează: „El a adăugat glorie şi strălucire regatului Gujarat şi a fost cel mai bun dintre toţi regii Gujaratului atît dinainte cît şi după el; şi fie pentru deplinătatea dreptăţii şi generozităţii. . .pentru răspîndirea legilor islamului şi mahomedanismului; pentru punerea pe baze solide a sistemului judiciar, la fel în copilărie, la vîrsta bărbăţiei, şi la bătrâneţe, pentru putere, pentru valoare şi victorie, el era un părinte prin excelenţă".

Deşi tînăr la urcarea pe tron, a cîrmuit regatul prin forţe proprii, reuşind să zdrobească o conspiraţie periculoasă care îl susţinea pe fratele său Hasan Han şi a adus regatului liniştea şi prosperitatea de care avea nevoie. Fiind un mare războinic a avut succes în toate campaniile întreprinse. 1,-a ajutat pe Nizam Şah Bahmani împotriva agresiunii din partea regatului Malwa, a învins pe conducătorii din Cutch, a supus piraţii din Jagat (Dvaraka) si a desfiinţat puternicele forturi Junagarh şi Champaner.

Ca rezultat al cuceririlor sale, regatul Gujarat, a obţinut cea mai mare întindere şi strălucire din totdeauna.

în anul 1453 turcii, sub Mahomed al II lea, au cucerit Constautinopole şi cu el controlul drumului spre India, ceea ce a dus la oprirea sau vămuirea mărfurilor indiene cu rnare căutare în Europa şi mai ales a mirodeniilor, foarte necesare la conservarea căruii, aromarea. mîncării şi băuturii ca şi la prepararea medicamentelor.

Către sfîrşitul domniei lui Begarha (1498) au intrat în mările Indiei portughezii, ca urmare a descoperirii drumului spre India pe la Capul Bunei Speranţe, de către Vasco da Gama. Cum aceştia aproape monopolizaseră spaţiul de comerţ dintre Egipt, Marea Roşie şi porturile importante din vestul Indiei, Cambay şi Chaul, sufocînd interesele negustorilor musulmani, Mahmud Begarha a făcut o alianţă cu sultanul Egiptului în scopul stăvilirii lor. Flota egipteană ?ub comanda amiralului Husein Kurd, guvernator de Jedda şi flota indiană sub comanda lui Malik Ayaz, un turc angajat la curtea chu Gujarat, au învins flota portugheză condusă de Dom Lourenco (fiul viceregelui Portugaliei), la Chaul (sud de Bombay). Un an

0iai tîtziu, portughezii au înfrînt flota egipteană la Diu şi şi-au recăpătat supremaţie în apele teritoriale indiene de pe coasta de vest. Ijfahuiitd le-a acordat teren pentru înfiinţarea unei întreprinderi comerciale la Diu.

După o domnie lungă de 53 de ani a fost urmat de fiul său jiuzafar al II-lea (1511 — 1526), care a întreprins o mare campanie împotriva rajputanilor, conduşi de rana din Mewar, pe care i-a învins, auexînd teritoriul. Următorul conducător demn de a fi amintit a fost Bahadur, care a cucerit şi anexat regatul Malwa, dar care nu a avut succes în încercarea de a-i expulza pe portughezi. Aceştia 1-aa invitat pe bordul unei corăbii şi l-au ucis împreună cu garda sa. Confuzia şi dezordinea care au urmat, au fost suprimate odată cu cucerirea Gujaratului de către moguli.

Kaşmir. în anul 1315 Şah Mîrza, un musulman întreprinzător din Swat a intrat în serviciul unui prinţ hindus diu Kaşmir. între anii 1339 şi 1346 el a pus stăpînire pe tronul Kaşmirului sub titlul de Shams-ud-din Şah şi a condus regatul cu înţelepciune, bătînd monedă cu numele său. Au urmat la tron, pe rînd, cei patru fii ai săi, timp de 65 de ani. în anul 1394 a preluat regatul Sikander, fiul lui Qutb-ud-din, ultimul dintre fraţi, care a domnit 22 de ani, timp în care au venit în Kaşmir mulţi oameni de ştiinţă din Persia, Arabia şi Mesopotamia. A urmat la tron fiul său mai mare, Aii Şah, apoi fratele acestuia, care a domnit sub titlul Zain-ul-Abidin (1420). Conducător luminat, binevoitor şi liberal, în scurt timp a pus ordine în administraţia statului. Posedînd cunoştinţe de literatură şi artă, a încurajat şi patronat aceste manifestări, astfel că din iniţiativa lui s-au tradus, din limba sanscrită în persană, *Mahăbhărata* şi *Răjatarangini* şi alte diferite cărţi din arabă şi persană în limba hindi, Avînd idei liberale a manifestat toleranţă pentru toate religiile şi credinţele, a rechemat brahmanii fugiţi din ţară, a admis învăţătura hindusă şi a desfiinţat taxa *jizya* pentru toţi nemusulmanii. Istoria ultimilor sultani ai Kaşmiruhii nu mai ţrezintă interes, iar în anul 1555 a fost integrat în Imperiul Mogul.

KJiandesh. Provincia Khandesh, situată pe valea rîului Tapti, făcuse parte din imperiul lui Muharnmed bin Tughlaq. Condusă de RIalik Faruqi, un guvernator pus de Firuz Şah, s-a declarat regat independent faţă de Sultanatul din Delhi, ca urmare a dezordinii şi dezorientării de după moartea lui Firuz Şah. în cîteva bătălii pe care le-a avut cu Muzaffar Şah I din Gujarat a fost învins, iar în anul 1399 a murit, fiind urmat de fiul său Malik Nasir, apoi de Hasan fratele acestuia. Hasan a capturat fortăreaţa Asirgarh, iar mai tîrziu a fost înfrînt de Ahmed Şah, sultanul din Gujarat.

Dintre conducătorii provinciei Khaudesh s-a afirmat Adil Han II (1457 —1501), care a restaurat ordinea administrativă a regatului Ş[1] a extins graniţele lui pînă peste Gondwana. A murit în anul 1501

şi *a* fost urmat de fratele său Daud, după care dezordinea şi ja_ful au pus stăpînire pe regat pînă în anul 1601 cînd, odată cu GujaratuJ a fost integrat în Imperiul Mogul.

Regatul Jlahmani. Ridicat din ruinele Sultanatului Deliii, s-a dovedit a fi cel mai puternic în Deccan. în anul 1374, în timpu] domniei lui Muhammed bin Tughlaq, un ofiţer afgan numit Hasan şi poreclit Gaugu Bahmani, descendent dintr-tm erou persan numii Bahman, a pus bazele unui regat independent cu capitala Ja GuJbarga sau Ahsanabad. Hasan (Ala-ud-din) a reuşit să înfrângă tulburările din Deccan, conduse de nobilii hinduşi care nu acceptau sa se supună autorităţii sale. Campaniile lui de cucerire au fost încununate de succes încît, la moartea sa (1358), regatul Bahmani st întindea de la rîul Wainganga la nord, la rîul Krishna în sud şi de la Daulatabad în vest, la Bhongir în est. Pentru buna organizare a regatului 1-a împărţit în patru provincii : Gulbarga, Daulatabad, Berar şi Bidar, conduse de guvernatori care aveau dreptul de a menţine armată şi de a numi funcţionarii civili şi militari necesari unei administraţii bune.

Fiul şi urmaşul său, Muhammed Şah I, a fost, de asemenea, un bun organizator al regatului şi a reuşit să învingă după *lupte* grele puternicele armate ale conducătorilor din Warangal şi Vijayanagar, cu care a încheiat pace avantajoasă. Au urmat regi de mai mică valoare, pînă în 1397 cînd puterea a fost preluată de Firuz, un nepot al lui Ala-ud-din Bahmani, sub titlul Taj-ud-dm Fir uz Şah, despre care cronicarul scrie: „Era un monarh puternic şi impetuos şi folosea toată abilitatea şi energia pentru extirparea şi distrugerea tiraniei şi ereziei şi simţea mare plăcere în societatea, şefilor de triburi *(setei),* a oamenilor învăţaţi şi a pusmeilor". Conversa liber în diferite limbi dovedind o înaltă cultură. Urmînd politica tradiţională a dinastiei sale, a purtat războaie cu conducătorii din Vijayanagar şi cu alţi conducători din Deccan. în 1398 şi apoi în 1406 a învins armatele din Vijayanagar, dar în 1420 a fost înfrînt la Pangul (nord de Krishna) şi obligat să se retragă, cedînd o parte din regatul Bahmani. în final a fost obligat să abdice în favoarea fratelui său Ahrned Şah, care a început din nou războiul cu statui Vijayanagar, pe care 1-a învins şi 1-a obligat să plătească tribut şi despăgubire.

în anul 1424 Han-i-Azam, generalul lui Ahmed Şah a atacat regatul hindus Warangal, 1-a cucerit şi prădat, obţinînd bogăţii imense, iar mai tîrziu a înfrînt regatul Malwa de Ja care a obţinut tribut. Războiul împotriva sultanului din Gujarat s-a soldat cu o înfrîngere, iar pacea, cu greu, a fost facilitată şi echilibrată prin intervenţia teologilor. Ahmed Şah a mutat capitala regatului di la Gulbarga la Bidar, unde a patronat şi susţinut mulţi oameni de ştiinţă, poeţi şi artişti. în acest timp în Deccan nobilimea era îm-

partită în două grupări, fiecare căutînd să obţină hegemonia asupra regatului Ba lima ni: *nobilii dcccani* în alianţă cu africanii si *muwallazii* (născuţi din tată african si mamă hindusă), pe de-o parte si *tiobilii străini,* turcii, arabii, persanii şi mogulii pe de alta. Neînţelegerile dintre aceste două tabere erau accentuate .şi de diferenţele religioase, ceea ce a determinat în final dezintegrarea regatului-

Consecinţa atîtor războaie şi neînţelegeri interne a înseninat o mare mizerie şi suferinţă pentru populaţie mai ales că în 1395 se abătuse o foamete teribilă, *Ditrga Dcvi,* care a durat *VI* ani, soldîndu-se cu (.norme pierderi în oameni. în 1481 trupele bahmane au făcut un raid asupra oraşului hindus Kanchi la sud-vest de Madras, pe care l-au prădat, distrugînd multe temple şi omorînd o mare parte din populaţie.

Apogeul puterii regatului Bahrnani a fost sub regele Muhammed Şah III şi mai ales a ministrului acestuia Mahmud (îawan, care e caracterizat ca .'„strălucitor şi măreţ, nu numai printre contemporanii săi, dar şi printre toţi vechii mahomedani ai Indiei, ca un autocrat inaccesibil şi ferm. Reformele sale nobile şi judicioase, dibăcia şi vitejia în război, dreptatea şl bunăvoinţa sa publică si particulară nu aveau egal". Şi-a dedicat întreaga viaţă construcţiei unui colegiu la Bidar şi veghind la înzestrarea studenţilor săniei, el însuşi trăind din două rupii pe zi. Dormea pe o rogojină şi se folosea de vase simple de lut. Biblioteca lui, dăruită colegiului, cuprindea trei mii de volume. Clădirea cu ziduri înalte şi săli de lectură există .şi astăzi deşi mult avariată. Măsurile luate în scopul desfiinţării corupţiei şi instaurării corectitudinii i-au adus ura partidei deceanilor. Aceştia au întocmit o scrisoare falsă, ca fiind din partea lui Mahmud (îawan către rajahul din Vijayanagar, pe care au trimis-o regelui, acuzîudu-1 pe Mahmud Gawan de înaltă trădare. Regele Muhammed Şah III 1-a întrebat: care ar fi pedeapsa pentru un trădător '■:

— „Moartea prin sabie," a iost răspunsul.

— ,.Tu eşti condamnat de înseşi spusele tale", a spus regele şi i-a arătat scrisoarea.

Mahmud Gawan în zadar a protestat reclamîndu-şi nevinovăţia, „Moartea unui om bătrin e de puţină importanţă", 1-a avertizat el pe rege, „dar, pentru majestat'ea ta, asta va însemna pierderea personalităţii tale, ruina imperiului tău"; apoi îngenunchind, a repetat crezul şi s-a aplecat către călău. ,,Roagă-te lui Dumnezeu pentru fericire martirului" au fost ultimele cuvinte după care sabia a căzut. Cuvintele lui Mahmud Gawan sau dovedit profetice ; Muhanimed Şah a descoperit falsul prea tîrziu şi, copleşit de remuşcări, a băut de unul singur pînă a murit. Luptele dintre „deceani Şi străini" au continuat cu mai mare înverşunare, iar regii care au urmat au devenit simple marionete in mîinile lor. Cel din urmă

rege, **Kalimullah Şah, a** încercat **să** obţină **sprijin de la împăratul** Baber din Deliii, dar **a** fost descoperit şi otrăvit **în .anul** 1527.

Istoria dinastici **Bahmani** din Deccan e umbrită de **războaiele** cu **vecinii, în** special **cu** regatul Vijayanagar **şi** de tulburările interne, rezultate din **intrigile de la curte prin** scindarea nobililor **în** două grupări antagoniste. Astfel, **din** cei optsprezece regi ai dinastiei, cinci au **fost** omorîţi, **doi au** murit datorită alcoolismului, trei **au** fost detronaţi, doi **orbiţi.** Conducerea regilor **Bahmani** a fost dură, taxele şi dările erau apăsătoare, poporul se zbătea în sărăcie, în timp ce **nobilii** se îmbogăţeau pe seama lui. O expunere destul de detailată **despre** domnia şi **evenimentele** petrecute în regatui Gulbarga în timpul lui **Muhammed** Şah o face călătorul rus Atanasic Nikitiii care a cutreierat India între anii 1468 şi 1474, ajungîad pîuă la **Gulbarga** şi Vijayanagar. Fragmentul redat mai jos este edificator **pentru** situaţia din cele două capitale şi contrastul dintre stări: **„Hinduşii. . .sînt** toţi goi şi desculţi. Ei duc un scut într-o **mînă** şi o sabie în cealaltă. Unii din ei sînt înarmaţi cu arcuri drepte şi săgeţi. Elefanţii sînt mult folosiţi în bătălie . . . Coase mari sînt montate pe cozi şi colţi de elefant; iar animalele sînt îmbrăcate în platoşe de oţel ornamentate. Ei duc o cetăţuie, iar în cetăţuie 12 oameni în armură, cu puşti şi săgeţi... Ţara este supraaglomerată de oameni, care la ţară sînt foarte săraci, în timp ce nobilii sîut extrem de bogaţi şi se desfată în *lax.* Ei obişnuiesc să fie transportaţi în paturile lor de argint, precedaţi de peste 20 de cai gătiţi în aur, urmaţi de **300** de oameni călări, 500 de pedeştri, de trîmbiţaşi, 10 purtători do torţe şi 10 muzicanţi... îu alaiul sultanului pot fi văzuţi circa 1000 de cai obişnuiţi' în harnaşamente ornamentate în aur, 100 de cămile cu purtători de torţe, **300** de gornişti, 300 de dansatori... Sultanul călărind pe o şea de aur, îmbrăcat cu o haină brodată cu safire, turban subţire eu ti»! diamant marc ; ei **poartă** de asemenea o armură d-o aur bătută cu safire şi trei săbii cu **montură** de aur... Fratele **sultanului** călătoreşte într-un pat de aur, al cărui baldachin este acoperit cu catifea şi ornamentat cu pietre scumpe... Mahmud sade pe un pat de aur, cu tui baldachin de mătase şi acoperiş de aur, tras de 4 cai în **harnaşamente** aurite. în jurul **lui** sînt aglomerări de oameni şi **în** faţa lui mulţi cîntăreţi şi dansatori...."

Drumurile erau bine întreţinute, iar lucrările de irigaţie luaseră o extindere ueiiitîlnită pînă atunci. Organizarea sistemului de administrare şi de percepere a veniturilor a devenit stabilă şi aplicată fără **vreo** abatere preferenţială. Din nefericire băutura alcoolică făcea ravagii printre oameni, îucepînd de la rege şi pînă la oamenii din clasele de jos.

îu urma dezmembrării **puternicului** stat **Bahmani** din Deccan s-au ridicat unul după altul cinci regate (sultanate) mahomedane:

Bijapur, condus de Adil Şah (primul care; şi-a proclamat independenţa'în amil 1489); Bîdar (Alnnedabad), condus de Barîd Şah; Berar, condus de Iniad Şah ; Ahrnednagar, condus du Nizam Şah ; şi Golkonda condus de Qutb Şah.

Sultanatul Itijnpnr. A luat fiinţă în urma răscoalei conduse de Yusuf Adil Şah, guvernator de Bijapur. Se spune că era fiul sultanului Murad al II-lea al Turciei şi aparţinea secte: Şiah. El s-a căsătorit cu o prinţesă Maratha, a susţinut pe hinduşi şi, fiind un om luminat, a încurajat şi atras la curtea sa mulţi oameni de litere şi artişti din Persia şi Constantinopole. A introdus ca limbă oficialii limbi!, maratha, în locul limbii persane. în anul 1510, prin luptă, portughezii an reuşit să pună stăpînire pe Goa, portul principal a! regatului Bijapur. în 1564, sultanii din Bijapur, Bidar, Ahmednagar şi Golkonda au încheiat o alianţă împotriva duşmanului comun, Imperiul hindus Vijayanagar. Armatele s-au întîlnit aproape de Talikot (1565) unde hinduşii au fost complet înfrînţi, Vijayapagarul distrus şi ultimele vestigii ale dominaţiei hinduse în sud au dispărut. încercarea coaliţiei Bijapur şi Ahmednagar de a scoate pe portughezi din Goa a fost lipsită de succes, deşi acesta era apărat numai de o mînă de soldaţi portughezi, preoţi şi negustori creştini.

Urmaşii lui Yusuf Adil Şah s-au irosit în certuri, dezordini şi lupte, pînă în anul 1580 cînd un alt mare sultan Ibrahim Aciil Şah se instalează în Bijapur. A domnit în pace, a protejat atît pe hinduşi cit şi pe creştini, pe care i-a folosit ca funcţionari în sistemul său de administrare bine reglementat. A încurajat şi pe portughezi cărora le-a permis să facă comerţ pe domeniile sale şi chiar să elădeascăbiseriei. Ultimul mare şah de Bijapur a fost Muhamnied Adil Şah (1626—1656), care avea o curte măreaţă şi stăpînea cea mai mare întindere a regatului, de la mare la mare, o parte din vechiul regat Ahmednagar şi cea mai mare parte din Karnata. în anul 1635, împăratul mogul Şah Jehan a început să distrugă regatele din Deccan, deci şi teritoriile Bijapur care au fost devastate fără milă, numai oraşul a fost salvat prin inundarea cîmpiei din jur. în 1655 a fost însă cucerit de armatele Maratha ale lui Shivaji, iar în 1685 a dispărut ca regat, fiind cucerit de împăratul Aurangzeb.

Oraşul Bijapur a fost măreţ şi înfloritor, iar urmele existenţei lui sînt şi azi uimitoare. Kra înconjurat cu ziduri pe care erau montate tunuri gigantice. Unul din acestea - - *Malik-i-Maidan* (Stăpîuul cîmpiei) — este o capodoperă a artei făuritorilor de arme. Sultanii din Bijapur, fiind de origine turcă, erau rafinaţi în gusturi, foloseau meşteşugari turci, hinduşi şi creştini; după cucerirea Vijayanagaruhii, mulţi meseriaşi şi artizani au migrat spre Bijapur. Nu e posibil de menţionat toate moscheile, palatele şi mausoleele construite în Bijapur în această perioadă întrucît sînt extrem de

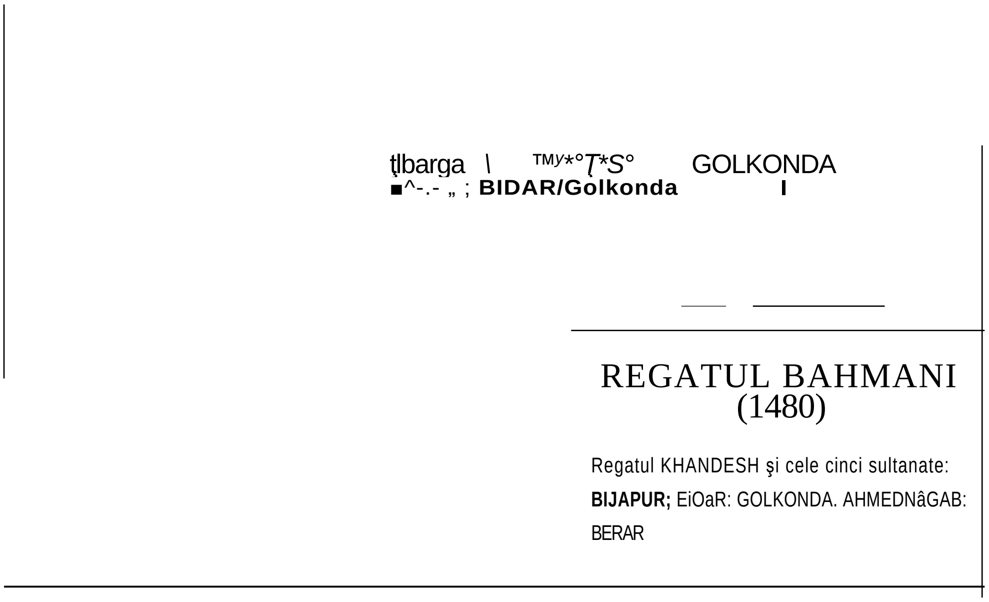

numeroase; amintim moscheea lui Adil Aii Şah, care comemorează supunerea regatului Vijayanagar, mausoleul' lui Ibrahim Adil Şah şi giganticul mausoleu *Gol Gmnbaz* al lui Muhammed Adil Şah, care se numără printre cele mai mari din lume. Tot din această perioadă au rămas în Bijapur şi multe manuscrise literare, iar marele istoric mahomedan Ferishta, autorul *Istoriei Deccanului,* a trăit şi a creat la curtea lui Ibrahim Şah **II.**

Sultanatul Golknuda. S-a ridicat pe ruinele vechiului regat Warangal. întemeietorul său, Qutb Şah, un ofiţer turc al regatului

Bahinaui, fiind numit aici guvernator de către Mahmud Gawan, S-a declarat independent în 1512. A avut o domnie paşnică şi pros peră pînă în anul 1543 cînd a fost oinorît, la vîrsta de nouăzeci de ani, de fiul său Janishid care i-a urinat la tron. Scurta istorie a statului Golkonda se remarcă prin aversiune faţă de statul hindus Vijayauagar care a culminat prin alianţa lui Ibrahim (fratele şi ur maşul lui Jamshid) cu ceilalţi sultani pentru distrugerea acestuia ; în anul 1687, sultanul Golkouda a fost integrat în Imperiul Mogul.

Sultanatul Ahmednagar. A fost fondat de Ahmed Nizam Şah, în anul 1490. Sultanii Alrmednagaruhii au fost aliat; intimi ai sulta nilor din Bijapur în lupta comună împotriva Vijayanagarului. Cea mai de seamă figură a dinastiei din Ahrrieduag;;r a fost prinţesa Chand Bibi, soţia regelui Aii Adil Şah din Bijapur, care, după în toarcerea în oraşul natal, a organizat rezistenţa împotriva armatelor mogulc. Ea şi-a condus soldaţii, luptînd în fruntea lor, îmbrăcată complet în armură. În anul 1600 a fost ucisă de proprii săi ostaşi, care nu puteau suporta jignirea de a fi conduşi de o femeie regină.

Sultanatul Bidar. A luat fiinţă în **anul** 1526 cînd Aii Barîd s-a despărţit de sultanatul Bahmani, devenind independent, dar a fost absorbit de regatul Bijapur în anul 1618.

CAPITOLUL ÎIT

Imperii» 1 Hindus Vijayanagar
(1336-1646)

Istoria veche a statului Vijayauagar este încă obscură. După tradiţie „Vijayanagar", Oraşul Victoriei de pe malurile rîului Tungabhadra, în districtul Bellary al regiunii Tamil îs adu (Madras), a fost întemeiat de cinci fraţi Sangama, care au fugit din ţara Telugu (după unii Warangal, după alţii Hoysala) pentru a scăpa de invazia şi stăpînirea mahomedană.

Locul ales de cei cinci fraţi era un teritoriu sălbatic şi accidentat, corespunzător scopului urmărit, de a organiza o rezistenţă împotriva înaintării invadatorilar din nord. Dintre fraţi s-au ales doi conducători, Harihara şi Bukka, care au adunat în jurul lor pe exilaţii şi războinicii hinduşi, deveniţi indezirabili în ţările lor de baştină pentru cuceritorii musulmani. Prin anul 1343, statul devenise destul de puternic pentru a-şi afirma existenţa independentă, îneît

şi-a bătut monedă proprie din aur, iar Bukka I, deşi nu-şi atribuise titlul imperial, a trimis o ambasadă în China, .fu 1379, după moartea lui Bukka I, a urinat fini lui, ITarihara II, care şi-a atribuit în mod public titlurile şi rangul regal si a extins graniţele regatului peste districtele Triehinopoly, Conjeeveram (Kauclii), Mysore, Kanara şi Cliingleput. iu 1398, fiul său, făcând o incursiune prin teritoriile Bahmani situate în nord, a fost învins de Firuz Şuii J3ahmani, căruia a fost nevoit să-i plătească despăgubiri. A urmat la tron Deva Raya I, în 1406, despre care se spune că a fost amestecat în faimosul „Război ai fiicei aurului", o frumoasă fată pe care voia să o răpească. Ca urmare, Vijayanagarul a fost asediat de regele Bahman, Kiruz ,Şah, care 1-a pus pe Deva Raya I într-o astfel de situaţie, incit a trebuit să dea *(el)* pe fiica sa în căsătorie sultanului mahomedan. In 1425 sultanul Eahmani şi-a întărit poziţia prin cucerirea regatului Warangal, care fusese aliat ai regatului Vijayanagar. Regii din Vijayanagar au continuat să lupte şi cu regatele apărute din dezmembrarea sultanatului Bahmani. Iu 1486 a dispărut dinastia fondatoare a Vijayanagarului, tronai fiind uzurpat de un genera] numit Narasimha Saluva (prima uzurpare), iar in 1505 .şi această dinastie a fost răsturnată (a doua uzurpare) de către familia Tuluva.

Patru ani mai tîrziu a preluat puterea Krishanadeva Raya, unul din cei mai mari regi din istoria Indiei şi ultimul mare conducător hindus din sudul Indiei. Mare războinic, a cucerit fortăreţele Raichur Jiu Bijapur, apoi fortăreţele Udayagîn din Orissa, oraşul Oulbarga, vechea capitală a bahmanilor şi altele.

Imperiul Vijayanagar, cuprindea întreaga regiune Madras, împreună cu statele Mysore, Cochin şi Travaucore. Statul era împărţit în două sute de provincii, guvernate fiecare de către un nobil, acesta trebuind să plătească jumătate din veniturile lor trezoreriei regale, şi să asigure armata imperială cu un anumit număr de trupe. Impunerea era deosebit de apăsătoare şi, ca urmare, clasele înalte erau foarte: bogate, în timp ce poporul de jos era sărac şi oprimat. Regele conducea întreaga organizare administrativă şi putea avansa sau destitui funcţionarii merituoşi, respectiv pe cei necorespunzători. Pedepsele erau severe, cele mai grele fiind amputarea membrelor, iar nobilii vinovaţi pentru răscoală sau răzmeriţă erau călcaţi în picioare de elefanţi. Duelul cu sabia era calea de a rezolva certurile dintre oameni. Ritualul *sati* se practica obişnuit, iar la nobilii cu multe soţii, adesea o mare parte din femeile lui se aruncau pe rugul soţului mort. Sacrificarea animalelor nu era oprită, iar carnea se vindea în pieţe pentru a fi consumată.

Krislmadeva Raya a menţinut relaţii cu portughezii, asigurîud acestora anumite concesii privind comerţul. în anul 1510 guvernatorul portughez Albuqucrquc a cerut permisiunea ridicării unui fort

Ja Bhatkal; el a primit aprobarea după ce portughezii au cucerit statul Goa de la musulmani. Cronicarii portughezi, Nuniz si Paes, în scrierile lor îl caracterizează foarte frumos pe Krislmadeva Raya si fac relatări preţioase asupra oraşului Vijayanagar, ajuns la apogeul gloriei sale. Oraşul era înconjurat cu şapte linii de fortificaţie, circumferinţa totală a zidurilor fiind estimată la 100 km. Populaţia depăşea o jumătate de milion de oameni. Marea arteră de circulaţie, care unea partea de nord cu cea de sud, era lung;! de 13 km, străzile erau bine trasate, pavate şi înfrumuseţate cu clădiri publice şi particulare, cu palate şi temple zidite din piatră. Oraşul era aprovizionat cu apă dintr-uu mare lac (rezervor) format prin stăvilirea rîului Tungabhadra, iar apa era trimisă printr-un apeduct, tăiat în rocă solidă pe o lungime de 24 km. Prin tot oraşul erau grădini, livezi şi crînguri. precum şi lacuri şi canale. Fructe şi vegetale erau din belşug de vîuzare in magazine şi în pieţe[2]".

Prosperitatea Vijayanagarului se baza pe solul său fertil, pe comerţul dezvoltat, atît în interior cît şi în exterior, de asemenea pe existenţa unei mari cantităţi de pietre preţioase: rubine, perle, diamante, smaralde şi altele care erau apoi transformate în bijuterii şi comercializate. Domeniul regal se afla într-o îngrădire din inima oraşului care cuprindea în interior un întreg oraş, avînd 34 de străzi. Palatul regelui, (ie o frumuseţe uimitoare, avea o cameră căptuşită complet cu fildeş (podea, tavan şi pereţi) şi stîlpii interiori acoperiţi cu trandafiri şi lotuşi. Toate vasele şi tacîmurile erau din aur şi argint masiv. Distracţia de la curte era. susţinută de echipe de teatru şi balet care prezentau drame şi diferite dansuri laice şi religioase, precum şi întreceri de box, lupte cu animale si procesiuni religioase. în fiecare an era o paradă cînd se treceau în revistă trupele. Povestirea despre nunta dintre sultanul Firuz şi fiica lui Raya Deva I arată splendoarea şi bogăţiile de care se bucura regatul Vijayanagar. Se spune că drumul pe o lungime de 10 km a fost acoperit cu veşminte din aur, catifea şi satin. Rajahul a fost îmbrăcat tot timpul în satin alb, cu bijuterii enorme şi un turban bogat din brocart de aur.

Cea mai frumoasă relatare despre Vijayanagar o face Abdui Razzaq care a venit din Persîa în 1442 şi a stat un an la curtea imperială. „Oraşul este astfel că ochi nu a văzut nici urechea nu a auzit de un loc asemănător acestuia, pe întreg pămîntul. Chiar oraşul Dclhi în timpul domniei lui Şah Jehan nu a depăşit în frumuseţe Vijayanagarul. Rajahii încurajau învăţământul, în special arta poetică în dialectul Telugu. Printre oamenii de cultură de la curte erau: Sayana, care a scris un Comentariu celebru asupra *Veddor,* fratele acestuia Madhavacharya, conducătorul mînăstirii Sringeri, călătorul italian Nicoio Conţi (1420), portughezul Dorcingos Paes, hindusul Krishna Shastri şi alţii. Pictori, sculptori, arhitecţi, biju-

tieri **şi** diverşi meşteşugari **din** toate părţile lumii **au găsit terenul** cel **mai fertil pentru** desfăşurarea măestriei **lor în Vijayanagar.**

Existenţa acestui puternic şi bogat stat **hindus** a **stîrnit** invidia conducătorilor mahomedani din Deccan, în .special a viceregelui **din Madura** şi a viceregelui dia regatul central. **Primul** a fost respins de Krishuadeva Raya în anul 1528, dar în anul 1529 acesta a murit lăsînd succesor pe **fratele** lui vitreg, Achyuta Raya, care a pedepsit aspru]>e rebelul vicerege din Madura şi a supus pe rajahul fie Travancore, care-1 ajutase. El a comis însă mai multe greşeli în administraţia imperiului care au dus la tulburări, corupţie şi dezordine, conduse chiar de cei trei fraţi ai săi. După Achyuta Raya (1541), haosul s-a accentuat iar regii, care se schimbau repede, erau simple marionete în muia ministrului Rama Raya, adevăratul conducător al statului.

Rama Raya era un om abil şi intenţiona să restaureze puterea imperiului, pierdută după moartea lui Krishnadeva Raya. El a dus o politică de aţîţare a duşmăniilor dintre sultanatele din Deccan, **făcînd** alianţă cînd cu unul **cînd** cu altul. în 1543 s-a aliat cu statele A-hmednagar şi Golkouda iu scopul luptei contra statului Bijapur. Abilitatea ministrului Asad Han din Bijapur, care a încheiat pace separată cu fiecare, a făcut să se destrame coaliţia. Ostilitatea sultanatelor din Deccan faţă de Imperiul Vijayanagar **le-a** unit (Bijapur, Ahmednagar, Golkouda şi **Bidar)** într-o coaliţie, care a pornit **în** ianuarie **1565** împotriva imperiului. Rajahul Rama Raya avea 93 de ani şi era prea bătrîu peutru a comanda în bătălie ; dar fiind un om de mare curaj, a adunat o armată imensă, nu mărind peste jumătate de milion de oameni, compusă din locuitori din toate părţile imperiului, Kanara şi Telugu, Mysore şi **Malabar** şi tamili din sudul îndepărtat. Lupta cu cei „patru sultani" sau ,, Bătălia ele la **Talikot"** s-a dat în regiunea satelor Raksas şi Tagdi, unde aroganta şi greoaia armată a Vijayanagarului a fost **înfrântă,** cu mari pierderi, de armata musulmană mică, bine organizată şi bine condusă.

Bătălia rit: la Talikot s-a desfăşurat astfel: după trecerea cu succes a riului Kistna, printr-o manevră care a reuşit să înşele vigilenţa armatei hinduse, cei patru sultani au aranjat forţele lor în linie, pe .şesu! întins Rakshastangadi, la aproximativ 20 km de Talikot. în centru erau trupele din Ahmednagar, conduse du Husseiu **Nizam** Şah, cu 600 de tunuri de diferite calibre executate la Ahmeduagar. Pe aripa dreaptă era **sultanul** din Bijapur, iar în stînga forţele din Golkonda şi Bidar. **în** faţă erau mase compacte de arcaşi, scoase în afara liniilor şi formîud grupul de atac.

Oastea hindusă a înaintat la atac. în centru era bătrîuul Rajah Rama, dus într-o litieră de aur, prea bătrîn **pentru** a încăleca elefantul **său** de război. în jurul lui erau duse grămezi de aur şi perle,

cu care urma să recompenseze oamenii săi pentru bravuri în bâtă-jje. Hinduşii au înaintat curajos în grupuri compacte şi au stră-puns linia arcaşilor musulmani. I<a o distanţă potrivită, trupele din Ahmednagar au deslănţuit un foc nimicitor cu bateriile lor în gru-purile masate de hinduşi. înainte ca aceştia să-şi revină din derută, cavaleria musulmană a şarjat în jos, peste ei. în încăierare, purtă-torii preţioasei litiere, înspăimîntaţi de un elefant de război care apăruse şi era să-i calce în picioare, au aruncat-o şi au fugit. Ra-jahul a fost luat prizonier şi ucis de însuşi Hussein Nizam Şah. Capul rajahului înfipt într-o lance şi ţinut sus în aer a înfiorat ar-mata hindusă care a fugit urmărită de musulmanii victorioşi. O sută de mii au fost ucişi, iar rîul curgea roşu du sînge.

„Victorioşii — aminteşte cronica *Burhan-i-Ma' asir* — au cap-turat juvaere, ornamente, mobilă, cămile, corturi, echipamente: de campanie, tobe, stindarde, servitoare, servitori, arme şi armuri de toate felurile, în asemenea cantităţi, îneît întreaga armată s-a îmbo-găţit."

„Prada a fost aşa de mare, — notează Ferishta — îneît fiecare om al armatei a devenit bogat în aur, juvaere, corturi, arme, cai şi sclavi; regii permiţînd fiecărei persoane să reţină ceea ce **dobîndise,** în afara elefanţilor"[27].

în acest timp, în capitală viaţa îşi urma cursul normal, locuitorii avîud deplină încredere în marea lor armată şi în zidurile de ne-pătruns care înconjurau oraşul. în urma dezastrului de la **Talikot,** supravieţuitorii armatei învinse au început să se reverse pe străzi. Printre ei erau şi prinţii casei regale, care au încărcat în grabă in-signele de stat şi tronul de aur, bijuteriile şi lucrurile de preţ, pă-răsind oraşul călare pe elefanţi. Dacă armata împrăştiată ar fi fost adunată şi organizată pe zidurile de apărare, **Vijayanagarul** cu cele şapte linii de fortificaţii ar fi fost salvat cu uşurinţă şi altele ar fi fost condiţiile de pace, dar, poporul era fără conducător şi cuprins de panică. Curînd străzile s-au umplut de prădalnici şi tîlhari; triburi sălbatice din junglele din împrejurimi, brimjarii, lambadii Şi kuruvii au intrat prin porţile nepăzite, jefuind, prădînd şi in-cendiind.

Armata mahomedană victorioasă s-a odihnit trei zile, după care a intrat în Vijayanagar, continuînd, timp de cinci luni, opera de distrugere şi ruinare a oraşului. Un călător, care a vizitat oraşul puţin timp după asta, 1-a găsit „un schelet", invadat de tigri şi alte animale sălbatice. Astfel a pierit ultimul şi cel mai măreţ din imperiile hinduse ale Indiei de sud, care a acţionat peste două veacuri, ca un adevărat bastion al hinduismului împotriva invada-torilor musulmani. Supravieţuitorii, împreună cu membrii dinasti-ci, adăpostiţi pentru un timp în fortăreaţa Penugonda, s-au **întors** mai **tîrziu** în ţara lor devastată şi au început reconstrucţia, conduşi

fiind de TirumaJa, fratele lui Rama Raya. Politica de redresare a fostului imperiu a fost continuată de Ranga II şi mai alea de fratele acestuia Venkata II (1586—1614). I,a moartea lui, certurile; pentru domnie au accentuat dezmembrarea fostului imperiu în mici regate autonome (Mysore, Seringapatam, Bednur, Madura si Tanjore), invadate mai tîrziu de armatele Imperiului Mogul.

Alte regale hinihiso: Regaful Orissa şi-a consolidat puterea ; timpul domniei lungi, de peste 70 de ani, a lui Anantavarman Choda Ganga (1076—1148). Din diferite inscripţii, rezultă că se întinde;! de la vărsarea Gangelui în nord, pînă la vărsarea rîului Godavari în sud. Choda Gange, patron al religiei, a încurajat literatura sanscrită şi telugu, iar marele templu Jagaunath din Puri dovedeşte vigoarea artistică şi prosperitatea timpurilor sale. Urmaşii la domnie, din care mai important a fost Narasinxha I (1238—1264), au reuşii să stăvilească invaziile musulmane. Kapilendra altă dinastie putej nică, a susţinut lupte încununate de succes cu bahmami din Bidar şi cu conducătorii din Vijayanagar, urinate de mărirea regatului, de la Gange pînă la Kaveri. Sub Prataparudra (1497—1540), regatul s-a extins de la districtele Hugli şi Miduapur din Bengal pînă la districtul Guntur din Madras, cuprinzînd şi parte din podişurile Telingana. Situaţia lui prosperă nu a ţinut însă mult, căci au urinai campaniile lui Krishnadeva Raya din Vijayanagar şi a lui Qutb 'Şah din Golkonda, care au luat partea de sud, pînă la Godavari.

Regatul Mewar. Prin sec. VII e.n. vitejii rajpuţi din clanul Guhila şi-au instaurat puterea în Mewar. Mult mai tîrziu, aşa cum 6-a arătat mai înainte, AJa-ud-din Khalji a cucerit oraşul Chitor, capitala statului Mewar, iar regele Hamir — sau fiul său — 1-a eliberat de sub musulmani. După Hamir (1364) au urmat certuri pentru domnie, pînă după anul 1431 cînd puterea a fost preluată de Kumbha, unul din cei mai buni conducători ai statului. 251 a luptat împotriva musulmanilor din Malwa şi Gujarat şi, deşi a avut succes învingîndu-i, nu s-a extins ci şi-a păstrat vechiul domeniu.

Bl a construit pentru apărare 32 de forturi, din cele 84 existente atunci. Cea mai mare fortăreaţă a sa, şi a doua ca importanţă strategică, a fost *Kumbhalgarh,* iar cel mai mare monument *Jayastambha* sau *Turnul renumelui.* Alt conducător de seamă, Sanga (1509) Supranumit eroul celor o sută de bătălii, avea optsprezece răni, din care una îl lăsase fără un ochi iar alta îl schilodise de un picior. A luptat cu Malwa, Delhi şi Gujarâtul în scopul instaurării puterii sale asupra Sultanatului Delhi, în descompunere.

Regatele Kamarupa şi *Assam,* situate pe fluviul Brahniaputra, au fost tot hinduse, şi au luptat 'împotriva cuceririlor musulmane din Bengal.

IV

întemeierea Imperiului ^
(152C-1556)

Din istoria politică a Indiei la începutul secolului al XVI-lea se desprinde caracterul neunitar al conducerii ţării, disputele şi lupta pentru supremaţie dintre stăpînitorii mahomedani, facilitînd cucerirea ci de către turco-mongolii din Asia Centrală.

în Asia Centrală în acest timp se face cunoscut Muhammed .Zair-ud-din , supranumit Baber sau Leul. Descendent din Timur I,enk după tată şi din Genghiz Han din partea mamei, ambiţios şi dina-rnic, urmărea să fie stăpîu în Samarkand, vechea capitală a descendenţilor lui Timur, a cărui glorie visa să o reînvie. încercările sale de a cuceri Samarkandul (1497 şi 1503) au fost numai insuccese în faţa puternicilor săi rivali, uzbecii. Orgauizîndu-şi mica trupă de prieteni crediitcioşi şi viteji, în anul 1504 cu ocazia reprimării unei rebeliuni uzbece, ocupă oraşul Kabul, unde îşi stabileşte capitala unui mic regat independent. Altă încercare de a pune stăpî-nire pe Samarkand, în anul 1512, de data asta şi cu ajutor din partea şahului Persiei, a avut soarta încercărilor de mai înainte. Insuccesele în faţa Samarkandului l-au făcut să-şi îndrepte privirile spre sud-est, spre Hindustan, unde a făcut cîteva raiduri de recunoaştere.

Ocazia s-a ivit în anul 1524, cînd sultanul Ibrahim Lodi se confrunta cu nobilii săi, în încercările acestora de a uzurpa conducerea. Alam Han, unchiul sultanului şi Daulat Han, guvernatorul Panjabului, l-au invitat să-i ajute în rezolvarea acestei neînţelegeri. Baber a primit cu bucurie invitaţia, a intrat în Panjab şi a ocupat Ivahore (1524). Alam Han şi Daulat Han, dîndu-şi seama de greşala făcută şi de intenţiile lui Baber de a invada India, s-au întors împotriva lui. Acesta, după o scurtă retragere, şi-a unit forţele cu ale fiului său, Humayun ajungînd să dispună de 12000 ■de oameni, cu care, în anul următor (1525), a intrat din nou în Panjab, forţîndu-1 pe Daulat Han I/odi să se supună.

După această victorie, Baber a înaintat spre Delhi, împotriva sultanului Ibrahim Lodi, conducător „cu numele" al Imperiului Afgan. Marea armată a lui Ibrahim *l,oâi,* formată din 100 000 ostaşi şi 100 de elefanţi, a întâlnit la Panipat mica oaste a lui Baber, de 12 000 de oameni, fără elefanţi, în schimb avînd artilerie foarte bună, armă puţin cunoscută şi folosită în vremea aceea. Trupele sultanului au pornit la atac spre tabăra întărită (în careu) a lui - Baber, avansînd în rînduri strînse şi dese. Ajungînd în bătaia ar-

mamentuiui, aceştia au deschis un foc nimicitor, provocînd pierderi uriaşe armatelor sultanului. Deruta a fost completată de arcaşii ()c. munte ai lui Baber, care au galopat în flanc apoi, în spatele inamicului, trimiţîud concomitent ploaie de săgeţi. In numai o jumătate de zi, marea armată a fost pusă pe fugă, iar sultanul Ibrahim Lodi şi 15 000 de oameni au murit pe cîmpul de luptă. Baber a profitat de derută şi, mai înainte ca inamicul să se poată regrupa, a trimis cavaleria care a ocupat oraşele principale Agra şi Delhi. La 27 aprilie 1526 se instaurează în aceste două oraşe dinastia *Marilor Moguli*t care va conduce India timp de două secole. Ocuparea oraşului Agra a fost făcută de Humayr.n, cel mai mare dintre fiii lui Baber, care fiind manierat şi frumos Ia chip a fost primit cu demnitate (ie regina văduvă a Rajei din Cwalior, mort în bătălia de la Panipal aceasta oferindu-i în dar renumitul diamant *Kol;-i-Noor*[iS].

Cucerirea Indiei de JVord. Victoria obţinută asupra armatei lui Ibrahim Lodi şi ocuparea capitalei sultanatului nu reprezentau pentru moguli o victorie absolută, dat fiind că se aflau cu o oaste atît de mică în mijlocul unei ţări mari şi ostile. După ce a ocupat Agra. şi regiunea Doab, Baber i-a supus pe nobilii afgani din nord, sud şi est apoi a început la Agra organizarea şi pregătirea armatei sale în vederea unei noi înfruntări.

Rana Sanga, conducătorul rajpuţilor din Mewar în alianţă cu alţi conducători musulmani, susţinători ai dinastiei Lodi (din Marwar, Amber, Gwalior, Ajmer şi Chanderi) au format o armată compusă din 120 conducători, 80 000 călăreţi şi 500 elefanţi de război, hotărîţi să-şi dea viaţa pentru apărarea onoarei. Comandată de însuşi Rana Sanga, eroul celor 100 de bătălii, marea armată a ocupat poziţie la Bayana la cea 50 km de Agra.

în acest timp, în mica oaste a lui Baber începuse panică şi nemulţumiri datorită dorinţei de întoarcere în ţara lor, răcoroasă şi primitoare, unde să se bucure de prăzile dobîndite. în această situaţie, Baber a arătat din nou excepţionalele sale calităţi de mare conducător adunînd căpeteniile şi vorbindu-le astfel;

,,Un puternic inamic a fost învins şi un bogat şi pnternic regat este la picioarele noastre; şi acum avind realizat ţelul nostru şi competiţia noastră, putem noi păiasi tot ceea ce am cîştigat *şi* să fugim la Kabul ca nişte oameni învinşi? Nu este îngăduit nici unui singur om care se pretinde a fi prietenul meu să mai ponitncască de aşa ceva: dar dacă cineva din noi se teme acela să plecei

Cuvîntarea a pacificat neînţelegerile şi totodată mulţi conducători afgani au fost cîştigaţi de maniera conciliantă a lui Baber. De la Agra, acesta s-a deplasat spre Sikri pentru a întîlni inamicul. Cînd oamenii săi au văzut imensa armată hindusă, depăşind-o numeric pe a lor, în raport de şapte la unu, şi-au pierdut din nou curajul. Baber şi de această dată a fost la înălţimea situaţiei, dovedindu-se un mare soldat şi comandant. El a arătat ostaşilor săi ca

acesta este un ,.război sfînt"(jihad) împotriva paginilor, că oricine aj- cădea ar ii un martir şi ar merge direct în paradis. Kl însuşi, care se declase beţiei, a spart acum paharele şi a vărsat pe jos ţoale butoaiele cu vin, jurînd să uu se mai atingă niciodată de băutură. După aceasta, întreaga anuală, inspirată de exemplul conducătorului ei, a jurat pe Coran sa învingă sau să moară.[29].

Bătălia a avut loc la Kanwa la aproximativ- 35 km de Agra,]a 113 martie 1527. Baber a folosit aceeaşi tactică; s-a fortificat în spatele căruţelor şi atelajelor şi a aşteptat atacul. Cavaleria rajputană s-a năpustit în zadar asupra liniei întărite, fiind secerată de artileria puternică a lui Baber. între timp, arcaşii de munte au fost trecuţi pe flancuri şi de acolo în spatele inamicului. Lupta a ţinut aproape toată ziua iar către seară marea armată s-a retras cu greutate printre arcaşii care le tăiau calea. Cîştigarea acestei bătălii se datoreşte strategiei lui .Baber şi informaţiilor aflate de la prizonieri şi trădători. Rana Sanga din Mevvar a scăpat cu fuga, dar cîmpul de bătălie a rămas acoperit cu mii de morţi şi răniţi. Baber a continuat înaintarea, a luat cu asalt cetăţile rajputane din Chanderi (Malwa) şi a repurtat o nouă victorie pe rîul Gogra nu departe de Patna, împotriva lui Nusrat Şah, regele afgan din Bengal aliat cu afganii din Bihar.

Ca rezultat al celor trei bătălii, Baber a adus nordul Indiei la supunere, devenind stăpîn peste un regat ce se întindea de la gurile Gangelui pînă la Oxus şi din Himalaya pînă la Gwalior. El a împărţit acest imens domeniu în cinci provincii, conduse de ofiţeri de ai săi, care răspundeau de menţinerea ordinei, adunarea veniturilor, prevenirea răscoalelor şi trimiterea de trupe cind acestea erau cerute. Marii nobili hinduşi şi latifundiari au fost menţinuţi cu condiţia supunerii şi plăţii taxelor, de asemenea întregul sistem feudal de administrare. Baber nu a avut timp să emită legi noi de organizare şi nici un alt sistem financiar. Retras pentru un timp scurt la Agra, a dispus înfrumuseţarea oraşului cu grădini, clădiri şi havuze răcoroase, asemănătoare celor din Samarkand. Lui nu-i plăcea India şi nici însoţitorilor săi, din cauza căldurii excesive şi a obiceiurilor poporului, diferite de cele ale lor. Acolo nu erai! cai buni, carne ,şi hrană bună, struguri, pepeni, fructe, gheaţă şi apă rece, nu erau băi şi nici colegii pentru învăţătură.

Baber nu s-a putut bucura multă vreme de victoriile sale; întrucît în anul 1530 a murit la Agra, în vîrstă de 47 de ani. Istoricul musulman Abul Fazi, relativ la aceasta, povesteşte că fiul său mai mare, Humayun, căzînd bolnav a pricinuit mare îngrijorare lui Baber care se ruga cu disperare lui Dumnezeu pentru însănătoşire. Hotărît să-şi dea viaţa pentru sănătatea prinţului şi sfătuit de adepţii practicii *Midia,* el a oficiat ceremonialul indicat, trecînd de trei ori în jurul patului bolnavului şi spunînd : „Fie asupra

mea **tot** ceea ce te lace să suferi". Humayun şi-a redobîndit sănătatea, în schimb **tatăl** său s-a îmbolnăvit treptat şi în două sau **trei** luni a murit. Desigur relatarea nu are suport real şi scriitorii moderni argumentează că Baber a murit în urma unei maladii care nu a avut vreo legătură cu Humayun. După un timp corpu] său a fost expediat la Kabul şi înmormîntat în una din grădinile sale favorite. Locul său în istorie marchează cuceririle din India care au deschis calea pentru un mare **imperiu.** Memoriile lui, scrise în limba turcă, deosebit de interesante au fost traduse în limba persană pe timpul împăratului Akbar. iar mai tîrziu în limbile engleză si franceză.

A urmat la tron prinţul Humayun în vîrstă de 23 de ani. Ura viteaz, rafinat şi curtenitor dar, cu timpul, ca urmare a consumului de opiu, a devenit inactiv şi lipsit de energie. Urmînd sfaturile tatălui său, s-a purtat generos cu familia sa, în special cu fraţii, care însă nutreau în secret planuri de subminare, alături de verii lui care urmăreau acelaşi scop. vScriitorul William Brskine remarcă: „Sabia era marele arbitru al dreptăţii şi fiecare fiu era pregătit să-si încerce norocul împotriva fraţilor săi"[30].

Rajpuţii fuseseră învinşi şi supuşi dar erau departe de a fi definitiv zdrobiţi. Nobilii afgani au început să scuture jugul supunerii, prfiluînd puterea în Gujarat, prin Bahadur Şah, şi în Biliar prin puternicul şi abilul general vSher Han Sur. în acelaşi timp fratele său, Kamrau, uneltea în Kabul şi Kandahar despărţirea de imperiu. Humayun a cîştigat la început cîteva lupte, asediind fortăreţele Kaliujar din Buudelkhand, al cărui rajah simpatiza cu afganii. A obţinut apoi o victorie decisivă asupra afganilor la Dourah şi 1-a alungat pe sultanul Mahmud Lodi din Jauupur. A asediat cetatea Chunar aparţiniud lui Sher Han, pe care apoi a părăsit-o întrucît acesta a afirmat că se supune şi a plecat în Gujarat unde se ridicase Bahadur Şah. în lupta care a avut loc lîngă Mandasor, Humayun a ieşit victorios, alungîndu-1 pe Bahadur în insula Diu. După victorie, Humayun, împreună cu alţi nobili, s-a afundat în beţie şi opiu, în timp ce în armată se produceau acte de nesupunere. Sultanul Gujaratului a **profitat** de acest lucru şi a pornit să-şi recucerească teritoriile ocupate. Humayun nu 1-a mai putut supune şi **a** pornit în est unde se ridicaseră afganii lui Sher Şah, şi care cuceriseră Bengalul. în ultima luptă avută cu Sher Han, a fost învins şi obligat să fugă. I/Ipsit de armată şi de adăpost, rătăcea hăituit de duşmani, pînă s-a retras în deşertul Sind, unde, în micul oraş Amarkot, s-a născut fiul său Akbar. Mai tîrziu a cerut adăpost fratelui său, Kamram, în Afganistan dar acesta î-a refuzat, luîndu-i însă în îngrijire fiul. *tn* cele din urmă, Humayun a găsit adăpost în Persia, la şahul Tahmasp.

cu condiţia convertirii lui la secta şiită; ba mai mult, i s-au **dat** ajutoare pentru recucerirea tronului.

Sher Han, eroul reînvierii i udo -musulmane, era **fiul lui Hasan** a**parţinînd** tribului afgan Sur, de lingă Pehawar. Viaţa lui a fost foarte zbuciumată, iar după migrarea familiei spre Deliii, el a ocupat diferite funcţii administrative la diverşi nobili şi guvernatori făcîndu-se cunoscut prin exactitate şi justeţea măsurilor luate. Impresionat de victoriile mogulilor şi-a oferit serviciile lui **Baber** dar, după un au, în 1528, 1-a părăsit pentru a se întoarce în Biliar, unde a devenit deputat guvernator şi virtual conducător, stăpînul său, regele, **fiind** minor.

Sher Hau şi-a întărit puterea cînd Humayuu a plecat în **Gujarat împotriva** lui **Bahadur** Şah. El a invadat Bengalul şi a ocupat capitala Gaur, de unde a luat o pradă bogată şi sume mari de bani în aur, ca tribut. I,a întoarcerea lui Humayuu spre **Bengal pentru a restabili** situaţia, Sher Han a evitat lupta şi a **manevrat, îndreptîndu-se** spre teritoriile mogule, Bihar şi Jaunpur. Humayun a părăsit Bengalul îndreptîndu-se spre Agra, dar la **Chaunsa,** armata **lui a fost** zdrobită de Sher Han (1539). Prin victoria sa asupra suveranului din Delhi a devenit conducător peste un imens teritoriu, de la Kanauj, în vest, pînă la dealurile **Assamului** şi **Chittagong,** în est, **şi** din Himalaya, în nord, pînă la dealurile Jharkhaud şi Golful Bengal, în sud. Conform ritualului, el a ordonat oficierea ceremoniilor victoriei cu care ocazie a primit titlul de „Sher Şah", de asemenea a bătut monedă nouă cu numele **său.**

Cînd în anul **1540** Humayun încearcă să-şi recucerească tronul, **Sher** Şah **îl înfrînge** şi supune Panjabtu apoi ţara triburilor Gakkar, **situată** între cursul superior al luduşului şi **rîtu** Jhelum. Cuceririle nu s-au oprit aici; în anul 1542 el **supune Malwa,** apoi forturile rajputane Raisin, Rathor şi Kalinjar. Luptele au fost grele şi au ţinut pînă în anul **1545,** cînd datorită unei explozii la o magazie de pulbere, Sher Şah a fost omorît.

Sher Şah nu a fost numai un mare războinic şi cuceritor ci şi un remarcabil constructor şi organizator. A construit şosele şi drumuri **pe** marginea cărora s-au plantat pomi, a săpat **fîntîni** iar la distanţe regulate a ridicat hanuri şi case de odihnă. Una din şosele, cu lungime de peste 3700 de kilometri, lega Bengalul de est (de la Sonargaon) cu Valea **Indusului** (frontiera de **nord-vest** a imperiului). Poşta cu cai avea curse regulate şi transporta oameni, pachete şi scrisori *D- toate colţurile ţării, **facilitînd,** totodată controlul guvernului central asupra provinciilor depărtate. Guvernarea se desfăşura după un sistem bine. centralizat, toată puterea fiind în inîna regelui. Erau stabilite

legi şi ordiue precise, iar organe de la ceutru vegheau la stricta loraplj. care. A fost oprită orice persecuţie religioasă, încît atît hinduşii cît şi celelalte secte îşi puteau desfăşura activitatea iiestingheriţi. Colectarea veniturilor anuale ale statului se făcea cu corectitudine, partea statului fiind de unu la patru asupra producţiei; ţăranii puteau plăti cu bani sau în natură. întregul imperiu a fost împărţit în patruzeci şi şapte de unităţi administrative, care la rîndul lor erau divizate în districte, conduse de funcţionari responsabil! pe diferite servicii şi probleme' Actele şi registrele se scriau atît în limba hindi cît şi în persană. Proprietarii de pămînturi, care tiranizau ţărănimea, erau pedepsiţi, iar ofiţerii satelor au fost făcuţi responsabili pentru menţinerea ordinii, descoperirea crimei şi furtului din districtul său. Pentru a stimula comerţul au fost desfiinţate unele taxe supărătoare, de asemenea s-a emis uu sistem monetar în argint bazat pe o unitate standard (180 gr), care a fost adoptat şi de moguli şi mai tîrziu de britanici.

Imperiul Afgan întemeiat de Sher Şah nu a supravieţuit multă vreme. Al doilea fiu al său, Jalal Han, a fost proclamat rege sub titlul Selim Şah vSur. Domnia lui, apreciată ca excelentă, s-a bazat pe continuarea sistemului de guvernare al tatălui său. A murit foarte tînăr, în anul 1554, după care au început certuri pentru domnie.

în acest timp (!545), Humavuu cu ajutorul armat primit de ia perşi a ocupat regiunea Kandahar şi oraşul Kabul, iar pe fratele său, Kamram, 1-a orbit şi trimis la Mecca. Avînd asigurată acum baza <Ie plecare pentru recucerirea domeniului pierdut, şi-a organizat şi întărit armata, iar în anul 1555 a învins armata lui Sikander Şah Sur, guvernatorul rebel din Panjab, şi cucereşte pe rînd Iyahore şi Deliii, apoi Agra. El nu a putut continua recuceririle căci în anul 1556 a murit, ca urmare a unei căzături, în palatul său Purana Quila din Delhi. Mausoleul său, o construcţie impresionantă, constituie azi în oraşul Delhi uu monument istoric de mare atracţie.

CAPITOLUL V

Imperiul Mogiil **unitar. Akbar** cel Mare, (1556-1605)

în timpul accidentului care a pus capăt domniei lui Humayun, fiul său Akbar, împreună cu tutorele său, Bairam Han, se aflau în campania de reprimare a unei răscoale din Panjab, condusă de unul din nepoţii lui Sher Şah. Bairam Han, generalul credincios al lui Humayun şi vechi camarad de arma, la primirea veştii, a orgaoi-

zat în grabă încoronarea lui Akbar, ca **padişah,** mai înainte ca pretendenţii rivali să se ridice. încoronarea a avut loc la Kalanaur în districtul Gurudaspur, la 14 februarie 1556, cînd Akbar avea doar **treisprezece** ani.

Ţara încetase de **multă** vreme să se mai bucure de reformele binefăcătoare ale lui Sher Şah, datorită derutei **şi** certurilor pentru domnie ale succesorilor săi, de asemenea din cauza foametei. Mai mult, fiecare din regatele independente din diferitele **părţi** ale Indici aspira la obţinerea puterii supreme. Fratele vitreg al lui Akbar guverna Ja Kabul aproape independent; Kaşniirul era sub conducerea unei dinastii mahomedane locale : statele din Himalaya erau **independente** ; statele Sind şi Multan erau libere încă de la moartea lui Sher Şah ; Orissa, Malwa şi Gujarat şi căpeteniile din Gondwana (Provinciile Centrale) erau independente. în sudul Munţilor Vindhya erau sultanatele Khundesh, Berar, Bidar, Ahmednagar, Golkonda şi Imperiul Vijayanagar, rămase iu afara frămîntărilor din nord. Portughezii îşi stabilizaseră influenţa şi aveau teritoriile cucerite pe coasta de vest în Goa şi Diu. Tînărului Akbar îi revenea deci o moştenire de **loc** încurajatoare, constînd doar în micile recuceriri din Hindustan, făcute de Humayun. Supremaţia nu o putea decide decît sabia.

Rivalul cel mai de temut al lui Akbar era Himu, un general hindus din casta Bănia, foarte capabil, dar lipsit de scrupule. Imediat după moartea lui Humayun, Himu a ocupat Agra şi Deliii, şi-a conferit titlul de Rajah Vikramaditya, întrucît era descendent **din** vechii monarhi hinduşi şi sprijinit de nobili hinduşi şi de mulţi afgani plătiţi. I/Ucrurile păreau atît de alarmante **îneît** consilierii lui Akbar se gîndeau la o retragere către Kabul. Numai Bairam Han a decis riscul unei bătălii, pentru care a început imediat pregătirile.

La 5 noiembrie 1556 s-au întîlnit cele două armate pe **cîmpia** de la Panipat. Himu a reuşit la început să pună pe fugă flancurile armatei mogule dar, către sfîrşitul zilei, a fost lovit în ochi de o săgeată, scoţîndu-1 din luptă. Ostaşii săi, rămaşi fără conducător, au intrat în panică şi au fugit, iar Himu a fost prins şi omorît, probabil de Bairam Han. Rezultatul bătăliei de la Panipat a fost decisiv ; mogulii au cîştigat supremaţia în India şi, fără vreo piedică importantă, au ocupat oraşele Agra, Delhi, Ajmer şi Gwalior. Sikauder Sur s-a supus de bună voie şi i s-a încredinţat o feudă în Provinciile de ^st, de unde a fost îndepărtat de Akbar după un an: Muhammed Adil a murit în luptă împotriva guvernatorului din Bengal; Ibrahim Sur a fugit în Orissa şi astfel au dispărut pe rîud diu Hindustan conducătorii afgani (din dinastia Sur), rivalii moguîilor.

Bătălia de la Panipat marchează adevăratul început al Imperiului Mogul în India. Următorii patru ani, Akbar a avut ^egenţâ, fiind sub controlul tutorelui său Bairam Han. în anul 1560, împlinind virLsta de 18 ani, a hotărît să preia guvernarea în propriile sale mîini.

I,-a destituit pe Bairam Han care devenise aspru şi crud, sugerindu.; să plece în pelerinaj la Mecca. Acesta, indignat de măsura luată rj6 Akbar, s-a răsculat, dar a fost repede înfrînt şi trimis la Mecca, und nu a mai ajuns, fiind ucis pe drum de un duşman afgan. Akbar, rămas singurul stăpîn, s-a găsit înconjurat de intrigile curţii din care făceau parte mama sa, mama vitregă şi fiul acesteia, generalul Adam Han Cum Adam Han devenise tot mai insolent, Akbar a fost nevoit să-j ucidă, iar mama acestuia a murit la puţine zile după aceea. Pe unchiul său, Khwaja Muazzam, alt imeltitor, 1-a prins şi închis în închişi de la Gwalior, după care spiritele s-au potolit.

Cucerirea Indiei. Akbar Djelal-ad-din a intuit imposibilitatea menţinerii puterii fără sprijinul maselor largi ale poporului.] , r mogulii erau o mică minoritate în marele ocean de hinduşi şi afgani care-i priveau ca pe nişte intruşi şi-i urau pentru că răsturna; familia lui Sher Şah, marele lor conducător. Cîştigarea hinduşilor de partea sa era o problemă dificilă dar singura necesară şi către ea şi-a îndreptat Akbar atenţia. în anul 1562 s-a căsătorit cu o prinţi ■: rajputană, fiica Rajanului Biliari Mall din Jaipur, a cărei fan ilie i-a devenit aliată şi prietenă. A desfiinţat taxa de pelerinaj şi *jizia* (taxa pentru nemusulmani), de asemenea, a interzis transformarea în sclavi a hinduşilor proveniţi din prizonierii de război şi a familiilor lor. Aceste măsuri contraveneau politicii tradiţionale duse de sultanii anteriori care îi tratau pe hinduşi ca pe o rasă cucerită.

în anul 1561, stăpînirea lui Akbar cuprindea Panjabul şi Hindustanul, de la Peshawar pînă la Allahabad, iar în sud pînă la Gwalior şi Ajiiier; de asemenea, fusese cucerită şi anexată Malvva. Politica adoptată de Akbar a fost de a unifica nordul şi centrul Indiei, prin anexarea tuturor statelor aparţinînd imperiului de altă dată şi chiar unificarea întregii peninsule. în anul 1564 1-a trimis pe Asaf Jian să cucerească regatul hindus Gondwana din Provinciile Centrale. Regele acestui ţinut, Bir Narayan, era minor, iar regenţa era condusă de mama sa regina Purgavati, rajputană de o rară frumuseţe. Ea a luptat vitejeşte în fruntea ostaşilor săi, dar a fost învinsă în bătălia care a avut loc între Gara li şi Mandala (în districtul Jubbulpon; de azi). Fiind rănită, ea a preferat să se sinucidă dccît să fie caut:vă iu dezonoare. Tînărul rege Bir Narayan a continuat lupta cu ace laşi spirit cavaleresc rajputan pînă şi-a pierdut viaţa. Trupele victorioase au capf urat bogăţii imense; regatul, însă, după un timp, a fost i unui reprezentant al vechii familii domnitoare, prin aceasta cbţinîjjci alianţa şi prietenia loială a rajputanilor.

Triburile de uzbeci din partea de est a domeniilor lui Aid: declanşat o serie de rebeliuni întrucît, fiind adepţi ai sectei *S* (islamică), nu înţelegeau politica liberală a lui Akbar şi mai ales a ti' tudinea lui prietenoasă faţă de hinduşi. în această situaţie, c i nuiau să-1 aducă de la Kabul pe Hakim, fratele vitreg al împăratu-

ini cu care să-1 înlocuiască pe Akbar. Acesta i-a **înfrînt pe** rebeli ***în*** apropiere de Allahabad şi i-a pedepsit cu severitate, apoi a construit acoîo o fortăreaţă care să vegheze la liniştea regiunii.

Regatul Mewar, unde spiritul rajputan se manifestase în toată amploarea lui şi unde existau excelente posibilităţi de apărare datorită munţilor şi castelelor întărite, nu s-a supus cu uşurinţă împăratului mogul, pe care-1 înfrunta **uneori.** Sfidarea a fost şi mai mare cînd a adăpostit pe fugarii din Malwa. Interesele economice ale imperiului cereau ca drumul de comerţ, care lega ţinutul Doab (între Gange şi Januma) eu coasta de vest şi care trecea prin Mewar, să fie sub controlul imperiului şi nual unui stat independent. Ocazia realizării planului lui Akbar de a-1 cuceri a apărut odată cu tulburările interne, datorate morţii **lui** Rana Sanga şi a slăbiciunii noului rajali Udai **Singh,** care, în faţa pericolului iminent, a fugit la Udaipur. Akbar **a** asediat cetatea **Chitor** în octombrie 1567, care timp de patru luni rezistase tuturor încercărilor cotropitorilor. Moartea celor doi conducători ai cetăţii, Jaimall şi Patta, a adus supunerea ei, după o **luptă în** care rajputanii au **murit** cu arma în mînă, pînă la unul, iar femeile au oficiat ceremonialul *Jauhar* (şi-au dat foc). După relatările lui Abul Fazi, au fost ucise 30 000 de persoane' (cifra e exagerată) şi s-au luat obiecte de o rară valoare care au fost transportate la Agra (marele candelabru de la mausoleul ,.Marea Mamă a Chitorului", porţile monumentale ale fortului şi timpanele de trei metri diametru care anunţau pînă la şapte kilometri distanţă intrarea şi ieşirea prinţilor din cetate).

După crunta lovitură dată cetăţii Chitor, ceilalţi conducători rajputani s-au supus ; Rai Surjana Hara din fortăreaţa Ranthambhor, Raja Ramchand din Kalinjar şi Bundelkhand şi conducătorii din Bikauer şi Jaisalmer; prinţesele din Bikaner şi Jaisalmer au intrat în haremul împăratului. Akbar, după cum am amintit, a adoptat o politică de apropiere a populaţiei rajputane, pe care o preţuia pentru calităţile militare, pentru vitejia şi seriozitatea ei. Ţinutul rajput a devenit o provincie, *subah,* a imperiului, avînd capitala la Ajmer. Regatul nou Udaipur, fondat de regele fugit Udai Siugh, continua sâ-şi păstreze independenţa, iar după moartea acestuia (1572), fiul său, Pratap, a continuat rezistenţa faţă de imperiu, în ciuda resurselor precare de care dispunea. Chiar după ce a fost învins de trupele imperiale, în anul 1576, la trecătoarea Haldighat lîngă Gogunda, €Î s-a retras într-o fortăreaţă muntoasă îndepărtată, de unde nu a mai ieşit pînă la moarte.

Construirea **oraşului Fatehpur Sikri.** Marea mîhnire a lui Akbar ^ra problema moştenitorului. în satul Sikri la cea 30 km de Agra, mtr-o peşteră, trăia un mahomedan „Sfîntul şeic Selim Chisti", lucrător la carierele din regiune. Sfîntul era descendent al unei familii di Persia, renumită ca slujitori ai credinţei. Vestea existenţei sfîn-i **a** ajuns la urechile marelui mogul şi la întoarcerea din campania

împotriva uzbecilor s-a abătut şi pe la Sikri, unde 1-a găsit pe sfin* îugenuuchiat şi **rostindu-şi** rugăciunile. **Se** spune că sfîntul şi-a **continuat** rugăciunile chiar **după ce** auzise zarva sosirii împăratului şi abia după terminarea acestora a stat de vorbă cu Akbar. Bl i-a răspuns împăratului că dorinţa de a avea un copil i-ar putea fi îiadepjj. uită şi 1-a sfătuit **să** o trimită pe împărăteasă sa locuiască la Sikri ceea ce Akbar a **făcut. Nu** după mult timp soţia sa hindusă, Mariam-uz-Zamani (fiica lui **Bihari Mall** şi sora rajahului **Bhagwan** Dass din **Amber),** era însărcinată. Bucuria lui Akbar nu a mai cunoscut limite Copilul născut în anul 1570 a primit numele de **Selim.**

Sume mari de bani au fost împărţite populaţiei, iar prizonierii au fost eliberaţi, preaslăvind marea bucurie a „Favoarei Divine". în locui de întîlnire cu ,,Sfîntul", Akbar a pus să se construiască **uu** oraş destinat să devină noua **capitală.** Oraşul Fatehpur Sikri a fost reşedinţă imperială pînă în anul 1585, cînd din motive poiiîice Akbar a mutat-o, pentru **treisprezece** ani, la Lahore. în anul K>()Q capitala a fost din nou mutată ia Agra unde **împăratul** a rămas piuă la moartea sa.

Oraşul Fatehpur Sikri **a** fost părăsit din lipsă de apă*, astfel că in curînd splendidul oraş a devenit ascunziş pentru fiarele sălbatice şi pentru tîlhari. De atunci şi pînă în anul 1719 cînd, pentru foarte puţină vreme, Muhamiued .Şah a fost încoronat acolo împărat pe **tronul** Picock, oraşul a pierdut favoarea imperială.

Cucerirea Gujaratului. Akbar urmărea de multă vreme să găsească ocazia pentru ocuparea Gujaratului, cu ţărmul şi porturile sale înfloritoare şi poziţia comercială care ar fi fost de mare importanţă economică pentru imperiu. în anul 1572, iscîndn-se neînţelegere între regele Muzaffar Şah ai **III-lea** şi I'timad Han, şeful unei grupări locale, acesta din urmă i-a solicitat ajutorul. Akbar, care abia aştepta, s-a deplasat personal împotriva Gujaratului, a surprins şi învins armata regelui Muzaffar, iar pe rege 1-a prins în timp ce fugea printrun ian de grîu. Cucereşte fără luptă oraşele Ahmedalad, Cambay şi Surat, ajungînd la mare unde constată prezenţa negustorilor pe . ghezi. Cucerirea Gujaratului marchează un eveniment importam **ti"*** istoria imperiului şi a lui Akbar ; **pe** lîngă că a pus la dispoziţia imp< **îa** lui toate resursele şi averile de care dispunea, a asigurat deschid **.** li- la mare şi contactul cu portughezii. în această campanie Akfc ea fost însoţit de Bhupat şi Bhagwan Das, prietenii săi din Raj vSe povesteşte că într-o zi cei trei au fost prinşi de cavaleria inami iar Akbar a scăpat din această situaţie numai datorită curajului

* Oraşul a fost părăsit îa 50 de ani de la fondare; palatele şi tur sale au ^ntrat în tăcere şi aşa sînt *şi* azi. Are circomferinţa 11 km, cu ziduri din piatră înalte de 30 m şi grosSe de 4 m pe trei laturi, *a* patra latură fiind protejată de un lac artificial, azi secat.

.51 devotamentului celor doi prieteni care l-au apărat, Bhupat plătind u viaţa această întrejDriiidere.

în anul următor, s-a dezlănţuit o răscoală în Gujarat, pentru po tolirea căreia Akbar a pornit imediat din **Sikri,** cu o mică forţă, parcurgîud 1500 km în nouă zile, **îu** perioada ploilor musonice, f^siiid la Aiimedabad tocmai cînd garnizoana imperială folosea ultimele forţe. Rebelii au fost luaţi prin surprindere şi **învinşi.** La întoarcerea în capitală, pentru a marca evenimentul, a numit oraşul Fatehpur Sikri „Oraşul Victoriei" şi a construit imensul portal ***Buland*** *Darwaza* sau *Poarta înaltă,* avîud 58 m înălţime de la şosea şi 44 m <je la nivelul platformei oraşului. Este cea mai înaltă poartă din India şi printre cele mai mari din lume ; se mai numeşte şi *Poarta* ***Victoriei.***

Cucerirea Bengalului. îu anul **1564, Suleiman** Kararani, **guvernatorul** Biliarului de Sud, şi-a extins autoritatea şi asupra **Bengalului.** £1 a păstrat relaţii prieteneşti cu împăratul Akbar, recunoscînd supremaţia acestuia. *Y)e* asemenea, a anexat regatul hindus Orissa şi a mutat capitala sa de la Gaur la Tanda. **Fiul** său J^aud, c.ire nu ştia nimic din arta guvernării, nu numai că a proclamat independenţa regatului, dar a atacat şi garnizoana Zamania, la frontiera de est a imperiului. în 1574, Akbar 1-a atacat tot în timpul ploilor musonice, folosind pentru deplasare rîurile umflate de apă. Luat prin surprindere, Daud a fost învins si omorît, iar Bengalul a fost anexat imperiului.

In acest timp, Akbar a trebuit să facă faţă unei situaţii foarte critice, provocate de fratele său vitreg, Mîrza Muhammed Hakim, care guverna la Kabul ca un conducător independent. în conspiraţie cu alţi nobili din provinciile de est şi eîţiva otiţeri de la curte, plănuiau ocuparea tronului din Hiudustan şi a invadat **Panjabul.** Akbar, cu o armată puternică, a pornit spre Afganistan, făcîndu-1 pe Mîrza .Muhammed Hakim să fugă din Panjab la Kabul. în anul 1581 Akbar a intrat îu Kabul, 1-a prins pe fratele său, dar 1-a iertat şi i-a redat domnia, făcîndu-1 unu! din cei mai credincioşi aliaţi.

Frontiera do **nord-vest** a Indiei, prin poziţia şi însuşirile ei geografice, reprezenta o linie strategică. Dîti toate timpurile, această regiune — Kandahar — a format pentru India prima şi indispensabila linie de apărare. Era, de asemenea, un important centru de comerţ, unde negustorii din toate părţile Asiei se întîlncau pentru a schimba mărfurile lor. Populaţia formată din afgani, uzbeci şi yusufzai, foarte periculoşi în lupta de guerilă, îşi apărau fanatic libertatea şi modu! lor de viaţă, deosebit de democratic. Atitudinea faţă de Imperiul Mogul era departe de a fi prietenoasă, dar pe Akbar **nu-1** privea aceasta ■cmd era vorba de apărarea imperiului. El a supus, aşa cum am arătat mi înainte, pe uzbeci; apoi, o armată, condusă de raja Todar Mal, supus pe yusufzai. în anul 1586 a fost supusă regiunea Kaşmir către armata imperială care a **înfrînt** rezistenţa **luiYusuf Şah, iar**

între anii 1590 şi 1595 an fost supuse **regiunile** Sind şi Belueistau după **care întreaga regiune de nord-vest** a fost pacificată şi integraţi imperiului.

DeecannJ. Kxtinderea suveranităţii lui Akbar asupra se impunea din două motive bine justificate : întîi pentru realizare unui imperiu care să cuprindă întreaga Indie şi al doilea pentru *i<.]* **pingerea** către mare şi chiar expulzarea portughezilor, care,],:i **comerţul** lor, lezau economia ţării **şi politica ei** internă.

Pentru început, Akbar a încercat pe cale diplomatică să i se r ii-noască suzeranitatea, trimiţîud ambasadori tuturor sultanatelor . din Deecan (Ahmeduagar, Bijapur, Golkonda şi Kandesh), de ly care a primit răspunsuri evazive. Rămînea cea de a doua cale, a arrue-lor. Astfel, în anul 1595 a fost trimisă o mare armată sub conduceri a lui Abdtir Rahim — **fiul** Iui Bairam Han — şi a prinţului **Murad,** al doilea **fiu** al împăratului, împotriva **sultanatului** Alimednagar, care a asediat oraşul cetate Ahmednagar. Apărătorii, conduşi de regina **văduvă** Chand Bibi din Bijapur (fiica lui Husein Nizam Şah), au opus o rezistenţă dîrză, luptînd cu un curaj nemaiîutîlnit. Asediul a avut ca rezultat încheierea unui tratat (1596), prin care Ahmednaganil recunoştea autoritatea lui Akbar, Chand Bibi reluîndu-şi drepturile şi autoritatea conducătoare. După plecarea mogulilor, cu toată opo-nenta ei, un grup din Ahmednagar a violat tratatul, reîncepxnd răz-boiul cu mogulii, în scopul scoaterii lor **din** Berar. Revenirea armatei imperiale, cum era de aşteptat, s-a soldat cu victoria netă a acesteia, în bătălia de la Supa, pe nul Godavari. Disensiunile care s-au iscat apoi în Ahmednagar au forţat-o pe Chand Bibi să se otrăvească, iar oraşul a fost capturat fără dificultăţi în anul 1600.

Mian Bahadur Şah, conducătorul sultanatului Kandesh, a refu-zat să se supună autorităţii imperiale. Akbar a pornit deîndată, a cucerit Burhanpur, după care a asediat puternica cetate Asirgarh. După şase luni de lupte, cetatea nu a putut fi luată ceea ce 1-a deter-minat pe Akbar să folosească alte metode. Promiţînd securitatea lui **Mian** Bahadur Şah, 1-a invitat la tratative. Acesta a venit dar a fost reţinut şi forţat să facă o scrisoare prin care dădea cetăţii instruc-ţiuni de capitulare; dar nici după această scrisoare ea nu a depus armele. Atunci Akbar a mituit cu bani cîţiva ofiţeri din Kandesh care, prin trădare, au predat cetatea. Cu aceasta Akbar şi-a încheiat suita de cuceriri în Deecan şi s-a retras la Agra (în anul 1601) pentru a se ocupa de răscoala provocată de fiul său mai mare, Selim.

In anul 1605 Akbar a murit subit şi a fost înmormîntat cu funeralii modeste (nu pe măsura marelui împărat), la Sikandra lîngă Agra, unde îşi construise un mausoleu. înainte de moarte, avusese grijă să numească pe fiul său Seîim ca succesor, fiind».'-[1] încredinţată şi sabia marelui împărat.

Organizarea imperiului. Akbar, Marele Mogul, e unanim recunoscut ca priceput organizator, folosind îii această direcţie serviciile unui **hindus** foarte capabil, rajahul Todar Mall din Oudh. După anul 1601, Akbar s-a oprit din campanii, dedicîndu-se în special activităţii de org"-n'7'arc a imperiului. Două au fost ideile călăuzitoare în îndeplinirea acestei mari acţiuni care să asigure stabilitatea imperiului: limitarea puterii nobililor, în scopul stăvilirii rebeliunilor, şi ciştigarea încrederii poporului, printr-o guvernare dreaptă, cu legi stabile care să-l ferească de exploatare nemiloasă. Astfel, impozitul se baza pe suprafaţa cultivată, pe specificul recoltei şi fertilitatea solului, iar suma plătită era calculată la o treime din producţia medie, care trebuia dată ofiţerului trezorier. Metodele şi direcţiile de organizare folosite de predecesorul său Sher Şah, precum şi influenţa sistemului arabo-persan au fost urmate şi completate cu multă înţelepciune şi corectitudine. In acest scop, Todar Mall a pus ordine în controlul ţării şi a stabilit venitul anual, care se ridica la aproximativ 19 miliarde de rupii şi tot atît se încasa din taxele vamale şi alte servicii (acest sistem de taxare s-a menţinut pînă astăzi). Odată cu aplicarea acestei organizări au fost desfiinţate alte taxe, unele din ele foarte supărătoare şi discriminatorii (jizia ş.a.).

Imperiul Mogul în **timpul** lui Akbar era **împărţit** iniţial în douăsprezece provincii *(subah) :* Agra, Ahmedabad, Ajmer, Allahabad, Bengal şi Orissa, Bidar, Delhi, Kabul şi Kasmir, Lahore. Malwa, Mulfan şi Sind, Oudh iar mai tîrziu s-au adăugat trei : Ahmednagar, Berar şi Khandesh. Provinciile au fost împărţite în districte *(sarkare),* iar acestea în plăsi *(paravane sau mahale).* Provincia era guvernată de uri *subahdar (nazim* sau *sipah salar),* de obicei un nobil sau membru al familiei imperiale. Imediat subordonat era *mansah dar ui* sau şeful garnizoanei, în ale cărui atribuţii intrau încadrarea funcţionarilor si pregătirea contingentelor de ostaşi şi călăreţi necesari armatei imperiale. Akbar a renunţat la sistemul acordării de feude *(jagir),* care dădea deţinătorilor prea mare independenţă. Mansabdarul era conducător atît civil cit şi militar şi răspundea de aplicarea legii şi respectarea ordinei, de colectarea veniturilor prin trezorierul imperial, precum şi de justiţie. Pedepsele erau severe, moartea era sentinţa în cazurile de crimă, furt sau rebeliune ; mutilarea şi alte pedepse erau pentru vini mai mici. A fost introdusă tortura pentru aflarea adevărului. Xu exista cod scris civil sau penal. Cazurile civile dintre musulmani erau judecate după codul mahomedan *(kazi, cadiu)* iar pentru hinduşi, neînţelegerile se rezolvau de către curtea şi casta judecătorească, în conformitate cu preceptele legii hinduse *(sutra).*

Oraşul era sub controlul unui ofiţer *(kotwal)* şi avea regulile *ju bine stabilite. Funcţionarii nu **aveau dreptul** de ereditate asupra funcţiei, cum fusese înainte, ci puteau fi schimbaţi în caz de rea con-

ducere. Cu tot controlul sever din partea guvernului central, aceşti ofiţeri deţinători de mare putere făceau abuzuri mai ales în oraşele districtele şi regiunile îndepărtate de capitală.

Guvernul central. împăratul era monarh absolut, conducătorul suprem în administraţia civilă şi comandantul suprem al armatei Puterea lui era nelimitată, cuvîutul era lege şi voinţa lui nu putea fi discutată. *în* justiţie era şef legiuitor, iar în religie era calif după toate regulile tradiţiilor islamice. Adesea apărea îu audienţe publice şi primea petiţii pentru rezolvarea pricinilor sau nedreptăţilor. Miniştrii conduceau departamente, dar împăratul putea lua orice măsura fără să-i consulte, chiar în materie de specialitatea fiecăruia. IJrau mai mulţi miniştri conducători de departamente: — *Vakil-ul-Mulk* sau *Han-i-Saman* — prim-ministru — conducătorul tuturor afacerilor imperiului; — *Vazir* sau *Divan*— ministru de finanţe — şi trezorierii] imperiului, acesta era de fapt cel mai înalt funcţionar al statului, avînd sarcina colectării veniturilor şi repartizării finanţelor; — *Bakhsht* ~ ministru de război — avea mai multe funcţiuni: era casierul genera] plătitor al tuturor funcţionarilor statului (teoretic al militarilor), recruta şi organiza armata, ţinea listele mansabdarilor şi ale altor funcţionari superiori ai statului; întocmea planuri de bătălie pe care le prezenta împăratului; — *Sadr* — ministrul cultelor (religiilor)— *Şef Kazi* (cadiu) — ministrul justiţiei — se ocupa cu emiterea de legi şi aplicarea lor ; — *Mithiasib* — cenzor al aplicării legilor religioase islamice şi al legilor morale; publice.

Armata era formată în principal din cavalerie, ca element de atac şi de intervenţie rapidă, prin marea ei mobilitate. Infanteria acţiona ca unitate subordonată şi nu i se dădea atenţie deosebită, iar elefanţii nu rnai constituiau forţa de lovire, ci erau folosiţi numai pentru deplasarea artileriei. Akbar avea încă o forţă de elită (25 000 de călăreţi) si o gardă personală, *aliadii* sau gentilomi voluntari, pe care le păstra totdeauna ca rezervă a sa. La declanşarea războiului, armata neregulată era chemată sub arme iar şefii de garnizoane *(mansăbdarii)* trebuiau să vină cu contingentele lor. Acestea erau inspectate, iar caii erau marcaţi cu fierul roşu pentru a nu fi înlocuiţi fraudulos. Fiecare ostaş era plătit cu un salariu fix (soldă) şi avea obligaţia întreţinerii calului si echipamentului său. Armele (puştile) erau fabricate în ţară sau importate. Tunurile şi artileria nu erau perfecţionate cu toată dorinţa lui Akbar pentru o tehnică înaintată. Cît priveşte flota, a existat un departament al navigaţiei cu servicii diferenţiate pe probleme de construcţii de nave, de dotare cu echipament naval, de recrutare a marinarilor, de studiere şi control al rîurilor şi dotare cu echipament fluvial; dar, întreaga flotă mogulă nu s-a afirmat în vreun mod.

Religia. Secolul al XVI-lea cunoaşte, în diferite părţi ale Europei şi Asiei, importante frăniîntări religioase ; pe lîngă înmulţirea

^u de doctrine şi grupări religioase, apar şi scindări şi transformări în cadrul formelor deja existente.

Concepţiile şi ideile religioase ale lui Akbar au **fost** modelate de diferite si variate influenţe. Mama sa de origine persană i-a inoculat maniera îngăduinţei şi toleranţei religioase. De tînâr a fost în contact cu adepţi ai sectei Sufi, veniţi Ia Kabul din pricina **persecuţiilor** din Persia. Influenţa educatorului său, Abdul Latif, s-a resimţit în însuşirea unor idei libere în cercetarea realităţii divine; de la tatăl său căpătase înclinaţie către secta *Şiită** şi repulsie pentru ortodoxia rigidă a sectei Sunni** ; de la soţia şi prietenii săi rajputani învăţase foarte mult despre hinduism. Mai tîrziu a fost sub influenţa unui gînditor, şeicul Mubarak şi a celor doi fii ai săi, **Abul** Fazi şi şeic Faizi, care i-au devenit prieteni si consilieri personali. Abul Fazi, unul din cei mai învăţaţi oameni ai veacului său, a scris opera *Aiv-i-Akbari* sau *Principiile lui Akbar. Ain-i-Akbari* este o parte din vasta operă *Akbar Nanie* sau istoria domniei lui Akbar şi a sistemului său imperial şi parte din vederile religioase ale lui Kabir. Sub influenţa ideilor acumulate, Akbar construieşte la Fatehpur Sikri o clădire de o rară frumuseţe *Ibadad— Khaiia* (Pavilionul cultului) în care să se discute probleme filozofice şi teologice. Acolo chema înţelepţi cu renume din toate religiile şi sectele, dar, teologii islamici curînd au transformat discuţiile în „ranchiună vulgară, ortodoxie bolnavă şi atacuri personale". Atenţia acordată înţelepţilor din toate formele religioase i-au făcut pe mulţi să-1 considere pe Akbar zoroastrian, hindus, jainist sau creştin, *Sării* ca să fi fost convertit la una din acestea.

în anul 1582, Akbar a promulgat un *crez ecleziastic* propriu, pe care 1-a denumit *,,Din-i-Ilahi"* sau *Monoteismul divin.* Kra o nouă religie, combinată cu elemente din Coranul mahomedan, din scripturile brahmane şi zoroastriene şi din Evanghelia creştină. în concepţia lui Akbar domnea înţelepciunea ,,tolerării religioase universale", fapt pentru care nu a făcut nici o încercare de a forţa răspândirea religiei sale, ci a făcut apel numai la simţămintele oamenilor. Deşi ideea este o mărturie strălucită a idealismului său religios şi naţional, nu a avut succes, numărul convertiţilor nu a depăşit 18 persoane din

* Şiismul, respectiv şiiţii (în arabă *cln'a* — grup, partid) sint musulmanii opuşi subiţilor, în a căror doctrină resping Sunua — tradiţia sacră a islamului „ortodox'. - Ei consideră succesiunea la califat a lui Abiî Bakt (socrul lui Mahomed, primul călii "in Madina) ca nelegaJă şi ca urinare susţin revenirea la descendenţii legitimi ai profetului Mahomed, proveniţi din Alî (al patrulea calif. 856—661) şi Fatrna, ginerele Şi fiica lui Mahomed. Şiismul e râs;.hulit m Iran, Yemen şi Irakul de sud.

** Sunna, respectiv suniţii (in limba araba înseamnă tradiţie), sînt musulmanii ..ortodocşi", care adoptă în doctrină — Coranul şi Sauna — tradiţia simtă a isla-™ulm ,,ortodox", care explică Coranul. Siuniu cuprinde povestiri cart- înfăţişează lapte vi ai^ri.sme atribuite profetului îlahoined. Suuismul reprezintă partea dominantă a "lainJi

cercul **intim** al împăratului, aşa **că** doctrina a murit odată cu autorul ei[31].

După afirmaţiile **unor** scriitori iezuiţi, printre care şi **a** lui Ba dauni, Akbar, iu ultimii ani ai vieţii sale, ar fi renunţat la credinţa mahomedană. Kl însă, în vederea conducerii totale a supuşilor şi oprirea influenţei capilor bisericeşti privind dominarea]x>porului, **a** hotărît să devină capul suprem al bisericii. *Imam-i-Adil.* Astfel, în iunie 1579 1-a înlocuit pe preotul" şef din **Fatehpur** Sikri şi a recitat personal *KhîUba,* îii amvonul Marii Moschei ; în acelaşi au a emis faimosul său decret *Edidul Infailibilităţii* prin care s-a făcut arbitrul **suprem** în problemele religiei. El niciodată **nu** a negat autoritatea **Coranului,** nici chiar **cînd a** editat şi pus în aplicare *Edictul Infailibilităţii* şi **nu** a renunţat la ideea sintetizării şi înmăuuncherii **celor** mai bune părţi ale diferitelor religii.

Personalitatea Jui Akbar. Un călugăr iezuit înfăţişează astfel portretul lui Akbar: ,,Oricine ar putea recunoaşte de ia prima aruncare de ochi că el este regele. Are umeri laţi, oarecum crăcănat datorită călăriei **şi un ten maron** deschis. El ţiue capul aplecat între umerii săi drepţi. Fruntea este lată şi înaltă, iar ochii aşa de inteligenţi şi sclipitori, îneît seamănă cu o mare licărind în lumina soarelui. Genele sînt foarte lungi, iar sprîncenele nu sînt conturate tare. Nasul este **mic,** dar nu insignifiant. Nările sînt larg deschise, ca şi cum ar **zeflemist.** Sub nara stingă pe buză arc o aluniţă. îşi rade barba dar poartă mustaţă. Corpul său este extrem de bine făcut şi **nu** e nici slab **nici** gras. Este voinic, tare şi robust. Cînd rîde, faţa îi devine aproape desfigurată. Expresia îi e **liniştită,** senină şi deschisă, de asemenea **plină** de demnitate, dar **cînd e** mînios cumplit de măreaţă".

Akbar întrunea toate caracteristicile bunicului său, **Baber.** Era un soldat viteaz şi **nu** era niciodată aşa de fericit ca atunci cînd conducea ostile în bătălie. **Aventura** şi pericolul constituiau unele din satisfacţiile sale. Deşi era de o demnitate impresionantă, adesea avea izbucniri teribile de mînie, după care, calm, milos şi drept era gata să asculte pe toţi cei **ce** se **apropiau** de **el. în înăbuşirea** rebeliunilor era adesea forţat să acţioneze cu mare **severitate** şi chiar cu cruzime, justificată însă de mulţimea duşmanilor de care era înconjurat, mai ales la începutul domniei sale cînd îngăduinţa i-ar fi fost fatală.

Ca mare organizator, el a **fost** fondatorul unui **sistem** de administrare care **persistă** încă. Spre deosebire de conducătorii mahomedani **anteriori** nu a **uitat** niciodată faptul că majoritatea supuşilor săi **erau** hinduşi, **că** toţi trebuie să se bucure de echitate şi tratament egal. Condus de idei liberale în probleme religioase, a manifestat repulsie faţă de vederile strimte şi **a** desfiinţat o scrie de obiceiuri învechite şi dăunătoare cum erau : căsătoria la vîrsta copilăriei Ş[1] sistemul *Sati.* Deşi formai **nu** arăta, avea o sete nepotolită de cunoştinţe. Cărţi de teologie, istorie şi **ştiinţă i-au** fost citite şi i **s-au**

tradus multe din limbile arabă, sanscrită, portugheză şi altele. Akbar a fost un marc constructor, iar clădirile sale combină masivitatea cu demnitatea impresionantă a motivelor împrumutate din arhitectura hindusă. Materialul folosit cu precădere, gresia de culoare roşie, aruncă pînâ la mari depărtări fantastice tablouri de basm. *Fortul Agra* sau *fortul Roşu; Mausoleul lui Humayun* de la Deliii; *Fatehpur Sikri* sau *Oraşul de Vis* (care împreună cu clădirile şi monumentele lui este intact, dar complet părăsit) : *Mausoleu! de la Sikandra* şi altele, sînt astăzi mărturii de glorie şi măreţie. Iubitor al artei, picturii şi muzicii confirmă marea lui afecţiune pentru oameni şi pentru reprezentarea în artă a formelor umane. Mulţi pictori indieni, sau veniţi din Persia, au creat un nou stil de pictură sub influenţa picturilor italiene aduse de preoţii iezuiţi. Literatura la curtea lui Akbar era patronată de scriitori şi istorici persani printre care se aflau : Abul Fazi, Şeic Faizi, Badauni şi alţii. Prezentarea epocii lui Akbar de către Badauni şi Abul Fazi a fost văzută din două unghiuri diferite : Badauni din partea musulmanilor ortodocşi, critică şi reprobatoare, iar Abul Fazi din acela al admiratorului entuziast şi al curteanului. Şeic Faizi, poet laureat, a tradus *Bhagavad Cita* în versuri persane şi a scris multe poeme religioase. Akbar ave;i o bibliotecă splendidă, dar, lucru curios, el nu s-a gîndit să înfiinţeze o tiparniţă, aşa cum aveau părinţii iezuiţi. La curtea lui au primit sprijin şi apreciere şi poeţii hinduşi printre care Tulsi Das şi Sur Das (poetul orb din Agra), devotat entuziast al lui Krişna, precum şi|Rahine, fiul lui l^airam Ha».

Diferenţa de clasă, dintre bogaţi şi latifundiari şi clasa poporului de jos săracă şi subnutrită, nu a putut fi stăvilită de Akbar şi nici măsuri eficiente nu au putut li luate în cazuri de foamete. Educaţia şi învăţătura, aproape în întregime religioasă, rămîneau concentrate la îndemîna unui număr mic de oameni, în timp ce marea masă a poporului rămînea analfabetă şi fără orizont sau ideal. Două au fost realizările lui Akbar pentru care supranumele de „mare" i-a fost atribuit pe bună dreptate :

1. A transformat, ceea ce fusese numai o ocupaţie militară, m unul din cele mai puternice si mai cu renume imperii din lume ;

2. A realizat, din teritoriul şi popoarele cucerite, un stat şi o naţie unitară.

în timp ce stîlpul infamiei, roata de tortură şi ştreangul constituiau privelişti familiare popoarelor Europei creştine, îu India el a stabilit un sistem de îngăduinţă, sub care toţi puteaţi practica «ber doctrinele lor, fără oprelişti sau persecuţii.

„Akbar a fost născut rege **al oamenilor, cu** o legitimă cerinţă a ii clasificat ca unul din cei mai **mari** monarhi ai istorici. Această pretenţie rezidă cu siguranţă pe baza însuşirilor sale naturale extraordinare, ideilor **sale** originale şi **a** realizărilor sale **magnifice**"[32]. ,

INDIA
în anul 1605

Imperiul Mogul la apogeu (1605-1666)

Jelîauyir. Prinţul Selim, numit de tatăl său ca succesor, a urcat pe tronul din Agra la vîrsta de treizeci şi şase de ani, sub titlul Nur-ud-~din Muhammed Jehangir Padişah Gâzi sau „Cuceritorul Lumii".

încă înainte de a fi împărat visa să cucerească Transoxania, vechiul leagăn al Timurizilor. Fiind nepopular, datorită viciilor sale şi neînţelegerilor avute cu tatăl său, el a încercat să cîştige inimile oamenilor luînd de la începutul domniei cîteva măsuri de indulgenţă l a decretat amnistia generală a oponenţilor săi, a eliberat pe prizonieri şi a publicat un număr de douăsprezece edicte menite să constituie legile şi regulile sale de guvernare. Măsurile nu au avut efecte practice prea însemnate, în afară de atragerea unui mic grup de curteni.

După numai cinci luni de la urcarea sa pe tron, s-a dezlănţuit răscoala din Panjab condusă de Khusrav, fiul său mai mare, susţinut de o parte din rude şi de nobili.

Prinţul Khusrav, prin educaţia şi manierele sale, prin dragostea şi înţelegerea pe care o arăta faţă de oameni, era iubit de popor care ar fi dorit să le fie împărat în locul tatălui său. Jehangir, tulburat peste măsură de această răscoală (se spune că a uitat să-şi ia şi doza zilnică de opiu), a pornit în fruntea unei mari armate, care cu uşurinţă a înfrînt pe răsculaţi lîngă Jullunder, iar pe fiul său şi pe capii răscoalei (Husein Beg şi Abdul'Aziz) i-a prins în timp ce treceau rîuî Chenab pentru a fugi la Kabul. Rebelii au fost în majoritate ucişi prin tăierea capului sau traşi în ţeapă, în faţa tînărului prinţ nefericit care a fost aruncat în închisoare. Arjan, al cincilea guru al sikhilor, a fost condamnat la moarte, iar averea sa confiscată pe motiv că ajutase pe prinţ cu bani, deşi acesta o făcuse din caritate şi nu pentru a subvenţiona răscoala.

în anul 1611, Jehangir s-a căsătorit cu Xur Jehau sau ,,Ilumina I/Uniii", văduva unui nobil persan aventurier, numit Sher-Afgan, de a cărui moarte Jehangir nu era străin. Nur Jenau, fiică a lui Mîrza Ghiyas Beg, un emigrant persan, se numea ca fată Mir-uu-Nisa, era foarte distinsă, frumoasă şi cultă şi îşi domina complet soţul; iar setea de putere şi pasiunea pentru conducere o făceau adesea fără scrupule. împreună cu tatăl ei, devenit mare demnitar sub titlu! „Itimad-ud-Daulah", şi cu fratele Asaf Han a format un partid al palatului, care-1 susţinea pe prinţul Khurram, al doilea fiu al lui Jehangir, căsătorit cu fiica lui Asaf Han. Nur Jehan şi-a întărit poziţia în casa domnitoare şi prin căsătoria fiicei ei provenită din prima căsătorie cu prinţul Shahryar, fiul mai mic al lui Jehangir.

în anul 1612, Jehangir a fost nevoit să întreprindă o expeditiv în Bengal pentru a potoli răscoala nobililor afgani conduşi de Usrnan Han. Afganii au fost învinşi cu uşurinţă iar Usmau Han a murit în urma unei răni căpătate în luptă, după care Bengalul a fost adus ja ascultare, iar prin politica împăciuitoare a lui Jehangir, locuitorii lui au devenit supuşi sinceri ai imperiului. Realizarea cea mai <j(-, seamă a Imperiului Mogul sub Jehangir a fost victoria asupra rajputanilor din Mewar, care, sub conducerea lui Amar Singh. sfidau puterea imperială. Fiind trimis în această expediţie prinţul Khurram, acesta 1-a forţat pe Rana Amar Siugh să negocieze pacea prin care se supuneau imperiului. Rajputanii, mîndrii şi puternici în ţara lor deluroasă, au realizat o pace onorabilă, iar politica conciliantă şi termenii generoşi adoptaţi de Jehangir i-au asigurat loialitatea şi sprijinul acestora.

în Deecau, Jehangir nu a luptat continuu şi susţinut. încercările făcute de a supune Ahniednagarul nu s-au soldat cu rezultate satisfăcătoare, pe de-o parte datorită neînţelegerilor dintre comandanţii armatelor imperiale pe de alta datorită puternicei armate de apărare, compusă în majoritate din soldaţi Maratha, instruiţi si conduşi de Malik Amber, etiopian de origine (fost sclav), foarte priceput în a conduce şi a organiza oamenii. înlocuirea prinţului Parwez de la comanda trupelor imperiale cu prinţul Khurram a adus victoria şi supunerea oraşului Ahmednagar şi a altor cetăţi (1616) din Decean, dar luptele de guerilă continuau. în final, frontiera imperiului a rămas tot cea din 1605 stabilită de Akbar. Prinţul Khurram a fost răsplătit pentru această victorie cu daruri şi onoruri, jjirimind din partea tatălui său titlul de „Şah Jehan" (Regele lumii).

Primul eşec al lui Jehangir, ca urmare a rivalităţii dintre mogull şi perşi, a fost pierderea Kandaharului, în anul 1622. Şah Abbas, conducătorul perşilor şi unul din cei mai mari conducători ai Asiei din timpul său, profitînd de dezordinea internă din Imperiul Mogul, a asediat Kandaharul şi 1-a cucerit. Cu toate pregătirile armatei imperiale, expediţia condusă de Şah Jehan nu a reuşit să-1 recucerească. De fapt, trimiterea în expediţie a lui Şah Jehan a fost o manevră bine ticluită a împărătesei Nur Jehan, în scopul îndepărtării acestuia din palat şi întăririi poziţiei la succesiunea pe tron a ginerelui său Shahryar. Dîndu-şi seama de această manevră, ca si de uneltirile şi intrigile împărătesei de a-1 discredita în faţa împăratului, Şah Jehan şi-a adunat toate forţele expediţionare, s-a răsculat şi a pornit spre: Agra. Nu a mai ajus însă pînă acolo căci, la Balochpur, la sud de Delhi, a fost înfrînt complet de armatele lui Jehangir, trimise în întîmpiuare sub comanda prinţului Parwez şi a lui Mahabat Han (1623). Şah Jehan a fost nevoit să se refugieze în Decean, cerîud sprijin lui Malik. Amber. în anul 1625 însă, el a fost iertat de tatăl său şi s-a retras la Nasik, după ce trimisese doi fii ai săi ca ostateci la Agra. în acest

timp Mahabat Han, generalul credincios al lui Jehangir, a stîrnit invidia împărătesei şi a fratelui ei Asaf Han datorită meritelor sale. Aceştia au pornit o campanie de intrigi de discreditare, iar Mahabat Han s-a răsculat şi printr-o lovitură de maestru a reuşit să-i facă •prizonieri pe împărat şi pe împărăteasă în timp ce aceştia se deplasau spte Kabul. Abilă şi curajoasă, Nur Jehan, a izbutit să scape dar toate încercările sale de a-l salva pe împărat au dat greş, fiind nevoită în cele din urmă să concilieze cu Mahabat Han. Acesta l-a eliberat şi pe Jehangir, care, împreună cu Nur Jehan, s-a retras la Rohtas, unde avea mulţi partizani cu care şi-a alcătuit o mică armată. Mahabat jian, în faţa pericolului, s-a împăcat cu Şah Jehan şi a fugit la el. $ur Jehan tiu s-a bucurat prea mult de victorie întrucît în anul 1627 Jehangir a murit.

Şah **Jehan.** împăratul Jehangir a avut patru feciori; Khusrav, parwez, Khurram şi vShahryar. Primul, Khusrav, a fost întemniţat pentru rebeliune, iar mai tîrziu otrăvit din ordinul lui Khurram. Parwez a murit datorită beţiei (1626). La moartea lui Jehangir, prinţul Shahryar a fost înscăunat împărat, la Lahore, de către mama sa, Nur Jehan. Realizarea visului împărătesei a durat puţin căci Asaf Hasi. fratele ei, a arestat-o şi a trimis după Şah Jehan, care se găsea refugiat în Deccan. Acesta s-a grăbit să ajungă la Agra, unde a fost proclamat împărat, în anul 1628,cu înaltul titlu „Şah Jehan Padişah Gâzi". îu acest timp Shahryar a fost invins. Nur Jehan, văzîndu-şi spulberate visurile de putere, s-a retras, obţinmd doar o rentă generoasă. La sfîrşitul zilelor ei, spre deosebire de Jehaugir care are un mausoleu monumental la Lahore, ea a fost înmormîntată modest.

Şah Jehan şi-a înccpirt domnia cu optimism şi înţelepciune, răsplătind pe Asaf Han cu demnitatea de ministru şi numind pe Mahabat Hau guvernator de Ajmer. Profitînd de tulburările interne ale imperiului, doi conducători din Deccan au dezlănţuit rebeliuni cu scopul obţinerii autonomiei. Una condusă de Jujhar Singh a fost lepede înăbuşită ; a doua, de proporţii mai mari. condusă de Hau Jehan Lodi în alianţă cu Nizamul din Ahmednagar şi sprijinită de cîţiva nobili maratha si rajputani. Campania condusă de Şah Jehan a fost uşoară la început, reuşind să-l învingă pe Han Jehan T,odi (1633), dar in ţinutul Ahmednagar şi Bijapur lucrurile au mers mai greu. Cetăţile asediate au rezistat cu înverşunare piuă cînd Şah Jehau, mituindu-l pe ministrul trădător Fateh Hau, a reuşit să obţină, capitularea fortăreţei inexpugnabile Devagiri. Ca urmare, ţinuturile Ahmeduagar, Bijapur şi Golkonda au recunoscut suzeranitatea imperiului, iar sultanul din Bijapur a fost amendat cu două milioane de rupii, rămînînd totuşi independent şi primind o porţiune din Ahmednagar, care a fost anexat imperiului. Prinţul Auraugzeb a preluat conducerea Deccanului cu funcţia de vicerege.

A început opera de reorganizare economică şi financiară a ţării, în care scop a împărţit administrativ Deceanul în patru provincii; Khauucsh, Telingana, Berar şi Daulatabad. Măsurile de redresare economică şi reorganizare administrativă tindeau să asigure viaţa, poporului din Deccaii, ca parte componentă a imperiului, prcvăzîndu-se şi evitarea suferinţelor, în cazuri de calamitate şi foamete. Aceasta întrucît între 1630 — 1632, în Deccan şi Gujarat se dezlănţuise o teribilă foamete, despre ororile {căreia Abdul Hamid Lahori scrie:

,,1/Ocuitorii acestor două ţări au fost reduşi la maximum. Viaţa era oferită pentru o pîine, dar nimeni nu ar fi cumpărat-o; rangu] se putea vinde pentru un cozonac, dar pe nimeni nu-1 interesa ; uiîinile darnice erau întinse să cerşească mîucare (. . .). Multă vreme carnea de cîine era vîndută drept carne de capră; şi oaseîe pisate ale morţilor erau amestecate cu făina şi vîndute. Cînd asta a fost descoperită, negustorii au fost judecaţi. Sărăcia, în cele din urmă, a, ajuns în aşa măsură că oamenii au început să se devoreze urni pe alţii şi carnea unui fiu era preferată dragostei lui. Numărul morţilor împiedica drumurile (...)".

Frontiera do nord-VPst şi Asia Centrală. Importanţa Kandaha-rului ca poartă de intrare dinsj>re Asia Centrală şi Persia ne este cunoscută din timpul lui Akbar care 1-a cucerit şi anexat imperiului, asigurîndu-şi barieră puternică la frontiera de nord-vest. Jehangir 1-a pierdut însă în favoarea perşilor. în vederea recuceririi regiunii Kandahar, Şah Jehan a realizat o serie de negocieri meşteşugite cu. guvernatorul persan al Kandaharului, Aii Mardan Han, care în cele din urmă i-a predat mogulilor în schimbul unor imense sume de bani şi onoruri la curtea imperială. Energicul conducător persan, Şah, Abbas II, dîndu-şi seama de pierderea suferită ca urmare a trădării intereselor statului său de către Mardan Han, şi-a pregătit armata şi a atacat fortăreaţa Kandahar în iarna anului 1648, tocmai cînd garnizoanele se aşteptau mai puţin. Tergiversarea trimiterii de ajutoare, ca .şi impractibilitatea drumurilor în timpul iernii, s-au soldat cu capitularea fortăreţe! în faţa armatei persane puternice şi bine dotate, încercările mogulilor conduşi de Aurangzeb de recucerire, din primăvara anului următor, nu au avut succes mai ales că perşii se întăriseră în mod special. După o perioadă de trei ani de pregătire, mogulii, tot sub comanda lui Aurangzeb, au reînceput asediul, fără însă a reuşi mai mult ca înainte; artileria persană modern Ti şi bine pusă la punct i-a ţinut la distanţă. în final, Şah Jehan a abandonat această campanie care 1-a costat 120 milioane de rupii si a aleetat considerabil prestigiul imperiului.

Asia Centrală, leagănul Timurizilor şi baza de plecare a campaniilor spre Samarkaud, a constituit totdeauna pentru împăraţii moguli un punct de atracţie. Şah Jehan ca şi antecesorul său Jehangir nu uitase că patria lui nu era India ci Asia Centrală, dincolo de

janţul de mtmţi Hindukuş. Prosperitatea imperiului său, ca şi un **război** civil deslănţuit între conducătorii regiunii Oxus, l-au făcut pe Şah Jehan să nu precupeţească eforturile şi cheltuielile în scopul realizării visului de totdeauna. în anul 1646, armata mogulă condusă de prinţul Murad şi de Aii Mardan a ocupat regiunile Balkh si Badakshan dintre Oxus şi Munţii Hindukuş, principalele centre de comunicaţii spre India. După expediţie, prinţul Murad bolnav s-a întors, fiind înlocuit de Sadullah Han, iar după un an a venit şi Aurangzeb însoţit de o puternică armată. între timp uzbecii şi-au organizat o rezistenţă naţională perfectă făcînd să eşueze toate eforturile mogule de a-i cuceri. Rezultatul campaniei, respectiv retragerea lui Aurangzeb, a costat imperiul multe vieţi omeneşti pierdute (peste 5000 de oameni) şi peste 400 de milioane de rupii, în afara proviziilor părăsite la retragerea din Balkh.

Deccanul. în anul 1636, tînărnl prinţ Aurangzeb în vîrstă de numai 18 ani, a devenit vicerege în Deccan. în afara măsurilor de organizare despre care am amintit, el s-a angajat în lupta de reprimare a duşmanilor imperiului şi de întărire a graniţelor, pentru care a capturat districtul Baglana (între Khandesh şi coasta Surat) şi 1-a forţat pe Shahji să se supună predînd cîteva fortăreţe.

în anul 1644, şi-a întrerupt activitatea în Deccan, plecînd la Agra unde sora lui, Jehanara, era in convalescenţă. După trei săpt ămîni de şedere la Agra, din motive neprecizate dar foarte **comentate,** mai verosimil ostilitatea fratelui săti Dara Shukoh, favoritul împăratului, a refuzat să se întoarcă în Deccan, clemisionînd din postul de vicerege. Timp de nouă ani împăratul i-a dat diferite misiuni, mai întîi ca guvernator în Gujarat, apoi conducător al expediţiilor din Kandahar, din Balkh şi Badakshan, care, după cum am văzut s-au terminat cu eşecuri. în anul 1653 a revenit în postul său de vicerege în Deccan, unde a găsit tot sistemul de organizare administrativă .şi economică decăzut şi deficitar datorită proastei guvernări. Primele măsuri au urmărit redresarea şi propăşirea agriculturii în sprijinul şi interesul ţărănimii, apoi s-a ocupat de meşteşuguri, comerţ şi venituri. Ajutat de Murshid Ouli Han, un foarte priceput organizator de origine persană a trecut la redresarea financiară a Dccea-milui, folosind principiile economice şi sistemele lui Todar Mall, adaptate la condiţiile locale. Prosperitatea şi bunăstarea poporului s-au văzut imediat, viaţa îmbelşugată din Deccan devenind exemplu în imperiu.

Statele vecine Goîkonda şi Bijapur erau independente, dar tributare imperiului încă din anul 1636. Cum sultanii lor erau adepţi ai credinţei şiite, pare să nu fi fost prea agreaţi de Aurangzeb care era ortodox. Rivalitatea dintre acesta şi Dara Shukoh, fratele favont al împăratului, pe de altă parte, îi impunea să fie oricînd pregătit şi puternic în intenţia de a-şi atribui supremaţia. Istoria arătase,

de asemenea, că **cine** conducea Deccantil era vrednic să fie stăpîu al Indiei; în plus, statul **Golkonda** era deosebit de bogat. Acestea erau **premizele,** iar pretextele unei agresiuni nu lipseau, dat fiind **întîr**zierea **plăţii tributului** şi disgraţierea puternicului ministru al Golkondei, Mir Jumla, protejatul mogulilor. **Abdullah Qutb** Şah, **sultanul Golkoudei, alarmat** de marea putere şi avere a **ministrului** său, Mir Jumla (stăpînea **o** parte din Karnata, **posedînd** armată propria **foarte** bună dotată cu artilerie;, a căutat să-1 îngenuncheze, arestînd pe **fiul** său cu familie cu tot, pentru comportare insolentă. Mir Jumla, deîndată, a intrat in tratative cu Aurangzeb, care abea aştepta să intervină si să atace statul Golkonda. Auraugzcb a procurat un ordin de la Şah Jehau prin care cerea sultanului din Golkonda eliberarea familiei lui Mir Jumîa. înainte ca acesta să dea un răspuns, armatele lui Aurangzeb au invadat şi prădat statul Golkonda, au ocupat Hyderabadui (Alîeude Xagar) şi au asediat cetatea Golkonda **(1656).** I,a **intervenţia împăratului,** care nu dorea să vadă pe Au-rangzeb prea puternic, s-a pus capăt asediului şi **s-a** încheiat pace. Mir Jumla 1-a părăsit pe sultanul său, primind funcţia de **prim-mt**-nistru al imperiului. Urmîud acelaşi scop, de întărire a puterii sale, Aurang7,eb 3-a căsătorit (prin procură) pe fiul său cu fata sultanului Golkoudei, cu promisiunea ca moştenirea tronului să fie asigurată ginerelui său.

Venea la **rînd** regatul Bijapur care oferea **o** bună ocazie de anexare prin moartea lui Adil Şah, conducătorul regatului şi mai ales prin dezordinile apărute în urma alegerii noului sultan, un tînăr de numai optsprezece ani. Aurangzeb a primit de la împărat încuviinţarea invadării regatului Bijapur, sub pretextul că noul sultan nu era fiul lui Adil Şah, ci un aventurier. De fapt, statul Bijapur nu era vasal imperiului pentru a-i da dreptul de amestec în treburile lui interne, aşa că adevăratul motiv era extinderea imperiului. In anul 1657, Aurangzeb, **împreună** cu Mir Jumla, a invadat regatul, a cucerit fortăreaţa Bidar, apoi Kalyani şi Parenda. Ca şi în cazul Golkondei» sub influenţa lui l)ara **Shukoh** şi a altor oponenţi ai lui Aurangzeb, împăratul a oprit agresiunea şi a încheiat pace, în schimbul unei mari despăgubiri.

îîuzboiu! pentru succesiune Şah Jehau avea patru fii, fiecare conducător al unei porţiuni din imperiu. Prinţul **Shuja** era guvernator în Bengal .şi Orissa ; Aurangzeb în **Deccan**; Murad Bakhsh în Gujarat; iar Dara Shukoh în **Multan** şi Kabui. Dara **Shukoh,** favorit al **împăratului** şi **virtual** succesor, a lăsat conducerea teritoriului său subalternilor, iar el stătea la Delhi, ataşat persoanei împăratului. Practic, deci, toţi erau regi, domnind peste teritorii vaste şi avind armate proprii.

Ultimele zile ale **împăratului** au fost confruntate cu un tragic **război** de succesiune între fraţi. Prinţul Shuja a început lupta. Informat

că împăratul, care s;e îmbolnăvise (1657), ar fi fi st otrăvit de Dara, s-a proclamat singur împărat, a ordonat baterea monedei cu numele său si a pornit asupra oraşului Agra. Aproape concomitent, Murad Bakhsh a pus să se bată monedă la Ahmedabad şi a ocupat oraşul Surat. Aurangztb aştepta singur în Deccan momentul potrivit realizării proiectelor sale.

Fără a pierde vremea Dara Shukoh a pornit armatele imperiale *K,i* 1-a învins uşor pe Shuja (la Benares), atacîndu-1 într-o dimineaţă înainte de răsăritul soarelui, cînd capetele comandanţilor armatei lui Shuja erau mahmure de băutură. Uluiţi de acest atac neaşteptat, Shuja s-a retras spre Bengal, lăsînd pradă de război tot avutul, armamentul şi muniţia. Murad şi Aurangzeb, în acest timp, s-au întîinit la Malwa unde au făcut un tratat de alianţă în vederea împărţirii imperiului, apoi cu armatele unite an pornit spre nord. O mică forţă trimisă de împărat în îiitîmpiuarea lor a fost învinsă la Dharmat (lîngă Ujjain) după care au înaintat pînă aproape de cîmpia Saniugarh (cea 12 km este de Agra), unde se îndreptase şi Dara cu armata sa de 50 0(50 soldaţi. Bătălia care s-a dat Ia 29 mai 1657, s-a dovedit deosebit de aprigă : rajpuţii lui Dara arătînd din nou excepţionalele lor calităţi războinice, au pierit în majoritate atacîud diviziile prinţului Murad care primise deja trei răni la faţă. Soarta bătăliei însă a fost hotărîtă cînd o săgeată, rănind elefantul lui Dara, 1-a făcut pe acesta să cadă, iar armata fără conducător a început e să ezit şi să bată în retragere. După victorie, Aurangzeb a cucerit Agra şi a asediat *Fortul Roşu.* împăratul a făcut toate eforturile pentru a apăra fortul, dar a trebuit să capituleze cînd Aurangzeb a oprit aprovizionarea cetăţii cu apă din Jamuna, în zilele călduroase şi uscate ale începutului de iunie. Şah Jehan, devenit prizonier, a rămas sub îngrijirea fiicei sale, Jehanara, iar Aurangzeb a pornit spre Delhi, contra fratelui şi aliatului său Murad care, dîndu-şi seama de proiectele lui Aurangzeb, îi devenise adversar. Fără vreo luptă, prinţul Murad a fost prins prkitr-un vicleşug, apoi închis şi în final ucis. în timp ce Anrangzeb se încorona împărat la D elhi, generalul său, Mir Junila învingea armata înjghebată de Shuja, făcîudu-1 să fugă în Bangalul de Vest, la Dacca. Mai tîrziu s-a refugiat în jungla Aiakan, unde împreună cu familia au pierit în condiţii m izere. Mai rămăsese Dara Shukoh care fugise în nord-vestul Indie i, la I,ahore, în căutare de ajutor, sperînd sprijin în special din par tea rajputanilor. Aurangzeb msă a mituit pe Rajahul Jaswant Singh ca să rămînă neutru, iar Dara Shukoh a fost forţat să primească lupta inegală, fiind învins lingă Âjmer. Speranţa înfrîngerii lui Auraiigzcb fiind pierdută, Dara Shukoh cu familia au fugit către deşertul Sincî, pribegind din loc în loc şi hăituit neîncetat de urmăritori. Datorită eforturilor, soţia sa Nadira Begam, care 1-a însoţit tot timpul, a murit de dizenterie, iar el în disperare şi trădat de şeful afganilor, a fost prins, dus la Delhi

unde a fost închis şi umilit în public. Populaţia din Deliii a încercat o răscoală de simpatie pentru Dara, ceea ce 1-a făcut pe Aurangzeb să trimită călăii, care l-au decapitat pe Dara în închisoare. Astfel, Aurangzeb şi-a asigurat tronul imperiului mogul, obţinut prin sînge şi război fratricid. Şah Jehan a fost ţinut prizonier în fortul Agra, timp de opt ani. în anul 1666, la vîrsta de 74 de ani a murit şi a fost depus alături de soţia sa în mausoleul *Taj Mahal.*

Domnia lui Şah Jehan a adus Imperiul Mogul la punctul culminant al prosperităţii sale ceea ce i-a conferit denumirea de ,,Epocă de aur".

CAPITOLUL VII

(1658 1707)

Alamgir

Aurangzeb, ultimul mare mogul, după ce a dispus cu succes de toţi rivalii săi, s-a încoronat oficial la Deliii împărat, cu titlul de Alamgir — *Cuceritorul lumii* — şi Gâzi — *Războinicul sfînt.* L,unga sa domnie de cincizeci de ani se împarte în două părţi aproape egale : din 1659 pînă la 1681 s-a preocupat, în special, de partea de nord a Indiei, neglijînd afacerile din Deecan şi India de sud pe care le încredinţase viceregilor săi, şi de la 1681 pînă la 1707 cînd centru! de greutate al preocupărilor sale a fost Deccanul unde s-a mutat cu întreaga familie şi şi-a stabilit reşedinţa.

Primii douăzeci de ani s-au scurs în pace, căutînd să amelioreze soarta poporului ruinat de dezordinele administrative din timpul războiului de succesiune. Neînsemnatele tulburări de frontieră nu au afectat liniştea din Hindustan şi nici eforturile pentru redresarea economiei imperiului. L.a frontiera de est, Mir Jumia, guvernatorul Bengalului şi urmaşul acestuia Shaista Han, unchiul după mamă al împăratului, au fost angajaţi în expediţii costisitoare pentru supunerea regiunilor Assam şi Arakan, stăpînitc de ahomi (descendenţi din mongoli) şi pentru lichidare-a bandelor de piraţi prădalnici instalate în jurul deltelor Gangelui, Brahrnaputrei şi Chittagongului. Operaţiunile împotriva triburilor musulmane, doritoare de independenţă, din nord-vestul frontierei (afganii, afrizii şi pathanii) au avut puţin succes şi tulburările provocate de acestea au constituit multă vreme o sursă de nelinişte şi cheltuieli pentru Imperiul Mogul. în anul 1672, sub conducerea lui Akmal Hau, a fost prinsă o armată mogulă în Pasul Khaiber şi, după lupte grele, musulmanii au reuşit să o învingă, recăpătîndu-şi astfel autonemia pînă în anul 1675, cînd împăratul

■personal a trebuit să se deplaseze şi să „pacifice" situaţia, supunînd toate triburile turbulente. în acest timp, forţele imperiale fiind ocupate în nord-vest, se ridica în sud puterea Maratha despre care vom relata mai tîrziu.

Aurangzeb a fost un conducător puritan. Vederile sale rigide în privinţa moralităţii şi delăsării urmăreau înfrînarea extravaganţei nobililor care subminau imperiul. Dorinţa lui era să cureţe India de idolatrie şi secte religioase şi să o facă ..demnă pentru islamism". în contrast cu Akbar cel Mare, care se străduise să doboare religiile şi barierele sociale care diferenţiaţi populaţia şi să-i unească pe oameni într-un popor închegat, Aurangzeb a căutat să înăbuşe fiecare religie pentru a o impune pe a sa. în jjrimii zece ani ai domniei, el nu s-a simţit destul de puternic pentru a lua vreo măsură forte, dar îu anul 1669 a editat o circulară către toţi guvernatorii de provincii : ,,să distrugă fără cruţare şcolile şi templele necredincioşilor şi să suprime total învăţătura şi practicile formelor de cult idolatru, de asemenea, să aplice din nou taxa de nemusulman *(jizya),* inclusiv hinduşilor""[3]. Templele au fost demolate în toată ţara şi nu au fost menajate nici oraşele sacre Benares şi Mathura. Festivalurile religioase şi pelerinajul au fost oprite, ceea ce a provocat o adînea nemulţumire şi prilej de răscoală, mai ales în urma aplicării taxei *jix va,* socotită ca o mare umilinţă, şi încălcare a mîndriei naţionale. Populaţia revoltată peste măsură pentru profanarea marelui templu din Mathura s-a răsculat în anul 1669, a prins şi ucis pe guvernatorul mahomedan al districtului. Deşi potolită cu greutate, au urmat alte răscoale, în anii 1681 şi 1691, ajungîndu-se pînă acolo îneît să fie profanat mormîntui lui Akbar de la Sikandra, iar forţele guvernamentale să nu poată să le preîntîmpine. O altă răscoală se dezlănţuise în anul 1672, de către © sectă hindusă cunoscută sub numele *Satnamis,* dar a fost reprimată în chip nemilos. Una din cele mai mari rebeliuni îndreptate împotriva politicii religioase represive a lui Aurangzeb a fost a sectei Sikh. înfiinţată de Guru Nanak, această sectă fusese atrasă de partea sa de Akbar prin blîndeţe şi înţelepciune, acordîndu-i-se posibilitatea de a-şi clădi *Martie Templu de aur* din Amritsar. Jehangir îngrijorat de marea lor influenţa 1-a omorît pe Arjan, al cincilea guru (1606/ al si&hilor, ceea ce în marea lor repulsie împotriva mahomedanilor i-a transformat dintr-o sectă de pace într-o frăţie militară condusă de al şaselea guru, Har Govind, fini lui Arjan. în timpul lui Şah Jehan. armatele sectei au fost învinse şi răscoala potolită, dar eu noile măsuri represive luate de Aurangzeb, aceştia s-au răsculat din nou. Aurang-[2]eb 1-a prins pe Teg Bahadur, al nouălea guru şi i-a impus două alternative : să moară sau să se convertească la islamism ; el a preferat să moară fiind zidit de viu. Govind Singh, al zecelea guru şi ultimul (1675—1708) a fost adevăratul fondator al sikhilor, miindu-i într-un corp organizat după principii militare numit *Kkaha* sau casta şi au

făcut **legămînt să** se abţină de la băutură, **tutun şi** droguri, iar admişii în frăţie primeau **numele** de *Singh* sau leul, **avtnd** ca insignă 5/f *(kes, **kachcha,** kara, kripan, **hangha*** — adică în aceeaşi ordine : păr lung izmene scurte, brăţară de **ik-r, un** mic pumnal şi un pieptene). Pe lingă alte obligaţii se legat! să ajute pe săraci şi *pe* nefericiţi. Govind Singh **a fost** asasinat, iar sikhii şi-au ales un nou conducător, un **aventurier** numit Banda, intitulat **uneori** greşit guru, care prin răscoalele repetate a tulburat neîncetat liniştea imperiului. Astfel, adunaţi **cu** mic **cu** mare, sikhii au jefuit şi distrus oraşul Sirhind, pentru că guvernatorul executase pe fiul lui guru Govind. Răscoala a **fost** reprimată după **multe** lupte grele, iar Banda a **fost** omorît în torturi **fără** seamăn.

Cea mai mare greşeală politică a **lui Aurangzeb** a fost îndepărtarea rajputauilor, pe care Akbar cel Mare îi socotise ca pe stîlpii imperiului său. Deşi ii aduseseră servicii excepţionale prin calităţile lor războinice, Aurangzeb nu s-a străduit **să** concilieze cu ei. Cele trei state rajputane importante: **Marwar** sau Jodhpur condus de dinastia Rathor, **Mewar** sau Udaipur condus de dinastia **Sisodia şi** Jaipur condus de dinastia Kacchavvaha au suferit greu de pe urma politicii de discriminare religioasă ordonată de Aurangzeb, incit numai *în* Udaipur **şi Jaipur** au fost distruse peste 250 de temple într-im **singur an. Rajputanii,** ca toţi **nemusulmanii, nu erau** scutiţi de ***jizia*** ceea ce constituia **o** foarte mare insultă şi umilinţă pentru **ei.** în **1678, în timp** ce rajahul **Jaswant** Singh din .Marwar a murit în luptele de Ia pasul Khaiber în fruntea armatei **imperiale, Aurangzeb a** anexat statul Marwar şi a încercat să mute la **Deliii pe** văduva şi pe fiul ra-**jahului,** cu scopul ca ultimul **să** fie trecut la islam. Desigur indignarea rajputanilor a depăşit orice limite ; ei au atacat trupele **imperiale** şi au salvat prinţesa **văduvă** şi pe **fiul ei,** pe care i-au dus **înapoi, în** siguranţă.

Aurangzeb a trimis **pe fiul** său Akbar, contra răsculaţilor din Marwar, unde acesta s-a purtat ca şi cum provincia ar fi fost cucerită ; a ocupat şi **jefuit** oraşul Jodhpur, iar templele au fost dărîmate **pînă** în **temelii, zidind** moschei în locul lor. Apoi Akbar, di;; **ordinul tatălui** său, a atacat provincia Mewar pe motiv că rana Raj Singh, ajutase pe o rudă a sa şi refuzase să admită unei **prinţese** din casa sa să intre în haremul împăratului. Mogulii au ocup.it cetatea Chitor, unde Aurangzeb a instalat o garnizoană **puternică** condusă chiar de Akbar. Dar **rajputanii,** specialişti în lupta de guerilă, au atacat pe neaşteptate cetatea, au produs mari pagube armatei mo**gule** si au **capturat** sau distras toate proviziile, îneît situaţia a devenit foarte critică. Aurangzeb 1-a înlocuit imediat pe Akbar de la comanda cetăţii, trimiţîudu-l dizgraţiat în Marwar. Acesta, indignat de comportarea **tatălui său faţă** de el şi mai ales faţă de rajputani, a tratat cu ei pentru a lupta împotriva împăratului. S-a realizat o

artnată rajputană de 70 000 de oameni, care a pornit împreună cu Akbar împotriva împăratului, ce se găsea într-o situaţie nesigură. Viclenia împăratului a triumfat : el a întocmit şi trimis o scrisoare rajputanilor, prin care îi îucunoştiinţa că Akbar este nesincer şi trădător şi ca atare să-1 părăsească. Trucul a dat rezultate, rajputanii s-au retras, iar Akbar, rămas singur, a trebuii: să fugă în Deccan, apoi în Persia unde a murit. S-a încheiat pacea cu provincia Mewar care: a cîştigat o serie de privilegii printre care şi suspendarea plăţii taxei *jizya* ; dar Marwarul a continuat lupta de guerilă pînă la moartea împăratului, cîud independenţa statului a fost recunoscută. Războaiele cu rajputanii au avut consecinţe dezastruoase asupra imperiului: mii de vieţi au fost sacrificate şi sume enorme s-au risipit zadarnic, fără ca imperiul să fi avut vreun folos.

Relaţiile externe cu lumea musulmana, între anii 1661 şi 1667, Auraiigzeb a primit ambasade de la aproape toate statele musulmane : şeriful din Mecca, regii Persiei Balkh, Buliara, Kaşghar, Urganj şi alţii, de asemenea de la guvernatorii turci din Basra, Hadramaut, Yemen şi Mocha şi chiar de la regele Etiopiei. De la Constantiuopole venise o ambasadă încă din anul 1590. „Politica sa, la început, urmărea să impresioneze pe prinţii străini cu bogatele şi costisitoarele cadouri trimise, ca şi prin valoarea trimişilor săi, astfel să determine lumea musulmană din exterior să uite modul în care se purtase cu tatăl şi cu fraţii săi; sau cel puţin să arate curtoazia omului de acţiune fericit şi stăpîn al nespuselor bogăţii ale Indiei, mai ales cînd dispunea fără oprelişte de banii ei"[34].

Ca adept al doctrinei Sunni, politica sa era de a nu lupta împotriva lumii musulmane din afară, fapt pentru care a păstrat relaţii de prietenie, întărite prin ambasadorii şi trimişii atît din partea lui cit şi din a statelor musulmane. Cît priveşte statele nemusulmane, Aurangzeb nutrea ideea iluzorie ca agresiunea faţă de acestea să dureze atîta timp pînă cînd ele vor deveni musulmane.

Deeeanal, După cum am mai spus, în prima jumătate a domniei îui Aurangzeb, Deccanul a fost lăsat în seama viceregilor săi. Această ignorare a sultanatelor din Deccan, la început supuse şi lipsite de putere, le-a permis acestora să se organizeze şi să se întărească, iar printre ele s-a ridicat, ca mare putere şi ca o provocare pentru Imperiul Mognl, statul Maratha. întoreîndu-ne cîţiva ani înapoi, reamintim că în anul 1636, statul Ahmednagar, condus de Nizam Shahi, a fost învins de Şah Jehan. in luptele Ahmeduagarului cu Imperiul Mogul, acesta a fost sprijinit de mulţi nobili din statul Maratha, printre care se afla şi căpetenia lor Shahji, care, după anexarea statului Ahmednagar, a intrat în serviciile Eijapurului liber. Shahji, fiind folosit de statul Bijapur în campanii îndepărtate, s-a acoperit de glorie în Karuataka. în timp ce Shahji era ocupat în campanii, soţia sa Jija Bai, în siguranţă în fortăreţele de deal Shivner, a dat naştere fiului lor, Shivaji.

Crescut de mama sa şi de tutorele său, Dadaji Khouddev, şi-a însuşit mai puţin educaţia decît povestirile despre eroii hinduşi din vechime (Arjuna şi Bhima, luptele lui Rama cu demonul Ravana şi altele) care alături de ataşamentul religios, i-au imprimat copilului devotament, curaj şi încredere în forţele unităţii Maratha. Deccanul, în acea vreme, era într-o stare precară: patru ani fusese cîmp de bătaie al luptelor împotriva forţelor mogule, terenurile agricole zăceau necultivate, năpădite de lupi şi alte jivine sălbatice, iar foametea care a urinat făcuse ravagii.

Jija Bai inspirase tînărului fiu ura împotriva dominaţiei mogule şi dorinţa de libertate, iar tovarăşii copilăriei *Mavalii* (sau oanieuii de deal) îl învăţaseră să călărească şi să fie curajos.

(Jna din remarcabilele caracteristici ale Deccanului este înălţimea ; dealuri netede la partea superioară, uşor de transformat cu ajutorul câtorva bastioane în forturi aproape inexpugnabile, fără intervenţia artileriei de asediu. Cîteva din acestea fuseseră ocupate de garnizoanele mahomedane, dar paza lor era neglijată. I,a vîrsta de numai nouăsprezece ani, Shivaji împreună cu tovarăşul sau Tanaji Maltisare au liotărît să cucerească aceste fortificaţii (Torna, Purandhar şi Rondam) pe care fără prea mari dificultăţi le-a ocupat. Au urmat alte succese care au provocat alarmarea guvernului din Bijapur. Iniţial, a fost învinuit Shahji, aflat în slujba lor, dar acesta a explicat că nu are nici un control asupra fiului său. Cum guvernul din Bijapur era ocupat cu campania împotriva prinţului Auraugzeb, nu a putut întreprinde nimic pînă în anul 1659 cînd a trimis un detaşament sub comanda generalului Afzal Han. Shivaji a manevrat abil, atrăgîndu-1 pe Afzal Han într-o regiune sălbatică a Munţilor Ghaţi, sub fortăreaţa sa Pratapgarh, uude 1-a invitat la o discuţie. Afzal Han care intenţiona să-1 prindă în capcană pe vicleanul său duşman a acceptat. Nici unul nu ştia care va fi rezultatul acestei campanii dar la atacul dat de Afzal Han în timpul întîlnirii dintre cei doi, Shivaji, care era pregătit şi cu arma ascunsă sub îmbrăcăminte, a răspuns prompt, omorînd dintr-o lovitură pe Afzal, ceea ce a surprins toată armata, care a fost dezarmată, obţinîndu-se şi o frumoasă pradă de război.

Ridicarea stai ului Maraîha. Aurangzeb, devenit împărat, dîndu-şi seama că statui Bijapur era prea slab pentru a se descurca singur şi în dorinţa de a-1 aduce la supunere pe ,.rebelul obraznic" Shivaji, a trimis în Dcccau pe Sliaista Han, unchiul său după mamă, pentru a restabili ordinea. Armata Maratha a evitat o bătălie directă, lovind pe neaşteptate flancurile armatei mogule, hărţuindu-i şi distrugîudu-le coloanele de bagaje din spate. Cînd Sliaista Han s-a retras către Poona, din cauza ploii, Shivaji cu un grup organizat de tovarăşi credincioşi au invadat în mijlocul nopţii cartierul lor general, îneît nefericitul general cu greu a scăpat cu viaţă, iar

campania a eşuat în condiţii ruşinoase. **Indignat** peste măsură, Au-<rang^{ze}b 1-a trimis pe renumitul general rajpnt Jai vSingh, rajahul din .Amber cu un puternic corp expediţionar care a asediat o serie de forturi printre care şi Rajgarh, capitala lui Shivaji. Dîndu-şi seama de tnărimea cheltuielilor si de sacrificiile oamenilor care luptau vitejeşte în apărare, Shivaji a încheiat pace, cedînd mogulilor o parte din cetăţi şi angajîndu-se să contribuie alături de ei la o campanie împotriva statului Bijapur ; campania a fost însă un eşec.

între timp (1664), Shivaji cu un mic corp bine organizat şi înannat a întreprins un raid fulger în bogatul port Surat pe care 1-a prădat şi, înainte ca armata mogulă să poată interveni, s-a retras în fortul său Rajgarh, încărcat cu multă pradă. în faţa unui astfel de inamic viteaz şi abil. Aurangzeb s-a gîndit să încerce arma lui favorită, diplomaţia combinată cu viclenia. Jai Singh 1-a convins pe Shivaji să meargă la Agra la curtea împăratului pentru a duce tratative directe, asigurîndu-i-se securitatea deplasării. Shivaji, doritor pe de o parte să cunoască curtea împărătească pe de altă parte să-şi dea seama de puterea împăratului, a acceptat această întîlnire. Ajungînd la Agra, împreună cu fiul său Shambhuji, au fost primiţi foarte xece, iar el tratat ca un mic comandant, *mansabdar,* ceea ce lui Shivaji i-a rănit adînc sentimentele şi prestigiul. Indignat de insultă 1-a aciuat pe împărat de trădare şi a vrut să se întoarcă, dar a devenit prizonier în casa de oaspeţi, unde fusese cartiruit. Fără a dispera, s-a prefăcut bolnav şi a cerut permisiunea de a trimite coşuri cu fructe şi pîine brahmanilor, nobililor şi cerşetorilor în scopul însănătoşirii lui. După cîteva zile, cînd garda era mai puţin vigilentă şi cu ajutorul tovarăşilor credincioşi, el şi fiul său, ascunşi în coşuri au fost scoşi afară din locuinţă, scăpînd astfel de prizonierat. După uimitoare aventuri, deghizat în preot a ajuns acasă (decembrie 1666). După întoarcerea lui, puterea statului Maratha a crescut neîncetat şi în iunie 1674 Shivaji a fost încoronat solemn, după ceremonialul vechilor xajahi hinduşi, în fortul său Rajgarh, ca rege al statului Maratha. Evenimentul a avut o mare importanţă întrucît pentru prima dată de la moartea ultimului rege Yadava (1318), se instala un monarh hindus pe tronul din Deccan. Este semnificativ faptul că mogulii erau lipsiţi de putere pentru a interveni. în anul 1676, Shivaji a pornit o mare expediţie în sud, în urma căreia a devenit stăpînitor peste Karnataka, cucerind puternicele cetăţi Jinji, Vellore şi Bellary. Această expediţie a fost întreprinsă cu acordul statelor Bijapur şi Golkonda care-i deveniseră prietene. Teritoriul, acum foarte întins, 1-a împărţit în două, făcîndu-1 pe fratele său Venkaji conducător peste o jumătate din el cu capitala la Tanjore. în auul 1680, la ° vârstă foarte tîuără, de 53 de ani, a murit, fiind considerat unul <iin cei mai de seamă oameni ai veacului său.

Sliivaji a fost întemeietorul Imperiului Maratha, destinat să joace un rol esenţial în istoria Indiei şi anume să ducă la reînvierea hinduismului care fusese înăbuşit de cuceritorii musulmani, timp de mai multe secole. Talentat conducător şi bun organizator în administraţie, viteaz şi dibaci în luptă, mai ales de guerilă, a fost înzestrat de natură cu un caracter nobil şi blînd, dovedit cu prisosinţă în comportarea sa tolerantă faţă de prizonieri, într-o vreme în care stăpîneau cruzimea şi tirania. Istoricul mahomedan Kîiai'i Khan scrie despre el : ,,A făcut o regulă de conduită ca oriunde mergeau tovarăşii săi. jefuind, să nu facă rău moscheilor, cărţilor sfinte sau femeilor. Ori de cîte ori avea în mină o copie a coranului, el o trata cu respect şi o dădea in grijă unui musulman. Cînd femei hinduse sau musulmane ei au luate prizoniere de oamenii săi şi nu aveau nici un protector, avea grijă de ele pînă veneau rudele sau cunoştinţele cu răscumpărarea convenabilă să cumpere libertatea lor"[33].

Introducmd un sistem stabil de guvernare în Deccan, s-a străduit să găsească preocupări potrivite; fiecărei clase din regatul său. Era ajutat de un consiliu de opt miniştri, conduşi de un paşă sau primministru, fiecare avînd departamente precise ca : finanţe, afaceri externe, afaceri interne, culte, justiţie şi altele. Renta anuală asupra pămîntului a fost înlocuită cu o impunere regulată, reprezen-tînd o pătrime asupra producţiei *chauth* iar în teritorii străine ocupate, o zecime asupra producţiei. în ideea împiedicării abuzurilor, a desfiinţat mandatarii perceptori de impozite, plătindu-i pe toţi din fondurile vistieriei statului, de asemenea, a desfiinţat ereditatea în funcţii. Justiţia şi modul de judecată au fost de asemenea organizate, condamnarea la moarte fiind limitată numai pentru cazuri de tîlhărie, încălcarea ordinului şi aducerea unei femei în armată.

Shivaji a fost un om religios.' *Gurid* şi sfătuitorul său spiritual, Ramdas Swami, fiind şi un mare poet si filozof. Se spune că în anul 1655, cînd Ramdas a venit să-i ceară de pomană (după ritualul hindus), acesta a căzut Ia picioarele lui şi i-a oferit imperiul. Ramdas i-a reîntors darul spunîudu-i prinţului să-1 menţină cu credinţă. Ca simbol al credinţei, Shivaji a adoptat halatul portocaliu al cerşetorului ca drapel naţional *Bhagwa Jhenda.* Alt contemporan al lui Shivaji a fost Tukoram, sau cîntăreţul melodios din Deccan, ale cărui poeme preamăreau pe zeul Vithoba şi propovăduiau doctrina *bhakli,* sau devotament total lui Dumnezeu.

.luninjjzH» şi JteminuJ. Shivaji a fost urmat de fiul său Shambhuji (1680), un prinţ inteligent dar desfrînat şi lipsit de virtuţile tatălui său. El a oferit adăpost prinţului Akbar, învins (aşa cum ani văzut) de tatăl său, ceea ce 1-a adus pe Aurangzeb iu Deccan. Acesta a sosit la Ahmadnagar în 1683 şi şi-a stabilit tabăra la Sholapur, de unde a încercat să prindă pe fiul său, dar fără rezultat. Fiind în Deccan, Aurangzeb a trecut la cucerirea celor două state mahomedane

independente : Bijapur şi Golkonda. Statul Bijapur a căzut imediat /1686), iar dinastia lui Adil Shahi, care domnise glorioasă peste două veacuri, lua sfîrşit. Apărat cu mai multă dibăcie de viteazul general Abdur Razzak I^ari, statul Golkonda s-a menţinut cu succes, jăcînd faţă la toate atacurile mogule. Aurangzeb, folosiudu-se din nou de şiretenie, a mituit pe un ofiţer care a deschis porţile cetăţii si după o luptă crînceuă, Abdur Razzak a căzut prizonier, iar statul Golkonda a fost supus. Trei ani mai tîrziu a fost capturat Sharnb-Imji. conducătorul statului Maratha, căruia i s-a oferit viaţa dacă se covertea la islamism, dar cum acesta a refuzat, a fost torturat ■pînă la moarte. Conducerea statului Maratha a fost preluată de fratele său, Rajaram şi mai tîrziu de văduva acestuia, Tara Bai, care ca o adevărată femeie maratha, a condus mai departe mişcarea naţională şi lupta pentru libertate.

împăratul Aurangzeb trecuse de 80 de ani şi se simţea bătrîu pentru a mai conduce campanii pe cîmpul de luptă, deşi cucerirea Deecamtlui devenise o obsesie. îşi irosise timpul şi energia asediind dealurile fortificate şi avusese încleştări războinice importante, din care duşmanul iscusit scăpase totdeauna la timp. Fuseseră cucerite cetăţile Satara, Purandhar, Singhagarh şi Rajgarh, capitala lui Shivaji, altele fuseseră slăbite, mai rămăsese doar Jinji în sud, pe care trupele imperiale o ţineau asediată de peste şapte ani. în sfîrşit sub presiunile lui Zulfiqar Han, generalul mogui asediator, cade şi cetatea Jinji (1697). dar conducătorul ei, Rajaram, reuşeşte să scape şi duce războiul mai departe. Marathii neobosiţi au hărţuit armata imperială, intinsă într-o coloană nesfîrşită, de jumătate de milion de oameni, precum şi taberele care acopereau zeci de km^2. Armata mogulă a ajuns în sfîrşit la Ahmednagar de unde a plecat spre nord, fără a cunoaşte triumful cuceririi Dcccanului şi sătulă de luptele care o chinuiseră peste un sfert de veac. I,a Ahmednagar, Aurangzeb, în vîrstă de 89 de ani a murit istovit şi cu regretul visului neizbîndit. Doctorul Gamelli Careri, care 1-a văzut înainte de a muri îl descrie ca fiind scund de statură, cu nasul mare, subţirel şi încovoiat de vîrstă. ..Albeaţa bărbii sale rotunde era mai vizibilă datorită obrazului său măsliniu. .El era îmbrăcat complet în muselin alb şi purta un turban împodobit cu tin smarald mare. I,-am admirat văzînd petiţii aprobate de mina lui, fără ochelari şi cu buna sa dispoziţie, zîmbind calm şi arătînd a fi mulţumit cu îndeletnicirea lui". Marii puritani din India l-au îmbrăcat într-un giulgiu ieftin şi l-au înmonnîntat la Daulatabad, într-uu mormînt simplu, care contrastează izbitor cu structurile măreţe ce acoperă pe membrii familiei sale.

A judeca caracterul şi politica unei personalităţi ca Aurangzeb m funcţie de calităţile şi defectele lui, de realizările şi insuccesele sale, devine o problemă destul de delicată. Cruzimea de care a dat

dovadă faţă de tatăl şi fraţii săi a fost criticată foarte sever, în contemporaneitate, fără a se ţine seamă că aceasta era o luptă pentru existenţa imperiului şi asigurarea succesiunii la tron. Conştient fiind că fiii săi îşi vor disputa moştenirea, le lasă scris să nu se certe între ei. Aurangzeb a fost totuşi un împărat remarcabil a cărui vitejie, curaj şi tenacitate au fost dovedite cu prisosinţă de faptele sale războinice. Viaţa sa devotată religiei şi puritanismul său fanatic nu numai că au dus la distrugerea templelor şi idolilor ci şi la interzicerea picturii, muzicii şi artei, în general. El nu ora sclavul pasiunilor şi a trăit pios, auster şi abstinent la toate tentaţiile privind mimarea, băutura şi îmbrăcămintea. Studia mult Coranul şi discuta cu teologi musulmani, notîiid şi scriind cu o caligrafie aleasă scrisori şi piacepte religioase. în ciuda caracterului său viguros, Aurangzeb, în materie de conducere internă a Indiei s-a dovedit *iară* pricepere. Puritanismul său şi combaterea pe toate căile a altor religii şi secte religioase au rănit adînc sentimentele oamenilor, l-au îndepărtat de popor, devenind ostil şi provocîudu-i tulburări şi răscoale în imperiu.. El nu a fost un geniu politic ca Akbar ci un mare soldat şi un diplomat abil. în mare măsură simptomele dezintegrării Imperiului MoguJ care au apărut chiar înainte de moartea sa, se datoresc lipsei sale de prevederi şi politicii duse.

CAPITOIXL VIII

Privire asupra perioadei module

Viaţa socială şi economică. Societatea în timpul Imperiului MoguJ avea o organizare tipic feudală. împăratul era în virful piramidei, urmat de nobili şi apoi de poporul simplu. Puterea absolută era în mina împăratului ca cel mai bogat din imperiu, iar înclinaţia pentru vin şi femei, atît a lui cît şi a nobililor era bine cunoscută. Abul Fazi ne relatează că împăratul avea un harem cu 5000 de femei, supravegheat de un corp de ofiţeri femei. Francisco Pelsaert, conducătorul unei agenţii comerciale olandeze din Agra, în timpul lui Jehangir, observă că „locuinţele bogaţilor erau împodobite în interior cu scene senzuale, lascive, desfrînate şi nesăbuite, în afară de pompă, strălucire costisitoare şi rafinament ornamental" pe care o condamnă ii:. termeni aspri. îmbrăcămintea şi mîncarea nobililor erau din cele mai costisitoare. Timpul liber şi-1 ocupau îndeletnicindu-se cu sporturile sau cu jocurile de societate. Este important de remarcat că mogulii nu admiteau nobili străini în cercurile lor si nici nu trimiteau afară din ţară bogăţiile lor.

După nobili urma clasa mijlocie din care făceau parte funcţionarii, negustorii şi meşteşugarii, care duceau o viaţă temperată şi simpla- Făceau excepţie o seamă de negustori de pe coasta de vest a Indiei care-şi permiteau o viaţă de lux şi strălucire costisitoare datorită unui comerţ prosper atît intern cit şi extern.

Condiţiile de viaţă a claselor inferioare erau grele în comparaţie cu a celorlalte clase. Nu aveau îmbrăcăminte suficientă, adesea obţinerea ei fiind peste puterile lor. în general ei nu sufereau de lipsa inîneării dar în cazuri de foamete erau primii intraţi la grea încercare. Francisco Peîsaert care a stat acolo timp de şapte ani (după anul 1611), scrie despre ,,trei clase ale poporului, libere doar cu numele, dar a căror stare diferă foarte puţin de sclavia voluntară: muncitorii manuali, servitorii şi micii prăvăliaşi". Munceau de nevoie, preţurile produselor erau foarte scăzute, casele şi mîncarea sărăcăcioase şi erau cei mai oprimaţi de slujbaşii imperiali. Dacă printre prăvăliaşi se ridica vreunul, acesta adesea cădea victima unei confiscări cu forme legale în urma intrigilor şi imposturii celorlalţi. Către sfîrşitul domniei lui Şah Jehan, ţăranii au fost hărţuiţi de guvernatorii provinciali prin biruri si taxe, care au sărăcit întreaga populaţie sătească. Viciul beţiei nu era răspîndit la oamenii simpli şi nici printre toţi cei bogaţi; majoritatea duceau o viaţă simplă şi onestă. Atît hinduşii cît şi musulmanii credeau în maxime şi preziceri astrologice. Se foloseau practicile *sati,* căsătoria copiilor şi sistemul zestrei. Akbar a încercat să modifice aceste obiceiuri şi practici (căsătoria copiilor, căsătoria între rude, sistemul zestrei şi al poligamiei) dar fără rezultate pozitive. Dreptul de recăsătorire a văduvei era răspîndit numai între nebrahmanii din Maharashtra şi între jaţii din Panjab şi valea Jamunci, dar la ultimii era practicată uneori şi poliandria. în mijlocul secolului al XVIII[lc;1], rajahul [Rajballabh din Deccan a încercat, fără succes, să introducă dreptul de recăsătorire a văduvei.

Condiţiile economice ale ţării, în timpul domniei marilor moguli, se pot observa din lucrarea istorică, *Ain-i-Akbari* şi din cîteva lucrări m limba persană. Conform cu aceste relatări, prosperitatea şi abundenţa caracterizau întregul imperni şi în special Panjabul despre care călătorul european Terry (1616—1619) scrie: ,,... o provincie mare şi cea mai prodtictivă. Lahore este oraşul principal de acolo, construit foarte întins şi abundă atît în oameni simpli cît şi în bogătaşi ; unul din principalele oraşe comerciale din întreaga Indie"[3]*. Abatele iezuit, Monserrate, afirmă că în anul 1581 „nu era mi al doilta oraş ca Lahore în Europa sau în Asia". La fel sînt descrise Şi alte oraşe ca : Burhanpur, în Khandesh; Ahmedabad, în Gujarat; [3]ar în estul Indiei, Benares, Patna, Jaunpur, Rajmahal, Burdwan, Delhi, Agra şi altele.

Producţia agricolă în timpurile Imperiului Mogul era mult asemănătoare cu cea de azi, în ce priveşte sortimentele cultivate şi

compartimentarea lor pe regiuni. Predomina producţia de trestie de zahăr în Bengal şi Biliar, de indigo în nordul şi centrul Indiei şi valea Jamunei, după care urma bumbacul şi creşterea viermilor de mătase. Din anul 1605 s-a început cultivarea tutunului. Uneltele agricole erau asemănătoare cu cele folosite azi (pluguri simple trase de boi), iar muncile în majoritate se făceau manual. Irigaţia câmpiilor era bine cunoscută, dar cu totul insuficientă pentru a asigura o producţie constantă şi mai ales ferită de calamităţile secetei sau inundaţiilor. Ploile sezoniere produceau inundaţii catastrofale în unele regiuni, distrugînd sate întregi; şi în afara victimelor omeneşti provocate de inundaţie şi de maladiile răspîndite (holeră, tifos, paludism şi altele), în timp de foamete piereau milioane de oameni. Atît sultanatele cit şi Imperiul Mogul nu au arătat preocupare în rezolvarea acestei probleme în sensul câ nu scădea volumul colectărilor în anii loviţi de calamitate şi nici nu se stocau rezerve în anii productivi pentru intervenţie şi ajutor în anii de calamităţi. O foamete teribili în anul 1556—1557 în regiunea Agra şi Biyana e descrisă de cronicarul musulman Badauni (martor ocular), care mărturiseşte că oamenii îşi mîncau semenii, iar ţara devenise un deşert şi nu rămăsese nici un bărbat care să are pământul. în anii 1573—1574, a izbucnit o foamete în Gujarat, una din cele mai bogate provincii ale Indiei, încît „locuitorii bogaţi şi săraci fugeau din ţară şi se duceau peste hotare". în anii 1594—1598, de asemenea o foamete, care a durat patru ani, a făcut ca străzile să se umple de cadavre, iar oamenii se mîncau între ei. în Deccan şi Gujarat o foamete tot atît de teribilă s-a dezlănţuit între anii 1630—1632. împăratul Akbar a încercat să reducă efectele acestor cazuri de foamete, numindu-1 pe Şeik Farid din Buhara să se ocupe de această problemă, dar realizările nu au avut efecte vizibile. Iva fel s-a procedat în timpul lui Şah Jehan care a încercat să ajute populaţia, reducînd colectările şi distribuind alimente, dar era mult prea puţin faţă de mărimea suferinţei poporului.

Meşteşugul, ca important factor al dezvoltării economice şi al activităţii oamenilor, s-a dezvoltat în funcţie de marile resurse de materii prime şi materiale. Produsele fabricate, pe îîngă că asigurau aprovizionarea aristocraţiei locale indiene, ajungeau pînă în Ivuropa şi în alte părţi ale Asiei, duse de negustori întreprinzători. Industria de bumbac şi produse din bumbac era cea mai dezvoltată, urmată de industria mătăsii. Nordul şi centrul Indiei, ca şi Bengalul, deţineau supremaţia în acest sector, majoritatea marilor oraşe coutinuîndu-şi pînă în zilele noastre tradiţia de importante centre manufacturiere ale industriei uşoare. Călătorul Bernier (1656-1668) scria : „Există în Bengal atîta cantitate de bumbac şi mătase încît regatul poate fi numit antrepozitul de bumbac şi mătase, nu numai al Hindustanului sau al Imperiului marilor moguli, dar al tuturor regatelor vecine şi chiar al Europei".[37] Principalele centre ale raanu-

facturilor de bumbac erau oraşele amintite mai sus, iar provinciile Jiihar, Uttar Pradesh, Orissa şi Bengal, prin răspîndirea acestui meşteşug atît la oraşe cit şi la sate, arăta ca **o** singură fabrică imensă de bumbac.

Industria coloranţilor şi vopselelor s-a dezvoltat **în** paralel cu industria mătăsii şi bumbacului incit ţesăturile **prin** combinaţiile lor de culori erau neîntrecute. Alte centre **importante** erau cele de la Lahore, Agra, Fatehpur Sikri şi **Gujarat** ; de asemenea cele din Kaşmir, specializate în ţesături din păr şi din lînă.

Silitra, ca parte componentă a prafului de puşcă, era produsă îu India, atît pentru nevoile armatei imperiale **cît** şi pentru export în alte ţări, de către negustorii olandezi şi englezi. Meşteşugul cel mai râspîndit era al bunurilor de artizanat care a cîştigat o excepţională dezvoltare, perfecţionare şi răspîndire în timpul Imperiului Mogul. Se produceau manual covoare, cutii de diferite forme ornamentale, statuete, vase ceramice şi din alamă, discuri, rame etc. iar prelucrarea fildeşului, a pietrelor preţioase şi metalelor preţioase ajunsese la mare artă. Preţurile la astfel de produse erau accesibile, chiar destul de mici, în schimb, după cum relatează Abul Fazi şi alţi scriitori, preţurile la bunurile de larg consum : orez, zarzavaturi, mirodenii, carne, vite şi lapte, erau foarte scăzute.

Sistemul de plată şi schimb era prin monezi (26 de tipuri şi valori), care pe timpul lui Akbar erau : din aur *(mohiir),* argint *(jalăli — rupie)* şi cujjru *(dăm* sau *fiaisă)* : (o rupie valora 40 de dame).

Comerţul exterior al Indiei îu timpul nunilor moguli era considerabil, mai ales cu ţările vecine din Asia şi cu Buropa. **Importau** mătase brută, cai, metale, fildeş, coral, pietre preţioase, chihlimbar, catifea, brocarturi, stofe de lînă, parfumuri, porţelanuri chinezeşti şi sclavi africani şi exportau diferite textile, hîrtie, indigo, droguri (mai ales opiu) şi multe alte bunuri.

Căi de comunicaţie existau suficiente, atît pe rîuri navigabile pentru transporturi grele, cît şi pe uscat. Drumurile şi marile şosele cu legături internaţionale erau bine întreţinute şi asigurate, iar din loc în loc prevăzute cu locuri de popas şi hanuri comode pentru odihnă Şi aprovizionare. Existau două mari drumuri de comerţ : de la Lahore la Kabul şi de la Multan la Kandahar ; dar cum drumurile pe uscat erau mai jjuţin sigure ca pe mare, acestea din urmă erau mai căutate, iolosindu-se porturile de mare trafic : Surat, Broach, Cambay, Bassein, Chaul, Goa, Calicut şi Cochin, *yc* coasta de vest şi Satgaou, Sripur, Cliittagong şi Sonargaon în Bengal. Taxele de vamă erau fixate de ^[a] -% la 3,5 % asupra valorii tuturor mărfurilor importate sau exportate, de asemenea erau şi anumite restricţii: nu era permis [n]ici unui negustor să scoată din ţară nici o cantitate de aur sau argint.

în perioada de după Akbar, activitatea comercială a fost preluată de englezi şi olandezi, care-şi făcuseră societăţi şi întreprinderi separate de cele indiene. Odată cu decăderea Imperiului Mognl, după Aurangzeb, prosperitatea economică a Indiei a încetat.

Viaţa culturală. în timpul Imperiului Mogul, nu exista o reţea de învăţămînt organizată şi condusă de stat, deşi ar fi fost necesară atît pentru îmbunătăţirea aparatului administrativ al imperiului cît şi din considerente religioase. Conducătorii moguli au sprijinit acţiunea de educare a tinerilor în special a celor bogaţi, iar aceasta se materializa prin atribuirea de terenuri şi fonduri pentru şcoli, în donaţii către mînăstiri şi moschei, care aveau întotdeauna alături cîte un institut de învăţămînt elementar şi secundar. Avîntul învăţămîntului şi literaturii se datora şi faptului că unii împăraţi moguli erau oameni de cultură, cunoscători a mai multor limbi, posesori de biblioteci personale şi mecenaţi. împăratul Akbar a înfiinţat şcoli şi colegii şi a construit multe edificii în acest scop, în special la Agra, Fatehpur Sikri şi alte locuri. Abul Fazi referindu-se în scrierile sale la această problemă afirmă : „Toate naţiile au şcoli pentru educaţia tinerilor, dar Hindustanul este renumit în special pentru seminariile sale". Jehangir avea scrieri în limbile turcă şi persană, de asemenea a împămîntenit regula ca la moartea oricărui om bogat sau călător fără moştenitor, averea să fie folosită în exclusivitate pentru ridicarea de şcoli noi şi repararea celor vechi. Şah Jehan deşi foarte ocupat cu construirea marilor sale edificii, studia nopţi întregi şi se preocupa de educarea tinerilor, construind în acest scop colegii la Delhi şi în alte părţi. Dara Shukoh a fost la timpul său un savant şi un mare literat.

Educaţia femeii în timpul Imperiului Mogul a fost o problemă de primă atenţie, îneît fiicele casei imperiale, a nobililor şi bogaţilor primeau învăţătura şi educaţia în casă, cu profesori renumiţi aduşi special şi întreţinuţi toată perioada de familia respectivă. Sînt citate ca femei de înaltă cultură şi educaţie : Gulbadan Begam, sora lui Baber; Selima Sultana, nepoata lui Humay.uu; Nur Jehan; Mumtaz şi altele.

în afară de Aurangzeb al cărui puritanism nu se acorda cu patronajul literaturii şi artei, toţi ceilalţi conducători moguli ai Indiei şi-au dedicat o mare parte a activităţii lor creaţiei de opere nemuritoare. Akbar cel Mare, patronînd pe cei mai de seama literaţi, artişti şi oameni de ştiinţă ai timpului (Mulla Daud, Abul Fazi, Badauni, Faizi, Sarhindi, Molia med Husein şi alţii), a orientat literatura in trei direcţii principale : lucrări istorice, traduceri şi poezie şi versificaţie. Cei mai valoros cărturar, Abul Fazi, era un om de litere, poet, eseist, critic şi istoric, devenind prin însuşirile sale prietenul ş[1] consilierul său personal. Jahangir poseda temeinice calităţi literare şi ştiinţifice, lăsînd o excelentă autobiografie. El a reparat, ri[1]

donţii, multe şcoli rămase de la Akbar şi le-a făcut să funcţioneze, Ae. asemenea a indicat selecţionarea studenţilor prin examinare. Printre oamenii de ştiinţă aflaţi la curtea sa trebuiesc menţionaţi Ghiyas J3eg> Naqib Han, Mutamid Han şi alţii care au lăsat opere istorice importante. Şah Jehau, ca şi predecesorii săi, a patronat mulţi oameni je ştiinţă, poeţi, teologi şi istorici (Abdul Hamid I,ahori, Aminai Qazwini, Inayat Han şi Muhammed Salih). El a înfiinţat la Delhi un colegiu numit *Dăr-ul-Baqă* (I^ocuinţa Eternităţii). Dara Shukoh /fiul lui Şah Jehan), cunoscător al limbilor persană, arabă şi saascrită, este autor al cîtorva lucrări renumite printre care traduceri în limba persană a operelor : *Upanişadele, Bhagavad Gita* şi *Yoga Vâsishţha Rămăyana,* precum şi al unui calendar al sfinţilor musulmani şi alte opere ale filozofiei *Silfi.*

De menţionat că pacea şi ordinea asigurată de Akbar imperiului, ca şi ideile sale în materie religioasă au creat posibilitatea dezvoltării în paralel şi a învăţământului hindus în şcoli, *medrese,* şi a literaturii hinduse. în acel timp s-au afirmat oameni du mare valoare ca : Malik Muhammed Jayasi, care a fost prozator, poetul Birbal, Raja Man Singh, Narahari, Harinath, Ganj, Tulsi Das şi alţi scriitori hinduşi, care au scris în majoritate literatură religioasă.

Arta şi Arhitectura perioadei de după anul 1526, reprezintă un amestec fericit de elemente şi artă tradiţională musulmană şi hindusă, începînd cu Baber şi Sher Şah, de la care puţine edificii au rezistat timpului (Ptirana Obila şi mausoleul lui Sher Şah de la Sasaram), marii mognli au lăsat construcţii arhitecturale deosebit de frumoase şi impunătoare reprezentînd şi astăzi opere de mare valoare universală. Realizările de seamă ale acestei epoci sînt legate în principal de oraşele capitale ale imperiului: Agra, Delhi şi I,ahore.

Oraşul Agra este situat în regiunea considerată cîndva sacră *Brij Bhoomi,* pe malul drept al rîului Jamuna*. După ocuparea lui de către inoguli (1526), oraşul Agra a devenit capitală a imperiului;

* în vechime a fost fortificat, avînd şaisprezece porţi; fiind un bastion de graniţă ™ arienilor. Sînt multe păreri asupra numelui „Agra". Unii cred că pe timpul primilor arieni aşezaţi în India, locul prezentului oraş era avanpostul de sud-est şi-1 numeau *Aria Garh ;* cu timpul cele două cuvinte s-au unit. In timpul *Mahabharatei,* vechile texte hinduse se referă la el cu numele de Agraban, atribuindu-i-se înfiinţarea maharajahuiui Ugersen, al cărui nume 1-a purtat; apoi s-a modificat. Ptolemeu îl numeşte simplu Agra.

Nu se ştiu prea uluite despre istoria timpurie a oraşului Agra, dar se pare a fi fost ocupat de rajputani piuă cînd Mahmud de Ghazni i-a alungat şi a prădat oraşul \1131), fiind după aceea ocupat de rajputanii şi de jaţii de prin împrejurimi. Peste «ei veacuri, în anul 1475, războinicii *Kshatriya* au zidit un fort de apărare contra invaziilor mahomedane pe care l-au numit *Badalqarh.*

în anul 1492 Sikander Lodi, afgan din dinastia Lodi, şi-a organizat aici oraşu! fi reşedinţă pentru guvernare, zidind şi un fort la Sikandra, opt kilometri de Agra. 11 anul 1526 Baber. Marele Mogul, 1-a învins pe regele Ibrahim Lodi, iar oraşul ocupat fltvenit pentru un timp capitală a imperiului.

el a fost dezvoltat şi reconstruit, iar mărimea şi măreţia construe-ţiiJor perioadei mogule, prin măiestria execuţiei, frumuseţe si mai ales prin bogăţia lor, constituie adevărate capodopere arhitecturale.

Red Ford Agra, înălţat de marele împărat Akbar, pe malul drept al rîului Jamuna, la est ele Agra, pe vechiul loc al fortului *Badalţiarh* este unul dintre cele mai impresionante locuri fortificate ale lumii* A fost proiectat şi construit de Mohamed Qasim Hau, şef arhitect al lui Akbar şi mare constructor de forturi. Lucrările au durat *utni-ă* ani, costînd 3,5 milioane rupii. Fortul este în formă triunghiulară cu una din laturi de 8 km lungime spre Jamuna, iar celelalte două se întîlnese pe o culme la „Poarta Delhi". E înconjurat cu două rînduri de ziduri, cel exterior de 12 m înălţime, iar cel interior de *'i'l va* avînd 16 bastioane puternice. în afara zidurilor erau două şanţuri zidite în piatră (umplute cu apă din Jamuna) ; cel exterior lat de S ni în prezent aproape dispărut, iar cel interior lat de 10 m şi adine de 8 m, există şi astăzi. între ziduri a fost prevăzut un spaţiu larg pentru parăzi, sporturi şi lupte cu elefanţi. Are patru porţi principale din care două, cele dinspre Jamuna sîut închise definitiv, celelalte două deschise: una „Poarta Amar Singh" pentru vizitatori şi „Poarta Delhi" (Hathi Pol sau Poarta Elefantului, avînd efigie un elefant) folosită în exclusivitate de compania de pază existentă în fort. Poarta Amar Singh îşi are numele de la Amar Singh Rathor din Jodhpur, care potrivit legendei a ucis pe trezorierul împăratului după care a fost şi el ucis. Calul său, care a sărit peste creneluri a murit în că :L-re. înlocui unde s-a produs accidentul există un monument în piatră repre-zentînd un cal.

Fortul construit de Akbar a fost continuat de Jehangir şi a fost adus la cea mai mare perfecţiune şi măreţie de Şah Jehan. Abuî Fazi relatează că avea 500 de clădiri din marmură şi din piatră roşie ; de fapt ele există şi azi în bună stare dar fără măsuri actuale deosebite de conservare şi îngrijire. în anul 1739, foitul a suferit mari a-.arii ca urmare a invaziei lui Nadir Şah, iar mai tîrziu (1761), niarathii şi jaţii în războiul cu afganii şi ultima dată în 1857 cu ocazia revolu-ţiei indiene.

Moscheea Perlei a fost şi este considerată cea mai frumoasa din India, un exemplu de perfecţiune arhitecturală, construită de Şah Jehau în interiorul *Fortului Roşu (Red For/J.* Făcută în întregime din marmură albă, are interiorul de -18x18 ni, cu plafonul sprijinit pe două rînduri de coloane legate între ele prin arcade de marmură, dantelate. în centrul ei, suspendată de tavan cu lanţuri de aur, era o minunată perlă de dimensiuni neobişnuite (de unde vine şi numele moscheei).

Taj Mahal. Renumitul mausoleu se înalţă pe malul drept ai rfului Jamuna, la distanţă de 2 km de Agra şi cea 6 km de *Red Fort.* între aceste mari construcţii Jamuna face o curbă, îneît se vede de !*•

o construcţie la cealaltă. El a fost construit de Şah Jehan, ca lăcaş ^[e veci pentru soţia :sa. în legătură cu acest monument există o istorie foarte interesantă : Mumtaz Mahal (Arjumand Bano Begun), născută fu anul 1562, era persană; fiică a lui Asaf Han, prim ministru a lui Ţehangir. Fiind foarte frumoasă, cu o educaţie şi cultură superioară a fost luată de soţie de prinţul Khurram, viitorul împărat Şah Jehan. Deşi era a doua soţie a împăratului, prin graţia sa feminină, demnitate, bunătate, inteligenţă şi înţelepciune, a devenit prima şi singura lui favorită, de care nu se despărţea niciodată. Puterea sa asupra împăratului nu şi-a folosit-o în scopuri de supremaţie, nu se ocupa de probleme politice şi nu intervenea decît atunci cînd era consultată, iar atunci dădea sfaturi înţelepte. în anul 1631, în timpul campaniei din **peccan,** împărăteasa Mumtaz, care îl însoţea pe împărat a născut, după care a murit, în vîrstă de 39 de ani. împăratul disperat, plîngînd la patul bolnavei a întrebat-o :

„Cum as putea eu arăta lumii cît de mult te iubesc, Mumtaz?" Răspunsul şi ultimele cuvinte au fost: să aibă grijă de copii, să nu se •siai însoare şi să-i păstreze amintirea prin construirea unui mormînt măreţ. împăratul nus-a mai însurat, a avut grijă de copii, tratîndu-i cu multă afecţiune şi împărţindu-le toate bogăţiile şi giuvaerele împărătesei.

Pentru construirea mausoleului au fost consultaţi mulţi desenatori, artişti şi arhitecţi de renume, care au prezentat schiţe, desene şi machete nenumărate. Se spune că el a ales pe cea făcută de Ustad-Isa Han Effendi, un indian de origine turcă; în acelaşi timp un epigraf persan atribuie schiţa lui Ustad Ahmed, un arhitect celebru din Lahore. Părerile istoricilor diferă asupra desenului original al *Taj Mahalului,* cei europeni îl atribuie fie unui italian (Geronimo Veroneo), fie unui francez (Austin de Bordeaux). Se mai presupune a fi creaţia unui artist celebru din Shiraz, care desenase planurile în vederea executării unui monument pentru soţia sa. în orice caz, macheta mausoleului a fost făcută în anul 1632 şi acceptată de împărat. Treptat mausoleul a început să se construiască, ajungînd să fie utilizaţi 20 000 de lucrători specialişti, iar construcţia a durat 10 ani şi şase luni. S-a adus marmură din Makrana, gresie din Sikri, pietre preţioase şi semipreţioase (opal, granat, turnalină, coral, chihlimbar, ttircoaze, coriolau, alabastru, jad, safire, diamante, perle, topaze, **Itaifctiste** etc), de asemenea au fost aduse nestemate din toate părţile lumii şi din Afganistan, Persia, Asia Centrală etc. Aur şi argint din abundenţă a fost primit atît de la regii şi conducătorii de state interni C1t şi străini. S-a construit o rampă lungă de 3,2 km, pentru transportarea şi descărcarea materialelor de construcţie pînă la dom. Estimarea cfieltuielilor arată că numai mausoleul singur, fără clădirile din jur, Zidurile de împrejmuire, porţile şi parcurile au costat cea 18,5 milioane rupii din care 8 milioane au fost date de împărat, iar restul prin con-

tribuţie de la rajahi, bogătaşi şi prin taxe. Se spune că atunci cînd. clădirea a fost gata, era plină de mii de schele a căror demontare ar fi durat luni de zile. I^a sfatul primului ministru, împăratul a dat permisiunea lucrătorilor şi locuitorilor Agrei să demonteze schela şi să-şi ia acasă materialul. Poporul şi-a pus toate eforturile şi în cîteva zile schela a fost dată jos.

Taj Mahalul, cel mai frumos, mai grandios şi mai scump mausoleu din lume nu poate li descris în cuvinte ; se poate spune, însă. că la vederea lui ţi se opreşte respiraţia şi eşti transportat într-o lumt fascinantă. Mulţi poeţi au scris stihuri pline de simţire, dar nimic nu poate reda vraja măreţiei lui. Poetul Bebadal Han spune că ,,locuinţa împărătesei Mumtaz Mahal poate fi paradisul", alţii au numit mausoleul „Monumentul dragostei eterne"; alţi „Poemul dragostei în marmură" sau „Suspinul unei inimi zdrobite" şi altele.

Clădirea mausoleului, înaltă de 74 m de la sol şi 82 m de la nivelul rîului Jamuna, deforma octogonală, este aşezată pe două platforme, a doua, cea mai de sus, din marmură, are patru laturi, una din ele zidită pe malul Jamunei la înălţimea de 8 in. în colţurile platformei silit patru minarete circulare de 42 m înălţime ce par a face de gardă la mausoleul aşezat în mijlocul platformei. Zidurile şi arcele mausoleului sînt din marmură albă, frumos încrustate cu pietre preţioase şi semipreţioase, reprezentînd flori şi ghirlande de flori. Separaţiile interioare şi ferestrele sînt panouri de marmură filigranată prin sculptură şi încrustate cu pietre preţioase. Intrarea boltită are pe faţadă versete din Coran, scrise cu litere din marmură neagră, a căror mărime creşte pe măsură ce urcă pînă la 28 m îneît cititorul de jos le vede pe toate egale. Mormintele din marmură albă bătută cu pietre scumpe sînt în mijlocul mausoleului, înconjurate cu un paravan de marmură filigranată şi încrustată. îu jurul mormintelor exista un grilaj din aur cu pietre preţioase, iar deasupra atîrna un imens policandru din aur de asemenea bătut în pietre preţioase, precum şi alte ornamente şi giuvaere care azi nu mai sînt.

Şah Jehan intenţiona să facă, pentru el, un al doilea mausoleu din marmură neagră, peste Jamuna .şi să le lege pe amîndouă cu ui: pod ; dar nu a mai a\ ut timp. Dovada acestei intenţii o constituie „Grădina Lunii" *(Mchtab Bagh)* pe malul ,stîng al Jamunei şi ruinele platformei începute, avînd aceleaşi dimensiuni, dar clin marmurăneagră. Nu există elemente suficiente pentru a confirma această intenţie, căci Şah Jehan, asa cum se ştie, a fost închis în Recî Fort.;

Mausoleul lui Itimad-ud-DaulaJi, fostul prim ministru al lui Jehangir şi tatăl soţiei acestuia (Nur Jehan), se află la 2 km de Agra peste Jamuna şi a fost construit din ordinul împărătesei Nur Jehan. Ea. a vrut, la început, să facă un mausoleu din argint brodat cu aur, dar a fost sfătuită să-1 facă din marmură pentru a nu fi o pradă uşoară.

pentru jefuitori. Mausoleul e din marmură încrustat cu pietre senii-preţioase în mozaic persan.

Mausoleul lui Akbar, construit chiar de el, la Sikandra. Se află 5n mijlocul unui imens parc cu floră şi faună tropicală şi înconjurat cu ziduri din piatră înalte de 7,5 m şi avînd 4 porţi, cea principală fiind o clădire uriaşă din piatră roşie cu mozaic din marmură albă, ca o broderie arăbească, şi purtînd pe ea 4 minarete din marmură înalte de 29 m de la acoperişul clădirii. Mausoleul se află în mijlocul grădinii pe o platformă înaltă de 9 m de la nivelul solului. Unii atribuie proiectul mausoleului unui călugăr budist. Mausoleul are 5 etaje, fiecare etaj fiind de dimensiuni mai mici celui de sub el, înconjurate de cupole pe stîlpi, cu arcade dantelate din marmură albă. Ţ,a etajul I, un culoar în pantă uşoară conduce la camera lui Akbar cel Mare. Camera e simplă, dar în timpurile de glorie ale Imperiului Mogul, era tapisată în aur, iar pe jos erau covoare preţioase. Deasupra se afla un baldachin din argint cu filigrame din aur, iar pe laturi stăteau cărţile, hainele şi armurile împăratului. Ultimul etaj (al cincilea) nu are acoperiş, iar de la înălţimea lui se vede Jamuna, Fatehpur Sikri şi Taj Mahalul. în mijlocul platformei mozaicate e situat mortnîr.tul, un singur bloc de marmură încrustat cu pietre semi-preţioase. I,a capul lui se află un piedestal care pe vremuri era învelit în catifea *şi* susţinea marele diamant *Koh-I-Nor.* In camerele şi etajele celelalte sînt membri ai familiei imperiale.

Oraşul Belhi,* în timpul Imperiului Mogul, a fost legat mai mult de domnia împăratului Şah Jehau care prin construcţiile înălţate i-a dat aspectul, măreţia si bogăţia invidiată de conducătorii care au urmat.

împăratul Humayun a fost primul care a început să ridice oraşul Delhi, dintr-o aşezare obscură de provincie, în care o afundase anii de după dinastia I,odi. Cetatea *Purana Quila,* în ruine, stă rnaguifică

---

* începuturile oraşului nu sînt cunoscute, se presupună că *Mahabharata* în poemul epic asupra Indiei Ariene, pomenind despre un oraş numit „Indraprastha" se referă la Delhi. Unii cred că a fost cîndva capitala triburilor Pandava, dar nu există documente care să o ateste. J>

Din această perioadă, ştim că s-a construit fantasticul castel de apă, digul şi amfiteatrul din Suraj Kund, de către un conducător rajputan. Veacul următor, Delhi a rămas sub diferite clanuri rajputane, fapt dovedit de urmele unor temple rămase de atunci. Prithviraj, ultimul rege hindus care domnea în Deliii, a fost ucis în bătălie, tncercînd să salveze oraşul de armatele musulmane (1192). Din această perioadă tiinpurie e interesant de amintit monumentul *Qutb Minar* descris în cap. I. La 5 km spre ve3t <le *Qutb Minat'* se află *mausoleul considerat cel mai vechi din India, al lui Mahmud,* «ui lui Iltutmish, mort în anul 1229, Sora lui Mahmud, Raziyra a fost singura regină Conducătoare în Deliii, care a domnit numai patru ani, făcind eforturi curajoase pentru a-şi deghiza sexul.

De la *Qutb Minar* spre est se află fostul oraş *Tughlagabad,* pe o poziţie dominantă. Pe uu grup de stînci de unde ai perspectiva unei părţi din New Delhi; zidurile fostei aşezari sînt ruinate dar din ansamblul lor pot fi obţinute impresii despre puterea raedieală a Indiei din sec. XIV. Oraşul a fost părăsit după numai 15 ani de la îafiiaţare,

^

şi marchează această perioadă. Zidurile ei înalte şi puternice cupnjj, deau biblioteca lui Humayun pe a cărei scară el a căzut provocîndu-sî moartea.

Mausoleul lui Humayun este construit într-o grădină largă înconjurată de ziduri, situată în apropiere de fortul imens, *Purana Quii*$_u$ Este foarte asemănător cu construcţiile din Agra.

Fortul Roşu (Red Fort) şi moscheea *Jama Masjid* sîut înălţate de Şah Jehan,-şi are toate clădirile în bună stare. In jurul lui, Şjjj Jehan a fondat oraşul Delhi. Multe din clădirile vechiului oraş, *a/,/ Delhi,* există încă, cu balcoane interioare şi exterioare foarte apropiate datorită străzilor înguste. Clădirile au coloane de susţinere si arcade dantelate după stilul musulman, cu curţi interioare, portaluri, ha- u/.e şi fîntîni care primesc şi răcoresc aerul încins de căldura toridă.

Din *Red Fort,* din palatele magnifice tapisate in aur, Şah JcLu; conducea Marele Imperiu Mogul. *Holul -pentru audienţe publice,* existent în palatul imperial, atrage atenţia prin splendoarea lui, are pereţii din panouri de marmură perforată, sculptură şi scări care conduc la sala tronului şi la sala de justiţie *Takht-i-Taus* despre care se spune că au costat 90 milioane de rupii.

Aici era aşezat tronul *Picock* sau tronul cu păuni, construit din aur. Avea la bază 120 X 120 centimetri, iar înălţimea 180 centimetri, cu patru stîlpi din aur care susţineau acoperişul tot din aur. Era încrustat în întregime cu diamante, safire şi diverse alte pietre preţioase, iar acoperişul şi stîlpii aveau pe margini şiruri de perle, în timp ce pardoseala era bătută cu şiruri de topaze. Pe un copac ele aur emailat era un păun ornat cu pietre preţioase, diamante, rubine şi smaralde. Tronul era sprijinit pe douăsprezece smaralde nuni, iar scara de urcare era din argint. Evaluarea lui s-a făcut Ia 124nilioaiie de lire sterline. în anul 1739, după cum vom arăta, Nadir Şah a invadat

---

locuitorii lui considerîndu-1 sub blestemul unui sfînt (Nizam-ud-dm). Pe part ea opusă a drumului, se ridică *mausoleul lui Ghias-ud-din Tnghlaq,* care a fost f ondatornl dinastiei sale; în mausoleu ca şi în ruinele *Tughlaqabadului* se distinge influenţa arhitecturii egiptene.

Dinastia Tughlaq s-a retras la începutul sec. XV, dar înainte ca această dinastie să piară a avut o perioadă de mare activitate în construcţii, legată de ultimul ei descendent, Firuz Şah. Acesta a început construcţia unui alt Delhi, cunoscut sub numele de *Firuzabad* (1354), (de fapt se presupune a fi existat 7 oraşe Delhi). Rămăşiţele acestuia sînt între Kew Deliii şi Oîd Deliii şi are în centrul lui faimoasa *cclunină a lui Asolia,* care avea deja 1500 de ani vechime cînd Firuz Şali a decis să o ia în capitala sa, pentru a înfrumuseţa noul său parc. O relatare a unui martor spune că transportul s-a făcut pe un şasiu cu 42 de roţi, de fiecare trăgînd cîte 200 de oameni.

Era în timpul ultimilor ani ai dinastiei Tughlaq, cînd înfricoşătorul Timur Lcni s-a abătut către nordul Indiei cu hoardele mongole. După un teribil masacru în Delhi (100.000 hinduşi ucişi), el şi-a stabilit tabăra pe maluriîe lacului Hauz Khas apoi s-a întors în domeniile sale, distrugînd tot ce întîlnea în cale. Secolul al XV-lea a tos* o perioadă obscură in istoria oraşului Deliii; iar în secolul XVI-!ea începe domina mogulă care a ridicat mai întîi Agra.

Xndia, a jefuit-o şi cu această ocazie oraşul capitală Delhi a fost prădat şi distrus, luînd şi tronul *Picock* a cărui urmă s-a pierdut definitiv.

Holul audienţelor particulare, din palatul imperial este la fel de măreţ şi impunător. El poartă interesanta inscripţie :

„Dacă pe pămînt ar fi un Eden al fericirii

Acesta este, acesta este, numai acesta".

Declinul puterii imperiale mogule este un eveniment venit inevitabil ca un amurg care a urmat după o strălucire şi o glorie fără seamăn, a unei istorii mişcătoare, plină de drama şi tragedie.

CAPITOLUL IX

Dezmembra rea Imperiului Moguî

Ultimii împăraţi mojnli. Moartea **lui** Aurangzeb (3 martie 1707) a fost semnalul dezintegrării marelui Imperiu **Mogul.** Deşi Aurangzeb lăsase scris celor trei fii ai săi să-şi împartă domnia şi marele imperiu, cearta pentru acapararea tronului din Delhi respectiv pentru supremaţie a început imediat. Muazzam, fiul cel mai mare, era guvernator la Kabul; Azam în Gujarat; iar Muhammed Han, fiul cel mai mic era guvernator la Bijapur, conducînd Deccanul. Lupta a început între primii doi care s-au îndreptat cu armatele spre Agra, iar în întîlnirea care a avut loc la Jajau lîngă Agra, Azam a fost învins, murind pe cîmpul de luptă. Muazzam, învingător, a pornit fără întîrziere spre Deccan şi şi-a întîlnit fratele lîugă Hyderabad, unde din nou a ieşit învingător, iar fratele său a murit în urma unei răni primite în luptă (1708).

Rămas fără rivali, Muazzam Şah Alam I, s-a încoronat împărat la Delhi cu titlul de Bahadur Şah. Era un om blind, cu multă cultură, impunător şi generos, dar slab conducător. După o domnie scurtă de numai patru ani, un nou război de succesiune a izbucnit între cei patru fii ai săi, în care trei au fost omorîţi, iar Jehandar Şah, cel mai mare fiu, a preluat domnia cu ajutorul lui Zulfikar Han, care i-a devenit prim-ministru. După o domnie scurtă dominat de o prinţesă favorită *(Lai* Kumari), a fost ucis de nepotul său Farrukhsiyar care a urcat la tron cu sprijinul a doi fraţi din familia Seyyid (Husein Aii, guvernator de Pooua şi Abdullah, guvernator de Allahabad), numiţi „Făcători de regi" care aveau putere în conducerea statului cu mult mai dare decît a împăratului. în dorinţa de a prelua puterea de la sprijinitorii lui) acesta a fost ucis, iar „făcătorii de regi" au încercat să atribuie domnia altor doi împăraţi marionetă. Descoperiţi de Muhammed

Şîah (an fiu al lui Bahadur Şah), aceştia au fost ucişi, iar el, devetni împărat, a domnit din anul 1719 pînă *hi* anul 1748. Tînăr şi trufaş iubitor de plăceri, a dus o viaţă inactivă, nedemnă de un împărat* lăsînd treburile imperiului să meargă la voia întîmplării, iar deznodămîntul nu s-a lăsat aşteptat: provincie după provincie s-a dezlipit de imperiu.

Dezmembrarea Imperiului Mogul, în mai puţin de treizeci de a ui, a dat loc la diferite interpretări, destul de ample, făcute în special de călătorii europeni ai timpului. Reţinem din ele că acest imperiu, colosal ca întindere, în toţi anii de supremaţie absolută cunoscuse multe modificări în guvernare. Poporul suferise din greu sub povara taxelor si dărilor menite să alimenteze vistieria care susţinea pe de-o parte războaiele nesfîrşitc, pe de alta marile şi splendidele construcţii ridicate de împăraţii moguli. Primii moguli, însoţitori ai Iui Baber, fuseseră oameni puternici, crescuţi într-o climă răcoroasă, viteji şi întreprinzători, spiritul de aventură fiindu-le familiar, calităţi ce explică realizările lor fără seamăn. Urmaşii acestora au trăit în lux şi lenevie lăsînd pe alţii să trudească pentru ei, încît şi la război erau transportaţi în lectici, fiind absenţi de la ceea ce se petrecea pe cîmpul de luptă. Dispăruse vigoarea şi rapiditatea în acţiune. Guvernul central era depăşit în atribuţii de guvernele locale iar imposibilitatea de control a acestuia a dat loc la abuzuri şi corupţie.

Armata nu era un tot unitar, ci un amestec de oameni din diferite neamuri şi religii (un fel de mercenari în slujba diferiţilor rajahi), fiecare încereînd să urmeze metodele proprii, particulare de lupta şi manevră. Astfel, deşi crescuse mult ea efectiv, conducerea şi controlul armatei deveniseră dificile şi greu de realizat. 2n decursul timpului ea nu îşi modernizase metodele de instrucţie şi de luptă şi nici armamentul cu echipamentul de război ci rămăsese la vechea formă,, retrogradă pentru timpurile respective. Fastul şi pompa folosite în timpul campaniilor şi marşurilor îngreuiaţi manevrele şi distrăgeau atenţia conducătorilor de la măsurile ce trebuiau luate pentru cîştigarea bătăliei. Soldaţii marii armate mogule nu erau legaţi direct de împărat şi de imperiu, ei îşi manifestau ataşamentul pentru conducătorii direcţi, mai apropiaţi, a căror rivalitate adesea spulbera şansele de succes pe cîmpul de luptă.

Aurangzeb a încercat să pună capăt acestor stări de lucruri şi în special desfrîului, aducînd din nou curtea la simplitatea puritana a califilor de mai înainte, dar era prea tîrziu. Politica sa religioasa greşit aplicată numai în favoarea islamului, persecutarea tuturor celorlalte religii în scopul înăbuşirii idolatriei, a îndîrjit popoarele şi a distrus slaba legătură dintre ele, realizată prin edictele de egalitate emise de Akbar. Nesocotirea prinţilor şi poporului rajputan, altă dată „sabia şi scutul imperiului", a fost o adevărată sinucidere pentru imperiul care nu avea nici o rădăcină stabilă, prinsă în pămîntul

fndian. Mogulii ca străini au făcut prea puţin apel la sentimentul popular şi patriotic. Akbar cel Mare doar a putut ţine India unită prin forţa personalităţii sale şi mulţi cercetători considera începutul decăderii imperiului odată cu moartea acestuia. Dezastruoasele războaie de succesiune au sărăcit imperiul şi au slăbit coeziunea lui şi aşa destul de labilă. în sfîrşit, campania lui Aurangzeb din Deccan a'fost o greşeală care a pus capăt tuturor celorlalte. Aceasta a lăsat, vistieria goală, iar absenţa din capitală, mai precis de la conducerea, statului, a dus la o administrare defectuoasă.

După dezmembrarea Imperiului Mogul au apărut numeroase state independente şi semiindependente :

Deccanitl. Marele vizir al curţii din Deliii, Nizam-ul-Mulk, nemulţumit de atmosfera de corupţie şi dezordine ec domnea în imperiu, precum şi de discordia şi duşmăniile dintre guvernanţi, a decis să-1 părăsească pe împărat. El 1-a învins pe Mubariz Han, guvernatorul împăratului din Hyderabad şi i-a luat locul, intitulîndu-se vice-rege în Deccan. în faţa acestei situaţii, împăratul a fost nevoit să-1 recunoască, conferindu-i titlul de Asaf Jab, viceregе al Hyderabadului care a devenit stat independent în 1724. Guvernarea lui Asaf Jah autoritară şi absolutistă a dat *Statului Hydcrbad* putere şi strălucire.

Statul Oudh, cuprinzînd Benaresul (Yaranasi) şi districtele din Allahabad si Cownpore, şi-a declarat autonomia faţă de Imperiul Mogul sub guvernatorul Saadat Han, în anul 1724 ;

Bengalul, a devenit independent sub Alivardi Han în anul 1740;

Statele Rajputane (Mewar sau Udaipur; Marwar sau Jodhpur şi Amber sau Jaipur), deveniseră ostile Imperiului Mogul încă din timpul lui Aurangzeb, datorită persecuţiilor religioase. După moartea acestuia au format o ligă a *Statelor Rajputane* sub conducerea lui Ajit Singb. din Jodhpur şi s-au declarat despărţite de imperiu. Dorinţa lor era să reînvie hinduismul;

Stalul SikJi din Panjab (între Sutlej şi Jamuna) sub conducerea lui Banda a devenit independent şi şi-a stabilit capitala la I^oligarh.

Jaţii, stabiliţi din timpul lui Aurangzeb în jurul oraşelor Agra şi Delhi, s-au declarat independenţi; de asemenea, afganii *Ruhela* în cînipia gangetică de nord, au înfiinţat *Statul* independent *Ruhelkand.*

Stalul Alaratha. Dintre puterile hinduse apărute în urma dezmembrării Imperiului Mogul, *Statul Maratha* s-a dovedit cel mai important. pupă executarea, prin tortură, a lui Shambhuji, împăratul Aurangzeb ■■-a luat pe Shahu, fiul acestuia, la curtea imperială, sperînd să facă din el un musulman devotat, apoi să-1 trimită înapoi să conducă peste Deccan. Shahu a refuzat să fie convertit, dar în contact cu mogulii din Delhi le-a devenit prieten. După moartea lui Aurangzeb, Bahadur Şah, contimnnd politica tatălui său, 1-a restaurat pe Shahu pe tronul Deccanului ca vasal al Imperiului Mogul. Ca urmare în anul 1707 "liahu s-a întors în Deccan cu o escortă dată de împărat, ceea ce a

şi fiului ei vitreg, Sambhaji din Kolhapur. Shahu la rîndul său era într-o mare încurcătură deoarece avea în faţă două fracţiuni războinice, pe cit de puternice pe atît de îndîrjite. Dificultatea a fost rezolvată de un brahman din Konkan, pe nume Balaji Viswanath (numit apoi paşă sau prim-ministru) care i-a venit în ajutor. Mai întîi a potolit cearta din interior apoi, de acord cu Shahu, au declarat independenţa *Statului Maratha,* faţă de Imperiul Mogul. După moartea sa, funcţia de paşă a fost preluată de fiul său, Baji Rao I. în India, adesea funcţiile se treceau din tată în fiu ca un privilegiu ereditar, de data asta însă s-a făcut cu acordul lui Shahu. Baji Rao I era un om curajos, bun soldat şi cu idei originale. în urma unei incursiuni făcută în Delhi, Baji Rao şi-a dat seama de slăbiciunea imperiului şi atunci a conceput un plan de anexare a teritoriilor mogule din centrul Indiei. Mulţi din conducătorii maratha se opuneau planului de invadare, iniţiat de ambiţiosul brahman, dar, în final, Baji Rao Ia izbutit. ,,Să zdrobim de la rădăcină pomul veştejit", spunea el lui Shahu.

„Ramurile vor cădea peste ei. Atunci va zbura
„Drapelul Maratha de la Krishna la Indus".

Cu alte cuvinte intenţia lui Baji Rao I era să distrugă Imperiul Mogul şi să-1 înlocuiască cu un imperiu hindus, *Hindu-Păd-Pădshăhi.* Astfel, în anul 1723, armatele marathe au devastat Malwa şi Bundelkhand ajungînd în Gujarat. în luptele care au avut loc, Baji Rao I a ieşit învingător, astfel că după anul 1730, marathii nu mai aveau nici un rival de talia lor. Baji Rao I a încheiat un tratat de pace cu Nizam-ul-Mulk, căruia îi acorda dreptul de a guverna în sudul Deccanului. în anul 1737, cavaleria maratha a ajuns aproape de Delhi dar nu l-au putut cuceri fiind tiu oraş bine apărat. Ultima mare realizare a lui Baji Rao I, a fost capturarea Basseinului. Bogata insulă Salsette aţîţase de multă vreme interesul marathilor iar acum se ivise ocazia, întrucît puterea portughezilor care o stăpîneau era în declin. Baji Rao a încredinţat expediţia fratelui său, Chimaji Appa, care a capturat avanpostul din Thana în aprilie 1737, cîud s-au oprit operaţiile din cauza sezonului de ploi. Portughezii au opus o rezistenţă dîrză şi nu s-au predat pînă în anul 1739 cînd o parte din ziduri au fost dărîmate cu exploziv, iar Basseinul a capitulat. Chimaji s-a purtat cavalereşte cu ostatecii, lăsînd pe portughezii prizonieri să plece nestingheriţi în (ioa. Astfel Konkanul, ţara fertilă de la poalele munţilor Ghaţi, a trecut în stăpînirea marathilor.

Paşa Baji Rao I a murit îti anul 1740. A fost un mare conducător, [a]semuit adesea cu antecesorul său Shivaji. Datorită lui, puterea ma ratha s-a extins pînă la marginile Hindustanuîui. în locul lui, regele k 1-a numit paşă pe Balaji, fiul mai mare al lui Baji Rao I, deşi

nu avea decît nouăsprezece ani. Nouă ani mai tîrziu regele h a murit. Cu această ocazie Balaji a executat o lovitură de stat, făcîn. du-1 prizonier pe Rama Raja, moştenitorul la tron al statului Maratha la fel pe unchiul şi tutorele acestuia. De la această dată statul Maratha a fost condus în exclusivitate de paşi, avîud centrul real de guvernare al confederaţiei la Poona în timp ce capitala, cu numele, era la Satara

Sub Balaji Baji Rao, imperiul Maratha a ajuns la apogeul puterii sale. în Deccan stăpînea tot teritoriul care fusese ocupat mai înainte de Shivaji şi pentru care obţinuse confirmarea scrisă a împăratului din Delhi. Avea de asemenea în stăpînire Kolhapur, Tanjore şi Xagpur, Malvva şi Bundelkhand. în nord, ajunsese pînă la Indus iar în est pînă aproape de Calcutta. Mai rămăseseră independente statele Mysore, Arcot şi Hyderabad, dar după 1748 au fost ocupate Hyderabadul, Bijapurul, Aurangabadul şi fortăreţele Daulatabad şi Bidar. în general, marathii au preferat să supună statele, să le lase cu conducătorul lor şi să primească tribut sub formă de *chauth* şi *sardeshmukhi.* Imperiul Maratha era mai mult o confederaţie de state „cu administraţii libere".

Nordul Indiei. Invazia persană (1738—1739). *Nadir Şah.* Q altă consecinţă firească a căderii Imperiului Mogul a fost slăbirea puterii de apărare şi a prestigiului său în raporturile internaţionale.

Marele conducător persan, Nadir Şah, informat de tot ce se petrecea în imperiu şi de condiţiile în care ajunsese, a decis să invadeze ţara. în plus bogăţia Indiei a fost, din toate timpurile, motiv de atracţie. Nadir Şah, pornind din Persia, a trecut prin Kandahar (care fusese smuls mai înainte de la moguli), a mers mai departe prin Ghazni, Kabul şi La hore învingînd uşor slabele rezistenţe de apărare, apoi a întîlnit trupele imperiale la Karnal (lîngă Pani2^at). în lupta transformată într-un adevărat măcel a fost distrusă armata imperială, iar Nafir Şah învingător a ocupat Delhi şi s-a instalat în palatul splendid care aparţinuse lui Şah Jehan *(Diwan-i-Khas).* Ocuparea oraşului Delhi s-a făcut la început fără evenimente deosebite, dar cînd a izbucnit un scandal de proporţii mari între locuitori şi persani, în care cîţiva soldaţi au fost ucişi, Nadir Şah a ordonat un masacru asupra populaţiei care a durat nouă ore, de la opt dimineaţa la ora cinci după *amiază.*. O relatare contemporană spune :

> „In cartierele condamnate au fost prădate casele, toţi oamenii omorîţi, indiferent de vîrstă şi toate femeile tîrîte în sclavie. Distrugătorii au dat foc multor case şi diferitele victime ale lor, morţi sau răniţi, hinduşi sau musulmani, au fost îngropaţi la un loc, fără deosebire".

în cele din urmă, la apelul disperat al împăratului Muhammed Şah, Nadir Şah a dat ordin să se oprească masacrul, dar el a continuat în proporţii mai mici pînă la plecarea trupelor spre ţară. Oraşul a fost scotocit de la un capăt la altul şi s-a luat ca pradă tot ce putea fi dus. Neîndurătorul cuceritor şi-a însuşit toate giuvaerele apar-

ţio coroanei imperiale printre care celebrul *Tron cu Păun;* al lui Sah Jehan şi diamantul *Koh-i-Nor.* Valoarea prăzilor în bani de aur, socotită de însuşi secretarul lui Nadir Şah, se ridica la 150 milioane rupii. în afara giuvaerelor şi altor prăzi. Oraşul Deliii, de la invazia Itri Timur, nu mai fusese niciodată aşa de sistematic jefuit. Invazia lui Nadir Şah a desăvîrşit ruinarea Imperiului Mogul, iar cu această ocazie Afganistanul a devenit monarhie independentă.

Nadir Şah a fost asasinat în anul 1747 şi a fost urmat de Ahmed Şah Abdali, un ofiţer afgan care îl însoţise în toate expediţiile sale. ;£1 constatase personal slăbiciunea Imperiului Mogul, determinîndu-î să conducă mai multe invazii în India, dar nu întotdeauna a ieşit învingător. în anul 1757, Ahmed Şah Abdali, 1-a numit pe fiul săti Timur, vicerege la Lahore, dar după puţin timp a fost alungat de forţele maratha, conduse de fratele paşei Balaji. iu această acţiune, marea armată a marathilor a invadat Panjabul (1758), a ocupat Lahore şi a alungat pe afgani. Dar nici inarathii mi au stăpînit Lahore mai mult de şase luni. Pentru a răzbuna alungarea lui Timur din Lahore, Ahmed Şah Abdali a invadat India pentru a ciucia oară (1759) şi a cucerit Panjabul. O mare ciocnire a avut loc între afgani şi roarathi, fiecare din ei urmărind să obţină suprem xţia iu tlindustan. Bătălia a avut loc la Panipat, la 14 ianuarie 1761.

Este necesar să menţionăm că armata marathilor, condusă de însuşi Balaji era cea mai splendidă şi impunătoare forţă care fusese vreodată ridicată în India. Remarcabil era trenul de artilerie, compus din patruzeci de tunuri, pentru care se făcuse instrucţie, după cel mai modern sistem de luptă, de către un ofiţer francez numit Bussy. Marea armată avea însă aspect de paradă : echipamentul strălucitor, corturile de mătase, transportul cu elefanţi, mîndria oamenilor şi mai ales a ofiţerilor aroganţi şi îngîmfaţi, nu semăna de loc cu armatele conduse de Shivaji care dăduse fiinţă şi putere statului Maratha.

Sezonul de ploi trecuse ; armata afgană, cantonată în apropiere de Panipat, a încercat să traverseze Jamuna (încă umflată de ploi) cu corpul expediţionar aliat al durranilor, dar nu a reuşit. Marathii au atacat primii, distrugînd un post afgan la Kunjpur şi masacrînd garnizoana. în acest timp Abdali găsise în partea de jos a fluviului un vad, trecuse şi-şi plasase armata între marathi si baza lor dia Delhi. Bhao Saheb, vărul lui Balaji şi comandant al armatei, ignorînd Siauirile generalilor săi, s-a îndreptat asupra oraşului Panipat, unde a făcut tranşee şi metereze şi a plasat artileria condusă de Ibrahim Gardi. El spera că va fi atacat de afgani, clar Ahmed Şah era soldat prea priceput pentru a face aşa ceva. El a interceptat şi blocat căile <i[e] comunicaţii ale marathilor, rupîndu-i de trenurile de aprovizionare Ş[1] de posibilitatea transmiterii de ştiri prin curieri astfel că nimeni nu putea să intre sau să iasă. în curînd rezervele de alimente şi furaje

an fost **terminate,** incit conducătorii maratha au cerut să lupte **decît** sâ moară de foame, aşteptînd atacul afgan. Bhao Saheb a fost" forţat să accepte lupta.

în zorii zilei de 14 ianuarie, oastea maratha a ieşit din **întărituri** pentru a da bătălia. în mijlocul liniei, Bhao Saheb a aşezat o enorma linie de elefanţi de război cu stindardul naţional, *Bhagwa Jhenda*$_f$ fluturînd peste capetele lor. Lupta a fost cea mai înverşunată şi mai aprigă din istoria Indiei. Un timp se părea **că** armata maratha domină, şi că a învins, cînd un cartuş 1-a lovit drept **în** frunte pe Vishwas Rao,. tînărul fiu al paşei. Atunci ,,ca la o vrajă" întreaga armată maratha. s-a întors şi a fugit cu toată viteza, părăsind eîmpul de luptă, acoperit cu mormane de morţi. Afganii de îndată **i-au** împins către zidurile Panipatului şi **nu** an arătat nici o **cruţare;** măcelul a fost teribil. Cinci călăreţi durrani lacomi sâ ia hainele preţioase ale lui Bhao, i-au **tăiat** capul. A doua zi dimineaţă an fost asaltate poziţiile **întărite** din **Panipat şi** au **fost** prinşi fugarii din care unii au fost ucişi, alţii vînduţi ca sclavi. Au scăpat Mahadaji Sindhia *(Madhaji Scindia),* Malhar Rao Holkar şi Nana Fadnavis care vor fi destinaţi sâ devină renumiţi în istoria ţării lor. Mulţi fugari au găsit calea spre Dig, unde au fost primiţi cu blîndeţe de conducătorul Suraj Mal. Astfel cea mai bună armată ridicată vreodată de marathi a fost anihilată aproape **în** totalitate. Mîhnirea şi consternarea au cuprins întreaga naţiune maratha ; nu era familie, să nu fi pierdut un tată, un fiu sau uri frate. şi toţi plîngeau distrugerea armatei, ca si lovitura de moarte dată măreţiei naţionale. Paşa nu şi-a mai revenit niciodată. 131 s-a retras
1 ii la Poona, unde după şase luni a murit de inimă rea. Marathii nu şi-au **mai** recăpătat poziţia în Hindustan niciodată, dar asta nu înseamnă, că puterea lor nu a fost recuperabilă în urma dezastrului de la Panipat.. Ei au refăcut cîte ceva din pierderile suferite şi au încercat să-şi restabilească autoritatea în Kindustah. Abdali nu putea sta în India ca o sentinelă permanentă împotriva rivalului său şi nici nu putea reţine Panjabuî, unde puterea sikhilor crescuse, aceştia hărţuindu-1 din ce în ce mai mult. Următorul paşă, Madhava Rao I, o figură nobilă. **în** istoria maratlia, a ridicat moralul poporului şi 1-a condus spre încrederea în viitorul puterii lor. Madhava Rao a cîştigat o strălucită victorie asupra rivalului său **Nizam** Aii din Ilyderabad, de asemenea a. invadat Rajputana, după care rajputii i-au devenit tributari. Ultimul său război 1-a avut cu II. ider Aii, conducătorul statului Mysore pe. care 1-a învins. Moartea lui (1772), regretată de întregul popor, a fost urmată de un război de succesiune, întrucît el nu a lăsat moştenitori. Cele două fracţiuni rivale, erau conduse de Raghunath Rao sau Raghoba şi Nana Fadnavis, care a cîştigat lupta devenind regent. Raghoba învins a cerut ajutor guvernului englez de la Bombay, proniiţîti" **du-i** in schimb ţinuturile Salsette şi Bassein. Dar trupele engleze trimise la **Poona** au fost învinse la Wargaon de forţele lui Nana Fad-

Ulii

Cartul ir.îir.taî
a! iui Âiimsd Șan

BĂTĂLIA
DE LA
PA IVTPAT

navis, silindu-le să încheie un tratat de pace'dezavantajos. **în consecinţa guvernatorul** general al Companiei Engleze, Hastings, a trebuit sa ia măsuri **de** reabilitare, **mai** ales că în acest timp se formase şi o coaliţie a statelor indiene, formată din **Nizam** Aii, conducătorul **statului Hyderabad, Nana** Fadnavis conducătorul *Statului Maratha* şi Haider Aii conducătorul *Statului Mysore,* cu scopul alungării englezilor din India.

NOTE BIBLIOGRAFICE

" MIXHAJ-TJS-SIRAJ, — Cronicar contemporan, apud R.C. Majutndar & *An Advenced History of India,* p. 287, London, 1963. " II.G. RAWLIXSOX, - *A Concise History of the Indian People, p.* 127, Madras 1S50." C. DEFREMERY and P..R.SANGUINETTI, — *Travels of Ibn Baituia,* voi. III.
apud H. G. Rawlinson, *Op. citat,* pp. 130—131.
" R. SEWELL - *A Forgotten Empire — Vijayanagar* — pp cS6 - 156, Delhi, 1962.
*" FERISHTA, ~ *History of the Rise of the Mahomedan Power in India,* (8 voi.), trad. de J. Briggs. Calcutta, 1908. *Apud* R. Sewell, *Op. citat,* p. 198. [18] Dr. Ball, care a studiat problema diamantelor celebre indiene (al lui Baber, al Mogtilului, al lui Pitt, Koh-i-Nor şi altele) provenite din minele din Golkomîa, afirmă că este vorba de diamantul Ini Baber (dat în 1526) ; iar diamantul Koh-i-ÎCor a fost găsit în anul 1656 de Mir Jumla, şi cîntărea 756 carate engleze. " M. SHELAT, - *Akbar,* voi. I, pp. 10-18, Bombay, 1964. " WILLIAM ERSKINE, - *History of India imder Babur and Humayun : Apud* R.C. Slajumdar, *Op. citat,* p, 432. [11] VTNCENT A SMITH, - *Akbar the Great Moghul,* London, 1917; *Apud. M.* Saelat, *Op. citat.*pp 252-257. " *Ibidem Apud.* R.C. Majumdar, *Op. citat,* p. 462.
[83] KHAFI KHAX, — *Aurangub,* Calcutta 1952. *Apud.* II.G. Rawlinson. *Op. citat,* p. 207.
[84] JABUNATH N, SARKAR, — *History of A urangzeb.* Delhi, 1920. *Apud,* R.C Majumdar, *Op. citat,* p. 495.
[86] KHAFI KHAN. - *Op. citat; Apud,* R.C. Majumdar. *Op. citat,* p. 523. •• EmVARD TKRRY, - *Voyage to East India* (1616-1619); *Apud,* R.C. Majumdar, *Op. citat,* p. 570. *' BERNIER, *Travels in ine Uoghul Empire* (1656-1668), *Apud,* R.C. Majumdar, *Op. citat, p.* 573.

PARTEA A III-A

INDIA ÎN EPOCA MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ

CAPITOI/UT, I

Relaţiile Indiei cu ţările Europei

Apariţia **relaţiilor capitaliste.** Perioada secolelor XV—**XVT** se caracterizează prin existenţa în lume a unei diversităţi de orîndtiiri sociale care a determinat o mare varietate de forme organizatorico-politice şi un nivel deosebit de cultură. Feudalismul se afla la apogeu] extinderii dar perimat ca formă a vieţii sociale în Europa, în timp ce unele colectivităţi umane din Africa şi Australia rămăseseră pe diferite trepte ale comunei primitive. în state ca Anglia, Olanda, Spania, Italia şi altele îşi făceau apariţia relaţiile capitaliste.

în condiţiile progresului forţelor de producţie şi a lărgirii pieţei interne şi externe se impunea înlocuirea relaţiilor feudale care stînjeneau dezvoltarea economică. Astfel a început acumularea de capitaluri şi mijloace de producţie în mîna unor grupuri restrânse de persoane, prin deposedarea violentă a producătorilor nemijlociţi, aşa numita *acumulare primitivă,* odată cu formarea clasei muncitoare, oameni liberi juridic dar lipsiţi de mijloace de producţie şi de subzistenţă si nevoiţi să-şi vîndă forţa de muncă, angajîndu-se ca lucrători salariaţi. Aşadar, apariţia relaţiilor capitaliste consta în formarea proprietăţii capitaliste asupra mijloacelor de producţie şi a celor două clase fundamentale, burghezia şi proletariatul, atît în mediul urban (meşteşugarii) cît şi în cel rural (ţăranii).

Procesul de destrămare a feudalismului şi de formare a relaţiilor burgheze, care a durat cîteva secole, devine fenomen dominant în evoluţia socială şi economică din secolul al XVT-lea, mai întîi în Europa de vest unde necesitatea materiilor prime şi a materialelor, transformarea lor în mărfuri şi bunuri ca şi distribuirea şi plasarea acestora, a condus la dezvoltarea factorilor de progres şi perfecţionare tehnică. Stimularea producţiei agrare, aplicarea de metode noi mai eficiente în producerea şi fabricarea de mărfuri, îmbunătăţirea mijloacelor de transport rutiere şi mai ales a navigaţiei, fabricarea armelor de foc, precum şi noile descoperiri geografice au avut ca urmare acumularea în statele Europei occidentale de mari averi şi capitaluri, obţinute atît din interior cît mai ales prin explorarea de noi teritorii şi exploatarea populaţiilor şi bogăţiilor din ţinuturile descoperite şi subjugate. Primele manifestări caj^italistc erau cu precădere comer-

ciale iar acumulările de capital provenite din cîştigurile oneroase obţinute au condus către începutul secolului al XVIII-lea la capitalismul industrial, a cămi evoluţie însemnînd nevoi crescînde de materii prime a determinat cucerirea prin forţa armelor şi exploatarea de noi teritorii şi ţinuturi îndepărtate, punînd astfel bazele sistemului colonial.

Spania şi Portugalia au fost primele state care au beneficiat de cunoştinţele tehnice avansate şi de factorii de progres tehnieo-navali, facilitîndu-i descoperirea drumului pe la Capul Bunei Speranţe spre India, în urma căruia au distrus comerţul şi supremaţia maritimă a oraşelor italiene.

Suprafaţa de coasta din partea vestică a peninsulei Indiei, separată de Imperiul Vijayanagar prin lanţul de munţi Ghaţii de vest, era în secolul al XV-lea independentă. Această zona numită Malabar sau Kerala, de la Mangalore la Capul Comqrin, era socotită prin excelenţă „Ţara Piperului", care timp de 2000 de ani alimentase Golful Persic şi Marea Roşie cu mirodenii, textile şi alte produse indiene. Conducătorul acestui ţinut era Zamorin, regele din Calicut, în a cărui capitală a acostat Vasco da Gama, cu cele patru corăbii ale sale, la 27 mai 1498.

Vasco da Gama la primul contact cu Zamorin s-a limitat la a cere o autorizaţie de comerţ, ceea ce i s-a acordat cu uşurinţă; dar refuzul de plată al vămii a întărit suspiciunea asupra intenţiilor portughezilor. Prezenţa maurilor în Calicut şi mai ales reputaţia de care se bucurau la curtea lui Zamoriu au fost pentru Vasco da Gama o surpriză neplăcută, ca de altfel şi asigurările, lipsite de adevăr, date de Papa JSiicolae al V-lea (prin bulă) că popoarele Indiei ar fi creştine.

După îndeplinirea scopurilor propuse, Vasco da Gama s-a întors în Portugalia unde a raportat succesul expediţiei sale.

Dată fiind prezenţa maurilor pe coastele Indiei, a doua expediţie a portughezilor a fost formată dintr-o armată puternică, compusă din 33 de corăbii echipate de război (cu 1500 de oameni) si condusă de Alvarez Cabrai, un nobil războinic şi priceput navigator, cu misiunea de a instaura autoritatea regelui Portugaliei în mările Indiei. Din cele 33 de corăbii, plecate din Portugalia, au ajuns la Calicut numai trei, care au fost bine primite de Zamorin şi li s-a acordat un teren pentru comerţ. Inaptele brutale aî^. iui Correa, unul din asistenţii lui Cabrai, au condus la o răscoală populară care a costat pe portughezi multe vieţi, printre care şi a lui Correa împreună cu 50 de tovarăşi de ai lui. Cabrai, drept răzbunare, a bombardat oraşul Calicut, dar la intervenţia lui Zamorin care a acţionat cu 8 corăbii echipate cu 1500 de oameni, Cabrai s-a retras, fără însă a părăsi Oceanul Indian.

în a doua sa expediţie (1505), Vasco da Gama a pornit spre mările Indiei proelamîndu-se „Stăpîn al mării", distrugînd sau captuxînd orice altă ambarcaţiune întîlnită în calea sa. Una dintre corăbiile

maure ce se întorcea de la Mecca[36], a fost capturată, golită de mărfuri, apoi fără **a** se permite vreunei persoane să iasă din ea, i-a dat foc. Veştile actelor de barbarie şi piraterie făptuite de Vasco da Gama ajunseseră la urechile lui Zamorin, chiar înainte ca el să sosească cu corăbiile **în** apropierea Coastei Malabar, aşa că acesta îşi luase măsuri de precauţie si era gata să primească lupta. După bombardamentul executat de Cabrai, Zamorin întărise forţele navale la care adăugase şi flota de vase grele aparţiuînd lui Choja Amber, unul din conducătorii negustorilor din Calicut şi care făcea comerţ în Marea Roşie. Flota din Calicut avea avantajul vitezei dar nu avea puterea de foc a navelor portugheze dotate cu artilerie. Ca urmare, în lupta de la Cochin, vasele grele ale iui Choja Amber au avut de suferit de pe urma focului de artilerie portughez, în schimb amiralul Kassim, conducătorul flotei lui Zamorin a reuşit să manevreze vasele sale uşoare pentru a se salva. în cele din urmă, vasele din Calicut au înconjurat navele portugheze ,,ca viespile", **făcîndu-1** pe Vasco da Gama să abandoneze şi să navigheze înapoi spre Europa. Cîştigarea bătăliei de la Cochia aparţine navelor din Calicut, dar imposibilitatea urmăririi flotei lui Vasco da Gama de către vasele mici care nu puteau rezista departe de bazele lor de aprovizionare, a anihilat victoria lui Kassim.

După retragerea lui Vasco da Gama din Oceanul Indian, portughezii au trimis o nouă flotă compusă din 14 corăbii bine înarmate, sub conducerea lui Tvopos Soares, un navigator încercat şi foarte bun strateg. Apariţia prin surprindere în apele din Calicut a favorizat distrugerea unei escadre conduse de **Mammali** şi care se afla ancorată la Crangauore. Apoi, I^opos Soares a atacat flota de comerţ, pe care a reuşit să o împrăştie, după o luptă crîncenă dusă de puternicul convoi de excortă al acesteia. Zamorin dîndu-şi seama de inferioritatea tehnicii sale navale faţa de cea a portughezilor a cerut ajutor sultanului Egiptului cu care era iu relaţii de prietenie. Flota egipteană cu 1500 de oameni şi echipată cu armament modern a trecut prin Marea Arabiei, sub comanda experimentatului amiral Mir Hussein, la începutul anului 1507. Planul lui Mir Hussein era simplu, să ajungă la insula Diu pe care să o facă bază, apoi uniudu-sc cu flota lui Zamoria să atace pe portughezi.

Hussein a sosit la Diu imediat după **unison,** apoi împreună cu forţele lui Zamoriu, au pornit spre sud. Navele portugheze conduse de Laureuco d'Almuida, fiul viceregelui, au pornit diu Cochin (baza lor) spre nord pentru a iutîini noua armată inamică. Flotele s-au îutîlnit la Chatil, uudu, timp de două zile, lupta s-a limitat ia intense trageri de artilerie (canonade), iar încercarea portughezilor de a aborda vasele egiptene nu a reuşit. Portughezii tocmai începuseră retragerea cinci vasul amiral aî lui d'Almeida a fost lovit iar căpitanul ucis. **Acest** dezastru i-a făcut pe portughezi să-şi dea seama că au de-a

face cu **un** inamic egal în dotare, dar superior în **măestiia** războiului.

DonFrancesco d'Almeida **nu-şi** pierduse **speranţa; şi-a** regrupat forţele şi a pornit din nou spre nord pentru a da faţă **cu inamicul.** Avea 18 vase cu 1200 de oameni. La 2 februarie 1509 a sosit la **Diti** vinde a aşteptat forţele **indo-egiptene** conduse de **Hussein. Aici** el **a luat** legătura cu Malik Aiyaz, un european convertit, **guvernatorul** insulei Diu şi aparţiiiînd regelui **Gujaratului,** care a trădat pe **Mir** Hussein. El a pactizat în secret cu portughezii şi a deposedat **pe** Hussein de aprovizionare, 3ipsindu-l de **multe** materiale şi alimente nece sare celor 100 de vase trimise de **Zamorin.** în ciuda acestei situaţii» avînd **doar 10** vase egiptene dotate optim, la 3 februarie 1509 s-a dat **lupta** la Diu, care s-a terminat fără ca victoria să fie de partea cuiva. Dezgustat de trădarea sultanului din Gujarat, **Mir** Hussein şi-a retras flota şi s-a îndreptat spre Egip>t, iar Zamorin a rămas fără ajutor ; flota sa fiind mult inferioară tehnic faţă de a portughezilor, în urma acestei lupte navale, portughezii, fără a avea o victorie clară, au obţinut supremaţia în mările estice. Puterea navală a lui Zamorin era totuşi intactă la Calicut şi a continuat să lupte cu portughezii.

Mările Indiei nu pjuteau fi considerate asigurate prin singurul **port** fortăreaţă Cochin, aşezat pe o mică insulă de circa 2 kilometri pătraţi, mai ales că portul Calicut deţinea puterea strategică si comercială a Indiei de sud, fiind apărat cu străşnicie de Zamorin. Cel care a stabilit supremaţia puterii portugheze în mările Indiei şi pe coasta **de** vest a Indiei a fost| Affonso Albuquerque. Născut la Alhandra **(1453),** a călătorit pentru prima dată în est îu anul 1503 însoţind ca şef de escadră expediţia condusă de Tristan da **Cunha** care avea misiunea de a distruge navele comerciale din Marea Roşie şi blocarea intrării în această mare. Dovedind calităţi deosebite de conducător şi navigator, el a fostjjfnumit guvernator în India în anul 1509, cu care ocazie a ocupat porturile Ormuz şi Socotra asigurînd astfel supremaţia portugheză în Oceanul **Indian.** Atacul asupra oraşr.lui-port Calicut s-a soldat însă cu un eşec, dar în anul 1510 a capturat bogatul port Goa cu regiunile înconjurătoare, **aparţiiiînd sultanatului** Bijapur. Aici au fost ridicate fortificaţii **puternice,** de asemenea a început **o** intensă activitate comercială şi politico-religioasă, constînd î:i persecutarea în special a musulmanilor. După moartea lui **Affonso** Albuqnerque, succesorii acestuia au pus treptat **stăpînire** pe o serie **de** aşezări de pe coasta Indiei (Diu, Daman, Salsette, Bassein, Chauî şi Bombay, San Thcme, **lîngă** Madras, şi Hugli în Bengal).

Portughezii nu au întreprins **o** colonizare pe scară **vastă,** ei s-au **limitat la** înfiinţarea de centre de comerţ puternic fortificate în aceste puncte, avîud ca reşedinţă a viceregelui localitatea*HGca. Sub Affonso Albuquerque, portughezii au devenit foarte*" puternici şi bogaţi, iar în „Goa de Aur", oraşul măreţ cu catedrale şi palate splendide, misio-

narii iezuiţi cî pătaseră o mare influenţă ajungînd nă la Agra, la curtea împăratului Akbar. Puterea şi influenţa portugheză deşi strălucitoare şi plină de speranţe a avut o viaţă scurtă, datorită intoleranţei şi exagerării religioase care au făcut-o nepopulară; nici hinduşii nici mahomedanii nu aveau permisiunea sa practice religia lor în teritoriile portugheze, iar templele şi moscheile au fost distruse; punctul culminant fiind atins în anul 1560, cînd s-a instaurat în Goa inchiziţia pentru a pedepsi pe eretici. Căderea în mîna mahomedanilor a imperiului Vîjayanagar şi distrugerea lui în anul 15b'5 a constituit o lovitură severă dată prosperităţii portugheze, dat fiind că reprezenta o componentă importantă a comerţului lor şi un aliat antimahomedan. Portughezii între timp s-au apropiat de populaţia băştinaşă hindusă, ceea ce a dus la întemeierea multor familii, rezultate din încrucişarea celor două rase, fapt care şi azi caracterizează statul Goa. Cea mai puternică lovitură primită de portughezi a fost ridicarea puterii maritime a Angliei, prin înfrîngerea flotei Spaniole, *Invincibilei Armade,* în anul 1588.

Anglia, stat în care relaţiile capitaliste s-au format mai devreme decît în alte ţări, s-a folosit la rindul ei de progresul tehuico-naval şi de marile descoperiri geografice ale epocii. Poziţia ei insulară i-a favorizat navigaţia şi eeoieţul exterior, în timp ce în centrul şi apusul ţării se dezvoltau mineritul şi metalurgia iar în porturi se construiau şantiere navale.

în această perioadă, Raîph Fitch, negustor şi călător în IJxtremul Orient (pornind din Alep pe uscat către India) a adus rapoarte despre Golful Persic, Hindustan şi Malacca ; încurajînd pe iniţiatorii *Companiei Indiei de Est* să obţină în anul 1600, *Carta de privilegii* din partea reginei Elisabeta, în baza căreia să facă comerţ; în mările Indiei, îuconjurînd Capul Bunei Speranţe, cu corăbii încărcate cu mărfuri şi „bine înarmate să se apere de portughezi". înfrîngerea *Armadei,* pentru portughezii din India a însemnat ruperea legăturilor lor cu bazele din ţară. în anul 1622, englezii au cucerit portul Ormuz, distrugînd portughezilor corăbiile de pe coasta de vest a Indiei, iar în anul 1661 ocupă Bombay, porcul lor cel mai important. Din motive religioase, dar şi prin politică de discreditare, portughezii au pierdut favoarea împăratului Jehangir. La început, dat fiind drumul lung şi plin de pericole pe la Capul Bunei Speranţe, englezii au încercat să găsească o trecătoare prin Oceanul Arctic, atît către America de Nord cît şi spre Asia, dar gheţurile şi condiţiile meteorologice i-au determinat să renunţe şi să folosească în continuare drumurile pe ocean şi pe uscat. Odată cu înfiinţarea *Companiei Indiilor Orientale,* ei şi-au înarmat corăbiile, pregătindu-le pentru bătălie, iar întreanii 1608 şi 1615, căpitanii englezi William Hawkins, Thomas Best şi Nicholas Dawnton îi alungă pe portughezi de pe mare, ca urmare a ciocnirilor hotărît^are de ia Surat, unde, cu permisiunea

împăratului Jehangir, fondează o întreprindere de comerţ cu popoarele jVSÎti de Sud (India, Birmania), mai prosperă decît'pe coastele Americii, i păzite de spanioli.

, *Compania Engleză a Indiilor Orientale* a început să facă comerţ în anteriorul Indiei, avînd ca bază întreprinderea de comerţ de la Surat, iar mai tîrziu, sub domnia lui Carol I, au clădit fortul Sf. Gbeorghe la Madraş şi au stabilit debuşeuri comerciale în Bengal. *Compania Indiei de Est,* numită iniţial prin carta dată de regina Klisabeta, *Administrator şi Companie de negustori din Londra, comercializînd în Indiile de Est,* avea numai 125 de acţionari şi un capital de 70 000 de lire sterline. Istoricul G.M. Trevelyan scrie: ,,Nu dorinţa de cuceriri, ci desfacerea mărfurilor îi atrăsese prima oară pe concetăţenii noştri spre marea peninsulă pe care urmaşii lor erau meniţi g-o guverneze". Scopul companiei era deci găsirea de debuşeuri pentru stolele de lînă, bogăţia naturală a Angliei. „Toate aceste drumuri comerciale şi pieţe îndepărtate, schiţate de îndrăzneala negustorilor elisabetani, au dus în timpul Stuarţilor la un volum imens al comerţului, îndeosebi în exportul de postav"[37]. Mica flotă de corăbii a *Companiei*, la prima întoarcere din India, a adus un profit împătrit, ceea ce a produs invidie şi dorinţă de îmbogăţire atît de mare, îneît, în anul 1698, s-a ridicat o altă companie rivală, cu un capital de 2 milioane de lire sterline. Neînţelegerile dintre cele două companii trebuiau rezolvate şi, în anul 1708, s-a ajuns la un compromis, prin fuzionarea lor sub titlul *Compania Unită a negustorilor englezi pentru comerţ cu Indiile de hst.* Portul Surat, în scurt timp, a devenit necorespunzător, iar întreprinderea de comerţ insuficientă, mai ales că fiind situat ceva mai la nord de rîul Tapti, negustorii trebuiau să ancoreze într-o radă deschisă, *Swally Hole,* (Văgăuna retrasă) după care mărfurile erau transbordate. Agenţii comerciali ei au obligaţi să se supună legilor de comerţ şi vamă ale statului mogul, ceea ce constituia o diminuare a cîştigurilor companiei; şi, fiind multe cazuri de încălcări de lege —gen contrabandă—autorităţile mogiile erau silite să aplice sancţiuni, ajungând cinai la pedepse cu închisoare, in imediata apropiere era portul Bombay, mult mai bun, luat de la portughezi în anul 1661 şi unde englezii au fost bucuroşi să mute cartierele lor, mai ales că, în anul 1664 şi din nou în i672; Suratuî a fost ocupat şi jeluit de armatele Maratha ale lui Shivaji, în război cu Imperiul Mogul. Portul Bomba}-, înfiinţat de portughezi, era prosper şi bine întreţinut mai ales că fusese zestrea principesei portugheze Caterina de Braganza, la căsătoria ei cu Carol II al Angliei şi ca urmare ci a fost mărit, drenat, şi în special fortificat, iar insula din faţa lui a fost închiriată de Carol II, pentru suma de „10 lire sterline pe an". Fortificarea orarşului şi portului erau necesare şi s-au dovedit foarte bune pentru apărare aţît din spre uscat cît şi din spre mare, îneît populaţia şi negustorii hinduşi şi parşi, care fuseseră oprimaţi pe timptil portughezilor, au

căpătat libertate de negoţ şi în special de practicare a riturilor lor religioase, fără teamă de brutalizare sau vreun represaliu venit de undeva. Puţin cîte **puţin** portul şi oraşul Bombay au devenit mari şi prospere, cu clădiri inîndre şi salubre, cu şantiere navale şi rade asigurate, incit a **primit titlul** de *Urbs prima in India.*

în urma alianţei dintre **Anglia** şi Portugalia, întărită şi prin căsătorie, Anglia a ajutat la **menţinerea** independenţei cîştigate de Portugalia faţă de Spania, iar relaţiile lor comerciale şi politice au durat mai bine de două sute cincizeci de ani. Pentru dezvoltarea comerţului cu India, *Compania* căuta noi baze de desfacere în diferite locuri pe coasta de vest, iar după anul 1625 a trecut şt pe coasta de est, stabilind colonii la Masulipatam şi Armagaon în districtul Nellore. Comerţul lor însă era supus legilor ţării şi plata impozitelor le diminua cîştigul, de asemenea importul şi exportul de mărfuri fiind controlat, nu puteau face trafic şi contrabandă. Pentru a cîştiga independenţă din acest punct de vedere, Francis Day, unul din membrii consiliului din Masulipatam, a fost trimis să trateze obţinerea unei fîşii de pămînt la malul mării, unde negustorii *Companiei* să poată lucra fără să dea socoteala cuiva ; astfel, în anul 1640, s-a obţinut de la rajalml din Chaudragiri (conducător în Vijayanagar), cu chirie, o **porţiune** de coastă, la nord de colonia portugheză San Tliome (Sf. Totna). Terenul era uepopulat, mare parte plajă de nisip, neospitalier, dar avea o calitate pentru care englezii l-au ales şi anume era o coastă bună de ancoraj, lucrul cel mai important pentru corăbiile lor.

Pe această coastă, Day a început construcţia de clădiri atît pentru locuit cit si pentru înmagazinat şi, în special, pentru apărare. A rezultat astfel un fort puternic, numit ,,Sf. Gheorghe", care în fapt este fundaţia preşedinţiei engleze a Madrasului, iar inaugurarea a fost înscrisă pe o placă de aur care în prezent e pierdută.

I,a finele secolului al XVTI-lea negustorii englezi au căutat uu loc la gura Gangelui, marea cale de apă, şi mijlocul principal de comunicaţie şi transport pentru bogata şi fertila provincie a Bengalului, privind orezul, indigoul, salpetrul, mătasea etc. I,a început s-a pornit o întreprindere de comerţ la Ilugli, dar a fost repede părăsită *Vă* presiunea organelor locale de administraţie care nu vedeau cu ochi buni pătrunderea' unor negustori străini pe terenurile lor, mai ales că aceştia ignorau legile administrative şi comerciale ale ţării şi-i ţineau la distanţă pe băştinaşi. Neînţelegerile cu organele puterii locale mogule continuuid, Job Charuock, agentul britanic, a fost nevoit să se retragă la Madras şi abia în anul 1690 i s-a permis să se întoarcă, în acest an, în delta imensă, fertilă, dar bîntuită de malarie, a io=jt ridicat „Fortul Wilîiam", în numele regelui William III, punîu-du-se astfel bazele preşedinţiei engleze din Bengal.

Olandezii, care aveau mari centre comerciale pentru produse din est la Bruges, Anvers şi Amsterdam, au pornit neîntîrziat pe

urinele englezilor şi ca primă forţă maritimă din lume, au fondat în l 1602 *Compania Olandeză a Indiilor de Est,* iar în anul 1619 au dii în Indonezia capitala lor, Batavia (azi Djakarta). Apoi au alun-it pe portughezi din Insulele Mirodeniilor, au blocat Goa (1639), !|lâlatea (1641) şi au capturat Jaffna, ultima colonie portugheză din Cepon. Negustorii englezi încercaseră şi ei să se instaleze în insulele Jfifodeniilor, dar au fost masacraţi de olandezi în anul 1623, la Amboynk, forţîndu-i să se limiteze la India continentală. între anii 1665 şi 1667 a izbucnit un nou război maritim cu Olanda. *Compania Indiilor Orientale* din Londra devenise rivala, în termeni egali, a *Companiei ylcmdcze.* Compania ducea un comerţ constant pe uscat cu Imperiul Mogui, prin centrele sale din Madras, Bombay şi mai tîrziu „Fort-Wiiliam" în delta Gangelui, nucleul viitoarei Calcutta.

în timpul domniilor lui Wilhelmşia Anei (1689—1714), disputa în „City" între negustorii beneficiind de o cartă de privilegii şi contrabandişti, între vechea şi noua companie, au zguduit Camera Comunelor, care luase locul curţii regale ca arbitru de stat în materie de privilegii comerciale...[38].

Unirea celor două coroane, sub Wilhelm III de Orania, a pus capăî rivalităţii pentru un timp. Una din principalele întreprinderi olandeze din India a fost Chinsura pe Hugli, ai cărei agenţi comerciali au luat partea francezilor cînd au fost expulzaţi din Chanderuagore de către Clive, iar acesta, drept replică, i-a atacat şi învins, pecetluind sfîrşitul puterii olandeze în India. între anii 1793 şi 1815, englezii au pus stăpînire pe insulele Java şi Sumatra (războiul cu Franţa), dar au fost înapoiate prin tratatul de pace, în schimbul coloniilor (Olandeze din India continentală, şi cu aceasta steagul olandez nu a mai fluturat nicăieri în India, în schimb rămînea un mare imperiu în insulele Mirodeniilor cu capitala la Batavia, în insula Java.

Danezii au întemeiat, în secolul al XVII-lea, întreprinderi la Tranquebar, pe coasta Madrasului şi la Serampore, lîngă Calcutta, dar acestea nu au avut niciodată vreun rol politic şi au fost vîndute Angliei în anul 1845.

Francezii au intrat în Oceanul Indian mai tîrziu dccît celelalte puteri europene. *Compania Franceza a Indiilor de Est* a fost fondată de Colbert, în anul 1664, şi spre deosebire de companiile engleze şi olandeze, aceasta era organizată de statul francez. Kxpediţia trimisă sub amiralul Iacob de la Haye a fost respinsă de olandezii din Ceylon dar în anul 1670 a fost ocupat San Thome (aproape de Madras) apoi a înfiinţat întreprinderea de la Pondicherry (140 kilometri mai Ia sud) cu ajutorul dat de Francois Martin, însoţitor voluntar al lui de la Haye care fusese alungat mai înainte din San Thome de către olandezi. Francezii au mai înfiinţat o întreprindere la Chander-pe Hugli, sperînd că aceasta ar putea fi o rivală a Calcuttei; asemenea au cucerit insulele Bourbon şi Mauritius din Oceanul

Indian, pentru a le transforma în baze militare. Discordia dintre companiile engleză şi franceză, pentru supremaţie în Carnaţie (Karnata) şi în delta Gangelui, s-a ivit în chip firesc ca un conflict inevitabil între comunităţile de acolo.

Luptele Angliei cu Franţa pentru supremaţie 111 India. Francezii sub Benoit Dumas, se întăriseră destul de bine la Pondicherry, Jar din anal 1742 sub Dupleix, care fusese mai înainte guvernator de Cfaandernagore, se întăriseră şi mai mult. Dupleix, om cu multă experienţă în relaţiile cu indienii, abil şi ambiţios, a conceput un plan de expulzare a englezilor de pe coasta Coromandel, pentru a obţine supremaţie absolută asupra mării şi Indiei de sud. Destrămarea Imperiului Mogul, deci independenţa prinţilor din Carnaţie, îi sugerase lui Dupleix ideea că deşi mult inferioară celei engleze în ce priveşte comerţul, compania franceză putea să încheie alianţe militare cu unele puteri băştinaşe, să recruteze regimente de spahii indieni sub comanda ofiţerilor francezi şi să desfiinţeze centrele pe care compania britanică le avea la Madras şi în alte părţi, mai ales că insula Mauritius, aşezată în drumul spre Capul Bunei Speranţe, era baza Havală a francezilor. Atît francezii la Pondicherry cît şi englezii la fortul Sf. Gheorghe erau chiriaşi ai lui Anwar-ud-din, conducătorul Carnaticului, căruia îi plăteau pentru terenurile pe care le ocupau mai mult, atît francezii dar mai cu seamă englezii au lovit în ţările europene care fuseseră primele descoperitoare şi ocupante, cu care au ajuns la conflicte pentru a smulge prada : America de la spanioli., India de la portughezi, Tranquebar şi Serampore de la danezi, insulele: Mirodeniilor de la olandezi ş.a.

în anul 1740, în Europa a izbucnit războiul cunoscut ca războiul pentru succesiune la tronul austriac la care Anglia şi Franţa au luat poziţii opuse. Lupta s-a extins repede în diferite părţi ale lumii unde cele două state luptau pentru supremaţie colonială, iar în anul 1746., e flotă franceză sub conducerea căpitanului La Bourdonnais s-a regrupat la Muifriţius de unde a atacat şi capturat Madrasul. După. cucerire, între Dupleix şi La Bourdonnais s-a iscat o neînţelegere privind soarta oraşului; primul susţinea să fie ocupat şi întărit, ai doilea să-1 ofere ca preţ de răscumpărare.

Nababul, furios pentru că francezii au ocupat un teren de ai său, închiriat englezilor, şi sub presiunea acestora, a trimis o armata pentru a-i alunga, dar a fost cu uşurinţă învinsă de unităţile franceze bine instruite şi conduse de un ofiţer numit Paradis. Printre cei care s-au retras din Madras, la ocuparea lui de francezi, a fost şi Robert Clive, venit în India în anul 1744 ca negustor cu scopuri de îmbogăţire, în fortul Sf. David, el a ajutat pe maiorul Stringer Lawrance să-1 apere, de asemenea a făcut cu flota engleză şi o încercare nereuşită de a ocupa portul Pondicherry, deţinut de francezi. Lupta a i pîfii ia seaiuarsa tratatului de la Aix la Chapelle în

RNATICI

paiele | lo-franceze,

ikaiele | Haidar Aii,

Trichinopoly "Tan(ore

1748, prin care Dupleix a fost forţat să reîntoarcă Madrasul engfc-zilor.

Deeeanul şi **Cama* icul (1748—1700).** în anul 1748, nizamu] din Hyderabad, Asaf Jah, a murit lăsînd succesiunea iu mare dispută între fiul său Nasir Jang şi nepotul său Mnzaffar Jang. în anul următor, s-a petrecut un caz similar în Carnaţie ; nababul Amvar-ud-din fiind omorît, succesiunea a rămas în grea dispută între doi prefceu-denţi rivali, Muhammed Aii, un fiu nelegitim şi Chanda Sahib, tiu] nababului decedat. Tratatul dela Aixla Chapelle'pusese, fără îndoială, capăt tuturor luptelor din Europa, dar subordonaţii erau greu de condus şi dirijat fiind la o mare distanţă de fiecare din ţările semaa-tare şi aceasta a condus la iniţiative şi situaţii neplăcute în afara tratatului, mai ales că englezii nu puteau uita înfrîugerea de la Madras, iar Dupleix pe de altă parte găsea o excelentă ocazie de a-şi puiie iu operă planul mult dorit de supremaţie absolută în sudul Indiei. Pentru a-şi asigura fiecare alianţa ţării gazdă, au procedat ca în războiul pentru succesiune la tronul austriac, luînd poziţii în opoziţie : francezii susţineau pe Muzaffar Jang ca nizam şi pe Chanda Sahib ca nabab, în timp ce englezii susţineau pe rivalii acestora, Xasir Jang şi respectiv Muhammed Aii.

La început, totul j^ărea să meargă bine pentru francezi, astfel în anul 1750 Nasir Jang a fost ucis, iar Birpleix profitînd de aceasta situaţie a instalat pe Muzaffar Jang pe tronul Hyderabadului luind parte Ia organizarea unor mari serbări la Pondicherry. Noul nizam, drept recunoştinţă, a promis francezilor dreptul de stăpînire a ţării, de la rîul Kistna pînă la capul Comorin.

în acest timp Muhammed Aii şi aliaţii săi englezii erau închis: în Trichinopoly de către Chanda Sahib şi de francezi. Situaţia englezilor era disperată, căci Trichinopoly abea mai putea rezista, iar Madrasul era prea departe pentru a interveni la timp cu vreun ajutor. Căderea Trichinopolului însemna pentru englezi o cauză pierdută ; dar ajutorul le-a sosit dintr-un sector ci: totul neaşteptat şi anume din fortul Si'. David, care se apărase cu îndîrjire mai înainte şi unde se refugiaser,! englezii alungaţi din Madras, la cucerirea de către francezi. Robert Clive care ajunsese la rangul de căpitan la 26 de ani, fiind conducător peste o companie în cadrul fortului Sf. David, a venit cu ideea de a nu merge aşa departe pînă la Trichinopoly, pentru a-1 despresura, ci să atace Arcotul, la numai 100 de kiloi ictri de Sf. David. Arcotul era capitala domiiiioanelor lui Chanda Sahib care s-ar fi văzut constrîns să ridice asediul Trichiuopolului şi să vină urgent în ajutorul .celor din Arcot şi din dominioanele sale.

S-au făcut pregătirile în mare grabă, s-a vorbit cu fiecare om *io* parte, reuşindu-se să scoată o armată de 200 de europeni şi *300* de şipai (soldaţi indieni) cu patru tunuri, luate sub comandă de Robert Clive. Arcotul a fost atacat prin surprindere şi capturat, apoi au **însce-**

piit pregătirile pentru a-1 pune în stare de apărare Ia asediu. Presupunerile s-au dovedit corecte, căci îndată ce Clianda Sahib a auzit ce] s-a întîmplat, a părăsit Trichinopoly şi a venit la Arcot pentru a-i alunga pe englezi de acolo. Clianda **Sahib** a mărşăluit în grabă către Arcot cu un detaşament compus din 3000 de şipai şi 150 de lolflaţi francezi şi l-au asediat. Asediul a durat cincizeci şi trei de zile, de la 23 septembrie pînă la 14 noiembrie, cu încercări puternice de a doborî zidurile şi apărarea, dar totul a fost zădărnicit de rezistenţa **pomrîtă,** mai ales a şipailor devotaţi lui Clive ; şi deşi alimentele erau pe ţfîrşite, mulţumindu-se numai cu zeama fierturii de orez, nici unul nu **a** încercat măcar să cîrtească sau să dea semne de neîncredere, în cele din urmă Clianda Sahib a hotărît să ia oraşul cu asalt, dar atacul a fost respins de şipaii **înflămînziţi,** iar Chanda Sahib s-a retras în dezordine, urmărit de contraatacul disperat al asediaţilor care au transformat asediul într-o victorie şi luînd prinzonieri pe asediatori. Clianda Sahib însuşi s-a predat **lui** Clive dar, la scurt timp, a fost ucis de raja din Tanjore. în timpul acestui asediu, **din** detaşamentul lui Clive au **fost** ucişi 45 de europeni şi 35 de şipai, şi mulţi răniţi.

înfrîngerea şi omorîrea lui **Chanda** Sahib au făcut o adîncă impresie asupra popoarelor Indiei, care nu vedeau cu ochi buni amestecul altor popoare cu totul străine în treburile lor interne, cu atît **mai** mult cu cit acestea erau tolerate a face comerţ pe **pămîntul** lor.

Guvernul francez a aflat de continuarea războiului în India şi în special de înfrîngerea de la Arcot, dar a considerat totul în afara instrucţiunilor lor, căci pacea se încheiase încă din anul 1748.

în anul 1753, Dupleix a fost rechemat şi astfel i s-au spulberat proiectele de stăpînire în India. Franţa însă, în acest timp, păstra relaţii cu Hyderabadul, iar nizamul încă **din** anul 1751 angajase serviciile unor francezi printre care a unui foarte abil ofiţer francez, Marchizul de Bussy, în funcţia de consilier. **Bussy** a rămas cu nizamul la Hyderabad timp de 7 ani şi **a** pregătit în folosul acestuia o forţă armată foarte bună, prevăzută cu artilerie şi în special antrenată şi instruită după modelul francez. Nizamul a fost încîntat de serviciile aduse şi drept recompensă i-a atribuit în stăpînire districtele numite Circa rele de nord, la gura rîului Godavari.

Războiul al IH-lca din Carnaţie. Pacea stabilită în Carnaţie, prin tratatul încheiat de Godeheu[39], a încetat în anul 1756, datorită izbucnirii războiului dintre Franţa şi Anglia, cunoscut ca *Războiul de 7* ***ani*** şi care a angrenat toate puterile mari europene. Ca şi îu cazul primului război din Carnaţie, Kuropa forţa pe englezii şi pe francezii din India să se angajeze în ostilităţi, de care nimeni nu era bucuros în acel moment. Veştile izbucnirii războiului au sosit în India în acelaşi an şi unul **din** efectele imediate a fost capturarea ţinutului Chandernagore (o **posesiune franceză din Bengal) de către Clive şi Watson (1757).**

La Madras însă, nici englezii, nici francezii nu posedau destule resurse militare pentru a începe pe dată ostilitățile. Cea rnai mare parte a forțelor militare şi navele engleze din Madras fusese trimisă cu Clive şi Watson să recucerească Calcutta. Chiar după ce obiectivele au fost cîştigate, Clive a amîiiat întoarcerea la Madras pe considerentul planurilor sale politice, care în final au condus la înfruntarea de la Plessey. Resursele franceze erau de asemenea zădărnicite întrucît guvernatorul din Pondicherry a trebuit să trimită ajutor lui Bussy la Hyderabad. Operațiunile de pregătire au început pe scară mai îargă abia în anul 1758. Flota engleză s-a întors din Bengal sub comanda lui Pocock, succesorul lui Watson. Francezii la rîndul lor au primit întăriri din Franța, sub contele **Lally.»** care fusese investit cu puteri absolute în toate treburile civile sau militare, în afară de controlul forțelor navale care erau comandate de d'Ache. Această comandă divizată a condus la dezbinare şi discordie şi în final la înfrîngere.

Lally a asediat fortul Sf. David la 1 mai, şi 1-a cucerit la 2 iunie. Dispunînd de puterea sa, el 1-a chemat pe Bussy de la Hyderabad, distrugînd prin aceasta influența franceză de la curtea nizamului (care a dispus ca autoritățile din Pondicherry să nu-i dea sprijin şi să nu-1 aprovizioneze cu alimente) ceea ce a fost o mare greşală. A luat apoi decizia înțeleaptă de a lovi la rădăcină puterea britanică în Carnație, anihilînd Madrasul, dar d'Ache, care fusese deja învins de flota britanică la 28 aprilie, a refuzat să navigheze. Era imposibil de condus operațiuni contra portului Madras fără ajutorul flotei. Lally a decis în continuare să rezolve dificultățile sale financiare forțînd rajahul din Tanjore să plătească 7 milioane de rupii, pe care le datora francezilor. Fyl a asediat Tanjore, dar nu a putut presa asediul din lipsă de muniții; cauza fiind comportarea brutală față de oamenii săi care, drept replică, îl serveau prost, iar nizamul îi devenise ostil. Lally, fără îndoială poseda un înalt grad de dibăcie militară, dar era prea pripit şi netemperat pentru a coordona diferitele părți ale ruiei maşini de război. în acest timp, flota engleză a angajat escadra lui d'Ache şi i-a provocat pierderi grele, la 3 august. Imediat după aflarea acestei veşti, Lally a ridicat asediul (10 august), dînd astfel o puternică lovitură nu numai reputației sale ci şi prestigiului armatei franceze. Flota franceză a părăsit lupta învinsă, iar Lally a trebuit să aştepte pînă ce flota engleză a fost forțată să părăsească coasta Madrasului, la apropierea musonului. Timpul respectiv 1-a folosit cucerind micile avanposturi engleze ; îneît acestora nu le mai rămăsese în Carnație decît Madrasul, Trichinopoly şi Chingleput. După plecarea vaselor engleze, Lally a asediat Madrasul (14 decembrie), dar asediul a suferit de aceleaşi inconveniente ca şi în cazul Tanjorelui.

La 16 februarie 1759, a apărut flota britanică şi Lally a ridicat din nou asediul. Acest eveniment a decis soarta francezilor în India.

%i\ următoarele 12 luni s-a completat prăbuşirea, Lally făcîud un pafe neînţelept prin rechemarea lui Bussy de la Hyderabad şi lăsînd coflianda de acolo unui om incompetent. Cliye a profitat de ocazie, a trimis o armată din Bengal, sub colonelul Forde, în nordul Circarsului, care îufrîngînd trupele franceze la Candore a ocupat pe rînd Rafahniundry şi Masulipatam, apoi a încheiat un tratat favorabil cu nizamul Salabat cel Tînăr. în Carnaţie, englezii devenind agresivi, au fost la început învinşi lîngă Conjeeveram, dar francezii nu au putut exploata succesul pe motivul unei neînţelegeri privind plata trupelor şi care a condus în final la o revoltă. Această înfrîngere a englezilor a fost anihilată de noua şi severa înfrîngere a flotei franceze a lui d'Ache, reapărută în septembrie. După a treia înfrîngere, d'Ache a părăsit India definitiv, lăsînd pe englezi singuri stăpîni pe mare. La sfîrşitul lui octombrie, a sosit la Madras generalul Coote cu trupele sale şi a început ofensiva care s-a soldat cu înfrîngerea totală a francezilor lui Lally, la fortul Wandiwash, apoi cucerind o serie de posesiuni franceze mai mici au asediat Pondicherry (mai 1760). în această situaţie disperată Lally s-a aliat cu Hyder Aii, conducătorul din Mysore. Ideea a fost bună dar conducerea trupelor franceze şi a celor trimise de Hyder Aii s-a făcut defectuos, astiel contingentele lui Hyder Aii s-au întors la Mysore, lăsînd pe francezi în voia soartei. Pondicherry fiind complet închis şi pe apă şi pe uscat, Lally a fost obligat să se predea la 16 ianuarie 1761, iar oraşul şi fortificaţia a fost complet distrusă de cuceritori, îucît istoricul Orme scrie : „în cîteva luni nici un acoperiş nu a mai rămas în acest frumos şi înfloritor oraş' '[40].

Căderea posesiunii Pondicherry a fost urmată de Jinji şi Mahe, şi cu acestea francezii au pierdut India. Lally a fost prizonier de război în Anglia timp de doi ani, iar la terminarea *Războiului de 7 ani* a fost trimis în Franţa unde mai întîi a fost închis la Bastilia, apoi executat ca trădător de patrie ; faptă nedreaptă căci şansele franceze în India erau minime.

Cauzele eşecului francezilor în India au fost multe : *Compania Franceză a Indiei de Est* era cu mult inferioară celei engleze în bogăţie şi putere. Nu era constituită ca un corp independent de negustori cu armata sa ci ca un departament al guvernului care, la fel ca alte departamente guvernamentale din Franţa, iu acel timp, erau prost administrate. Ofiţerii ce nemulţumeau autorităţile, ca Bourdormaîs şi Lally, erau pedepsiţi crunt şi din această cauză nimeni din funcţionari nu se expunea la o iniţiativă curajoasă, sprijinită de mulţi oameni, aşa cum putea face Clive la compania engleză. Planurile ambiţioase ale lui Dupleix, diplomaţia lui cu prinţii indieni şi încercarea sa de a ridica un imperiu în India de sud, au fost renegate de autorităţile franceze de acasă. Nu intra în vederile Franţei feudale absolute să fondeze uo imperiu de uscat în est, politica ei rămmînd cea tradiţională orientată spre continent. Lally fusese trimis nu pentru a apăra şi extinde

coloniile, ci pentru a reprima abuzurile numeroase care domneau în Pondicherry, iar aceasta a provocat ura oficialităţilor locale franceze, care deliberat i-au zădărnicit planurile şi au încurajat înfrângerea. Lally a fost, de altfel, lipsit de trupe; cele care fuseseră iniţial destinate pentru India au fost redirijate spre Canada.

Anglia era un stat capitalist avansat, în timp ce Franţa rămăsese o ţară feudală absolutistă, închistată în tradiţii. Dar, esenţa cauzei eşecului Franţei, de altfel şi a Portugaliei, a fost lipsa supremaţiei puterii pe mare. Forţele franceze din India au fost separate de bazele lor de către fregatele engleze, care au blocat Pondicherry şi au împiedicat ca întăririle să ajungă la ei. Pondicherry ar fi putut rezista fără limită dacă ar fi primit aprovizionări în oameni şi materiale pe mare.

Asupra evenimentelor secolului al XVTII-lea, W^iîliam Hunter[41] face o serie de comentarii din care deducem : comerţul indian a fost o miză pentru care multe din statele europene s-au luptat între ele timp de 400 de ani; iar visurile unui *imperiu indian* au inspirat cîţiva din cei mai mari monarhi europeni. *Compania Engleză a Indiilor de Est* a supravieţuit tuturor. Pentru portughezi şi spanioli, India însemna un al doilea Peru unde altă lume nouă li se oferea pentru convertit şi jefuit. Pentru olandezi, India forma o mare piaţă de desfacere, care oferea spaţiu pentru antrepriză individuală; astfel profitul din comerţul indian era un monopol naţional păzit cu străşnicie. Pentru francezi, India era un teatru de intrigi profitabile în care puteau fi cîştigate reputaţii splendide pentru posesorii ei, dar sterile naţiunii ; iar în timpul lui Napoleon, scopul era în special dorinţa de distrugere sau limitare a puterii britanice. Ţelul companiei britanice le întrunea pe toate iar metodele erau mai puţin evidente, dar mai sigure. Tineretul înainte de a fi trimis, era obligat să studieze foarte bine ţara Indiei şi problema schemelor de cucerire şi exploatare. în cele din urmă, cînd ruptura cu Imperiul Mogul i-a silit să aleagă între a fi akmgaţi din India, şaua supravieţui în India, ei au ales cu hotărîre, sfidînd orice pericol, ideea dominării şi a îmbogăţirii.

CAPITOLUL Ii

Bengalul şi cotropirea britanica

Bengalul ca şi Deccanul, era sub suzeranitatea împăratului mogul din Delhi, dar manifesta tendinţa să devină independent. Conspiraţiile şi revoltele erau la ordinea zilei, de asemenea corupţia şi incapacitatea subminau vitalitatea statului. Practic Bengalul obţinuse independenţa după moartea lui Aurangzeb,

iaţ în anul 1740, Alivardi Han a intrat în Murshidabad (pe atunci capitală,) ca nabab al Bengalului, Binarului şi Orissei. Aproape tot tirâpul domniei (1740—1756) a dus un război costisitor cu prădalnicji maratha, ale căror incursiuni repetate cauzau pagube şi mizerie de neînchipuit poporului bengalez. în sfîrşit, a trebuit să cumpere pacea, prin cedarea veniturilor unei părţi din Orissa şi o plată anuală de un milion şi două sute de mii de rupii ca tribut (1751). în următorii cinci ani ai domniei, a încercat să repună ordine şi a stabilit un sistem regulat de guvernare, dar a dat greş atît datorită firii lui bolnăvicioase, cît mai ales neasigurării succesiunii la tron după moartea sa; Alivardi nu avea moştenitor de sex bărbătesc iar cele trei fiice erau căsătorite după trei fii ai fratelui său. A urmat la tron nepotul favorit, fiul fiicei celei mai mici, Mîrza Muhammed, cunoscut sub numele de nababul Siraj-ud-daulah; dar alegerea a displăcut celorlalţi doi gineri guvernatori în Dacca şi respectiv Purnea, care au devenit inevitabil centrele comploturilor şi conspiraţiilor.

în timp ce Siraj-nd-daulah administra statul, Alivardi fiind bolnav, cu englezii existau relaţii amicale. Disputa a început din cauza adăugării de fortificaţii Calcuttei, ca măsură de precauţie împotriva francezilor, dar evenimentele din Carnaţie au născut suspiciuni nababului, fâcîndu-1 potrivnic oricărei măsuri de acest fel. Englezii nu numai că au montat tunuri pe vechiul fort, dar au început să construiască fortificaţii suplimentare, fără a cere încuviinţarea nababului. De fapt, englezii nesocoteau, ca mulţi alţii, conducerea lui Siraj-ud-daulah şi prin urmare doreau să intre în graţiile lui Rajbalîabh. conducătorul opoziţiei, cu şanse mai sigure de reuşită. Aceasta şi explică de ce la cererea lui Watts, agentul lor la Cassimbazar, englezii au acceptat să dea protecţie lui Krishnadas, fiul lui Rajbalîabh, care naviga spre Calcutta cu familia şi tezaurul. Ei ştiau destul de bine că acest lucru va provoca şi va mări furia şi ura iui Siraj-ud-daulah împotriva lor. Istoricul contemporan Orrau scrie: „Nu mai era nici o speranţă asupra însănătoşirii lui Alivardi şi văduva lui Nawajalis *(Ghasiti Begam, fiica cea mare a lui Alivardi) a părăsit Muxadabad (capitala Murshidabadului) şi s-a încartiruit cu 10 000 de oameni la Moţi Jhil, o grădină la 4 km sud de oraş; se spunea şi se gîndea că ea ar fi reuşit^în oponenta ei împotriva lui Siraj-ud-daulah. Dl. Watts, prin urmare, a fost convins cu uşurinţă să ajute acţiunile ei, şi a sfătuit preşedinţia (de Calcutta) să consimtă la cererea lui"[42]. Fără îndoială în Murshidabad s-a răspîndit zvonul că englezii îmbrăţişaseră cauza Ghasitei Begam.

---

* îti perioada bolii iui **AlivarJi, cei doi giueri ai săi, gurernatorii din Dacca şi Pufnea au** murit.

Dr. Forth s-a dus la reprezentanţa comercială din Cassitnbazar, î-a vizitat pe Alivardi circa două săptămâni înainte de moartea lui • dar în timp ce discuta cu nababul, a intrat Siraj-ud-daulah care a relatat că avea informaţii asupra acordului englezilor de a ajuta pe Gliasiti Begam; iar nababul muribund 1-a întrebat pe Fort];, însă acesta nu numai că a respins acuzaţia dar a tăgăduit intenţia naţiunii sale de a se amesteca în politica indiană, ceea ce a avut puţin efect asupra lui Siraj-ud-daulah.

Prima grijă a lui Siraj-ud-daulah, după urcarea pe tron, a fost 6ă îndepărteze marele pericol intern care ameninţa siguranţa sa: printr-o lovitură de maestru, a reuşit să îndepărteze pe Ghasitî Begain din palatul său, fără vărsare de sînge. Abia atunci englezi: şi-au dat seama de greşala lor, şi-au cerut scuze şi s-au apărat pentru purtarea lor. Siraj-ud-daulah a scris o scrisoare lui Drake, guvernatorul Calcuttei, prin care ordona să se demoleze fortificaţiile adiţionale. Pentru moment el nu putea face mai mult, pentru că deşi Ghasiti Begam fusese suprimată, Shaukat cel Tînăr, guvernatorul din Purnea (fiul fiicei mijlocii a lui Alivardi), încă rămînea centrul conspiraţie,! împotriva sa. Nababul a tras concluzia că trebuie îndepărtat acest pericol, mai înainte de a putea adopta o politică de forţă în direcţia englezilor, şi a plecat către Purnea. Cind a ajuns la Rajmahal, i-a sosit şi răspunsul guvernatorului Drake. Era exprimat în termeni politicoşi, dar nu conţinea nici un indiciu că ar consimţi la cererea nababului. Acesta, îndată şi-a schimbat gîndul, şi s-a îndreptat spre Murshidabad, în ideea unei campanii împotriva englezilor. Scrisoarea lui Drake îl convinsese că trebuia să se teamă mai mult de duşmănia iminentă a englezilor, decît că Shaukat Jang ar putea face ceva împotriva sa. Odată luată hotărîrea, Siraj-ud-daulah a acţionat cu o energie neobişnuită; a început întoarcerea de la Rajmahal la 20 mai şi a sosit la Murshidabad la 1 iunie, iar la 4 iunie a cuprins reprezentanţa engleză de la Ca-ssimbazar. La 5 iunie a pornit împotriva Calcuttei şi a ajuns la 16 iunie. Trei zile mai tîrziu, guvernatorul Drake, comandamentul şi mulţi englezi din conducere au părăsit fortul şi s-au refugiat pe bordul corăbiilor. Ziua următoare, 20 iunie, „Fortul William" s-a pre lui Siraj-ud-daulah după o slabă rezistenţă. Despre capturarea Calcuttei rămîne în istorie povestea relatată de J.Z.Holwell,[43] numită de^l cu mult patos ,,grota „neagră". După versiunea lui, discutabilă, 146 englezi prizonieri au fost înckişi pe timpul nopţii într-o cameră de 6 x 5 m iar a doua zi s-a constatat că mai rămăseseră 23 în
viat

După cucerirea Calcuttei, Siraj-ud-daulab, lăsînd pe Manikchand cu organizarea apărării ei, a plecat înapoi la Murshidabad.: în acest timp Shaukat Jang şi-a procurat firmanjfformal (de adopţiune, de ia împăratul titular din Delhi, ca *subahdarship* (nazim) al Ben-

galului şi nu a făcut un secret din intenţia sa temerară de aspiraţie la tronul de viceregе, contînd, fără îndoială, pe ajutorul şefilor ostili ai Bengalului (ca bancherul Jagat Seth şi generalul Mir Jafar). par, înainte de a-şi putea întocmi un plan comun de luptă, Siraj-tid-daulah s-a năpustit asupra lui, 1-a învins şi 1-a omorît.

Ar fi fost nefiresc să se considere că euglezii, după prima îor îiifrîngere şi retragere din Bengal, nu vor face eforturi noi pentru *a-şi* restabili situaţia. Mai întîi, deşi puţini la număr, suprematia pe mare le asigurase un avantaj net în cîteva lupte cu nababul şi păstrau deschisă calea pentru o eventuală retragere, de asemenea mijloacele de a se aproviziona cu noi resurse, atît de acasă cît şi din alte stabilimente din India. Dacă nababul şi-ar fi dat seama de acest lucru, ar fi continuat să menţină Calcutta pentru a ţine permanent pe englezi în şah; mai mult, fugarii din primul atac al Calcuttei obţinuseră azil pe locul numit Fulta pe rîul Hooghly (Hugli) şi trimiseseră vorbă la Madras despre cele întîmplate. Poate că nababul ar fi acordat acestei probleme importanţa cuvenită şi ar fi întreprins măsuri corespunzătoare, dacă propria lui situaţie ar fi fost sigură. Nimbul puterii împăratului din Delhi exista încă, dar cazul lui Shaukat Jang arătase ce folos practic putea avea de la el. Poporul de asemenea era obişuuit la revolte care tulburau serios orice schimbare în guvernare, în timp ce şefii cei mai insistenţi foloseau politica numai spre interesul lor. Ideile naţională sau patriotică erau aproape necunoscute. Credinţa pentru conducător, principala temelie a guvernului în zilele acelea, era evident absentă, după cum a dovedit-o cazul lui Siraj-ud-daulah.

Conducătorii englezi învinşi cunoşteau situaţia din Bengal destul de bine şi, cum simţise; forţa armatelor nababului, au căutat să-şi recapete poziţiile, exploatînd situaţia internă. După căderea Calcuttei ei s-au refugiat la Fulta, de uude purtau intrigi cu persoane conducătoare pe care le ştiau ostile nababului. încercarea lui Shaukat Jaug de a pune mîna pe tron le-a dat noi speranţe. Au trimis o scrisoare cu cadouri „sparind că el ar putea învinge pe Siraj-ud daulah". Cînd această speranţă a căzut ei au cîştigat de partea lor pe Manikchand, ofiţerul împuternicit din Calcutta, pe Omichand, un negustor bogat din oraş, pe Jagat Seth, bancher renumit şi alţi conducători de la curtea nababului. în acelaşi timp, ei au făcut demersuri pe lîngă nabab să restabilească vechile lor privilegii de comerţ în Calcutta. Aceste demersuri, ajutate de sprijinul consilierilor interesaţi, au determinat pe nabab să consimtă la o împăcare cu englezii.

în paralel, se făceau preparaţii de război de către consiliul eQglez de la Madras, care, îndată ce a primit veştile privitoare la căderea Calcuttei, s-a decis să trimită o mare expediţie militară. O armată complet echipată cu flotă, care fusese pregătită pentru

a fi trimisă împotriva francezilor şi care fusese folosită pentru stîr~pirea cuibului de piraţi din Geria, pe coasta Bombayultii, a fost imediat disponibilă. Expediţia sub comanda lui Clive şi Watson a pornit pe mare la 16 octombrie şi a ajuns în Bengal la 14 decembrie navigînd spre Hugli. Nababul nu ştia aproape nimic despre asta, în timp ce fugarii englezi din Fulta îi distrăgeau atenţia cu cereri insistente, iar ofiţerii şi consilierii săi trădători pledau cauza „negustorilor nedreptăţiţi", Clive şi Watson au sosit la Fulta. Este interesant de observat că la început englezii clin Fulta erau în egală măsură neştiutori de ajutorul trimis de ia Madras. Ei au făcut toate eforturile de a-1 convinge pe Clive să renunţe la operaţiunile militare împotriva nababului, care era gata să concesioneze cererile lor rezonabile; dar Clive şi Watson nu au dat atenţie propunerilor compatrioţilor lor din Fulta.

La 17 decembrie, Watson a adresat o scrisoare nababului cerîndu-i nu numai restaurai ea vechilor „drepturi şi imunităţi" ale companiei ci şi o compensaţie pentru pierderile şi injuriile suferite. Nababul pare să fi trimis un răspuns de pacificare dar, probabil, că Watson nu 1-a primit niciodată. Clive a mers către Calcutta, unde Manikchand a făcut o simulare de rezistenţă, apoi a fugit la Murshîdabad, şi a recueerit-o la 2 ianuarie 1757 fără alte lupte serioase. Englezii, cu această ocazie, au prădat Hugli şi au distru.s multe edificii şi case măreţe din oraş. îndată după aceste provocări, vSiraj-ud-daulah a venit Ja Caleutta şi a încheiat tratatul de la Alirsagar, la 9 februarie, acceptînd englezilor toate cererile. Este dificil de explicat această atitudine de pace a lui Siraj-ud-daulah, care contrasta atît de straniu cu politica sa de mai înainte. Se spunea că un atac de noapte a Iui Qivc îl înspăimîntase; dar acest fapt, mărturisea istoricul Orme, a fost un mare eşec pentin care Clive a trebuit să fie tras la răspundere chiar de proprii lui soldaţi. De altfel, scrisorile lui Siraj-ud-daulah, chiar înainte de a sosi el la Calcutta, conţineau propuneri de pace similare cu cele pe care le-a acceptat acum. Probabil că aflase proiectele trădătoare ale ofiţerilor săi, şi teama unei invazii din nord-vest l-au convins să încheie pace cu englezii. Oricare ar fi adevărul, de acum înainte Siraj-ud-daulah a manifestat lipsă de energie şi decizie. Izbucnirea războiului de 7 ani a complicat situaţia. Englezii doreau desigur să cucerească posesiunile franceze din Chandernagore. Siraj-ud-daulah a argumentat că nu ar permite vreodată ca supuşii săi să fie maltrataţi de cineva ; iar cîud englezii au făcut preparative pentru trimiterea expediţiei ia Chandernagore, i-a acuzat de violare a tratatul»"- de la Alinagar şi şi-a exprimat cu tărie hotărîrea de a nu-i sacrilica pe francezi. Dar nu a luat nici o măsură pentru a-i proteja şi *Chs.n*dernagore, după o rezistenţă vitejească a francezilor, a lost cucerii de Clive şi Watson, în martie 1757, şi ras de pe faţa pămîntului

ACŢIUNEA DE LA PLESSI

(Trăd3»e3 lui Mir Jafar)

Mangora

j* *U4 Matpur

Batcherah

* " EET^.£ 0
parte din taiiara

nababului

■ feifia srassei britanic (dimineaţa *ii* 23 iunie 1757)
«• Psîfu tunun inaintate pentra 3 anrfiib ftcul gmpo/oi frgrîEez din punctul *O*
C- Ar(H3ta nabebu.'ui (Mir Jsfar şi Ray 0urljW)) fi.
Un rezertor *iz* unde ş/iipu! francezilor a fras cu tuaurife pinâ ia ora 3 după amiaza *dai t* pwtB

a arnwt* linamse a lua! poziţie 3c«ls iar francezii j-ao nins in tebarc fer intiritl £ si f 0 reauîâ şJ mtvili luaiâ {Se englezi) cu asalt intre
orele 14 şi 15 şi oars a pus c»s»lɟirfru«tării 6 Gata *ts* **ufsJtMd** > rabaftulm . finis puntlalî B t anta iiatfiasarea ultermrj 3 sorstricti ritilw

Englezii înşişi au recunoscut că nababul avea o forţă puternică îQ apropiere de Chandernagore sub conducerea lui Nanda Kumar, comandantul din Hugli, şi dac,ă ar fi intervenit, ei n-ar fi cucerit oraşu] E aproape sigur că Nanda Kumar a fost mituit, căci nu există dovadă că nababul să fi dat ordine lui Nanda Kumar să ia parte la ostilităţi de partea cuiva. Locuitorii au primit adăpost la colonia *olandeză* din Chinsura, iar nababul, destul de curajos, a oferit adăpost la curtea sa fugarilor francezi şi a refuzat să-i expulzeze chiar cînd englezii i-au oferit în schimb ajutor militar împotriva ameninţării de invazie a Bengalului de către moştenitorul aparent al Imperiului Mogul. Generozitatea şi prudenţa, deopotrivă, trebuie să fi dictat felul politicii nababului, pentru că într-un eventual război cu englezii, ajutorul francez ar fi fost de o valoare importantă pentru el.

Englezii au înţeles din plin pericolul situaţiei, nababul Bengalului, eimpatizînd cu cauza franceză, în timp ce războiul cu Franţa era în toi, constituia pentru ei un pericol potenţial. Pentru aceasta, conducătorii englezi s-au hotărît să-1 înlocuiască pe Siraj-ud-daulah, cu tm nabab mai docil, sub controlul lor. S-a pregătit o conspiraţie cu ajutorul şefilor ostili acestuia, care au decis să-1 pună pe Mir Jafar pe tronul Bengalului. Mir Jafar şi Rai Durlabh, cei doi generali ai nababului, ca .şi Jagat Seth, marele bancher, făceau parte din conspiraţie. La 10 iunie a fost redactat un tratat, care stipula, printre altele, recompensa ce trebuia dată companiei şi funcţionarilor şefi din Calcutta pentru ajutorul militar primit, sumă ce se ridica la 17 milioane de rupii. în ultimul timp însă a apărut o dificultate ; Omichand, un sikh bogat, care servea ca informator şi intermediar şi care cunoştea toate amănuntele complotului, ameninţa să-1 divulge dacă nu-i erau daţi ca mită trei milioane de rupii (o parte din pradă). Clive 1-a înşelat, prcparmdu-i o copie falsificată a tratatului cu Mir Jafar, în care era o clauză care nu exista în original şi prin care se admiteau pretenţiile lui Omichand. Watson însă a refuzat să semneze acest tratat şi atunci Clive 1-a semnat în fals. La descoperirea înşelătoriei, Omichand şi-a pierdut minţile. Nababul a manifestat în acest moment critic o lamentabilă lipsă de hotărîre şi decizie. După ce a atras asupra sa furia şi ostilitatea înrădăcinată a englezilor pentru sprijinirea fugarilor francezi, a acceptat să-i îndepărteze, urmînd sfatul miniştrilor săi trădători. La plecare, francezii l-au anunţat despre conspiraţie, care era cunoscută tuturor în afară de nabab. Siraj-ud-daulah în loc de măsuri severe, i-a vizitat pe Mir Jafar (15 iunie), făcîndu-i apeluri patetice în numele lui Alivardi Han, cumnatul acestuia. Mir Jafar 1-a asigurat solemn de sprijin, la care nababul s-a declarat satisfăcut *ş* a început în grabă pregătiri de război, cu Mir Jafar comandant *?-i* forţelor.

Trei zile însă înainte de această întrevedere, forţele engleze au părăsit Calcutta în expediţie contra nababului. Aşa de adîno pătrunsese spiritul trădării în rîndurile armatei nababului încîts rezistenţa în faţa englezilor a fost mică sau deloc, chiar garnizoanele din Hugli s-au predat. în noaptea de 22 iunie, Clive a ajuns la plantaţia de mengo de la Plessi (100 km de Calcutta), pe malul rîului Bhagirathi, unde nababul deja îşi instalase trupele în întărituri (Clive avea 3000 de oameni din care 950 europeni, restul şipai; nababul 50 000 infanterişti, 18 000 cavalerişti şi 53 tunuri). Bătălia a început în dicnineaţa de 23 iunie. De partea nababului stăteau gata Mir Jafar ţi Rai Durlabh cu armatele lor mari, iar o mică forţă sub Mohanlai şi Mir Madan susţinute de un ofiţer francez lua parte la bătălie. Mir Jafar nu a intervenit, aşteptînd să vadă de partea cui va fi victoria. Doar o mică înaintare a sa ar fi făcut situaţia engiezi'or foarte critică şi i-ar fi pus uşor pe fugă. După jumătate de oră de luptă Clive şi-a retras trupele în spatele copacilor şi a hotărît bl bată în continuare cu tunurile iar după amiază să atace din nou. în timpul canonadei o lovitură 1-a omorît pe Mir Madan, ceea ce 1-a întristat pe nabab şi a trimis după Mir Jafar. Acesta 1-a sfătuit (în mod mişel) să retragă singurele trupe care luptau pentru ci şi care erau angajate cu deplin succes în luptă. Siraj-ud-daulah a stat la îndoială, dar în cele din urmă a ordonat retragerea. Mohanlai nu 1-a ascultat şi a trebuit ca nababul să ordone pentru a doua oară retragerea care de data asta a fost executată. Istoricul contemporan Gnulam Husain scrie: „Această retragere a lui Mohanlai a făcut o puternică impresie asupra trupelor sale. Spectacolul retragerii generalului lor le-a înăbuşit curajul şi văzînd în acelaşi timp- pe unii care fugeau (care făceau parte din complot), s-au dezorganizat şi ei şi au fugit, fiecare luînd exemplu de la vecini şi ca o gloată şi-au pierdut toată ruşinea, toţi fugeau deşi nimeni nu-i urmărea, încît în scurt timp cîmpul a rămas complet gol."[44]

Informat de dezertarea trupelor sale, Siraj-ud-daulah, consternat, a. făcut eforturi să -şi adune forţele, dar, atît oamenii cît şi ofiţerii fugiseră în toate direcţiile. Zadarnic a risipit sume imense pentru a convinge trupele să rămînă cu el, negăsind altă cale a fugit împreună cu soţia, I/Utf-un-nisa şi un servitor credincios. Mir Jafar a sosit la Murshidabad în ziua următoare, urmat de Clive la citeva zile, şi a fost proclamat nizam al Bengalului. *La.* puţiu timp a sosit vestea capturării lui Siraj-ud-daulah, care apoi a fost adus în capitală şi ucis din ordinul lui Miran, fiul lui Mir Jafar. Astfel, conspiraţia trădătoare a lui Mir Jahar a triumfat. Compania a pretins despăgubiri pentru pierderile suferite de la atacul Calcuttei, ridicînd suraa la 10 milioane de rupii. Vistieria fiind secătuită, Mir Jafar a trebuit să plătească echivalentul în aur, bijuterii şi pietre preţioase J

pe lîngă asta a fost forţat să cedeze companiei drepturile de proprietari funciari asupra unui district de cea 2200 km^2 în jurul Calctrttei, cunoscut sub numele de „24 paragane". în anul 1759 împăratul a concesionat impozitul agricol asupra acestui district lui Clive, pentru suma de 30 000 lire sterline şi astfel au fost obţinute primele achiziţii engleze în Bengal.

Concluzii. „Bătălia de la Plessi" a netezit calea cuceririi de către englezi a Bengalului şi apoi a întregii Indii. Eroismul lui Clive ca şi dibăcia sa militară şi politică au fost mult exagerate. Fără îndoială a avut calităţi de conducere şi spirit de întreprindere, dar mai ales de exploatare a unor situaţi favorabile, fapt pentru care a adunat bogăţii imense luate de la prinţii indieni, a obţinut postul de guvernator al Bengalului şi recunoştinţa lacomilor componenţi ai companiei.

Siraj-ud-daulah a fost privit de unii ca un martir, iar de alţii ca un monstru al nedreptăţii şi inconsecvenţei. în orice caz, el nu a fost un conducător mai rău decît cei mai mulţi din conducătorii veacului său, iar pieirea sa şi a regatului se datorează lipsei de personalitate şi caracterului său instabil.

în sfîrşit, conspiraţia lui Mir Jafar şi a altora a fost interpretată ca „Marea Trădare" a ţării, dar, astfel de conspiraţii şi trădări erau obişnuite în zilele acelea şi chiar Alivardi Han a obţinut tronul prin astfel de metode. Ar fi greşit să-1 considerăm pe Siraj-ud-daulah ca un luptător pentru ţară şi pe Mir Jafar şi alţii ca trădători ai acesteia ; fiecare din ei luptau pentru propriul interes şi nici unul nu şi-a imaginat cît de cît dezastrele care aveau să urmeze.

Bengalul sub ocupaţie **britanică.** Anul 1757 a stabilit definitiv cetropirea Bengalului de către englezi, prin alungarea rivalilor lor cei mai înverşunaţi, francezii. în privinţa guvernării ţării nu au apărut schimbări. Suveranitatea engleză asupra Calcuttei a fost recunoscută şi asigurată prin numirea unui rezident la curtea nababului. Poziţia lui Mir Jafar diferea, în teorie, foarte puţin de cea a lui Siraj-ud-daulah, în practică însă, controlul efectiv al afacerilor trecuse în mîinile lui Clive, iar noul nabab era integral dependent. Clive nu mai era slujbaş al guvernatorului şi consiliului de la Madras, întrucît în iunie 1758, Consiliul din Calcutta, din proprie iniţiativă, 1-a ales guvernator al Bengalului, fapt întărit la sfîrşitul anului de companie. Poziţia anormală a lui Clive faţă de nabab devenise extremă, întrucît fără nici un drept exercita controale asupra acţiunilor lui Mir Jafar, amestec foarte supărător, pe care îl suporta fiind dependent de ajutorul militar englez. Faptul se ilustrează în anul 1759 cîud Aii Gauhar (mai tîrziu Alam Shah II) a plănuit să ocupe Bengalul şi Binarul, *şi* a asediat Patna. Mir Jafar a reuşit să îndepărteze pericolul cu ajutorul lui Clive, dar episodul 1-a dezavantajat căci astfel abia şi-a mai putut

menţine tronul. în această situaţie disperată a încercat o conspiraţie cu olandezii din Chinsura, foarte dornici de altfel să înlocuiască influenţa engleză cu a lor; dar la încercarea acestora de a aduce forţe din Java, Clive i-a descoperit şi învins la Bedara, în noiembrie 1759.

Clive a ţinut astfel supremaţia în Bengal aproape trei ani, la 25 februarie 1760, în plină glorie, el a plecat în Anglia. A urmat apoi moartea lui Miran, fiul nababului, care punea problema succesiunii la tron ; Mir Jafar şi familia sa deveniseră indezirabili englezilor prin trădare, incompetenţă şi falimentul dat în încercarea de a plăti datoriile către companie. Holwell, noul guvernator, a propus să ia întreaga administrare a ţării, dar consiliul nu a aprobat şi atunci acesta 1-a sprijinit pe Mir Kasim, ginerele nababului, cu care a încheiat, în secret, un tratat. Mir Kasim accepta să plătească companiei o sumă importantă, de asemenea să le cedeze trei districte : Burdwan, Midnapur şi Chittagong; în schimb englezii îi ofereau numirea ca deputat nazim *(subahdar),* asigurîndu-i tronul. Mir Kasim era susţinut şi de Vausittart, guvernatorul permanent al Bengalului. Trupele engleze au pornit spre Murshidabad, dar Mir Jafar a refuzat numirea lui Mir Kasim ca deputat nazim. în cele din urmă, cînd palatul a fost înconjurat Mir Jafar a abdicat, iar Mir Kasim a fost declarat nabab. Prin această schimbare nici englezii nici noul nabab nu au avut vreun avantaj în clarificarea relaţiilor dintre părţi; iu timp ce nababul cerea să fie conducător independent, autorităţile britanice acţionau de o manieră inversă acestei dorinţe.

Prin firman imperial compania engleză se bucura de dreptul de comerţ în Bengal, fără plata vămii sau impozitelor; dar slujbaşii companiei cereau aceleaşi privilegii şi pentru comerţul lor particular. Nababul a protestat împotriva acestui abuz, dar membrii consiliului — interesaţi material — au continuat să-i susţină, provocînd un subiect de dispută între Mir Kasim şi englezi. Către finele anului 1762, Vansittart, s-a întâlnit cu Mir Kasim la Monghir, noua lui capitală, şi au încheiat o înţelegere asupra acestei probleme, respinsă însă de Consiliul din Calcutta. Ca urmare, nababul a hotărît abolirea cu desăvîrşire a drepturilor englezilor, dar aceştia au insistat să aibă un regim preferenţial faţă de alţi negustori. Cel mai înverşunat era lîllis William, reprezentantul comercial din Patna, care folosind metoda intimidării a încercat să pună stăpînire pe oraşul Patna. încercarea a dat greş şi garnizoana sa distrusă, dar evenimentele au condus la războiul dintre Mir Kasim şi englezi (1763). La 10 iunie maiorul Adams, a pornit împotriva lui Mir Kasim cu aproximativ 1100 europeni şi 4000 şipai (soldaţi băştinaşi instruiţi şi conduşi de ofiţeri englezi). Nababul întrunea o armată puternică de 15 000 de oameni, incluzînd soldaţi instruiţi şi disciplinaţi după metode europene. în ciuda acestei disproporţii de număr, englezii au cîştigat victorii succesive la Katwah, Murshidabad, Giria, Sooty, Udaynala şi Monghir. Mir Ka-

sima fugit la Patna şi după ce a ucis toţi prizonierii englezi şi ua număr de funcţionari, a plecat la Oudh. Acolo a format o confederaţie cu nababul Shuja-ud-dulah şi împăratul Shah Alam II, cu scopul recuceririi Bengalului de îa englezi. Armata confederaţilor a fost însă înfrîntă la Buxar (22 octombrie 1764) de către generalul englez Hector Munro. Shah Alam îndată s-a unit cu englezii şi apoi a încheiat pace. Mir Kasim a fugit şi a murit în pribegie, lîngă Delhi (1777). Bătălia de la Buxar s-a soldat cu 2000 de morţi şi mai mulţi înecaţi din armata lui Mir Kasim, şi numai cu 847 morţi din armata lui Munro. Urmărirea a fost oprită abia prin ruperea podului de vase de peste Gange. Fortăreţele Chunar şi Allahabad au fost luate de englezi, ultima, situată la joncţiunea Gangelui cu Jarnuna, fiind de mare importanţă militară. Prin aceasta Bengalul şi Biharul intrau în mîinile englezilor, deşi formal erau însă sub controlul împăratului de la Delhi. Faţă de cele întîmplate în anii 1760— 1764, răscoale, războaie, obstrucţii în comerţ, limitări de drepturi şi regim preferenţial, directorii consiliului l-au convins pe dive să se întoarcă în India. El a sosit în Bengal în anul 1765 şi a stat numai doi ani, fără a mai avea campanii militare ; în schimb s-a ocupat de probleme administrative avantajoase. A restituit nababului provincia Oudh, pentru o plată de trei milioane rupii; a permis împăratului să reţină districtele Kara şi Allahabad pentru un tribut anual de 2,6 milioane rupii, plătite din veniturile Bengalului; a dat companiei dreptul de stăpînire a Bengalului, Biliarului şi Orissei, adică dreptul de a colecta şi administra veniturile din aceste provincii. în 1767 s-a întors în Anglia unde a fost judecat în Camera Comunelor pentru furt de valori, iar în anul 1774 s-a sinucis.

Urmările ocupării Bengalului. Englezii au adus treptat această prosperă şi bogată regiune într-o stare din ce în ce mai mizeră şi mai nesigură. După retragerea definitivă a lui Clive, reformele încercate de acesta s-au dovedit fără eficienţă, au produs confuzii, iar abuzurile şi exploatarea au continuat cu vigoare sporită. Mulţi din funcţionarii companiei pieriseră în încăierarea de la Buxar (Patria), iar cei rămaşi sau noi veniţi erau nefolositori, corupţi şi puşi pe îmbogăţire. Jawaharlal Nehru scria relativ la aceasta : ,,în Bengal victoria a fost obţinută foarte uşor, latifundiarii musulmani fiind consideraţi clasă conducătoare, iar politica engleză a fost orientată spre subminarea puterii ei. Bengalul a fost primul care a simţit din plin dominaţia engleză în India. Această dominaţie a început cu jaful făţiş şi cu introducerea sistemului impozitului funciar care a stors ultimul ban nu numai de la agricultorii în viaţă, dar şi de la cei morţi[45]. Edward Thomson şi G.T. Garratt, istorici englezi contemporani ai Indiei relatează : „Pasiunea pentru aur care uu-şi are egal din vremurile psihozei care a cuprins pe spanioli în timpul lui Cortes şi Pizorra a pus stăpînire pe sufletul englezilor. Bengalului, în special,

nu i-a fost sortit să aibă pace pînă cînd n-a fost stoarsă din el ultima picătură de sînge. Răspunderea pentru lipsa de principialitate financiară, în decursul multor ani cade într-o măsură asupra lui Clive. *Pomul cu roade de aur* a fost scuturat iarăşi şi iarăşi, pînă cînd o foamete teribilă şi repetată a pustiit Bengalul. Corupţia, venalitatea, nepotismul, violenţa şi lăcomia primelor generaţii de guvernanţi englezi ai Indiei au fost de neînchipuit. Este semnificativ că unul **din** cuvintele limbii hindi care a trecut în limba engleză este cuvîntul *tîlhăne* (loot)". **Edward** Thompson scrie următoarele despre Bengal, dar ele nu se referă numai la Bengal: **„îmi** amintesc de prima perioadă a istoriei Indiei britanice, care constituie, probabil, un record mondial de îmbogăţire prin mijloace necinstite"[46]. **„Rezultatul** tuturor acestor fenomene a fost, chiar de la început, foametea din 1770, de pe urma. căreia au pierit peste o treime din populaţia Bengalului şi a Biharului. Dar toate acestea s-au **făcut** în numele progresului şi Bengalul poate fi mîndru de faptul că a contribuit într-o măsură considerabilă la naşterea revoluţiei industriale din Anglia"*[7].

CAPITOLUL III

India Centrală. Luptele împotriva cotropirii britanice

Marathii au reapărut în plină forţă prin anul 1770 (după înfrîngerea de la Panipat 1761). Ei l-au ajutat pe Şah Alam al II-lea să preia domnia la Deliii, asigurîiidu-i o escortă **pînă** în capitală, obţinînd în schimb o seamă de privilegii. Warren Hastings, guvernatorul englez din Calcutta, pentru a stăvili pretenţiile renăscute ale marathilor în nord (Imperiul Maratha se întindea la nord pînă aproape de Calcutta), a încheiat tratatul de la Benares, în septembrie 1773, însă marathii se aflau într-un greu impas. Paşa Madhava Rao I murind tînăr şi fără moştenitori direcţi a dat loc la disensiuni interne, datorită ambiţiei unchiului paşei mort, Raghunath Rao sau Raghoba de a deveni paşă şi slăbiciunii lui Narayan Rao, fratele şi succesorul lui Madhava Rao I. Madhava Rao I reuşise să stăvilească pretenţiile unchiului său şi chiar să se înţeleagă cu el, în schimb urmaşul său '(Narayan Rao), tînăr şi fără experienţă a ajuns repede la disensiuni Şi 1-a băgat la închisoare. Raghoba, împreună cu un corp de infanterie nemulţumit, a organizat o conspiraţie cu ajutorul căreia 1-a ucis pe Narayan Rao (1773). Raghoba a fost recunoscut ca paşă numai **pentru** cîteva luni, deoarece, în acest timp, la Poona s-a ridicat mai puter-

nic Nana Fadnavis. Naşterea în anul următor a unui fiu de la Ganga Bai, ultima soţie a paşei **Mad.ha.va** Rao **I,** a făcut ca acesta **sa** fie recunoscut ca paşă. S-a alcătuit o regenţă, formată din Nana Fadnavis, Madhaji Scindia şi Ahalia Bai. Zădărnicit în încercările sale de a rămîne paşă, şi scos din provinciile sale, Raghoba a cerut ajutor englezilor din Bombay. Astfel, ca şi în Carnaţie sau în alte părţi ale Indiei, certurile dintre prinţii şi şefii indieni au oferit englezilor ocazia să se amestece în treburile lor interne.

Englezii din Bombay erau atunci în relaţii de pace cu **guvernul** maratha din Poona, dar doreau să sprijine cauza lui Raghoba, cu scopul obţinerii cîtorva teritorii alăturate de Bombay, care să le ofere o poziţie mai puternică. Ca răspuns la cererea lui Raghoba, au încheiat cu el tratatul de la Surat (1775), prin care englezii consimţeau să-i ajute cu o forţă de 2500 de oameni, plătiţi de el, în schimb să le cedeze Salsettul şi Basscinul cu o parte din veniturile districtelor Surat şi Broach, precum şi promisiunea de a nu face alianţe cu duşmanii companiei şi de a-i include iu orice act pe care l-ar încheia cu guvernul de la Poona. Un corp de trupe britanic sub conducerea colonelului Keating a şi sosit la Surat la 27 februarie 1775. Aceste trupe împreună cu ale lui Raghoba au întîlnit armatele din Poona la 18 mai, pe cîmpul Arras — situat între rîul **Mani** şi oraşul Auand — şi le-a îm'rînt. Astfel a început războiul, fără ca tratatul de la Surat, semnat de guvernul din Bombay să fi avut vreo aprobare din partea consiliului suprem din Calcutta. Warren Hastings personal nu avea obiecţiuni în ratificarea tratatului de la Surat, se opuneau însă ceilalţi membri ai consiliului care formau majoritatea. Ca urinare, consiliul din Calcutta a condamnat actul consiliului din Bombay ca ,,nepolitic, periculos, neautorizat şi nedrept" şi i-a trimis o scrisoare la 31 mai, să recheme trupele companiei ,,îu afară de cazul în care siguranţa lor ar fi fost periclitată de o retragere iminentă".

Cîteva luni mai tîrziu a fost trimis la regenţa din Poona colonelul Upton care a încheiat tratatul de la Purandhar (martie 1776). Prin acesta se anula tratatul de la Surat, dar erau confirmate reţinerea de către englezi a **Salsettului** şi a veniturilor din Broach. Regenţa **din** Poona a fost de acord să plătească un milion două sute de mii de rupii englezilor, cheltuieli făcute în această campanie şi pentru renunţarea la sprijinirea cauzei lui Raghota. Tratatul nu a fost respectat întrucît guvernul din Bombay i-a dat adăpost lui Raghoba cu toate protestele lui Uptou ; conducătorii din Poona, la fel, au încălcat clauzele şi în anul 1777, Nana Fadnavis (ca regent) a primit cu bucurie pe aventurierul francez Chevalier de St. I^ubin, căruia i-a promis concesionarea pentru francezi a unui port în vestul Indiei. Faptul a creat suspiciuni membrilor comisiei din Bombay, asupra proiectelor francezilor din sudul Indiei şi au trimis trupe spre Poona care au îutîlnit armatele maratha la Telegaou, în munţii Ghaţi de Vest, unde

au suferit o cumplită înfrîngere, fiind silite să semneze convenţia de la Wadgaon. Prin ea au trebuit cedate teritoriile dobîndite în anui 1773, retrase trupele sosite din Bengal, iar Scindia să primească, cotă-parte la veniturile din Broach. Convenţia a fost repudiată de guvernatorul general care scria : „Noi am dezavuat deja convenţia de la **Wadgaon.** Să dea Dumnezeu să putem tot aşa de repede şterge infamia pe care reputaţia noastră naţională trebuie să o suporte".

Hastings a luat măsuri de restabilire a prestigiului companiei. O puternică armată, sub colonelul Goddard, a fost trimisă din Bengal spre **Surat,** a traversat India Centrală direct, cucerind Ahmedabadul şi **capturînd Basseinul.** în aprilie 1781, însă, a fost înfiinţa în timp ce înainta spre Poona şi a trebuit să se întoarcă. în acelaşi timp, **o altă forţă** trimisă de Hastings din Bengal pentru a-1 susţine pe rana din **Gohad,** un vechi duşman al lui Scindia, a reuşit să captureze fortăreaţa **Gwalior** (considerată inexpugnabilă), aparţinînd **lui** Scindia. **Generalul Camac** 1-a învins, de asemenea, pe Scindia la Sipri (actualul **Sivpur)** în februarie 1781. Efectul acestor victorii a fost creşterea prestigiului englez; fâcnidu-1 pe Madhaji Scindia, conducătorul confederaţiei Maratha, să-şi schimbe atitudinea şi să facă alianţă **cu englezii.** La 17 mai 1782, s-a semnat tratatul de la Salbai, ratificat în 1783 de Nana Fadnavis. Prin tratat se confirma englezilor posesiunea asupra Salsettului, în schimb îl recunoşteau ca paşă de drept pe Madhava Rao Narayan. Raghoba a trebuit să se retragă; Scindia înapoia toate teritoriile de la vest de Jamuna ; iar Haider **Aii** care nu luase parte la tratat trebuia să renunţe la teritoriile cucerite de la nababul din Arcot. Astfel tratatul a stabilit ***status quo*** *ante bel* ***um*** **Cîştigurile** englezilor prin acest tratat nu au fost „prea impresionante", fapt pentru care Hastings le-a impus restricţii materiale. Fără îndoială că aceasta marchează un punct crucial în istoria supremaţiei britanice în India, mai ales că le-a asigurat pacea cu marathii pentru **20** de ani, **lăăîndu-i** liberi să **lupte** cu ceilalţi duşmani ca Tipu Sultan **şi francezii,** de asemenea să **ia** sub controlul lor pe **razămul** şi nababul de Oudh. Importanţa **lui** rezidă şi din aceea că a stabilit dominaţia britanică; ridicarea de mai tîrziu a englezilor (1818), ca putere supremă, fiind rezultatul de netăgăduit **al** poziţiei cîştigate prin tratatul de la Salbai. în acel moment însă compania era privită cu ostilitate şi invidie da marathi, de Tipu Sultan, de alte puteri apărute în Panjab, Nepal şi Birmania. Urmaşul iui Hastings, locţiitor de guvernator general, **Macpherson,** nu avea abilitatea şi integritatea predecesorului său. Mai tîrziu, prin decretul ministrului Pitt[48], art. 34 impunea companiei o atitudine de neintervenţie **în** politica Indiei, dar acest paragraf nu **a fost** urmat cu stricteţe.

Marathii *după tratatul de la Salbai.* Confederaţia Maratha slăbise foarte mult în acest timp datorită intrigilor interne. Totuşi printre marathi au apărut şi personalităţi de seamă ca Ahalya Bai, Madhaji

Scindia şi Nana Fadnavis. Madliaji Scindia, un conducător deosebit, a recunoscut tratatul de la Salbai, a continuat legăturile cu guvernul din Poona, folosind poziţia sa pentru a-şi extinde şi consolida autoritatea în India de nord. în acest scop a părăsit vechile metode marâthe de luptă, angajînd în armată rajputani şi mahomedani şi organizînd-o după metode ştiinţifice europene.

Pentru realizarea ambiţiilor sale în nord, s-a deplasat la Deliii, a reuşit să-1 facă pe împăratul Shah Alam II marioneta *sa.* şi a folosit umbra suveranităţii acestuia la instaurarea rapidă a suveranităţii maratha în Hindustan, obţinînd şi funcţia de paşă. A obţinut, de asemenea, şi comanda armatei imperiale. De fapt el rămînea în India de nord ca „supus" cu numele, dar stăpîn atotputernic a nefericitului împărat din Deliii, Shah AJam II.

Către anul 1792, Madhaji şi-a instaurat stăpînirea asupra rajputanilor şi jaţilor, astfel puterea sa în nordul Indiei a ajuns la apogeu. Primul gînd a fost să-şi stabilească influenţa la Poona, unde Nana Fadnavis, un politician abil controla toate afacerile : în acest scop a înaintat spre sud (iunie 1792), în aparenţă pentru a oferi omagii tînărului paşă, Madhava Rao II. în timpul absenţei lui din nord, vecinul său Tukoji Holkar a recuzat autoritatea sa, dar a fost înfrînt cu severitate de trupele bine antrenate ele lui Boigne, laLakheri lingă Ajmer. înainte ca ambiţiile sale să fie realizate, Seindia a murit d<. friguri la Poona (12 febr. 'l794), la vîrsta de 67 de ani. Vaste sa posesiune şi putere militară au fost moştenite de nepotul şi fiul său adoptiv, Daulat Rao Sindhia, în vîrsta de 30 de ani. Moartea lui Madhaji Scindia a afectat atît Imperiul Maratha cît şi celelalte state ale Indiei, a diminuat supremaţia maratha în nord, unde englezii au fost lăsaţi oarecum liben.

Conducerea marathilor a fost luată de Nana Fadnavis, care urinarea recucerirea teritoriilor marathe din sudul Narbadei, ceea ce conducea, înei'itabil, la o ciocnire cu Tipu Sultan din Mysore. Marathii însă au încheiat un tratat de alianţă cu nizanml Hyderabaduhn (iulie 1784) şi o armată maratha sub comanda lui Hari Pant Phadk;.-a pornit de la Poona, la 1 decembrie 1785. Tipu a făcut citeva încercări slabe să se opună invadatorilor, dar, temîndu-se de o alianţă între englezi şi marathi, a început negocieri de pace. (Tipu accepta să plătească 4,5 mii. rupii, să cedeze districtele Badami, Kittur şi Nargund marathilor şi să dea înapoi teritoriile pe care le cucerise). Dar această înţelegere între Tipu şi marathi uu a durat, căci la izbucnirea ostilităţilor dintre englezi şi. Tipu (1789—1792), marathii şi nizamul din Hyderabad au format o alianţă ofensiv-defensh'ă cu Cornwaîlis, contra sultanului din Mysore (Tipu). Această triplă alianţă a fost un amestec în politica internă indiană, contrar an. 34 din actul emis de Pitt. De fapt alianţa se făcuse numai pentru interesele englezilor şi nu datorită vreunui ataşament faţă de unul sau eela-

lalt. Ifeaoiul era. un vechi duşman al inarathilor ^x îndată ce pericolul din partea lui Tipu fusese anihilat, toţi conducătorii maratha (paşa, Daulat Rao Sindhia, Tukoji Holkar şi Raja ţinutului Berar) s-au unit împotriva lui. Nizamul a cerut ajutor de la englezi, dar nu a primit nimic, astfel că a fost înfrînt de marathi la Kharda, sau Kurdla *(100* kilometri sud-est de Ahmednagar) în martie 1795, şi a fost silit să încheie un tratat umilitor, cu pierderi materiale grele şi mari concesiuni teritoriale.

.Staial Vlysore. *Primul război anqlo-mvsnre.* în a doua jumătate a secolului al XVIII-iaa, statul Mysore, sub Haider Aii şi Tipu Sultan, constituia un iminent pericol în calea ridicării puterii britanice în India. în timp ce Carnaticul era distrus de războaie, iar Bengalul suferise îngenuncherea britanică, Haider Aii îşi sporea puterea în Mysore. Aventurier la origine, a intrat în serviciu! lui Nanjraj (primul ministru rajah în Mysore), ca ofiţer comandant de cavalerie, ajungînd *faujdar* (colonel). în anul 1761, el a uzurpat puterea în stat şi a cucerit fortăreaţa Bednore cu bogăţii imense. Fără educaţie şi cultură, Haider Aii era dotat, cu o puternică fermitate, curaj admirabil, minte ascuţită, foarte dibaci şi perspicace. Profitînd de confuzia care domnea în sud şi-a sporit puterea şi de îndată şi-a înlocuit stăpînul. Şi-a extins teritoriile cucerind Sunda, Sera, Canara, Guti şi Poligar în sudul Incliei. în secolul al XVTII-lea, India a cunoscut ridicarea prin uzurpare a mai multor conducători: Alivardi în Bengal, Sa-adat şi Safdar Jang în Oudh, Saif-ud-daulah în Panjab, Nizam-ul-mulk, Haider şi Tipu în sudul Indiei. Ridicarea rapidă a lui Haider Aii a născut invidia marathilor, nizamului şi englezilor. în anul 1765 maratiiii i-au invadat teritoriile şi l-au forţat să predea Guti şi Savanur, şi să plătească o despăgubire de 3,2 milioane de rupii. în noiembrie 1766, guvernul maratha a convenit să ajute pe nizam împotriva lui Haider în schimbul Circarsului de nord. Puţin mai tîrziu marathii, nizamul şi englezii au făcut o triplă alianţă împotriva lui Haider, dar marathii care au atacat primii Mysore au fost curind daţi înapoi de Haider. Nizamul însoţit de o companie de trupe britanice, a invadat Mysore în aprilie 1767, dar i-a părăsit repede pe englezi şi s-a aliat cu Haider, inamicul său. Haider a fost părăsit curînd de nestatornicul nizam cu care guvernatorul englez din Madras, fără tact, a încheiat un tratat, la 23 februarie 1768. în ciuda faptului că a fost abandonat de nizam, Haider Aii a continuat să lupte cu toată vigoarea. A recucerit Mengalore după înfrîngerea trupelor din Bombay, a apărut la 10 km de Madras în martie 1769 şi a dictat pacea, la 4 aprilie 1769, care prevedea schimb de prizonieri şi restituirea teritoriilor cucerite. Se niai prevedea alianţă defensivă, iar englezii promiteau ajutor lui Haider în caz că era atacat de vreo altă putere.

Al doilea război anglo-mysore. Prevederile tratatului din anul *1769* nu au fost respectate de guvernatorul din Madras, astfel cîud

maratiiii au invadat teritoriile lui Haider în **1771,** englezii nu l-au ajutat. Desigur, această incorectitudine a ofensat pe conducătorul din Mysore, care stătea la pîndă pentru a găsi ocazia să-i lovească din nou. în anul **1779** s-a unit într-o mare confederaţie împotriva englezilor cu nizamul nemulţumit şi cu marathii, deja în război **cu guvernul** din Bombay. Capturarea de către englezi a micului stabiliment francez, Mahe, în jurisdicţia lui Haider a mărit duşmănia. El susţinea că neutralitatea regatului său fusese astfel violată şi **a** declarat război. Hastiugs spune că era ,,de fapt un război iminent în fiecare cartier şi cu fiecare putere din Hindustan".

în iulie 1780 Haider cu o armată de 80 000 de oameni şi 100 de tunuri a eoborît pe cîmpiile din Carnaţie ca o avalanşă, ducînd distrugerea cu el. El a înfrînt un detaşament englez de sub conducerea colonelului **Baillie,** iar în octombrie 1780 a asediat **Arcotul.** Era, fără îndoială, o situaţie critică pentru companie ; şi după cum spunea Aii re d Lyall „sorţii englezilor în India decăzuseră la cele mai de jos linii de pescaj"[4-0]. Hastings a trimis imediat în sud pe Eyre Ccote, învingătorul de la Wandiwash, pe atunci comandant şef în India, şi un membru al consiliului suprem, să *stea gata şi să apere in persoană drepturile şi onoarea stemei britanice,* de asemenea el a desprins pe rajahul Berarului, Madhaji Scindia şi pe nizam din alianţa cu Haider. Aceste alianţe desfăcute nu l-au înfricoşat, şi Haider a continuat războiul cu obişnuita sa fermitate şi vigoare, dar Eyre Coote 1-a înfrînt sever la Porto Novo în 1781. Englezii au capturat Negapatam (noiembrie 1781) şi Trincomali, cel mai bun port din Ceylon, de la olandezi. O forţă engleză condusă de colonelul Braithwaite a fost înfrîntă de trupele Mysore. La începutul anului 1782, o flotă franceză, însoţită de 2000 de oameni, sub comanda amiralului Suffren, a apărut în apele Indiei şi, după cîteva .hărţuieli între englezi cu francezii şi trupele mysore, ostilităţile au încetat, din cauza sezonului ploios. Li:i Haider nu j-a fost dat să mai lupte multă vreme; ei a murit în decembrie 1782. E}[T]re Coota fiind, de asemenea, bolnav s-a retras şi a murit la Madras în 1783, în locul lui la comanda trupelor venind generalul Stuart.

Haider Aii a fost una din personalităţile remarcabile din istoria Indiei. Dotat cu voinţă de fier, curaj neîntrecut, minte ageră, ingenios şi întreprinzător pe cîmpul de bătaie, a fost tm admirabil tactician. Pe plan administrativ, a dirijat personal toate afacerile statului cu competenţă şi tact. Uşor accesibil tuturor, cu minunată capacitate de a da atenţie problemelor supuşilor şi în acelaşi timp fără a se irita la vreuna din acestea. Deşi nu a practicat cu stricteţe ritualurile obişnuite ale religiei sale, avea o morală religioasă sinceră şi e descris ca „cel mai tolerant" dintre prinţii mahomedani[50].

Tipu Sultan, la fel de viteaz şi războinic ca şi tatăl său, a continuat războiul contra englezilor. Brigadierul Mathcws, comandantul

etiprem al trupelor din Bombay, cu toţi oamenii săi a fost capturat, de Tipu, m anul 1783. La 23 iunie acelaşi an, a sosit în India vestea încheierii păcii între Anglia şi Franţa. Colonelul W. Fullarton a capturat Coimbatore în noiembrie 1783 şi intenţiona să atace Seringapatam, capitala lui Tipu dar a fost chemat la Madras unde lordul Mecartney devenise guvernator general şi dorea pacea cu Tipu. Astfel s-a încheiat tratatul de la Mengalore în martie 1784, avînd la bază restituirea cuceririlor şi eliberarea prizonierilor. Hastings nu a fost de acord cu tratatul despre care a exclamat: „Ce fel de om e Mecartney ! Eu încă mai cred că în ciuda păcii, va realiza pierderea Carnaticului".

Al treilea război anglo-mysore. între anii 1786—1793 a venit 1n India lordul Coruwallis, constrîns, prin *Actul* lui Pitt pentru India, 6ă pună capăt politicii de război şi cucerire, exceptînd cazurile de defensivă. în curând însă şi-a dat seama de imposibilitatea urmării cu stricteţe a ordinelor din acest act care după expresiile lui proprii era ,,înţesat de inconveniente inevitabile pentru companie, fiind permanent expuşi la necesitatea începerii unui război fără a avea asigurate de mai înainte ajutoarele unor aliaţi siguri". îşi dădea seama că ostilităţile dintre Anglia şi Franţa urmau să aibă repercusiuni în India ,şi că Tipu Sultan, aliat cu francezii, va lovi pe englezi. De fapt tratatul de la Mengalore nu era decît un *Armistiţiu ipocrit.* ţfipu, pe de altă parte, ştia că reînceperea ostilităţilor cu englezii era inevitabilă, dat fiindcă deopotrivă ţinteau la politica de supremaţie asupra Deccanulni. Un conducător ca Tipu nu putea rămîne satisfăcut cu aranjamentul din 1784. A încercat să-şi asigure sprijinul Franţei şi al Constaiitinopoîului şi a trimis soli în ambele părţi în anul 1787 ; dar a primit îiumai promisiuni de ajutor pentru viitor şi nimic pentru prezent.

Curînd s-a ajuns la al treilea conflict anglo-mysore. în 1788, englezii obţineau Guntur — în Circarul de Nord — de la nizam, care cerea în schimb ajutor englez în virtutea tratatului de la Masulipatam (3768). Cornwallis a făcut, astfel, un pas spre violarea actului din 1784. El a scris nizamului la 7 iulie 1789 în vederea stabilirii „fondării unei cooperări puternice şi permanente". Intenţionat a omis numele lui Tipu din scrisoarea pe care o considera ca ratificată,,pe cît putea ii ca formă un tratat". Mark Wilks, istoric al Indiei de sud din acel timp, scrie:,, Este foarte instructiv de observat cum un om de stat, ridicat în slăvi pentru înclinaţiile sale moderate şi pacifiste, violează indirect o lege şi acţionează pentru constrîngerca acestor virtuţi, prin intrarea într-o alianţă ofensivă foarte clară"[51]. Aceasta a fost, desigur, o provocare pentru Tipu. Cauza imediată a războiului, care fusese prevăzută atît de Tipu cît şi de Cornwallis, a fost atacarea ţinutului Travancore — de către Tipu — la 29 decembrie 1789. Rajahul din Travancore era un vechi aliat al Companiei, în baza tratatului de la Mengalore, şi sub protecţie engleză. Acesta a

cerut ajutor guvernatorului din Madras, care însă nu i-a dat mei o atenţie. Coruwallis însă a considerat atacul **lui** Tipu ca o declaraţie de război şi a condamnat atitudinea guvernatorului **din** Madras, Nizamul şi marathii, care înţelegeau ridicarea lui Tipu ca pe un prejudiciu al intereselor lor, au intrat într-o „Triplă alianţă" cu englezii, în anul 1790. Trupele marathilor şi razămului făcuseră servicii folositoare englezilor în cursul războiului, îneît Coruwallis personaj le-a aprobat.

Al treilea război anglo-mysore a durat aproape doi ani, **în trei** campanii. Prima a generalului inaior Medows, nu a dus la un rezultat decisiv, Tipu dejucînd cu mai mare dibăcie şi strategie piauurile lui Medows. Cornwallis a preluat personal comanda trupelor britanice în decembrie 1790 si a întocmit planul detronării lui Tipu, în favoarea moştenitorului vechii dinastii conducătoare din My.iorc. Mărşăluind prin Vellorc si Ambur spre Bengalore (pe care 1-a capturat), a sosit la Arikera (cea 15 km est de Seringapatam), capitala lui Tipu. Dar şi cu această ocazie Tipu a dat dovadă de o strategie strălucitoare; iar cînd an început ploile, Cornwallis a trebuit să se retragă la Mengalore datorită lipsei totale de echipament şi provizii pentru armată. Lupta a fost reluată în vară, cînd la 3 noiembrie, Tipu a capturat Coimbatore, dar Cornwallis, cu ajutorul unei armate trimise de la Bombay, a sosit curînd, aproape de dealurile întărite, aşezate în drămui spre Seringapatam şi a atacat fortificaţiile. Prin dibăcia sa militară şi diplomatică, Tipu a evitat un dezastru dar şi-a dat seama de imposibilitatea continuării rezistenţei. După cîteva negocieri preliminare s-a încheiat tratatul de la Seringapatam, în martie 1792. Tipu trebuia să înapoieze jumătate din posesiunile sale, porţiunea cuprinsă de ia Krishna pînă dincolo de rîul Pennar era dată nizamuiui şi o parte marathilor, extinzînd teritoriile acestora piuă la Tumţabhadra. Englezii dobîndeau Malabaruî şi suveranitatea asupra rajahului din Coorg — căruia Tipu îi acordase independenţa - Dindigul şi districtele alăturate din sud şi districtul Baramahal de est. Acestea erau „concesiunile de importanţă considerabilă adăugate la întinsele şi compactele teritorii ale companiei". Mai mult, Tipu trebuia să plătească o indemnizaţie de *3* mii. lire sterline şi să trimită şi pe cei doi fii ai săi ca ostateci la Cornwallis. Unii scriitori englezi ca Muuro, Thorutou ş.a. au criticat pe Cornwallis că a încheiat tratatul cu sultanul din Mysore, iu loc să-1 distrugă, ceea ce după părerea lor, ar fi fost uşor de făcut.

Dar Cornwallis 1-a încheiat din considerente practice.' în trupele sale se întindea boala ; era prevăzut războiul cu Franţa, în consecinţă o alianţă între Tipu şi francezi ; de asemenea Cui'tea directorilor insista pentru pace, iar Coruwallis nu dorea cîtuşi de puţin să ocupe întregul regat Mysore, care, după părerea sa, ar fi putut crea dificultăţi în efectuarea unei colonizări convenabile.

şi Carnaticul. *Nizamul Hyderabadului,* Âsaf Jah, ca şi ceilalţi guvernatori de provincii, deşi teoretic reprezentant al împăratului din J)elhi în Deccan, se considera virtual independent din timpul domniei lui Muharnmed Şah. Dar autoritatea fiului său, Nizam Aii, era ameninţată de ridicarea ambiţiilor marathilor şi a sultanului din Mysore, ceea ce 1-a îndemnat să ceară ajutor englezilor. La 12 noiembrie 1766 a încheiat o alianţă ofensivă şi defensivă cu consiliul din Madras. Pe baza tratatului din 1766, revizuit în 1768, compania urma să-i plătească un tribut anual de nouă sute de mii derupii în schimbul Circarului de Nord. Porţiunea (Cirkar) Guntur liind dată pe viaţă fratelui nizamului, Basalat cel tînăr, suma tributului se reducea la şapte sute de mii. în anul 1779, Rumbold, guvernatorul din Madras, a reţinut Gunturul direct de la Basalat eelj_înăr, şi a căutat să oprească plata tributului nizamului, pe motiv că violase tratatul din 1768 prin luarea de trupe franceze în serviciul său. Acest lucru a fost dezaprobat de guvernatorul general, Hastings, pentru că 1-a înstrăinat pe nizani, care a format o confederaţie antiengleză împreună cu Haider Aii şi cu marathii. Hastings însă a reuşit să-l detaşeze pe nizam de confederaţie, redînd Gunturul lui Basalat cel tînăr, tocmai cîud războiul aî doilea anglo-mysore le era în dezavantaj. După moartea lui Basalat cel tînăr (1782), englezii au cerat de la nizara concesiunea asupra Gunturului, prin extinderea tratatului din 1768. Regiunea Guntur prezenta o poziţie importantă atît pentru nizani cît şi pentru englezi, pentru că avea ieşire la mare şi unea posesiunile din nord cu cele din sud. După cîteva ezitări, nizamul a cedat englezilor Gunturul în 1788, în schimb a cerut ajutor, pe baza tratatului din 1768, pentru recucerirea cîtorva din districtele sale luate de Tipu Sultan. Guvernatorul generai, Coniwallis s-a găsit într-o poziţie delicată : dreptul sultanului din Mysore asupra acestor teritorii fusese recunoscut fle englezi prin două tratate, încheiate cu Haider în anul 1769 şi cu Tipu în 1785 ; de asemenea era reţinut de clauza 34 din actul pentru India aî lui Pitt, care oprea declararea de război contra puterilor indiene sau încheierea de tratate de război fără a fi fost atacaţi în prealabil. în acelaşi timp, însă, dorea să-şi asigure aliaţi în vederea unui război cu Tipu. în acest scop a scris nizamului o scrisoare, dîad explicaţii asupra tratatului din 1768 şi motivele care-1 reţineau, de asemenea promiţîndu-i sprijin cu trupe britanice. Aceste trupe nu Puteaxi fi folosite împotriva aliaţilor englezilor, iar în lista cu aliaţii, intenţionat nu figura numele lui Tipu Sultan. Astfel, nizamul a aderat la tripla alianţă şi a luptat pentru englezi în cel de ai treilea război anglo-mysore. Aşa cum s-a arătat, John Shore nu a dat asistenţă nizamului împotriva marathilor, care l-au învins dezastruos, în martie 1795, la Kharda.

Carnaticul, tulburat de conflictele augio-franeeze de la mijlocul secolului XVTIT, a suferit apoi din cauza proastei administraţii, dato-

xate nababului Mahammed Aii, şi politicii egoiste a guvernului din Madras. încetînd de a mai locui în Arcot, Muhammed Aii îşi petrecea zilele într-un palat la Chepauk, un sat de pescari în suburbia Madrasului, îmbuibat în plăceri şi lux, sfida cu cheltuieli extravagante, pentru care împrumuta sume intense de la fuucţiouarii eompaaiei din Madras, eu dobînzi exorbitante, garantîndu-le cu veniturile agricole din districtul Carnaţie. Burke declara : „K1 nu era un potentat, ci o umbră, un vis, un coşmar a! opresiunii"[5]-.

Relaţiile dintre Muhammed Aii şi companie erau foarte complicate pînă la venirea lui Cornwallis ca guvernator general. La 24 februarie 1787, englezii au încheiat un tratat cu nababul, prin care conveneau să anere întreaga ţara, în schimbul a 1,5 mii. pagode (monedă din India de sud: 1 pagodă = 3,5 rupii). în timpul războiului cu Tipu (1790 — 1792), Compania a luat în mîinile sale întregul control a] Caruaticului, „pentru a asigura ambele state (Carnaric şi Madras j împotriva pericolelor la care ci cred că sînt expuse di a partea relei conduceri a funcţionarilor nababului", scria Malcolm[53]. I,a terminarea războiului a fost încheiat un tratat prin care Caruaticul era atribuit- nababului, iar subvenţia britanică se reducea de ia 1,5 mii. la 0,9 mii. pagode.

Muhammed Aii a murit în 1795, iar fiul şi succesorul său, Omdut-ul-Umara, nu a putut fi convins de Lordul Hobart, guvernatorul Madrasului (pînă în septembrie 1794), să modifice tratatul din 1792, în vederea scchestrăiii şi predării companiei a tuturor teritoriilor care fuseseră amanetate pentru restanţele ratelor băueşti. Noul nabab „uluit, torturat şi intimidat" de creditori, nu voia să accepte propunerile. Dorinţa guvernului din Madras de a anexa valea Tinne, nu a fost susţinută de guvernatorul general, John Shore. Corupţia în Carnaţie continua nestînjenită, datorită proastei guvernări.

Statele Oudh, Benares şi lîuhclkhand. Pînă la tratatul angio-oudh din 1765, compania decisese să menţină, cu statui Oudh, relaţii de prietenie în scopul folosirii lui ca paravan împotriva incursiunilor marathe şi afgane. în 1770 —1771, cînd împăratul din Deliii, Shah Alam II a trecut sub tutelă niaratha, Hastings 1-a deposedat de districtele Kora şi Allahabad, trausfarîndu-le nababului din Oudh, în schimbul a cinci sute de mii de rupii şi a unei subvenţii anuale pentru menţinerea unei garnizoane de trupe ale companiei pentru protecţia nababului. Convenţia a fost ratificată la Benares în septembrie 1773, ceea ce a provocat un război al companiei cu ionelii. Ţara fertilă Ruheikhand, situată ia poalele munţilor Himalaya, la nord-vest de Oudh, cu o populaţie de 6 mii. locuitori, majoritatea hinduşi, guvernată de o confederaţie de şefii ruhela, sub conducerea lui Hafiz Rahamat Han, fusese ameninţată de marathi pînă în 1771. Deşi nababul din Oudh rîvnea la provincia Ruheikhand şi-a păstrat prietenia cu afganii. Pericolul comun, marathii, a determinat pe ruheîi

şi pe Shuja-ud-daulah, nababul din Oudh, să 'Semneze un tratat care prevedea că dacă inarathii invadează Ruhelkliandul, nababul din Otidh trebuia să-i expulzeze, iar ruhelii să plătească 4 inii. rupii.

Marathii au invadat Ruhelkhandul în primăvara anului 1773 dar au fost respinşi de o combinaţie de trupe din Oudli şi britanice. Ei nu au continuat incursiunile din cauza dezordinci din Poona, ca urinare a morţii paşei Madhava Rao I. Prevalîudu-se de stipulaţiile tratatului din 1772, nababul din Oudh a cerut de la conducătorul Ruhelei, plata Bumci de 4 inii. rupii, la care acesta s-a eschivat. Shuja-ud-daulah a cerut companiei ajutor pentru a-1 constringe pe iîafiz Rahamat Hau să plătească. O armată britanică condusă de colonelul Champion, împreună cu trupele din Oudh au invadat Ruhelkhandul la 17 aprilie 1774. Şase zile mai tîrziu s-a dat bătălia decisivă la Miraupur Katra. Ruheiii au fost învinşi, Hafiz Rahama.t a murit luptînd vitejeşte şi aproape 20 000 ruheli au fost alungaţi dincolo de Gange. Provincia lor a fost anexată regatului Oudh şi numai o porţiune din ea împreună euRampura au fost lăsate lui Faizulla Han, fiul lui Aii Muhammed Ruhela, întemeietorul statului Ruhela.

Părerile asupra meritelor sau inconsecvenţelor politicii lui Hastings cu privire 3a războiul Ruhelei sîut împărţite ; iar această acţiune a fost unul din punctele de acuzare cu care a fost atacat de către (parlament în 1786. Primii susţin condamnarea lui pentru ridicarea de vieţi şi a libertăţilor unui popor liber, care nu-i atacase şi pentru permiterea unor teribile atrocităţi din partea nababului din Oudh; de asemenea pentru închirierea de trupe britanice în scop de război. Ceilalţi susţin apărarea lui prin faptul că el a. respectat tratatul de la Benares şi că măsura a fost luată de consiliu cu aprobarea sa. Principalul e că întreaga acţiune s-a bazat pe motive egoiste cu caracter mercantil şi a constituit un precedent inadmisibil, după cum vom vedea.

Jaful, şantajul şi lăcomia, ajunse pînă la cel mai înalt nivel, l-au determinat pe Hastings să recurgă la acte incalificabile. El cerea sume exorbitante de la Chait Singh, rajahul din Benares. La origine, vasal al nababului din Oudh, Chait Singh s-a plasat sub protectoratul companiei, prin tratatul din iunie 1775, prin care se învoia să plătească un tribut anual de 2,25 mii. rupii noului său stăpîn. I*a izbucnire;! ostilităţilor anglo-franceze (1778), Hastings a cerut rajahului o sumă adiţională de cinci sute de mii de rupii, care i-a fost plătită, deşi rajahul a pledat o vreme pentru scutire. în anul 1780, Hastings a ordonat rajahului să-i furnizeze 2000 cavalerişti, după care a redus cifra la o mie. Rajahul a echipat o trupă de 500 de călăreţi şi 500 infanterişti gata de luptă, pe care i-a oferit lui Hastings, dar acesta hotărîse deja să-i aplice o amendă de 5 milioane de ii. „Am fost hotărît", spunea el, „să scot pe seama sa mijloacele ajutoare a situaţiei grele a companiei .. . într-un cuvînt am fost

determinat, sa-! fac să plătească mult pentru iertarea sa, adică să-i aplic o răzbunare severă pentru infracţiunea sa trecută". Pentru a duce la îndeplinire planurile sale, Hastings s-a dus personal la Benares şi 1-a arestat pe rajah. Rajahul s-a supus în linişte, dar aceasta a fost socotit, de către soldaţii săi drept jignire, fapt pentru care s-au răsculat pe dată. Ei au masacrat un număr de şipay şi cîţiva ofiţeri englezi. Pentru siguranţa sa, Hastings s-a retras la Chunar şi adunînd toate trupele utilizabile, a oprimat răscoala. Chait Singh degeaba şi-a argumentat nevinovăţia, el a fost expulzat diu ţară şi a găsit azi! în Gwalior. Regatul a fost oferit nepotului său, pentru plata unui tribut de 4 milioane de rupii în loc de 2,25 mii.

La 26 ianuarie 1775 a murit Shuja-ud-daulah, uababul din Oudh, fiind regretat pentru inteligenţa, dibăcia, munca şi în specia! pentru buna sa administrare. A urmat fiul său Asaf-ud-daulah, un tînăr lipsit de experienţă, care cu propna-i voinţă a mărit îndatori rile către companie, încheind un nou tratat cunoscut ca , .tratatul de la Faizabad". El s-a obligat să plătească subvenţii şi mai mari pentru menţinerea trupelor britanice.

Administraţia din Oudh era diu ce în ce mai coruptă sub noul nabab, astfel că subvenţia companiei a rămas în restanţă. Begamii din Oudh, mama şi bunica prinţului regent, moşteniseră de Ir. nababii) decedat un vast impozit agricol, *jagir,* şi o imensă avere pe care, însă, Asaf-ud-daulah presat de companie pentru bani, urmărea să le couiişte pe motiv că fusese privat de acestea pe nedrept. în anul 1775, la înfăţişările lui Middleton, rezidentul britanic diu Oudh, văduva, lui Shuja-ud-daulah, a dat fiului său 300 000 lire sterline, în afară de 250 000 deja plătiţi mai înainte, la care rezidentul britanic ş! consiliul diu Calcutta au dat o garanţie că alte cereri de la ea pe viitor nu vor mai fi făcute. în 1781, nababul din Oudh, presat de rezidentul britanic, a propus să i se permită confiscarea proprietăţii şi averii Begamilor, pentru a lichida datoriile către companie. La aceasta Hastings, a consimţit, fără nici o ezitare, ridicînd protecţia britanică. Nababii! a început să şovăie fiindu-i teamă, dar Hastings 1-a ajutat scriind lui Middleton în decembrie 1781 : „Nu trebuie să permiţi negocieri sau îndurare, ci trebi/.ie conduse lucrările pînă Begamii (mama şi bunica) sînt cu totul *h:* mila nababului". Trupe britanice au fost trimise la Faizabad, unde locuiau Begamii, eunucii au fost constrîuşi prin întemniţare, înfometare şi ameninţare, şi chiar pedepse prin biciuire, ca să predea comorile. Comportarea lui Hastings depăşeşte orice limită, fiind numită adevărată tâlhărit.-.

In ultimii ani de guvernare, Hastings a făcut, fără succes, cîteva încercări de a organiza administraţia şi finanţele din Oudh. La ordinele curţii directorilor, a restituit Begamilor parte din *jaghir,* dar a instalat acoio, ,,o agenţie a guvernatorului generai", care s-a dovedit a fi o povară şi mai grea asupra resurselor statului.

Statul Oudh sub guvernatorii (jenerali **Cornwallis** şi Sliorc. Statul Qudh continua sâ decadă sub noua administraţi-.: şi sub povara cererii»]: financiare ale companiei. în timpul guvernării lordului Cornwallis, nababul a cerut să fie scutit de „povara pecuniară tiranică" şi retagerea trupelor companiei staţionate în Cawnpore şi Fatehgarh. Guvernatorul generai a convenit să reducă subvenţiile de hi 7,4 milioane la 5 milioane rupii, dar a obiectat în legătură cu retragerea trupelor britanice. La moartea lui Asaf-ud-daulah în anul 1797, John Shore a inter zenit în cazul disputei succesiunii între Wazir Aii, pe care Asaf-ud-daulah îl prevăzuse succesor şi Saadat Aii, fratele mai mare al nababului decedat. Kl 1-a instalat pe tron pe vSaadat Aii şi a încheiat un tratat (1798) prin care subvenţia, ce trebuia plătită de nabab a fost ridicată la 7,6 mii. de rupii ; interzicerea relaţiilor cu europenii sau primirea lor în regat ; fortul AlSahabad — cheia militară a provinciei™ cedat companiei ; iar Wazir Aii să fie întreţinut la Benares cu o pensie anuală de 150 mii de rupii. Acest tratat a întărit influenţa companiei, dar nu a servit la suprimarea corupţiei interne în statul Oudh.

Pentru guvernarea britanică, India devenise o imensă moşie care aparţinea *Companiei britanice a Indiilor orientale* de unde îşi procura mărfuri industriale, textile etc. indiene precum şi mirodenii şi alte produse asemănătoare orientale cu mare căutare pe pieţele europene. Dezvoltarea tehnicii de producţie în Anglia a eondt[1]* la modificarea politicii economice aplicată în India : a fost oprit importul şi desfacerea de mărfuri indiene, în schimb piaţa indiană a fost invadată de produse fabricate engleze care pătrundeau în India fără vamă. Industria indiană : construcţiile navale, prelucrarea metalelor, fabricarea sticlei, industria hîrtiei, ţesătoriile şi producerea bunurilor de larg consum, ca urmare a acestor măsuri şi datorită încercărilor energice de îngrădire şi înăbuşire a ei, prin taxe vamale interne şi restricţii privind circulaţia mărfurilor, a început să decadă. Majoritatea întreprinderilor au fost forţate să-şi închidă porţile lăsînd şomeri un imens număr de meseriaşi şi ţesători. Haosul administrativ, abuzul perceperii veniturilor, exploatarea bogăţiilor şi şomajul au condus la pauperizarea unei populaţii de peste 25 milioane de locuitori şi la ani grei de foamete în care au pierit numai in Bengal (1770) pestt o treime cîiri populaţie. „Toate aceste? armate de meşteşugari şi meseriaşi n-p.veau nici o ocupaţie, nu aveau de lucru şi toată măiestria lor moştenită din vechime devenise nefcksitoare. Ei s-au îndreptat spre pămînt, deoarece pămîntul mai exista. Dar pămîntul era complet ocupat .şi nu putea deloc să le asigure o ocupaţie avantajoasă. De aceea ei *nv.* devenit o povară pentru pămînt şi. această povară

a crescut **mereu** şi odată cu ea a crescut pauperizarea ţării, iar nivelul de trai a scăzut în proporţii nemaipomenite. Această reîntoarcere silita a meşteşugarilor şi meseriaşilor la pămînt a dus la o disproporţie tot mai mare^între agricultură şi industrie; agricultura a devenit singura ocupaţie a **poporului,** diti cauza lipsei altor ocupaţii şi îndeletniciri care să **ofere** mijloace de existenţă.

Indiajse transforma tot mai mult într-o ţară agrară. în toate ţările avansate, în secolele al XVIII-lea şi al XlX-lea a avut loc o deplasare a populaţiei din agricultură în industrie, de la sat la oraş ; în India, ca urmare a politicii .engleze;, acest proces s-a desfăşurat în sens i ti vers. . ." [5!]

Aceasta este, prin urmare, principala şi adevărata cauză a mizeriei groaznice a poporului indian şi ea a apărut relativ recent. Celelalte cauze care agravează situaţia, ca de pildă, epidemiile şi analfabetismul, sînt ele însele o consecinţă a mizeriei, a foametei cronice şi a subalimentării. Suprapopulaţia creează dificultăţi şi trebuie luate măsuri pentru micşorarea ei acolo unde acest lucru **e** necesar, însă în India situaţia es e cu toate aceste:! mai favorabilă în comparaţie cu densitatea populaţiei din multe ţări industriale. Este o suprapopulare numai în condiţiile precumpănirii caracterului agricol a! economiei, pe cîud în condiţiile **unui** sistem economic adecvat, întreaga populaţie poate fi transformată în **producători** şi trebuie ââ mărească bogăţia ţării. De fapt o mare densitate a populaţiei există numai în anumite regiuni ca Bengal şi valea Gangelui, în timp ce alte regiuni întinse sînt încă puţin populate. Este locul să amintim că densitatea populaţiei Marii Britanii depăşeşte cu mai mult de două ori densitatea populaţiei Tndiei.

,,Criza din industrie s-a extins repede şi asupra agriculturii, unde a devenit un fenomen permanent. Loturile de păinînt au devenit din ce în ce mai mici, ajungînd la un grad de fărîmiţare absurd şi fantastic. Povara datoriilor agricole creştea şi dreptul de proprietate asupra pămîntului trecea adeseori la cămătari. Număra! muncitorilor lipsiţi de pămînt sporea la milioane. India era subordonată unei ţări industriale capitaliste, dar propria ei economie rămînea într-o considerabilă măsură precapitalistă, lipsindu-i totodată multe din elementele productive proprii perioadei precapitaliste. India s-a transformat într-un instrument pasiv al capitalismului industrial contemporan, avînd toate defectele lui, fără a avea nici unui dia avantajele lui." [55]

CAPITOLUL IV

Imperiul Maratîia: relaţiile cu englezii. Căderea marathilor. Războiul al doilea langlo-maratha

Victoria marathilor, **la** Kharda, asupra **nizamului** diu **Hyderabad** a **mărit** prestigiul şi influenţa lui Nana **Fadnavis** la Poema, dar, fără a fi avantajat de aceasta datorită certurilor interne. Tînărui paşă **Madhava** Rao Narayan, ajuns la saturaţie de dictatura lui Nana şi într-un acces de disperare, s-a sinucis la 25 octombrie 1795. Urmaş mai apropiat, era fiul lui Raghoba, tiu duşman învederat al **lui** Nana Fadnavis, ceea ce a determinat o serie de comploturi care în final au dus la recunoaşterea acestuia ca paşă, sub numele de Baji Rao II, iar Nana Fadnavis prim-ministru al său. Profitînd de disensiunile marathilor, nizamul şi-a recucerit teritoriile cedate acestora după **jnfrîngerea** de la Kharda. lipsit de calităţi militare, iubitor de intrigi, Baji Rao II a sporit rivalităţile dintre conducătorii maratha, aţîţînd **pe unul** împotriva celuilalt, tocmai în timpul cînd politica companiei de *nan intervenţie* fusese înlocuită, sub guvernatorul general Mornington (Wellesley). Imperialist convins, şi **avînd** experienţă în afacerile indiene ca fost comisar al controlului extern, Wellesley a fost numit în fruntea companiei din India, în momentul în care situaţia politică **a** acesteia era extrem de critică. Finanţele companiei erau nesatisfăcătoare, iar influenţa revoluţionară a războaielor napoleoniene **din** Buropa sporeau gravitatea situaţiei. Francezii se aliaseră cu Ti ou şi Napoleon trimisese o expediţie în **Egipt,** cu scopul de a ameninţa poziţiile britanice din India.

Pentru a salva **campania** britanică din această situaţie şi pentru **a** întări interesele Imperiului britanic în general, Wellesley a urmat politica alianţelor subsidiare, cu privire la puterile indiene. Prin sistemul alianţelor subsidiare se înţelegea că puterile indiene nu trebuiau să facă război şi să nu desfăşoare negocieri cu absolut nici **un** alt stat, fără încunoştiinţarea şi asentimentul guvernului britanic. Fiecare diu marile principate trebuia să menţină o forţă armată formată din băştinaşi, comandaţi de ofiţeri britanici, pentru asigurarea **liniştei** publice şi să cedeze parte din teritorii în suveranitate completă, pentru a satisface nevoile anuale ale acestor forţe. Statele mai mici (principatele) trebuiau să plătească tribut puterii supreme, în schimb, **britanicii** îi protejau **împotriva** duşmanilor străini de ori ce fel. Astfel au fost cucerite sau supuse de Wellesley aproape toate statele mari sau mici din India.

Singurii marathii nu voiau să se supună acestei politici. **WeBesley le-a** cerut în cîteva **rînduri** să intre în acest *sistem de alianţă defensivă şi garanţie mutuală,* dar nu i s-a răspuns. Wellesley scria : ,,Pînă în prezent, fie temperamentul capricios al lui Baji Rao, **fie** rămăşiţe ale invidiei caracteristice ale naţiei cu privire la relaţiile străine, au împiedicat **ţinta** şi intenţiile mele". Dar, dintro-dată, mersul trata tivelor, chiar în Maharashtra, a luat o astfel de întorsătură **îneîi** le-a permis englezilor **să** intervină. **Bătrînul** om **de** stat maratha. Nana **Fadnavis,** care cu dibăcie apărase pînă atunci **solidaritatea** confederaţiei **maratha** şi î'ezistase amestecului englez în **treburile** marathe, a murit la Poona în martie 1800. ,,Cu el a plecat toată iute lepciunea şi cumpătarea guvernului maratha". El a înţeles pericolul intervenţiei engleze în treburile marathe, s-a opus alianţei lor şi a acţionat ca un mare patriot. Moartea lui a însemnat suprimarea barie rei care oprise în cel mai înalt grad activitatea de dezmembrare a şefilor maratha. **Daulat** Rao Siudhia şi **Jaswant** Rao Holkar au **început o luptă crîncenă** pentru supremaţie **la Poona,** iar paşa **lipsit** de înţelepciune, îi îndîrjea cu intrigile sale. Sindhia a fost superior la început şi în timp ce se angajase în luptă contra trupelor lui **Holkai la** Malwa, paşa a omorît pe Vithuji Holkar, fratele lui Jaswant Rao Holkar, ceea ce a întărîtat atît de tare pe Jaswant Rao, a cărui putere şi poziţie crescuse, îneît a înfrînt armatele combinate ale lui Siudhia cu ale paşei, la Poona şi-a pus stăpînire pe oraş. Paşa s-a refugiat la Bassein, iar în locul lui a fost instalat Vinayac Rao, fin! adoptiv al lui Ragkoba. Paşa refuzase multă vreme să accepte alianţa subsidiară, dar în situaţia creată a cerut protecţia lui WeÎJesîey, care atîta aştepta.

La 31 decembrie **1802,** Baji Rao II a acceptat alianţa subsidiară şi a semnat tratatul de la Bassein prin care o forţă subsidiară di nu mai puţin 6000 de infanterişti cu o parte proporţională de artilerii de cîmp, trebuiau să fie cantonate pe timp nelimitat în ţinutul paşei; iar pentru întreţinerea lor erau cedate de paşă veniturile teritoriilor bogate valorînd 2,6 mii. riipii. Baji Rao II accepta să nu întreţină vreun european, duşman englezilor şi să supună controlului britanic orice relaţii cu alte state. Astfel se sacrifica independenţa lui şi a statului cu preţui protecţiei. O forţă britanică sub Wellesley î-a condus pe paşă în capitala sa şi 1-a repus în postul de mai înainte (mai 1803). Tratatul de la Bassein constituie un eveniment important, în istoria supremaţiei britanice în India. Wellesley a socotit greşit că după încheierea tratatului nu vor mai exista motive care să îticlrţească vreo teamă din partea şefilor maratha. Războiul nu a întîrziat. Daulat Rao Sindhia şi Raghuji Bhonsle II, din Berar, s-au unit şi au încercat chiar să cîştige pe Jaswant Rao Holkar de partea lor. Dar, chiar în acel moment de grav pericol naţional, şefii maratha nu au putut acţiona împreună. Sindhia şi Raghuji Bhonsle II, au **mobi**

totuşi trupele lor; Holkar s-a retras la Malwa îa aşteptarea cursului evenimentelor şi a intrat în luptă cînd era deja prea tîrziu; Gaîkwar a rămas neutru.

Ostilităţile au apărut la începutul lui august 1803. Armata marathilor era formată din 250 000 de oameni, la care se adăuga 40 000 de soldaţi instruiţi de francezi; în timp ce trupele britanice din diferite părţi ale Indiei numărau aproape 55 000 de oameni. Dar Wellesley era pregătit pentru începerea războiului. Măsurile luate în Mysore şi Surat, tratatele cu Gaikvvar şi Oudh şi mai presus tratatul din Bassein oferea cele mai eficace mijloace de a face opoziţie confederaţiei. Englezii au hotărât să atace în.toate punctele ; războiul era condus din două centre principale, în Deccan de Wellesley şi în Hindustan de generalul Tyake. Simultan se acţiona în trei centre auxiliare în Gujarat, Bundelkhand şi Orissa. Batalioanele Marathe, instruite de francezi, nu s-au dovedit prea folositoare, iar ofiţerii europeni din armata lui Sindhia în mare parte l-au părăsit. Marathii au făcut desigur o greşeală abandonînd vechea tactică a hărţuielii, preferind metodele vestice de luptă, pentru care depindeau de străini, ceea ce a dus curînd la înfrîngere. în Deccan, ilrthur Wellesley a capturat Ahmednagarul, la frontiera nizamului, apoi a cîştigat o victorie completă asupra trupelor combinate ale lui Sindhia şi Bhonsle la Assaye (cea S0 km nord de Aurangabad). în Hindustan armatele britanice au obţinut de asemenea succese. Lake a capturat Deliii şi Agra şi a pus pe fugă armata din nord a lui Sindhia în bătălia de la Delhi şi Laswari (statul Ahvar). Englezii au obţinut, în continuare, succese în Gujarat, Bundelkhand şi Orissa. Astfel în cinci luni Sindhia şi Bhonsle au trebuit să recunoască, înfrîngerile severe şi au încheiat două tratate separate. Priu tratatul de la Deogaon (17 decembrie 1803), rajahul Bhonsle al Berarului, a cedat englezilor provincia Cuttack, inclusiv Balasore, şi întregul său teritoriu de la vest de rîul Warda. Englezii urmau să dispună asupra relaţiilor cu nizamul sau paşa care nu trebuiau să întreţină legături cu nici un european, american sau alt supus britanic în război cu englezii, fără consimţămîntul guvernului britanic. In tratat se prevedea menţinerea unui rezident ia Nagpur, fiind trimis M. Elphinstone. Sindhia a încheiat tratatul ele la Surji-Arjangaon (30 decembrie), prin care dădea învingătorilor toate teritoriile dintre Gange şi Jamuna precum şi forturile şl teritoriile din nord de principatele Rajput, adică Jaipur, Jodhpur şi Gohad. Spre vest el le-a cedat Ahmednagarul, Broach şi toate teritoriile sale din vest de colinele Ajanta; a renunţat la pretenţiile asupra împăratului mogul, paşei, nizamului şi asupra guvernului britanic şi a fost de acord să nu ia în serviciul său europeni din ţări duşmane sau supuşi britanici. fără avizul englezilor; ca rezident a fost numit John Malcolm. Prin alt tratat din 27 februarie 1804, el a acceptat alianţa subsidiară, prin Pare se cantona o armată de 6000 de infanterişti ia frontiera lui Sind-

hia. Nizamul, drept recunoştinţă pentru sacrificarea cauzei indiene, obţinea prin englezi toate teritoriile de la sud de NanruHa şi Gawilgarh şi partea de vest a rîului Warda aparţinînd rajahului din Berar şi districtele de la sud de colinele Ajanta, adică Jalnapur şi Gondapur, foste dominioane ale lui Sindhia.

Ca rezultat al celui de al doilea *război* maratha, englezii îşi asigurau avantaje nehnaginate, cîştigau noi teritorii pe care le puteau exploata şi jefui, dat fiind ca cele din Madras şi Bengal fuseseră secătuite. Prin tratatele de alianţă subsidiară ţineau subjugate toate teritoriile împăratului niogul, Şah Alam II şi statele Jaipur, Macheri. Bundi şi Bharatpur. Batalioanele marathe, instruite de francezi au fost desfiinţate sau transformate în unităţi de şipai. Munro, guvernator la Madras scrie: „Noi sîntem acum stăpînii compleţi ai Indici., şi nimic nu poate zdruncina puterea noastră, dacă vom lua măsuri corespunzătoare să o confirmăm".[56] Alţi observatori, printre care *ţi* Arthur Wellesley nu consideră că prin tratatele încheiate şi prii; trupele de ocupaţie, India era asigurată pentru o pace de durată.

Băzbohîl imHoIkai'Ciifnjsiezii. Ostilităţile au reînceput în aprilie 1804, între Holkar, care se ţinuse departe de război, şi englezi. Holkar îirrnînd vechea tactică a marathilor 1-a învins pe colonelul Moi son care avansase, fără prudenţa, mult în teritoriile din Rajputana, ia pasul Mukundara (cea 50 krn de Kotah) şi 1-a silit să se retragă la Agra, către sfîrşitul lui august. înflăcărat de acest succes, Holkar a pornit spre nord şi a asediat Delhi de la 8 la 14 octombrie: dar oraşul a fost apărat cu succes de rezidentul britanic, locotenent, colonelul Qchterlony. O grupă din trupele lui Holkar au fost învinse la Dig (13 noiembrie) şi alta grupă condusă personal de Holkar, a fost învinsă şi pusă pe fugă de generalul L,ake la 17 noiembrie. Englezii însă au primit în curînd o ripostă datorită nereuşitei lui Lake de a lua fortăreţele din Bharatpur, la începutul anului 1805. Rajahn] din Bharatpur a încheiat totuşi un tratat cu englezii la 10 aprilie 1805 *§i* războiul ar fi luat poate altă întorsătură, dar Wellesîey a fost rechemat urgent. Autorităţile engleze nu erau prea satisfăcute de politica agresivă a lui Wellesley, iar cuceririle sale, deşi strălucite şi fără consecinţe iminente, „deveniseră prea mari pentru a fi • ' t-nistrate cu profituri mari", întrucît ridicase debitele companiei de la 17 mii. în anul 1797 la 31 mii. în 1806. De fapt, cît timp politica lui Wellesley a fost încununată de succes autorităţile din Anglia nu au intervenit; dar veştile dezastruoasei retrageri a lui Monson şi a falimentului lui Lake în faţa Bharatpurului au început a fi sever condamnate de puternica opinie publică. Pitt, primul ministru al Angliei, a afirmat că Wellesley „a procedat cel mai imprudent şî mai ilegal şi că el nu mai poate admite să rămînă guvernator" ; Wellesley a demisionat şi a plecat în Anglia.

INDIA în anul 1805

Ti-i îîcălni . _, I ---S'l

^iN4,UâB=

Kf!jJJJ'7>:^^'' -fzr L-1

A fost numit ca guvernator general, pentru a doua oară, la vîrsta de 67 de ani, **Cornwallis,** care a sosit la Caîcutta la 30 iulie 1805. cu instrucţiuni de la Castlereagh, ministrul de externe, de a înceta politica de extindere teritorială şi „să readucă lucrurile la stadiul pe care 1-a prescris legislaţia" prin actul din 1784 şi 1793. Dar înainte de a se **fi** făcut anularea tratatelor subsidiare, Lord Cornwallis a murit şi în locul lui a fost **numit** George Barlow, un **membru** din **consiliu. Barlow** a_dus la bun **sfârşit** politica predecesorului său; s-a încheiat pace cu Sindhia la 23 noiembrie 1805 şi i s-a înapoiat **Gwalior** şi Gohad. El nu revendica nimic la nord de rîul **Chambel,** iar compania la sud de acesta. Compania se angaja să **nu** intre în tratative cu **şefii rajputani.**

îti acest timp I,ake i-a căutat ia Aniritsar pe Holkar, unde ceruse ajutor Sikhilor şi care nu au acceptat propunerile lui. Au început negocieri cu Lake pentru pace, care a fost semnată în ianuarie 1306. Holkar a renunţat la pretenţiile lui asupra ţinuturilor Tonk, Rarnpura, Bundi, Kooch, Bundelkhaud şi locurile de la nord de Charnbel, dar reprimea cea rnai mare parte a teritoriilor pierdute. în ciuda protestelor puternice ale lui Lakt.:, mai tîrziu, George Barlow a publicat declaraţia prin care Tonk şi Rampura erau practic redate lui Hoikar, de asemenea a fost ridicată protecţia britanică şi de pe alte state rajputane.

Al treilea război anglo-maratha. Căderea puterii maratha. Către sfîrşitul secolului al XVIIl-lea şi începutul secolului al XlX-lea, situaţia politică şi administrativă a tuturor statelor maratha era confuză şi lipsită de perspectivă. Ei au au profitat de perioada de neutralitate politică britanică, care le-ar fi dat posibilitatea să-şi întărească unitatea şi puterea. Jaswant Rao Holkar 1-a asasinat pe fratele său, Kasi Rao şi pe nepotul său, Khaude Rao, dar şi el s-a îmbolnăvit şi a murit la 20 octombrie 1811. Statul a trecut sub conducerea soţiei favorite a decedatului Holkar, Tulsi Bai, o femeie deşteaptă însă sub influenţa lui Balaram Seth, ministrul lui Holkar şi a lui Aniir Han, conducătorul pathanilor din India Centrala. C;i aceşti oameni, care s-au dovedit nevrednici, nu a reuşit să conducă statul.

Daulat Rao Sindhia uu-şi putea întreţine armata ca resursele inanciare existente şi a permis colectarea de către armată, pe cont propriu, de bani şi resurse materiale, ceea ce a scăzut rnoraîu! oamelilor, a condus la abuzuri şi la scăderea prestigiului lui Sindhia asupra generalilor săi.

Teritoriile lui Raghuji Bhonsie expuse invaziilor pindarilor şi pathanilor erau în mare dezordine. Astfel, nimeni din cei trei şefi maratha nu erau în stare să facă opoziţie, pe faţa, englezilor, iar Gaikwar, din Baroda, nu dorea violarea tratatului da alianţă subsidiară în care intrase la 21 aprilie 1805. Cît priveşte prinţii maratha. scriitorul Prinsep afirmă : ,,atîta timp cît îşi vedeau de treabă, situaţiile stabilite în 1805—1806 păreau a fi de ajuns: slăbiciunea lor pârînd a le permite o securitate împotriva oricărei ostilităţi întreprinse separat.; atîta timp cît echilibrul care fusese stabilit rămîuea. nealterat şi cit timp invidia mutuală le asigura garanţia împotriva unei a doua coaliţii încă nepotolite."[87]

Dar -Baji Rao II s-a angajat în negocieri ascunse pentru înfiinţarea unei noi confederaţii împotriva englezilor deşi avea neînţelegeri cu (kukwar, ai cărui miniştri erau filoenglezi. Evenimentele s-au precipitat în anul 1817. Paşa (deşi instalat de englezi) făcea serioase eforturi de a organiza o confederaţie, formată din şefii maratha, cu care deja începuse negocierile, de asemenea cu şeful

pindani, m timp ce'îşi sporea
statului pat han, Ainir Han şi cu
şi întărea propria armată.

Pe de **altă** parte, englezii nu au luat imediat măsuri de a opri proiectele paşei, dar anulaseră complet politica lor de neutralitate. în scopul menţinerii celorlalte state vasale şi pentru a îngrădi puterile paşei, l-au constrîns pe Baji Rao II să semneze, împotriva voinţei lui, tratatul de la Pouna din iunie 1817. Paşa trebuia să abandoneze conducerea confederaţiei maratba, să renunţe la pretenţiile sale asupra Gaikwarului pentru **400** de mii de rupii şi să predea englezilor Konkanul şi alte cîteva cetăţi importante.

Daulat Rao Sindliia a fost de asemenea forţat de englezi să semneze tratatul de la Gwalior la 5 noiembrie US17, prin care se angaja să conluereze cu englezi: ia reprimarea pindarilor şi să dea companiei deplină libertate de a duce tratative cu statele de dincolo de Charubel. Astfel, englezii au încheiat un număr de tratate cu statele rajputaiie, atît de mult hărţuite de invaziile marathe. în acelaşi timp, în regatul Nagpur erau certuri pentru succesiune. La 22 martie 1816 a murit Raghuji Bhonsle II, lăsînd în loc pe fiul său, Parsoji. Nepotul acestuia, abilul şi ambiţiosul Appa Saheb. care aspira la guvernare şi regenţă, a semnat cu englezii un tratat de alianţă subsidiară la 27 mai 1816.

Tratatele de la Poona, Gwalior şi Nagpur au dat o lovitură puterii şi prestigiului paşei, Baji Rao II, au oprit pretenţiile lui Sirxrnia asupra statelor rajputaue, care au intrat sub control britanic, au costat statul Nagpur independenţa şi subjugarea sub sistemul subsidiar, atît de evitat de Raghuji Bhonsle II şi atît de dorit de englezi.

Nici un şef maratha nu se putea împăca cu jnerderea independenţei şi susţineau proiectele paşei de eliberare de sub controlul britanic. Chiar în ziua cînd Siudbia a semnat tratatul subsidiar, paşa a prădat şi ars rezidenţa britanică de la Poona şi a atacat cu o forţă de 27 000 de oameni o armată britanică de 2800 ele oameni. Paşa a fost însă învins la Khirki. Appa. Saheb din Nagpur şi Malîaar Rao Holkar II (fiul lui Jaswant Rao) au ridicat armele împotriva englezilor. Trupele din Nagpur au fost înfrînte la Sitabaldi (27 noiembrie 1817), iar forţele lui Holkar au fost puse rje fugă la Mahidpur (21 decembrie 1816). Appa Sahed a fugit în Panjab şi de acolo la Johpur unde a murit în anul 1840. Districtele situate la nord de Narmada au fost anexate la teritoriile britanice, iar peste rămăşiţele statului a fost instalat ca rajah *m* potul minor al lui Raghuji Bhonsle II. Holkar a fost forţat să semneze tratatul de la Mandasor, la 6 ianuarie 1818, prin care renunţa ia pretenţiile sale asupra statelor rajputane, ceda englezilor toate districtele de la sud de Narmada, accepta menţinerea unei forţe subsidiî re

pe teritoriile sale, supunea relaţiile sale externe arbitrajului britauic şi recunoştea pe Arnir Han, uu mercenar, ca nabab la Tonk. **S-a** instalat şi **un** rezident **britanic la Indore. Cît priveşte** paşa, după înfrângerea suferită la Kliirki, a mai avut două bătălii **la Kore**gaou şi la Asii ti, fiind îuvins în amîndouă iar geneţalui său, Gokhale, a **fost** rănit. Baji Rao IT în cele din urmă s-a predat la 3 iunie 1818. Regatul **paşei,** care a servit ca simbol de unitate naţională printre **rnarathi, a** fost desfiinţat. Baji Rao II **a** primit permisiunea de **a-şi** petrece ultimele zile la Bithur, aproape de **Cawn**pore, cu o pensie de 800 de **mii** de rupii, iar domiuioanele **sale au** trecut sub control britanic. Micul regat **Satara,** format în afara dominioanelor paşei, **i-au** fost date lui Pratap Simha, un descendent al lui Shivaji şi numit formal ,,Capul Imperiului Maratha".

Cauzele căderii **marathilor.** Ultimele încercări de a menţine moştenirea marelui Imperiu mogul au **fost** zădărnicite ; imperiul maratha, pe care geniul şi abilitatea militară a lui Shivaji cel Mare îi consolidase şi extinsese iar după scurtă perioadă de declin, a fost reînviat de Baji Rao I, a rezistat expansiunii englezilor aproape 40 ele ani.

Cauza fundamentală a decăderii **lui constă** în lipsa de unitate in activitatea economică şi socială şi în special în gîndirea poponiiui. J.N. Sarkar spune : ,,Nu a existat nici o încercare orgiinlzată temeinic de îmbunătăţire comunală, introducere a educaţiei, ori uniţ'icare a poporului, nici sub Shivaji, nici sub paşă. Coeziunea popoarelor statelor Maratha nu era organică ci artificială, accidentală şi adesea precară"[38]. Sărăcia şi ariditatea **pămîntului** din Maharashtra, nu a **permis** o dezvoltare agricolă, comercială şi industrială înfloritoare, făcîndu-i dependenţi de sursele precare şi **incerte** ale unor venituri şi taxe ca *chauth* şi ***jagir,*** care au destrămat etnologic neamurile conlocuitoare, au permis abuzul şi jaful. Cu excepţia marilor conducători **marathi ca Shivaji, Baji** Rao **I, Madhava** Rao 1, Malhar Rao **Holkar, Madhaji** Scindia şi Nana **Fadnavis,** şefii maratha s-au afundat în intrigi şi certuri care au **slăbit** puterea şi autoritatea dinastiilor, tocmai **cînd** trebuiau să înfrunte diplomaţia şi viclenia engleză. Se adaugă lipsa de organizare şi dotare **a** armatei, precum şi ne adaptarea ei la noile sisteme de luptă folosite în războaiele europene.

Războiul al ***patrulea angU-myson.*** Rezultatele războiului cu Tipa Sultan au fost estimate optimist de **Cornwallis ■ „noi** am zădărnicit efectiv **duşmanul** nostru fără să **ni-i** facem prieteni prea formidabili". Speranţa **că** ultima pace ar fi de durată, a fost curind

desîomţită. Tipu Sultan nu putea accepta umilinţa suferită dia partea englezilor în condiţiile tratatului de la Seringapatam şi nutrea un puternic resentiment. „în loc de a se lăsa doborît de insuccesul său, a îndreptat toată activitatea sa pentru repa rărea ravagiilor 'războiului. A început deci să adauge noi fortificaţii capitalei, să ri<iice trupele de cavalerie, să recruteze şi să disciplineze infanteria, să pedepsească tributarii refractari şi să încurajeze cultivarea ţării, care în curînd a fost readusă la prosperitatea de mai înainte".[51]'

Anglia era atunci antrenată în războiul cu Franţa şi Tipu, ca diplomat priceput, a încercat o alianţă cu Franţa împotriva englezilor din India. în acest scop s-a înscris ca membru în Clubul Iacobin şi a permis, şi chiar a cerut, specialişti francezi în serviciul său. Pentru comemorarea bunei prietenii cu francezii s-a plautat un ,,Arbore al Libertăţii" la Seringapatam. Tipu a trimis mesageri pentru ajutor iu Arabia, Kabul, Constantinopole, Versailles pi Mauritius, din care numai francezii au trimis o mică forţă *In* apri-fie 1798.

Wellesley a sosit la Madras la 26 aprilie 1798, unde a sesizat intenţiile ostile ale lui Tipu şi se gîndea să-1 atace imediat. Activitatea ambasadelor lui Tipu, ca şi debarcarea flotei franceze constituiau o declaraţie de război, agravată şi de recunoaşterea că nu era vorba numai de expansiune, revendicare sau securitate, ci de distrugerea guvernului englez din India. A. au înţelege o astfel de situaţie ar fi însemnat ori slăbiciune ori frică. Pe Ungă alte preparative de război, Wellesley a încercat reînvierea triplei alianţe. Nizarmil a acceptat alianţa subsidiară, dar maratiiii au evitat un răspuns clar, deşi au promis paşei o parte din cuceririle războiului.

Războiul cu Tipu a fost de scurtă durată El a fost învins de Stuart la Sedaseer (cea 70 km vest de Seringapatam) la 5 martie 1799 şi apoi de generalul Harris la Malvelly (50 km est de Seringapatam) la 27 martie. Tipu s-a retras ia Seringapatam care a fost capturat de englezi la 4 mai. Tipu Sultan a murit în timp ce frumoasa şi bogata sa metropolă era jefuită şi distrusă de trupele engleze. Astfel a căzut una din puterile conducătoare din India şi unul din cei mai înverşunaţi duşmani ai eugiezilor. Membrii familiei hii Tipu au fost internaţi la Veliore, de unde, fiind suspectaţi de participare la răscoala şipaylor din 1806, an fost deportaţi la Caîcutta. Ca joc diplomatic, Wellesley a oferit maratliilor Soonda şi Harponeily, la nord-vest de Mysore, dar aceştia le-au refuzat. Nizamtd a primit teritoriile de la uord-est de dominionul său, Gooty şi Gurraiakonda şi o parte din districtul Chiteldrug (nu şi fortul). Englezii şi-au luat: Kanara de vest; Wynaad la sud-est; districtele Coirnbatore şi Daraporam; două regiuni îa est şi oraşul şi insula Seringapatam.

Statul Mysore a asigurat englezilor imense cîştiguri şi bogaţii Doruinioanele lor s-au extins de la mare pinâ la mare, de-a curmezişul peninsulei. în anul 1800, nizamul a transferat **englezilor** >; partea **lui de** posesiuni luate în urina războiului din Mysore ceea ce a constituit o realizare **viu** aplaudată în Anglia.

înlăturarea pericolului francez. Căderea lui Tipu Sultan a **constituit** o mare realizare pentru englezi, mai ales că erau îngrijoraţi de intrigile franceze **pe lîngă** acesta şi după cum observă ducele de **Wellington,** fratele guvernatorului general, „Tipu este aliatul sigur al francezilor în India". De fapt bătălia de la Wandiwash nu a anihilat ambiţiile franceze din India, unde încă mai exista:; numeroase pericole. Francezii încercau să stabilească influenţa Io; pe lingă nizaru, sultanul din Mysore şi marathi, ale căror armate **le-au** unit şi le-au **aţâţat** contra englezilor. în anul 1777 au negociat un tratat cu Nana Fa dna vis îu vederea răsculării marathiJor contra englezilor. Alianţa lor cu Haider Aii o socoteau necesara pentru recîştigarea teritoriilor pierdute în India şi pentru a-şi **alunga rivalii. Indiferenţa engleză faţă de** irizam în bătălia de la Kharua, i-.-i făcut pe acesta să caute ajutor la francezi. Un corp de armată de 14 000 oameni, instruit după metode de luptă europene, al nizamuîui era sub comanda unui ofiţer francez, Franţois Raymond. Daulat Rao Sindhia menţinea o armată de 40 000 oameni sub generalul **francez** Perron, îneît se spunea că se instaurase un stat francez pe malurile Jamunei. Francezii au încercat să folosească posibilităţile oferite de războaiele din America şi Europa pentru recîştigarea. poziţiilor pierdute îu India ; **îneît** la izbucnirea războiului de independenţă american, ei s-au alăturat coloniilor indiene revoltate şi au trimis, în anul 1782, trei mii de oameni sub Bussy şi o flotă sub amiralul Suffren în ajutor lui Haider Aii. Fiul lui Haider a căutat să stabilească alianţa franceză, cînd englezii erau în luptă cu Franţa revoluţionară. Tot atunci campania napoleoniană din Egipt căuta să-şi extindă influenţa şi să submineze pe cea a englezilor din India.

Wellesley şi-a dat seama repede de pericolul francez şi a luat măsuri imediate de anihilare a lui. Mai întîi a încercat să distrugă influenţa franceză de la curţile indiene, să desfiinţeze armatei. - " şi în special pe cele ale nizamuîui instruite de francezi şi să pună stăpînire pe insula franceză ; de asemenea intenţiona să captureze Batavia, capitala olandezilor în Incliile de Est. La ordinul p din Londra, a trimis o expediţie în Marea Rcşie (1801). Francezii la Alexandria capitulaseră deja în faţa unui detaşament engk osit la Cairo. După pacea de la, Amiens, Wellesley nu a înapoiat francezilor posesiunile lor din India, aşa că aceştia încă persistai îrs subminarea englezilor in India şi încercau, fără succes, să-şi a: i

alianţe indiene. Ei capturau vase engleze în mările Indiei, dar ameninţarea franceză a încetat odată cu căderea **lui** Napoleon.

Hyderabadul. Nizamul a deve **nitsuspicios** faţa de influenţa franceză şi determinat de ministrul său, Mir Atam (filo-**englez), a** format o înţelegere amicală cu englezii, couducîud la aplicarea alianţei subsidiare, prin care uizainul menţinea, pe cheltuiala sa, .şase batalioane, subordona relaţiile sale externe controlului britanic şi expulza toţi ofiţerii străini de pe teritoriile sale. Trupele instruite de francezi au fost demobilizate, iar pentru ajutorul dat englezilor contra lui Tipu Sultan, nizamul a fost recompensat cu porţiuni din teritoriile acestuia. în anul 1300, s-a încheiat un nou act de ,.alianţă subsidiară generală şi perpetuă" **prin** care s-au mărit forţele subsidiare şi s-au redat englezilor toate teritoriile primite în urma războiului Mysore (1792 şi 1798). A admis de asemenea să nu intre în relaţii cu alte puteri fără permisiunea englezilor. Nizamul **Aii** a murit în anul 1803, iar succesorul său Sikander Jah a reconfirmat tratatul, iar în 1822 a încheiat altul prin care *se* făceau rearanjări de terenuri, în schimb scutea nizamul de rastanţele plăţii tributului către paşă.

Alianţa subsidiară garanta protecţia Hyderabadului, dar a avut consecinţe dezastruoase în administraţia internă. Conducătorii **din** această perioadă, fiind sub dependenţă străină, au pierdut orice spirit de iniţiativă pentru o guvernare bună şi eficientă, căzînd prada fcorupţiei. Ducele de Wellington relatează: ,,închipuieşte-ţi o ţară în care fiecare sat are de la douăzeci la treizeci de cavalerişti destituiţi din serviciul statului şi care n-au alt mijloc de trai decit **Jaful.** în această ţară nu există lege şi nici guvernare civilă . . . nici un locuitor nu poate să rămînă sau să vrea să rămînă să cultive, fără să fie protejat de o forţă armată instalată în sat. Acesta este aspectul stării ţărilor paşci **şi nizamului."**[80]

Carnaticul. Guvernarea dublă din Carnaţie nu era **mai** puţin dezastruoasă şi oprimantă pentru popor decît cea din Benga!. **Wellesley** a considerat necesară trecerea **Carnaticului** sub controlul complet al companiei. El spunea: „Compania în relaţiile faţă de teritoriile ei din India trebuie să fie ale unei puteri suverane"; dar metoda folosită de el pentru această deposedare a fost; **nefericită** şi îl face răspunzător de conduită falsă. Astfel, la Seringapatam au fost descoperite cîteva documente prin care atît Muhamrned Aii cît şi Omdut-ul-Urnara, cu acordul guvernatorului general, au purtat corespondenţă secretă cu Tipu Sultan. Ei a declarat-o trădătoare şi aceasta ,,i-a plasat în poziţia de inamici publici", pierzîndu-şi dreptul la tronul Carnaticului, care trecea sub directa conducere a companiei. Referitor la documentele aşa numite trădătoare pentru nabab, aceasta nu este adevărat şi chiar Wellesley a declarat obiectul lor cinstit."[61]

Tanjore şi Surat. Conducătorii din Tanjore şi Surat au fost de asemenea, forţaţi să predea puterea lor administrativă companiei şi să se mulţumească cu „titlurile goale" şi „pensiile garantate", Tanjore —principat maratha înfiinţat de Shahji, tatăl lui Shivaji-a primit tratatul subsidiar la 25 octombrie 1799. Prin el întreaga putere civilă şi militară trecea în mîna companiei, în schimbul a 40 000 lire pe an. Soartă, similară a avut şi principatul Surat. Din anul 1759, compania luase apărarea lui în numele împăratului mogul, în timp ce nababul său reţinea administraţia civilă. Dar nababului de Surat i-a fost imposibil să plătească toate sumele cerute-de companie pentru mărirea garnizoanelor menţinute de ei în Surat, Cîud bătrînul nabab a murit (ianuarie 1799), Wellesley 1-a forţat pe succesor să predea toată administraţia teritoriului, companiei. Astfel, Wellesley ,,a comis cel mai mare sacrilegiu de detronare pe care vreodată au realizat-o englezii, lăsînd victima în sărăcie şi obscuritate" scrie Mill[62]; de asemenea Beveridge[63] declarat „întregul procedeu a fost caracterizat tiranic şi nedrept".

Sfatul Ondli, Pentru a-şi întări frontiera de nord-vest, Wclles ley a socotit că statul Oudh trebuie luat definitiv sub control britanic. .Drept urmare trupele nababului au fost înlocuite cu trupe britanice şi „un mare număr de regimente de infanterie şi cavalerie au fost aduse pe banii nababului", de asemenea — au fost alungaţi din Oudh toţi europenii în afară de cei ai companiei. Aceste măsuri au avut ca urmare incidentul de la Benares, unde, la 14 ianuarie 1799,Wazir Aii, revoltat, a masacrat cîţiva englezi printre care şi pe rezidenţii; britanic. De fapt încercarea a fost de a organiza o conspiraţie împotriva englezilor, împreună eu Biliarul şi Bengalul, căutînd ajutat şi de la Zaman Şah din Kabul, care ameninţa o invazie în Hindustan. Rezultatul a fost nefericit, iar Wazir Aii a fost dus în captivitate la fortul William unde a murit. Wellesley nu a putut înscena an pretext de trădare pentru nabab, ca în cazul conducătorului din Carnaţie, căci acesta fusese credincios companiei, dar a găsit, că Zaman ar fi intenţionat să invadeze Hindustanul la cererea nababului din Oudh, aşa că i-a desfiinţat armata şi a mărit forţele engleze cantonate pe seama statului. în noiembrie 1801, după o rezistenţă dîrză a noului nabab s-a încheiat, forţat, un tratat prin care acesta renunţa la ţinuturile bogate Rohilkhand, tot terenul dintre ': ■ şi Jamuna, adică aproape jumătate din statul Oudh. în . st fel, englezii încercuiseră statul nababului şi se învecinau pe înt; ga linie de frontieră a dominionului cu Siudhia.

India Centrală. în timp ce puterile indiene cădeau uni îte una în faţa cotropirii britanice, India Centrală se confrunta cu dezordinea şi anarhia, cauzate de năvălirile pindarilor şi pathanilor. în Rajputana tulburările se datorau şi rivalităţilor feudale dintre di-

feritele state componente şi parţial ravagiilor asociate cu pătrunderea în ea a marathilor, în jumătatea a doua **a** secolului al XVTIT-lta.

După încetarea războiului din Nepal, Hastings s-a îndreptat către aceste regiuni, mai ales că pindarii ajunseseră cu incursiunile lor şi în teritoriile **britanice,** iar printre ei **luptau** şi foşti şefi maratha.

*Războiul cu pindarii**

Pindarii constituiau hoarde prădalnice, stabilite în India Centraiă, de unde făceau ravagii şi incursiuni în regiunile învecinate şi chiar mai îndepărtate. Pindarii erau folosiţi ca forţe auxiliare în armatele maratha şi se bucurau de protecţia şefilor maratha ca : Sindhia şi Holkar. în anul 1794 Sindhia **le-a** atribuit cîteva aşezăminte în **Malwa** aproape de Xarmada. Sub puternicii lor conducători Hiru, Buran, Chitu, Wasil Muhammed şi Karini Han au extins acţiunile îor devastatoare. în anul 1812 au înspăimîntat districtele britanice Mirzapur şi Shahabad iar în 1815 au prădat dominioanele nizamuîui şi Cirkarele de Nord.

Către sfîrşitul anului 1817, Hastings, îngrijorat de situaţie a întrunit o armată de 113 000 oameni cu 300 de tunuri pe care a împărţit-o în două: la nord patru divizii sub comanda sa şi în Deecan cinci divizii sub comanda lui Thornas Hislop. Aceştia au alungat pindarii din Malwa şi de peste Chambel, iar către sfîrşitul lui ianuarie erau aproape exterminaţi. Karini Han a fost prins **la** 18 februarie 1818 şi i s-a dat micuţul stat Gawslipur în Provinciile Unite. Wasil Muhammed, care se refugiase la Sindhia, a fost predat de şefii maratha englezilor şi **a** murit în captivitate la Ghazipur. Chitu, alungat din loc iu loc, a fost devorat de un tigru în jungla de lingă Asirgarh. Malcolm scria după circa cinci ani: „Pindarii sînt atît de mult distruşi îneît numele lor este aproape uitat" i mulţi dintre supravieţuitori ,,s-au amestecat cu restul populaţiei", şi linii au devenit „fermieri desăvârşiţi" [M].

Reprimarea patli anilor. Pathanii erau organizaţi în hoarde prădalnice ca şi pindarii, dar după cum notează scriitorul contemporan, Prmsep: „Pathanii s-au unit şi s-au organizat cu scopul jefuirii guvernelor şi a şefilor puternici; în acest mod forţa lor acţiona cu materialele bătăliilor şi asediilor obişnuite, astfel să producă frică prinţilor şi oamenilor puternici, storeînd contribuţii şi alte avantaje, folosind intimidarea ; spre deosebire de piudari al căror obiect era în exclusivitate prădarea"[86]. Hi au devenit puternici sub conducătorii

*** Etimologia termenului *pindarry* a fost** mult disputată; s-a acreditat părerea pindarii **sînt** uit popor cure se ocupa cu negoţul băuturii toxice *pinda.*

lor Muhaiumad Şah Han şi Aniir Hau, care serviseră ca aventurieri militari sub câţiva şefi rajpuţi şi marathi. Prin anul 1799, după moartea *Ivi* Muhammeti Şah Han, Amir Han a devenit aliat credincios al guvernului lui Holkar, iar în anul 1814 şi-a unit armatele cu ale lui; astfel invaziile au luat o amploare şi mai rnare.

Guvernul companiei a hotărît să-1 detaşeze de celelalte bande prădalnice şi, după cîteva negocieri, a fost recunoscut de englezi şi de Holkar, ca nabab la Tonk. Alianţa eu el a adus pacea şi liniştea.

Rajputanu şi India Centrală. Extinderea puterii britanice. Rajputana a avut în secolul al XVIII-lea o istorie tragică. Conducătorii din Rajasthan pierduseră din eroismul şi cavalerismul străraoşiloi lor, iar ţara era distrusă de certuri dinastice (în special între Jaipui şi Jodhpur). Desele incursiuni ale marathilor, pindarilor şi pathanilor, au condus la anarhie, jaf, ruină economică şi degradare.

Alianţa rajpută fusese *un* factor potenţial în consolidarea conducerii Biogule în India, dar marathii nu au reuşit să o folosească pentru imperiul lor hindus. Guvernatorul Hastings şi-a dat seama de avantajele economice, strategice şi militare ce ar aduce companiei o alianţă cu ei. A început negocieri cu statele rajputane, care, unul cîte unul, au încheiat tratate de alianţă defensivă şi prietenie ..veşnică", asigurîndu-şi protecţie şi cooperare cu compania.

Astfel statele rajputane Udaipur, Bundi, Kishangarh, Bika--ner, Jaipur, Pratapgarh, Bansvvara, Dungarpur, Jaisainier, Sirohi apoi Bhopal, Jaora, Malwa şi Bundelkhand şi-au sacrificat rinei pe rînd independenţa pentru protectorat. Nu liniştea şi buna guvernare a statelor rajpute, măcinate de conflicte interne 1-au condus pe Hastings la relaţii cu ei (aşa cum relatează Prinsep), ci consideraţii de utilitate şi avantaj strategic. Astfel, sfîrşitul sec. XVIII şi începutul sec. XIX e caracterizat prin căderea puterilor indiene şi îu-acăunarea „protectoratului" britanic care se întindea de la Himaloya la Capul Comorin şi de la Sutlej la Eiahmaputra.

India devine o anexă politică şi economică a unei alte ţări, iar fenomenul apare ca o noutate care im seamănă cu aici o alt:, inrazie sau transformare economico-politică anterioară. „India a suferit şi mai înainte invazii. însă din partea unor cuceritori care se stabileaţi în cadrul graniţelor ei şi se integrau în viaţa ei. Ea nu a pierdut niciodată independenţa, n-a fost niciodată subjugată. Adică ea n-a fost niciodată atrasă într-un sistem politic şi economic al cărui centru de greutate să se afle în afara teritoriului ei, niciodată n-a fost supusă unei clase guvernante care să fi fost şi sâ-i fi rămas străină prin originea şi caracterul ei."[eti]

între noii veniţi şi indieni exista o prăpastie adîncă şi de netrecut. ..Kxistati două lumi —lumea funcţionarilor englezi şi lumea

milioanelor de indieni— şi ele nu aveau nimic comun, afară de ura reciprocă"[97]. Rasismul se manifesta în toată amploarea sa şi numai din cauză că întreaga putere politică şi economică fusese monopolizată de cuceritori.

Comunitatea săteasca indiană cart: prin tradiţionala ei diviziune a muncii îşi putea satisface întreaga cantitate de bunuri de care avea nevoie, ca şi sistemul administrativ, avînd la bază hotărîrea şi controlul obştesc, au fost schimbate brusc şi violent, impunîndu-se uu alt sistem, care nu avea nimic comun cu moştenirea locală. Industria ţărănească a fost desfiinţată, concordanţa dintre producerea de bunuri şi agricultură dezechilibrată, iar diviziunea muncii a fost lichidată. Introducerea sistemului de zamiudarat permanent şi de proprietate funciară, ca şi schimbarea sistemului de percepere a impozitului funciar au dus la desfiinţarea vieţii în comun şi a caracterului colectiv al comunităţii indiene, iar sisiemul întreţinerii meseriaşilor, a oamenilor de serviciu şi a funcţionarilor comunităţii a dispărut treptat.

Considerîndu-se că este mai uşor să ai du-a face cu cîteva persoane izolate pe care să le cointeresezi, decît cu o masă mare de ţărani, în ce priveşte perceperea impozitului funciar, englezii au impus, după modelul din Anglia, mari proprietari de pămînturi aleşi dintre proprietarii funciari şi prinţii musulmani şi hinduşi care se dovediseră credincioşi companiei şi urmăreau să se îmbogăţească. Măsura a fost luată şi de teama răzvrătirilor din partea mior funcţionari englezi din India.

S-a creat o armată indiană, formată din trupe engleze şi indiene, însă cu un efectiv de ofiţeri alcătuit în exclusivitate din englezi. Această armată servea atît ca trupe du ocupaţie pentru securitate internă cît şi pentru campanii de război ale Imperiului Britanic.

CAPITOLUL V

Teritoriile din est şi din vest *ide* Indiei. Expansiunea britanică dincolo de Braliîiiaputra şi Sutlej

în anul 1823, cea mai mare parte a Indiei, de la Sutlej la Brakmaputra şi de la Himalaya ia Capul Comorin, căzuseră sub dominaţie britanică. Dar, mai existaţi son- est şi spre vest, dincolo

de limitele atinse de armatele britanice, teritorii a căror supunere era neapărat necesară pentru asigurarea puterii britanice în India. Pe scurt, stăpînirea Indiei fără control britanic efectiv asupra **frontierelor** de est şi de vest ale ţării ar fi fost un vis. Conflictele care au urmat între englezi şi sikhi, sindhii, triburile pathane şi baloeh la frontiera de nord-vest cu afganii dincolo de pasul Khaiber şi binnanii şi **assamenii** la est de Brahmaputra, confirmă acest fapt. Politica externă engleză a cunoscut o noua orientare în această perioadă. Alfred Lyall observă : „Expansiunea dominionului nostru, ne-a condus mult prea aproape de ţările străine asiatice, rapida noastră apropiere de limitele geografice proprii ale Indiei, ne-a dezvăluit complicaţii noi şi acum sîntem pe marginea ciocnirii cu noi popoare".[88]

După plecarea lui Hastings din India a urmat ca guvernator general Lordul Amherst (1823).

Cu Birmania englezii aveau relaţii comerciale încă din se
l XVIIl d i l idi
colul XVII-lea ; dar creşterea dominionului lor indian, cu întinderea puterii binnane la sud de Chittagong, în doua jumătate a secolului XVIII, a adus cele două puteri faţă în faţă, **ajungîndu-se** la un conflict. Guvernul englez din Calcutta fiind angajat în soluţionarea altor incidente din India, a căutat să preîntîmpine ruptura imediată, trimiţînd solii în repetate **rînduri** (din anul 1795 pînă în anul 1811), care au fost tratate bine, dar a căror misiune s-a dovedit fără succes. Cînd guvernatorii! companiei a refuzat să predea fugarii din teritoriile cucerite de birmani, care-şi găsiseră adăpost în graniţele engleze de unde făceau incursiuni în teritoriile birmane, relaţiile cu aceştia s-au înăsprit. Astfel, cînd englezii erau angajaţi în reprimarea pindarilor, regele din Ava a trimis o scrisoare lui Hastings cerînd predarea **teritoriilor** Chittagoug, Dacca, Mursltidabad şi Cassimbazar, care în timpurile medievale plăteau tribut conducătorului din Arakan. Ameninţarea pericolului din partea pindarilor trecuse, aşa că Hastings *a* returnat scrisoarea ca greşit îndrumată. Dar conducătorii birmani au cucerit Assamul în anul 1821, ajungînd la frontiera d< nord-est engleză; în 1823 au cucerit insula Shalipuri, aproape de Chittagoug, aparţinînd companiei, au dat afară avanposturile Io: şi au pregătit un atac sţwe Bengal. Guvernatorul general Amherst, la 24 februarie 1824, a declarat război Birmaniei, care a fost cîştigat de englezi, cu xriari greutăţi şi pierderi, încheindu-se tratatul de pace cu regele din Ava.

Bnglezii şi-au asigurat la sfîrşitul acestui război serioase avantaje, smr.lgînd de la birmani teritorii importante cu ieşire la mare—Assam, Cachar şi Manipur— controlîud şi cursurile de apă, principala cau de comunicaţie, care practic au intrat în stăpînirea lor. Nu e mai

pţin adevărat că acest război Je-a adus **multe** pierderi umane (20 **000)** şi materiale.

Ultimele greutăţi şi suferinţe întmipinate de trupele engleze în Birmania au dat loc la răzvrătiri în unele părţi ale dominionului |or, iar fortăreaţa Bharatpur, unde s-au iscat certuri pentru domnie, a trebuit cucerită din nou de forţele britanice. Răscoala cea mai importantă din acest timp, a fost în unitatea de infanterie nr. 47, formată din bengalezi şi cantonată la Barrackptir. Motivul ei constă în aceea că şipaii obiectau la trecerea *apei negre* (marea) spre Birmania. Răscoala a fost însă înăbuşită sălbatic iar regimentul desfiinţat.

Noul rege birman, Tharrawaddy, a refuzat să considere tratatul de la Yandabu ca valabil şi a continuat să acţioneze independent fără a ţine seama de rezidentul britanic aflat la Ava. A urmat al doilea război anglo-birman cu care ocazie englezii au cucerit Ran**gponul,** capitala Birmaniei inferioare (1852). în urma celor două războaie, Imperiul Britanic a anexat întreaga Birmanie, extinzîndu-se pînă Ia malurile Salweenului şi stabilind controlul lor pe întreaga coastă estică a Golfului Bengal.

India dţ vest: **Panjabul.** Lupta poporului sikh pentru independenţă, începută în 1.70S sub conducerea temporară a lui Bând;;. 6-a terminat dezastruos în amil 1716. Banda a fost terorizat pînă la moarte, iar adepţii săi au suferit persecuţii neîncetate din partea mogulilor. Dar represiunea nu a putut ucide sau diminua spiritul războinic din Khalsa. Mai curînd slăbirea continuă a Imperiului de la Delhi a dat posibilitatea sikhilor să se reorganizeze. Invazia lui Nadir Şah îu anul 1739 şi incursiunile lui Abdali (1748 — 1752) au slăbit pe inoguli, care menţineau Panjabul, au pustiit această provincie şi i-au pus pe sikhi în imposibilitate de a se ridica ca o putere militară şi politică. în anii următori ei au dejucat toate încercările invadatorului Abdali de a-i subjuga, iar după victoria acestuia de la Panipat, chiar l-au înfrînt. Cînd a părăsit Lahore (12 decembrie 1762), sikhii l-au urmărit, s-au ţinut aproape de armata sa şi au itarţuit-o continuu, iar în februarie 1764 au ocupat Lahore. întreaga ţară de îa Jhelum la Sutlej a fost împărţită între şefii sikhi şi tovarăşii lor, aşa cum s-a întîmplat şi cu cîmpiile Sarhind în anul următor. Ei s-au adunat la Amritsar unde au adoptat comunitatea şi credinţa puterii pe care guru Govind o obţinuse de la Nanak, bâtînd monedă ce purta cuvintele : binecuvîntare, putere, victorie *(degh, tegh, fateh).* După retragerea definitivă a lui Ahmed Şah Abdali din India (1767), sikhii şi-au consolidat cuceririle, iar prin anul 1773 domeniul Sikh se întindea de la Shahranpur în est. pînă la Attock in vest şi de la Multan în sud pînă la Kangra şi Jammu în nord. Independenţa sikhilor a fost astfel realizată. Ei s-au organizat în 12 confederaţii administrative, iar acest mod de organizare a fost interpretat ta o „confederaţie teocratică feudala".

Odatâ cu dispariţia iuamicului comun, au apărut invidiile **şi** discordiile **între** conducătorii feudelor *(misie),* **urmărind** autoimpunerca tocmai dud imperialismul britanic se răspîndise atît de rapid în India. Organizarea sikhiior într-o monarhie naţională prin desfiinţarea rnislelor, a fost opera lui Siugh din dinastia Rânjit.

Rânjit Siugh s~a **născut** la 2 noiembrie 1780. Era fiul lui Malu Siugh, couducătorul feudei Sukcrchakin, prin soţia, lui din **familia Jhind.** Tatăl său a murit cîud el avea abia 12 ani, **râmînînd şeful** unui mic teritoriu, ca resurse foarte reduse, îu special militare, luvazia lui Zaiuau Şah din Kabui (1793 — 1798) a avut o influenţă decisivă asupra ctrie,\:i sale, Zaniau Şah, drept recompensă pentru ajutorul primit de **la** el, 1-a **numit** guvernator **la Lahore, cu titlul** de: **rajah,** spre nemulţumirea multor conducători afgani care urmăreau să pună mîna pe Panjab (avea abia 19 **ani).**

Raujit a scuturat jugul afgan şi profitînd de diferendele şi certurile dintre şefii feudei'ir de dincolo de Sutlej, i-a integrat pe rînd în regatul său. îu anul 1-S05 Holkar, urmărit de armatele **lui** I,ake, a cerut ajutor lui Raujit, dar şeful sikhiior nu a răspuns la aceasta cerere. Rânjit Singh a scanat de această ameninţare încheind tratatul de la Lahore (1 ianuarie **1806)** cart.- scotea pe Holkar di::. **Panjab** şi-1 lisa liber pe Rânjit să efectueze cuceriri ia nord de Sutlei. Dar Rânjit Singh ţinea la supremaţie asupra tuturor sikhiior ceea ce nu convenea englezilor. Certurile dintre şefii locali sikhi şi o cerere din partea cîtorva, i-au dai ocazia să întreprindă expediţii, ocupînd Ludhiana, Unii şefi sikhi au apelat atunci la ajutorul englez,, care însă din motive diplomatice nu s-au amestecat, lăsîndu-1 pe Rânjit sâ avanseze spre Jamuna. Rânjit a ocupat apoi teritoriile de la sud de Sutlej, după care a cerut englezilor recunoaşterea suveranităţii sale asupra tuturor statelor sikhe, **propunînd** chiar alianţa. Dar pericolul invadării Indiei de către francezi, în alintă cu turcii şi perşii, plănuite de Napoleon, dispăruse si englezii au început cu noi pretenţii şi sub ameninţarea armelor au cerut protectorat asupra statelor sikhe. "Rânjit Singh, sub presiunea armatelor engleze şi a certurilor interne a semnat tratatul ,,de prietenie" cu englezii, încheiat la Arnritsar, la 25 aprilie 1809. Prin ei activitatea lui Rânjit era limitată la dreapta rîului Sutlej, iar statele de la sud de Sutlej intrau definitiv sub protecţia britanică. Frontiera britanică se extindea de la Jamuna la Sutlej, iar în Ludhiana se încartiruiau trupe **militare**.

în anul 1809 i-a : i îs ne gurkhai, capturîud districtul Kangra, iar în 1813 i-a învins pe afgani la Haidaru şi a capturat Attockuî, cheia frontierei, pe care 1-a întărit. Regele afganilor Şah Shuja a cerut a.zii la Lahore cu care ocazie a dat lui Rânjit celebrul diamant *Koh-t-Nnr*. După **puţin timp,** Rânjit a capturat **Multan** (1818), apoi Kashmîr (1819), astfel că îu anul 1824 toată Valea **Indusului** era dominionul său.

în vederea utilizării regatului sikh, ca stat tampon împotriva proiectelor extinderii ruseşti spre India,Willîam Bentinck, guvernatorul englez, s-a întîlnit cu Rânjit Singh la Rooper pe Sutlej **(1831)** şi au făcut uu tratat de alianţă. La 6 mai 1834, generalul sikh, Hari Singh Naola a capturat citadela Peshawar, de asemenea regatul Sitid. La 27 iunie 1839, Rânjit Singh a murit în vîrstă de 59 de ani, lăsînd un regat mare şi puternic. El a fost una din personalităţile cele mai importanţi: din istoria modernă a Indiei. Fizionomia sa nu era prea frumoasă, mai ales că, în urma unei variole, pierduse vederea la ochiul stîtig, însăjera manierat, vesel, bun luptăror şi bun organizator. A instaurat faima statelor sikhc, trausformîadu-le într-o monarhie naţională compactă, deşi idealul său pansikhist a fost zădărnicit de intervenţia engleză.

Primul război anglo-sikh. După moartea lui Rânjit Singh, a urmat o perioadă de confuzie şi anarhie care au slăbit repede puterea regatului, ducîudu-1, în cele din urmă, sub stăpînire engleză. Conducătorii care au urmat şi-au dovedit uuul după altul incapacitatea. Luptele interne slăbiseră mult regatul iar englezii îi provocau şi instigau pe unii contra altora. între anii 1844—1845, englezii au trimis corpuri de trupe către Sutlej şi au preparat nave la Bombay cu care să poată traversa apele Sutlejului. Trupele erau echipate pe teritoriul Siudului în vederea unui atac sp[r]e Multan, de asemenea au fost întărite garnizoanele lor din districte.

La 13 decembrie 1845, Heury Hardinge, guvernatorul general a declarat război şi a considerat toate teritoriile sikhe de pe malul sting al Sutlejului confiscate şi anexate dominionului britanic. Prima bătălie de la Mudki (30 km de Firozepur) a fost aprigă şi sîngeroasă şi s-a terminat cu înfrîngerea sikhilor care s-au retras cu pierderi grele. Armata engleză, deşi serios slăbită, a atacat îu continuare întăriturile sikhe de la Ferozeshah (20 km de Sutlej) la 21 decembrie 1845. Sikhii au opus rezistenţă înverşunată, respingînd batalion după batalion si punînd pe englezi într-o situaţie foarte grea. Dar bravii războinici sikhi au fost trădaţi de generalul lor Tej Singh, care a părăsit cîmpul de luptă fără vreun motiv, fâcîndu-ipe războinici să se retragă peste Sutlej. Bătălia s-a soldat cu grele pierderi de ambele părţi, iar englezii au rămas fără muniţii, care trebuiau aduse de la Deliii. Sikhii au profitat de acest lucru şi sub generalul Ranjur Singh Majhithia au trecgt din nou peste Sutlej şi au atacat pe englezi Li Ludhiana, apoi la Buddc-wai unde au obţinut o frumoasă victorie ; între timp englezii au primit întăriri şi au învins pe sikhi la Aliwal (28 ianuarie 1846). Sfîrşitul bătăliei s-a dat la Sobraon, unde sikhii au fost complet mfrtnţi.

Tratatul de pace, dictat chiar iu capitala lor la 9 martie 1846 prevedea: Sikhii cedau britanicilor toate teritoriile diu stînga Sutlejului, precum şi cele cuprinse între Sutlej şi Bias ; plăteau o mare des-

păgubire de război, în. bani şi valori şi renunţau la districtele deluroase dintre Bias şi Indus, inclusiv Kaşmir şi Hazara ; îşi reduceau armata la 25 batalioane, 12 000 cavalerişti şi 36 tunuri, Ii se interziceau orice relaţii cu persoane şi state europene, de asemenea vreo schimbare de graniţă fără avizul englezilor; s-a recunoscut Dalip Singh (copil minor) sub regenţa mamei lui, Răni Jhindan, ca maharajă în statul Lakore, iar Lai Singh ca prim ministru. La Lahore se cantonau forţe britanice pentru securitate, şi tot acolo era numit un rezident britanic; s-a promis neamestecul în treburile interne. Dar, cererile continui a unor sume de bani din ce în ce mai mari din partea englezilor au adus mari nemulţumiri şLrevoîte în Panjab şi Lahore., ceea ce i-a făcut pe englezi să întărească garnizoanele şi armatele de securitate.

Războiul al doilea anglo-sikh. Anexarea Panjabului. Tratatul lui II. Hardinge si clauzele impuse sikhilor nu puteau fi trainice întrucît nu corespundeau aspiraţiilor naţionale ale poporului sikh ca şi trecutului lui strălucit. Mutarea regentei mamă. Răni Jîiindan, din Lahore, pretextîndu-se o conspiraţie contra englezilor, a constituit punctul de plecare al nemulţumirilor care au culminat în martie 1848 cu următoarele evenimente: Diwan Mttlraj, guvernatorul de Multan, neavînd bani să plătească suma de un milion lire sterline pentru postul pe care îl ocupa, a fost demis, iar în locul lui a fost numit Sardar Han Singh, care a venit la Multan, însoţit de doi ofiţeri britanici, cu misiunea de a-1 ajuta la obţinerea banilor necesari de la populaţie. Sikhii i-au ucis pe amîndoi şi au început pregătirile pentru revoltă. Din cauza căldurii şi a distanţei, guvernatorul general, Dalhousie, nu a pornit imediat spre Panjab, dar trupele locale au căutat să înăbuşe revolta, însă fără succes, deşi asediaseră şi Multanul. Trupele lui Sher Singh, guvernatorul districtului Hazara s-au alăturat sikhilor din Multan, îneît, în curînrl, revolta a căpătat un aspect de mişcare naţională, mai ales că au cîştigat de partea lor şi pe afgani. Astfel a început cel de al doilea război anglo-sikh.

La 10 octombrie 1848 armatele engleze au pornit spre Panjab, iar la 16 noiembrie în urma unei ciocniri sîngeroase, dar nedecise, ea Sher Singh, acesta s-a retras în poziţia întărită Chilianwala, unde lupta a fost crîncenă iar pierderile foarte mari. „Sikhii de toate armele" au luptat cu disperare pentru fiecare palmă de pămînt, cedînd abia la 22 ianuarie 1849.

Bătălia de la Chilianwala şi pierderile ei au făcut obiectul unor critici severe din partea englezilor, iar conducătorul lor Gough a fost rechemat în Anglia. înainte însă de a pleca a obţinut, la 21 februarie 1849, victoria decisivă asupra sikhilor, la Gujarat, după care şefii sikhi Sher Singh, Chatter Singh şi a iţii au depms armele, iar afganii au fost împinşi prin pasul Khaiber spre Kabul. Indepen-

denţa **sikhiloi nu a mai putut** fi menţinută şi, la 30 martie **1849, în** ciuda tuturor **opoziţiilor** s-a proclamat anexarea Pan jabului. **Daihousie declara** : ,,Totuşi împotriva vederilor noastre trecute şi **prezente, efectuarea** anexării Panjabului este **politica** cea mai **avantajoasă** pentru noi. Bu cred cu fermitate că **din** puterea sikhă nu **vom mai reuşi** să facem **prieteni".** în urma acestui **război** englezii **au obţinut** un imens avântai, ajungînd să sprijine graniţa **de nord-vesi pe munţii** Afganistanului. Astfel Punjabul a intrat sub administrări: britanică.

După victoria engleză de la Buxar (anul 1765), apărarea statuii;: Oudh, aşezat ia frontiera de uord-est **a Biliarului,** a devenit **o necesitate** stringentă pentru englezi, **întrucât** exista teama **unei invazii** afgane în **Oudh apoi** în Bengal. în anul 1761, **după** victori,:, de ia Panipat, Aluneci Şah Abdali nu a mai continuat incursiunile ci s-a întors pentru a **potoli** unele tulburări interne. După el au urmat conducători lipsiţi de vigoare şi capacitate, în anul 1793 insă. ia puterea Zaman Şah; un nepot de-al **lui** Ahmed Şah Abdali, care după ce a potolit spiritele în interior, a pătruns în Lahore (1798; cu intenţia de a invada Hindnstauul. A intrat în relaţii cu Tipu Sultan şi Wazir Aii, care. încercau o confederaţie împotriva englezilor si cu Nasir-ul-mulk, nababul Bengalului. Englezii prevedeau o invazie afgană, de aceea menţineau în **statul Oudh** o forţă armată gata de intervenţie şi au căutat să stabilească relaţii cu perşii a. căror alianţă îi asigura împotriva vreunei acţiuni, franceze în Asia. Această alianţă, ca şi tulburările interne, l-au determinat pe Zaman Şah să se întoarcă, însă' în cursul tulburărilor a fost **doborît** şi **orbit, scăpînd** cu fuga la Buhara apoi la **Ludhiana.** A **urmat** o perioadă de tulburări şi dezordini care au pus statui Afgan la grele încercări. Iu anul 1826 un membru al familiei Barakzai, Dost Muhammed, s-a proclamat singur rege în Kabul. Mai curajos si mai abil deeît contemporanii săi a reuşit sa înlăture încercarea lui Şah Shuja de a recîştiga Kabulul, aviud ajutor din partea lui Rânjit Singh. Dost Muhaminud tiind înconjurat numai de duşmani, a încercat o **apropiere** de englezi eerîud ajutor prin scrisoii împotriva sikhilor şi **perşilor,** la care guvernatorul general, Auckland, a răspuns că nu se amestecă în afacerile altor state. Atunci, Dost ihihammed s-a **adn** îat **Persiti** şi Rusiei, in anul 1838, Auckland, care „pledase" doctrina noninti rvenţiei în afacerile altor state şi refuzase ajutor lui Dost **Muhammed** pentru **a-şi** recuceri Peshawarul de la sikhi, **împreuna** cu Rânjit **Singh,** scoate din domnie pe Dost Muhammed şi pune în loc pe Şah Shuja, care fusese exilat mai înainte. Pentru **executarea** acestei schimbări, încă de la 26 iunie 1838, la Lahore se încheiase un tratat tripartit între **Şah** Shuja, Rânjit **Singh şi englezi-**

X,a 1 octombrie, Aucklaud, pentru a motiva acest act, a dat la Simla xin manifest care, după cum observă Herbert Kdwardes, conţine ,,minciuni paste minciuni".[89]

La 1 noiembrie 1838, forţele engleze coiistîud din regimente din Bengal s-au adunat la Firozpur. Primul lor obiectiv a [ost Kaudahar, unde trebuia să se facă joncţiunea cu armata din Bombay, venită de-a lungul fluviului Indus, prin încălcarea neutralităţii Sindului. Cele două armate (Bengal şi Bombay) parcurgeau încet drumul spre Kandahat, pe care l-au ocupat (aprilie 1339). apoi au luat cu asalt Ghazni si în cele din urmă Kabul (3 august 1839). Şah Shuja a fost instalat la domnie cu mare pompă, dar alaiul semăna mai mult a „procesiune funerară" decît a intrare triumfală, în timp ce pe Dost Muhammed îl trimiteau ca prizonier ki Calcutta. Şah Shuja nu avea nimic comun cu naţiunea afgană, care mocnea cu o furie uemaiîntîlnită, mai ales că se umpluse capitala de armată străină care necesita costuri foarte mari. iar preţurile au început să crească zdruncinînd tot sistemul comercial şi administrativ afgan. Ca urmare, în toamna anului 1841 a izbucnit revolta în Kabul. Burnes, ofiţerul englez de poliţie, a fost asediat in casă şi ucis de răsculaţii conduşi de fiul lui Dost Muhammed, Akbar Hau.

La 11 decembrie s-a încheiat un tratat prin care se cădea de acord asupra retragerii trupelor din Kabul şi a întoarcerii lui Dost iluhammed. Şah Shuja urma să fie luat de englezi. La 6 ianuarie 1842, în plină iarnă, armata britanică de 16 000 de oameni părăsea Kabulul, îndreptîndu-se spre Jalalabad. Drumurile erau blocate de zăpadă, iar dud au intrat în trecătofile munţilor au fost atacaţi cu furie din toate părţile de afgani, astfel că la 8 ianuarie mai existau doar 800 de supravieţuitori, în timp ce femeile şi copiii, răniţii şi chiar generalul Klphinstone au trecut sub protecţia lui Akbar Han. La 13 ianuarie, sentinela de pe zidurile Jalalabadului a văzut *VM* singur om alergînd către porţi, era dr. Brydon, singurul supravieţuitor al armatei. Acesta a fost cel mai mare dezastru întîmplat vreodată unei forţe britanice în India.

Dost Muhammed şi-a reocupat tronul şi 1-a ţinut piuă la 80 de ani cînd a murit.

Războiului afgan i-a urmat cucerirea Sindulni. Acesta făcuse parte din imperiul lui Ah med Şah Durrani, iar la sfîrşitul -ocolului W XVIII-lea datora supunere numai cu numele Afganistanului, în realitate fiind guvernat de emiri ai tribului Talpura, originar din Belucistan. Cele trei ramuri principale ale şefilor Talpura se stabiliseră la Hyderabad (pe Indus), Khairpur şi Mirpur. Englezii ^■vuseseră cu mult înainte relaţii comerciale acolo şi în colaborare înfiinţaseră o agenţie comercială la Thatta, care nerealizînd cîştiguriîe scontate a fost părăsită în anul 1799. în vederea îndepărtării mfluenţei franceze din Siud, englezii au încheiat cu emirii Sindului

un tratat în anul 1809 pe care l-au reînnoit în anul 1820 şi apoi în 1832. Tratatul prevedea că drumurile şi rîurile Sindului să fie deschise negustorilor şi comercianţilor din Hindustau dar nu transporturilor de mărfuri militare şi vaselor armate, de asemenea cele două părţi contractante se angajau să nu acţioneze pentru ocuparea posesiunii celuilalt. împotriva unei agresiuni sikhe, englezii au luat Sindul sub protectorat, astfel la 20 aprilie 1838 au numit şi un rezident britanic. Prin aceasta Sindul era ferit de o agresiune din partea sikhilor, dar plătea sume mari aşa numitei protecţii britanice. Deşi Sinciul a fost credincios tratatelor chiar şi- atunci cînd. englezii le-au încălcat (căzui războiului afgan), armatele engleze, sub conducerea lui Napier, au ocupat aceste teritorii, au emis proclamaţii de stăpînitori, şi fără vreo declaraţie de război au atacat şi distrus fortul dintre Hyderabad şi Khairpur în ianuarie 1843. Astfel Siudul a fost înfrînt şi întregul teritoriu a devenit anexă a dominionului britanic.

CAPITOLUL VI

Statele inc! iei ie mici

Relaţii!*[1] statelor indiene eu englezii. înaintarea rapidă a Imperiului Britanic în India, în timpul lui Wellesley şi chiar mai înainte s-a soldat cu supunerea majorităţii statelor. Relaţiile acestora cu compania engleză difereau în funcţie de schimbările politice, de condiţiile în care avusese loc cucerirea şi de vederile şi ambiţiile guvernatorului general. Tratatele încheiate nu au fost altceva decît acte de dominaţie şi supunere fără condiţii, chiar dacă teoretic statele îşi păstrau propria administraţie, iar actul era încheiat în termeni de egalitate şi purta denumiri diferite (cooperare subordonată, prietenie reciproca şi mutuală, tratat subsidiar etc). Ele au stabilit supremaţia engleză peste cele mai multe din statele indiene, pe care le-au i să renunţe la drepturile suverane de a face pace sau război şi de a negocia cu alte puteri. Formal aceste state îşi menţineau suveranitatea internă, dar în practică ele erau supuse amestecului *non stop* in afacerile interne, prin rezidenţii britanici sau funcţionari lor.

Politica de anexiune adoptată în 1834 şi 1841 avea două linii de acţiune : extinderea influenţei politicii britanice prin încorporarea de noi teritorii în acest mare domeniu englez şi asigurarea transportului mărfurilor şi colectării veniturilor. Ambele erau menite să menţină supremaţia britanică asupra Indiei. încorporarea de noi teri-

torii nu s-a făcut numai prin război, ci şi prin alte metode, astfel lordul Bentinck, la plecarea spre India, fusese instruit asupra politicii de anexare. în anul 1831 el a preluat administrarea directă a statului Mysore sub pretextul de a fi fost prost guvernat de raja ICrisrma Udaiyar şi deci căzuse in dezordine. Rajahul a fost pensionat, iar administrarea statului a rămas în mîinile britanice pînă în anul 1881. Lordul Bentinck a anexat şi alte state : principatul Cachar, unde linia dinastică se terminase odată cu moartea ultimului conducător ; fără nici un drept, englezii nu au acceptat nici o pretenţie legitimă la tronul vacant şi l-au anexat (1832). Ţările rajahului Jaintia din Assam au fost incorporate în martie 1835, pe motiv că noul conducător refuzase să accepte clauzele înrobitoare impuse. Viraraja cel Tînăr, regele Coorgului, a fost acuzat de cruzimi faţă de supuşi şi conspiraţie contra englezilor. Deşi aceste acuzaţii nu aveau nici un suport şi s-au dovedit că sînt false, forţele britanice au intrat în Ct.org şi l-au anexat, dînd o proclamaţie de formă (7 mai 1834). L,ordul Auckland, fiind ocupat cu războiul afgan, nu a dat atenţie acestor state miei, dar a anexat şi ti teritoriul nababului de Karnal (în Madras) sub pretext că avea atitudine ostilă faţă de englezi.

La terminarea războiului maratha din 1819, statul Gwalior (sud de Sutlej) rămăsese sub Daulat Rao Sindhia, ca cel mai puternic stat indian. La moartea lui Daulat Rao Sindhia (1827), a urinat la tron o rudă a lui, tînărul Jankoji Rao Sindhia, avîud ca regentă pe văduva lui Daulat Rao, ceea ce a dat loc la intrigi şi tulburări care s-au înteţit şi mai rău la moartea acestuia (1843), cînd i-a luat locul tot un minor, Jayaji Rao. Cu trate dezordinile interne, puternica armată din Gwalior de 40 000 de oameni atacase fără încetare trupele britanice din regiune, tocmai în timpul cînd era gata să izbucnească o răscoală în Paujp.b, la asasinarea lui Sher Siugh. Unirea armatei acestora (cea 70 000 oameni) cu cea din Gwalior ar fi fost un pericol de nemlăturat pentru guvernul englez. în această situaţie, lordul Ellenborough a adus o armată pe teritoriul Iui Sindhia şi a început războiul. Armatele din Gwalior au fost învinse la Maharajpur şi la Paniar, după care s-a instaurat protectorat britanic. Armata a fost redusă îa 9000 de oameni, în schimb s-a cartiruit armata britanică, 10 000 de oameni.

Guvernarea lordului Dalhousie a fost marcată de o creştere a domeniului britanic asupra multor state mici indiene, prin aplicarea unei noi metode cunoscută ca *doctrina pierderii dreptului,* datorită căreia în lipsa moştenitorilor naturali, suveranii statelor dependente, a celor create de guvernarea britanică, sau ţinute în subordonare, pierdeau dreptul de a-şi adopta moştenitori (lege de veacuri aplicată la hinduşi), în favoarea puterii engleze. Metoda s-a aplicat statului Mandavi in 1839, statelor Kolaba şi Jalaun în

1840, stat alai Surat în 1842, statelor Satara în 1848, Nagpur în 1853 şi Jhausi în 1854. Acapararea fondurilor şi tezaurelor statului Nagpur a fost caracterizată de Kaye în lucrarea sa *Războiul Şipuilor* ca „jefuirea palatului" şi ca o măsură nedemnă.[70] Principiul pierderii dreptului a fost aplicat, de asemenea, pentru a înlătura titlurile şi pensiile conducătorilor cîtorva state, pe motiv că *aparenţele lipsite de realitatea autorităţii zdruncină încrederea băştinaşilor în loialitatea campaniei.* în acest fel au fost lăsaţi fără avere, titlu, sau pensie, majoritatea foştilor conducători ai statelor indiene.

Alt pretext pentru anexiune era neplata tributului sau rămînerea în restanţă. în Berar, de exemplu, s-a luat toată producţia de bumbac în locul tributului. în 1856, statul Oudh a fost anexat fără vreo justificare, iar posesiunile şi averile conducătorilor au devenit prada englezilor. Din anul 1891, prin tratatul lui Wellesley, statui Oudh se menţinuse ca ..stat feudal protejat" cu control asupra administrării interne. Acest aranjament a fost cit se poate de dăunător, întrucît conducătorul era investit cu răspundere fără putere. Guvernul britanic a observat greşelile în administrarea statului Oudh, dar nimeni nu a făcut nimic pentru a remedia defectul fundamenta! al sistemului subsidiar. Menţinerea unei proaste guvernări în starul Oudh putea fi pretextul cel mai convenabil pentru încorporarea lui. Daîhousie a susţinut ridicarea drepturilor conducătorilor odată cu sechestrarea tuturor averilor (palate, titluri, ranguri, venituri, etc), dar curtea directorilor a ordonat anexarea totala şi completă. Această decizie arbitrară şi fără nici un temei a arătat că, pentru guvernul britanic, tratatul din 1837 nu avea nici o semnificaţie, era „o literă moartă".

CAPITOLUL Vil

Marea răscoală indiană a şipailor, *din anul*

Antecedentele şi cadrul istorie al răscoalei. Expansiunea dominionului britanic în India a fost însoţită de schimbări fundamentale în sistemul administrativ şi în modul de viaţă indian tradiţional, iar acestea s-au impus prin metode brutale şi discriminatorii, urmărindu-se în special obţinerea maximului de avantaje materiale. Ruinarea meşteşugurilor, foametea endemică ca urmare a unei agriculturi înapoiate, lăsate în părăsire şi pradă fluctuaţiilor climatice,

fiscalitatea împovărătoare, pentru a cărei percepere autorităţile coloniale recurgeau chiar la folosirea torturilor, ca şi înjosirea demnităţii naţionale prin înlăturarea băştinaşilor de la orice participare în administrarea ţării, au condus masele populare la numeroase revolte şi răscoale de-a lungul întregii istorii a dominaţiei britanice din India.

Construirea căilor ferate a provocat, de asemenea, numeroase nemulţumiri, datorită confiscării şi răscumpărării forţate a terenurilor [71]. Aceste motive de ordin material au incitat populaţia. Toate tendinţele de reforme erau privite ca o fază preliminară pentru creştinarea forţată a populaţiei. Legea garantării libertăţii de convertire]a creştinism dădea dreptul celui în cauză de a intra în proprietate separată asupra unei părţi din averea familiei, care potrivit tradiţiilor hinduse era indivizibilă. Clasele de sus erau profund afectate de comportarea jignitoare şi plină de îugîmfare a străinilor, de atitudinea dură pe care o adoptau englezii, iar poporul îu ansamblu suferea din cauza lăcomiei şi corupţiei funcţionarilor. Sir Thomas Murno adresîndu-se guvernatorului general, Hastings, relata încă din anul 1818: „Cuceritorii străini s-au comportat faţă de băştinaşi în mod violent şi deseori au dat dovadă de o marc cruzime, dar nimeni nu a manifestat încă faţă de ei atîta dispreţ ca noi; nimeni nu a stigmatizat un popor ca nedemn de încredere, ca incapabil de fapte cinstite şi ca bun de a fi întrebuinţat numai acolo unde nu ne putem lipsi de el. înjosirea demnităţii naţionale a unui popor care a ajuns sub stăpînirea noastră tste nu numai ceva nedemn, dar şi nepolitic"[72].

Starea de spirit profund ostilă a culminat cu numirea în postul de guvernator general a lordului Daîhousie, ale cărui iniţiative şi măsuri au înrăutăţit situaţia. Xcrccunoaşterea privilegiilor tradiţionale, privind, scutirea de impozit funciar a unor proprietăţi aparţinând feudalilor, a făcut ca englezii să-şi ridice duşmani şi în rîndurile clasei dominante indiene.

în legătură cu acestea pot fi amintite : răscoala din anul 1806 a trupelor din Madras şi simultan a ceîor din Hyderabad ; în anul 1816 are loc răscoala din Rohilkhand (Bareiîly) ; în anul 1831 în Colo, Chota Nagpur şi Palamu, de asemenea se produc mişcări âmsiilmanc şi tulburări la Barasat (Bengal), conduse de Syed Ahmed şi mai tîrzivr de Titto Meer ; îu anul 1847 are loc la Faridpur (Bengal) o mişcare condusă de Deedo Meer. Revolte de mai mică amploare au avut loc in anii 1844, 1849 şi 1850. Li anul IS52, un regiment din Bengal a refuzat să plece pe mare îu Birmania, deoarece hinduşilor le ei a interzis prin legile Ini Ha nu să treacă *apa neagră $i sărată* a mărilor. între anii 1855—ÎS57 a avut loc puternica răscoala a santalilor din sudul Binarului, care a lovit cele mai mari fabrici Şi fundaţii britanice. Britanicii foloseau adesea pentru reprimarea

lor, în afara propriilor lor forţe armate şi mercenari puşi la dispoziţie de maharajahi în **schimbul** permisiunii de a exploata populaţia din stătuleţele lor.

Cauzele răscoalei şipailor au fost **multiple:** politice, **econo-mico-sociale,** religioase şi militare.

Cauzele politice îşi au originea în însăşi politica lui Dalhousie de anexare a statelor indiene la dominionul englez, folosindu-se doctrina pierderii dreptului de moştenire şi proiectata mutare a descendenţilor marilor moguli din palatul lor la Outb, lingă Delhi. Anexarea statului Oudh şi ideea desfiinţării fastului imperial mogul au rănit sentimentele musulmanilor, în **timp** ce refuzul de a se da îti continuare -pensie fiului adoptiv al ex-paşei **Baji** Rao II, Nana Saheb, a agitat masele de hinduşi.

Dificultăţile financiare ale companiei ca şi lăcomia funcţionarilor au impas exproprierea unor proprietari de moşii, de către guvernarea britanică, ceea ce a condus la creşterea şomajului printre urmaşii şi suita prinţilor deposedaţi; aceasta dînd naştere la nemulţumiri de ordin economic şi nelinişti sociale în diferite păi'ţI ale ţării. Timp de cinci ani, înainte de izbucnirea revoltei, comisia din Bombay, numita de lordul Dalhousie să verifice titlurile proprietarilor de pămînturi, a confiscat cea 20 000 de proprietăţi în Deccan, fără să se ia în considerare că o măsură atît de drastică putea conduce la complicaţii în condiţiile economice ale statului, în statul Oudh, salariaţilor şi personalului oficial ai regelui li s-au interzis privilegiile şi pensiile tradiţionale, capitala statului a fost ocupată de noul şef comisionar, iar armata, sa desfiinţată, fără a se asigura soldaţilor vreun mijloc de trai.

Răspîndirea civilizaţiei occidentale in India, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea era privită de majoritatea populaţiei, dar mai ales de grupurile conservatoare, cu îngrijorare şi teamă. Ba vedea în descoperirea căilor ferate şi telegrafului, în extinderea educaţiei vestice, în abolirea ritualului *sati* şi infanticid, în protejarea drepturilor civile ale celor convertiţi de la hinduism, în dreptul de recăsătorire a văduvei hindusului, în spiritul nejustificat de agresiv al cîtorva misionari creştini, încercări din partea guvernului de a distruge politica lor socială, de a occidentaliza patria lor, în detrimentul obiceiurilor şi practicilor lor onorabile.

Atitudinea şipailor faţă de companie devenise, îti ultimul timp, deosebit de ostilă, văzînd ce se îutîinplă în mediul rural, de unde ei proveneau, şi datorită campaniilor prelungite la distanţe mari. Culmea indignării s-a ivit cîud s-a dat ordin ca armata din Bengal să fie gata de serviciu atît pentru interior cît şi pentru exterior. Diferenţa de **număr** dintre europeni (45 000) şi indieni (233 000j, precum şi distribuirea teritorială, dădea şipaiior speranţa unei vic-

torii în răscoală, cu **atît** mai mult cu cît locurile de **importanţă** strategică, ca Delhi şi Allahabad, erau ţinute în întregime de şipai, jar între Calcutta şi Allahabad era un singur regiment britanic, la Dinapore (lingă Patna). Englezii erau angajaţi în ac«l moment în războaiele din Persia, China etc, iar armata lor din India se micşorase, îneît şipaii considerai! momentul răscoalei ca potrivit şi prielnic.

în anul 1857 se împlineau **100** de ani de îa bătălia de la Plessey şi se lansase zvonul, devenit mai tîrziu credinţă oarbă, că acest an ar corespunde sfîrşitului stăpînirii britanice în India. Sub influenţa acestei „profeţii", care se răspîndise în decursul timpului pe un mare teritoriu al Indiei, locuitorii au fost cuprinşi de nelinişte. Izbucnirea răscoalei s-a precipitat datorită introducerii unei noi carabine de eîmp ale cărei cartuşe erau unse cu grăsime animală, pe caxe şipaii au refuzat să o folosească socotind măsura un sacrilegiu adus religiei hinduse şi musulmane.

La 29 martie 1857 la Barrackpur (Bengal) un şipai a ucis un ofiţer britanic la paradă, apoi tulburările s-au întins şi în Berhampore. Deşi au fost reprimate, iar vinovaţii pedepsiţi, revoltele au continuat în cursul lunii aprilie, extinzîndu-se vertiginos în Valea Gangelui, la Allahabad, Agra, **Ambala,** precum şi în garnizoanele din preşedinţiile Bombay şi Madras. Centrul principal al răscoalei a rămas însă Bengalul şi Valea Gangelui.

La începutul lunii mai, răscoala a izbucnit la Laeknau, capitala Oudhului şi s-a extins cu repeziciune şi în celelalte regimente de indigeni din regiune. Nucleul răscoalei avea să-1 constituie însă garnizoana de indigeni din Meerut.

în zorii zilei de 9 mai, comandantul garnizoanei din Aleerut a ordonat adunarea efectivului alcătuit din 4000 de oameni, din care jumătate erau englezi, iar jumătate indigeni. După alinierea trupelor pe cîmpul de instrucţie, se dă semnalul începerii unei ceremonii care urma să fie o pildă exemplară pentru toţi indigenii care „nesocotesc ordinele şi contestă autoritatea supremă a trupelor engleze pe teritoriul indian"[73]. în mijlocul adunării au fost aduşi, sub paza unei companii engleze, S5 de şipai dezarmaţi care urmau a fi puşi în lanţuri. Cu două săptămîni în urmă, autorităţile militare engleze pronunţaseră sentinţa lor : cîte 10 ani temniţă grea pentru insubordonare, deoarece refuzaseră cartuşele gresate cu grăsime animală destinate noii arme *Enfield* cu care fuseseră dotate trupele coloniale engleze.

A urmat ceremonia umilitoare a degradării, după care nud pe rînd *rebelii* au fost ferecaţi în lanţuri la mîini şi la picioare iu murmu - ifcle de protest ale soldaţilor indigeni. După consumarea acestei ceremonii, timp de 24 de ore în garnizoana **Meerut** a domnit calmul, un calm aparent căci flacăra revoltei mocnea de mult în sufletele indienilor.

în după amiaza **zilei** de 10 mai, soldaţii indigeni din regimentul 3 Bengal se **pun.** în mişcare. Cu sprijinul **paznicilor** (şi ei indigeni), şipaii **pătrund în închisori** şi eliberează deţinuţii, **spărgând** lanţurile. Cîteva ore mai tîrziu, alături de primii insurgenţi, viu şi cele două regimente de infanterie, 11 şi 20, din garnizoana Meerut, formate din şipai, **pornindu-se** atacul pentru ocuparea oraşului. **Cînd** comandantul garnizoanei a sosit era deja prea tîrziu; răsculaţii puseseră mina pe oraşul Meerut. A doua zi dimineaţă, organizaţi pe unităţi, şipaii galopau spre Deliii **strigînd** că stăpînirea britanică luase **sfîr-şit. La** Delhi s-au unitei soldaţii indigeni din garnizoană, au ucis pe europeni şi au proclamat pe Bah.ad.ur **Şah,** ultimul reprezentant al dinastiei mogulilor, ca padişah. în acest timp, doi telegrafişti au reuşit să anunţe **în Paujab** despre răscoală. Depozitele de arme şi muniţii din **Delhi,** după o rezistenţă de cîteva zile, au trebuit predate în mîna răsculaţilor.

La 7 iunie, **rajahttl** din Jhansi căruia englezii îi confiscaseră statul, împreună cu şipaii şi civilii rămaşi credincioşi, s-au răsculat şi au ucis 75 englezi. La "Kanpur, Nana Saheb a atacat pe conducătorul englez şi mica lui armată care s-au predat şi au fost ucişi la 15 iulie. Nana **Saheb** s-a proclamat rajali. La Lacknau, europenii au fost salvaţi de la o soartă similară datorită **spiritului** de prevedere a lui. Henr3[r] Lawranee, şeful comisionar al **Panjabului,** care lua-,e măsuri de punere sub stare de apărare a reşedinţa. Răscoalele au izbucnit pretutindeni unde staţionau trupele Bengalului, exceptînd locurile unde autorităţile au reuşit să le **dezarmeze** la **timp. Constituirea** celor două guverne, la Deliii sul) Bahadur Şah şi la Kanpur sul; Nana Saheb, dar mai ales vestea restaurării puterii imperiale s-au răspîndit ca iuţeală.

Răscoala s-a extins ci! repeziciune cupriuzînd sărăcimea oraşeior. masele de ţărani şi meseriaşi în special în **valea Gangelui.** La 31 mai izbucneşte răscoala la Agra, la 3 şi 4 iunie la **Benares,** la **3** iunie la **Dinapur** şi îa 6 iunie la **Allahabad.** Extinderea ei rapida în ciuda distanţelor apreciabile dintre localităţi se explică prin **existenţa** unei intense propagande desfăşurate de şipai, ale cărei căi au rămas învăluite îu mister j/ina. în zilele noastre. Printre soldaţii indigeni se împărţeau foi de lotus ca semn de raliere. Pînă la sfîrşitul **lunii** iunie, toată valea Gangelui, din Panjab pînă la Calcutta. era în plină revoltă şi aproape în întregime sub controlul răsculaţilor: mişcarea depăşise cu mult caracterul uuei simple răzvrătiri militare, devenise o răscoală de eliberare a poporului indian.

în Panjab, în ciuda faptului că fusese cucerit abia cu 8 ani mii înainte, sikhii nu au luat parte la răscoală şi nici gurkhii, ba mai mult, au trimis contingente în ajutorul britanicilor. Peste frontieră, Dost Muhammed, emirul Afganistanului, a stat inactiv, credincios tratatelor încheiate cu englezii.

Regiunile din sudul > armadei **nu au** fost în întregime afectate de revoltă. La Bombay si în ţara Maratha de sud, insurecţia **a** fost uşor anihilată, **iar mai tîrziu,** armatele marathe şi **din** Bombay au luptat **împotriva** răsculaţilor. Unele state indiene nu s-au alăturat răsculaţilor ; **Hyderabadul,** în **special,** condus de ministrul său Salar Jang, a rămas credincios tratatelor sale.

Reprimarea răscoalei şi. **urmările ei.** Autorităţile engleze au declarat stare de urgenţă. în toate **regiunile** răsculate si **au luat** măsuri pentru reprimare. **S-au** organizat **unităţi noi** care cuprindeau pe sikhii şi gurkh'i din **Panjab** şi detaşamente trimise de rajahul Nepalului, au fost rechemate unele **unităţi** din Ceylon, aflate în drum spre China şi s-au expediat în India forţe militare puternice chiar *clin* Anglia.

La S **iunie** o **mică tforţă** britanică **a fost organizată** în **Ambala** şi împreună cu **un** grup din Meerut au reuşit să ocupe un deal de unde putea **supraveghea** Delhi, dar **au fost** incapabili să atace oraşul pînă la sosirea întăririlor trimise de John Lawrance din **Panjab** (luna septembrie), care aveau in **componenţa** lor si cîteva unităţi de sikhi. La 14 septembrie s-a dat asaltul asupra oraşului Delhi în cursul căruia, ofiţerul britanic John **Nicholson** a **fost omorît** împreună cu oamenii săi. După primele lupte s-a reuşit să se cucerească poarta **Kaşmir** a cetăţii Delhi, iar in următoarele şase **zile** *a\i* căzut palatele şi oraşul. Indienii au rezistat eroic la atacurile trupelor engleze, **luptînd CU** îndîrjire pentru apărarea fiecărei străzi şi a fiecărei case. **Pentru** a-i kifrînge pe combatanţii indigeni care apărau acest oraş, **geniştii** englezi au fost nevoiţi să-şi deschidă calea de **la** o casă la alta cu ajutorul **dinamitelor.** La 20 **septembrie oraşul** a fost cucerit complet. S-a proclamat uciderea în masă **a** locuitorilor oraşului Delhi, iar **jaful** a **fost** permis oficial **pentru o săptămînă,** dar a durat mai mult *ăe* o lună. in arhivele parlamentului clin Londra, în documentele trimise în Anglia de către guvernatorul general al Indiei şi de către consiliul său, se găsesc consemnate următoarele: ,,. . .bătrînii, lemeile şi **copiii** sînt sacrificaţi la fel ca cei vinovaţi de participare la răscoală. Ei nu erau spînzuraţi cu respectarea ceremonialului stabilit, ci erau arşi de vii în sate", împăratul titular din Delhi, Bahadur Şah II, a fost arestat ia raormîntul lui Humayun, împreună cu nepotul şi fiul său, ca prizonieri de război, apoi deportaţi la Rangoon (Birmaiaa). Restul familiei, **prinţi** şi prinţese, a fost omorîtă ca vinovată pentru ucidere de englezi. Astfel a luat sfîrşit dinastia imperială a mogulilor. Ofiţerul Kodson care a ordonat aceste acte de **o** cruzime indescriptibilă a **fpst** tras la răspundere de guvernul britanic pentru faptele sale.

A doua campanie a avut loc în Eanpur şi Lackuau, unde o coloană se pregătea să meargă pentru a deschide comunicaţiile. Panjabul. Comanda o avea colonelul **Neill** şi Havelcck. La 11

iunie Allahabadul a fost reluat de englezi, dar Havelock **a** sosit prea tîrziti pentru a salva Kanpur. Kl a forţat drumul spre X,acknati şi a pus stăpînire pe reşedinţa unde Henri I,awrance fusese ucis cu puţin înainte. Aici el şi Outrarn au fost iarăşi asediaţi, pînă la sosirea lui Colin Campbell (la 15 noiembrie) în imposibilitate de a avea legătură cu exteriorul.

Cu puternice întăriri sosite din Singapore, generalul Colin Campbell, în fruntea unei armate de 40 000 oameni a început campania de readucere la supunere a Indiei de nord. Oraşul I,acknau a fost **despresurat şi englezii** evacuaţi la 16 noiembrie 1857, dar lupte grele s-au desfăşurat în jurul oraşului pînă în **martie** 1858. După lupte grele lingă Kanpur, în lunile noiembrie-decembrie, generalul Campbell a **înfrînt** trupele **principalului** locotenent al lui Nana Saheb, Tantia Topi, **unul** din eroii luptei de eliberare **a** Indiei.

Iya puţin **timp** după această victorie, Campbell a început să se pregătească pentru ofensiva generală împotriva principatului Oudh, ultimul centru de rezistenţă al răscoalei populare. La 26 martie 1858, armata engleză, în ciuda rezistenţei îndîrjite a răsculaţilor, a reuşit să recucerească definitiv principatul Oudh şi, capitala sa, Laeknau. Nana Saheb **a** fugit în junglele din Nepal unde a murit. Au urmat **prădăciuni şi** represalii care **au** ţinut peste două săptămâni. „Prădarea oraşului Lacknau iu 1858 —scria Engels— va rămîne o veşnică ruşine **pentru** armata britanică".[71]

în India Centrală, trupele engleze aflate sub comanda generalului Hugh Rose, s^ apropiau de principatul Jhansi, unde garnizoana şipailor se răsculase la începutul lunii iunie 1857. Conducerea răscoalei din acest principat a fost preluată de tînăra prinţesă **Lakshmi Bai,** care a pregătit apărarea capitalei principatului.

Tantia Topi, după înfrîngere s-a retras împreună cu armata sa, în India Centrală, unde şi-a unit forţele cu cele din Jhansi conduse de Lakshmi Bai. Dup lupte grele de apărare au fost nevoiţi să se retragă în Gwaiior unde au continuat luptele de rezistenţă. în timpul acestor **lupte,** I/akshmi Bai, a căzut ucisă, „cea mai bună şi vitează" dintre conducătorii răsculaţilor, cum a numit-o generalul Rose ; iar Tantia Topi a dus în continuare o campanie de gherilă, în sistemul tradiţional maratha, cu mari succese, pînă în aprilie 1859 cînd a fost trădat ş: **spînzurat,** împreună, cu ;i[1]ţi 2000 de răsculaţi. Un martor ocular la execuţie relata ulterior: ,,Cei supuşi supliciului au **murit** aproape toţi cu acea eroică indiferenţă pe care indienii o ştiu atît de bine păstra în faţa morţii".[75].

Autorităţile engleze au decretat represalii împotriva populaţiei indigene. In scrisorile trimise din zona răscoalei, de către ofiţerii şi funcţionarii englezi, se putea **citi**: „Avem drept de viaţă şi de moarte asupra indigenilor şi vă asigurăm că sîntem necruţători." „Nu trece o zi în care să nu spîuzurăm 10 — 15 oameni..." .,, Pe

indigeni îi judecăm sumar, fără să ne mai dăm jos de pe cai, şi •pe orice om oacheş care ne cade în mînâ îl spînzurăni sau îl împuşcam. •

,,Pacificarea" şi „restaurarea ordinii" au decurs lent. Spre toamna anului 1858 ordinea părea restabilită în cuprinsul oraşului Delhi, însă lupte şi represalii au mai continuat sporadic mult timp, astfel că în mod oficial englezii au reuşit să proclame ridicarea stării de asediu şi pacea în întreaga peninsulă numai la 9 iulie 1859. "[77]

Cauzele înfrîngerii răscoalei. Răscoala indiană din anii 1857 — 1859, cu o întindere atît de mare, cuprmzîud majoritatea statelor Indiei: Bengal, Biliar, Delhi, Provinciile Unite şi India Centrală, a fost totuşi îufrîntă datorită mai multor cauze.

în primul rînd, aşa cum am mai arătat, lipsa de unitate în vederi şi acţiune, a comandamentului şi coordonării şi rnai ales datorită nesoîidarităţii populaţiei pe plan naţional. Nu toate statele şi nu toţi locuitorii s-au ridicat, ca unml singur, împotriva asupririi şi asupritorului.

La conducerea acestei răscoale nu s-au aflat de fapt şipaii, ci vîrf urile feudale, prinţii loviţi în privilegiile şi în drepturile lor si|ve.rane şi care, deşi se bucurau de simpatia maselor în regiuni întinse, nu aveau nici un program social şi nici comunitate de interese cu acestea. ,,Ei îşi jucaseră deja rolul lor în istorie şi riitorul nu le mai rezerva vreun loc. Mulţi dintre ei, cu toate că simpatizau cu răsculaţii, considerau că vitejia se reduce la precauţie şi se ţineau la o parte, aşteptîud să vadă de partea cui va fi victoria. Mulţi au jucat roiul unor quislingi. Prinţii indieni, în totalitatea lor. «ii menţineau în rezervă sau dădeau ajutor englezilor, temîndu-se să nu-şi pericliteze ceea ce achiziţionaseră sau ceea ce putuseră să păstreze. Conducătorilor le era aproape cu desăvîrşire străin sentimentul naţional, care i-ar fi unit laolaltă, iar numai tendinţele xenofobe, îmbinate cu dorinţa de a-şi apăra privilegiile feudale n-au putut înlocui cu succes acest sentiment".[78]

Cu toate că ia conducerea răscoalei s-au aflat feudalii, ea **poale** fi considerată ca avînd un caracter antifeudal. La ea au luat parte activă mase largi populare, purtătoare ale propriilor interese, care veneau în contradicţie cu cele ale vîrf urilor conducătoare feudale, însă masele participante la răscoală nu au fost organizate, nu au expus ţeluri de luptă clare. Unele trupe indigene din slujba englezilor, ca gurkhii şi sikhii au rămas mai mult sau mai puţin fidele acestora şi au colaborat la mfrîngcrea răscoalei.

Organizarea răscoalei deşi avea la bază numeroase unităţi militare, dotate cu echipament şi armament englezesc, mai ales că puseseră stăpînire pe depozitele din Delhi, era precară. Lipseau conducătorii şi capacitatea de conducere a tehnicii de luptă modernă pe care englezii o foloseau cu abilitate.

Cu toate că a fost înăbuşită, marea răscoală din anii **1857 — 1859** a avut o **importanţa** deosebită în viaţa Indiei, înscriindu-se în istoria ci ca prima mişcare de independenţă şi cea mai importantă, epopee a luptei de eliberare de sub oprimarea colonialismului britanic, desfăşurată în veacul al XlX-lea. Ba a lovit puternic ix> litica de dominaţie a colonialismului britanic şi a avut consecinţe deosebit de importante pentru viitorul luptei de eliberare naţională, în această zonă a lumii.

,,Răscoala a promovat cîţiva excelenţi conducători şi partizani. Unul din ei a fost Firuz Şah, rudă cu Bahadur Şaîi din **Deliii,** dar cel mai strălucit dintre toţi a fost Tantia Topi, care timp de luni de zile a hărţuit pe englezi, chiar şi atunci cînd era în pericol de a fi îufrînt."[79]

Reprimarea răscoalei a impus autorităţilor engleze cheltuieli militare care s-au ridicat la cea 10 milioane lire sterline. La acestea s-au adăugat sumele destul de ridicate capturate de răsculaţi, precum şi pagubele de cîteva milioane de lire sterline datorită **neîn**-casării impozitelor în regiunile răsculate.

La 2 august 1858, parlamentul din Londra a promulgat *legea pentru reorganizarea administraţiei Indiei* —ca o necesitate nu numai politică, dar şi financiară— în urma căreia această ţară a devenit, oficial colonie a coroanei britanice. *Compania Indiilor Orientale,* „bătrîna doamnă din Londra" cum a fost numită în ultima perioadă a existenţei, ca o aluzie la anacronismul ei, se desfiinţa, plătindu-se acţionarilor o despăgubire de trei milioane lire sterline.. Noua lege prevedea că pentru mai buna guvernare, India va fi condusă fie coroană şi în numele ei de unul din miniştrii de *viza.,* asistat de un consiliu format din 15 membri: 8 numiţi de coroană, iar 7 aleşi de către foştii lor colegi dintre vechii directori ai companiei.[80] Toţi membrii trebuiau să fi îndeplinit în India un stagiu de serviciu de cel puţin 10 ani. Acest consiliu constituia numai un organ consultativ.

La 1 noiembrie 1858, la Allahabad, Charles John vicecoute de Caning, a publicat *Proclamaţia* Reginei Victoria, prin care el, nepot al reginei, ca guvernator general, primea titlul de vicerege.,, ca reprezentant al coroanei. Acest document, numit şi *Marea Cartă a Indiei,* anunţa principiile după care Imperiul Indian avea să fie guvernat. Englezii nu au mai permis nimănui să ocupe tronul marilor Moguli, demnitatea imperială fiind suspendată. Prinţilor indieni care rămăseseră în afara răscoalei li s-a promis să nu le fie încălcate drepturile lor, sau teritoriile lor. **„Noi** anunţăm tuturor prinţilor prin naştere din India, că toate tratatele şi angajamentele făcute cu ei de către sau sub autoritatea Companiei Indiei Orientale suit acceptate de noi şi menţinute cu stricteţe şi aşteptăm aceeaşi respectare din partea lor". în al doilea rînd, se dădea completă libertate

a religiei". „Noi declarăm să fie voinţa noastră regală şi plăcere, ca nimeni să nu fie în vreun fel favorizat, nimeni oprimat sau neliniştit pe motivul credinţei religioase sau datinilor, îneît toţi trebuie să se bucure la fel de protecţie egală şi imparţială a legii". Drepturile şi obiceiurile indienilor trebuiau să fie respectate şi protejate. ^**Noi** ştim şi respectăm simţămintele ataşamentului cu care băştinaşii din india privesc cîmpiile moştenite de ei de la strămoşii **lor** şi noi dorim să-i protejăm, în toate drepturile legate de acestea, corespunzător cerinţelor de echitate ale statului şi noi vrem iu general, ca în încadrarea şi aplicarea legii, să se ţină cont de drepturile vechi, obiceiurile şi datinile Indiei". însfîrşit, dreptul pentru indieni de a obţine orice slujbă, a fost încă o **dată** stabilit clar, „şi este mai departe voinţa noastră ca în măsura în care se poate, supuşii noştri de orice rasă şi credinţă să fie **liber** şi imparţial admişi să funcţioneze în serviciul nostru, slujbe la care ei pot fi calificaţi prin instruirea lor, **înclinaţie** şi integritate, potrivit cu capacitatea".

Trecerea administraţiei Indiei sub conducerea directă a coroanei ca şi *„asigurările solemne"*, cum le numeşte Dadabhai Naoroji, au constituit *mai degrabă o schimbare de formă, decît de* ***fond.*** Astfel, după înăbuşirea răscoalei, englezii s-au gîndit la înlăturarea **prinţilor** şi moşierilor *(talukdari),* mai cu seamă datorită faptului că o bună parte din ei participaseră la insurecţie. Ulterior, însă s-a ajuns la concluzia că este mai uşor să guvernezi masele prin intermediul unor grupări locale, solid interesate materialiceşte şi legate de dominaţia britanică. De aceea, autorităţile engleze au schimbat politica, renunţînd la deposedarea lor şi căutîncl să-i apropie. Pe cei mai mulţi i-a iertat pentru participarea la răscoală şi li s-a propus sa fie reinstalaţi şi confirmaţi pe moşiile lor, cu condiţia „loialităţii şi a serviciului bun."

în acelaşi timp, regimul britanic şi-a accentuat politica de dezbinare a unor grupuri sociale, politice sau religioase din India, folosind principiul de conducere —*divide ct impera*-— . El va încuraja mereu tendinţele centrifuge din sînul acestora, pentru a împiedica pe viitor procesul de unificare care se schiţase spontan şi pentru scurt timp, în cadrul marii răscoale.

A urmat reorganizarea armatei şi plasarea ei în **centrele** vitale ale Indiei. Aceasta a fost complet separată de restul populaţiei şi de preocupările acesteia. Numărul total de ostaşi a devenit 205 000 oameni, din care 65 000 britanici, iar 140 000 indigeni. întreaga armată a Bengalului de 120 000 de oameni fusese distrusă şi a trebuit să fie înlocuită. Sikhii şi gurkhii, care se dovediseră credincioşi englezilor şi buni soldaţi, au fost înscrişi îti regimente noi. Artileria a fost încredinţată numai trupelor britatiice, şi nu s-a mai făcut greşeala de a lăsa marile arsenale nepăzite. Cu desfiinţarea CompaOii Indiei Orientale s-au desconcentrat şi unităţile ei militare, în

schimb s-au înfiinţat *regimentele reginei* în care puteau intra, prin reînscriere, şi foşti ostaşi ale vechilor unităţi.

Reorganizarea administraţiei Indiei, prin şi în urma legii pentru mai buna guvernare a Indiei din 1858, se caracterizează în ansamblu printr-un efort centralizator, în scopul consolidării dominaţiei şi controlului. Un rol important în această direcţie 1-a avut crearea, în locul întregii aparaturi funeţionăreşti-admim'strative a companiei, în cursul anului 1861, a serviciului administrativ de stat, faimosul *Civil Service (Serviciul Civil),* care, datorită aroganţei şi dispreţului cu care funcţionarii săi îi tratau pe indigeni, a ajuns curînd unu! din serviciile cele mai detestate de indieni. Desfiinţarea administraţiei Companiei Indiilor Orientale şi instaurarea celei de stat britanice, nu au reuşit însă să ducă la înlăturarea dificultăţilor economice şi financiare care strangulau în ansamblu economia indiană. După o perioadă de ascensiune a exporturilor britanice către India, în special între anii 1856—1859, au apăru[1]: curînd fenomenele de recesiune, datorită **suprasaturaţii** pieţii indiene cu produse engleze. Pe primele cinci **luni** ale anului **1860,** scăderea globală era de aproape un milion de lire sterline, faţa de perioada corespunzătoare a anului precedent, mai accentuată fiind la ţesături şi fire de bumbac. Construcţia căilor ferate, care cunoştea o extindere din ce în ce mai accentuată, a dus în schimb la. creşterea exportului de materiale necesare în acest domeniu.

Noua administraţie engleză a neglijat aproape total agricultura, un domeniu esenţial al economiei indiene. Nu s-au luat nici un feî de măsuri pentru combaterea efectelor dezastruoase ale calamită ţilor naturale. Semnificativ în acest sens este faptul că în India, ţară iu care predomina agricultura, rjînă *]a* începutul sec. XX. n-a exist Pt im departament al agriculturii. în acest fel, foametea, a devenit un fenomen endemic, care se asocia de multe ori cu bolile epidemice. în urma secetei de toamnă din anul 1866, urmată de inundaţii catastrofale în primăvara anului 1867, a pierit peste un sfert din populaţia regiunii cuprinse între Calcutta şi Madras. în anul 1868, foametea a cuprins regiunile Punjab şi Rajputana,, şi au pierit aproximativ un milion de locuitori. în 1870, o nouă foamete s-a soldat cu încă un milion de morţi în cîrnpia Gangelui. în 1877, în Bengal, numărul morţilor de pe urma foametei şi bolilor epidemice, iu special holera şi variola, s-a ridicat la cîteva mili oane, în ciuda acestor situaţii catastrofale, în porturile indiene a continuat tot timpul încărcarea vaselor străine cu orez şi grîu pen tru export. p

Ca urmare a protestelor vehemente ale opiniei publice mondiale, Londra a fost nevoită să trimită cîteva comisii de anchetă, nesoldîndu-se cu altceva decît cu propunerea unui plan de irigaţii, inaugurat de lordul Lawrance în 1866, însă cu. totul insuficient.

Sistemul de administrare iniţiat prin noua *lege,* precum Şi reformele care i-au urmat, au fost vehement criticate şi combătute de elemente britanice cu concepţii progresiste, cît mai ales de tînăra burghezie indiană aflată în ascensiune.

Asociaţiile politice anglo-indiene, fondate după 1850, şi-au intensificat activitatea, odată cu trecerea Indiei sub administraţia de stat britanică. în 1S59, Dadabhai Naoroji, unul din liderii politici indieni, a început o campanie în favoarea recrutării cît mai largi de elemente indiene pentru Serviciul Civil. împreună cu un alt reprezentant al burgheziei indiene, W.C. Bonnerjea, Naoroji a fondat *Asociaţia indiană din Londra,* lărgită în 1866 sub denumirea de *Asociaţia Indiilor Orientale;* asociaţia lucra asiduu pentru informarea parlamentului şi publicului englez asupra problemei indiene. Activitatea lui Naoroji a contribuit la dezvoltarea sentimentului naţional în India.

CAPITOLUL VIII

India sub coroana britanică

Guvernul britanic (Wliiteliall). începînd cu anul 1858, a încetat autoritatea dublă exercitată de preşedintele comisiei de control şi Curtea directorilor. De acum secretarul de stat pentru India, cu rang de ministru parlamentar, a fost investit cu puteri depline de control asupra guvernului Indiei. Dată fiind greutatea conducerii ie către o singură persoană a unui departament atît de important şi pentru a evita greşelile anterioare ale oamenilor politici englezi de a nu cunoaşte problemele specifice ale Indiei, s-a instituit un consiliu al secretarului de stat pentru India, care cuprindea şi oameni de stat indieni cu experienţă, aleşi pe baza unei comportări cît mai fidele. Consiliul a primit împuterniciri speciale privind fixarea Şi perceperea veniturilor Indiei, cheltuirea lor şi pentru numirea membrilor din consiliul viceregelui. Secretarul de stat însă nu era supus complet consiliului său, întrucît putea acţiona în baza autorităţii sale în cazuri urgente sau secrete. Consiliul, în general, putea avea contribuţie efectivă în determinarea politicii sale.

Curînd însă secretarul de stat a fost pus în situaţia de a ignora consiliul în toate problemele vitale. Această situaţie a fost legalizată prin actul din 1869, care a retras cele mai multe din prerogativele consiliului, iar pe viitor mandatele membrilor lui care expirau după 10 ani, erau reînnoite după voia secretarului de stat.

Secretarul de stat — ca şi ceilalţi miniştri— era responsabil în **faţa** parlamentului britanic. Dar oamenii politici englezi erau aşa de puţin cunoscători **în** afacerile de stat indiene şi nu manifestau interes faţă de ele, **încât** controlul parlamentar asupra secretarului de stat pentru India cu greu a devenit o realitate. Practic însă **(nelegal)** secretarul de stat poseda autoritate nelimitată asupra guvernului Indiei, iar consecinţa normală au fost reacţiile dintre guvernul de la londra şi guvernul din India.

O privire **neaprofundată** a actului din anul 1858 ar însemna nimic mai mult pentru guvernul indian decît o schimbare a stăpî-nului; în realitate, au fost multe şi importante schimbări. în situaţia dată, secretarul de stat exercita puterile sale practic fără nici un control, şi cu o eficacitate maximă. Actul din 1858 investea Consiliul secretarului de stat pentru India cu puteri mari asupra politicii financiare a guvernului Indiei. Aceste puteri au trecut treptat in mîinile secretarului de stat şi l-au autorizat să execute un control efectiv asupra viceregelui şi consiliului său. Stabilirea legăturii tele-grafice dintre India şi Anglia (1870), i-au dat posibilitatea să cu-noască imediat mersul evenimentelor din India, să ţină în mîinile sale puterea luării de hotărîri şi să emită pe loc ordine pentru rezol-varea problemelor. **în** acest fel, administrarea Indiei era dirijată şi controlată de secretarul de stat, iar viceregele tindea sa devină un simplu agent al secretarului de stat.

Guvernul iudian. Din anul 1858 puterea legislativă şi executivă a Indiei a trecut asupra consiliului guvernatorului general. Pentru puterea executivă, Consiliul guvernatorului general era format din patru membri, trei numiţi pe zece ani şi comandantul şef ca mem-bru extraordinar. Pentru propunerile legislative se mai adăugau acestui corp încă şase membri.

Schimbarea din anul 1853* marcase un modest început de sistem parlamentar în India. Brâu totuşi două inconveniente im-portante în consiliul legislativ : acesta nu cuprindea nici un element indian, iar cunoştinţele lui asupra condiţiilor locale, exceptîud Ben-galul, nu erau potrivite pentru a elabora legi pentru alte pro-vincii. Primul inconvenient a fost sesizat de englezi, forţaţi de răscoala din 1857 —1858. „Evenimentele teribile ale răscoalei le-a băgat în cap oamenilor pericolele apărute din excluderea indienilor din aso-ciaţia legislativă a ţării".

Actul din 1861 al consiliilor indiene constituia un eveniment important în evoluţia consiliilor legislative ale Indiei. El adăuga ai cincilea membru permanent neoficial în consiliul executiv şi ex-tindea considerabil puterile guvernatorului general, care putea exer-cita toate acţiunile executive ale consiliului. Actul îl împuternicea

---

Carta companiei a fost revăzută îa anii: 1793, 1813, 1833 *şi* 1853.

pe guvernator să facă ordine în tranzacţiile afacerilor consiliului. Canning a folosit această autoritate şi a introdus sistemul portofoliilor. Prin acest sistem, fiecare membru al consiliului primea în sarcină unul sau mai multe departamente, cu autoritatea respectivă, si numai în unele probleme se consulta cu viceregele. în faţa consiliului se supuneau numai problemele de politica generală. Pi in aceasta importanţa consiliului s-a diminuat, în schimb a crescut puterea si influenţa viceregelui. Măsurile de precauţie legislative ale actu[1]t3Î din 1861 erau şi mai importante. La propuuerea de legi, Consii[1] ' viceregelui era lărgit prin cooptarea de 6—12 membri, din care 'iu. rnai puţin de jumătate, trebuiau să fie neoficiali. Membrii cooptaţi erau numiţi de guvernatorul general pe timp de de ani. Atribuţia consiliului era limitată strict la legislaţie, fiindu-i oprit a trata orice fel de afaceri; el putea face legi şi regulamente pentru toate persoanele, englezi, băştinaşi, străini sau alţii, din toate teritoriile supuse guvernului Indiei.

Puterea legislativă era totuşi îngrădită. în primul rînd era necesară introducerea de legi privind probleme specifice ca: debitul şi veniturile publice, riturile religioase indiene, disciplina militară şi politica faţă de statele indiene. în al doilea rînd nici o lege nu putea încălca autoritatea guvernului britanic (Whitehall), sau să violeze prevederile vreunui act al parlamentului. în. al treilea rînd guvernatorul general avea nu numai putere de „vetto" pentru orice kge trecută prin consiliu dar, era autorizat, în caz de urgenţă, să emită ordonanţe cu putere de lege (fără a mai fi trecute prin consiliu.) în ultimul rînd, orice act aprobat de consiliu putea fi interzis de majestatea sa.

Actul din 1861 restaura puterea guvernelor din Boiubay şi Madras. Consiliile populare trebuiau să obţină aprobarea prealabilă a guvernatorului general mai înainte de a elabora regulamente privind circulaţia monetară, dreptul de autor, poştele şi telegraful, codul penal etc. La propunerea de legi, Consiliul executiv al guvernatorului general era lărgit prin adăugarea avocatului general şi a „nu mai puţin de patru şi nici mai mulţi de opt" membri numiţi de guvernator, din care cel puţin jumătate trebuiau să fie membri neoficiali. Actul autoriza Consiliul guvernatorului general să creeze consilii legislative similare nu numai în provinciile de mai înainte ca Bengal, Provinciile Unite şi Panjab, dar chiar provinciile noi.

Actul din 1861 poate ii socotit în multe privinţe retrograd, dar in ciuda tuturor defectelor, este un act important, întrucît a dat un cadru de guvernare Indiei, care s-a menţinut pînâ în prezent, Şi s-au introdus în consiliul legislativ (1862) oameni de stat indieni (Maharajahul din Patiala, Rajahul din Beuares şi Dinkar Rao).

Prin adăugirile din 1874 se prevedea cooptarea în consiliul viceregelui al unui al şaselea membru pentru lucrările publice.

în această perioadă asistăm la prima mişcare naţională în India, iniţiată prin formarea *Congresului Naţional Indian.* Caracterul conştient politic al acţiunilor indienilor s-a manifestat în cererile de drepturi constituţionale formulate de Congres. Acesta a introdus în programul său reforma consiliilor legislative, atît local cît şi central; 1) înfiinţarea de consilii în provincii, altele decît Bengal, Bombay şi Madras 2) lărgirea consiliilor cu o proporţie mare de membri aleşi. 3) Acordarea de puteri adiţionale consiliilor, în special dreptul de a discuta bugetul şi de a obţine informaţii pe calea interpelărilor.

Lordul Dufferin a propus cîteva măsuri guvernului britanic care au condus la elaborarea *Legii Consiliilor Indiene* din 1892. Prin acest act numărul membrilor atît în consiliul suprem cît şi în cel local a fost mult mărit, ajungînd la maximum şaisprezece în cazul Consiliului Suprem, douăzeci pentru Bombay, Madras şi Bengal şi cincisprezece pentru provinciile de Nord-Vest şi Oudli. Cel mai important însă este faptul că s-a admis ca aceşti membri, să fie aleşi şi nu numiţi. Se admiteau, de asemenea, discutarea bugetului precum şi rezolvarea problemelor de interes public.

Deşi actul din 1892 a fost înlăturat la scurt timp, ia cererile Congresului Naţional Indiaii, el a constituit un mare avans asupra stărilor de lucruri. Prin aplicarea principiului alegerilor şi dîndu-se consiliului legislativ drepturi de control asupra celui executiv, s-au creat premizele reformelor viitoare.

Statele indiene şi guvernarea britanică. Guvernarea statelor indiene de către coroana britanică a adus modificări în structura relaţiilor dintre cele două state. Creşterea treptată a puterii britanice în India a schimbat politica de guvernare a diferitelor state ocupate. Se încheiasera numeroase tratate şi acte cu statele indiene, de o mare diversitate de tratare, în raport de circumstanţele care stătuseră la baza elaborării lor. Ca urmare, în statele Indiei se instaurase o stare de incertitudine, de confuzie şi de neîncredere, neştiindu-se exact în ce situaţie şi raporturi se aflau faţă de puterea dominantă. Teoretic fiecare stat exista ca entitate politică independentă separată, garantată de tratate, însă cu anumite obligaţii şi restricţii. Practic, însă, uruite state erau anexate (Oudh, Nagpur, Jhansi şi Carnaţie), în timp ce în altele, englezii se amestecau numai în administraţia internă (Bharatpur, Mysore şi Gwalior) iar pe conducătorul local îl deposedase (de stat) sau îl degradase de drepturile sale.

în anul 1841, curtea directorilor adoptase politica de abandonare a achiziţiei de teritorii şi venituri, ca nejustă şi neonorabila ; mai tîrziu, izbucnirea răscoalei a convins-o de justeţea hotarîrii şi mai mult, iar trecerea guvernării în seama coroanei a definitivat schimbarea politicii faţă de statele băştinaşe. Desigur această re-

orientare 5-a făcut treptat şi încet şi au fost înscrise în declaraţii politice şi convenţii. Noua politică a fost exprimată în proclamaţia reginei: ,,Noi nu dorim extinderea posesiunilor noastre teritoriale prezente". Această declaraţie omitea două cazuri, în rezolvarea strietă a problemei: 1) Lipsa moştenitorilor fireşti la domnie; 21) Proasta guvernare a conducătorilor băştinaşi, motive pentru care înainte de a se pune în practică politica de *non anexare* trebuia să se trateze cu ei. Prima chestiune a fost simplă; în lipsa moştenitorilor direcţi, şefii hinduşi erau autorizaţi de a-şi adopta fii — *Sanads of adoption*— , iar musulmanii aveau succesiunea regularizată de legi la fel de precise. în privinţa proastei guvernări, lucrurile erau mai complicate căci nu existau reguli stabilite de procedură. Conform reglementărilor în vigoare, trebuia să fie pedepsit conducătorul care guverna prost sau chiar să fie înlăturat, dar nu să se anexeze statul.

Cazul cel mai elocvent este cel al lui Malhar Rao Gaikwar, din Baroda, care s-a făcut vinovat de proastă guvernare şi încercare de otrăvire a rezidentului britanic, prin amestecarea de praf de diamant în mîncare (noiembrie 1874). Lordul Nortlibrook 1-a arestat în ianuarie 1875 şi a numit o comisie pentru judecarea lui, compusă din trei indieni şi trei englezi. Englezii 1-au declarat vinovat, dar indienii (maharadjahii dia Gwalior, Jaipur şi Dinkar Rao) au arătat că nu au probe pentru vinovăţie. Gaikwar a fost achitat pentru acuzaţia de tentativă de omor, dar a fost deposedat de şefie pentru rea conducere, proastă guvernare şi incapacitate evidentă de a dace la îndeplinire reformele necesare. A fost instalat pe tron Sayaji Rao, un minor, ruda îndepărtată a familiei conducătoare. în timpul minoratului, statul a fost condus de Madhava Rao, iar după majorat Sayaji Rao a fost unul din cei mai buni conducători ai Indiei, făcînd din statul Baroda un stat modern şi prosper. Astfel statul Baroda nu a fost anexat.

Alt caz este cei al rajahului din Manipur care a fost deposedat de domnie, ia instigaţia fratelui său, comandantul şef *(senapati).* Guvernul britanic a recunoscut pa noul conducător, dar a decis ■1-1 exileze pe *senapati,* în care scop Quinton, comisionarul şef din Assam a plecat cu o mică escortă spre Manipur pentru a-1 ridica. După o mica luptă, au ajuns la tratative, în timpul cărora *senapati* a atacat parlamentarii englezi şi a prins pa Qtiinton cu patru membri, care au fost decapitaţi. Britanicii au trimis atunci o forţă mai mare care a .'executat *pe'Vsenapati* şi pe noul rajah şi au instalat un alt rajah.

Cazurile de mai sus dovedesc că apolitica se schimbase, căci Pentru aceleaşi motive, mai înainte, Compania Indiei de Est anexase statele Oudh, Punjab, Coorg şi multe alte state indiene. Ele arată, de asemenea, proiaptitudinea guvernului nu numai de. a iater-

veni dar şi de a laa măsuri de raiucdiere a stării de lucruri în cazuri de rebeliune internă, proastă guvernare sau dispută pentru succesiune ; demonstrează în acelaşi timp, intenţia britanică de a menţine separarea statelor.

în anul 1858 numărul de state indiene existente atingea cifra de aproape 600, din care peste 500 erau simple principate, ale căror relaţii cu guvernarea britanică nu fuseseră definite niciodată prin tratate, în timp ce celelalte, deşi aveau tratate de supunere, poziţiile lor erau diferite faţă de autoritatea britanică, întrucît acestea fuseseră redactate în condiţii deosebite şi cu clauze eterogene. Politica guvernării sub coroana britanică a urmărit să se adopte aceeaşi poziţie faţă de statele indiene şi să se instaureze aceeaşi supremaţie a coroanei faţă de toate statele. Enunţarea scopului propus se găseşte în proclamaţia din 1876, prin care regina Victoria şi-a atribuit titlul de *împărăteasă a Indiei,* cu efect de la 1 ianuarie 1877.

CAPITOLUL IX

Administraţiei internă între ai iii 1858-1905

îlei'oruw* economice şi social*. Directa administraţie a Indici de către coroană, a condus la schimbări importante atît în caracterul administraţiei interne cit şi în aplicarea ei.

Teoretic, Camera Comunelor era responsabilă de administraţia Indiei, dar puţine persoane, membre ale camerei, erau interesate îis. problemele acestei ţări. Deşi secretariatul expunea un raport anual în faţa întregii camere, presupunând că fiecare membru era interesat, „afacerile tuturor deveneau afacerile nimănui". Efectul a fost creşterea puterii secretarului de stat, întrucît funcţionarii indieni erau acum responsabili numai faţă de el, iiefiind dependenţi de altă autoritate. Secretariatul putea exercita orice control în administraţie, trebuind să apere acţiunile funcţionarilor superiori, ca ultimă verigă de responsabilitate. Aceasta a dus la creşterea birocraţiei membrilor *Serviciului civil indian superior,* care devenise un fel de corporaţie a Indiei, iar membrii ei practic proprietarii Indiei, inamovibili şi iresponsabili-Poziţia lor le-a permis adoptarea unei atitudini de superioritate care a creat o prăpastie între ei şi localnici.

Dezvoltarea navigaţiei cu aburi, construirea Canalului de Su^/ a drumurilor pe uscat, introducerea telegrafului au dat posibili-

tate britanicilor să ţină permanentă legătură cu patria lor şi să jxu se mai simtă exilaţi, fapt care a accentuat izolarea faţă de băştinaşi, chiar şi în funcţiile pe care le împărţeau în comun. Indienii an încercat sâ îmbunătăţească această stare de lucruri, prin numirea de cit mai mulţi funcţionari localnici în serviciile publice, lucru legalizat, de fapt, de actul din 1833, care prevedea că indienii puteau ocupa servicii cit de înalte. în acest scop Compania şi mai tîrziu secretariatul de stat alegea tineri piuă la 22 de ani, provenind din familii înstărite şi îi trimitea la colegiul din Haileybury unde se instruniu timp de doi ani. Ocuparea posturilor se făcea pe bază de examen, la care concurau atît europeni (englezi) cît şi indieni; desigur acest examen era mai puţin favorabil indienilor întrucît examinatorii erau englezi, iar competiţia se ţinea într-o universitate engleză. Abia iu 1870 s-a întocmit un act, cu aplicaţie din 1879, prin care puteau fi numiţi, în funcţii înalte indienii fără examen, dar proporţia lor era de unu la şase. în urma acestei delimitări şi raai ales şi faptul că se micşorase vîrsta de admitere la 19 ani, a făcut Congresul să ia poziţie şi să susţină să se facă concomitent nutairi şi examinări şi să se mărească numărul indienilor folosiţi în servicii publice. Rezultatul acestei poziţii a dus la o anchetare serioasă a stării de lucruri, iar măsura adoptată a fost împărţirea serviciilor pe ctepar ta mente (educaţie, poliţie, lucrări publice şi medicale), de asemenea pe diviziuni imperiale, provinciale şi servicii subordonate din care prima era ocupată de englezi iar celelalte două exclusiv de indieni. Acest sistem de funcţionare şi ocupare a posturilor a fost considerat o bună schimbare care s-a menţinut pînă la independenţă.

Autoguvernarea locală. în marea peninsulă a Indiei, regiunile, oraşele şi satele (răspîndite) formau mici unităţi de sine stătătoare, unele în miniatură, în care problemele de organizare administrativă — administraţie, justiţie, poliţie, higiena, comunicaţie etc— erau rezolvate de adunările populare respective, *panchayat,* conduse de un primar, *lambariar,* sau *palei.* Această formă de autoguvernare locală, dezvoltată din vechime, a fost aici caracteristică. în timpul dezordiuei care a urmat dezintegrării Imperiului Mogul, autoguvernarea locală a avut de suferit, în unele oraşi a dispărut iar la sate a decăzut, pentru ca în vremea ocupaţiei şi conducerii britanice să se dezintegreze îi ciuda încercărilor făcute din cîud în cînd de a P reface. Lordul Dalhousie, de exemplu, a dat oraşelor mai mari dreptul *di* a forma municipalităţi, iar satelor de a-şi fixa limite districtuale. Mii tîrziu li s-a dat în grijă reţeaua de drumuri, avînd de asemenea dreptul şi puterea de a percepe venituri în scopuri edilitare, culturale, sanitare şi alte necesităţi locale. îu anul 1883, lordul R i , guvernator general şi vicerege, a extins puterea districtelor prefecturilor, după modelul din Anglia. Ideile sale erau bazate

pe rezoluţia guvernamentală din mai 1882 ale cărei trăsături era'.; 1. Subdiviziunea, nu districtul, **trebuie** să **fie** suprafaţa maximă deservită de un comitet local, cu prime verigi de conducere în subordine, deservind suprafeţe foarte mici, astfel ca fiecare membru **sa** poată avea cunoştinţe şi interes în afacerile ei. 2. Consiliile localt trebuie să fie constituite în mare majoritate din membri aleşi **neoficiali şi prezidate de** un preşedinte neoficial.

Principiile subliniate de această rezoluţie nu **au avut** efect suficient în multe provincii; ori nu se alegeau membrii, ori n, se limitau suprafeţele ; **încît** efectele nu au fost cele scontate. **Ripon mai** urmărea prin **autoguvernare,** să dezvolte simţul de **răspundere** şi să pregătească pe indieni la o participaţie crescută **în afacerile** politico-administrative ale ţării. El declara: „Nu este esenţial ca o opinie să ducă la îmbunătăţirea administraţiei, ea trebuie redactată şi susţinută" şi în primul rînd să fie populară. Problema a fost reluată mai tîrziu de Congres şi după mai mulţi ani a **impus-o** spre realizare.

Municipalităţile. Piuă la Ripon administrarea locală a ora- • se făcea de către un comitet municipal, numit de guvern şi aviad ca preşedinte un magistrat districtual. Puterea sa de taxare pentn: necesităţile locale era bazată în unele cazuri pe acte lagislative, în altele pe uzanţă şi obiceiuri. în cele mai multe cazmi guvernu avea **dreptul** de control asupra administrării, iar în altele era !: mitat. în mai 1882, Ripou a introdus principiile de autoguve , re ca şi în cazul perimetrelor locale. El a **propus** ca administ: municipiilor să treacă în seama unor reprezentanţi aleşi de po] şi conduşi de un preşedinte, de asemenea ales.

Trei oraşe mari, Bombay, Caîcutta şi Madras, au fost declarate oraşe preşedinţii şi au obţinut dreptul de autoguvernare, cu responsabilităţi importante şi cu probleme diverse şi complicate de rezolvat.

în privinţa sistemului judecătoresc *în* **anul** 1S83 libert, un meu ■ bru legislativ a introdus un proiect de lege, **prin** care judecător indieni erau opriţi de a judeca cazuri în care erau implicaţi curo Această măsură a ridicat un val de proteste, **chiar** din partea **comunităţii** europene, în special din partea plantatorilor. în cele .-r urma s-a introdus un amendament, rczervînd dreptul curopi de a fi judecaţi de un juriu care cuprindea judecători iudiem ;. europeni în proporţie egală.

Administrarea financiară. Prin actul din 1858 s-au ini: schimbări importante şi în sistemul financiar al Indiei. **Consiliul** s ■ cretaruîui de stat a primit dreptul de control asupra administraţiei financiare şi, graţie cîtorva puteri discreţionate acordate, **guvernul** Indiei a pus frînă cheltuielilor fără rost **a** veniturilor Indie; : guvernele provinciilor trebuind să **aibă** aprobarea Consiliului guvei

natorului general pentru operaţiunile financiare efectuate. A fost introdus sistemul bugetar (1860), iar perceperea **veniturilor** pentru diferite sarcini trebuiau urmărite da autorităţile locale. Acest sistem înalt centralizat uu mergea bine, întrucît guvernele provinciilor, neavînd libertate în materie de cheltuieli, aveau iniţiativă redusă în sporirea veniturilor şi în economisirea bugetului, iar guvernul Indiei nu avea suficiente cunoştinţe într-o distribuire echitabilă a fondurilor sau a sarcinilor de venituri, ceea ce a dus la continue fricţiuni **între** guvernele locale şi cel central, precum şi la parţiale descentralizări; îu 1877 râmînea sub directa conducere a guvernului central poşta şi calea ferată, de asemenea sursele de venituri asupra sării, opiului şi taxelor vamale. Impozitul agricol, **impozitul** indirect, **timbrele,** ■pădurile şi înregistrările erau **repartizate** guvernelor provinciale şi centrale, participaţia fiecăruia fiind determinată în concordanţă cu nevoile specifice fiecărei provincii. Veniturile din taxe vamale proveneau din importul şi exportul mărfurilor, în special din bumbac. Odată însă cu dezvoltarea industriei de articole din bumbac indigene, mărfurile importate engleze nu mai erau căutate **fiind** mai seu.npo, ceea ce a dus la proteste, **cerîndu-se** comerţ liber de taxe vamale, ineît în anul 18S2 datoriile şi taxele au fost desfiinţate, cu excepţia cîtorva mărfuri ca : vinul şi sarea pentru care taxele vamale erau menţinute. Compensarea pierderilor prin perceperea de taxe din alte surse s-a dovedit precară. Căderea puternică a preţului argintului (standardul monetar din India), mărirea efectivului armatei, cauzată de războiul cu Birmania, poziţia ameninţătoare a ruşilor în nord-vest şi măsurile de precauţie împotriva foametei, grevau finanţele repercutîudu-se grav asupra poporului. în SCQpul echilibrării bugetului, guvernul Indiei a fost forţat (1894) să reintroducă taxele vamale de import cu 5% *ad valorem;* **în** acelaşi timp, pentru a contrabalansa valoarea mărfurilor din bumbac importate s-au impus taxe echivalente pentru mărfurile similare indigene.

Sistemul monetar în India. în perioada de început a conducerii tnogule existau *mohurul de aur* şi *rup ia. de argint* ca **monezi** curente, atît în nordul cît şi în sudul Indiei unde sistemul monetar principal era din aur. Apariţia numeroaselor regate independente, prin dezmembrarea Imperiului Mogul a condus la introducerea unei multitudini de monezi, privite ca însemne ale suveranităţii. S-a estimat că în India existau 994 tipuri de monezi curente atît din aur cît şi din argint. Dezavantajele pentru comerţ şi afaceri erau evidente, iar *Compania Indiei de Est* a încercat să rezolve dificultatea, scoţind emisiuni de monezi atît din aur cît şi din argint, cu aliaj definit în greutate şi fineţe. Dar, din cauza fluctuaţiilor valutare a celor două metale, era greu de menţinut raportul între cele două tipuri de monezi. Treptat *mohurul de aur* s-a devalorizat şi a dispărut.

în amil 1818, *rupta de argint de 180 gr* (fineţe 11/12) a fost înlocuită cu *pagoda de aur* de Madras, iar îa 1835 rupia, în forma şi mărimea de azi, dar cu aceeaşi greutate şi fineţe din 1818, a fost făcută singurul mijloc de plată pe teritoriul Indiei. Monetăriile guvernului au bătut această monedă (xupie) liberă pentru public, valoarea metalului introdusă fiind identic cu valoarea legală. în anul 1841 s-a încercat reintroducerea monedei din aur, (un molii:: de aur egal cu cinci rupii), pentru plata publicului, dar preţul aurului a scăzut datorită descoperirii metalului în Australia şi California, îneît a fost abandonată.

Din anul 1874 problema a devenit acută. Adoptarea unui stai> dard în aur de către cele mai multe ţări europene şi o creşteri în producţia de argint, a depreciat valoarea argintului în raport cu atirtil. Astfel, în timp ce o rupie era echivalentă cu 2 sjiillingi englezi în Î871, valoarea sa a scăzut la 1,2 shillingi în 1892. Creşterea comerţului Indiei cu ţările care aveau sistem monetar în aur, a «IHS la o situaţie disperată. Propunerea introducerii monedei de aur a fost respinsă şi în 1893 guvernul a aprobat următoarele schimbări: — monetăriilor indiene le era interzisă libera batere de monedă de aur şi argint pentru public ; aurul era primit în monetarii în schimbul rupiilor, la proporţia ! .4 shillingi pe rupie; suveranul — monedă engleză egală cu 20 shillingi — era acceptat pentru plata obligaţiilor publicului, la preţul de 15 rupii. S-a emis hîrtie de valoare în schimbul monezilor de aur, ori a lingourilor, la acelaşi preţ (raport). Rezultatul acestor măsuri a dus la transformarea aurului în standard al valorii deşi nu era mijloc de plată legal, iar valoarea de schimb a rupiilor a încetat de a coincide cu preţul argintului.

Viaţa economică. Trecerea guvernării Indiei sub auspiciile coroanei a făcut ca guvernul indian să devină o ramură a guvernului britanic. A fost deci inevitabil ca liniile de acţiune şi politica cabinetului de la I^ondra să influenţeze pe cele indiene şi să le sacrifice uneori din considerente de supremaţie şi interese proprii imperiului. Acestea erau îndreptate în special în materie de administraţie, comerţ, industrie, sistem monetar, politică externă şi altele. Fără îndoială această influenţă, cu toate efectele ei negative, a avut şi avantaje, deoareece conlucrarea strînsă cu guvernul britanic aproape a revoluţionat vederile guvernului Indiei, prin introducerea unui sistem de organizare cu spirit „modern" şi progresist în toate ramurile activităţii sociale şi economice. Măsurile luate pe plan economic au revoluţionat modul de producţie indian, atenmiid deosebirile ce existau între Europa modernă a secolului al XlX-lea şi Asia rămasă încă în spiritul evului medieval. Invenţiile, descoperirile şi perfecţionările din economia vestică s-au răspîndit cu repeziciune în India,

jevoluţionînd modul de producţie în sensul creşterii volumului de jesurse materiale.

Comerţul şi industria. Monopolul comerţului deţinut de *Cotnpx-wia Indiei de Est* a fost desfiinţat în anul 1813 şi treptat toate statele europene au fost puse pe picior de egalitate în privinţa comer-Jtilui, britanicii posedînd virtual acest monopol în India pînă la sfîrsitul secolului al XlX-lea. Aceasta se datoreşte în principal supremaţiei maritime a Angliei, care la sfîrşitul sec. al XlX-lea a fost uzurpată de Germania şi Japonia. Volumul comerţului exterior s-a mărit enorm odată cu deschiderea Canalului de Suez. în acest timp, s-a modificat natura importului şi exportului; în locul produselor industriale finite India exporta şi materii prime: iută, grîn, bumbac, seminţe de ulei, ceai etc. şi importa mărfuri (Confecţionate din Europa. Un volum mare de comerţ exterior presupunea un comerţ interior corespunzător, ceea ce s-a putut realiza prin desfiinţarea treptată a taxelor interne de tranzit şi dezvoltarea mijloacelor de transport şi comunicaţii. Dezvoltarea căilor ferate, a vaselor cu aburi, a canalelor etc. au revoluţionat comerţul indian în special după anul 1858. Sistemul general de căi ferate a fost completat, legînd diferitele provincii cu porturile maritime.

în anul 1851 a început construirea telegrafului şi o reţea de poşte. Primul vas cu aburi a mers pe Gange puţin înainte <ie marea răscoală. Drumurile şi canalele au fost de asemenea dezvoltate odată cu înfiinţarea departamentului lucrărilor publice.

Apariţia unor mărfuri noi şi ieftine, fabricate în vest, treptat a schimbat gusturile şi obiceiurile oamenilor. Vechile produse indiene au fost înlăturate aproape complet, pentru a face loc mărfurilor străine. Se importau articole în general de lux ca : mătăsuri, stofe, piele şi articole din piele, mobilă, ceasuri, ceramică si porţelanuri, geam şi articole din sticlă, hîrtie, carton, jucării, parfumuri, ţigări, căruţe şi trăsuri, şi mai recent biciclete, motociclete şi automobile. Mai adăugăm articole de strictă necesitate ca : chibrituri, maşini de bărbierit, umbrele, săpunuri, sticlă rudimentară, tocuri si peniţe, aluminiu şi obiecte din tablă smălţuite, luminări şi gaz lampant. Aceste importuri s-au dovedit distructive pentru industria şi manufactura indigenă, care fusese echilibrată pînă acum. Treptat, industria a început să fie organizată pe baze moderne, treeîndu-se la marea producţie, avîiid ca rezultat şi o creştere substanţială a exportului. Astfel, proporţia exportului de fabricate a crescut de ia 8% *m.* 1879 la 16% în anul' 1892 şi la 22% în 1908; în timp ce importul de mărfuri a scăzut de la 65% în anul 1879, la 57% în anr<! 1892 şi la 53 % în anul 1907. Industriile de bază în India în secolul al XlX-lea erau de bumbac şi iută, oţel şi fier, hîrtie şi piele tăbăcită. Nu toate întreprinderile industriale aparţineau indienilor, parţial erau proprietăţi ale englezilor. Guvernul care pisă

atunci nu protejase cu nimic industria indigenă, a venit cu cîteva măsuri sprijinitoare, în sensul de a limita importul acolo unde industria locală se dezvoltase şi făcea faţă nevoilor interne şi de export. Au urmat însă perioade de favorizare a mărfurilor engleze din partea guvernului, apoi perioade de comerţ liber care au fost în detrimentul dezvoltării industriei indigene, ceea ce explică motivele creşterii atît de anevoioase a industriei în India.

Legislaţia muncii în fabrici. în spiritul legilor apărute în Anglia, privind condiţiile de muncă în fabrici şi limitării orelor de munca. şi în India s-au dat legi pentru îmbunătăţirea situaţiei muncitorilor din fabrici. Prin legea din 1881 şi 1891 a fost limitat numărul orelci de muncă, s-a legiferat munca femeilor şi a copiilor, iar guvernele locale au fost autorizate să emită reguli pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă, prin aprovizionarea cu apă bună de băut, ventilaţii şi condiţii de igienă a muncii.

Căile ferate. Pînă la răscoala şipailor, căile ferate practic erau necunoscute, cu excepţia cîtorva linii locale în jurul Calcuttei, Madrasului şi Bonibayului. în anul 1853 a fost deschisa prima cale ferată de 36 km, de la Bombay la Thana şi apoi de la Caicutta pînă la minele de cărbuni din Raniganj. De la acest început modest căile ferate s-au extins, fiind executate şi patronate de o companie particulară, dai garantată de guvern ; mai tîrziu guvernul a preluat controlul conducerii reţelei de căi ferate.

Englezii erau interesaţi în dezvoltarea căilor ferate, întrucit le asigura exploatarea şi transportul spre porturi a resurselor ţării, ca materii prime, şi în sens invers a produselor fabricate şi exportate din Anglia. în afară că reprezentau un bun şi sigur plasament de capital englez cu profituri oneroase, aveau şi scopuri strategice privind apărarea dominionului împotriva eventualelor tulburări interne sau externe; iar în subsidiar, facilitau intervenţiile în cazuri de calamităţi şi foamete.

Irigaţiile. Preocupările conducătorilor şi comitetelor administrative locale pentru irigaţii au existat încă din timpurile vedice. Realizarea lor era legată de structura social-econornieă, roiul lor fiind în principal fertilizarea solului şi, uneori, evitarea inundaţiilor. Numărul şi lungimea lor se pare că nu avea egal. Frămîntările sociale interne, invaziile şi războaiele care au avut loc pe teritoriul Indiei aproape fără încetare, au distrus şi părăginit multe din acestea, iar consecinţa nu s-a lăsat aşteptată: producţia agricolă compromit *(de* secetă sau inundaţie) şi deci foamete.

Cotropirea şi războaiele britanice, purtate în aproape toate regiunile Indiei, au făcut să sufere aceste vechi sisteme, producîud cele mai multe cazuri de foamete. Abia după marea răscoală indiană, sporind interesul britanic pentru agricultură şi plantaţii, s-a pus cu seriozitate problema irigaţiilor. Din anul 1866, s-a început finanţarea şi punerea lor i

execuţie. Astfel s-au realizat: în anul 1882, canalul Sirhind ; în 1878, marele canal al Gangelui, cel mai lung canal din lume; în anul 1874, canalul Agra şi sistemul de canale din Panjab; în anul 1899, canalul Chenabului de Jos, ajungîndu-se în total la o lungime de peste 30 000 de km de canale.

Pădurile. Pădurile Indiei s-au dovedit întotdeauna o valoroasă sursă de venituri. Dezvoltarea lor ştiinţifica (avînd la bază şi influenţele asupra climatului) a început în anul 1864, cînd a fost uuîiiit ca inspector general al pădurilor din India un expert german, în anul 1878 s-a deschis o şcoală specială de silvicultură la Delira Dun. în prezent departamentul silviculturii controlează circa 1 milion km^2 de pădure.

Asistenţa în caz de foamete. Una din cele mai importante realizări ale administraţiei indiene în perioada modernă a fost stabilirea unui sistem precis de asistenţă în caz de foamete. într-o ţară agricolă ca India, foametea s-a dovedit o mare calamitate încă din timpuri imemoriale. Odată cu creşterea populaţiei şi insuficienţa producţiei, perioadele de foamete au luat proporţii ameninţătoare, mai ales la începuturile ocupaţiei britanice, cînd produsele se consumau şi „se luau", în schimb nu se aducea nimic, iar cultivările scăzuseră ca volum. în anul 1770 a izbucnit o foamete teribilă în Bengal, unde a pierit o treime din populaţia. în secolul următor foametea a atins mai multe părţi ale Indiei. în anii 1866—1867, o altă foamete de mari proporţii, cu pierderi de vieţi omeneşti, s-a dezlănţuit în Orissa şi pe coasta de est a peninsulei, de la Calcutta la Madras. în următorii zece ani s-au produs asemenea calamităţi în Provinciile Unite, Panjab, Rajputana şi nordul Biliarului. A urmat o altă foamete teribilă în anul 1876, care a durat aproape doi ani, răspîndită în Madras, Mysore, Hyderabab, Bombay şi Provinciile Unite. Toate măsurile luate în pripă de guvern nu au avut eficienţă, neexistînd principii definite de acţionare şi nici măsuri de preîntîmpinare. Guvernatorul general Lytton a propus atunci stabilirea de planuri de acţiune pentru asistenţă în caz de foamete şi a numit o comisie în acest scop. Comisia a formulat recomandările care stau la baza *Codului pentru foamete,* promulgat în anul 1883 de guvernul Indiei. Principiul de bază al codului constă în fixarea ca datorie a statului de a se ocupa de asistenţă în caz de foamete Şi asigurarea din timp a mijloacelor necesare combaterii ei, prin alocarea de fonduri şi rezerve din veniturile statului, şi anume 15 milioane de rupii anual, care să constituie *fondul de asigurare al asistenţei.* Eficienţa măsurilor s-a arătat în anul 1896—1897 cind a izbucnit foamete în Biliar, Provinciile Unite şi Provinciile Centrale, de asemenea în anul 1899—1900 în Bombay, Provinciile Centrale, ■Panjab, Rajputana, Baroda şi provinciile din India Central^.

Comisiile de asistenţă din anii 1896 şi 1900, pe baza experienţei căpătate, an făcut şi alte recomandări ca : în împrejurări speciale să se acorde prioritate lucrărilor locale (peste lucrările publice) cu efect important pentru operaţiunile de asistenţă; să poată fi utilizată asistenţa neoficială pe scară largă în ce priveşte împărţirea ajutorului; să se înfiinţeze bănci agricole şi să se introducă metode îmbunătăţite în agricultură; să se extindă pe scară largă lucrările ele irigaţie. Aceste recomandări au fost acceptate şi puse în aplicare de guvern, lărgindu-se astfel măsurile de combatere a foametei din India. Se poate adăuga că extinderea reţelei de căi ferate a servit ca mijloc important în facilitarea ducerii la îndeplinire a măsurilor.

Forţele armate. încă din timpul marii răscoale a şipailor, preşedinţiile Madras, Bombay şi Bengal menţineau armate separate cu comandanţi proprii ; totuşi comandantul şef al forţelor din Bengal a devenit, cu numele, conducătorul forţelor militare din India. Prin legea din anul 1893, întreaga armată a Indiei era trecută sub un singur comandant şef şi împărţită teritorial în patru unităţi: Bengal, Bombay, Panjab şi Madras, fiecare cu un locotenent-general. în anul 1904, lordul Kitchener a divizat-o în trei armate şi nouă divizii, cu avantajul că organizarea şi instrucţia din timp de pace putea trece uşor pe picior de război. încă din anul 1861, fusese numit un ofiţer al armatei ca membru al consiliului executiv al guvernatorului general, care conducea armata indiană, în afara comandantului şef, membru extraordinar al consiliului. Din anul 1907 comandantul şef a devenit singura autoritate responsabilă pentru administrarea armatei.

O mare problemă în India a fost folosirea drogurilor (opiului, cînepii şi alcoolului) din comercializarea cărora guvernul scotea mari profituri. Sub influenţa opiniei publice, în anul 1894 a fost numită o comisie de analiză, iar în 1907 s-a încheiat un acord cu China, prin care se convenea asupra diminuării treptate şi, în final, încetarea comerţului cu opiu. S-a trecut, de asemeni, la o politică de restricţie şi control.

CAPITOLUL X

Dezvoltarea Indiei «oi ((858—1905). Contradicţiile stăpînirii engleze în India

Integrarea Indiei în sistemul imperial britanic, precum şi noua linie a politicii engleze faţă de ea, au contribuit la constituirea unei mişcări organizate de emancipare naţională a poporului indian,

jnişcare condusă de burghezia autohtonă, de elementele ei înaintate. Lupta Indiei pentru scuturarea jugului colonial a intrat, după anul 1870, în faza sa modernă, sub raportul principiilor, programului, formelor de organizare şi metodelor de acţiune.

în deceniul '60 — '70, lupta de eliberare naţională a poporului indian a căpătat forme diverse: răscoale ţărăneşti, lupte pentru reforme cu caracter religios, mişcări burghezo-democratice etc. Toate acestea aveau în centrul atenţiei emanciparea naţională. Un element nou şi important în cadrul mişcărilor ţărăneşti din anii 1870 — 1880 1-a constituit formarea psihologiei ţărănimii şi propagarea ideologiei burghezo-democratice, cu scopul atragerii acestei categorii sociale în lupta antifeudală şi antiimperialistă.

Baza politicii de educaţie în India a continuat să fie descentralizarea, adoptată iu anul 1859". Accentuarea importanţei educaţiei primare a impus perceperea de taxe funciare pentru asigurarea mijloacelor respective. Rezultatul a fost o creştere rapidă a numărului de şcoli primare şi licee, multe din ele finanţate de guvern, altele de persoane particulare. în anul 1882 o comisie a verificat progresele realizate prin aplicarea noii politici, iar raportul ei a fost aprobat de guvern. Cum educaţia primară nu făcuse suficiente progrese s-a recomandat ca şcolile primare să fie conduse de municipalităţi şi districte, sub supravegherea şi controlul guvernului. Rezultatele acestei reorganizări au dus la o creştere importantă a numărului de scoli primare şi licee.

Reforme rHigioase şi **sociale.** A doua jumătate a secolului al XlX-lea a fost caracterizată de un puternic val de activitate reformatoare în domeniul religiei şi în societate. Iniţiatorul a fost Raja Rammohan Roy, care a înfiinţat: *Brahma Samăj*, sau *Brahma Sabhâ,* o organizaţie religioasă care propovăduia credinţa în unicitatea dumnezeiască, şi refuzul închinării la chipuri. Modul de iniţiere în noua credinţă era bazat pe *Mahănirvăna Tantra,* iar ziarul ei oficial, *Tattvăbodhini Patrikă,* declara deschis *Vedele* ca revelaţie divină si singurul fundament al credinţelor religioase în noua biserică. Nu voni urmări drumul întreg al evoluţiei acestei secte, dar în anul 1865 organizaţia s-a divizat în conservatori si progresişti. Conservatorii cuprindeau Pe cei care credeau într-un singur Dumnezeu şi refuzau venerarea chipurilor, dar nu voiau să se rupă total de societatea hindusă. Progresiştii considerau hinduismul popular ca prea îngust şi [1J]iapt pentru folosirea textelor sanscrite şi a performanţei practicilor sociale care simbolizau această religie.

---

* în anul 1854, Charles Wood, preşedintele comisiei de control a expus raportul privind educaţia în India.

în anul 1S78 a urmat a doua schismă în biserica brahmană, apărînd o altă organizaţie numită ***Sâdhăram** Brahma Samăj,* alături de care s-au **afiliat** aproape toţi provincialii samajai. Noul Samaj a urmat riguros drumul spre constituţionalism, susţinînd un program avansat ele reforme sociale. în privinţa poziţiei femeii în societate a obţinut rezultate de mare importanţă prin abolirea *sistemului -purdak*[H1] introducerea recăsătoriră văduvei, desfiinţarea poligamiei, a căsătoriei de **la vîrsta** copilăriei, de asemenea aplicarea unei înalte educaţii. Faptul că această lege validase recăsătorirea văduvei şi căsătoria între castele hinduse[82] demonstrează marea repercusiune a mişcării brahmane asupra societăţii hinduse. Este interesant că ideea fundamentală cu care a început mişcarea a fost exprimarea monoteismului şi desfiinţarea venerării chipurilor.

Prărthanâ Samăj. Membrii ei nu se socoteau aderenţi ai unei noi religii, sau secte noi, ci ai unei simple mişcări. *~E,i* erau mouoteişti şi se considerau urmaşi ai marii tradiţii religioase a sfinţilor maratha ca : Namdev, **Tukaram** şi Ramdas. în locul speculaţiei religioase, acordau atenţie reformelor sociale ca : intercăsătoria între diferite caste, recăsătorirea văduvelor, îmbunătăţirea soartei multor femei şi clase oprimate. Au înfiinţat un azil de copii găsiţi şi orfani, şcoli serale, case de văduve, o misiune a claselor oprimate şi alte instituţii de binefacere. *Prărthanâ Samăj* a fost un centru pentru multe activităţi şi reforme sociale în India de vest. *Brahma Samăj* şi *Prărthanâ Samăj* au fost în mare măsură organizaţii ale căror idei reprezintă răspunsul indian la raţionalismul occidental.

Ărya Samăj a fost înfiinţată de Svami Dayananda, un savant hindus. Preceptul său era: „Mergi înapoi la *Vede".* Bl dorea să modeleze societatea după cea din *Vede,* din care să se scoată toate adăugirile care se făcuseră de-a lungul timpurilor. Nu ignora autoritatea scrierilor ulterioare ca *Puranele,* dar nu se sfia să declare că erau scrise de oameni egoişti şi ignoranţi. Preceptele sale de bază erau exact cele ale iui Raja Rammohan Roy adică : credinţa monoteistă şi părăsirea politeismuhii ca şi folosirea chipurilor : de asemenea s-a pronunţat împotriva restricţiilor castei, căsătoriei copiilor şi interzicerii călătoriei pe mare, îucurajînd educarea femeii şi recăsătorirea văduvei. în ultimă analiză principiul său general se reducea la credinţa că *„Vedele* conţin tot adevărul", dar prin aceasta ignoră orice progres. Datorită faptului că scrierile şi învăţăturile sale se adresează celor simpli, a avut largă răspîndire.

Misiunea Râmakrishna, ultima mare mişcare religioasă şi socială din sec. al XlX-lea, constituie sinteza celor două mari gîndiri a trecutului sau orientului şi a modernului sau occidentului. A fost înfiinţată de Rămakrishna Paramahansa, un preot sărac al unu[1] templu de lîngă Calcutta. Nu avea nici un fel de cultură dar ducea o viaţă intens spirituală în izolarea sa. Avea încredere în toate

religiile şi a încercat performanţa de a exercita practica şi folosirea tuturor, chiar a celei islamice şi creştine. Nu era cunoscut decît de cîţiva adepţi care i-au publicat preceptele înainte de a fi murit. Cel mai renumit dintre discipolii săi, cel mai drag guru, era un tînăr absolvent al universităţii din Calcutta, Narendranath Dutta, mai tîrziu cunoscut ca Svami Vivekanauda. Acesta a râspîndit me-sagiul lui *Rămakrishna* peste întreaga Indie. Fiind remarcat de *Parlamentul Religiilor din Chicago,* a fost chemat în Statele Unite ale Amerieii, unde religia lui a devenit de faimă mondială, IÎ1 susţine doctrina vedică pură, ca ideal al său, şi tinde la dezvoltarea unui înalt spirit în om. în acelaşi timp recunoaşte valoarea şi utilitatea dezvoltărilor ulterioare ale hinduismului ca şi închinarea la chipuri. Altă caracteristică a învăţăturilor sale, este credinţa în adevărul tuturo/ religiilor: toate denumirile date lui Dumezeu cum sînt „Apă, AJlah, Harui, Christos, Krishna etc", înseamnă acelaşi lucru. Succesul său se datoreşte şi programului social şi filantropic, dar cu disciplină religioasă şi viaţă spirituală. A deschis multe şcoli, dispensare şi îi ajuta pe oameni în caz de calamităţi {inundaţii, foamete, secetă, cutremure etc.) ; de asemenea *nu dorea să se dezvolte într-o sectă separată.* Suprema sa dorinţă era de a restabili propria sa patrie printre naţiunile lumii. Svami avea astfel vederi atît naţionale pt şi universale şi asta explică popularitatea sa în India şi America. Pentru prima oară el a proclamat cu curaj în faţa lumii superioritatea culturii şi civilizaţiei hinduse, mărimea trecutului său şi speranţa în viitor. în locul unui ton apologetic şi a umui simţ de inferioritate care caracteriza pînă atunci atitudinea indiană în faţa culturii şi civilizaţiei europene, Svami Vivekanaada a etalat cu curaj şi conştiinciozitate ţelul său patriotic şi idealurile înalte ale naţiunii indiene renăscute.

Societatea Theosofică a fost înfiinţată de „misterioasa" doamnă H.P. Blavatsky şi col. ÎI.S. Olcott, în Statele Unite (anul 1875), Ei au venit în India în 1879 şi 1886 şi s-au stabilit ia Adyar, suburbie a Madrasului. Dar succesul mişcării în India se datoreşte domnişoarei Aunie Besant, care a unit societatea (1889).

Societatea Theosofică, de la bun început, s-a alăturat mişcării de reînviere hindusă, susţiuînd reintroducerea vechilor idealuri şi instituţii. în autobiografia d, Armie Besant scrie : „Sarcina indiană este, mai întîi de toate, renaşterea puternică şi înălţătoare a vechilor religii. Aceasta a readus un nou autorespect, o mîndrie a trecutului, o încredere în viitor şi ca rezultat inevitabil u» mare val de simţămînt patriotic, începutul renaşterii naţiunii". Aunie Besant a început înălţarea Şcolii Centrale Hinduse din Benares, ca mijloc principal de realizare a intenţiilor sale. Şi-a consumat resursele şi energia în această instituţie care treptat s-a dezvoltat în liceu şi în final, în 1915 în unitatea hindusă.

Societatea Theosofică s-a dovedit un important factor în **reforma** socială şi religioasă, însă încercarea ei de a se întoarce la trecut a fost considerată de mulţi ca retrogradă.

Deşteptarea naţională. Congresul Naţional Indian. Cel mai important fenomen în Noua Indie este creşterea conştiinţei naţionale care şi-a găsit exprimarea activă în formarea *Congresului Naţional Indian, a Ligii Musulmane* **şi** a altor formaţii de acest fel. Factorii care au contribuit la deşteptarea naţională s-au întemeiat pe două principii fundamentale: unirea Indiei într-un singur stat; dreptul poporului de a se conduce singur. Marile mişcări europene ca şi **studiul** literaturii engleze şi a istoriei Europei, au întărit şi amplificat **spiritul** democraţiei **şi** patriotismului naţional în India. Afirmaţia reginei Victoria din proclamaţia : „Noi ţinem legămîntul nostru către băştinaşii din teritoriile Indiei noastre, aceleaşi obligaţii **şi** îndatoriri care ne leagă de toţi ceilalţi supuşi ai noştri" a căpătat o semnificaţie specială pentru indieni, în urma constituţiei democratice acordate **supuşilor** canadieni, urmată de măsuri de autoguvernare acordate altor colonii. Itidienii gîndeau că în curînd puteau să prezinte cererile lor rezonabile reginei Victoria. Prima cerere viza o primire mai numeroasă a indienilor în posturile mai înalte ale serviciului civil. în ciuda promisiunilor din carta din 1833 şi a proclamaţiei reginei, era **vizibilă** rezistenţa crescută din partea guvernului britanic de a admite indieni în număr mare în serviciul **civil.** Este uşor de imaginat simţămintele indienilor cu cultură engleză, care îşi **clădiseră** credinţa lor pe liberalismul şi simţul de dreptate al oamenilor de stat britanici. în curînd s-au produs incidente, care au schimbat nemulţumirea pasivă într-o agitaţie activă. Ele au fost legate **şi** de demiterea lui Surendranatli Banerjea din funcţia în care iniţial fusese numit în serviciul civil. Astfel, omul respins a servi guvernul britanic, a fost destinat să fie conducătorul unei mari mişcări naţionale în India. El a înfiinţat *Asociaţia Indiană* din Calcutta, menită **a** fi centrul mişcării întregii Indii, bazată pe *Concepţia unei Indii Unite.* Aceasta era o organizaţie a claselor mijlocii culte, cu scopul creării opiniei publice prin apeluri directe la popor. Ocazia potrivită s-a **ivit** cînd în anul 1877 englezii au modificat vîrsta de examinare şi intrare în serviciul civil al indienilor, de la 21 de ani la 19 ani. Măsura a fost considerată ca o încercare de distrugere a şanselor indienilor de a pătrunde în serviciul civil indian şi a produs o impresie dureroasă. *Asociaţia Indiană* a organizat, sub conducerea lui Banerjea, mitinguri la Calcutta, Agra, Lahore, Amritsar, Meerut, Allahabad, Delhi, Cawnpore, Lacknau, **Aligarh** şi Benarcs. Se cerca ridicarea limitei de vîrstă pentru intrarea în serviciul civil, dar scopul ■ esenţial al întrunirilor era deşteptarea spiritului de unitate **şi** solidaritate al poporului indian. Turneul întreprins de Banerjea a fost de mare succes, iar rezultatele mişcării naţionale or-

ati de *Asociaţia indiană* au fost importante. Banerjea spune : pentru prima oară sub stăpînirea britanică, India, cu diferitele ei rase şi religii, fusese condusă de pe aceeaşi platformă către un efort unit şi comun. Astfel s-a demonstrat printr-o lecţie de importanţă capitală că oricare ar fi diferenţele noastre de rasă şi limbă, sau socială şi religioasă, poporul Indiei se poate amesteca şi uni, în scopul atingerii idealurilor lor politice comune"[83].

în acelaşi timp s-a întocmit un memoriu către Camera Comunelor prin care se solicita nu numai modificarea limitei de vîrstă ci şi ţinerea de examene pentru numirea în funcţii, concomitent îu Anglia si în India. A fost trimis cu memoriul în Anglia, Lalmohan Ghosh, un avocat din Calcutta, excelent vorbitor, care a făcut o impresie deosebită asupra auditoriului britanic prin expunerea sa asupra apăsătoarelor nedreptăţi din India. Rezultatul a fost instantaneu şi neaşteptat, luîndu-se măsurile cuvenite. Agitaţiei serviciului civil i-au urmat alte acţiuni împotriva legii armelor şi legii presei indigene, care fuseseră aplicate de lordul Lytton pentru limitarea posedării armelor şi controlul asupra presei indigene. Cele trei măsuri, privite ca o parte a politicii de împiedecare a dezvoltării unei Indii naţionale, arată caracterul reacţionar al regimului lordului Salisbury, ca secretar de stat pentru India. Dar conducătorii reacţionari pot adesea grăbi marile mişcări sociale şi asta s-a dovedit în India, unde se vedea necesitatea luării întregii administraţii sub control popular.

Introducerea actului lui libert, în anul 1883, şi controversele ivite în legătură cu aplicarea lui au facilitat acest lucru. Actul urmărea aplicarea unui privilegiu prin care supuşii britanici din districte să fie judecaţi de conaţionali. Agitaţiile şi protestele împotriva acestei măsuri au fost aşa de mari, atît din partea indienilor cît şi din partea europenilor, îneît guvernul a luat o măsură mai moderată, care învestea puterea de a judeca europeni în seziuni judecătoreşti şi magistraturi districtuale in care participau şi indieni. Cu această ocazie *jAsociaţia Indiei* a creat un fond naţional al întregii Indii, cu ajutorul căruia s-a ţinut la Calcutta, *Conferinţa Naţională Indiană,* cu reprezentanţi de pe tot cuprinsul Indiei (1883).

în acelaşi an, Allan Octavian Hume", a adresat o scrisoare deschisă cadrelor didactice ale Universităţii din Calcutta, îndemnîndu-i să pună bazele unei asociaţii pentru regenerarea intelectuală, morală, socială şi politică a poporului indian, arătîndu-se sprijinitor al unei astfel de organizaţii. Al. Hume, cu ajutorai cîtorva eminenţi indieni, a reuşit să dea viaţă planului său, astfel că în 1885, sub preşedinţia avocatului W. C. Bonnerjea, s-a ţinut primul *Congres Naţional Indian* la Bombay. Cam în acelaşi timp se ţinea a doua seziune a *Conferinţei naţionale indiene la* Calcutta. Ambele adunări apăreau ca îndependeute una de alta, dar amîudouă exprimau aceleaşi probleme a<loptînd programe asemănătoare, mărturie izbitoare a creşterii sim~

ţului de unitate naţională. Primul Congres indian cuprindea **numai** şaptezeci de membri, incluzînd şi pe eminentul conducător **Surettdra**-nat, treptat însă numărul membrilor s-a mărit. S-a hotărît **întrunirea** anuală a Congresului în diferite oraşe ale Indiei; al doilea şi al **treilea** ţinîndu-se respectiv la Calcutta şi Madras. Congresele au **analizat** problemele şi politica **guvernului,** formulînd cereri de reforme şj atrăgîndu-se atenţia asupra sărăciei îngrozitoare a ţării, **propunîu'd** măsuri de redresare : 1) Dezvoltarea autoguvernării cu ajutorul consiliilor reprezentative atît **în** guvernul central cît şi în cele **provinciale**; **2)** Desfiinţarea Consiliului Indiei; 3) Răspîndirea învăţămîntului **general** şi tehnic ; 4) Reducerea expediţiilor militare şi instruirea militară a indienilor ; 5) Separarea funcţiilor judiciare şi executive în administrarea justiţiei criminale ; 6) Folosirea mai largă a indienilor cu funcţii înalte în serviciile publice, **în** special prin **instituirea** de examene atît în Anglia cît şi în India.

în criticarea politicii guvernului, Congresul menţinea întotdeauna o înaltă demnitate şi moderaţie. Congresul exprima o loialitate neclintită faţă de **tron** şi nutrea o încredere nelimitată în liberalismul şi **spiritul** de dreptate al oamenilor de stat britanici.

La început, guvernul privea mişcările *Congresului Naţional Indian* cu îngăduinţă şi simpatie, dar în scurt timp şi-a schimbat atitudinea, exprimîndn-şi dezaprobarea asupra politicii şi metodelor Congresului. Această atitudine se ba/.a pe pretextul că pătura cultă, ca o minoritate infimă, nu are dreptul să reprezinte vederile Indici. La acest argument a răspuns Ramesh Chandra Mitra, în discursul **său** ca preşedinte al comitetului de primire în Congres, ţinut la Calcutta în 1895 : „Pătura cultă reprezintă creierul şi conştiinţa ţării, purtătorul legitim de cuvînt al maselor fără cultură, apărătorul normal al intereselor lor". Nu e nici o mirare că la rezoluţiile înaintate de Congres, s-a răspuns evaziv din partea guvernului, îneît Hume a declarat: „Congresul Naţional s-a străduit să înveţe guvernul, dar guvernul a refuzat să fie instruit".[85].

Nemulţumit de atitudinea guvernului, Congresul a decis să organizeze opinia publică, atît în India cît şi în Anglia unde a înfiinţat o agenţie. Aceasta organiza lecturi publice în diferite părţi ale Angliei şi distribuia pamflete pentru a mobiliza opinia publică. Rezultatele au fost bune, căci în Anglia această problemă a fost preluată do *Comitetul britanic al Congresului Naţional Indian,* care scotea o publicaţie **săptămînală** numită *India.*

Iu **anul** 1889, la a ciucea scziuue a Congresului (Bombay), s-a întocmit un act care prevedea reforme şi extinderea consiliilor legislative. Actul a fost trecut prin Camera Comunelor şi aprobat în 189'2. în privinţa rezolvării altor probleme, cu toate notele făcute de Congres, guvernul evită să le rezolve, **îneît** repulsia faţă de acesta creştea. Unii susţineau chiar că nu se poate ajunge la realizări **„prin** vorbe ci

prin acţiune". Mulţi s-au afiliat acestei idei, printre care şi maratliii. Conducătorul mişcării, Bal Gangadhar Tilak, a încercat să creeze un puternic simţăinînt naţional printre indieni, făcînd apel la trecutul glorios al lui Shivaji şi al neamului său, ca descendent al paşei. Curînd discursurile şi publicaţiile sale din ziarul *Kcsari*, care difuza ideea noilor idealuri politice, a autoajutorării şi a renaşterii naţionale, au făcut ca gruparea condusa de el să devină o aripă a Congresului.

Cîţiva musulmani s-au alăturat şi ei mişcării congresului şi marathilor, dar aspiraţiile lor se deosebeau de ale hinduşilor, iar reacţiile lor către conducerea britanică arăta ostilitate făţişă. Conducătorul musulmanilor a devenit Syed Ahmed care a deschis o şcoală, *Mahomedan-A ngln-Oriental College* la Aligarh, pentru a promova educaţia şi cultura între mahomedani. El susţinea că hinduşii şi musulmanii din India formează o singură naţie. în ciuda ideilor sale liberale, el s-a declarat împotriva Congresului, iar în anul 1886 a format mi congres educaţional şi mai tîrziu alte două organizaţii, toate rivale Congresului. Una din ele era chiar cu vederi occidentale şi cuprindea şi membri englezi. Această optică schimbată are o explicaţie întrucît englezii doreau o dezbinare a unităţii ideologice indiene, de asemenea musulmanii credeau în cultura engleză şi căutînd protecţia lor, respingeau ideea sistemului democratic de guvernare. în anul 1898, Syed Ahmed a murit, dar politica sa a supravieţuit ; au apărut şi cîţiva conducători musulmani care au adoptat ideea naţională şi au devenit aprigi susţinători ai Congresului.

CAPITOLUL XI

India între anii 1906—1937. Relaţii externe

în anul 1899 viceregе al Indiei a fost numit lordul Curzon, avîud vîrsta de 40 de ani şi o cultură deosebită însuşită la Oxford ; de asemenea cunoştea obiceiurile şi mentalităţile popoarelor din Asia. în anul 1901 a murit regina Victoria şi a fost proclamat rege al Angliei şi împărat la Indiei, Eduard VII.

în acest timp frontiera de nord-vest a Indiei constituia una din cele. mai spinoase probleme. întreaga frontieră era locuită de triburi fanatice şi independente de pathani, neavînd nici un conducător peste ele. Ţara locuită de ei, sălbatică şi accidentată, mi permitea mişcări de trupe fără greutăţi şi pericole, mai ales că triburile stăpî**neau** bine lupta de hărţuială şi de gherilă. Parte din pămînt fiind

sterp a influenţat viaţa locuitorilor, făcîudu-i asprii dar modeşti. De multe ori triburile erau obligate să invadeze alte ţinuturi, cu scopul de a jefui, iar cu prăzile să poată continua viaţa o bună bucată de vreme. Munţii sînt traversaţi de un număr de păsuri din care cel mai important este pasul Khaiber ; aceste păsuri au fost numite *Cheile Indiei.*

Guvernul trebuia să menţină o puternică forţă de frontieră, atît pentru păzirea trecătorilor, cît şi pentru păstrarea **liniştei** şi păcii oamenilor triburilor. în anii 1895 —1897 fusese dusă o campanie de frontieră, lungă şi anevoioasă care a costat multe vieţi şi mari fonduri.

Lordul Curzon a făcut schimbări în politica de frontieră, încercînd să adopte metodele prin care fusese pacificat Belucistauul, dar nu au fost eficiente peste tot. S-au retras cu această ocazie din regiunea de nord-vest un însemnat număr de trupe. în locul lor s-au înfiinţat alte unităţi, formate din localnici *(khassansari),* comandate de ofiţeri britanici. Ei răspundeau de menţinerea păcii, păstrarea liniştei şi prevenirea atacurilor asupra caravanelor care mergeau prin trecători, îu spatele hotarului spre India au fost construite drumuri şi căi ferate, de asemenea o mică flotă în Golful Persic prevenea prin semnale pe carabinieri, de a nu fi surprinşi de oamenii triburilor care fremătau pe înălţimile ţărmurilor golfului.

în anul 1901, cu toată opoziţia oficialităţilor din Panjab, Curzon a înfiinţat Provincia Frontierei de N—V, care cuprindea agenţiile: Malakand, Kurram, Khaiber, Tochi, Wana şi toate districtele Panjabului de dincolo de Indus, în afara districtului lui Dera Ghazi Han, care rămînca sub controlul guvernului din Panjab. Modificările militare şi civile, făcute de Curzon la frontiera de N—V, au **pacificat-o,** după o perioadă de lupte de frontieră. Astfel în 1900 — 1902 a fost, necesară o blocadă a mahsudilor, după care aceştia s-au supus; în 1908—1909 a fost înăbuşită răscoala mahomedanilor, dar problema frontierei nu era încă rezolvată. Dificultăţile administrative privind justiţia şi veniturile au făcut să continue tulburările. De fapt, guvernul Indiei a trebuit să recurgă la armată pentru a înăbuşi răscoalele de la frontieră; în 1919 răscoala wazirilor, în 1925 a mahsudilor, în 1930—1931 răscoala unită a wazirilor, mahomedanilor şi afrizilor, în 1933 revolta mahomedanilor şi în 1937 rebeliunea lui Tori-Khei.

Relaţiile cu Afganistanul şi Persia. *Afganistanul.* Relaţiile guvernului Indiei cu Afganistanul, îu această **perioadă,** au fost influenţate de interesele Rusiei în Golful Persic .şi Asia Centrală, precum şi de diplomaţiile Germaniei, Austriei şi Turciei, privind războiul din **1914**-1918. Tratatul de prietenie încheiat de guvernul Indiei cu emirul Abdur Rahmau (1901) a căzut o dată cu moartea emirului. Noul emir, Habibulah, a refuzat reînnoirea tratatului, căutînd să se sustragă de la plata subvenţiei, de asemenea pretindea titlul de *majestate.* După

trei ani de tergiversări (în anul 1905), înlocuitorul lui Curzon a recunoscut emirului titlul pretins, iar acesta a acceptat reînnoirea tratatului pe baza căruia Afganistanul, în timpul primului război mondial, s-a menţinut neutru (aceasta fiind în avantajul englezilor). După război, relaţiile de prietenie s-au întărit, Anglia avînd un reprezentant (ministru) la Kabul, iar Afganistanul unul la Londra.

Persia. Interesele comerciale conduceau Anglia spre păstrarea supremaţiei în Golful Persic, în timp ce alte puteri ca Franţa, Rusia şi Turcia căutau subminarea acesteia în avantajul lor. Pătrunderea ruşilor în nordul Persiei a provocat îngrijorare în Anglia, ceea ce a făcut ca guvernul din India să intervină pentru a dejuca influenţa ruşilor. Astfel, în anul 1903, lordul Curzon a vizitat Persia şi pentru a contracara influenţa antibritanică şi-a luat o seric de măsuri printre care stabilirea unor consulate în porturile importante şi in oraşde din interior. S-au construit, de asemenea, lucrări de mare însemnătatu : calea ferată de la Quetta la Nushki, şoseaua de la Nushki la Robat Kila, un post de frontieră, un serviciu poştal de-a lungul drumului si s-au organizat vămile şi tarifele taxelor comerciale.

în curînd Persia a fost supusă unor tulburări interne, datorită conflictului dintre forţele constituţionale susţinute de popor şi forţele autocraţiei susţinute de dinastia conducătoare. Anglia şi Rusia s-au înţeles să împartă sferele lor de influenţă şi au semnat convenţia din august 1907, prin care se stabilea ca Rusia să-şi exercite influenţa în nordul Persiei, iar Anglia în provinciile de sud-est, de asemenea să nu iacă nici o concesiune comercială sau politică altei ţări şi nici lor înşile. Convenţia a adus avantaje celor două ţări, iar Persia fiind în derută şi fără putere nu a putut să-şi impună un punct de vedere, astfel că Rusia a pătruns adînc în mijlocul ei, iar Anglia şi-a întărit poziţia în sud-est. în timpul războiului mondial (1914 — 1918), Persia a păstrat o neutralitate strictă, cu toate îndemnurile Germaniei şi Turciei de a li se alătura. Anglia în acest timp a dus o activitate neobosită în Golful Persic, iar după război a păstrat relaţii prieteneşti cu Persia.

Bengalul şi Assamul. Bengalul era o provincie întinsă, cu o suprafaţă de **570 000** km^2 şi o populaţie de peste 80 de milioane de locuitori. Fiind prea mare pentru a putea fi guvernată, Curzon a hotărît să o împartă în Bengalul de Est şi în Assam. Divizarea făcîndu-se fără consultarea opiniei publice a fost urmată de un protest din partea bengalezilor, îneît în anul **1911** împărţirea a fost anulată de regele împărat, făcîndu-se noi aranjamente. Assam, Bihar şi Orissa au devenit provincii separate, în timp ce Bengalul propriu-zis rămîuea cu capitala la Calcutta. Negocierile dintre Anglia şi China au stabilit şi frontierele dintre Birmania şi provincia chineză Yunnan, în anul **1936.**

B interesant de observat că protestul împotriva împărţirii Bengalului a luat forma unui boicot economic *(Mişcarea Swadeshi)* care a început îu anul 1905. încercarea a fost făcută prin convingerea indienilor de a înceta folosirea mărfurilor străine, în special a celor de bumbac şi de a folosi numai mărfuri indigene. Mărfurile străine (stofele şi pînzeturile) au fost **arse** în pieţele publice, iar poporul a folosit numai pînză ţesută în casă (homespun). Un timp această mişcare a dat rezultate bune, apoi încet s-a stins. A fost reluată în anul 1920 de către Mahatma Gandhi.

Prinsul război *monâial.*Probleme* *internaţionale.* Perioada de care ne ocupăm este dominată, pe fărîm internaţional, de izbucnirea primului război mondial. Ca orice conflagraţie internaţională, prima! război mondial se declanşase din motive economice şi politice. Războiul s-a dezlănţuit avînd ca pretext asasinarea arhiducelui austriac Franţ Ferdinand, la Sarajevo în Bosnia, de către un student sîrb. Motivele adevărate le constituiau contradicţiile dintre marile puteri imperialiste, în lupta pentru împărţirea sferelor de influenţă şi aca-parea de colonii şi teritorii străine.

I,a 28 iulie 1914, Austro-Ungaria a atacat Serbia pentru a o pedepsi. La l august, Germania a declarat război Rusiei, iar la 3 şi 4 august Franţa şi Anglia au declarat război Germaniei. Anglia nu ar fi intervenit dacă trupele germane nu ar fi trecut prin Belgia spre Franţa, violînd neutralitatea ei, garantată de marile puteri. începutul războiului a fost primit eu entuziasm în multe ţări beligerante, printre care şi Anglia, şi respectiv ţările subjugate Imperiului Britanic. Deşi furtuna războiului nu s-a abătut direct asupra Indiei, totuşi, ca parte integrantă a Imperiului Britanic, a fost angrenată în mod automat în război: astfel s-au ţinut adunări în toată ţara şi s-a hotărît punerea la dispoziţia Angliei a resurselor militare şi materiale. Anglia nu era pregătită de război pe uscat, aşa că trebuia să-şi creeze corpuri, să le înarmeze, apoi să le instruiască. Soluţia de început a fost de a folosi armată indiană, care îu acel moment se îfla în condiţii excelente. S-au trimis în Franţa două divizii indiene din cele mai bune : divizia de Lahore şi divizia de Meerut, cu un efectiv de 24 000 de oameni, sub comanda lui James Willkoks, care au debarcat la Marsilia îu septembrie 1914.

Trupele indiene au luat parte la luptele grele din Flaudra în toamna şi iarna anului 1914 şi primăvara anului 1915, inclusiv marile bătălii de la New Chapelle şi Luz. Ele s-au acoperit de glorie, la cina dintre şipai conferindu-li-se Crucea Victoria, cea mai înaltă distincţie britanică. Dintre şipaii indieni decoraţi amintim pe : Khudadad Khan din unitatea 129 Belucis, Naik Danvau Sing Neogi din regimentul Gurkha, care a luat comanda unităţii sale după rănirea

ofiţerului englez şi, deşi rănit, a condus-o la îndeplinirea misiunii. Mai tîrziu trupele indiene au fost luate din Franţa şi duse în alte misiuni în est (1915).

între timp, diplomaţia germană a convins Turcia să intre în război. Ea urmărea să construiască şi să ţină sub control o cale ferată, rncrgîud de la Berlin prin Coustantinopole la Bagdad şi Basra, cu ajutorul căreia să-şi facă o bază navală în Golful Persic, ameuinţînd Karach şi Bombay. Războiul împotriva Turciei a fost declarat la 12 august, cînd divizia de Poona a şi fost expediată la Basra. în ciuda faptului că sultanul turcilor era şi kalif, adică şef spiritual al bisericii lor, trupele musulmane s-au comportat cu credinţă şi devotament. Turcii au fost învinşi la Shsiba şi în alte mari bătălii, apoi o forţă condusă de generalul Townshend a primit misiunea să~i urmărească şi să captureze Bagdadul, capitala Irakului. l,a asedierea Bagdadului însă această forţă a fost învinsă şi nevoită să se retragă la Kut-al-Amara, unde, asediată timp de 148 de zile, s-a predat turcilor la 29 aprilie 1916. în anul 1917, revanşa a fost luată, cînd o armată compusă în cea mai mare parte din indieni a capturat Bagdadul (11 martie) şi i-a împins pe turci în Asia Mică.

Şi pe alte fronturi, armata indiană s-a dovedit vitează şi demnă de încredere. O armată formată în majoritate din trupe indiene, sub comanda generalului Allenby a invadat Palestina, a capturat Ierusalimul şi a împins pe turci înapoi în Siria. Au fost ajutaţi în această expediţie şi de agentul englez din ţările arabe, T. H. I,awrance, care a unit şi ridicat triburile arabe la luptă pentru independenţa Arabiei. Trupele indiene au mai luptat la Galipoli şi în estul Africii şi au luat parte la apărarea Canalului de Suez şi a Adenului. în total au luptat pe diferite fronturi 1 200 000 de indieni, din care an pierit peste 62 000 şi au fost răniţi peste 70 000. Unii din ei au luat parte în tabere de muncă şi în alte servicii. Cei mai mulţi luptători proveneau din Panjab, India Centrală şi Deccan. Din punct de vedere material, India a contribuit la susţinerea războiului cu peste 100 milioane de lire sterline, ceea ce a condus la serioase lipsuri financiare interne pentru o perioadă destul de îndelungată.

Cheltuielile de război foarte mari, mobilizarea a peste un milion de oameni, creşterea preţurilor şi a impozitelor au contribuit în foarte mare măsură la înrăutăţirea situaţiei interne. Mizeria maselor populare a atins proporţii inimaginabile. Faptul că Anglia exporta din India tot mai multe alimente a avut drept urmare foametea care a izbucnit în ţară în cursul anului 1918; în afară de aceasta a izbucnit [0] puternică epidemie de gripa spaniolă, care a cuprins masele înfometate de la oraşe şi sate, împotriva căreia guvernul englez neluînd nici o măsură au pierit milioane de oameni.

îa anii războiului, ca urmare a atitudinii prădalnice a coloniştilor englezi şi a exploatării creseînde din partea monopolurilor engleze şi autohtone, situaţia muncitorilor şi a maselor de ţărani s-a înrăutăţit şi mai mult, intensifieîndu-se ura împotriva regimului colonial. Datorită scăderii considerabile a salariului real au început să izbucnească greve; în anul 1916 şi 1917 au avut loc peste 100 de mari greve ale muncitorilor din Bombay care au cerut sporirea salariilor, iar în anul 1918 alte greve au fost declarate la Bombay, Madras, Ahmedabad şi în alte centre industriale. La sfîrşitul anului 1918 muncitorii textilişti din Bombay ari declarat o grevă generală politic;! hi semn de protest împotriva arestării repetate a lui B. G. Tilak.

în acest timp, în India, ca urmare a încercării de împărţire a Bengalului, agitaţia politică a căpătat treptat un caracter revoluţionar. Pe de altă parte, s-a constituit o secţiune radicală în Congres şi s-a organizat mişcarea de boicotare a mărfurilor străine. S-au înfiinţat societăţi secrete în diferite părţi ale Indiei cu scopul de a strînge arme, a confecţiona bombe şi, desigur, pentru a organiza o insurecţie armată. Era o stare de nelinişte nu numai în Bengal, dar chiar în provinciile îndepărtate ca Panjab şi Madras ; astfel că guvernul a fost nevoit să adopte măsuri forte. Au fost elaborate legi care puneau restricţii severe asupra mişcărilor populare, presei şi mitingurilor publice. Personalităţi ale vieţii politice au fost deportate fără a fi judecate, altele suspendate sau condamnate pa viaţă ; iar un marc număr, printre care eminenţi oameni de stat — ca Tilak — au fost întemniţaţi pe diferite termene. Toate aceste măsuri severe im au putut opri agitaţiile, ceea ce a determinat guvernul să modifice măsurile lui Curzon şi să revină asupra împărţirii Bengalului, I,a manifestaţia *(Aurbar)* ţinută la Delhi o dată cu înscăunarea regelui Georgu al V-lea s-a anunţat: înfiinţarea preşedinţiei Bengalului sub un guvernator; statele Binar, Orissa şi Chota Nagpur formau o altă provincie sub un locotenent-guvernator; transferarea capitalei Indiei de la Calcutta la Delhi.

Apreciind contribuţia Indiei la primul război mondial, lordul Birckenhead arată că „fără India războiul s-ar fi prelungit foarte mult, dacă, bineînţeles, el ar fi putut fi cîştigat fără ajutorul ei". Tratatul de la Versailles a fost semnat din partea Indiei de maharaja din Bikaner şi de Satyendra Sinha, un eminent om politic indian, membru al Camerii Lorzilor.

în memoria eroilor indieni căzuţi în primul război mondial s-a ridicat la Delhi un arc de triumf.

CAPITOLUL XII

Schimbări constituţionale în perioada 1907-1937

După cum s-a relatat, guvernul Indiei era condus şi controlat de secretarul de stat pentru India (la Londra) şi supracondus de guvernul Angliei prin parlamentul britanic.

La începutul secolului al XlX-lea oameni politici indieni, printre care Gokhale, au cerut desfiinţarea *Consiliului Indiei* (de la Londra). Desfiinţarea Consiliului indian nu a fost acceptată de parlamentul britanic, însă în anul 1907 au fost numiţi doi indieni ca membri ai Consiliului. Consiliul rămînea în continuare subordonat secretarului de stat care îşi manifesta puterile sale discreţionare nu numai faţă de acesta, dar chiar în relaţiile cu guvernul Indiei, în special pentru afacerile imperiale sau militare, în tratativele cu străinătatea, în privinţa drepturilor supuşilor britanici, legii naturalizării, debitului public, obiceiuri, sistem monetar şi navigaţie.

Guvernul proiectase cîteva schimbări constituţionale care fuseseră încorporate în reformele din anul 1909 (Morley-Minto). Aceste reforme prevedeau asocierea de indieni pe lingă guvern într-o mai mare măsură, pentru deciderea afacerilor publice. în consiliul executiv al guvernatorului general se prevedea un loc pentru un membru indian; primul numit a fost Satyandra Prasanna-Sinha. Numărul membrilor consiliilor executive de Madras şi Bombay a fost sporit la patru, de asemenea s-au înfiinţat consilii executive în Bengal (1909), Binar şi Orissa (1912), apoi în Provinciile Unite, care însă nu aveau nici un membru indian.

Cea mai importantă caracteristică a legii din 1909 a fost schimbarea compoziţiei şi funcţionării consiliilor legislative. A crescut numărul membrilor adiţionali atît oficiali eît şi neoficiali; cea mai mare parte a membrilor adiţionali neoficiali trebuind să fie aleşi de grupurile indiene locale, dintre deţinătorii de pămînturi, membri în asociaţii de comerţ sau universitare. La cererea mahomedanilor s-a introdus şi principiul reprezentanţilor comunali. Deşi reformele din anul 1909 marchează un pas important în introducerea guvernului reprezentativ, acesta nu era un guvern parlamentar. Membrii neoficiali nu puteau acţiona cu responsabilitate, întrucît nimic din ceea ce revendicau nu aducea vreo modificare în politica fundamentală a guvernului. Toate măsurile şi reformele acestea nu satisfăceau cerinţele poporului indian ale cărui nemulţumiri continuau. Indienii au reînnoit revendicările în timpul primului război mondial.

în această atmosferă, Anglia a anunţat încă din august 1917 intenţia introducerii în India a unor noi reforme politice. Propunerea concretă a format obiectul raportului Montagu-Chelmsford, din iulie 1918, care prevedea dezvoltarea treptată a unor instituţii de administrare autonomă la nivel provincial. Acest proiect nu aducea nici un fel de modificări esenţiale în statutul Indiei. El lărgea numai, într-o anumită măsură, drepturile consiliilor legislative din provinciile Indiei britanice, instituind în provincii ministere cu funcţii extrem de limitate, în a căror competenţă intrau numai chestiunile de importanţă minoră. întreaga putere rămîuea ca şi înainte în mîinile guvernatorului general (viceregelui) şi ale guvernatorilor provinţiilor. Decepţia şi nemulţumirile indienilor s-au manifestat la o lună de la apariţia lui, cîud seziunea extraordinară a Partidului Congresului, 1-a declarat nesatisfăcător. Cu această ocazie aripa moderată a partidului, care se pronunţase pentru acceptarea reformelor, a părăsit organizaţia, formînd Federaţia Liberală Hindusă.

Cu toate deficienţele sale şi în ciuda respingerii lui de către cea mai importantă organizaţie politică a poporului indian, raportui Moutagu-Chelinsford a format baza actului de reformă a guvernării Indiei, adoptat de parlamentul britanic în anul 1919. Această lege a inaugurat sistemul aşa-numit al *diarhiei,* adică al împărţirii sarcinilor administrative provinciale între autorităţile engleze şi vîrfurile societăţii indiene.

Au fost elaborate două programe, unul de G. K. Gokhale, altul de Congresul Naţional împreună cu Liga Musulmană, pe baza cărora, în anul 1919 s-a elaborat *Legea Guvernării Indiei,* cu aplicare din anul 1921.

Legea împărţea atribuţiile guvernului central şi guvernelor provinciale. Cel central se ocupa de probleme privind: apărarea, probleme politice, afacerile externe, căile ferate principale şi căile de comunicaţii strategice, poşta şi telegraful, sistemul monetar şi monetăria debitul public, comerţul, legea civilă şi criminală precum şi procedura, cultele, serviciile întregii Indii, cîteva institute de cercetare şi altele nesupuse provinciilor. Guvernele provinciale se ocupau de : legislaţia internă şi ordinea, administrarea justiţiei şi închisorilor, irigaţia, pădurile, fabricile, problemele muncii, asistenţa în caz di foamete, administrarea veniturilor agricole, autoguvernarea locală, educaţia, departamentul medical şi sănătatea publică, lucrările publice, agricultura, • dezvoltarea industriei, societăţile cooperatiste şi impozitul indirect.

Legea modifica structura şi funcţionalitatea guvernului Indiei. Legislatura centrală a fost modelată total şi făcută bi-camerală: Consiliul de Stat şi Adunarea Legislativă, de asemenea, s-a mărit numărul membrilor. Puterea legislaturii centrale a fost mărită numai teoretic, ea neavînd dreptul de a elabora legi pentru întreaga Indie

■**britanică.** în privinţa guvernelor provinciale, legea din 1919 a înlăturat deosebirile dintre provinciile regulate ca Bengalul, Madrasut şi B;ombayul şi cele neregulate ca Panjabul, Assamul etc. Toate provinciile deveneau provincii guvernamentale, fiecare avînd guvernatorul numit de rege. Provinciile dădeau legislaturi unicamerale, numite Consilii legislative, cu un număr mărit de membri.

Leţjt'ti guvernării Indiei, din **1919 Act** oi' India — a dat, fără îndoială, responsabilitate reprezentanţilor poporului numai în sfere foarte limitate ale administraţiei. Ea poate fi considerată totuşi un important pas spre reforme constituţionale. Pentru prima oară guvernul britanic a introdus oficial, ca scop al dezvoltării constituţionale în India, un guvern responsabil şi nu ca pentru un dominion.

Reformele din 1919 nu au satisfăcut aspiraţiile naţionale ale indienilor care au continuat să lupte, cerînd insistent schimbări politice. Astfel, guvernul conservator Baldwin, căruia îi aparţinea secretarul de stat pentru India, a numit o comisie de stat (mai devreme decît prevedea legea din 1919) care să raporteze asupra mersului lucrărilor de aplicare a legii. Cum toţi cei şapte membri ai comisiei erau englezi, această comisie a fost boicotată de congresişti, de liberali şi de secţiile comunităţii musulmane. Recomandările propuse de comisie nu erau în concordanţă cu adevăratele nevoi ale Indiei şi cu aspiraţiile ei, de aceea au fost repudiate de către naţionaliştii indieni. Guvernul britanic a propus atunci o conferinţă la *Masa Rotundă* din I^ondra, la care să participe 16 reprezentanţi ai celor trei partide politice britanice, incluzînd cîţiva eminenţi oameni politici indieni ca : Teg Bahadur Sapru, vSrinivasa Sastri, C. Y. Chintamoni, dr. B. R. Ambedkar şi Mohamed Shafi, care sa prezinte problema constituţiei indiene. Prima conferinţă s-a ţinut de la 12 noiembrie 1930 la 19 ianuarie 1931, la care nu au participat reprezentanţi ai Congresului. A doua s-a ţinut de la 7 noiembrie la 1 decembrie 1931, la care a fost prezent ca singur reprezentant al Congresului, Mahatma Gandhi. A treia sesiune s-a ţinut de la 17 noiembrie la 24 decembrie 1932, cu un număr de membri reprezentativi mai mic ca înainte. Ca rezultat al discuţiilor conferinţei, guvernul britanic a schiţat propunerile de reformare a Constituţiei indiene, care cu mici modificări a fost trecută prin parlament, iar la 2 august 1935 a devenit *Legea Guvernului Indiei.* Ea cuprindea două puncte esenţiale: 1) O federaţie a întregii Indii, incluzînd provinciile guvernatorilor, provinciile şefilor comisionari şi statele federale indiene; 2) Autonomie provincială în toate provinciile, cu guvern responsabil faţă de o legislaţie aleasă.

Legea a schimbat poziţia legală a secretarului de stat, astfel toate drepturile, autoritatea sau jurisdicţia din sau în legătură cu teritoriul Indiei trebuiau să rămînă Coroanei britanice. Guvernatorul general sau guvernatorii provinciali exercitînd autoritatea executivă ΙΓ* numele regelui, trebuia să fie sub controlul general al secretarului

de stat, care era membru al cabinetului britanic şi era răspunzător îu faţa parlamentului de toate problemele Indiei. Prin actul din anul 1935 se prevedea desfiinţarea *Consiliului Indiei,* începînd cu 1 aprilie 1937, iar în locul lui, secretarul de stat trebuia să creeze un coin de consilieri cu trei pînă la şase membri, care să fi lucrat cel puţi:\ 10 ani în India, ca supuşi ai coroanei. Secretarul de stat avea deplin \ libertate de a se consulta cu aceşti consilieri sau putea să-i ignore. Toate funcţiunile exercitate pînă în prezent de secretarul de stat, guvernul Indiei şi de provincii erau redistribuite de Coroană guvernului central pe de-o parte şi provinciilor pe de alta. Cîteva departamente importante ca: afacerile externe, cultele şi apărarea, fiind scoase din legislatura indiană, trebuiau să fie administrate de guvernatorul general sub îndrumarea guvernului britanic. Astfel, statutul constituţional al Indiei, chiar sub noua lege, era tot de dependenţă.

Legea din 1935 a făcut şi o redistribuire a provinciilor. S-au creat două provincii noi, Sindul, despărţit de preşedinţia Bombay şi (Srissa, cuprinzînd părţi din Bihar, Orissa şi Provinciile Centrale. Birmania s-a separat de India Britanică, iar Adenul a admis să fie o parte a Indiei. S-a introdus autonomia provincială, iar guvernatorul a fost învestit cu cîteva puteri extraordinare ca : în anumite condiţii să poată refuza să-şi dea asentimentul pentru legile trecute prin legislatură, să aibă putere de a promulga ordonanţe cînd legislaturi nu era în seziune ; de asemenea să emită ordonanţe oricînd pentru anumite probleme. Astfel, deşi legea dăduse autonomie provinciilor în privinţa administraţiei publice, puterile speciale ale guvernatorului erau privite ca îngrădiri ale puterii guvernului responsabil.

Problema constituţională a Indiei continua să fie însă foarte complicată datorită existenţei statelor, ca o trăsătură caracteristică în viaţa politică indiană. Supremaţia britanică asupra statelor fusese puternic impusă de foştii guvernatori generali şi viceregi (Curzon, Minto II, Hardinge), în lumina situaţiei politice tulburi din India, ca urmare a agitaţiei din Bengal şi respectiv a dificultăţilor războiului (1914 — 1918). Acum englezii au adoptat o atitudine mai conciliantă faţă de state şi au încercat să se asigure de o cooperare mai mare din partea lor. Această politică s-a realizat prin : dezvoltarea trupelor serviciului imperial, menţinute de state şi instruite de ofiţeri britanici; înfiinţarea unui corp consultativ compus din reprezentanţi ai statelor.

Reforme interne. *Departamentul lucrărilor publice.* în perioada 1914—1921, la acest departament s-a constatat un regres pe de-o parte datorită războiului, pe de alta din cauza micşorării programulm anual de investiţii. Ca urmare a reformelor din 1919, s-a format un comitet sul) preşedinţia lui William Acworth care a făcut o serie de propuneri menite să îmbunătăţească situaţia departamentului. Se prevedea : alocarea de fonduri pentru îmbunătăţirea căilor ferate şi

pentru construirea altora noi, pe baza unui program întocmit pentru o ţWioadă de cinci ani, organizarea unui comitet al comuuicaţiilor, reorganizarea unui consiliu al căilor ferate, înfiinţarea unui tribunal feroviar şi separarea bugetului căilor ferate de bugetul general. Guvernul indiei nu a ţinut seamă de toate aceste propuneri dar, sub presiunea opiniei publice, a fost nevoit să le ia sub directa lui conducere, jar *în*, anul 1925, a separat bugetul căilor ferate de cel general.

descentralizarea progresivă şi creşterea nivelului autoguvernării au adus un considerabil stimulent dezvoltării reţelei de drumuri. Pentru coordonarea construcţiei lor cu a căilor ferate s-a ţinut o conferinţă la Simla în anul 1933. în concordanţă cu recomandările conferinţei şi datorită faptului că se importaseră multe maşini de transport rutiere, s-a hotărît dezvoltarea şi extinderea şoselelor şi drumurilor în toată India.

Marea dezvoltare a căilor ferate şi drumurilor, care asigurau un transport mai rapid dar mai scump, a condus la o scădere a transporturilor pe apă. Transporturile pe apă indiene se împart în două : transportul intern pe sistemul de rîuri din nordul Indiei şi transportul maritim de-a lungul extinsei coaste a Indiei. Necesitatea dezvoltării unei marine comerciale indiene a impus o serie de măsuri prin Corni- ■ tetul marinei comerciale iar guvernul a înfiinţat o şcoală navală.

Ca rezultat al recomandărilor făcute de comisia de luptă împotriva foametei a luat naştere departamentul agriculturii (1880) care a luat măsuri de repunere a terenurilor agricole din nou în producţie. în anul 1901 a fost numit un inspector general al agriculturii iar în anul 1912 postul s-a desfiinţat, în schimb îndatoririle acestuia au trecut la Institutul de cercetări agricole, înfiinţat la Poona (care în 1929 avea rol de consilier al guvernului). Serviciul agricol indian a fost înfiinţat în anul 1906 ; sub îndrumarea acestuia s-au fondat colegii agricole la Poona, Cawnpore, Nagpur, Lyallpur şi Coimbatore. Prin introducerea reformelor din 1919 departamentul agricol a trecut sub conducerea unui minister. în anul 1928, o comisie a analizat din nou situaţia agriculturii şi, în urma recomandărilor ei, s-a înfiinţat *Consiliul imperial de cercetări agricole,* cu sarcina de a coordona agricultura şi sectorul animalier, de a face cercetări şi a le veni în ajutor. Cu această ocazie s-a arătat necesitatea legăturii ce trebuie să existe între cercetător şi cultivator.

în această perioadă s-au extins reţelele de irigaţii, adoptîndu-se un program pe 20 de ani şi cu un fond alocat de 30 milioane de lire sterline. L,ucrările de irigaţii s-au axat pe: îndiguiri, lacuri de acumulare şi canale. Canalele executate au fost şi ele de trei feluri: canale permanente, canale pentru inundaţii şi lacuri de acumulare. Din anul 1921, lucrările de irigaţii s-au clasificat în două grupe principale : productive şi neproductive, cu o anexă de lucrări privind iri-

^

garea suprafeţelor. în baza legii din 1919, irigaţiile au devenit o problemă a provinciilor.

în anul 1904, a fost emisă legea pentru înfiinţarea societăţilor de credit atît la oraşe cît şi la sate. Această măsură a dus la un progres vizibil al mişcării cooperatiste şi agricole. După reforma din 1919, mişcarea cooperatistă a devenit o problemă a provinciilor şi a guvernelor locale. în structura financiară a mişcării cooperatiste s-au făcut trei departajări prin înfiinţarea societăţii de credit agricol ; agetţjailor financiare centrale ; băncilor provinciale cooperatiste. Problema creditelor pe termen lung necesare în agricultură a condus la crearea unu: nou tip d£ bancă, numit *Banca agricolă cu ipotecă,* înfiinţate îi: cîteva provincii. Mişcarea cooperatistă a trecut însă şi prin momente grele datorită scăderii preţurilor produselor agricole, declinului economic general si parţial a metodelor înapoiate ele lucru.

Comerţul şi industria. Dezvoltarea eQincrţului exterior în Indî.i la sfîrşitul sec. al XlX-lea şi începutul sec. XX-lea fost facilitat de deschiderea Canalului de Suez, îmbunătăţirea şi dezvoltarea căilor de comunicaţii, adoptarea politicii comerţului liber şi scutirea de taxe interne şi de tranzit, precum şi de înlăturarea barierelor vamale. Au existat însă şi fluctuaţii în volumul de comerţ, în special al celui exterior, determinate în mare măsură de politica şi situaţia internaţională, precum şi de aşa-numitele crize de supra-producţie sau de concurenţă (cu Germania, Statele Unite ale Americii şi Japonia).

înaintea războiului din 1914— 191S, exista o tendinţă clară din partea comerţului exterior indian de a se abate de la comerţul tradiţional cu Anglia, optînd pentru alte ţări europene. în timpul războiului, Anglia a redobîndit extinderea părţii sale de comerţ exterior, iar după aceea el a descrescut foarte mult datorită concurenţei active a Statelor Unite ale Americii, Japoniei şi ţărilor Europei centrale. Comerţul exterior indian includea comerţul de coastă, în special cu Birmania şi cu ţările îndepărtate în special europene, unde în diferite porturi avea case de comerţ şi agenţii comerciale.

Comisia pentru anchetarea foametei din anii 1880 şi 1901 a subliniat necesitatea industrializării Indiei, ca unul din mijloacele de combatere a acestui flagel. Schimbarea de atitudine a guvernului, care fusese indiferent asupra industrializării, a început din anul 1905 cînd s-a creat un departament al comerţului şi industriei. Reacţiile contra dominaţiei coloniale britanice fac loc unei activităţi organizate cari se extinde an de an în diferite domenii şi sub diferite forme. *Mişcarea Sizadeshi,* pentru industrializare şi boicotare a mărfurilor englezi a contribuit la crearea unei opinii în această direcţie. Construcţiile de căi ferate care devin tot mai ramificate, investiţiile masive de capital, apreciate la sfîrşitul secolului ai XlX-lea la aproape 400 milioaiu de lire sterline, ca şi folosirea resitrselor ţării, au generat un curent care cerea insistent dezvoltarea industrială autohtonă. Se înmulţesc

tot mai mult participaţiile acţionarilor indieni în special în plantaţiile de ceai, fabricile de zahăr, de prelucrare a bumbacului, a iutei, în vminele de cărbuni etc.

\ La începutul secolului al XX-lea, în păturile superioare ale burgheziei indiene, care deţineau poziţii destul de importante în domeniul indiţstrici uşoare şi într-o anumită măsură şi în cea extractivă, şi dispuneau de importante acumulări financiare, a început să apară tendinţa de a crea în India o industrie metalurgică. Ideea a fost sus^ ţinută de unul din cei mai mari reprezentanţi ai capitalului indian. Jamshedji Tata, membru al comunităţii parşe din Bombay şi unui din fondatorii marii industrii de bumbac din acest oraş. El a conceput înfiinţarea unei uzine siderurgice cu capital autohton şi cu colaborare tehniră americană. în anul 1907, după moartea lui J. Tata, fiii lui au înfiinţat societatea *Tata Iron and Steel Company* şi au început construirea uzinelor în satul Sacki, devenit oraşul Jamshedpur din Orissa, o regiune extrem de bogată în minereu de fier de calitate superioară, aşezată în apropierea altor resurse de materii prime şi combustibil. Rezistenţa englezilor a fost înverşunată la construirea acestor uzine, dar nu se putea hotărî să le interzică, întrucît începuse într-o perioadă de avint a mişcării de eliberare naţională şi aceasta ar fi putut provoca mari nemulţumiri în India. în anul 1911, uzina îşi deschide porţile," produeînd fontă şi oţel, iar în timpul primului război mondial, şine de cale ferată. în ajunul primului război mondial, în India existau două societăţi în industria metalurgică: cea din Bengal cu capital englez şi societatea Tata ; de asemenea 2 936 uzine şi fabrici, în care lucrau aproximativ un milion de muncitori. Ramurile industriale erau ale bumbacului, iutei, ceaiului, pielăriei etc.

Industria grea, pentru a cărei dezvoltare existau în India importante resurse de materii prime şi combustibil, era totuşi slab dezvoltată. Producţia anuală de fontă a uzinelor celor două societăţi amintite reprezenta în total abia 204 000 tone, iar producţia de oţel 67 000 tone anual. Alte ramuri ale industriei grele nu existau în vremea aceea.

în mod deosebit, oprirea afluxului de mărfuri engleze în timpul primului război mondial a încurajat dezvoltarea industriei autohtone cu influenţele sale sociale, astfel că între Î9Î1 — 1921, numărul întreprinderilor industriale a crescut de la 7 100 la 15 700, iar al muncitorilor de la 2,1 la 2,7 milioane.

Creşterea proletariatului industrial a adus după sine importante Schimbări sociale şi politice. I,a început muncitorii erau neorganizaţi şi cu un nivel de trai foarte scăzut, din cauza salariilor mici şi a condiţiilor proaste de muncă. Nivelul de trai al ţărănimii era şi mai scăzut. ʲar milioane de muncitori necalificaţi erau şomeri ; în aceste condiţii nici o grevă nu putea avea succes. Organizarea proletariatului a început o dată cu primul congres sindical din întreaga Indie, ţinut în anul 1920.

Abia în deceniul al treilea, a început pentru prima dată în India organizarea muncitorilor industriali, şi declanşarea grevelor pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi de trai.

Educaţia şi renaşterea culturală. în istoria Indiei moderne, anul Î902 reprezintă un moment de cotitură în domeniul educaţiei şi culturii, prin contribuţia şi măsurile adoptate de lordul Curzou. Comisia universitară numită, din care făceau parte şi doi eminenţi cărturari indieni, Sycd Husein Biigrami, directorul instrucţiunii publice, din dominioanele nizamului şi Gurudas Banerjee, judecător la înatta Curte din Calcutta, au emis un act care stabileşte controlul guvernului asupra instituţiilor de educaţie ale ţării. Aici se prescriau limitele teritoriale ale fiecărei universităţi, înfiinţarea de colegii şi controlul sistematic al acestora de către universitate.

în anul 1910 a fost înfiinţat departamentul educaţiei, care, prin rezoluţia din februarie 1913 a guvernului indian, avea de îndeplinit cîteva măsuri vizînd dezvoltarea educaţiei şi învăţământului general şi universitar. S-au înfiinţat noi uuivesităţi în diferite locuri ca : Patna, Lacknau, Aligarh, Benares, Agra, Delhi, Nagpur, Waltair, Mysore, Hyderabad, Trivandrum. în anul 1916 s-a deschis colegiul de fete din Poona, iar din anul 1921 Institutul Vishwabharati din Bolpur, care făcea legătura estului cu vestul şi a vechii Indii cu noua Indie. Progresul educaţiei a continuat să fie imprimat de diferite comisii şi comitete ale căror recomandări au fost puse în practică de guvern. înbunătăţirile realizate sau în curs de realizare au fost însă zădărnicite de izbucnirea primului război mondial.

Reformele din 1919 completate cu cele din 1935 au plasat problema educaţiei în provincii, sub controlul miniştrilor educaţiei. Introducerea învăţământului primar obligatoriu şi gratuit a fost una din problemele cele mai importante pentru noua Indie. G. K. Gokhale a introdus această lege în Consiliul legislativ (1911) şi a fost aprobata ca o măsură vitală. Problema limbii oficiale folosite în şcoli şi instituţii a fost viu disputată chiar în conferinţa de la Simla (1917), dar nu a fost rezolvată, în schimb a pătruns tot mai mult limba engleza. O importanţă deosebită s-a dat învăţămîntuîui fetelor care după noua lege învăţau alături de băieţi în toate ramurile de ştiinţe şi cercetare.

literatura şi arta Indiei Noi prezintă o armonioasă îmbinare a ideilor estice cu cele vestice. Literaturile Hindi, Urdu, Bengali, Oriya, Marathi şi altele arată semnele progresului.

O trăsătură caracteristică a renaşterii culturale indiene este spiritul de cunoaştere şi cercetare care a animat studiul istoriei, trecutului şi antichităţilor ţării. De la înfiinţarea *Societăţii Asiatice în Bengal* (1784), un mare număr de savanţi indieni şi europeni s-au dedicat cercetării acestor ramuri, iar rezultatele lor sînt spectaculoase.

X,egea protejării monumentelor vechi şi istorice, ca şi controlul asupra excavărilor şi descoperirii de antichităţi au dat un imens

impuls cercetărilor arheologice. Din nenorocire, marile **monumente** a\e trecutului au fost ruinate şi jefuite fără milă înaintea apariţiei legii, dacă ea ar fi putut influenţa cu ceva conservarea lor.

Sub dirijarea *Departamentului arheologic al guvernului Indiei* şi al altor instituţii s-au făcut săpături şi descoperiri care au modificat considerabil multe din vederile vechi asupra istoriei antice a Indiei, astfel la Mohenjo-Daro în Sind, Harappa şi Taxila în Panjab şi Nalanda în Bihar, Mahasthan şi Bangad în Bengal, Sanchi în statul Bhopal, Sarnath aproape de Benares şi Nagarjunikonda în Madras. S-au înfiinţat şi dezvoltat muzeele ca centre de studii şi cercetări.

Descoperirile lui Ramanujam în domeniul matematicii şi acordarea Premiului Nobel pentru fizică lui C. V. Raman dovedesc schimbarea poziţiei Indiei în lumea ştiinţifică. Studiile şi cercetările ştiinţelor naturale, zoologia, botanica, geologia şi altele au căpătat permanenţă, mai ales datorită institutelor de specialitate înfiinţate. Descoperirile lui J. C. Bose cu privire la viaţa plantei constituie prima contribuţie importantă a ştiinţei moderne în India. S-au amplificat studiile filozofice şi ştiinţelor politice datorită profesorilor B. N. Seal, S. Radhakrishnan şi alţii care în anul **1917** au înfiinţat *Institutul indian de studii politice şi sociale.*

Suflul nou al renaşterii a apărut şi în domeniul literaturii, artei şi muzicii. Anul 1913 reprezintă prima recunoaştere internaţională, a dezvoltării culturale moderne a Indiei prin acordarea Premiului Nobel pentru literatură lui Rabindranath Tagore.

Artişti de seamă ca Nandalal Bose în Bengal, Abdur Rahmati Chaghatai în Panjab, E. B. **Havell în Calcutta,** ca şi *Şcoala de artă* din Bombay au încercat să promoveze un stil nou în artă prin aplicarea tehnicii noi în condiţiile artei indiene. Arhitectura indiană moderna deosebeşte două linii: cea indigenă răspîndită mai ales în statele indiene şi în special în Rajputana şi cea bazată pe imitarea modelelor vestice. Mai tîrziu a apărut tendinţa reînvierii vechilor stiluri arhitecturale.

CAPITOLUL XIII

Lupta pentru eliberare naţională

Progresul naţionalismului. La începutul sec. XX-lea, mişcarea naţională a intrat într-o nouă fază de acţiune mai combativă împotriva imperialismului britanic. în timpul celor douăzeci de ani de existenţă, Congresul elaborase o seamă de rezoluţii, cărora guvernul le acordase prea puţină importanţă, cea mai de seamă realizare fiind

legea **din** 189'i. Zădărnicirea încercărilor **de** impunere a mişcării, naţionale, n-au putu opri dezvoltarea ei. **S-a întărit** partea radicală a Congresului, care pretindea o atitudine mai combativă împotriva cotropitorului. Evenimentele petrecute la încercarea de împărţire a Bengalului de către englezi, întărîtarea animozităţilor religioase şi creşterea spiritului naţional **adevărat** au creat cadrul propice pentru desfăşurarea mişcării naţionale.

Sub conducerea unor eminenţi oameni politiei **ca Sureiidranath** Banerjea, Bepin **Chandra Pal, A. Rasul, Aswini** Kumar **Datta şi** Aiabinda **Ghosh,** agitaţia **s-a răspîndit** în întreg Bengalul şi chiar în afara lui. G. K. **Gokhale,** care a prezidat Congresul în anul 1905. spunea : „Revolta îngrozitoare a simţului **popular,** care a avut loc în Bengal ca efect al împărţirii, va constitui o piatră de hotar în istoria progresului nostru **naţional".**[86]

Bengalezii sfidau pe **faţă** guvernul şi cereau să se execute presiuni asupra lui, prin: boicotarea mărfurilor britanice — *Swadeshi* — şi **prin** răspîndirea educaţiei naţionale. Congresul, care a avut loc în anul 1906, nu numai că a aprobat aceste **planuri,** dar pentru prima dată a introdus ca scop al său *obţinerea sistemului ie guvernare prin autoguvernare — Swaraj.* Noul spirit, reflectat de aceste schimbări, era susţinut de Tilak, Bepin Chandra **Pal,** l,ajpat Rai şi alţi **conducători** extremişti. în acest timp conducătorii moderaţi ca **Surendranath** Banerjea, Pheroze Shah Menta şi Gokhale se împotriveau acestui spirit. Ei s-an scindat, în seziunea Congresului **de** la Surat (1907), **iar** partea extremistă a **stat** în afara **Congresului timp de** nouă ani.

în anul 1906, nababul **Salimulla din Dacca** a înfiinţat o organizaţie politică permanentă a musulmanilor, numită *Liga musulmană,* care susţinea împărţirea Bengalului şi se opunea boicotului. Guvernul, ajutat de ligă, a întreprins o campanie **de** represalii. Un mare număr ele oameni **politici din** Bengal, printre care şi Tilak, au fost judecaţi şi închişi, iar în baza unei legi vechi din 1818, **cîţiva** conducători au fost deportaţi fără judecată. S-au dezlănţuit busculade între **poliţie** şi populaţie, **mulţi fiind** bătuţi şi trimişi în închisoare fără nici **o** vină. Aceste măsuri însă nu au reuşit să stăvilească mişcarea naţională, s-au organizat în conspiraţii secrete, confecţionau bombe în suburbii şi terorizau guvernul prin uciderea de funcţionari.

Cum orice încercare de liniştire a **spiritelor** a dat greş, guvernul a căutat să-i apropie pe moderaţi, aplicînd reformele din 1909 **(Morley—Minto)** prin revenirea asupra împărţirii Bengalului. Moderaţii, însă, **văzînd** apariţia ***Ligii** musulmane* şi considerînd apropierea engleză faţă de ea ca o intenţie de a destrăma mişcarea naţională, în **sesiunea** Congresului din anul 1916, de la Lacknau s-au unit cu radicalii. Lordul Minto a încercat atunci **alt** plan numit al *separării corpului electoral.* El **a cîştigat** de partea **guvernului** ***Liga** musulmană,* pe

ca^ [a] determinat-o să ceară să devină comunitate separată. Cererea; desigur, a fost aprobată, producînd mari speranţe în rîndurile englezilor. Acest plan a fost considerat ca o ingenioasă realizare, chiar de omul cu vederi largi liberale, lordul Morley, care o socotea ca pe o lovitură dată prin spate naţionalismului indian.

Războiul anglo-turc a produs musulmanilor din ***Liga*** repulsie si i-a determinat la o atitudine antibritanică, apropiindu-i de Congres ; astfel tot în anul **1916** s-a **încheiat** — *Pactul de la Lacknau* — prin care Congresul era de acord cu separarea corpului electoral şi cu cooperare comună. Anul 1916 reprezintă pentru mişcarea naţionalistă o mare realizare, prin unirea părţilor moderată şi extremistă şi colaborarea lor cu *Liga musulmană,* pentru cauza comună a Indiei. în acelaşi timp s-a inaugurat şi' *Asociaţia* ***theosofică*** — condusă de Annie Besant — care a cooperat cu Congresul, pentru intensificarea propagandei în favoarea reformelor politice.

Mişcarea de eliberare naţională, în această perioadă, prezintă trei aspecte oarecum distincte : activitatea revendicativă, loială faţă de autorităţile britanice, dusă de *Congresul Naţional* şi marcată uneori de discursuri dure împotriva ocupanţilor englezi, fără însă a se trece la luarea unor măsuri concrete; agitaţia dusă de extremişti, sub conducerea lui B. G. Tilak ; acţiuni ferme dezlănţuite de grupuri individuale şi susţinută prin presă de oameni cu vederi democratice, care produceau mult mai multă nelinişte decît mişcarea manifestată de pe platforma *Congresului Naţional.*

Atmosfera de tensiune politică din India în aceşti ani a prilejuit lui V. I. I,enin următoarea observaţie: „în India, sclavii indigeni ai capitaliştilor englezi 'civilizaţi' pricinuiesc iu ultimul timp o îngrijorare neplăcută 'stăpînilor' lor. Se ţin lanţ violenţele şi jaful care poartă numele de sistemul de guvernare engleză a Indiei . . . Dar în India începe să se ridice strada în apărarea publiciştilor şi conducătorilor ei politici".[87]

Mişcarea de non cooperare şi nesupunere civilă (1917 — 1934), Relatările anterioare au arătat comportarea demnă a soldaţilor indieni în cele mai critice momente din istoria războiului mondial (1914 — 1918) şi intervenţia armatei indiene pe diferite fronturi. Anglia s-a simţit obligată să recompenseze acest serviciu, prin reforme politico-administrative în India, aplicînd sistemul autoguvernării şi creînd impresia respectării democraţiei. Concomitent în India se efectua apropierea dintre Congres şi *Liga musulmană,* în vederea colaborării pentru cauza indiană. Aceste considerente au condus la importanta înştiinţare din anul **1917**: „Politica guvernului Majestăţii Sale, eu care guvernul Indiei este în complet acord, este rxeea de creştere a asocierii de indieni în fiecare ramură a administraţiei şi dezvoltarea treptată a instituţiilor autoguvernate, în vederea pregătirii guvernului respon-

sabil din India de a fi parte integrantă a Imperiului Britanic"»» şi la *Legea Guvernării Indiei, din anul 1919* (expusă mai înainte]. Publicarea raportului lui Montagu-Chelmsford privind măsurile ce trebuiau luate a dat naştere îa o sciziune în rîndurile membriior congresului, care condamnau raportul ca „nepotrivit, **dezamăgitor** şi nesatisfăcător". Ca urmare, cei mai mulţi dintre conducătorii grupării moderate au părăsit Congresul iar în 1920 au înfiinţat *Federaţia Liberală Indiană.* Sufletul mişcării naţionale devine **Mahatma** Gandhi.

Mahatma Gandhi — Mohandas Karamchaud **Gandhi** — numit *Mahatma* care înseamnă suflet mare, s-a născut în anul 1869. Familia Gandhi aparţinea castei vaisya, al comercianţilor şi agricultorilor (cuvîntul gandhi înseamnă băcan). în comparaţie cu ceilalţi membri conducători ai Congresului Naţional, Gandhi făcea parte dintr-o castă inferioară, deşi cu mult deasupra intangibililor. După moartea **tatălui** său, a fost ajutat de fratele mai mare care i-a procurat fonduri pentru a pleca la Londra şi a studiat dreptul. înapoiat după trei ani în ţară el practică un **timp** avocatura, apoi i s-a oferit un post pentru o **perioadă** de un an în Africa de Sud, la Pretoria, **unde** cunoaşte pentru prima oară efectele discriminării rasiale. Curînd, numele său devine cunoscut ca un vajnic apărător al drepturilor emigranţilor indieni în Africa de Sud. în această vreme, el pune bazele unei concepţii politice proprii, integrate într-un cuprinzător sistem de gîndire, cu adinei implicaţii filozofice şi morale. Acest sistem *l-s* numit *satyagraha (saiya* înseamnă adevăr iar *agraha,* fermitate sau forţă), iar el 1-a tradus liber *forţa sufletului.* El considera că un oponent poate fi cucerit mai degrabă prin dragoste, răbdare şi simpatie, decît prin forţă. După părerea sa o astfel de convertire se poate realiza numai dacă reuşeşti să-ţi învingi teama şi ura din propriul suflet, dacă încetezi **să-1** mai consideri pe oponent un duşman şi îl tratezi cu amabilitate, răbdare şi consideraţie, chiar dacă acesta îţi ameninţă nu numai libertatea şi avutul dar şi viaţa. Evident, noncooperarea, nonviolenţa aplicată în acest spirit constituie chiar antiteza rezistenţei pasive.

în anul 1907, guvernul sud-african a promulgat o lege — *Asian Registraiion Act* — care cerea ca toţi indienii să fie înregistraţi. Gandhi a refuzat să se înregistreze şi a fost întemniţat. Generalul Jan Smuts, pe atunci unul din membrii cabinetului Uniunii Sud-Africane, s-a oferit să abroge Actul dacă Gandhi va folosi influenţa sa de conducător pentru a-i îndemna pe indieni să se înregistreze în mod voluntar. El s-a declarat de acord, a fost eliberat şi s-a ţinut de promisiune. **Mii** de indieni s-au înregistrat, însă legea nu a fost abrogată, în consecinţă, el a început să-i organizeze pe adepţii săi în vederea încălcării tuturor legilor discriminatorii sud-africane, inclusiv cea prin care se impunea un impozit special muncitorilor indieni.

în anul 1909, el a organizat *Ferma Tolstoi*, un fel de *common-wealth cooperatist*, unde membrii mişcării sale se puteau pregăti pentru rezistenţă uonviolentă şi se strîngeau fonduri pentru familiile indienilor din rezistenţă care se aflau în închisori. Viaţa în fermă era simplă şi austeră, fără nici un fel de deosebiri de castă. în final, generalul Smuts a abrogat multe din legile discriminatorii la adresa indienilor.

în anul 1915, Gandhi a revenit în India unde s-a angajat imediat în mişcarea de eliberare naţională. în pliu război mondial el s-a declarat în favoarea sprijinirii Angliei şi şi-a adus contribuţia la recrutarea soldaţilor indieni care urmau să lupte pe fronturile din Europa, crezînd că, drept recunoştinţă, India va primi independenţa. După masacrul de la Amritsar însă (13 aprilie 1919), Gandhi şi-a schimbat radical poziţia, convingînd Congresul Naţional Indian să adopte linia noncooperării, a respingerii oricărei reforme din partea englezilor, adică, în fond să se angajeze într-un gigantic boicot politic.

■ în sesiunea de la Calcutta (1920), Congresul a adoptat celebra rezoluţie asupra noncooperării, care recomanda renunţarea la titlurile guvernamentale, boicotarea legislaturii, a curţilor legislative, a instituţiilor guvernamentale de educaţie şi mai tîrziu la neplata taxelor. Obiectivul Congresului Naţional Indian era acum precizat în obţinerea conducerii proprii —*swarajya*— prin toate mijloacele legitime şi paşnice. Noua politică a fost primită cu entuziasm de masele populare, iar Congresul a abandonat vechea metodă a agitaţiei constituţionale, şi a folosit sprijinul şi voinţa largă a maselor. Această schimbare a fost determinată şi de două evenimente contemporane : *Atrocităţile din Panjab* şi *Agitaţia Khilafat.*

în anul 1918, guvernul a luat o serie de măsuri, cunoscute ca Legile lui Rowlatt, (după numele preşedintelui comitetului) care căutau să perpetueze puterea represivă acordată guvernului în timpul războiului de a înlătura şi întemniţa fără judecată. Gandhi a organizat o rezistenţă pasivă de protest, şi un puternic val de demonstraţii, greve şi revolte cuprind cea mai mare parte a Indiei. Guvernul a înăbuşit mişcarea cu mînă forte şi a interzis adunarea paşnică a cetăţenilor într-o piaţă închisă — Jalianwalla Bagh —din Amritsar. Generalul Dyer cu o trupă de cea 1600 de ostaşi au deschis foc asupra mulţimi care refuza să evacueze piaţa. Au fost omorîte 379 de persoane şi rănite 1200. în Panjab s-a proclamat legea marţială şi ancheta care s-a făcut a dat la iveală tabloul macabru al împuşcaţilor, spînzuraţilor, bombardaţilor, precum şi al sentinţelor ulterioare extrem de severe date de tribunale.

Agitaţia Khilafat: Participarea Angliei la înfrîngerea Turciei şi dezmembrarea Imperiului Otoman, în urma războiului mondial, au rănit

sentimentele religioase şi **patriotice** ale musulmanilor, făcîndu-i să adopte o atitudine agresiv auti-britanică. Mişcarea **Khilafat** a fost organizată ca o mişcare de masă condusă de doi fraţi, Muhammeri Aii şi Shaukat Aii, împreună cu Maulana Abul Kalam. Acţiunea a **fost** diisă în special cu muncitori din fabrici. Greva morii din **Bombay** a fost **prima** care s-a deslănţuit şi a afectat 125 000 de muncitori, în 1919, urmată la începutul anului 3920 de alte 200 de greve la care au participat 1500 00 muncitori.

M. Gandhi a folosit aceaste ocazii, corelate cu cea din Panjab. realizînd unitatea între hinduşi şi musulmani, unitate ce nu se realizase de peste **100** de ani. Bl a canalizat curentul puternic a] acestei mase unite la luptă pentru independenţă naţională, propagînd nonviolenţa şi **noncooperarea.** Seziunea specială a Congresului ţinută Ia Calcutta în septembrie 1920 şi cea anuală din decembrie 1920 an adoptat în unanimitate rezoluţia. Mişcarea a primit adeziunea întregii ţări. Aproape două treimi din votanţi s-au abţinut de ia vot, la alegerile de consilii ţinut în noiembrie 1920, de asemenea UD mare număr de studenţi au părăsit şcolile şi colegiile. Judecătorii au abandonat lucrul, printre ei aflîndu-se şi Desabandhu Das şi Motiiai Neitru. O importantă caracteristică a mişcării a fost arderea hainelor englezeşti în plină stradă, iar funcţionarii indieni opuneau o rezistenţă pasivă împotriva guvernului. Peste 30 000 de deţinuţi politici se aflau în închisori iar arestarea **devenise o** onoare. Guvernul britanic a trimis în India pe prinţul Wales care a încercat în zadar să apeleze Ja simţul de loialitate al maselor. S-a aplicat de fapt *har-tal-vâ :* atît la Bombay cît şi în alte oraşe străzile erau goale.

Anul 1921 a constituit un punct culminant în istoria luptei poporului indian pentru libertate. Seziunea Congresului din decembrie 1921 a hotărit continuarea programului nonviolenţei şi noncooperării cu mai mare forţă, în plus s-a organizat nesupunerea civilă.

Mahatma Gandhi a fost numit singurul conducător al mişcării Entuziasmul maselor impunea o acţiune pe scară mare, dar Gandln s-a opus, admiţînd pentru început o mişcare la Bardoli, un mic district cu 87 000 de locuitori. Dar ea a fost repede suspendată pe motivul apariţiei unei rebeliuni la Chaura (Provinciile Unite), în cursul căreia s-a dat foc localului poliţiei şi au fost ucişi douăzeci şi doi de poliţişti. Pentru cîţiva ani activitatea mişcării naţionale a fost întreruptă.

între timp o secţie a congresului sub conducerea lui C.R. Das şi Motiial JNTehru au organizat fracţiunea —*swarajya*— şi au contestat alegerile pentru consiliu, dar acţiunile acestora au eşuat.

Suspendarea pentru un timp a **mişcărilor** populare a afectat relaţiile dintre hinduşi şi musulmani. Nu exista un program de acţiune în comun, de asemenea transformarea şi modernizarea Turciei într-un stat al vechilor hotare sub Kemal Paşa a pus capăt *Acţiunii Khi-*

ilafut. O serie de rebeliuni **comunale** au izbucnit în anul 1923 şi au jifluenţat eseul mişcării —*swarajya*— (autoconducere). în acest timp *Liga musulmană* s-a întărit şi a reînviat vechile idei ale lui Syed Ahmad. Congresul, fiind obsedat de principii naţionaliste nealterate, nu a luat măsuri eficiente de întărire şi dirijare a problemelor comunale şi a subapreciat puterea şi poziţia *Ligii musulmane,* care se întărise şi-şi însuşise din ideile **lui** M. Gandhi. Congresul voia să se alieze cu musulmanii naţionalişti, **iar britanicii** încercau alianţă cu moderaţii contra extremiştilor. **Rezultatul** nu a fost cel scontat, mişcarea naţională nu a putut fi stăvilită.

Boicotarea **legii** trecerii *Răspunderii complete a guvernului în provincii,* dădea ocazie pentru restaurarea legăturilor între **diferitele** comunităţi şi grupări politice. Congresul *Liga musulmană* şi *Federaţia Liberală Indiană* s-au unit pentru **a** alcătui o constituţie a Indiei. Dar convenţia tuturor partidelor (grupărilor), care s-au întrunit ia sfîrşitul anului 1928, nu a **vrut** să admită revendicările cerute de Jinnah din partea musulmanilor. Ca urmare, el **a** adunat liderii musulmani care nu erau de acord cu Congresul şi la 1 ianuarie 1929 au ţinut *Conferinţa musulmanilor din toată India* şi au redactat un manifest al revendicărilor musulmane. Acesta a constituit baza renumitelor *14 Cereri* formulate de Jinnah în acelaşi an.

în primii ani ai deceniului al treilea au început sâ apară, printre muncitori şi ţărani, primele grupuri comuniste.

în **anul** 1927, Jawaharlal JNTehru s-a înapoiat în India dintr-o lungă călătorie. împreună cu un alt membru al congresului, Sublias Chandra Eose, au pus bazele organizaţiei *Liga Independenţei,* reprezentînd aripa stingă a burgheziei hinduse. Sub influenţa acestei organizaţii, Partidul Congresului în sesiunea de la **Madras** a înscris, pentru întîia dată în mod explicit în programul său, revendicarea: *independenţă completă- a Indiei.*

Criza economică din 1929, prin consecinţele pe care le-a atras asupra Indiei, a constituit cadrul în care mişcarea anticolonialistă şi revendicativă a **luat proporţii fără** precedent în India. Aproape în toate ramurile industriale şi în transporturi au avut loc greve îndelungate.

începînd din anul 1930, mişcarea de eliberare naţională a început să se extindă, cuprinzînd întreaga ţară. Partidul Congresului în conferinţa anuală du la Lahore (1929) a reafirmat ca scop esenţial al activităţii *Independenţa Naţională Completă,* şi a iniţiat o nouă campanie de nesupunere. Jawaharlal Nehru a fost ales preşedinte al Congresului. Ziua de 26 ianuarie 1930 a fost declarată zi de luptă pentru independenţă.

. I/a sfîrşitul lunii ianuarie 1930, Gandhi a formulat o serie de condiţii, pentru a se înceta campania de nesupunere şi boicot. Printre acestea amintim : reducerea cu 50% **a** impozitului funciar, desfiinţarea

impozitului pe sare, reducerea cheltuielilor militare şi a salariilor funcţionarilor englezi, introducerea unor tarife protecţioniste pentru industria textilă indiană, eliberarea deţinuţilor politici şi desfiinţarea poliţiei secrete. Revendicările fiind respinse, Gandhi a lansat, în cadrul campaniei de nesupunere, boicotul monopolului pe sare şi prepararea sării prin mijloace proprii.

în martie 1931, Gandhi a acceptat să încheie cu viceregele Iudiei, lordul Irwin, convenţia cunoscută ca *Pactul Gandhi-Irwin* sau *Pactul de la Delhi.* El prevedea suspendarea temporară a campaniei de nesupunere, în schimbul promisiunii lui Irwin, de altfel destul de modestă, de a elibera numai pe cei arestaţi care nu participaseră la acţiuni violente. De asemenea, în convenţie se prevedea participarea unei delagaţii a Congresului Naţional la o conferinţă a *Mesei rotunde,* care a avut loc în octombrie-decembrie **1931.** La aceasta conferinţă au fost invitaţi prinţii indieni, *Federaţia Liberală Indiană, Liga musulmană* şi *Hitidu Mahasabha,* adică principalele partide moşiereşti din India. Reprezentantul Congresului Naţional a fost Gandhi. Acesta nu a reuşit să obţină din partea guvernului englez satisfacerea nici uneia din revendicările esenţiale ale poporului indian. **Winston** Churehill, deşi în acea perioadă nu ocupa o funcţie de natură a-l autoriza să angajeze opinia oficială, reflecta totuşi adevăratele gînduri ale guvernanţilor britanici atunci cînd se pronunţa, în cursul anilor 1930—1931, pentru zdrobirea lui Gandhi, a Congresului Naţional Indian şi a tot ceea ce susţine el. ,,Nu avem de giud — spunea Churehill — să renunţăm la cea mai strălucitoare şi mai preţioasă perlă a coroanei regale, care constituie, mai mult decît celelalte dominioane şi posesiuni, forţa şi gloria Imperiului Britanic". El se pronunţa pentru amînarea *sine die* a acordării statutului de dominion pentru India, sau dacă s-ar face, în nici un caz în sensu! drepturilor de care se bucura Canada. „Dacă Anglia ar pierde India şi aceasta n-ar mai fi o parte a imperiului ei, ea ar înceta pentni totdeauna să mai existe ca mare putere".[89].

La întoarcerea în India (28 decembrie 1931), Gandhi a găsit represaliile guvernului în plină desfăşurare, în ciuda convenţiei încheiate Cererea sa de întrevedere cu viceregele a fost refuzată, astfel că la 1 ianuarie 1932, comitetul de lucru al Congresului a adoptat o rezoluţie pentru reînceperea nesupunerii civile şi boicotarea mărfurilor engleze. La 4 ianuarie 1932 Gandhi a fost arestat. Guvernul a declarat Congresul organizaţie ilegală şi a elaborat o serie de ordonanţe cu caracter represiv. Ele au fost sfidate în mod deschis de mase, iar guvernul a luat măsuri severe împotriva mişcării de rezistenţă. Au fost arestate peste 120 000 de persoane şi s-a înregistrat un record sumbru al violenţei masive, maltratării fizice, împuşcărilor şi bătăilor, deportărilor, amenzilor colective asupra satelor şi ocuparea părtiniturilor şi proprietăţilor ţăranilor.

INDIA în anul 1945

PROVINCIILE CENTRALE

Stabilirea unui electorat separat pentru clasele oprimate (care forma o parte a Dreptului Comunal dat de Ramsay Mac Donald la raportul din 1933), 1-a determinat pe Gandhi, pe atunci în închisoare, să declare greva foamei. Rezultatul a fost pactul de la Poona, care dubla numărul locurilor pentru clasele oprimate (ocupate de o junta comună, în afara listei de nume alese iniţial de ei). în ziua în care urma să înceapă greva foamei (8 mai), Gandhi a fost eliberat din închisoare de către autorităţile engleze. în declaraţia făcută presei, imediat după eliberare, Gandhi arăta: „daca acesta (guvernul colonial englez) doreşte o pace reală pe pămîntul Indiei, atunci să-i elibereze pe toţii arestaţii acuzaţi de participare la mişcarea de nesupunere civilă". Bl arăta în acelaşi timp că mişcarea nu poate fi oprită atîta timp cît autorităţile engleze continuă să-i ţină în închisori pe cei mai de seamă luptători pentru drepturile poporului indian, într-un comunicat oficial, guvernul a anunţat însă că „nu este pregătit să negocieze cu Partidul Congresului, deoarece simpla suspendare a mişcării de nesupunere civilă nu îndeplineşte condiţiile necesare pentru eliberarea prizonierilor politici. în această situaţie, prin decizia Congresului din mai 1934, a fost abandonată acţiunea mişcării de mesupunere civilă. Patru luni mai tîrziu, la 18 septembrie, Gandhi hotărăşte să se retragă de la conducerea Congresului.

în alegerile ţinute la începutul anului 1937, Congresul a obţinut o majoritate de voturi, îneît hinduşii aveau locurile predominanţi'. Musulmanii doreau să formeze o coaliţie ministerială cu Congresul în fiecare provincie, dar acesta a refuzat să admită intrarea în minister a oricui nu subscria la politica sa. Hotărîrea a dus la ruptura dintre Congres şi *Liga musulmană,* iar Jinnah care pînă atunci, favoriza Congresul, a început să protesteze, spunînd că India nu era o singură naţie şi că „musulmanii nu se pot aştepta la dreptate şi la libertate de acţiune sub guvernul Congresului".[90] Această atitudine a fost împărtăşită de majoritatea musulmanilor. Jinnah a devenit conducătorul comunităţii musulmane şi preşedinte al *Ligii musulmane,* la care s-a raliat mulţimea de musulmani din întreaga Indie.

Congresul a format ministerele în şapte provincii (din unsprezece), iar numărul de membri ai partidului a crescut de la mai puţin de jumătate de milion în 1936 la cinci milioane în 1939. Aripa stingă, dezvoltată din Congres, a ieşit în evidenţă, cînd conducătorul ei Subhas Chandra Bose a învins în alegerile pentru preşedinte chiar pe Gandlii. Cînd gruparea moderată 1-a forţat pe Subhas Bose să renunţe la funcţie, acesta a format un nou partid *Blocul înaintat,* ceea ce a dus la scindarea şi slăbirea puterii şi prestigiului Congresuhri-

Ministerele conduse de membrii Congresului duceau, totuşi, la îndeplinire cu succes reformele, iar situaţia politică era stabilă, pînă la izbucnirea celui de al doilea război mondial cînd Congresul s-a opus tîrîrii Indiei în război. A fost emisă o declaraţii- de către

Comitetul de lucru al Congresului prin care refuza cooperarea la un război condus **pe** căi imperialiste. Comitetul a cerut de asemenea **[guvernului** britanic să precizeze dacă renunţă la politica sa imperialistă, în sensul de a trata India ca pe o naţiune liberă. Răspunsul întîrzia, incit Congresul şi-a menţinut hotărîrea de a nu coopera la război. La ofertele Germaniei, Congresul a promis să coopereze dacă era instaurat un **guvern** naţional provizoriu la centru. Ultima concesie din partea guvernului era conţinută în discursul viceregelui din 8 august 1940. El refuza să recunoască *guvernul naţional,* pretextînd că autoritatea sa e refuzată de elementele numeroase şi puternice din viaţa naţională a Indiei (se referea evident la musulmani). Totuşi oferea: să se instaureze, după război, un corp reprezentativ care să conceapă o nouă constituţie pentru India ; să lărgească consiliul executiv al viceregelui **prin** numirea de membri adiţionali indieni; să se numească un *Consiliu de război* compus din reprezentanţi ai Indiei britanice şi ai statelor indiene.

Congresul a găsit *Oferta din august* ca nesatisfăcătoare şi la 4 octombrie 1940, sub conducerea lui M. Gândiri, a inaugurat o campanie de nesupunere civilă individuală.

Al doilea război mondial (1939—1945), cel mai mare conflict militar, politic, economic şi diplomatic din istoria omenirii, care a cuprins 72 de state, a fost dezlănţuit de Germania hitleristă, aliată cu Italia fascistă şi Japonia miîitaristă cu scopul instaurării dominai iei lor asupra lumii, lichidării independenţei popoarelor şi chiar exterminării fizice a unora dintre acestea. Declanşarea acestui război a fost favorizată de faptul că puterile occidentale au respins **propunerile** şi planurile de organizare a securităţii colective.

Intrarea Italiei în război alături de Germania a **constituit** o ameninţare a Canalului de Suez, *linia vieţii imperiului colonial britanic.* Anglia nu putea face. faţă în special frontului de uscat şi mai cu seamă reînarmărilor, în urma pierderilor suferite în Franţa. în India, avea o mică forţă armata regulată, destul de instruită, constînd din 189 000 soldaţi indieni şi 57 **000** soldaţi britanici, **mulţi** din ei veterani din primul război. Cele mai bune divizii, a patra şi a **ciripea** de indieni, au fost trimise în Africa, unde un sfert de milion de italieni ameninţau Sudanul. Realizarea lor de seamă a fost asaltul fortăreţei muntoase Keren din Somalia italiană, care era socotită inexpugnabilă. Trupele indiene şi britanice, 19 divizii contra 33, le-au atacat la baionetă şi le-au înfrînt; printre prizonieri fiind şi ducele de Aosta, comandantul şef al armatei italiene. O brigadă de 4 regimente a invadat Siria, unde francezii erau gata să cedeze în faţa germanilor, după care au oexipat **Damascul, capitala** Siriei (1941). între timp, în decembrie 1940, diviziile a patra şi a cincia, c.t parte a armatei de sub comanda generalului Wavel, au atacat forţe italiene

mult superioare, care ameninţau Cairo şi au reuşit să-i înfrîngă total la Sidi Barani.

Intrarea Japoniei în război. La 7 decembrie 1941, Japonia, fără declaraţie de război, a dezlănţuit un atac aerian, de o mărime şi violenţă nemaiîntîlnită pînă la acea dată, asupra bazei navale americane din Oceanul Pacific, Pearl Harbour. Prin aceasta forţele navale ale Statelor Unite din Oceanul Pacific au fost puse în imposibilitate de a mai acţiona, iar supremaţia navală a Pacificului a trecut în mina japonezilor. Trei zile mai tîrziu, două vase britanice, „Prinţul Wales" şi **„Renown",** au fost torpilate şi scufundate de japonezi, lingă coasta malayeză. între Japonia şi India nu mai era decît fortăreaţa Singapore care apăra strîmtoarea Malacca. Japonezii au debarcat apoi în Indochina şi au înaintat prin Thailanda către **Malayezia.** Trupele britanice şi indiene, neinstruite în lupta de junglă deasă, au fost învinse şi împinse înapoi pas cu pas, astfel că la 15 februarie 1942 Singapore capitulează şi aproape 100 000 de ostaşi indieni şi britanici au fost luaţi prizonieri. Japonezii victorioşi au invadat Birmania, la 7 martie 1942, au cucerit Rangoon, iai la 29 aprilie Mandalay, siliudu-i pe britanici să se retragă în Indii

Evenimentele din India. în urma respingerii *Ofertelor din august* s-a ajuns la un impas care a durat un an şi jumătate. Invadarea Malayeziei şi Birmaniei de către japonezi, i-a făcut pe englezi mai concilianţi faţă de India. La 11 martie 1942, a fost trimis în India **Stafford** Cripps, care a prezentat Indiei cam aceleaşi oferte ca cele din 1940 şi pe care atît Congresul cît şi *Liga musulmană* le-au respins astfel că misiunea Cripps a fost un faliment. Pe tot timpul acestor negocieri, Congresul nu a putut conta pe sprijinul *Ligii musulmane.* jinnah respingea sistemul democratic al guvernului parlamentar, pe. principiul unei naţiuni omogene, ca imposibil în India şi şi-a exprimat public vederile că hinduşii şi musulmanii formau două naţiuni separate care să împartă guvernarea patriei lor comune (ianuarie 1940). Trei luni mai tîrziu (martie 1940), în sesiunea *Ligii musulmane* de la Lahore, el declara că naţiunea musulmană trebuie să aibă stat separat independent. Cu alte cuvinte el susţinea înfiinţarea Pakistanului, sau a Federaţiei Panjabului, provinciilor afgane, Kaşmirului, Sindului şi Belucistanului într-un stat suveran Ideea fusese enunţată pentru prima oară de un grup de tineri musulmani pe timpul conferinţei la masa rotundă, dar nu a fost susţinuta, întrucît conducătorii musulmani au caracterizat-o ca un *proiect studenţesc, himeric şi nepractic.* Chiar propunerile modificate ale lui Mohammed Iqbal (1939) pentru o federaţie a Pakistanului, cuprinzînd **unul** sau două state musulmane libere de restul Indiei, nu a fost acceptată. De la această dată toate încercările de reconciliere între **Congres** şi Liga au căzut, din cauză litigiului privind Pakistanul. Pe

baza oponentei musulmanilor, guvernul **a** putut refuza cererea Congresului pentru un guvern naţional.

La 8 august 1942, Comitetul Congresului întregii Indii a adoptat o rezoluţie pentru începerea luptei de masă de mari proporţii, introdueînd noua lozincă *BRITANICII **SĂ PĂRĂSEASCĂ** INDIA.* M. **Gandlii** deşi rămînea adept al principiului nonviolenţei, vedea necesitatea înlăturării administraţiei engleze. Congresul nu a făcut nici un fel de preparative, iar guvernul a liotărît să lovească imediat, în primele ore ale dimineţii de 9 august toţi conducătorii Congresului au fost arestaţi, iar acesta declarat ilegal. Masele de indieni rămaşi fără conducători au trecut la tulburări violente, organizaţi în grupuri de asalt şi agitaţie. Liniile de cale ferată au fost rupte, staţiile de cale ferată şi oficiile poştale atacate, sîrmele de telegraf şi telefon tăiate. Sabotaje s-au înregistrat pe tot întinsul Indiei, de asemenea au fost omorîţi poliţişti şi funcţionari guvernamentali englezi, iar trupele de la graniţă au fost izolate de interior. Guvernul a luat măsuri severe de represiune, inclusiv atacul cu avioane. Estimările oficiale ale victimelor menţionează 60 000 persoane arestate, 18 000 deţinuţi fără judecată, 940 morţi, 1630 răniţi.

Sublias Chandra Bose, care fugise din India în anul 1941, s-a aliat cu germanii şi japonezii. Cu acordul japonezilor, Bosc a organizat trupele indiene căzute prizoniere în peninsula Malayeză, £ormînd o armată naţională indiană, *Azad Hind Fouz.* El a înfiinţat la Singapore *Guvernul Indiei Libere,* în anul 1943, iar soldaţii săi au înaintat împreună cu armatele japoneze spre frontiera Indiei.

La 6 mai 1944, M. Gandhi a fost eliberat din închisoare pe motive de sănătate. El a avut o serie de discuţii cu Jinnah, dar nu au ajuns la nici un rezultat. în acest timp lordul Wavell, noul guvernator general, a plecat la Londra de unde s-a întors cu o serie de propuneri, astfel: membrii consiliului său, cu excepţia viceregelui şi comandantului armatei, să fie indieni aleşi dintre conducătorii, partidelor politice, pe baza grupărilor musulmane şi hinduse. La conferinţa ţinută la Simla pentru desemnarea persoanelor, Congresul nu s-a înţeles cir Liga si propunerile au căzut (25 iunie 1945).

La 2 septembrie 1945 s-a încheiat cel de al doilea război mondial. Pierderile Indiei în timpul celor şase ani de război au fost de 179 935 oameni (dublu faţă de primul război mondial) din care : 24 338 morţi, **64** 354 răniţi şi 91243 dispăruţi şi prizonieri de război. Militarii indieni au obţinut 4 024 decoraţii pentru fapte de vitejie şi 31 medalii Crucea Victoria. Armata indiană a luptat în: Malayezia, Birmania, Africa, Tunisia, Orientul Mijlociu, Sicilia, Italia şi Grecia.

Nu mult după neînţelegerea de la Simla, în Anglia s-a instaurat la putere Partidul Laburist, care a făcut eforturi de a ieşi **din** impasul politic din India. La începutul anului **1946** laburiştii au întreprins noi alegeri pentru Consiliul indian central şi provincial, rc-

zultat printr-o victorie zdrobitoare a Congresului, faţă de mandatele generale şi faţă de ale *Ligii musulmane.*

Armata Naţională Indiană, organizată de **Bose,** s-a predat englezilor după căderea Japoniei şi o parte din ofiţerii **ei** au fost judecaţi în Iudia pentru trădare. Această judecată a fost uu act grav din partea guvernului englez, căci a dat poporului indian imaginea completă a unei organizaţii despre care, pînă atunci, ştiau foarte puţin. Un val de revoltă a cuprins ţara şi au avut loc demonstraţii de simpatie pentru ei, în toate oraşele ţării.

I*a 19 februarie, primul ministru britanic a anunţat vizita a trei **membri** ai Cabinetului pentru a facilita, împreună cu liderii. de opinie, apropiata realizare a deplinei autoguvernări în India. Mai tîrziu, la 15 martie, el s-a referit la independenţa completă ca scop posibil al dezvoltării constituţionale indiene. Membrii misiunii **Cabinetului** au sosit la **Delhi** în martie **1946 şi au ţinut** o serie de conferinţe cu conducătorii Congresului si Ligii- Cum uu a fost posibilă nici o înţelegere, misiunea a emis un comunicat, la 16 mai 1946, prin care dădea un plan detaliat asupra viitorului guvern al Indiei şi stabilea procedura pentru redactarea constituţiei.

Misiunea a recomandat un tip federal de guvernare pentru **întreaga** Indie, inclusiv statele. Guvernul federal trebuia să se ocupe cu afacerile externe, apărarea şi comunicaţiile. India Britanică trebuia să fie împărţită în trei grupe de provincii: una cuprinzînd Panjabul, provinciile de la frontiera de nord-vest, Sindul şi **Belucistanul**; a doua Assamul şi Bengalul; şi a treia restul **Indiei. Constituţia** uniunii trebuia să **fie** redactată de o Adunare Constituantă formată din 296 membri aleşi pe o bază comună de Adunările legislative provinciale şi ale statelor reprezentative care aderau la Uniune, în timp ce reprezentanţii celor trei grupuri de provincii trebuiau să se întîlnească separat, să redacteze Constituţia provinciilor pentru fiecare grup. Fiecărei provincii i s-a dat dreptul să opteze pentru ieşirea din Uniunea federală, după prima alegere . consiliului său legislativ, sub noua constituţie. Misiunea a recomandat constituirea unui guvern naţional *ad interim,* din conducătorii diferitelor partide, prin reconstituirea Consiliului executiv al viceregelui.

I,a 6 iunie, *Liga musulmana* a acceptat propunerile misiunii cabinetului, repetînd că atingerea ţelului unui Pakistan suveran rămînea un obiectiv **nealterat** pentru musulmanii din India. Congresul a respins propunerile viceregelui **pentru** un guvern *ad interim,* dar a fost de acord să participe la Adunarea Constituanta, cu scopul de a redacta constituţia. Misiunea cabinetului a părăsit India la 29 iunie.

Liga musulmană cerea ca **viceregele** să avanseze cu planul său pentru un guvern *ad interim* chiar dacă Congresul nu ar lua parte

la el, dar viceregele a refuzat pe motiv că guvernul trebuia să fie al tuturor partidelor care au acceptat misiunea. După cîteva controverse, Liga şi-a retras formal acceptul cu privire la planul misiunii. Viceregele, în conformitate cu declaraţia sa anterioară, a reconstituit Consiliul executiv, fără vreun reprezentant al Ligii. Această victorie totală a Congresului a provocat o reacţie violentă între musulmanii separatişti, iar *Liga musulmană* a fixat ziua de 16 august 1946 ca zi a *acţiunii directe.* în această zi, în timp ce o parte din suporterii Ligii se mulţumeau cu demonstraţii pacifiste, o grupare violentă a acţionat în Calcutta. Au fost omorîţi un număr de hinduşi, iar casele şi magazinele lor au fost prădate si arse. îndată, hinduşii s-au răzbunat şi pentru cîteva zile străzile Calcuttei au devenit scena unor rebeliuni de cea mai sălbatică formă. Nici intervenţia Ligii, nici guvernatorul şi viceregele, care erau, îu ultimă analiza, răspunzătorii legii şi ordinei, nu au luat vreo măsură să oprească violenţele.

La 2 septembrie Pandit Jawaharlal Nehru şi colegii săi au depus jurămîntul ca membri ai Consiliului executiv al viceregelui. Puţin timp după aceasta, hinduşii din cîteva sate ale districtului Noakhali şi Comilla au suferit prădăciunile unor bande organizate şi înarmate, aparţinînd altor comunităţi. Faptul a provocat represalii asupra musulmanilor din Biliar, efectuate de hinduşi. Pandit Nehru s-a deplasat în Biliar, unde s-au luat măsuri de potolire a tulburărilor.

Consiliul executiv al viceregelui, sub conducerea lui Nehru, a lucrat ca un cabinet şi a schimbat întregul spirit şi perspectivă al guvernului indian. Adunarea Constituantă s-a întrunit la 9 decembrie 1946 (fără vreun membru al Ligii), unde Babu Rajendra Prasad a fost ales preşedinte şi au fost numite diferite comitete care să redacteze părţi din Constituţie.

Atmosfera de tensiune a continuat pînă la 20 februarie 1947, eînd guvernul britanic a făcut un important anunţ politic. El declara intenţia de a abandona India îu iunie 1948 şi-1 numea pe lordul Mountbatten, viceregе. Acesta urma să se ocupe de transferul autorităţii britanice în mîinile indienilor. Declaraţia a provocat un val de entuziasm asupra întregii Indii, cu excepţia *Ligii musulmane,* care încă o dată a declarat *acţiunea directă.* în Panjab au izbucnit revolte care s-au răspîndit în provinciile frontierei de nord-vest, urmate de violenţe, jafuri, incendii şi omoruri, cu consecinţe nefericite ; hinduşii şi sikhii, care pînă acum erau în favoarea unei Indii unite, şi-au dezvăluit repulsia unora faţă de alţii şi au cerut separarea Panjabului şi Bengalului, dacă nu aderă la Adunarea Constituantă.

Lordul Mountbatten a înfăţişat metoda transferării puterii în mîiuile indienilor astfel: 1) Regiunile cu populaţie majoritara musulmană, pot primi permisiunea formării unui dominion separat, dacă doresc, şi o nouă Adunare Constituantă urma să fie propusă. în

acest caz aceştia trebuiau sâ aparţină **Bengalului** sau **Panjabului,** dacă reprezentaţii districtelor majorităţii hinduse **din legislaturile** acestor **provincii** o doresc. 2) Trebuia făcut un referendum în provincia frontierei de nord-vest, pentru a se stabili dacă doreşte să se unească eu Pakistanul; 3) Districtul Sylhet sâ fie afiliat regiunii musulmane din Bengal după dorinţele poporului, exprimate printr-un referendum; 4) Comisii de graniţă să stabilească frontierele provinciilor hinduse şi musulmane, în Bengal şi Pan jab; 5) în sesiunea curentă a parlamentului să fie introdusă legislaţia pentru conferirea imediată a statului de dominion asupra Indiei (sau două dominioune dacă se hotărăşte despărţirea) fără vreun prejudiciu asupra deciziei finale a Adunării Constituante (sau a adunărilor constituante).

Acest act istoric a fost primit în mod diferit de public; hinduşii şi naţionaliştii de toate convingerile deplîngeau împărţirea Indiei, în timp ce musulmanii nu erau deplin satisfăcuţi cu trunchierea şi ciuntirea Pakistanului. Se recunoştea totuşi că noul plan oferea cea mai practică rezolvare de moment a problemei. Congresul şi I4ga au acceptat ea delimitarea Bengalului şi Panjabului să fie efectuate de doifă comisii numite de guvernul britanic, cu Cyril Radcliffe ca preşedinte peste amîndouă.

Decretul INDEPENDENŢEI INDIEI a trecut prin Parlamentul britanic la 1 iulie 1947, fără dificultăţi, şi s-a fixat pentru 15 august 1947 data transferării autorităţii. în noaptea de 14/15 august s-a ţinut la Delhi o sesiune specială a Adunării Constituante, cînd s-a declarat solemn Independenţa Indiei, în cadrul —*Commoii-weaUh-xxlm* britanic, eu lordul Mountbatten primul guvernator al noului dominion indian.

Jinnah a fost ales guvernator general al Pakistanului.

Ziua de 15 august 1947 marchează încununarea succesului luptei pentru independenţă naţională, împotriva stăpînirii britanice.

Statele indiene după **independenţă.** Poziţia statelor în Noua Indie a fost schiţată de misiunea cabinetului britanic prin comunicatul din 16 mai 1946.

Prin obţinerea independentei Indiei britanice, fie înăuntru fie în afara CoinmonweaUh-nhn este limpede că relaţiile care an existat acum între conducătorii statelor şi coroana britanică nu vor mai putea fi posibile mai departe. Supremaţia nu poate fi menţinută de coroana britanică, nici transferată noului guvernămînt. . . în acelaşi timp statele sînl gata şi doresc să coopereze la noua dezvoltare a Indiei. Forma precisă de cooperare va face obiectul unor tratative, în timpul alcătuirii noii structuri, constituţionale şi acestea în nici un caz nu vor fi aceleaşi pentru toate statele.

Misiunea cabinetului recomanda :•

1. Va fi o Uniune a Indiei, care va cuprinde **atît** India britanică cît şi statele; ea trebuie să se ocupe de următoarele probleme : afa-

INDIA

HARTA ADMINISTRATIVA

- Daptbft <î* (Utl

<= tu»

■ ŞlWMf na!'0"ii'

cerile externe, apărarea şi comunicaţiile să aibă puterile necesare să perceapă finanţele cerute de aceste probleme.

2. Statele vor putea reţine toate celelalte probleme ucatribuite Umunii.

Conducătorii statelor au acceptat planul misiunii cabinetului. Punctul lor de vedere a fost arătat într-o rezoluţie trecută prin Camera prinţilor din 29 ianuarie 1947 şi care prevedea :

Intrarea statelor în Uniune se va face numai pe bază de tratative, iar hotărîrea finală va depinde de fiecare stat; drepturile cedate de stat puterii supreme se vor desemna de către fiecare stat. Statele vor continua să-şi păstreze suveranitatea şi toate drepturile şi puterile, în afară de cele care au fost în mod expres trecute Uniunii.

Constituţia fiecărui stat, integritatea sa teritorială şi succesiunea dinastiei domnitoare să fie în concordanţă cu legea, obiceiurile si folosul statului respectiv. După declaraţia de separare a Pakistanului de **India,** statele Travancore şi Hyderabad au susţinut independenţă totală sau dreptul de a alege singure uniunea cu care să se alieze. Ira 15 iunie 1947 Comitetul Congresului întregii Indii a ţinut o adunare unde s-a stabilit: *A^T^n se admite nici unui stat din India dreptul să-şi declare independenţa şi să trăiască izolat faţă de India.* **Politica** guvernului privind statele s-a dovedit înţeleaptă; relaţiile au fost stabilite prin : 1) fuzionarea statelor mici fie într-o unitate administrată de **guvernul** central sau într-o administraţie provincială vecină, ca de exemplu fuzionarea statelor de est în provinciile Orissa şi Provinciile Centrale şi a statelor din Deccan şi statelor Gujarate în administrarea Bombayului; 2) integrarea unui număr de state într-o combinaţie administrativă mai mare, ca de exemplu Statul Unit Mateya, Statul Unit Kathiawar, Statul Unit Rajasthan, Statul Unit Vindhya Pradesh, Statul Unit Gwalior, Indore şi Malwa, şi Patiala cu Uniunea de Est a statelor Panjab. Administrarea unei uniuni de 21 de state, cunoscută ca Himaclml Pradesh şi Cutcli (la un loc 36 km^2), a fost trecută sub controlul central. Au mai rămas cîteva state mici, de asemenea cîteva mai mari, care nu s-au încadrat în prevederile cazurilor de mai sus. După discuţii şi tratative s-a rezolvat şi situaţia lor: statul Junagadh şi altele adiacente lui au fuzionat cu Statele Unite Kathiawar; Ma3'urbhanj s-a alăturat de Orissa ; Kolhapur de Bombay; Rampur şi -Benares de Provinciile Unite. Cochin a fost alăturat la Travancore. Cea mai mare uniune a statelor indiene — Marea Uniune Rajasthan — a fost inaugurată în anul 1949. Marele stat Baroda a fuzionat cu provincia Bombay, iar Bhopal, Cooch Bihar, Tripura şi Manipur au trecut sub administraţie centrală. Astfel în noiembrie 1949 integrarea statelor indiene a fost efectuată.

Postfaţa

în memorabila noapte de 14/15 august 1947, în aclamaţiile a sute de inii de bărbaţi, femei şi copii, Mahatma Gandhi şi Jawaharlal Nehru au înălţat în Parcul Prinţului din New Deliii tricolorul indian, 6eninificînd proclamarea independenţei ţării. Primul guvern naţional, avînd pe J. Nehru ca prim-ministru, îşi propusese instaurarea unui stat democratic în care binefacerile libertăţii şi dreptăţii sociale să fie asigurate tuturor.*

De la începutul activităţii sale, guvernul s-a pronunţat pentru o politică externă de neparticipare la blocuri militare, de apărare a dreptului la independenţă aî tuturor statelor, pentru lupta împotriva colonialismului şi ueocolonialismului. în anul 1947, India a devenit membră a Organizaţiei Naţiunilor Unite.

Principiile de bază ale politicii externe a Indiei sînt; pacea şi Securitatea internaţională; dreptul la autodeterminare pentru popoarele coloniale, respectiv înlăturarea colonialismului; lichidarea discriminării rasiale bazată pe culoare, rasă, clasa, religie etc; eliminarea barierelor economice, tehnologice şi politice care împart lumea în naţiuni bogate şi sărace, în ţări industrializate şi ţări slab dezvoltate şi înapoiate ; nealinierea.

Constituţia Uniunii Indiene, foarte lungă şi minuţioasă, a intrat în vigoare la 26 ianuarie 1950, zi devenită sărbătoare naţională a Indiei. Prin Constituţie, India a fost proclamată Republică suverană federativă în cadrul Commonwealth-ului, avînd guvern sub forma unui cabinet ministerial, primul ministru fiind liderul partidului sau coaliţiei de partide care întruneşte adeziunea majorităţii membrilor parlamentului. Şeful statului este Preşedintele Republicii, ales pe o perioadă de cinci ani, iar organul legislativ este parlamentul bicameral, ales pe timp de şase ani şi e format din Consiliul Statelor şi Camera Poporului (I,ok' Sabha).

* Tulburările şi violenţele eare s-au produs Intre hinduşi şi musulmani ^ proclamarea independenţei au întărîtat grupul hindus şovin din cadrnl Partidului *Hindu Mahasabha,* încît la 30 ianuarie 1948 un membru al acestei snipări, sub influenţa propagandei religioase, a comis odioasa crimă a asasinării iui Mahatma Gandhi eare era adept al unităţii hindo-musutmane.

în anul 1954, în sesiunea Congresului de la Avadi s-a adopta : *Programul Socialist al Societăţii,* astfel faza socialistă de **dezvoltare** a ţării, preconizată de J. Nehru, a fost inaugurată.

La 27 mai 1964 Jawaharlal Nehru a încetat din viaţă, iar Parti dul Congresului **1-a** numit în postul de prim-ministru pe Lai Bahadu; Shastri, care a urmat linia politică pe aceleaşi baze solide stabilitt. de marele său înaintaş. După numai 19 luni de guvernare, în ianuarie 1966, Lai Bahadur Shastri a murit, iar locul de prim-ministru a fost preluat de Indira Gandhi, fiica lui J. Nehru, membră a aceluiaş pârtia al Congresului Naţional.

Indira Gandhi a 'dus la îndeplinire cele mai multe **preveder:** înscrise în *Programul cu cele zece puncte:* naţionalizarea băncilor . desfiinţarea averii personale şi privilegiilor princiare; preluarea asigurării generale; etatizarea comerţului exterior ; dezvoltarea mişcări cooperatiste; trecerea sub controlul statului a comerţului cu **grîne** alimente şi a mărfurilor de primă necesitate şi altele.

Economia naţională şi dezvoltarea ei planificată au preocupa; în cel mai înalt grad pe conducătorii Indiei de după independenţi şi, în acest scop, la 15 martie 1950 a luat fiinţă Comisia de plan: ficare, concepută ca un instrument al cabinetului; cuprindea preve deri pentru toate ramurile economiei naţionale. Primele şase planuri, cincinale au înregistrat rezultate spectaculoase, chiar dacă uneor: au existat ritmuri mai accelerate iar alteori stagnări.

Viaţa socială şi culturală, una din principalele sarcini trasate de Constituţia Indiei, pentru ridicarea standardului de viaţă şi bună stare a poporului (alimentaţie, sănătate publică, educaţie etc.) au constituit de asemenea preocupări de bază ale guvernului indian iar planurile cincinale au alocat fonduri considerabile în acest scop Educaţia naţională a pus accentul pe dezvoltarea **învăţământului** primar, secundar şi universitar, de asemenea pe extinderea învăţă.-mîntuîui profesional şi tehnic şi pe crearea de institute de cercetăr. ştiinţifice şi industriale. Nu au fost lăsate deoparte nici **mijloacele** de educare şi informare a maselor : presa, activitatea cinematografică,, teatrul, radio-televiziunea, activitatea literară şi artistică, precum şi gimnastica şi sportul.

India **a** devenit o ţară nouă, cu orizonturi larg descinse în toate domeniile de activitate. Ea a pornit cu încredere înainte, bazîndu-sc pe propriile forţe. Ataşamentul orb pentru vechile obiceiuri şi tradiţii a fost depăşit; ea participă intens la viaţa şi activitatea contemporană, folosind cele mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii moderne, colaborînd cu aproape toate statele lumii.

Apropierea de vederi dintre politica externă a Indiei şi Roma niei în privinţa instaurării unei noi ordini internaţionale care: ,,trebuie să aşeze relaţiile dintre toate statele pe principii de egalitate şi echitate, să asigure accesul ţărilor slab dezvoltate şi în curs de

dezvoltare la tehnologii moderne, la cuceririle ştiinţei contemporane, să favorizeze progresul lor rapid şi multilateral, creînd totodată condiţii pentru o evoluţie echilibrată a tuturor zonelor lumii, a economiei mondiale" (Congresul al XlI-lea al P.C.R.), ca şi adoptarea celor cinci principii ale coexistenţei paşnice internaţionale, constituie ckezăşia strînselor relaţii dintre cele două state, care nutresc speranţa ca aceste principii vor fi însuşite în cel mai scurt timp şi fără rezerve de toate statele lumii, ceea ce ar permite să se facă faţă marilor probleme ale epocii noastre.

Relaţiile interstatale româno-indiene sînt de dată relativ recentă, însă istoria poporului indian, cultura şi creaţiile sale spirituale au fost cunoscute în România cu mulţi ani în urmă.

Legături oficiale între cele două ţări au existat imediat după proclamarea independenţei Indiei, dar consemnarea stabilirii relaţiilor diplomatice, la nivel de legaţie, are loc la 14 decembrie 1948. Ulterior, în aprilie 1955 este înfiinţată misiunea diplomatică a României în **India,** iar după ridicarea relaţiilor diplomatice la nivel de ambasadă (11 noiembrie **1958),** în septembrie 1963 este înfiinţată şi ambasada Indiei la Bucureşti.

Relaţiile prieteneşti dintre România şi India au permis mai buna cunoaştere reciprocă. Un rol important l-au avut, în ultimele două decenii, întîlnirile între personalităţile din conducerile celor două ţări, cu deosebire între şefii de stat şi de guvern. Astfel, România a fost vizitată de preşedintele Sarvappalli Radhakrisrman în octombrie 1965 şi de preşedintele Varahagiri Venkata Giri în octombrie 1973, precum şi de primul ministru Indira Gandhi în octombrie 1967 şi octombrie 1981, iar preşedintele Nicolae Ceauşescu, împreună cu tovarăşa Hiena Ceauşescu, efectuează o vizită în India în octombrie 1969 şi o escală la Delhi în mai 1978.

Vizitelor oficiale li se adaugă un ansamblu de instrumente juridice bilaterale (numai în ultimii 20 de ani au fost încheiate 14 acorduri şi protocoale în diferite domenii), printre care Acordul de cooperare ştiinţifică şi tehnologică (New Delhi, 15 octombrie 1969), Protocolul privind crearea Comisiei mixte permanente guvernamentale româno-indiene de cooperare economică, tehnică şi ştiinţifică (New Delhi, 14 ianuarie **1974),** Programul de schimburi culturale (Nev, Delhi, 24 martie 1976) şi, în special, Declaraţia comună ro-inâno-indianâ, semnată la Bucureşti, la 20 octombrie 1981, de preşedintele Nicolae Ceauşescu şi primul ministru Indira Gandhi.

Angajate într-un proces de dezvoltare multilaterală a economiilor *\ox* naţionale, în vederea valorificării mai eficiente a resurselor lor interne, România şi India au dezvoltat schimburile comerciale, paralel cu extinderea cooperării economice în ansamblu. Schimburile economice dintre cele două ţări au cunoscut o evoluţie ascendentă "după semnarea primului acord comercial în 1954 (reînnoit în 1958

şi 1962). Noi acorduri comerciale bilaterale sînt încheiate la 4 apr: He 1968, 24 martie 1971, 10 decembrie 1975 şi 2 decembrie 1980 la care se adaugă Protocolul privind dezvoltarea cooperării economic, şi tehnice din 14 octombrie 1969, Protocolul privind dezvoltarea relaţiilor de colaborare, cooperare industrială şi tehnico-ştiinţifică din 13 ianuarie 1974 şi Protocolul privind dezvoltarea relaţiilor de cooperare în producţie şi tehnico-ştiinţifice şi diversificarea schim burilor comerciale din 24 mai 1976.

Ca urmare a transpunerii în viaţă a acestor acorduri, schimburile comerciale, deşi nu ating cifre importante, au cunoscut un caractei ascendent. Astfel, exportul României către India a crescut de la 69,3 mii. lei valută în 1960 la 96,1 mii. lei valuta în 1970, 677,2 mii. lei valută în 1980 şi la 2,2 md. lei în 1984, iar importul a sporit de la 20,4 mii. lei valută în 1960, la 91,7 mii. lei valută în 1970, 307,7 mii. lei valută în 1980 şi la 1,6 md. lei valută în 1984.

îu cadrul cooperării economice, un loc important l-au ocupat domeniul petrolier şi cel al construcţiilor de maşini. Specialiştii ro mâni au participat la exploatarea petrolului în statul Punjab încă din 1957 şi la construirea rafinăriilor de la Barauni şi Gauhati (ultima inaugurată în 1962). De asemenea, România a livrat, între altele, şi utilajele fabricii de tractoare din Haiderabad, inaugurată în 1972

Noi posibilităţi de dezvoltare a relaţiilor economice şi comerciale sînt examinate periodic cu prilejul sesiunilor Comisiei mixte guvernamentale de cooperare economică, tehnică şi ştiinţifică, care se desfăşoară alternativ în capitalele celor două ţări.

Paralel cu amplificarea relaţiilor economice şi comerciale s-au dezvoltat şi relaţiile ştiinţifice, culturale şi artistice între cele două ţări, concretizate, între altele, în numeroase vizite de delegaţii de specialişti şi personalităţi cultural-ştiinţifice, în schimburi de ansambluri artistice şi de expoziţii, în acordarea reciprocă de burse pentr-j studii universitare şi specializare, în schimburi în domeniile cinemar -grafiei şi radioteleviziunii, în traducerea celor mai reprezentativ opere aparţinînd patrimoniului literar al celor două popoare.

Relaţiile româno-indieue, care s-au amplificat considerabil în ultimii 20 de ani, se bucură astăzi de condiţii favorabile pentru continua lor dezvoltare. „îmi exprim convingerea — preciza preşedintele Nicolae Ceauşescu în telegrama adresată preşedintelui Giani Zail Singh cu prilejul Zilei naţionale a Republicii India — că raporturile tradiţionale de strînsă prietenie şi cooperare reciproc avantajoase statornicite între ţările noastre, precum şi conlucrarea dintr ele pe tărîmul vieţii internaţionale vor cunoaşte o dezvoltare continuă în interesul popoarelor român şi indian, al cauzei păcii şi colaborări: internaţionale".

»• K.M. PANIKXAR, — *A ;ia and Western Dominance* p. 35. London, 1959.
« G.M. TREVELYAN, — *l,!oria Ilustrată a Angliei,* p. 400, E.S., Bucureşti, 1P75.
•» *Ibidem,* p. 559.
•• Godeheu a ajuns în India la 1 august 1754, a încheiat im tratat cu englezii priu care stabilea ca nici una din naţiuni (franceză sau engleză) să nu se amestece în certurile dintre prinţii băştinaşi şi să păstreze fiecare punctele ocupate. «•
ORME ROBERT, — *History 'of the Military Transactions of the British Nation in Indostan.* London. 1803. *A pud:* R.C. Majumdar & colaboratori. *An Advencei Hislory of India,* p. 668, London, 1963. « WILLIAM HUNTER, - *History of British India,* (2 voi.), London. 1900; *Api*
H.G. Rawlinson, *A Concise History of thc Indian People,* p. 250, Madras, 1950.
<« ORME R.OBERT, — *Op. citat,* p. 656. « J.Z. HOLWELL, — *India Tracts,* London, 1764; *Apud;* TI.G. Rawlinson, *Op.*
citat. p. 260. şi R.C. Majumdar. *Op. citat,* pp. 657 — 658. « GHULAM HUSEIN SELlil, - *Siyar-ul-tmdaklwri.i* (traducere engleză), *A pud*
R,C. Majumdar, *Op. citat.,* p. 664. « J. NEHRU — *Op. citat,* p. 355. *'
EDWARD THOMPSON G.T. GAURAT. — *Rise aud Fulfilment of British Rid in India,* Londra, 1935, *Apud:* J. Hehru, *Op. citat,* p. 355. " J. XfiKRU, — *Op. citat, p.* 356. « G.M. TREVELYAN, - *Op. citai,* pp. 672-673. «» ALFRED LYALL, - *Life of Hastings,* London, 1908; *Apud :* R.C. Majumdar, 0/
citat., p. 684. "> *J.* BOWRING, — *Hyăer AU and Tipu Sultan, Apud:* R.C. Majumdar, *Op. citat.,*
p. 685. « MARK WILKS, — *Historical Skeiches of the South of India, Apud:* R.C. Majumdar.
Op. citat., pp. 686-687. [11] EDMUND BURKE, - *Speech on the Nabob of Arcot's Debts.* Londoti. 1788. Apund
R.C. Majumdar, *Op. citat.,* p. 690. *» JOHN MALCOLM. — *Politica! History of India from 1784-1823,* London, 1826;
Apud: R.C. Majumfar, *Op. citat.,* p. 691. " J. NEHRU, - *Op. citat.,* pp. 328-329. " *Ibidem,* p. 328-329. [ei] G.R. GLEIG, — *Life of Thomas Munro.* Loiidou, 1830; *Ap,ai :* R.C. Majumdar, *Op*
citat., p. 704. şi H.G. Rawlinson, *Op. citat.,* p. 314. " HENRY T. PRINSEP, - *Political and Military Transadions of the Biitish in India.* London. 1825; *Apud:* R.C. Majumdar, *Op. citat.,* p. 707.
" J.N. SARKAR, - *Shivaji.* Delhi, 1948, *Apud:* R.C. Majumdar, *Op. citat.,* p. **710.**
*• JOHN MALCOLM, - *Op. citat,* p. 711. *" J. GURWOOD, — *Despatchts of . . . the Du.J:e of Wellington 1834—1839: Apud*
R.C. Majumdar, *Op. citat.,* p. 718. ■ MARTIN MONTGOMERY, - *Dispatches, Minutes and Correspondence of Marquess*
Wellesley, London, 1836; *Apud:* R.C. Majumdar. *Op. citat.,* p. 718. " JAMES MILL, — *History of British India,* London, 1S58; *Apud:* R.C. Majumdar,
Op. citat., p. 719. " HEXRY BEVERIDGE, - *Comprehensive History of India,* London, 1867; *Apud •*
R.C. Majumdar. *Op. citat., p.* 719.
** JOHN MALCOLM. - *Memoir of Central India.* London. 1832 ; *Apud :* R.C. Majumdar, *Op. citat.,* p. 725.
" HENRY T. PRINSEP, - *Op. atât.,* 725. [86] K.S. SHELVANKAR, - *The Problem of India,* London. 1940 ; *Apud :* J. Xehru,
Op. citat., p. 331-332. " J.
NEHRU, - *Op. atât.,* p. 332.

AI»FRED LYALL, — *Rise and IZxpansion of the British Dominion in India; A* ***pud:*** R.C. Majumdar, *Op. citat.,* p. 729. **HKRBERT EDWARBES,** — Locotenent britanic diu consiliul rezidentului, apoi
!n comisia de reorganizare administrativă a Panjabului. **KAYE** AND MALLESON, - *'History of* ***the*** *Sepoy War in India,* ***1864—1880%***
Apuci: R.C. ilajuindar, *op. citat.,* p. 76S.
I. DUPUIS, — *Histoire de Vinde et de la Ciuilisaiion indienne,* p. 264, Paris, 1943.
THOMPSON EDtt'ARD, - ***The*** *Making of the Indian Princes, Londra,* 1943 p. 273-274.
HBWARDES **MICHAEL,** — *Battles of the Indian Mutiny,* p. 194, London, 1963
FR. ENGELS. — AMĂNUNTE CU PRIVIRE LA ASALTUL LACKNAULL'I ***Opere,*** voi. 12, p. 470, București, 1962.
EDWARDES MICHAEL, - *Op. citat.,* p. 194.
KARL MAX, — *Răscoala din India, Opere,* voi. 12, p. 289 — 290, București, 1962.
KARL MARX, — *Răscoala din armata indiană, Op. citat.,* p. 234 — 236. î. **NEHRU,** - *Op. citat.,* p. 3fi2. ***Ibidem,*** p. 359.
N.K. SIXHA AND A.C. **BANERJI,** - ***History*** *of India,* p. 378, Calcutta, 1952.
Sistem *Puydah* — Purtarea pe față a unui acoperămînt (perdea), ca semn de inferiorii ate iu fața bărbatului; femeia nu trebuia să fie educată sau emancipată. Căsătoria între caste era considerată un sacrilegiu. SURF.NRRANATH BANERJEA. - *Nation in Making. Apud:* R.C. Majumdar,
i.!p. citat., **p.** 890. WILLIAM WEDDERBURN, - *Allan Octavian Hume,* apud R.C. Majumdar, *Op*
citat,, p. 892. *Ibidem,* p. 894. G.K. GOKHALE, — *Speeches; Apud:* R.C. Itajumdar, *Op. citat.,* p. 980—98S,
Madras, 1909.
V.I. LENIN - *Opere Complete,* voi. 17, p. 184-185, București, 1963. **EDWIN MONTAGU,** — Discurs țiuut îu Camera Comunelor la 20 august 1917,
indian Diary. London, 1930. *].* NEHRU, - *Op. citat.,* p. 495-496. MODERN REVIEAV, —
(octombrie) Deliii, 1925.

Bibliografie

UBNIN, V.I. MAR.X,
KARI, ABHINANDA,
INDIRA GANDHI AL-
GEORGE, SERGIU

AMITA, EHOSE
ANTOKOVA, K. LEVINE-
EOGARD, G. KOTOVSKI,
G.

AUBOYER, JEANNINE

BASHAM, AX. BHAT
SUDHAKAR BHAGWAN
S. GIDWANI CAZAL
JBAN-MARIE CHAND
ŢARA.

CHAKRABARTI A.
CHALAPATHI M.
TYABJI ZAHRA
NAGARAJAN T.S.
CHAMAN LAI,

COLLINS LARRV
DOMINIQUE LAPIERRE
COŞBUC GH. COURIER
DE I/INDE DUPUIS
JACQUES

EDWARDES MICHAEL

ELLIOT HENRY M.
DOWSON JOHX
PIRDOUSI
FOR8TER E.M.
GOPAL RAM

GOKHALE B.G.
GOGEAKU P.
IORGA XICOLAJ-

Opere Compltte, voi. 17. Bucureşti. 1963
Opere, voi. 9 şi 12, Bucureşti. 1962

The Spirit of India Bombay, 1975 *Limbă ţi gîndire în cultura indiană,* Bucureşti, **1976**
Filozofia indiană în texte, Bucureşti, **1971**
Eminescu şi India, Iaşi, 1976 *Histoire de Vinde,* Moşeau, 1979

— *Viaţa cotidiană în India Antică.* Buc, 197b
— *The Wonăer Hiat was India,* New-York, 1959
— *Aspccts of Ardent Indian Cullure,* Bombay, 1970
— *India and China* New Deliii, 1967
— *The sword of Tipu Sultan,* Deliii, 1977
— *Civilizaţia luduşului şi enigmele ei,* Buc, **1978**
— *History of the freedom movement in India, Delkt,* 5961
— *India since 1947,* Calcutta, 1967
— *India — Portrait of a people —,* Delhi, 1976

— *Gipsies — Forgotten Children of India —,* New Delhi, 1969
— *Freedom al Midnight,* Deliii, 1976

|[— *Antologie Sanscrită,* Buc, 1923 s
Colecţie (1979-19S0) Pardichery
— *Histoire de l'Inde et de la civilisaiion indienne.* Paris, 1963
— *A History of India from thc earliest times Io the present day,* London, 1967
— *The History vf India, as told by its own* ***His*** *lorians,* Calcutta, 1953
— *Şah Name,* Buc, 1969
— *O călătorie în India,* Buc. 1977
— *India —China—Tibet Triangle,* Lacknau. 1964
— *How India struggled for freedom,* Bombay, 1967
— *Ancient India,* Bombay, 1962
— *Istoria, statului şi dreptului,* Buc, 1970
— *Materiale pentru o istoriclrgie* ***umani^JBuc,*** **1968**

INDIAN INVpSTIMENT CENTRE — *India — A profile of progres —*, Delhi, 1974
INDIAN' **FOREINGN REVIEW** colecţie (1977-1981) New Delki.
K A B1R H U1IAYUN - *The Indian Heritage*, Loudon, 1957
KAMDASA - *Sacountale*, Buc, 1967
LiaîSGN **FRANCIS** - *Kama Shilpa*, Bombay, 1965
MAJUMDAR R.C. RAYCHAUDHURI **H.C.** **DATTA KAUKINKAR** - *An Advenced History of India*, London, 1963
MA IUMDAR R.C. *Ancient Indian History*, New Delhi, 1964
MILL JAMES *History of British India*, I/ondon, 1917
MINISTRY OF INFORMATION *India sinet Independence*, New Delhi, 1976 *India — 1980* — New Delhi, 1980
MIHĂLCBSCU ION *Bhagavad Gita*, Buc, 1932
MOHAN **JAG** AXD **CONTRIB.** *Twenty-five Years of Indian Independence.*, Delhi 1966
MUREŞAN CAMIL *Imperiul Britanic*, Buc, 1967 ■
MUSTAFA AI.I **MEHMED** *Istoria turcilor*, Buc, 1976
NAOROJI DADABHAI *Poverty'and un-british rule in India*, Delhi, 1962
NEHRU JAWAIIART.AL *Descoperirea Indiei*, Buc, 1956 *India's foreign policy*, New Delhi, 1964 *Autobiografie*, Buc, 1957
PANIKKAR K.M. *A Survey of Indian History-*, Bombay, 1957 *Asia and Western Dominance*, London, 159 *Geographical factors in Indian History*, Bomba*., 1959 *The determininq periods of Indian History*, Bomba* 1965
Medieval India (2 volume), Calcutta, 195!
POOLE S LANE
RANGANATHANANDA SWAM1 *The sssence of indian culture*, Calcutta, 1965
The hindu vieiu of life, London, 1926
RADHAKRISHNAN S. *The indian Tkeatre*, Deliii, 1971
RANGACHARYA APYA *The Decipherment of the Indus Script*, Calcutta, **1981**
RAO. S.R.
A concise History of the Indian People, iladras, 1950
RAWUNSON H.G.
A Forgotten Empire — Vijayanagar, Delhi, 196i
SBWELL ROBERT *Akbar* (2 voi.), Bombay, 1964
SHELAT J.M. *Cultură şi filozofie indiană în texte şi studii*, Buc. 1978
SIMENSCHY THEOFIL *Bhagavad Gita*, Buc, 1944
Shivaji and the rise of the Mahrattas, Calcutta, 1953
TEMPLE RICHARD
RANADE M.G.
SAKDESAI G.S.
BETHA1I R.M.
DOUGLAS JAMES *Istoria ilustrata a Angliei*, Buc, 1975 ■
TRBVELYAN G.M. *British History in the Nineteenth, Centurv*, 1933

VIVEKANANDA **SWAMI** — *Bhagavad* ***Cita,*** New York, 1972

WALD LUCIA SLAVE — *Ce limbi se vorbesc pe glob.* Buc, 1968

ELENA POSTOLACHE

I. L. FILITTI — *Mahabharala* *Nalla şi* ***Damayanti,*** Buc, 1375

CIIARLOTTE

VATSYAYANA SEPl'O ~ ***Katna Sutra,*** Marseille, 1959

KOSKENNIEIII ASKO — *Materials for* ***the*** *Study of the Indus* ***Script,*** Helsinki, 1973.

PARPOLA SIMO,

PARPOLA VIDYARTHI,

M.L. - *Ine'ia's* ***Culture*** *through the ages,* Meerut, 1970.

INDICE

A

^**azz-ud-din Khalid** Hani — 122.
Abbas Şah — 162.
Abbas Şah **II** — 164.
Abdul Âziz — **161.**
-Vadul **Hamid Lahori** — 164, **181.**
Abdul Latif — 157.
Abdullah Han (Seyyid) — 187. *":·^*
Abdullah Qutb Şah — 16G.
Abdur **Rahim** — **154.**
Abdur Rahman — **294.**
Abdur Razzaq — 139.
Abdur Razzaq **Lari** — 175.
***Abhidhamma* — 52.**
Abhîra — 75.. ***97.***
Abu — **85, 101.**
Abu Baqr — 123.
Abul Fazi — 145, **151, 157, 150, 176,** 179, 180.
Ąche (amiral) — 210, 211.
Âchyăne **■— 73. Achyuta** Kaya — **140.** Acworth **William** — 302.
Adali — 119. Adam Han — 150.
Adams, Thomas (maior) **Aden — 61,** 102, 297, 302. ***Adhikări***
— 104. ***Adhivăsa*** *Atka* — 221.
34. *Adi Granth* — 127.
Adil Han **(Khandesh) — 131.**
Adil Şah **(Bijapur)** 135, ,136, 166,
175.
Aditi **— 39. Âditya**
Chola — 104.
Âdityasena — 84.
Adunarea Constituantă — 320.
Adyar (Madras) — 289.
Afganistan — 19, 30, 33, **66,** 91 112, 113, 116, **123,** 146, 153, 193, 258, 259, 294, 295, 318.
Afganpur — **118.** Africa — **111,** 198, 29 **Afrizi -** 310, 317, 319. — 294. **Afzal** Han — 172.
Agastya — 101. ***Agni* (zeul focului) —** 26, 27, 30, 31, **40.**

Agnikula — 85.
Agra — 14, 115, 125, **144, 145,** 147 148, 149, 152, 154, 155, 161, **Jiji.** 153, 165, 167, 168, 173, 176, **177** *178,* 179, 180. **181,** 132, 187. 239, **240,** 265, 266. 235, 230, 306.
Ahalya Bai — 223, 225.
Ăhdra **■**— 70.
Ahichchhatrâ (Rohilkhand) — 81.
Ahmed **Nizam** Şah — **137.**
Ahmed Şah I (Gujarat) — *130,* 131
Ahmed Şah Abdali — 193, 195. 253 257.
Ahmed Şah Bahmani — 132.
Ahmed Şah Durrani — 259.
Ahmedabad — 14, 130, 152, 153. 155. 167. 3 77, 225, 293.
Ahmednagar — **135, 137, 140,** 149, **154, 155,** 162, **163, 174,** 227, 239. **Ahomi ■**— 168. Ahrame — 49. Ahriman — **51. Aihole — 86.** ***Ain-i-Akbari*** — 157, 177. Aitamar **Kachhan** — 115. Aitamar **Surkha — 115. Aix-la-Chapelle** — 207, 208.
Ajantă (temole subterane) — 79. 98 99. 239, 240. **Ajătasatru** — 54, 55.
Ajit Singh — 189. Ajivikism — 72.
Ajmer — 92, 94, 144, 149, 150, **151,** 155, 103, 187, 228. Akat Han — 117.
Akbar cel Mare — 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157. 158, 159, 164, 169, 178. 180, **181.** 182, 185, 188, 189. Akbar **Han** (fiu; Dost Muhamroed;
— 259. Akbar (fiu; Aurangzeb) — 170. **171,** 174.
Akbar *Mame* — 157.
Akkad — 28. **Akmal** Han
— 168. **Alandi** — 100. **Al-Biruni** — *90,* **91,** 93.

Al-Hajjaj — 112. Al-Kikam — 112. Aî-Mustansir Billah — 113. Ala ud-din Aii Şah — 128. A!a-ud-din Husein (Bengal) — 123. Ala-ud-din Khalji — 116, 117, 1J8.
129. 142.
Alai (fort) — 118. Alam Han — 143. Alam Şah II (Gauhar) — 220, 222,
224, 226, 232, 240. Alam Şah Seyyid — 124. Albuquerque, A. — 138, 201. Allenby — 297. Alexandru cel Mare — 30, 55, 63,
64, 65. Alexandria — 60, *6]*, 08. 69, 95. 96,
102. 111.
Aii Adil Şali I — 137. AH Barid — 137. Aii Mardan Han (Kandahar) — 164.
165.
Aii Muhammed Ruhela — 233. A'i Şali (Kaşmir) — 131. Aligarh — 290, 293, 306. Alinagar — 216. Alivardi Han — 189. 213, 214, 217,
220, 227. Alivval — 256. Allăhăbăd — 14, 53, 54. 74, 75, 81,
116, 150, 151, 155, 187, 189. 222,
232, 235, 265. 266, 268. 270, 290.
AlpUgin (Ghazni) — 92, 112.
Altuniya — 114. Alupuram —■ 15.
Âivâri — 106. Alwar — 239.
Amar Singh (Mewar) — 162.
Amarkot — 146. ***Amdtţ/a*** — 96.
Ambala — 30, 43, 265, 267.
Ambedkar B.R. (Dr.) — 301. Amber — 144, 173. Amber Choja — 200. Ambhi — 64. Amboyna — 205. Ambur — 230. Amhcrst (lord) — 252. Aminai Qazwini — 181. Amir Han (Tonk) — 242, 243, 244,
250.
Aniir-i-Akhur — 113.
Arrtoghavarsha 1 — 99.
***Am.ru* — 82.**
A'nii-îtsar —
169, 242, 253, 254, 290,
Ânartdpal — 92.
Anantavarman CHoda Ganga — 142.
Anus — 35.
Andal — 106.
Andhra — 61, 62, 74. 86, 95, 96, 97.
99.
Ahga — 44. 53, 54. Anglia — 198, 202, 203, 204, 212, 222.
229, 235, 245, 246, 257, 267, 274, 279,
291. 292, 293, 295, 296, 297, 299.
300. 304. 311, 314, 317, 319.
Angula — 20.
Anhilwar — 93, 94, 101.
*Anul **Hegirei*** — 111.
Antioehus — 60.
A nu — 31.
Antiohia — 69.
Anwar-ud-din (Carnaţie) — 207, i')8.
Aosta (duce) — 317.
Âpai/d — 31.
Appa Saheb — 243, 244.
***Apupa* — 35.**
Arabi a — 54. 69, 78, 96, UI, 1î 2,
131, 245, 297. Arachosia — 55.
Arakan — 167, 16R, 252. ***Âranyake*** — 42. Arcot — 75, 103", 192, 208. 2'?'). 225
22P», 232.
Arieni (Arya) — 29, 35. 63.
Arikera — 230.
Arjan Alai (guru) — 127, *Pil* 169
Arjuna *(Râmăyana)* — 44 45, 46,
172.
Armagaon — 204.
Arras — 224.
Arthasăstra — 20, 56, 70, 87 *Ârya* ***ŞamăJ*** —• 2815. Âryadeva — 73.
***Ărijavarta* — 89.** Asad Han (Bijapur) — 140. Asaf Han (frate cu Nur Jehan) —
150, 161, 163.
Asaf Jah (Hyderabad) — 203. 231.
Asaf-ud-daulah (Oudh) — 234, 235
Axhţapada — 71. Ashti — 244. Asia — 11. 13. 14, 29, 48, 50, 57. 60.
61, 66, 67, 79, 85, 112, 123, 153.
156, 162, 164, 177, 178. 17», 258,
292, 293, 294.
Asia Mică — 111, 297.
Asian ***Registration Act* — 310**
Asirgarh — 130, 131, 154. 24 !
Asmnka — 53.
Asociaţia Indiei — 290, 291.
Asociaţia *teozofică* — 309.
Asociaţia Indiană d i n Londra — 27:)

Asoka — 55, 50, 57, 59, 60, fii, 62, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 7-1, 76, 84, 89, 95, 96, 102, 104, 105, 122.
Asrarnn — 74.
\ssam — 14, 15, 60, 75, 80. 33, 123, 142, 147, 168, 252, 261, 277, 295, 301, 320.
Assaye — 239.
Asvaghosha — *66*, 67, 73.
i&vamedha — 44, 45, 72. 75, 103.
\svini — 39.
Atâta Nlasjid — 129.
Atharva Veăa — 33, 42, 44.
Atila — 79.
Atto=k — 64, 253, 254.
Auckland (lord) — 258, 259, 251.
Aurangabad — 98, 99, 192, 239.
Aurangzeb Alamgir — 135, 164, 165, 163, 167, 1GS, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 180, 187, 183, 189, 212.
Australia — 198, 282.
Austria — 294, 296.
Austrice — 26.
Ava — 252, 253.
Avamukta — 75.
Avanti — 53, 54.
Avantivarman (maukhari) — .<
Arata — 29.
Ayodhyă — 45, 46, 54.
Ai/as ~- 35.
Azad Hind Fouz — 319.
Azam Şah (fiu Aurangzeb) — :37.

K

Baber — 125, 134, 143, 144, 145. 146, 147, 180, 181, 188. Babilon — 48, 54, 55, 64, 05. Bactria (Ballika) — 44, 60, 66, 79. Badakshan — 165. Rădâmi — 97, 98, 103, 226. Radaun — .113, 117. Badnuni (cronicar) — 123, 158, 159, 178, 180.
Bagdad — 111, 113, 297. Baha-ud-din — 120. Bagiana — 165. Bahadur Şah 1 (Delhi) — 128. Bahadur Şah TI (Delhi) Mauzznm — 187, 188, 189, 236, 267, 270.
Bnhadur" Şah (Gujarat) — 131, 143, 147. Bahmani (dinastie) — .120, 129, 132, 134, 137, 138, 142.
Halirăm Han — 128.
Baillie W. (colonel) — 228.
Bairam Han — 148, 149, 150, 154 159.
Baji Rao I — 191, 244. Baji Rao II — 237, 238, 243, 244, 264 Balaji Baji Rao T — 191, 192, 193 Balaji Viswanath — 191. Balaram Seth — 242. Balasore — 239. Balban Ghiyas-ud-din — j 15, *lîu* 118. 128.
Baldwin Stanley — 301. *Bali* — 71. *Balibandha* — 73. Balkh — 165, 171. Baloch (triburi) — 252. Balochour — 162. Bana —- 71, 76, 81, 84, 86, 112. Banavasi — 97. Banda — 170, 189, 253. Banerjea Surendranath — 290, 308 Banerjee Gurudas — 306. Banga — 44. Bangad — 307. Bangladesh — 12, 13, 14, Bănia — 149. Banian — 113. Banswara — 250. *Fiara Sona Masjid* — 128. Barakzai — 258. Baramahal (district) — 230. Barasat (Bengal) — 263. Barauni — 328. Barbac Şah (Rukn-ud-din) — 128. BardoU — 312. Bareilly — 53, 263. Barid Adil Şah — 135. Bar] ani (turci) — 123. Barlow George — 242. Barai Zia-ud-din — 115, 116, 119. Baroda — 242, 285, 324. Barrackpur — 253, 265. Basalat cel Tînăr (Jang) Basava — 231.
Basava — 100. Basra — 171, 297.
Bassein — 179, 191, 195, 201, 224. 225, 238, 239.
Batavia (Djakarta) — 205, 247, Bayana — 144. neclara — 221. Bednore — 227. Besamii (Oudh) — 234. Belgrad — 297. ■ Bellary (district) — 18, 137, 173. Belucistan — 12, 27, 55. 65, [12, 154, 259, 318, 320,

Belur — 100.
Benares — 14, 15, 44, 47, 48, 52, 53, 66, 94, 113, 12G, 129, 167, 169, 177, 189, 223, 232, 233, 234, 235, 248, 266, 275, 239, 290, 306, 307, 324.
Bengal — 14, 15, 44, 75, 76, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 96, 102, 104, 112, 113, 115, 118, 120, **121,** 122, 125, 127, 128, 142, 145, 147, 149, 153, 155, 162, 166, 167, 178, 179, 189, 201, 203, 204, 210, 211, **212,** 213, 215, 217, 219, 221, 222, 283, 224, 240, 247, 248, 252, 253, 258, 259, 263, 264, 265, 266, 269, 271, 275, 276, 285, 28_i, .': 298, 299, **301,** 302, 305, 307, 308, 320, 321, 322.
Bengali (limbă) — 129, 30G.
Bengaîore — 14, 230.
Bentinck W. (lord) — 256, 261.
Berar — 62, 95, 97, 132, 135, 149, 154, 155, 164, 227, 228, 238, 239, 240, 262.
Berhampore — 265.
Berlin — 297.
Besant Armie — 289, 309.
Best, Th. — 202.
Bhadrabâhu — 73, 105.
Bhagatrav — 19.
Bhagavad Gltă — "45, 76, 158, **181,**
Bhăgalpur — 44, 54.
Bhagirathi — 21').
Bhagwa Jhenda — 174, 195.
Bhagwan Das — 152.
Bhakii (cult) — 27, 39, 67, 196, 126, 174.
Bhandi — 80.
Bhăndăgărika — 47, 49, 96.
Bhandramadvîpa — 27.
Bhao Saheb — 193, 194.
Bhâmi Gupta — 76.
Bharadvăja — 31.
Bhărata — 11, 13, 31, 44.
Bhăraiă Varsha — 11.
Bharatpur — 240, 253, 276.
Bharga — 54.
Bhaskaravarman — 88.
Bhatkal — 139.
Bhlma — 46, 172.
Bhimdev II (Gujarat) — 113.
Bhinmal (Broach) — 80.
Bhishaj — 43.
Bhoja (Dhăr) — 91, 35.
Bhoja I (Kanauj) — 84, 86, 87.
Bhojaka (gramika.) — 47.
Bhojaour — 87.
Bhongir — 132.
Bhopăl — 61, 87, 250, 307, 324.
Bhrigukachcha — 48, 54.
Bhupat — 152, 153.
Bhutan — 12, 13.
Bhutavidyă — 42.
Bhuvaneswar — 91.
Bia:- — 256, 257.
Bidar — 132, 133, 135, 140, 142, 148,, **14f,** 155, 166, 192.
Bihai — 14, 44, 46, 48, 52, 53, 54, 74, 88, 89, 104, 115, 125, 128, 145, 147, 153, 178, 179, 213, 22», 222, 223, 248, 258, 263, 269, 285, 295, 298, '99, 302, 307, 321.
Bihari Mall (Amber) — 150, 152.
Bijapur — 135, 137, 138, 140, 154, 163, 135, 166, 171, 172, 173, 175, 187, 192, 201. Bijjala -■ 100.
Bikaner -- **151,** 250. 298. Bilgraroi Syed Husein — 306. Bimbisăra — 54. BindusSra — 57. Bir Nai avan — 150. Birrnan a — 12, 13, 48, 54, 57, 60,
61, 67, 68, 102, 104, 225, 252, 253, 263, 267, 295, 302, 304, 318, **319.**
Bithur — 244.
Bittiga — 100. Biyana — 117, 178. Black Hole (Calcutta) — 214. Blavatsky H.P. — 289.
Bodhisattve — 67. Boigne Benoit — 226. Bokaro — 15.
Bolan (pas) — 27. Bolpur — 306.
Bombay — 14, 15, 51, 98, 99, 112, 195, 201, 202, 203, 204, 205, 216, 224, 227, 228, 229, 230, 256, 259, 264, 265, 267, 275, 276, 280, 284, 285, 286, 291, 292, 297, 298, 299, 301, 302, 304, 307, 312, 324.
Bonnerjea W.C. — 273, 291.
Bose, J.C. — **307.**
Bose Subhas Chandra — 313, 318» 319, 320.
Bose, Nandalal — 307. *Brahma* — 40, 49, 98. Brahma Gupta — 78.
Brahmana (scriere) — 61. *Brahma Samăj* — 287. *Brahmane* (Vede) — 42, 49, 50. *Brahmanaspati* — 40.
Brahmanism — 36, 37, 50, 51. 7Î, 72, 73, 91, 98, 100, 102, 110.

Brahmaputra — 12, 14, 81, 168, 250, 251, 252.
Brăhmi — 21, 23, 26.
Brahui — 27. ÎţÛ
Braithwaite (colonel) — 228.
Brahmavidyă — 42. *Brihat-Kată* — 73. firij *Bhoomi* — 181. Broaeh — 48, 54, 61, 80, 86, 8', 96, *11S, 129,* 179, 224, 225, 239. Brydon (Dr.) — 259. Buddewal — 256. *Buddha Charita* — 66. Buddha Gautama — 51, 52, 53, 54, 55, 57, 59, 61, 62, 67, 68, 72. 74, 75, 83, 84, 99, 102. Budha Gupta — 76. Budh Gayă — 66, 75, 84. Buhlul Han Lodi — 124. Buhara — 171, 258. Btikka I — 137, *VA Buland Darwaza* — 153. Bundelkhand — 113, 129, : 46, 151, 191, 192, 239. 242, 250. Bundi — 240, 242, 250. Buran (pindari) — 249. Burdwan — 177, 221. *SSwiiaii-i-Ma'aslr* — 141. Burhanpur — 154, 177. Burnes Charles (Kabul) — 259. Bussy (marchiz) — 193, 209, 210, 211, 246. Buxar — 222, 258.

Cabrai, Pedro, Alvarez — 199, 200.
Caehar — 252, 261.
Cairo — 318.
Calcutta — 14, 15, 89, 192, 205. 210, 213, 214, 217, 219, 220, 223, 224, 242, 245, 252, 259, 265, 272, 280, 284, 285, 288, 289, 290, 291, 292, 294, 298, 306, 307, 311. 312, 321.
Calicut — 179, 199, 200, 201.
Calif — 111.
Camac [acob (general) — 225.
Cambay — 19, 129, *ViO,* 152, 179.
Camera Comunelor — 205, 278, 29], 292.
Campbell Colin — 268.
Canada — 212, 314.
Canara — 227.
Candore — 211.
Canninfc' Cli. John — 270, 275.
Carnaţie — 207, 208, 209, 210, 213. 224, 227, 228, 229, 231, 232, 247, 276.
Cassimbazar — 213, 214, 252.
Casta — *33,* 36, 37, 38.
Castlereagh (lord) — 242.
Cauveri — 14.
Cawnpore — 235, 244, 290, 333.
Cazai, J.M. — 22.
Ceylon (Sri Lankă) — *4G,* 48, 60, 61. (57, 72, 73, 75, 77, 102, 103, 105, 205, 228, 266.
Chach (dinastie) — 112.
Chaghatai — 120.
Chaghatai A.R. — 307.
Chait Singh (Benares) — 233, 234.
Chaitanya — 127.
Chaitia — 96.
Chakrăyudha — 88.
Chalukya — 80, 81, 85, 86. *$7.* 97. 98, 99. 101, 103, 104, 111, 112.
Chambel (rîu) — 242, 243, 249.
Champă — 47, 48, 54.
Champaner ■— 130.
Champion Al. (colonel) — 233.
Chand Bibi — J37, 154.
Chanda Sahib — 208. 209.
Chăndăla (castă) — 37, 33. 77.
Chandella (tribun) — 87, 91.
Oianderi —- 117, 144. 145.
Chandernagore — 205, 207, 209, 216. 217.
Chand Bardai — 94. *Chand Raisa* —■ 94. Chandragiri — 204. Chandra Gupta I — 74, 87. Chandra Gupta II — 76, 77. *78,* 114. Chandragupta Maurya — 55, 56, 57, 60, 63, 69, 70, 74, 95.
Chandravamshi — 85.
Charaka — 73, 78. Hiarnock, Job — 204. Chatter Singh — 257. Chauhani — 85. Chaul — 130, 179, 200, 201. Chaunsa — 147. Cliaura — 312. *Chauth* — 174, 192, 244. Chedi — 44, 53, 87, 88. *Cheia* — 49.
Chenâb (Askini) (rîu) — 65, 161.
Chenab (canal) — 285. Chepauk — 232. Cherrapungi — 14. Chiiâta — 73. Chilianwala — 257.
Chimaji Apa — 191.

China — 11, 13, C<7, (51, S6. 87, 08, 72, 73, 77, 81, 82, 84, 119, 120, 138, 265, 267, 286, 295.
Chingleput — 103, 138, 210.
Chinsura — 205, 217, 221.
Chintamoni C. Y. — 301.
Chiteldrug — 57, 246.
Chitor — 93, 116, 142, 151, 170.
Chittagong — 12, 147, 168, 179, 221, 252.
Chittaranjan — 15.
Chitu (nindari) — 249.
Chogori (K. 2) — 14.
Chola — 100, 102, 103, 104, 103, 106.
Chota Nagpur — 263, 298.
Chunar — 146, 222, 234.
Churchill W. — 314.
Cianna — 51.
■Ciomolungma — 14.
Cirus — 29, 63.
Circare — 209. 211, 227, 229, 231, 249.
dive Robert — 205, 207, 203, *209*. 210, 211, 215, 217, 219, *2iO, 221*. 222, 223.
Cnossos din Creta — 28.
Coborîrea Gangelor ■— 104.
Cochin — 14, 138, 179, 200, 201, 324.
Codul pentru foamete — 283.
Coimbatore — 229, 230, 246, 303.
Cole (răscoala) — 253.
Comilla — 321.
Comorin (cap) — 199, 208, 250, 251.
Compania Engleză a Indiilor Orientale — 196, 202, 203, 270, 271, 277, 280, 281, 283.
Congresul Naţional Indian — 276, 290, 291, 292, 293, 298, 300, 301, 308, 309, 310, 311, 312. 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 322.
Conferinţa Naţională Indiană — 291.
Conjeeverani (Kanchi) — 138, 211.
Consiliul de Stat Indian — 319.
Constantinopole — 135, 171, 229, 245, 297.
Constituţia Indiei — 38, 320.
Cooch Binar — 324.
Coorg — 230, 261, 277.
Coote Eyre — 211, 228.
Cordoba (Spania) — 111.
Cornwallis (lord) — 226, 229, 230, 231, 232, 234, 242, 245.
Coromandel — 13, 100. 102, 120, 207.
Correa —- 199. Crar.ganore — 102, 200. ^ownpore — 189.
Cripps Stafford — 318.
Curzon (lord) — 293, 294, 295, 298, 302, 306.
Cutch — 130, 324.
Cuttack — 239.
Cynici — 64.

Dacca — 167, 177, 213, 252, 308.
Dadaji Khonddev — 172.
Dăgoba — 52.
Dahir — 112.
Daksbadvîpa — 27.
Daiva — 42.
Dala'il-l-Firuz *Şahi* — 122.
Dalhousie — 257, 258, 261, 262, 263, 264, 279.
Dalip Singh — 257.
Daman (insulă) — 201.
Damasc — 111, 317.
Damodar — 15.
Damodara Gupta — 89.
Dampati — 34.
Dandaka — 46.
Dandin — 78, 91.
Dar-ul-Baqa — **181.**
Dara Shukoh — 165, 166, 167, 168, 180, 181.
Daraporam — 246.
Darius — 55, 63, 65.
Darya Han — 125.
Das, Desabandhu C. R. — 312.
Dasara — 91.
Dasaratha — 45.
Dăsa (Dasyu) — 23, 31, 39, 95.
Datta Aswini Kumar — 308.
Daud (Bengal) — 153.
Daud (Khandesh) — 132.
Daulat Han Lodi — 124, 143.
Daulat Kao Sindhia — 226, 227, 238, 239, 240, 242, 243, 246, 261.
Daulatabad (Devăgirî) — 100, 116, 119, 120, 132, 163, 16-1, 175, 192.
Davăka — 75.
Dawnton N. — 202.
Day, Francis — 204.
Da\ananda Svami — 288.
Debal — 112.
Deccan — 12, 14, 43, 48, 57, 61, 62, 73, 74, 75, 76, 80, 86, 87, 88, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 116, 118, 119, 120, 122, 127, 132, 134, 140, 154, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 170, 172, 173, 174, 175, 178, 187,

189, 208, 212, 229, 231, 239, 249, 264, 297, 324. Beedn Meer — 263.
Behra Dun — 285. Belhi — 14, -15, 44, 53, 92, 93, 94, 100, JOI, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 132, 134, 139, 142, 143, 144, 147, 148, 149, 155, 159, 162, 166, 167, 168, 177, 180, 181, 187, 191, 192, 193, 212, 214, 222, 226, 231, 232, 239, 240, 253, 256, 264, 265, 266, 267, 269, 290. 298, 314, 320, 322.
Beogaoti — 239. Bera Ghazi Han — 294. Deva Gupta — 80, 84. ***Devajana Vidyă*** — **42.** Devanâgirî — 9, 26, 61.
Uevănaiiipiya — 72. Devapăla (Bengal) — 88. *Devaputrn* — 39.
Deva Raya I — 138, 139. *Deva vruta* — 69.
Devi *Chandra Cuplam* — 78. ,;.
Dhănya — 20. Dhăr — 117.
Dhamma — 39. ***Dharana*** —■
48. Dhârăvarsha — 87. *Dharma* — 36, 37, 38. Dharmapâla (rege) — 86, 88. Dharmat — 167. ***Dhătri*** — 39.
Dhruva (rashtrakuţi) — 86.
Diarhie — 69, 300. ' Dig — 240. Dilâvarâ — 101.
Dilawar Han Ghurj (Malwa) — 129.
Dinapur (Dinapore) — 265, 266.
Dinar **— 119.** Dindig — 230. ***Din-i-llahi*** — 157. *Dioscuri* — 39.
Diu — 131, 146, 149, 200. 201.
Pivodăsa — 31. ***Diivali*** — **91.**
Doab — 75, 123, 124. 144, 151.
Dorasamudra — 100. Dost Muhammed — 258, 259, 266. Donrah — 146.
Drake, Roger — 214. Draupadi — 45, 46. Dravidia — 101. Dravidieni — 19, 21, 22, 26, 27, 30, 33, 88, 95.
Drishadvatî — 31.
Druhyu — 23, 31.
Dufferin (lord) — 276.
Dungarpur — 250.
Dupleix (marchiz) — 207, 208, 209.
Durbar — 298.
Durgă — 49.
Durga *Devi* — 133.
Durgavati (regină) — 1S0.
Durrani — 193.
Dutta. Narendranath (Svami Vivekananda) — 289.
Dvairujya — 69. *Dyaus* — **39.** Dyer (general) — 311.

Eduard VII — 293.
Eftalită (hoardă) — 79.
Egipt — 60, 72, 78, 111, 122, 130, 200, 201, 237.
Ekarăt **— 48.**
Elephanta (temple) ~- 98.
Elisabeta (regină) — 202.
Ellenborough (lord) — 261. Ellis, William — 221. Ellora (temple) — 98. *99*, 104. Elphinstone, Mountstuart — 239. Elphinstone (general) — 259. Emir Khusrav — 115. Emir Turgha.v — 123. Emir Umăr — 117. Etiopia — 171. Eran — 75. 76. Eufrat — 28.
Europa — 29, 61, 130, *K>6,* 159, 177, 178, 179, 198, 200, 237. 282, 290, 311.

Fa-Hien — 77, 81, 90, 91, 95.
Fairservis W. A. — 21, 22.
Faizabad — 234.
Faizi (şeic; poet) — 157, 159, 180.
Faizulla Han (Rampura) — 233.
Fakhr-ud-din Mubarak — 120.
Farid (şeik, Buhara) — 178.
Faridpur (Bengal) — 263.
Farrukhsiyar — 187.
Fateh Han — 163.
Fateligarh — 235.
Fatephur Sikri — 151, 152, 157, 158 179, 180. ***Faujdttr*** — 227.

Federaţia Liberală Hindusă — 300, 310, 314.
Ferishta — 118, 129, 135, 141.
Ferozoshah — 256.
Ferma Tolstoi — 311.
Firdonsi — 93.
Firoz — 79.
Firozepore (Firuzpur) — 256, 259.
Firuz. Sah — 270.
Firuz Sah Bahmani — 138, 139.
Firuz Sah Tughlaq — 114, 121, 122, 123, 125, 129, 131.
Firuzabad (Pandua) — 122, 123.
Fitch, Ralph — 202.
Flandra — 296.
Forde (colonel) -— 211.
Fort St. David — 207, 208, 210.
Fort St. George — 204, 207.
Fort William — 204, 205, 214, 248.
Fortul Roşu (Rod Fort) — 167, 182.
Forth (Or.) — 214.
Francesco d'Almeida — 201.
Franta — 205, 209, 212, 229, 230, 237, 245, 295, 296, 297, 317.
Fullarton W. (colonel) — 229.
Fuita — 215, 216.

#-.
t>

Gaikwar (Baroda) — 239, 242, 243.
Gakkar — 147.
Galipoli — 297.
Ganapati — 105.
Gandhăra — 44, 53, 63, 68, 73, 79.
Ganrihi Mahatma — 38, 45, 296, SOI, 310, 311, 312, 313, 314, 316, 317, 319.
Ganesa — 49.
Ganga — 97, 98, 103.
Ganga Bai — 223.
Gangaikonda-Cholapuram — 104.
Gange (fluviu) — 5, 6, 12, 14, 30, 33, 43, 48, 54, 55, 63, 65, 72, 74, 75, 77, 80, 81, 83, 87, 104, 113, 142, 145, 151, 168, 204, 205, 207, 222, 233, 239, 248.
Gange (canal) — 285.
Gangaikonda Cholapuram — 104.
Gangu (Bahmani) — 132.
Gani — 181.
Garah (Katanga) — 150.
Garutmat — 40.
Gătluî Saptaiati — 73.
Gauda — 80, 84, 85, 87, 89.
Gaudcgiara — 88.
Gauhati — 328. " :
Gaur — 89, 128, 129, 147, 153.
Gautamîputra Sătakarai — 69, 74, 95.
Gawilgarh — 239.
Gawshpur — 249.
Gayă — 54.
Gedrosia — 55.
Genghis Han — 113, 116, 123, 143
George V — 298.
Germania — 294, 295, 296, 304, 317.
Ghasiti Begam — 213, 214.
Ghati (munţi) — 12, 13, 96, 100, 172, 191, 199, 224.
Ghazipur — 249.
Ghazni — 91, 92, 93, 112, 113.
Ghazni Han — 129, 192, 259.
Ghiyas Beg — 181.
Ghiyas-ud-din Tughlag I — 118, .128.
Ghiyas-ud-din (Malwa) — 129.
Ghosh, Arabinda — 308.
Ghosh, Lalmohan — 291.
Ghosh â — 47.
Giria — 221.
Girivraja — 54.
Girnăr — 101.
Glta Govinda — 91.
Glia de Jnăneswar — 100.
Goa — 135, 139, 149, 179, 191, 201, 202, 205.
Godăvarî (rlu) — 12, 14, 43, 48, 53, 69, 75, 95, 96, 103, 105, 142, 154, 209.
Goddard (colonel) — 225.
Godeheu, M. — 209.
Gogra (rîu) — 145.
Gogunda — 151.
Gohad — 225,^39, 242.
Gokama — 88.
Gokhale (general) — 244.
Gokhale, Gopal Krishna — 299, 300, 306, 308.
Gni Gumbaz — 136.
Golkonda — 135, 136, 140, 142, 149, 154, 163, 165, 166, 173, 175.
Gomata — 98.
Gondapur — 239.
Gondwana — 131, 149, 150.
Gonzi — 19.
Gootv — 2-iii.
Gnpa — 35.
Gopachandra — 87.
Gopăla 1 — 88.
Gopăla II — 88.
Gopuram — 105.
Gough, Hugh — 257.

Govind Singh (guru) — 127, 169, 170, 253.
Govinda III — 86.
Greci (Yavana) — 74, 95, *100.*
Grăma — 33, 34.
Gramakshetra — 47.
Grihapati — 34.
Guhila (rajpuţi) — 142.
Gujarat — 15, 19, 66, 80, 85, 87, 93, 95, 99, 100, 101, 113, 116, 117, 120, 123, 124, 129, 130, *131*, «432, 142, 14S, 147, 149, 152, 153, 164, 165, 166, 177, 178, 179, 187, 191, 201, 239, 257, 324.
Gtiibadan Begam — 180.
Gulbarga — 132, 138.
Gumai — 10, 30.
Gumti **(rîu)** — 129.
Gunădhya — 73.
Gunjâ ~ 20.
Guntur — 142, 229, 231.
Gungunum — 28.
Gupta (dinastie) — 74, 76, 79, 80, 81, **87,** 88, 97, 100, **110.**
Gurjari — 80, 85, 86, 88, **101.**
Gurkhai ~ 123, 254. 266.
Gurramkonda — 246.
Guru (învăţător) — 49, 50. 127.
Gurudaspur — 149.
Guti — 227.
Gwălior — 92, 94. 113, 115, 124, 144, 145, 149, 150, 225, 234, 242, 243, **261,** 268, 276, 277, 324

H

Habibulah — 294.
Hadramaut — 171.
Hafiz Rahamat Han — 232, 233.
Haidaru — 254.
Haileybury (colegiu) — 279.
Haji **Maula** — 117.
Hakim (frate cu Akbar) — 150.
Hala (Sătavâhana) — 73, **97.**
Halaku — 116.
Haldighat ~ **151.**
Hal<~bîd (Dorasamudra) — 100.
Hamir (Mewar) — 142.
Han-i-Azam — 132.
Han Jehan Lodi — 163.
Hansi — 113,
Hanumăn — 46.
Haptadvîpa — 27.
Har Govind (guru) — 169.
Harapăla Deva — 100.
Harappa — 19, 28, 29, 30, 307.
Harauti — 129.
Haravijaya — 71.
Hardinge, Henry — 256, 257, 302.
Hari Pant **Phadke** — 226.
Harj Singh Naola — 256.
Hanhara I — 137.
Harihara II — 138.
Harinath — 181.
Harishena — 75.
Hariyupiya — 30.
Harponelly — 246.
Harpala — 118.
Harris, George (general) — 245.
Harsha **(Kanauj)** — 79, 80, 81, 33, 84, 85, 88, 97, **101,** 110. 111. 112.
Harsha Charita — 71, 76, 81, 84. 86, 112.
Hartal — 312.
Haryana — 30.
Haryanka (regi, Magadha) — 54.
Hasan Ala-ud-din (Bahmani) — 132
Hasan (poet) — 118. Hasan (tatăl **lui** Sher Şah) — 147. Hasan Han (frate cu **Mahmud Be-**garha) — 130. Hasan (Khandesh) — **131.** Hassuna — 28. Hastings, **Warren** -~ 198, 223, 224, 225, 228, 229, 231, 232, 233, 234. 249, 250, 251, 263. Havelock, Henry — 267, 268. Havell, E. B. — 307.
Hawkins, W. (căpitan) — 202.
Hazara — 257. Hemachandra — 101.
Hemâdri — 100. Heras, H. — 21.
Herat — 55. Hercule — 72.
Hermaîos — 66. Herodot -— 63.
Himalaya — 11, 12, 13. 14, 35. 51, 74, 78, 88, 145, 147, 149, 232, 250, 251.
Himavat — 12. Himu — 149.
Htnayăna — 67. *Hindu Mahasabha* — 314. Hinduism — 5, 11, 49, 107.
Hindukuş — 30, 54, 63, 66, 69, 92, 165. Hindustan — 113, 118, 143, 149, 150, 153, 168, 178, 180, 191, 193, 195, 202, 226, 228, 248, 258, 260.
Hippalos — 69. *Hiranyagarbha* — 40. Hiru (pindari) — 249.

Mislop, Tliomas — 249.
Hissar (Firuza) — 122. 124.
Hiuen-Tsang — 80. 81. 82. 83. 84. 86. 90. 98. 103. 112.
Hobart (lord) — 232.
Holi — *91.*
Hoiwell. J. Z. — 221.
Hotri — 42.
Hovsala — *100.* 103. *106.* 117. 120. 137.
Hugli — 142. 201. 204. 203. 215. 216. 217. 219.
Humavun — 129. 143. 144. 143. 146. 147. 148. 149. 180. 186. 267.
T-înm 'ivun ff in ft/Tulnfurtvnorl f-i'i r ti ii ii icij tiu |iiu, ivi Kiii&imut- LI n < iii/ — 1??
Hume, Allan — 291, 292.
Huni — 76. 79. 85. 88. *90. 100.*
Hunter. G. R. — 21.
Husein Aii Savvid — 187.
Husein Beg — 161.
Husein Kurd — 130.
Husein Nizam San — 140. 141. 154.
Husei a Sah Shark — 129.
Husang Sah (Malwa) — 129.
Hydasnes — 64.
Hyder Aii (Haider Aii) — *19D,* 196, **211.** 225. 227. 228. 231. 246.
Hyderabad (Allende Nagar) (Haiderabad) — 14. **166.** 187. 189. 192. 195. 196. 208. 209. 210. 211. 226. **231.** 237. 263. 267. 285. 306. 324.
Hyrierabad (Sind) (Haiderabad) ■ 259. 260.
Hyphasis (Bias) — 65.

I

Ibadat-Khana — 157.
Ibn Battuta — 118, 119.
Ibrahim (fiu Ala-ud-din) Ruki i — 116.
Ibrahim Adil Sah I — 135. 136. 137.
Ibrahim Adil .Şah II — 136.
Ibrahim Han Gardi — 193.
Ibrahim Lodi — 125, 143, 144.
Ibrahim Sah Shark — 129.
Ibrahim Sur — 149.
Ierusalim — 297.
Ikhtivar-ud-din Muhammed — 112.
I'bari (turci) — 113. 115.
libert **(act)** — 280. 291.
Iltutniish — 113. 114. 128.
Imad Sah — 135.
Imperiul Mogul — 137. 142. 143. 149. *53, 135, 162, 138, **171,** 176, 178, 179, 180, 187, 189, 192, 203, 205, 207. 217. 244. 281.
Imam-i-Adil — 158.
Inavat Han — 181.
India (săptămânal) — 292.
Indochina — 318.
Indore — 244. 324.
Indra — 30. 31. 39. 40, 43, 49. 72.
Indra III — 87.
Indraprastha — 122.
Indrarăia — 84. 88.
Indus (fluviu) — 5. G . U, 12, 29. 43. 48. 49. 55. 63, 64, 77, 89. 113. 123. 147. 192
Inscripţiile Aiholc — 86,
Iqbal Mohammed — 318.
Irak — 112. 297.
Iran — 29. *30.* 97.
Irrawaddy (rîu) — 12.
Irwin (lord) — 314.
Isin — 28.
Islam — 111.
Italia — 317. 319.
Itihăsa l'urăna — 42.
Itimad Han — 152.
Itimad-ud-daulah ■— CI, 184.

J

Jabbalpur — 14.
Jaffna — 205.
Jagannath (templu) — - 142.
Jagat (Dvaraka) — 130.
Jagat Seth (bancher) — 215. 7.
Jaair — 155. 234. 244.
Jai Singh — 173.
Jaichănd Răthorul — ■ 04, 113.
Jaimall — 151.
Jaina (Jainism) — 50. 52, 53, 72 100. 101. 102. 105. 107.
Jaintia — 261.
Jaipal — 92.
Jaipur — 53, 150, 170, 189, 239, 240. 250. 277.
Jaisalmer — 151, 250.
Jaiau — 187.
Jalal-ud-din Firuz — 115, lli">
Jalalabad — 259.
Jalauka — 62.
Jalaun — 261.
Jalianvvalla Bagli — 311.
Jalnapur — 239.
Jam Babaniya — 122.
Jambu-dvTpa — 11.
Jammu — *19,* 123, 253

Jamshedpwr — 15, 305. Jamshid (Golkonda) — 137. Jamuna (rîu) — 12, 14, 3#, 31, 43, 53,
74, 75, 80, 82, 87, 151, *187*, 177, 178, 181, 182, 189, 103, 222, 225, 239, 248, 248, 254.
Jana — 33. Janaka — 45.
Jankoji Rao Sindhia — 261.
Jaora —. 250.
Japonia ~ 67, 68, 304, 317, 318.
Jaswant Rao Holkar — *2M*, 239, 240, 242, 249, 250, 254. Jaswant Singh — 167, 178. *Jătaka* — 68. Jaţi — 177, 189, 226. *Jauhar* — 117, 151. Jaunpur — 122, 123, 124, 129, 146, 147, 177.
Java — 77, 102, 205, 221.
Jayadeva — *91*. Jayaji Rao Sindhia — 2*1. Jayăplda Vinayâditya — 89. *Jayastambha* — 142. Jedda — 130.
Jehanara, Begam — 165, *167*.
Jehandar Şah — 187. Jehangir (Selim) — 161, 162, 163, 164, 169, 176, 180.
Jhansi ~ 232, 286, 268, 27S.
Jharkhand (coline) — 147. Jhelum (rîu) (Vitasta) ~ 64, 65, 123, 147, 253.
Jhindan, Răni — 257. Jhind — 254.
Jihad — 145. Jija Bai — 171, 172.
Jinji — 173, 175, 211. Jinnah, Qaid-i-Azam — 313, 316, 318, 319, 322.
JIvita Gupta II — 84. *Jizya* — 122, 131, 150, 15S, 180, 170. Jodhpur — 170, 189, 239, 244, 250. Jubbulpore — 150. Jujhar Singh (Bundela) ~ 163. Jullunder — 161. Junagadh ~ 324. Junagarh — 130. Jwalamukhi — 122. *Jyeshţha (Je(ţhaka)* — 33, 47.

K

Kabir — 126, 127, 157. Kabul — 30, 53, 55, 63, 91, 112, 125, 143, *Ut*, 148, 149, 190, 163, 155, 157, 161, 163, 166, 179, 187, 192, 245, 248, 254, 257, 258, 259, 295
Kacchawaha — 170.
Kaclamba — 97, 103.
Kadambari — 84.
Kadphises I ■— 66.
Kadphises II — *66*, 72.
Kailăsa ~ 99, 104.
Kăkani — 72.
Kakatiya — 118.
Kalachura — 97.
Kalam Abul Mulana — 312.
Kalanaur — 149.
Kalanos ~- 64.
Kalhana — 6, 62, 80, 89, 91.
Kâlî (zeitate) — 49.
Kalibangan — 19.
Kâlidâsa — 62, 77, 78.
Kalinga — 44, 57, 59, 62, 75, 88.
Kalinjar — 113, 146, 147, 151.
Kalimullah Şah — 134.
Kalpasutra — 73.
Kalyân — *96*.
Kalyăna (Kalyăni) — 91, 99, 168.
Kămandaka — 78, 91.
Kâmarupa — 75, 81, 83, 88, 142.
Kamatpur — 128.
Kamboja — 53.
Kamran ~ 146, 147.
Kainsabadha — 73.
Kanara (regiune) — 88, 97. *100*, 103, 138, HO, 246. Kanara (flori) — 82.
Kanara (limbă) — 27. Kanaut — 79, 80, 81, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 97, 113, 147.
Kânchî (Conjeeveram) — 75, 98, *102*, 103, 104, *106*, 133. Kandahar — 11, 55, 91, 112, 146, 148, 153, 162, 164, 165, 179, 192, 259.
Kandla — 14.
Kăngra — 12, 92, 123, 253, 254.
Kanheri — 96.
Kanishka I — 66, 67, 68, 72, 89.
Kanpur — 14, 266, 267, 268. Kânva (Magadha) — 62. 74, 95. Kanwa — 145. Kapila — 50. Kapilavastu — 51.
Kapilendra — 142. KâRi^a — 63.
Kara — 116, 222. Karach — 297.
Kărikăl — 102. Karim Han (pindari) — 249. *Kargbandai* — 86.

Kărkoţa — 89, 112.
SfCSrli — 96.
Karma — 36, 52, 59, 67.
Karna Kalachuri — 88.
Karnal — 192, 261.
Karnăta — 97, 98, 135, 166, 171, 173.
Kăr'shăparia — 48, 72.
Kartripura — 75.
Kăsi — 44, 53.
Kăsgnar — 65, 83, 171.
Kasia — 52.
Kasmir — 6, 12, 14, 30, 53, 60, 62, 68, 73, 77, 80, 84, 87, 89, 91, 131, 149, 153, J55, 179, 254, 257, 318.
Kasi Rao — 242.
Kassim (amiral) — 200.
Kâtantra — 73.
Kathă Vatthu — 73.
Kathăsaritsăgra — 91.
Kăthiăwâr — 28, 66, 70, 74, 76, 80, 86, 92, 95, 100, 101, 324.
Katwah — 221.
Kaurava — 44.
Kaiîsămbî — 47, 48.
Kautniva Artha-'îăstra — 73, 87.
Kautiiva — 55, 56, 70, 87.
KavcrT (rîu) — 12, 102, 142.
Kâvxia — 75, 81.
Kaval — 105.
Keating, Th. (colonel) — 224.
Kemal Pasa — 312.
Kerala (Chera) — 87, 102, 103, 199.
Keren (Somalia) — 317.
Kesari (ziar) — 293.
Khafi Khan — 174.
Khairpur — 259, 260.
Khaiurăho — 94.
KhaPi (dinastie) — 115, 116.
KhaLsa — 169, 253.
Khande Rao — 242. *•
Khandesh — 123, 131, 149, 154, 155, 164, 165, 177.
Khăndșa — 88.
Kharai (haraci) — 122.
Khăravela ■— 69.
Kharda — 227, 231, 237, 24*5.
Kharoshţhi (scriere) — Si,
Khar^ansari — 194.
Khatri — 126.
KBerla — 129.
Khilafat (miscare) — 311, 33 2.
Khirki — 243, 244.
Khizr Han Sevvid — 124.
Khokari — 123.
Khonzi — 19.
Khotan — 77.
Khorăsân — 99, 120.
Khurram (prinţ) (Jehan Şah) — 161, 162, 163.
Khusrav (fiul lui Jehangir) — 161, 163.
Khusrav Han — 118.
Khusrav (poet) — 118, 119.
Khusru II — 93.
Khutba — 158.
Khwaia Muaz2am — 150.
Khwaja-i-Jahan — 121, 129.
Khyber (pas. Khaiber) — 11, 163, 252, 257, 294.
Kîrtar — 12.
KTrtivannan I (Chalukya) — 97.
Kish — 28.
Kishangarh — 250.
Kitchener (lord) — 286.
Kittur — 226.
Koh-i-:\'oor — 144, 193, 254.
Koil — 113, 124.
Koiaba — 261.
Kolhapur — 192, 324.
Konărak — 91.
Kondana — 172.
Konkan — 12, 95, 96, 97, 189, 191, 243.
Kooch — 242.
Koppam — 104.
Kora — 232.
Koregacn — 244.
Kosala — 44, 53, 54, 55, 75.
Kotah — 240.
Kothan — 66.
Kottam — 104.
Kotwal — 155.
Krishnâ (rîu) (Kistna) — 12, 14, 39, 69, 75, 95, 101, 103, 104, 132, 140, 208, 230.
Krisna (Krishna) (zeu) — 39, 44, 45, 49, 67, 73, 91, 92, 126, 127, 159.
Krishna I — 99.
Krishna Shastri — 139.
Krishna Udaiyar (rajah) — 261.
Krishnadas — 213.
Krislinadeva Raya ~- 138, 139, 140, 142.
Kshatriya (casta Kşatria) — 37, 50, 71, 73, 85, 91, 110.
Kshatra Vidvă — 42.
Kshomendra din Kaşmir — *91*.
Kshirnsvămin — 89.
Kubcranvgă — 76.
Kulas — 36.
Kulu — 14.
Kulbarga — 134.
Kuluta — 87.
Kumaan — 12.

Kumâra Gupta — 7(3, 79.
Kumâradevî — 74.
Kumâralăta — 73.
Kumărapăla Chaiukya — 101.
Kumblia, Rana — 142.
Kumbhalgarli — 142.
Kunâla — 62.
Kundapura — 50.
Kunipur — 193.
Kural — 105, 106.
Kurala — 75.
Ku-ram — 11, 30.
Kurram — 104, 294.
Kurukshetra — 44, 80, 94.
Kuru — 43, **44.** 53.
Kushâni (Yue-Chi) — 66, 67, 69, 74.
Kusinagara — 52.
Kut-al-Amara — 297,

■i 1. ,

La Bourdonnais (conte) — 207.
Laccadive (insule) — 104.
Lacknau (Lucknow) — 14, 265, 266, **267.** 268, 290, 306, 308, 309.
Lahora (dinastie) — 85, 89.
Lahore — 68, 113, 124, 126, **143,** 148, 152, 155, 103, 167, 177, 179, 181, **192,** 193, 253, 254, **257,** 258, 290, 296, 313, **318.**
Lake (lord) — 239, 240, 242, 254.
f: Lakheri — 15, 226.
Lakhnauti — 128.
Lakshmana — 46, 86.
Lakshmana Sena — 89, 91.
Lakshmi Bai (Jhansi) — 268.
Lai Kumari — 187.
Lai Singh — 257.
Lalităditya — 85, 89.
***Lambardar* —** 279.
Lally (conte) — 210, 211, 212.
Langdon, S. ■— 21.
Larkana — 19.
Larsa — 28.
Laswari — 239.
Lalirenco **d'Almeida** — 200.
Lawrence, T. **E. (Atabia)** — 297.
Lawrence Stringer ■— 207.
Lawrence Henry — 266, 268.
Lawrence John (Panjab) — 267.
Le.ţiea Consiliilor Indiene — 276.
Imita (1919) — 300, 310.
Legea *Guvernulu-i Indiei (1935/* — 301.
Le.gca Pietăţii — 58, 59, 60.
Lhasa — 89.'
Lichchhavi — 43, 53, 74.
Liga Independenţei — 313.
Liga Musulmană — 290, 300, **303,** 309, 313, 314, 316, 318, 320, 321, 322.
Lingayat — 100.
Lod'i — 144.
Lohgarh — 189.
Londra — 272, 273, 295, 299, **310,** 31».
Lop Nor — 77, 83.
Lothal — 19, **20, 21.** 23.
Ludhiana — 254, 256, 258.
Lumbini — 51.
Lushai — 12.
Lutf-un-nisa — 219.
LUZ — 296.
Lyallpur — 303.
Lytton (lord) — 285, 29L

M

Maeartney (lord) — 229.
Maeheri — 240.
Macpherson, John — 225.
Madhaji Scindia — *19b,* 224, 225, 228, 244, 249.
Mâdhava Gupta — £4.
Madliava Rao I — 195, **223,** 224, 233, 244.
Madhava Rao 11 — 226.
Madhava **Rao** (Baroda) — 277.
Madhava **Rao** Narayan —■ 22". 2.'i/'.
Madhavacharya — 139.
Matlhyadesa — 31, 48, 84, 91
Madrakai — 75.
Madras — 14, 15, **18,** 75, 102, **104,** 133, 137, 138, 142, 201, 203, 204, 205, 207, 208, 210, 211, 215, 21», 220, 227, 228, 229, **230,** 231, 232, 240, 245, 261, 263, 265, 272, 27", 276, 280, 284, 285, 286, 289, 292, 298,, 299, 301, 307.
Madură — 100, 102, 104, 105, 117, 140, 142.
Magadha — 44, 50, 52, 53, 54, 55, 61, 62, 65, 73, 74, 80, **81,** 87, 88, 95, 128.
Maha Singli — 254.
Mahadevan — 22.
Mahabat Han **—** 162, **163.**
Mahăbhărata* — 44, *4:>. 46, ***li,*** 78, 106, 129, **131.**
Mahabhoji — 96.
Mahâcteva — 40, 49.
Mahâkăntâra — 75.
Makămatri — 96.

Mahănadi — 14.
Mahănirvăna Tantra — 187.
Mahâpadma Nanda — 55.
Mahărăja Bappa Swami — **103.**
Maharajpur — 261. Vlahârâshtră — 96, 97. 100. 177, 238, 244.
Mahăsabhă — 104. **Mahasthan —** 307. **Mahâvailasthă** — 30. Mahăvîra, Vardhamăna — 50, 52, 53, **54,** 57, 61, 67. ***Mahăyăna*** — 67, 84. Vlahe — **211,** 228. **Mahendra** (prinț) — 60. \rahondrapala Pratihăra — £7, 91. Mahendravarman I — 103^
Mahidpur — 244. Mahîpăla — 37, 88, 91, 104. Mahmud (sultan, Delhi) — 114, 124. **Mahmud** Begarha — 130. Mahumud Gawaa — 133, 137.
Mahmud de Ghazni — 85, 87, 90, 92, 93. 101, 111, 112.
Malmiud Khalji (Malwa) — 129.
Mahmud Lodi — 123, 146. Mahmud Șah (Bengal) — 128. Mahcmed (Profetul) — 111. Mahomedani — 91, 93, 112. Mahsudi — 294. **Maitraka** — 10]. **Makran** — 65, 112. Malabar — 12, 13, 14, 99. 102, 106, 120. 140, 199, 200, 230.
Mala^ea — 43. 202, 205, 318.
Malakand (pas) — 294.
Mălavai — 65.
Mălavikâgnimitram — 62.,78.
Malayalam — 27. Malayesia —- 104, 318. 319. **Malcolm** John — 239, 249. Maldive (insule) — 104. **Malhar** Rao Gaikwar **(Baroda) —** 277.
Malhar Rao Holkar — 395, 244.
Malhar Rao Holkar II — 243, 244.
Malik Amber — 162. **Malik** Ayaz — 130, 201. Malik Kafur — 100, 117.
Malik Muhammed Jayasi — 181.
Malik Nasir — 131.
Malik Faruqi — 131.
Malik Sarvar — 123.
Mal!a — 43, 53, 54.
Mai Iu Iqbal — 123, **124.**
Malvelly — 245.
Maîwa — 48, 53, 54, 66, 73, 74, 75, 76. 80, 81. 87, 95, 97, 113, *116,* 117, 123, 129, 130, 131, 132, **142,** 145, 147, 149, 150, 155, 167, 191, 192, 238. 239, 249, 250, 324.
Mammali — 200.
Mămallapuram — 104.
Mană — 23, 35.
Mânava *Dharraa Săstra* — 73, 78.
Manda — 19.
Mandala — 150.
Mandalay — 318.
Mandasor — 146, 244.
Mandavi — 261.
Mandu — 117.
Mangu Han — 117.
Manikchand (general) — 214, **215,** 216.
Manikka Vasahar — 106. **Manipur** — 124, 252, 277, 324. *Mansabdar* — 155. *Mantra* — 42. Mânu — 36, 93, 263. *Manyu* — 39. Maratha — 12, 100, 135, 162, 169, **171,** 172, 173, 174, 175, 189, 191, 192. 193. 203, 223.
Marathi (limbă) — 303.
Marco Polo — 90, 105.
Marea Renunțare — 51.
Marea Cartă a Indiei — 270.
Marea Răscoală Indiană — 262, 264, 265.
Mariam-uz-Zamam — 152.
Martabani — 104. *Marini* — 39. Mărwăr — 85, 86, 170. *Masakn* — 20. *Masa Rotundă* — 301. Masulipatam — 204, 211, 229. ***MătariSvan*** — 40.
Mathews, Richard — 228.
Mathe — 106. Mathură — 53, 73, 92. 169. **Matsya** — 44, 53, 324. Maukhari — 80.
Mauritius (insulă) — 205, **207, 245.**
Maurya — 11, 54, 62, 72, 87, 100. 110.
Mavali — 172.
Mayn — 106.
Mâyă (mama lui Buddha) — 51.
Mayurbhanj — 324. Mecca — 111, 126, 148, 150, **171,** 200. " Mecartney (lord) — 229. Medina — 111. Medovvs, William — 230. *Mcdrese* — **181.**

Meerut (Mirut) - 113, 123, 265, 266, 267, 290, 296.
Megasthenes — 55, -il; 70, *n.*
Meghaduta — 78. Mehrauli - 78, 118. Mehta Pheroze Şhah — *Mo-*
Mcnaiidru - 62, 67, «8. Meru. (munte) — 45. Mengalore - 199, 227, 229. Meriggi, P. - 21.
Mesopotamia — -», i*-3- '■•"■
Mettur — 15.
KÎ K-129, 131,142, U4, 145, 151,162,170,189.
Mian Bahadur Şah io»-
Mi'ddl'eton (rezident Oudh)
Midnapur — 142, 221.
Mihiragula - 80, 89, 90.
Mîmânsâ — o-Minto (lord) — 302, oJd. Mir Al,am — 247 M?r Huşsein - f>- 27%g Mir Jaf ar — 215, ~K. -'■' Mţ.- Jumla (Bengal) — lbB. Mir Jumla (Golkonda) Mir Kasim — *m,* - --■ Mir Madan — 219. 166, 167-
Miran (fiu, Mir Jafar)
Miratipur Katra ->■'•
Mirpur — 259. 219, -l
Mirzapur — 18, 2*.'-
Misie — 253.
Mitra - 30, 39, 40.
Mitra, Ramesh Chandra — - -
jvfleccha — 38.
Mocha — 171.
Modi - 100.
Mohamcd Husein — ^>-
^19- 19, 20. 21, 27, 29
le"âur — 179, 231. 282.
Moksha — 50. Monghir — 221,
Mogulî — 111, 132. Monson (colonel) — 240. Montagu-Chelmsford (reforme) — 300, ;>1O.
Montgomery — 19.
Morloy — 309.
Morley-Minto (reforme) — 299, 308.
Mormugas — 14. *Moscheea Perlei* — 182. *Moscheea Vineri* — 123. Mol! Jhtl — 213.
Mountbattep (lord) — 321, 322
Mncchakaţikă — 78.
Muazzam (fiu, Aurangzeb) — 137.
Mubarak (şeik) — 157.
Mubarak Şah (Seyyid) — 124.
Mubarak Şah Fakhr-ud-din — 128
Mubariz Han — 189.
Mudki — 256.
Mudră-Răkshasa — 78.
Muhammed Bakhtyar — 89, 128
Muhammed Adil Şah Sur — 135, 135, 149.
Muhammed Aii (Khilafat) — 312.
Muhammed AH (Carnaţie) — 203, 232. 247. Muhammed Azam (fiu, Aurangze.b)
— 187. Muhammed bin Tughlriq (Jaura) —
100, 119, 120, 121, 122, 131, 132.
Muhammed Ghori — 89, 93. 94, 112, 113, 114.
Muhammed Hakim (Kabul) — 153.
Muhammed Han (fiu, Firuz Şah) — 123.
Muhammed Salih — 181. Muhammed Şah (Delhi) — 124, 187,
192. 231. Muhammed Şah I Bahmani — 132,
134. Muhammed III Şah Bahmani —
133. Muhammed Şah Han (pathan —
250, Muhammed Sultan (fiu, Atiranszeb)
— 152.
Muiz-ud-din Kaiqubad — 115.
Mukundara (pas) — 240. *Mulla* (preoţi) — 145. Mulla Daud — 130.
Mulraj, Diwan ~ 257. Multan — 92, 112, 116. 123, 124, 149,
155, 166, 179, 253, 254, 256, 257.
Mumtaz Mahal — 180. Munda — 19.
Murno, Hector — 222. Murno, Thomns — 240. Murad Bakhsh — 166, 107. Murad (prinţ) — 154, 165.
Murshid Quli Han — 165.
Murshidabud (Muxadabad) — 213, 214, 216, 219, 221, 2f>2. Mutamid Han — 181. *Muwcillazi* — 133.
Muzaffarpur — 54. Muzaffar Jang (cel tînăr) — 238. Muzaffar Şah I (Gujarat) — 129, 131.

Miuaffar Şah I! — **131.**
Nasir-ud-din Qabacha — **112,** 113

Muzaîfar Şah III — 152.
Mvsore (Maisore) — 54, 57, **60,** 93, **100, 103,** 104, **105, 117,** 138, 140, **142,** 192, **195,** 196, 211, 226, 227, 228, 230, **231,** 239, 246, 261, 276, 285, **306.**

N

Nadir Sah — 186, 192, 193, 253.
Nadira Begam — 167.
A'ddu — 104.
Nâgabhata I — 86.
Nâgabhata II — 86, **38.**
Naaara —• 34, 46.
î^acuiraka — 70.
Nagări — 23.
Nâgăriuna — 67, 73.
Năgăr.iunikondă — 72, 307.
Nagarkot — **122.**
îSiagai — 74, 76.
Nagpur — 14, 192, 239, 243, 262, 276, **303,** 306
***Nakashatra Vidvă* — 42.**
***Nakhlistăn* — 19.**
Nala şi Damavanti — 45, 46.
Nălandă — 73, 88, 91, 307.
Nămdeva — 100, 288.
Nana Fadnavis — 195, 196, 224, 225, 226, 237, 238, 244, 246.
Nana Saheb — 264, 266, 268.
Nanak (guru) — 126, 169, 253.
Nanda (dinastie) ■— 55.
Nanda **Kumar** — 217.
\aiidi — 67.
Nanrai (Mvsore) — 227.
Napier, Charles — 260.
Napoleon I — 237, **247.**
Naqib Han — **181.**
Nara **(canal)** — **19.**
Narahari — 181.
Narasimha I (Orissa) — 142.
Narasimha Saluva — 138.
Narasimhavarman I — 98, 103, 104.
Naravan Rao — 223.
Narbada (rîu) — 14, 53, 74, 76, 80, 85, 87, 97, 100, 226, 244, 249, 267.
Nargund — 226.
Narmada (rîu) — 48, 244.
Narnulla — 240.
Năstva — 30.
Năsîk — 95, 96, 97, 162.
Nasir Jang (cel Tînăr) — 208.
Nasir-ud-din Mahmud — 114, 115, **138.**
Nasir-ul-mulk (Bengal) — 258.
Nâsatva — 39.
Navapâla — 88.
Nearchos — 65.
Negapatam — 228.
Nehru, Jawaharla! — 6, 7, **30,** 44, 222, 313, **321.**
Nehru, Motilal — 312.
Neill (colonel) — 267.
Nellore — 75, 204.
Nepal — 12, 13, 51, 54, 60, 75, 225, 249, 267, 268.
New Chapelle — 296.
Nicholson, John — 267.
Nicolo Conti — 139.
Nidhi — 42.
Nil (fluviu) — 6, 68.
Nilgiri ■— 13.
Nirgrantha — 50.
Nirvana — 52, 59, 67.
Nishka — 35.
Nishapur — 112.
Nîvi — 34.
Nizam Aii (Hvderabad) — 195, 196, 231.
Nizam Sah .Bahmani — 130, 135, 171
Nizam-ul-mulk Sultan (Ahmednagar) — 189, 191, 227.
Noakhali — 321.
Northbrook (lord) — 277.
Nudiah — 89.
Nuniz — 139.
Nur Jehan — **161,** 162, 163, 180.
Nushki — 295.
Nusrat Sah (Bengal) — 123, 145.
Nyăya — 5.

O

Oceanul Pacific — 318.
Ochterîony, **David** — 240
Ohind — 64.
Olanda — 198, 204, 205.
Olcott (colonel) — 289.
***Olodhana* — 71.**
Ombrios — 72.
Omdut-ul-Umara — 232, 247.
Omichand — 215, 217.
Orissa — 19, 44, 56, 57, 75, 81, 88, 91, 128, 129, 138, 142, 149, 153, 155, 166, 179, 213, 222, 239, 295, 298, 299, 302, 305, 324.
Ormuz — 201, 202.
Ormuzri — 51.
Oriya (literatură) — 396.

Oudh (Aud) — 44, 45, 47, 48, 52, 53, 54, 66, 74, 81, 85, 115, 117, 120, 155, 189, "222, 225, 227, 232, 233, 234, 235, 239, 248, 238, 262, 264, 265, 268, 276, 277, 285.
Outram, James — 268.
Oxus (rlu) — 29, 60, 61, **145,** 165.

Paes, Domingos — 139.
Pagoda de aur (monedă) — 232, 282.
Păhărpur — 87.
Pahlava — 74, 100.
Paithan — 96.
Pakistan ~ 12, 13, 19, 318.
Pal. Bepin Chaadra — 308.
Pala — 87, 88, 91.
Palam — 114.
Palaniu — 263.
Palestina — 237.
Păli ~ 33, 48, 52, 68, 77.
Pallava — 97, 98, 100, *102. iO'J,* 104, 105, 106.
Pallavaram — 18.
Palmyra — 69.
Panchăla -— 43, 44, 53.
Pamir — 83
Panchatantra — 78, 91.
Panchăyat — 279.
Păndava — 44.
Pandharpur — 100.
Pandua (Firuzabad) — 128.
Păndu — 45, 73.
Pândya — 102, 103, 105, 105, 117,
Pani — 35.
Paniar — 261.
Pangul — 132.
Pâruni — 87.
Panipat — 125, 143, 144, 149, 192, 193, 195, 253, 258.
Panjab — 11, 19, 30, 33, 43, 48, 55, 62, 63, 64, 65", 66, 67, 68, 75, 30, 81, 86, 89, 92, 93, 100, 113, 115, 118, 120, 124, 127, 143, 147, 148. 150, 153, 161, 177, 189, 193, 223. 225, 227, 244, 253, 254, 257, 258, 2(51, 266, 267, 272, 275, 277, 285, 286, 294, 297, 298, 301, 307, 311, 312, 318, 320, 321, 322, 324. Pantdvipa — **27.**
Paradis — **207.**
Parabhăkara-Vardhana — 80.
Paradip — 14.
Paragana (mahale) — 155.
Paragane (Bengal) — 220.
Paramără — 87.
Parasu Rama — 85.
Parenda — *166.*
Parihari — 85, 91, 92, 93, 112.
Parikshit —- 45.
Parjanya — 39, 72.
Parlamentul Religiîor (Chicago) — 289.
Parpola, Asko — 21. Parși — (54. *99,* 305. Parsoji — 243. Părţi — GS, 69, 74. *Parvatăsrayin* — 12. *Părvati* ~ 49. Parwez (prinţ) — 162, 163.
Pâţaliputra — 47, 48, 52, 50, 56, 57 59, *60, 61,* 62, 66, 72, 74, 76, 78 80, 84, 89.
Patan (Ankilwar) — *101.* Paţanjali — 73. *Paiel* — 279. Pathani — 243, 249, 293. Patiaîa — 275, 324. Patkai ~ 12. Patna — 50, 54, 145, 177, 220, *22i.*
222, 235, 30G. Patta ~ 15 J. Pattala — 48. Pāvă — 50. Pawari — 85.
Pearl Harbour — 318. Pelsaert, Francisco ~ 176, 177. Pennar **(rîu)** — 105, 230. Penugonda — 141.
Periyar — 102. Perron (general) — 24(5. Persepolis ■— 68. Persia — 55, 63, 68, 98, 111, 120
123, *131,* 135, 139, 143, **146,** 148 151, 157, 159, 164, 170, 192, 201.
258, 265, 294, 295. Persic (golf) — *61,* 65, 72, 96, 99.
199, 202, 294, 295, 297. Peshawâr — 53, 63, 66, 67, 08, 77
92. 147, 150, 256, 258. *Phallus* — 31, 67, *93,* 100. *Picuck* — 152. Pindari — 242, 243, 249. Pir Muhammed — 123. *Piţaka* — 52. Pitenika ~ 95.
Pithapuram — 75. Pitt. Th. (prim-m;nistru' ~ 225, 226..
229, 231. 240. Pîessey (Plessy) — 210, 219, 220
265. Po?ock, George (amirali — 210

Podiyil — 101.
Pnligăr — 227.
Pondicherry — 205, 207, 208, 210, 211, 212.
Poona (Pună) — 14, 96, 172. 187, 192, 195, 223, 224, 225, 226. 233, 237, 238, 243, 297. 303, 306. 316.
Porus (rege) — 64, 65, 72.
Porto Novo — 228.
Portugalia — 199, 204, 212.
Prabhăvatî — 76.
Prajămti — 39, 40.
Prâkrită — 52, **61,** 75. ***91.***
Prairmkha — 47.
Pran Nath — 21.
Prărihcnă Samăj — 228.
Prasad. Rajondra — 321.
Pratap (Mewar) — 151.
Pratap Simha — 244.
Pratapa Rudradeva — 118.
Prataparudrn — 142.
Pratapgarh — 172. 25a.
Pratihăra — 34, 86, 87. 88.
Prayăg — 74. 75, 81, 83.
Pretoria — 310.
Prinsep, H. T — 249. 250.
Prithivl — **39**
Prixhvirăj — 93, 94, 112.
Proclamaţia Reîinei Victoria — 270, 290.
Ptolomeu — 60
Polakesin T —97
Pulakesin I: — 80. 86, 97. 98, 103.
Pul in,-? a — 95. Pur (casă) — 34. 46.
Purăna — 48, 40. 70. 288. ***Purana Qila*** — 148. **181.** Purandhar — 172. 175, 224. ***Pur Charishnu* — 34.** Puri — 142. Purnea — 21.1, 214. ***Purohita* — 34** Puni Gupta — 76. Puni fPaxirava) — 23, 31. ***PUshân* — 39.** Pushyabhuti — 89. Push.ragupta Vaisya — 70. Pushyamîtra — 76.

Q

*Qadam **Rasul*** **—** 129. Qazi Mughis-ud-din — 117. Quetta — 295. Quinton, J. W. — 277. Quintus Curtius — 72.
Qutb (Kutb) ***Minar*** **— 93,** 114, **118,** 264. Qutb Şah (Golkonda) — 135, *l'M,* 142.
Qutb-ud-din Aibak — 112, 113.
Qutb-ud-din Mubarak — 118

K

Rădhfl — 91. Radcliffe, Cyril — 322. Radhakrishnan S.,— 307. Baghuji Bhonsle II — 238, 239. 242, 243. 244. Raghunath Rao (Raghobn) — 195 223. 224. 225, 237, 238.
Rahinc (poet) — 159.
Râhula — 51. Rai Durlabh — 217, 219. Hai Lajnat — 308. Raichur — 138. Raisin — 147.
Răjâ (Răjan) — 33. 34, 44, 70.
Râjagriha (Rajgir) — 47, 48, 52.
Rajahmundry — 211. ***Răjanţ/a* — 37..** Rajarnm (fiu, Shivaji) — 175. Raja Man Singh — 181. Răjasekhara — 87, 91. Rajasthan — 51, 250, 324. *Răja Suya* — 44. ***Răjataranginî*** — 6, 91, **131.** *Răja Visvajanina* ■— 44.
Rajballabh — 177, 213. Răjendra Chola I — 88, 104. Răjendra Choladera — 104. Rajgarh (fort) — 173, 175. Rajgir — 54. Rajmahal — 177, 214. Răjputăna — 12, 43, 48, 63. 80, 85. 87. 91, 92, 115, 116, 130, 152, 193. 239. 240, 249, 250, 272, 285, 307.
Rajpuţi — 85, 86, 91, 92, 93, 94. 142. 146, 170, 195, 226. Răjyapăla Pratihăra — 92. Râjyasrî 80. Răjyă Vardhana — 80. Raksas — 140. *Răkshasai* — **95. *Rakshastangadi*** — 140. Râma din Ayodhyă — 86. Râma — 45, 45. 49, 67, 86. 126, 127, 172.
Râma Gupta — 76. Rama Raya (Vijayanagar) — 140. 142.

Rămachandra Deva — 100, 117.
Râmakrishna (misiune) — 288.
Ramakrishna Paramahansa — 288.
Rama Raja (Maratha) — 191.
Ramananda — 126, 127.
Ramau C. V. — 307.
Rămânuja — 91, 100, 106, 107. 126.
Ramanujam — 307.
Râmăyana — 44, 45. 46, 73, 78, 86, 95.
Ramchand, Raja — 151.
Ramchandradeva (Yadava) — 116.
***Rămcharît** Mănas* — 127. Ramdas Swami (guru) — 174, 288.
Rammohan Roy, Raja —- 38, 28?, 288.
Rampur — 324. Rampura — 233, 242. Ramsey Mac Donald — 316. Ranga II — 142.
Rangoon (Rangun) — 253, 267, 318.
Raniganj — 284. Rânjit Singh — 254, 256, 258 Raniur Singh Majhithia — 25';, Ranthambhor — 113, 116, 15;. Rao, Dinkar — 275, 277. Rao, R. S. — 22. *Răsi* — 42. *Iicîshțra* — 33. 96. Rashtrakuți — 86, 87. 88, 98, 99. Rastika — 95. *Itatha* — 3ă. ***Ratis*** — 72. Rathor — 147, 170.
Rathori — 93. Ratnăkara — 71.
Ratndvali — 84. Răvaiia — 46, 172.
Răvî '(Parushni) (rîu) — 33, 65, 123.
Râwalpindi — 63. Raymond, Fran?ois — 246. Raziyya (regină) — 114. Renown — 318. *Rig-Veda (Rg Veda)* — 5, 17, 23, 26, 27, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 40, 42.
Ripon (lord) — 279, 280.
Rishi (Rşi) — 36, 101.
Ritusamhăra — 78. Robat Kila — 295. Rohilkhand — 75, 26». Roma — 68. Rose. Hugh — 268. Ross, A, S. — 21. Rowlatt — 311. *Rudra (Siva)* — 27, 39. 40.
Rudradăman 1 — 74, 95.
Rudrammă Devi — 105.
Rudrasena II — 76.
Ruhelkhand — 189, 232, 233, 248.
Rumbold, Thomas — 231.
Rupia de argint (galâli) — 179, 28; 282.
Rusia — 258, 294, 295, 296.
Rurkhela — 15.

Saadat AU (Oudh) — 227, 235.
Saadat Han (Oudh) — 189.
Sabhă — 34, 44, 48.
Sabuktigin — 92.
Sădhăram Srăhma Samă] — 188.
Sadullah Han — 165.
Safdar Jang (cel tînăr) (Oudh) — 227.
Șah Rukh — 124. Sahajăti — 48.
Saif-ud-daulah — 227. Șah. *Narne* — 93. âaiâunăga — 54, 55. Sâketa — 47. Sâkti — 27. *Sakuntală* — 78.
Săkya-muni — 51, 52. Săkya (trib) — 43, 51, 53, 54. Sal abat Jang (cel tînăr) — 211. Salar Jang (cel tînăr) — 267. Salbai — 225. Salimulla (Dacca) — 308. Salisbury (lord) — 291. Salsette — 191, 195, 201, 224, 22f>, Saluva (dinastie) — 140, 142.
Salween — 253. Saraanizi — 112.
Samarkand — 123, 143, 145. 164.
Samatața — 75. *Sama Veda* — 42.
Sambara — 31. Sambhaji (Kolhapur) — 191. Sarngrămarăja — 85, 90.
Sarnhite — 42. *Samiti* — 34, 44.
Sămrăjyă — 54. *Samrăț* — 44, 80.
Samudra Gupța — 74. 75, 103
Samugarh — 167. ***Samyukta** aksharas* — 23, 26. Sam Thome — 201, 204, 205. Sanâkânika — 75. Sanchi — 61, 307. Sanga, Rana (Mewar) — 142, 144, 145, 151.

Sângala — 65.
Sangam — 105.
Sangama (Vijayanagar) — 137.
***Saiigha* — 52.**
Sankaracharya — 91, 106.
Sankaradeva — 117.
Sankarananda Swami — 21.
Satikaravaram — 87, 89.
Sankarshana — 73.
Sămkhya — 5, 50.
Sanscrită — 52, 61, 68, 75, 77, 84, 89, 91. 102, 106. *Santali* — 19, 263.
Sântideva — 78, 91. Sanyasi — 64.
Sapru. Teg Bahadur — 301. Santa *Sindhu* — 33. *Sarasvati* — 27, 31, 40, 43, 87. Sardar Han Singh — 257.
Sargon I — 28. Sarhindi — 180.
Sarhind — 253. *Sarkare* — 155.
Sărnăth — 52, 307. *Sărthavăha* — 48, 96. Sarvavarman — 73. Sasanid (imperiu) — 111. Săsănka — 80, 84, 87, 88. Sasaram — 181. Sastri, Srinivasa — 331. Sătakarni (Sătavăhana) — 72, 73, 74, 95, 97.
Satapr.tha Brahmana — 23, 31.
Satara — 175, 192, 244, 2G2. ***Sattasai*** — 97. Satgaon — 128. 179. *Sati* (ritual) — 64, 91, 133, 158, 177, 264.
Satnamis — 169 Satrurtjaya — 101.
Satyagraha — 310. *Satyavan* — 45.
Savanur — 227. *Savitri* — 39, 45, 46.
Sayaii Rao Gaikwar — 277. Sayana — 139. Sciţi (Sakai) — 62, 66,. 69, 74, 75, 76, 95, 100. Seal B. N. — 307.
Sedaseer — 245. Seistân — 100.
Seieukos Nikator — 55, 65. Selima Sultana — 180. Selirr; Şah Sur (fiu, Sehr Şah) — 148.
Sena — 87, 88, 89.
Senarii — 34.
Senăpati — 49. Sera — 227. Serampur — 205, 207. *Sardeshmukhi* — 192.
Seringapatam — 142, 229, 230, 244. 245, 246, 247.
Serviciul Civil — 287, 298. *Seth* — 96. Şah Jehan (prinţul Khurram) — 139. 162, 163, 164, 165. 166, 167, 168, 169, 171, 177, 178, 180. 181, 192. 193.
Şah Shuja (afgan) — 254. Shafi Mohamed — 301. Shahabad — 249.
Shahji — 165, 171, 172, 248. Shahpuri — 252. Shahraapur — 253. Shahryar — 161, 162, 163, Shahu (Shivaji II) — 189, 191, 192. Shaista Han — 168, 172. Sharnbhuji — 173, 174, 175. 189. Shams-ud-din Iliyas Şah — 121, 122., 128.
Shams-ud-din Şah (Kaşmir) — 135.
Sharb — 122.
Shaukat Jang (cel Tînăr) — 214, 215
Shaukat Aii (Kilafat) — 312. Sher Argan — 161. Sher Han Sur — 146, 147, 149, 150, 181.
Sher Singh — 257, 261. Shivaji — 135, 171, 172, 173, 174 175, 191, 192, 193, 203, 244, 248, 293.
Shivncr — 171. Sholapur — 174.
Shore, John — 231, 232, 235. Shsiba — 297. Shuja Şah — 258, 259. Shuja (fiu, Sah Jehan) — 166, Mi7 Shuia-ud-daulah (Oudh) — 322, 233 234.
Si Askandavarman — 103.
Siara — 67.
Siddharăja Jayasimha — 101
Sicilia — 319.
Siddhărtha (Duddha) — 50, 51. Sidi Badr — 128. Sidi Barani — 318.
Siism — 135, 147, 157, 165. Sikander (Kaşmir) — 131. Sikander Jah — 247. Sikander Şah (Bengal) — 122, 128 Sikander Şah Lodi — 114, 125, 129 Sikander Sur (Panjab) — 148, 149 Sikandra — 154, 169.

Slkh — 126, 169, 189, 195, 242, 251, 33, 254, 256, 266. Sikktm — 12.
Sikri — 144, 151, 152, 153.
Sîinhavishțiu — 103. Simla — 259, 303, 306, 319. Sind — 12, 14, 19, 63, 65. 80, 86, 99,
112, 115. 120, 121, 122, 146, 149, 154, 155, 167, 256, 259, 260, 302, 307, 318, 320: Sindri — 15. Sindhu — 11, 44. Singapore — 268, 318.
Siona Satyendra — 298, 299.
Singhagarh (fort) — 175. Sipri — 225. Siiaj-ud-dauîah (Mîrza Muhammed)
— 213, 214, 215, 216, 217 219. *220*.
Sirhind (canaî) — 285. Sirhind — 124, 170. Siria — 60, 68, 72, 297, 317.
Sirohi — 250. Sisodiă — 85, 93, 170.
Sîtâ (soţie, Rama) — 45, 46.
Sitabald'i — 243. Siva — 27, 40, 49, 67, 93, 98. 100,
101, 104, 106. ***Siva*** *Lingă* — 27. Siwalik (colonie) — 14, 113. Skanda Gupta — 76, 79, 80. Skylax — 63. Srouts Jan — 310, 311. Soares Lopos — 200. Sobra on — 256.
Soc. Asiatica din Bengal — 306.
Soc. Theosoficâ ~ 289. Socotra — 201. Solanki — 85. *Soma* — 35, 40, 42. Sornadeva — 91. Somesvara Âhavamalla — 93. Somesvara din Kalyăna — 91. Somnâtli — 92, 93, 101. Sona — 55.
Sonargaon — 128, 147, 179.
Soonda — 246.
Sooty (Șuti; — 221.
Spania — 111, 198, 199, 204.
Sraddhă — 39.
Sravana Belgola — 98, 105.
Srăvastî — 47, 48, 81.
Srenî — 47, 54, 72, 96.
Sreahţhin — 48.
Sri Meghavarma — 76.
Srs Pulumayi — 95.
Srinagar — 91.
Sringeri — 139.
Srinjaya — 31, 44.
Sripur — 179.
Sprangam — 106.
St. Unite America — 304, 318.
Stuart, James (general) — 228, 245.
Stupă (Dăgoba) — 52, 61, 68, 96.
Subah — 151, 155.
Subahdar (nazim) — 155, 214. 221.
Subhăpasena — 62.
Sudarsana (lac) — 70.
Sudăs — 31.
Suddhodana — 51.
Sudra (dinastie) — 112.
Sudra (castă) — 37, 38, 71, 91, 115
Sudraka — 78.
Suez (canal) — 278, 283, 297. 304, 317.
Suffren (amiral) — 228, 246. *Sufism* (sectă) — 126, 157, 181. Sugrîva — 46. Sukercharia — 254. Suleiman (munţi) — 12. Suleiman (călător) — 87. Suleiman Kararani — 153.
Sultan-ush-Shark — 129. Sumatra — 102, 205. Sunda — 227. Sundara Pândya — 105. Sunga — 62! ' *Sunni (sectă)* — 157, 171. Supa — 154. Sura — 35. Suraj Mal Jat — 195.
Surasena — 53. Surat — 129, 152, 165, 167, 173, 179
203. 224, 225, 239, 248, 262.
Sur Das — 158. *Surya* — 39.
Surjana Hara, Rai — 151. Surii Arjangaon — 239. Surpăraka (Sopara) — 48. Surya — 30.
Suryavamshi — 85. Susruta — 73, 78. *Sutta* — 52. Sutlej (Sutudri, rîu) — 139, 250, 25 5,
253, 254, 256, 261.
Suvarnagiri — 56.
Sutra — 87, 155.
Suyya — 89.
Swadeshi (mişcare) — 296, 304, 308
Swally Hole — 203. *Swarăj* — 308, 311, 312, 313. Syed Ahmed (Bengal) — 263, 313. Syed Ahmed — 293, 313. Svlhet — 322.

I

Syr Daria — 29.
Syria — 9 9

T

Tagara — 95.
Tagdi — 140.
Tagore, Rabindranath — 33. 307.
Tahmasp Sah — 146.
Taj Mahal — 168, 182.
Taj-ud-din Bahmani Șah — 132.
Taj-ud-din Yildiz — 112, 113.
Talamba — 123.
Talikot — 135, 140, **141.**
Talpura — 259.
Talwanili — 126.
Tamili — 88, 101, 105.
Tamil Nadu — 18, 101, 102, 137.
Tămraparni — 105.
Tămralipti (Tarnluk) — 48, 77.
Tanaji Malusare — 172.
Tanda — 153.
Tanjore (Thanjavur) — 105, 142, 173, 192, 209, 210, 248.
Tantia Topi — 268, 270.
Tăpti (rîu) — 100, 131, 203.
Tara Bai — 175, 191.
Tarai — 12.
Tarăin — 94. ■:'¥>'â$
Tarmashirin Han — 120.
Tata Iron and Steel Company — 305.
Tattvabudhmi Patrikă — 287.
Tattah — 121
Taxila — 47, 48, 56, 57, 64, 66, 73, 307.
Teg Bahadur — 169.
Tehri — 12.
Tej Singh — 256.
Telegaon — 224.
Telugu — 27, 95, 103, 137, 139, 140.
Telingana — 120, 142, 164.
Thailanda — 318.
Thana — 96, 112, 191, 284.
Thănesar — 80, 81, 113.
Thar — 14.
Tharrawaddy — 253.
Thatta — 259.
Tibet — 67, 88, 89, 120.
Tigru — 28, 65, 69.
Tilak, Baly Gangadhar — 30, 293, 298, 308,'309.
Timur, Lenk — 123, 124, 143, 193.
Timur Sah Abdali — 193.
Tinnevelly (Valea Tine) — 18, 104, 232.
Tipu Sultan — 225, 226, 227, 22S,, 229, 230, **231**, 232, 245, 246, 248, 258.
Tirhut — 125, 128.
TJrthankare — 67.
Tirumala — 142.
Tiruvalluvar — 105.
Tiru Mangai — 106.
Titto Meer — 263.
Tiruvachakam —■ 106.
Tochi — 294.
Todar Mall — 153, 155, 165.
Tomarai — 93.
Tondai Mandalam — 102.
Tonk — 242, 244, 250.
Toramuna — 80.
Torana — 61.
Tori Khel — 294.
Torna — 172.
Tosali — 56, 73.
Topa — 50.
Townshen'd (general) — 297.
Traikutaka — 97.
Tranquebar — 205, 207.
Trasadasyu — 31.
Travancore — 138, 140, 229, 324.
Trichinopoly — 106, 138, 208, 209 210.
Trimurti — 49, 98.
Trincomali — 228.
Tripura — 324.
Trisală — 50.
Tristan dă Cunha — 201.
Tritsu — 31.
Trivandrum — 306.
Tronul cu păuni — 186, 187, 193.
Tughlaq Sah — 123.
Tughlaqabad — 118, 120.
Tukaram — 174, 288.
Tukoji Holkar — 226, 227.
Tulsi Bai — 242.
Tulsi Das — 127, 159, 181.
Tuluva (dinastie) — 138.
Tundoo — 15.
Tungabhadra (rîu) — 137, 139, 23G
Tunisia — 319.
Turkestan — 111, 112, l]3, 115.
Turcia — 294, 295, 297, 312.
Turvasa — 30, 31.
Tushăspha — 70.

U

Uch — 112.
Udai Singh — **151.**
Udaipur — 151, 170, 189, 250.

Udavagiri — 138.
Udaynala — 221.
Udbhaţa — 89.
Vdgătri — 42.
Ujjain — 54, 56, 57, 61, **73, 76. 86, 92, 95,** 113, 117, 167. **Ulghu** — 116. Uniunea Indiană — 320.
Uniunea Sud-Africană — 310.
Upagupta — 59.
Upanishade — 42, 49, 126, 181.
Uparăjan — 49. *Upasaka* — 59.
Wpton (colonel) — 224. LV — 28.
Urdu — 126, 306. Urganj — 171.
Urukrama — 30. **Urak — 23.**
Urvarâ (Kshetra) — 35. *Ushas* — 39.
Usman Han — 162. **Utpăla —** 89.
ihxa ~ 35. **Qttar** Pradesh — 18, 19, 52, 75, **115,** 179. Uzbeci — 143.

V

Vaijayantî — 97.
Vainya Gupta — 76.
Vaisâli — **50, 54.**
Vaiseshika — **5, 78.**
Vaisya (castă) — 37, **70,** 71, **91.**
Văjapeya — 44, 72, 103.
Vâkâţaka — 76, 97, 103.
Vnkavăkya —■ 42.
Valabhî — 78, 83, **91,** 101.
Valea Indusului — 6, 18, 19. **23. 27, 28. 29,** 33, **62,** 63, 63, 112. 147, 254.
Vălmîki — 45. Vă mana — 89. Vanga — 73, 87. ***Vangapati*** — 88.
Vansittart, Hcnry — 221. *Vama* — 36, 73. *Varuna* — 30, 39, 40, 41. *Vă sa (Paridhăna}* — 34. **Vasco da Gama** — 130, 199, 200. **Vâsavadattâ — 73.**
Vasubandhu — 75. Vâsudeva — 72, 73. "Tisudeva Kushăn — 66.
Vasumitra — 67.
Vata — 39.
Vătapi — 97. 98, 103.
Vatsa — 53, 54.
Vatsarâja — 86.
Vaysia ~ 37, 71, 91.
Vdyu — 39.
Vede — 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44 46. **49,** 50, 52, 64, 287, 283.
Vedănta **— 5, 106. Vellore** — 173, 230, 245. Verigi — 75, 85, **103.**
Venkaji — 173. Venkata II — 142.
Versailles — 245, 298. Victoria (regină) — 270, 278, 290, 293.
Videha — 44, 45, 53, 54. *Vidhătri* — 39, 40. **VJgrahapăla** — 88. *Viharâ* — 68, 88, 96. **Vijayanagar** — 120, 132, 133, **134,** 135, 136, 137, 139, 140, **141, 142,** 149. 199, 202. **Vijayasena** — 88.
Vikramâditya — 76, 98, **100**
Vikramăditya, I. — 103.
Vikramăditya II — 103.
Vikramorvasiya — 78. Vina — 75.
Vinâya — 52. Vinayak Rao — 238.
Vinăyakapăla — 87. Vindhya (munţi) — 12, 43, 46. **51** 65, 75, 87, 149. Vindhya Pradesh — 324. *Vira Siva* —- 100. Viraraja (Coorg) — 261. **Visah** — 33.
Visaîa Deva **Chauhan** — *91,* 93,
Vis — 33.
Vishakhapatnam — 14, 15, **75.**
Vishakhadatta — 78. **Vishnava** — 67. *Vishnu (Vişnu)* — 39, 40. 49, 67, 98," **100,** 104, 106, 107, 126, **127.**
Vishnu Gupta — 84.
Vishnugopa — 103.
Vishnuvardhana — 100, **107**
Vishwas Rao — 195.
Vishwabharati — 306.
VUvakarman — 39, 40.
Vithoba — 100, 127, 174.
Vithuji Holkar — 238.
Vrăjapati — 34. Vrichivaţi — 30.

Vriji — **43, 53, 54, 55.**
Vyâsa — **44.**
Vţ/âvahârika — 49.

W

-**Wadgaon** — 225.
Wainganga (rîu) — 132.
Wales (prinţ) — 312, 318.
Waltair — 305.
Wana — **294.**
Wandiwash — **211,** 228, **246.**
Wang-Hiuen-Tse — **75.**
Warangal — 105, 132, 136, 137. **138.**
Wa.-da (rîu) — 239, 240.
Wargaon — 195. Wasil
Muhammed — **249.**
Watson, Ch. (amiral) — 209, 210, 216, 217.
Watts, VV. — 213. Wavell
(lord) — 317, **310.** Wazir **Aii**
— 235, 243, 238. Waziri —
294.
Wellesley, Arthur (Duce **de Wellington)** — **239. 240, 246. 247.**
Wellesley, Mornington — **237,** 238, 239, **240, 245, 246, 247. 248,** 260, 262.
Willkoks James — 295.
W'ood Charles **(lord)** — 287.
Wynaad — **246.**

X

Kerxes — 63.

Yădava — 44, **100, 116, 117, 118, 173.**
Yadu — **30. 31. Yahiya-bin-Ahmed Sarhindi** — **119, 124.**
Yajur ***Veda*** — **42. Yâksha** — 73.
Yama — **40, 41. 45, Yandabu** — 253.
Yarkand — **66. Yasodâ** — **50.**
Ya&odhară — **51. Yasodharman** — **80. Yaâovarman** (Kanauj) — 80, **84,** 88, 89.
Yaudheya — 75.
Yava (dhăna) — **35.**
Yavakrlta — 73.
Yavanani — **65.**
Yayatî — 73. Yemen
— 120, 171, ***Ynga*** —
5. 27, 50.
Yoga Văsishţha Hămăyann --- 181.
Yudhishlhira — 45. **Yunnan** — **295.**
Yusuf Sah (Kaşrair) — **153.**

anfar Han — **116. Zain-ul-Abidin** — **131.** ***Zakat***
— 122.
Zaman Şah — 248. 254, 258.
Zamania — **153. Zamorin** —
190, 200, 201. Zaraaj — **1J2.**
Zoroastrian — **51. 99.**
Zulfiqar Han — **173.** 187.

Cuprins

Introducere 5
Schiţă geografică 11

PARTEA I: INDIA ANTIC A 17

Cap. I. *Civilizaţia preistorică a Indiei (600 000-1600 i.e.n.)* 18
Civilizaţia Văii luduşului. Dravidienii
Cap. II. *întemeierea Indiei Hinduse. Epoca Vedică* 29
Indo-arienii. Viaţa sociala şi economică a indo-arienilor. Castele. Brahmanissial. Religia. Viaţa după moarte. Manifestări culturale indio-ariene
Cap. III. *Perioada Epică* 43
Cadrul epic. Mahabharata. Ramavana. Hinduismul. Apariţia Jainismului şi Budismului
Cap. IV. *Imperiul Magadha (650 i.e.n. — 28 î.e.n.)* 53
India în secolul al Vll-lea î.e.n. Chandragupta Matuya. Administraţia Asoka. Descendenţii lui Asoka. Sfîrşitul dinastiei Mauria
Cap. V. *Invaziile din nordul şi nord-vestul Indiei* 63
Invazia persană. Alexandru cel Mare. Sciţii şi Părţii. Răspîndirea budismului. Influenţe străine în civilizaţia indiană
Cap. VI. *Civilizaţia indiană în timpul Imperiului Maurya. Influenţele greco-scitice (324 î.e.n. — 320 e.n.)* .... '..................... 69
Cap. VII. *Imperiul Gupta 320 e.n. — 480 e.n* 74
India de nord. Satnudra Gupta. Chandra Gupta II. Declinul Imperiului Gupta
Cap. VIII. *Invazia hunilor. Imperiul Kananj. Harsha (606 e.n. — 647 e.n.)* . . 79
Şcoala .superioară din Nalanda. Religia. Imperiul Kauauj după Harsha
Cap. IX. *Iieqatele din nordul Indiei* 85
Imperiul Pratihara. Bengalul; Dinastiile Pala şi Sena. Kaşmirul. Mahomedanii, îtahmud de Gllazni. Puterile rajputane în sec. XII. Cauzele succeselor mahomedane
Cap. X. *Dcccanul şi Gujaraiul* 95
Conducătorii Andhjra. Regatul Chalukya din Badami. Declinul budismului. Apariţia parşilor. Rashtrakuţii. Horsalli. Vadavaii. Gujaratul
Cap. XI. *India de sud* 101
Dinastia Pallava. Războaiele cu triburile Chalukya. Dinastia Chola. Dinastia Pandya. Religia şi cultura
Note bibliografice 107

PARTEA A II-A: INDIA ÎN EVUL MEDIU 109

Cap. I. *Cucerirea nurd-ului Indiei de către musulmani* 110
Apariţia islamului. Consolidarea puterii musulmane îu nordul Indiei. Sultanul Shams-ud-din Iltutmish. Sultana Raziyya-ud-din. Extinderea

1

«

sultanatului în spre sud. Dinastia Khalji (1290-1320). Dinastia Tughlaq (— 1388). Invazia lui Tinmr. **Dezmembrarea** .sultanatului **Delhi**

Cap. **II**- *Regatele independente din India în timpul sultanatului Deliii* 127

Bengalul. Jauupur. Ifahva. Gujarat. K.aşnrir. **Khandesh.** Regatul Bahmani. Sultanatul Bijapur. Sultanatul **Golkonda.** Sultanatul Ahmednagar. Sultanatul Bidar

Cap. III- *Imperiul hindus Yijayanagar (I336- 1646)* 137

Alte regate hinduse: Regatul Orissa ; Regatul Mewar

Cap. IV. *Întemeierea **Imperiului** Mogul (7526- 1$5(j)* 143

Cucerirea Indiei de Nord

Cap. V. *Imperiul **Mogul** unitar. Akbar cel Mare (1556--1605)* .... 1-!8

Cucerirea Indiei. Construirea oraşului Fatehpur Sikri. Cucerirea Gujaratului. Cucerirea Bengalului. Frontiera de nord-vest. Deecanul. Organizarea imperiului. Personalitatea lui Akbar

Cap. VI. *Imperiul Mogul la apogeu* (1605 — 1660) 1GI

Jehangir. Şah Jehaii. Frontiera de nod-vest şi Asia Centrală. **Deccanul.** Războiul pentru succesiune

Cap. VII. *Aitrangzeb Alamgir (1658—1707)*.. 168

Relaţiile externe cu lumea musulmană. Ridicarea Statului Maratha. Aurangzeb şi Deccanul

Cap. VIII. *Privire asupra perioadei niogule*... 17(î

Viaţa socială şi economică. Viaţa culturală

Cap. IX. *Dezmembrarea Imperiului Mogul* 187

Ultimii împăraţi moguli. Nordul Indiei. Invazia persană (1738—1739) Nadir Şali

Note bibliografice 196

PARTEA A III-A : INDIA ÎN EPOCA MODElINÂ ŞI CONTEMPORANA 197

Cap. I. *Relaţiile Indiei cu ţările Europei* **198**

Formarea relaţiilor capitaliste. Luptele Angliei cu Franţa pentru supremaţie în India. Deccanul şi Carnaticul. Războiul al III-lea din Carnaţie

Cap. ii. *Bengalul şi cotropirea britanică*.. **212**

Bengalul sub ocupaţie britanică. Urmările ocupării Baugaluhu

Cap. III. *India Centrală. **Luptele** împotriva cotropirii britanice*............................... 223

Maratliii după tratatul de la Salbai. Statul Mysore. Hyderabadul şi Carnaticul. Statele Oudh, Benares şi Ruhelkhand. **Statul** Oudh sub guvernatorii generali Cornwallis şi Sliore

Cap. IV. *Imperiul **Marat ha**: relaţiile cu englezii. Căderea marathilor. Războiul al doilea anglo-maratha*.. 237

Războiul lui Holkar cu englezii. Cauzele căderii marathilor., înlăturarea pericolului francez. Hyderabadul. Carnaticul. Tanjore şi Surat. Statul Oudh. India Centrală. Rajputana şi India Centrală. Extinderea puterii britanice

Cap. V. *Teritoriile din est şi din vest ale Indiei. Expansiunea britanică dincolo de Brahmapulra şi Sutlej* ...., ... 251

India de vest; Panjabul

Cap. VI. *Statele indiene mici* **260**

Relaţiile statelor indiene cu englezii (1774--1823)

Cap. **VII.** ***Marea** răscoală indiană a şipailor din anul 1857* **262**

Antecedentele şi cadrul istoric al răscoalei. Cauzele răscoalei şipailor. Reprimarea răscoalei şi. urmările ei

Cap. VIII. *India sub coroana britanică*.. 273

Guvernul britanic **(Whitehall).** Guvernul indian. Statele indiene şi guvernarea britanică